

Bijlage 1: Afkortingenlijst

AID	Algemene Inspectiedienst van het ministerie van LNV
AMvB	Algemene maatregel van bestuur
AVP	Agenda Vitaal Platteland
BBP	Bruto Binnenlands Product
BNP	Bruto Nationaal Product
BRP	Bruto Regionaal Product
BTW	Bruto Toegevoegde Waarde
CAV	Community Added Value
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
Cd	Cadmium
CPB	Centraal Planbureau
CSM	Centrale Suiker Maatschappij
Cu	Koper
CvT	Comité van Toezicht
D1/ D2	Doelstelling 1 of Doelstelling 2 programma
DLG	Dienst Landelijk Gebied
DR	Dienst Regelingen
DuBoLa	Duurzaam bodemgebruik in de landbouw
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EHS	Ecologische Hoofdstructuur
EIA	Energie Investerings Aftrek
EOGFL	Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw
ELFPO	Europees Landbouwfonds Plattelands Ontwikkeling
EPD	Enkelvoudig Prorammerings Document
ESF	Europees Sociaal Fonds
EU	Europese Unie
FIOV	Fonds voor ontwikkeling visserij
fte	Fulltime-equivalent
G30	De dertig grootste steden in Nederland
G50	De vijftig grootste steden in Nederland
GLB	gemeenschappelijk landbouwbeleid
ha	Hectare
HBO	Hoger Beroepsonderwijs
ICT	Informatie en communicatie technologie
ILG	Investeringsbudget Landelijk Gebied
IPO	Interprovinciaal Overleg
IPPC-richtlijn	Integrated Pollution Prevention and Control richtlijn
IRG	Infrastructuur regeling glastuinbouw
KRW	Kader Richtlijn Water
LAG	Locale Actie Groep
LBO	Lager Beroepsonderwijs
LEI	Landbouw Economisch Instituut
LFA	Less favoured area
LNV	Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (ministerie van)
LOG	Landbouwontwikkelingsgebied
LTO	Land- en Tuinbouworganisatie
MIA	Milieu investeringsaftrek
MJP	Meerjarenprogramma
MKB	Midden en kleinbedrijf
MKZ	Mond en klauwzeer
mln	Miljoen
MNP	Milieu- en Natuurplanbureau
MSK	Modulair Subsidie Kader
N	Nitraat
NEC-richtlijn	National Emission Ceilings
Nge	Nederlandse grootvee eenheid
NPS	Nationale Plattelands Strategie
NURG	Nadere Uitwerking Rivierengebied (programma)

Nvt	niet van toepassing
NSW	Natuurschoonwet
OBN	Overlevingsplan Bos en Natuur
OECD	Organisation for economic co-operation and development
P	Fosfaat
PG	Plaatselijke Groep
PKB	Planologische Kernbeslissing
POP	Plattelandsontwikkelingsprogramma/- plan
POP-2	Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007 – 2013
Pris-gebied	In Brussel aangemeld probleemgebied
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RIZA	Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling
RLG	Raad voor het Landelijk Gebied
RSBP	Regeling stimulering biologische productiemethoden
RSG	Regeling Structuurverbetering Glastuinbouw
SAN	Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer
SBB	Staatsbosbeheer
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SER	Sociaal Economische Raad
SGB	Subsidieregeling Gebiedsgericht Beleid
SGP	Strategisch Groen Project
SGR	Structuurschema Groene Ruimte
SMK	Stimuleringskader LNV
SN	Subsidieregeling Natuurbeheer
SWOT	Sterkten, zwakten, kansen en bedreigingen
STIDUG	Stimuleringsregeling inrichting duurzame glastuinbouwgebieden
UvW	Unie van Waterschappen
VAMIL	Willekeurige (vrije) afschrijving milieuinvesteringen
V&W	Verkeer & Waterstaat (ministerie van)
VHR-gebied	Vogel- en Habitatrichtlijn gebied
VK	Verenigd Koninkrijk
VKK	Vereniging Kleine Kernen
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VROM	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (ministerie van)
WAV	Wet Ammoniak en Veehouderij
WCL	Waardevol Cultuur Landschap
WILG	Wet Inrichting Landelijk Gebied
WUR	Wageningen Universiteit en Research Centre
Zn	Zink

Bijlage 2.1: SWOT-tabel

Tabel SWOT-analyse: sterkten, zwakten, kansen en bedreigingen				
	Sterkten	Zwakten	Kansen	
<p>As 1 Verbetering concurrentiekracht land- en bosbouw</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Afzetmarkten dichtbij. • Goede (algemene) infrastructuur (vervoer, ICT, energie en water). • Nabijheid van belangrijke internationale vervoersknooppunten. • Gunstige fysieke productieomstandigheden in grote delen van het land voor agrarische sector. • Relatief hoog (t.o.v. EU-gemiddelde) opleidingsniveau van landbouwers. • Sterke kennisinfrastructuur op gebied van landbouw, tuinbouw en voeding. • Relatief (t.o.v. EU-gemiddelde) hoge arbeidsproductiviteit in agrarische sector en voedingssector. • Hoge dynamiek in de sector en veranderingsbereidheid bij veel boeren. • Groot innovatief vermogen, met name in de glastuinbouw. • Sterke organisatie van de ketens in de meeste 	<ul style="list-style-type: none"> • Hoge bevolkingsdruk en groot aantal functies in relatief klein gebied stelt hoge eisen aan productieomstandigheden in de land- en tuinbouw. • Agrarische productie gaat veelal gepaard met (afnemende, maar nog steeds) hoge milieudruk. • Stijgende kostprijs i.v.m. toenemende eisen op het gebied van voedselzekerheid, natuur en milieu en dierenwelzijn. • Verslechterende inkomenssituatie in de landbouw. • Omvang en verkaveling van landbouwbedrijven (incl. de bijbehorende uitrusting) vormt vaak belemmering om optimaal te kunnen produceren en te profiteren van schaalvoordelen. • Hoge grondprijzen bemoeilijken schaalvergroting en bedrijfsverplaatsing. • De agrarische sector vergrijst. • Verslechterende marktpositie binnen Europa op terrein van groente, varkensvlees en zuivel door toenemende concurrentie. • Gebrek aan arbeidskrachten in arbeidsintensieve delen van de agrarische sector. 	<ul style="list-style-type: none"> • Groeiende vraag naar voedsel wereldwijd heeft een positief effect op wereldmarktprijzen. • Een groeiende markt voor verse en nieuwe (kwaliteits)producten in Europa biedt mogelijkheden voor (markten voor) producten met een hogere toegevoegde waarde. • Meer vrijhandel en verbeterde markttoegang bieden mogelijkheden voor export, met name van kwalitatief hoogstaande agrarische producten. • Gelijktrekken van regels in verschillende landen biedt mogelijkheden voor kostprijsverlaging. • Optimaliseren verkaveling, toegankelijkheid kavels en structuur water-lopen vergroot efficiency van de bedrijfsvoering en leidt tot verlaging van de productiekosten. • Versterken inbedding van primaire bedrijven in keten van toeleverende en verwerkende industrie vergroot de concurrentiekracht van bedrijven door verhoging efficiency en mogelijkheden voor innovatie. • Omslag van het landelijk gebied als fysieke ruimte voor voedselproductie naar platteland als consumptieruimte, en slinkende afstand tussen stad en land bieden mogelijkheden nieuwe inkomstenbronnen aan te boren. • Verbreding van de bedrijfsvoering (door meer schakels van de keten te 	<p>Bedreigingen</p> <ul style="list-style-type: none"> • De voedselbehoefte op de belangrijkste afzetmarkt voor de Nederlandse agrosector daalt licht. • Grotere vrijhandel en vrijere markttoegang leidt tot meer concurrentie. • Strengere regelgeving (nationaal en internationaal) leidt tot hogere kosten. • Minder maatschappelijke acceptatie van (grootschalige) landbouwproductie en productiemethoden, leidt tot meer regelgeving en minder speelruimte voor agrarische bedrijven. • Schaalvergroting in de (voedsel)keten leidt tot een verzwakking van de positie van de primaire producenten. • Achterblijvende schaalgrootte (ook voor wat betreft kavelstructuur) en onvoldoende investeringen in de fysieke omstandigheden in de sector hollen de concurrentiepositie van de NL land- en tuinbouw uit. • Voortgaande schaalvergroting en kapitaalintensivering maken bedrijfsopvolging moeilijker. • Onvoldoende instroom van jongeren bedreigt de vitaliteit van de land- en tuinbouwsector. • Hoge prijzen van energie en andere grondstoffen leiden tot hogere kostprijs.

Tabel SWOT-analyse: sterkten, zwakten, kansen en bedreigingen

	Sterkten	Zwakten	Kansen	Bedreigingen
	<p>agrarische sectoren.</p>		<p>integreren op bedrijfsniveau of een nieuwe agrarische tak te starten) biedt mogelijkheden voor hogere of stabilere inkomens.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Technologische ontwikkelingen en de inzet daarvan maken nieuwe producten mogelijk; kunnen bijdragen aan verlagen milieudruk (verminderen emissies en milieu-verliezen van o.a. broeikasgassen, nutriënten, gewasbeschermings-middelen) en kostenverlaging (energiebesparing); en bieden mogelijkheden om extra opbrengsten te generen, o.a. door opwaardering van rest- en afvalstoffen (covergisting, compostering). 	
<p>As 2 Verbetering milieu en landschap door landbeheer</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nederlandse platteland wordt gekenmerkt door een grote natuurlijke en landschappelijke variëteit. • Emissie van broeikasgassen, fosfaat en nitraat en uitstoot van ammoniak door de land- en tuinbouw vertoont dalende tendens. • Stabiël areaal natuur. • Groei oppervlakte bos. • Realisatie EHS en daarmee invulling aan Natura 2000-netwerk ligt op schema. 	<ul style="list-style-type: none"> • Verstedelijking legt een grote druk op het Nederlandse landschap, aantasting van de belevingswaarde van het landschap en van de kernkwaliteiten in de Nationale Landschappen. • Door suboptimale productie-omstandigheden voor de landbouw, vanwege landschappelijke en natuurlijke variëteit, treedt vervlaking op. • Onvoldoende ruimtelijke samenhang en milieuoedities om internationaal gemaakte afspraken over biodiversiteit na te komen. • Milieuvervuiling uit het verleden ijlt na, speelt vooral voor mineralen. • Soortenrijkdom (met name dagvlinders en weidevogels) neemt af. 	<ul style="list-style-type: none"> • Toenemende maatschappelijke waardering voor de natuurlijke en landschappelijke variëteit biedt mogelijkheden om de belevingswaarde te verhogen (behoud door ontwikkelingsstrategie) en voor ecologisch en cultuurhistorisch beheer. • Beter milieuo- en waterkwaliteit en tegengaan van versnippering kunnen de afname van de natuurlijke soortenrijkdom tegengaan. • Verdere vermindering van uitstoot van vervuulende stoffen kan besparingen opleveren en de maatschappelijke acceptatie van de land- en tuinbouw vergroten. • Een integrale aanpak biedt bij uitstek mogelijkheden om met bestaande en 	<ul style="list-style-type: none"> • Wegtrekken van agrariërs (en daarmee de beheerders) in gebieden met suboptimale productieomstandigheden die juist zorgen voor grote maatschappelijke waardering. • Realisatie van verbeteringen op diverse milieuthema's (bijv. vermindering van verdroging) blijft (sterk) achter bij gestelde doelen. • Verwachte temperatuurstijging leidt tot stijging van de zeespiegel en toename van de verzilting in NL. • Verwachte veranderingen in neerslagpatroon (meer neerslag met grotere intensiteit) zorgen voor hogere grondwaterstand en beperken de mogelijkheid tot weidegang en grondbewerking.

Tabel SWOT-analyse: sterkten, zwakten, kansen en bedreigingen

Sterkten	Zwakten	Kansen	Bedreigingen
<ul style="list-style-type: none"> • Stedelijke gebieden zijn in Nederland nergens ver weg van het landelijk gebied. • Daling van aantal landbouwbedrijven heeft niet geleid tot grote werkloosheid op het platteland. • Weinig verschil tussen verstedelijkte regio's en minder verstedelijkte regio's voor wat betreft sociaal-economische situatie en sectorstructuur van de werkgelegenheid. • Leefsituatie op platteland beter dan in stedelijk gebied. • Lage inkomensongelijkheid op 	<ul style="list-style-type: none"> • Verdroging van natuurgebieden door ontwatering en versnelde afwatering van landbouwgronden en door grondwateronttrekking voor drinkwater, industriewater en beregening. • Hoge milieubelasting (t.o.v. andere EU-landen) vanuit land- en tuinbouw, vooral in glastuinbouw en intensieve veehouderij, tempo waarin milieudruk afneemt stagneert. 	<p>nieuw te ontwikkelen inzichten de verschillende functies van het platteland meer en beter met elkaar te combineren.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Oplossen van milieuproblemen in met name kwetsbare gebieden van Nederland (met gestapelde milieuproblematiek vermessing, verzuring, verdroging) stagneert. • Combinatie van verschillende functies van het platteland kan ter plaatse tot problemen leiden; met name belangrijke waarden van bos, natuur en landschap als rust, openheid, biodiversiteit en identiteit en de noodzaak water meer ruimte te geven kunnen in de knel komen door toenemende ruimtebeslag van wonen, mobiliteit en bedrijvigheid.
<p>As 3 Verbetering leefbaarheid op het platteland en diversificatie van economische dragere</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er is tekort aan recreatieruimte rond de grote steden. • Toegankelijkheid platteland voor recreatie is beperkt. • Leefsituatie jongeren en alleenstaande ouderen op platteland relatief ongunstig. • Regionaal zijn er knelpunten op platteland op gebied van landschap, sociaal-economische situatie en leefbaarheid, waaronder ook het niveau van voorzieningen (m.n. in dorpen). • Plattelandsbevolking is gemiddeld lager opgeleid dan stedelijke bevolking, vooral door trek van hoog opgeleide jongeren naar de stad. • Relatief meer banen van laag niveau en minder banen van hoog niveau op het platteland. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nabijheid van de stad biedt voor de landbouw goede aanknopingspunten voor verbreding van de bedrijfsvoering. • De specifieke kenmerken van het platteland (ruimte, rust, groen) bieden veel mogelijkheden om via openluchtrecreatie te voldoen aan de behoefte van mensen aan ontspanning, etc; recreatie kan belangrijke sociaal-culturele en sociaal-economische impulsen geven aan de plattelandsamenleving. • Het op gebiedsniveau aanpakken van de plaatselijke knelpunten op gebied van landschap en leefbaarheid, waaronder ook het voorzieningenniveau en het verbeteren van het woon-, leef- en werkklimaat in dorpen, biedt de beste mogelijkheden voor vitalisering 	<ul style="list-style-type: none"> • Door stedelijke druk staat (agrarisch) landgebruik op platteland onder druk van concurrerende activiteiten (industrie, infrastructuur, wonen, recreatie); dit levert risico's voor het behoud van het natuurlijke, sociale en culturele erfgoed van de plattelandsgebieden. • Verstedelijking zet de cohesie van de plattelandsamenleving en het voorzieningenniveau onder druk.

Tabel SWOT-analyse: sterkten, zwakten, kansen en bedreigingen

	Sterkten	Zwakten	Kansen	Bedreigingen
	<p>platteland.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zeer hoog (t.o.v. EU-gemiddelde) deel van de plattelandsbevolking met toegang tot DSL-internet. • Voor wat betreft arbeidsparticipatie en opleiding geen grote achterstanden voor vrouwen en jongeren op het platteland. 		<p>van het platteland.</p> <ul style="list-style-type: none"> • De ontwikkeling van nieuwe economische dragers door stimulering van MKB (micro-ondernemingen) en de verbetering van recreatiemogelijkheden bieden kansen om de werkgelegenheid op het platteland in stand te houden bij de dalende werkgelegenheid in de agrarische sector. 	

Bijlage 2.2 Analyse en onderbouwing van de keuzes in as 3

Algemeen

Deze notitie biedt een verdere onderbouwing van de inzet van as 3 van het POP door Nederland. De beleidsmatige inzet van de provincies bij de hantering van de fiches wordt beschreven en in de bijlagen kwantitatief en met kaarten onderbouwd.

Een nationale werkwijze

De inzet van lidstaat Nederland op as 3 wordt gemotiveerd uit zowel inhoudelijke als procesmatige overwegingen. Kijkend naar de procesmatige kant, de werkwijze, dan moet de inzet op as 3 beschouwd worden als een logische vertaling van recent vastgesteld nationaal beleid in de Nota Ruimte en het onderliggend document "Agenda Vitaal Platteland". In beide nota's geeft Nederland aan, dat voor een evenwichtige ontwikkeling van het landelijk gebied gekozen wordt voor het zogenaamd "gebiedsgericht werken" op NUTS II en provinciaal niveau. Hierbij voert de provinciale overheid de regie over de plattelandsontwikkeling, door alle regionale beleids- en uitvoerende instanties en overheden in teamverband te laten samenwerken rond een zogenaamd Provinciaal Meerjaren Programma voor het landelijk gebied per provincie.

Niet alleen kiest Nederland voor deze werkwijze, het rijk heeft hiervoor ook een aanzienlijke financiële stroom naar de provincies toe geleid. Aan de hand van contracten hebben de provincies de mogelijkheid rijksmiddelen in te zetten voor een aantal rijksdoelen. Het totaal aan rijksdoelen dat thuishoort op het regionaal niveau is verwoord in "Agenda Vitaal Platteland", een nota die samen met de beleidsnota "Kiezen voor Landbouw" volledig aansluit op de Europese doelen voor het platteland. Niet voor alle doelen is rijksgeld beschikbaar gesteld. Doelen die bij uitstek op het regionaal uiteenlopende invulling behoeven en daarom passen bij de sturing op regionaal niveau, worden door de provincies zelf gefinancierd. Dat geldt onder meer voor alle beleidsdoelen zoals opgenomen in as 3 van het POP.

Nederland zet de EU-middelen voor plattelandsmiddelen dusdanig in, dat aan de strategische doelen van de EU invulling wordt gegeven. Tegelijk zoekt Nederland naar complementariteit van inzet van financiële instrumenten. Zo is een werkbare demarcatie afgesproken tussen structuurfondsen en plattelandsfonds en wordt tegelijk bewaakt dat beide fondsen bijdragen aan het totaalbeeld van Europees beleid, verwoord in de Lissabon en de Göteborgagenda. Maar ook tussen nationale en Europese middelen is een zekere demarcatie zichtbaar, die mede heeft geresulteerd in het ruim benutten van de EU-middelen voor as 3.

Onderbouwing van de regionale activiteiten

Het plattelandsplan moest beperkt blijven in omvang en ook de paragraaf "regionale accenten" uit de Nationale Plattelandsstrategie is beknopt, wat wellicht een beperkte onderbouwing suggereert. Hieraan liggen echter uitgebreide analyses per landsdeel en provincie ten grondslag. Ook aan de 12 provinciale contracten, zoals hierboven genoemd, zijn uitgebreide analyses verbonden. Meezending van deze omvangrijke documenten lijkt ons niet aangewezen. In de hiernavolgende toelichting op de fiches worden wel enkele passages ter onderbouwing aangehaald.

Voor de hieronder opgestelde nadere motivatie van as 3 is gebruik gemaakt van de onderliggende analyses. Op basis hiervan heeft provinciale en nationale besluitvorming plaatsgevonden over de inzet van as 3.

Integrale benadering, flexibele aanpak

Voor het oplossen van knelpunten en het stimuleren van kansrijke ontwikkelingen wordt mede gebruik gemaakt van de maatregelen/mogelijkheden, die prioritair as 3 in POP2 biedt.

Voor een juist oordeel over het palet van geselecteerde as 3-maatregelen is het van belang te beseffen, dat deze maatregelen overwegend - zo niet geheel - in het kader van geïntegreerd gebiedsgericht beleid van provincies zullen worden ingezet.

Indicator voor een succesvolle gebiedsgerichte aanpak is de mate waarin de gebiedsautoriteit erin slaagt inwoners te betrekken bij het ontwikkelen (en realiseren) van een toekomstperspectief voor hun gebied. Draagvlak en bewonersinitiatieven zijn daarbij cruciaal. Deze aanpak is voor een belangrijk deel vergelijkbaar met de Leader-werkwijze.

Doel van een geïntegreerde gebiedsgerichte aanpak is de ontwikkeling van een gebied over een langere periode vast te leggen. Een ontwikkelingsperspectief wordt opgesteld op basis van een analyse van de kansen en bedreigingen in economisch, ecologisch en sociaal opzicht. Samen met betrokkenen uit de verschillende sectoren als landbouw, natuur en milieu, landschap, waterbeheer en recreatie en toerisme,

worden vervolgens de te realiseren doelen en de te nemen maatregelen afgesproken, alsmede de rol van de betreffende actoren daarbij.

Als gevolg van de integrale benadering, met betrokkenheid van de verschillende belangen in een gebied, kost het proces meer tijd en is het daardoor ook duurder dan een zuiver sectorale aanpak. Stelregel is dan ook: sectoraal waar mogelijk, integraal waar nodig. Provincies kiezen in het algemeen voor een gebiedsgerichte aanpak in plattelandsgebieden waar sprake is van een complexe problematiek van landbouw, natuur, milieu en leefbaarheid. Gezocht wordt naar oplossingen, waarin voor alle partijen een zo groot mogelijke win-win situatie kan worden gerealiseerd. In dit opzicht kan dan ook zonder voorbehoud worden gesteld, dat de inzet van maatregelen onder as 3 positief bijdragen aan doelstellingen van natuur en milieu. Een 'goed' voorbeeld daarvan is de bestrijding van verdroging: het daarvoor beschikbare (subsidie-) instrument werd nauwelijks gebruikt, omdat het alleen sectoraal, gericht op verdrogings-bestrijding, kon worden ingezet. Eenmaal opgenomen in de integrale setting van de Subsidieregeling gebiedsgericht beleid (SGB) werden de mogelijkheden wel benut.

Essentieel voor een gebiedsgerichte aanpak is een brede waaier aan mogelijkheden om initiatieven van onderop te kunnen ondersteunen. Want voor een overheid is het onmogelijk, en zelfs niet wenselijk, alle creatieve plattelandsontwikkelingsideeën op voorhand te voorzien. Daarentegen is het voor het gebiedsproces uitermate frustrerend als goede en passende initiatieven niet kunnen worden ondersteund. Daarom heeft de selectie van maatregelen onder as 3 ruimhartig plaatsgevonden. Dat betekent niet dat overal alle maatregelen ingezet zullen worden, maar juist dat relevante maatregelen selectief ingezet worden in gehele provincies of in gebieden binnen provincies waar dat nuttig is. Zo legt één provincie de nadruk op de beschikbaarheid van voorzieningen en de vitaliteit van dorpen, een andere juist op diversificatie, instandhouding van landelijk erfgoed en toerisme. Weer andere laten de keuze voor in te zetten maatregelen expliciet afhangen van de projecten die vanuit de bewoners en/in de gebieden worden aangedragen en leggen zich niet bij voorbaat vast op de inzet van specifieke maatregelen.

Hierna volgt een nadere toelichting op de inzet per fiche van as 3.

311 Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten

Het aantal agrarische bedrijven in Nederland neemt drastisch af. Gemiddeld zijn de afgelopen 5 jaar rond de 3.000 landbouwbedrijven per jaar gestopt. Met deze afnamesnelheid zullen er in 2015 van de huidige 85.000 bedrijven minder dan 60.000 resteren. Maar de afname zal ongetwijfeld een nog drastischer beeld laten zien nu de EU subsidies en marktbescherming worden afgebouwd.

Met deze afname verbreekt ook een van de voornaamste economische pijlers van de plattelandseconomie. Met de daaraan parallel lopende teruggang in sociaal-culturele infrastructuur is nu de noodzaak aanwezig nieuwe economische alternatieven in het buitengebied te ontwikkelen om te komen tot een revitalisering van het platteland.

Een van die alternatieven is de verbreding van de landbouw naar een multifunctionele landbouw. Het aandeel van land- en tuinbouwbedrijven in Nederland die momenteel aan verbreding doet bedraagt circa 22 %. In totaal draagt verbreding 3,5 % bij aan het inkomen in de land- en tuinbouw.

Het marktaandeel op de verschillende markten (voedsel, recreatie, zorg, kinderopvang) is nu nog laag, circa 0,1 %. Uitbreiding van dit aandeel is in potentie aanwezig in de groeiemarkten zoals zorg en recreatie. In de zorg waar als gevolg van de vermaatschappelijking van de zorg en de zorg voor gehandicapten, ouderen en geestelijke gezondheidszorg meer vraaggestuurd zal worden ingevuld, zal de vraag naar aanbod van zorgboerderijen toenemen. In de huidige markt wordt reeds 24 miljoen euro door zorgboerderijen omgezet. Een potentiële markt wordt geraamd op 280 miljoen euro.

Gezien de trends en ontwikkelingen in de maatschappij, waarbij de nadruk meer en meer ligt op recreëren in het groen in het direct omliggende buitengebied, liggen daar ook kansen voor de agrarische sector. De huidige omzet van de agrarische verblijfsrecreatie omvat in de huidige markt 273 miljoen. Een verdubbeling lijkt mogelijk.

Inzet

De inzet van de provincies is erop gericht om de leegloop van het platteland af te remmen en het verdwijnen van de landbouwsector uit het buitengebied te voorkomen. Inzet op nieuwe economische dragers van de agrarische sector kunnen de transitie van agrarisch naar niet-agrarisch gebruik van het buitengebied ondersteunen.

Om het aanwezige potentieel voor een verbrede landbouw te benutten zal met name worden ingezet op het verder professionaliseren van de nieuwe functies op de agrarische bedrijven en het versterken van de markt-, keten-, en netwerkontwikkeling . Landelijk is een Taskforce Multifunctionele landbouw actief om de branche te ondersteunen.

Om de transitie van een deel van de agrarische bedrijven op een duurzame wijze te laten plaatsvinden wordt middels de vergunning aandacht besteed aan de landschappelijke inpassing van deze nieuwe functies en wordt een toets op de verkeersaantrekkende werking verricht.

Daarnaast zullen t.b.v. de toetsing van POP, projectvoorstellen worden getoetst op duurzaamheid.

Wat te bereiken met de inzet van de POP2 middelen

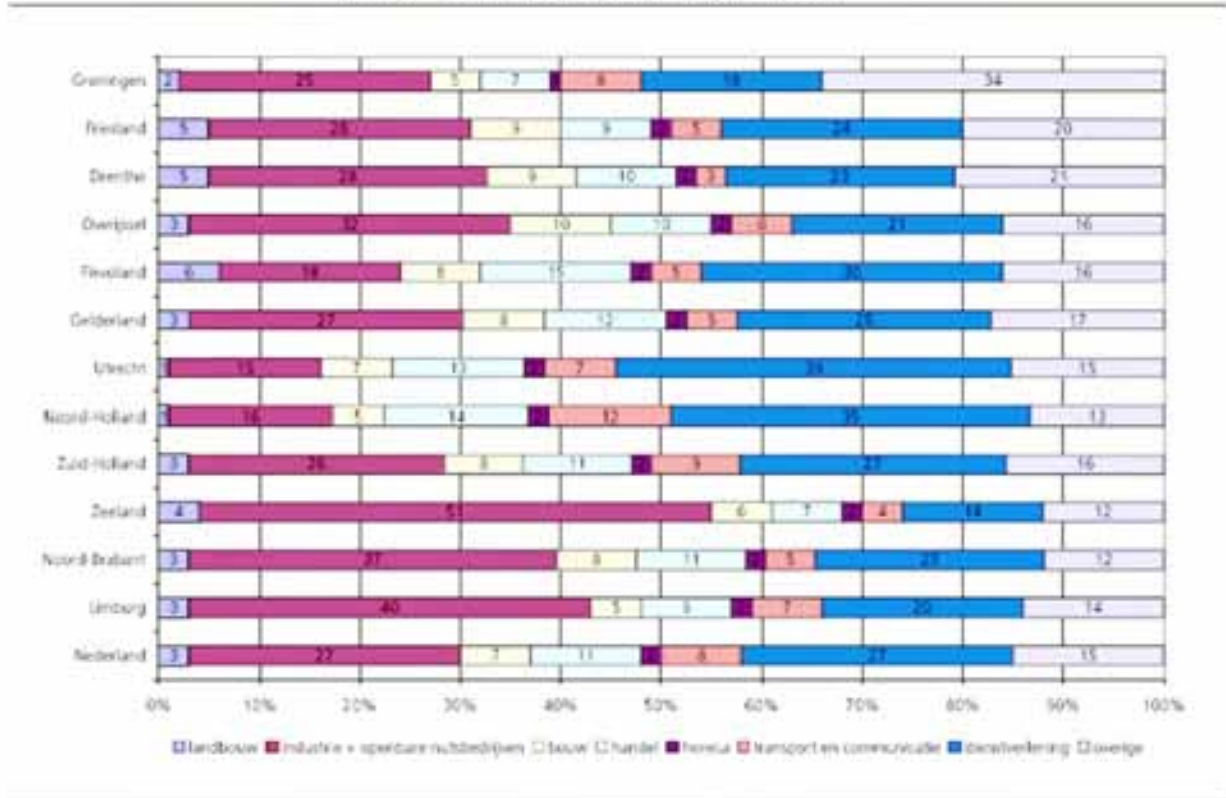
- Agrarische ondernemers te stimuleren om duurzaam in te zetten op benutting van de mogelijke groeiemarkt in de verbrede landbouw.
- Verdergaande professionalisering van de verbrede (multifunctionele) landbouw.
- Bijdragen aan de vitalisering van de plattelandseconomie.

312 Steun voor de oprichting en ontwikkeling van micro-ondernemingen

Betekenis van het MKB

Het MKB maakt een belangrijk deel uit van het economisch profiel van het Nederland, waaronder het platteland:

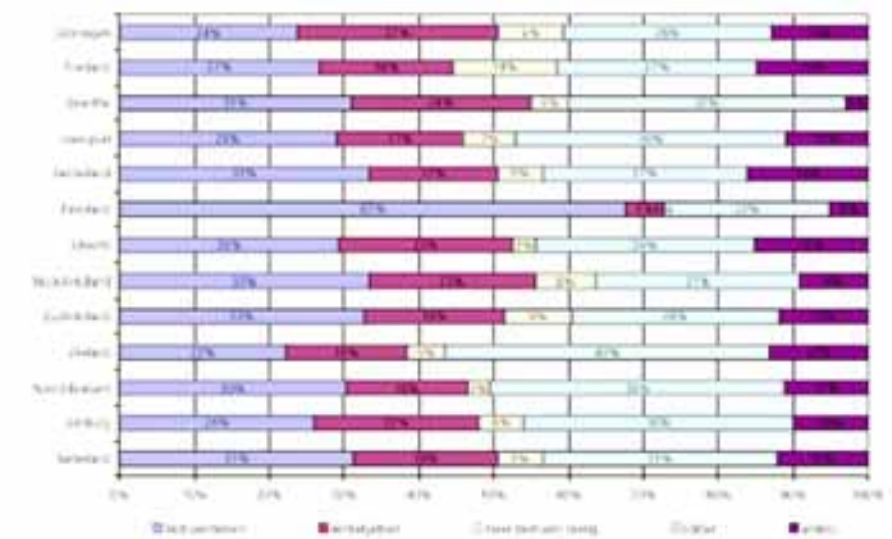
figuur 2 Productiestructuur per provincie, 2003

bron: CBS, 2005

Tegelijk is bekend, welke MKB-activiteit in welke zone te vinden is; bedrijventerrein, winkelgebied, meer bedrijven overig, solitair of anders. De categorieën "meer bedrijven overig" (geel) en "solitair" *lichtblauw) betreffen doorgaans het landelijk gebied.

figuur 12 Directe omgeving van het MKB, per provincie in 2003

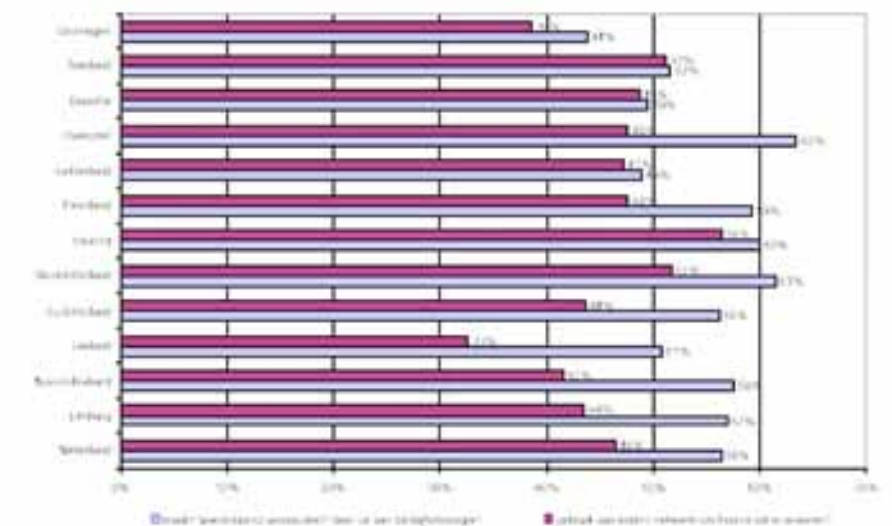

Bron: Z/M, MKB-Belidsplan 2003

Uit de studies “MKB regionaal bekeken” (MKB Nederland, juli 2006) en “Economische schets van de Nederlandse regio’s” (Rabobank Nederland, maart 2007), blijkt dat in het landelijk gebied in de afgelopen jaren het aandeel primaire agrarische bedrijven geleidelijk is “verschoven” naar sectoren als detailhandel, non-profitsector en horeca. Deze trend zal zich voortzetten en past ook bij de Nederlandse ambitie. Het aandeel industrie is gelijk gebleven.

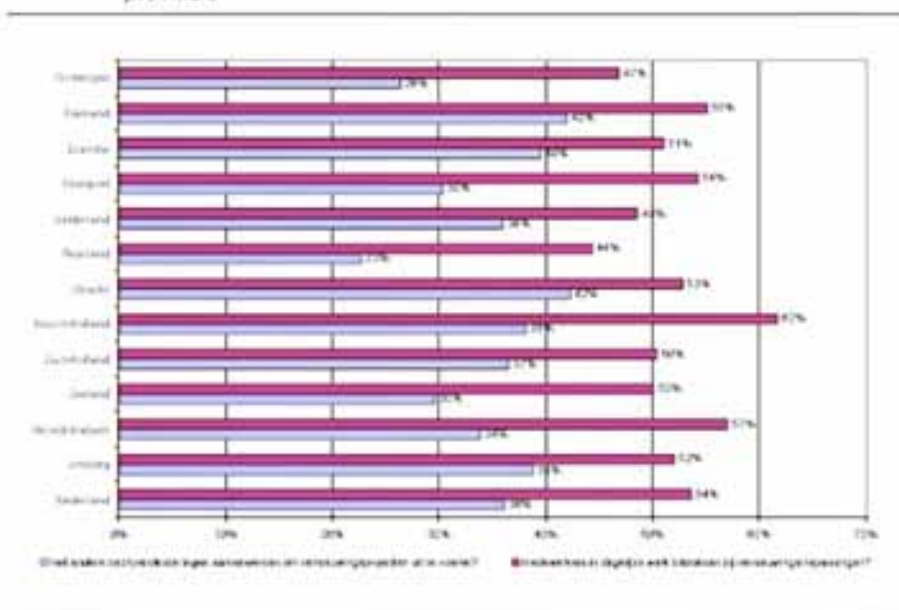
Het Nederlandse MKB is innovatief en werkt sectoroverstijgend. De scheidslijn tussen agrarische bedrijvigheid en andere MKB-activiteit in het buitengebied vervaagt. Benutten van het innovatieve vermogen in het samenspel met de agrarische is belangrijk voor de economische vitaliteit van het Nederlandse platteland.

figuur 17 Aandeel MKB-ondernemingen met aandacht voor innovatie, per provincie

Bron: Z/M, MKB-Belidsplan 2004

figuur 18 Aandeel MKB-ondernemingen dat innovatieve inspanningen levert per provincie

bron: EIM, MKB-Berichtcijfers 2004

Bij innovatie komt ook een voortdurende verkenning van toekomstige marktverraag aan bod. Voor de Nederlandse plattelandsgedieden heeft Rabo Nederland een SWOT-analyse uitgevoerd. Als belangrijke hier relevante kansen worden genoemd:

- verbreding landbouw
- verzilveren vergrijzingsgolf
- nieuwvestiging footlose dienstverlenende bedrijvigheid

Deze bevindingen sluiten aan op de ambitie van Nederland om niet alleen te investeren in diversificatie van de primaire agrarische activiteit, maar ook in nieuwe bij het platteland passende activiteiten – veelal door boeren geïnitieerd.

Agrarische activiteit sterk gerelateerd aan MKB

De transitie die op het Nederlandse platteland moet plaatsvinden en met name in de agrarische sector, is onlosmakelijk verbonden met de transitie die Nederland in het algemeen met haar economie voorstaat. De Nederlandse agrarische sector heeft het volgende profiel:

- 36% primaire producenten 19% toegevoegde waarde
- 33% toeleverende bedrijven 26% „
- 18% verwerkende bedrijven 31% „
- 13% distributie 25% „

Nu reeds bestaat het merendeel van de Nederlandse landbouwbedrijfskolom uit niet-primaire activiteiten, zoals verwerking, transport, distributie, research en development.

De bedoeling is om de afname in de subsector primaire producenten te compenseren, door tegelijk in de andere subsectoren uit te breiden en te innoveren.

Tabel 1: Toegevoegde waarde van het Nederlandse agrocluster

	Toegevoegde waarde 2002 (mrd. €)
Hoveniers, agrarische dienstverlening en bosbouw	1,6
Verwerking	12,4
Toelevering	10,3
Distributie	8,3
Primaire productie	7,7
- Akkerbouw	11%
- Tuinbouw	50%
- Veehouderij	39%
Agrocluster totaal	40,3
Aandeel in nationale Toegevoegde Waarde	10,3%

Bron: Landbouw Economisch Bericht 2004, LEI 2004

MKB-activiteit en periurbane ontwikkeling

Nederland is gemiddeld een dichtbevolkt gebied, met een sterke relatie tussen landelijke en stedelijke gebieden. De grootste dynamiek vindt plaats in de periurbane zones, zoals ook genoemd in de verordening Plattelandsontwikkeling. Deze dynamiek brengt zowel kansen als bedreigingen met zich mee. De aanwezigheid van grote bevolkingsconcentraties legt druk op de periurbane zones, terwijl de potentie van stad-land interactie nog onvoldoende wordt benut.

Een harde scheiding van stad en platteland is in een relatief sterk verstedelijkt gebied als Nederland evenmin mogelijk als wenselijk, noch functioneel, noch ruimtelijk. Op de eerste plaats is het stedelijk gebied een belangrijke afnemer van producten (voedsel) en gebruiker van diensten van het landelijk gebied, terwijl het stedelijk gebied ook faciliteiten biedt aan het platteland. Zo zal het beleidsonderdeel "Kwaliteit van de Leefomgeving" van het Grotestedenbeleid zich veelal afspelen in de periurbane plattelandsgebieden en zijn hier interessante product-markt combinaties mogelijk die zowel stad als platteland bedienen. Niet alleen het nationale, maar ook het Europese Grotestedenbeleid biedt hierbij mogelijkheden, denk aan de transnationale programma's zoals (de opvolger van) URBAN.

Om aan de kansen van de periurbane ontwikkeling invulling te geven, is stimulerend beleid voor micro-ondernemingen nodig.

Inzet

Nederland wil de maatregel micro-ondernemingen inzetten om zowel agrariërs als nieuwe ondernemers de gelegenheid te geven in te spelen op marktontwikkelingen en structuurveranderingen zoals hierboven vermeld. Hierbij zal de toenemende behoefte aan regionale eigen voedselvoorziening en behoefte aan duurzame, energiezuinige en milieuvriendelijke activiteiten zeker pregnant zichtbaar worden.

Wat te bereiken met de inzet van POP-middelen

De POP-middelen voor deze maatregel zijn beperkt, maar zullen gebruikt worden om innovatieve ontwikkelingen mogelijk te maken en te stimuleren. Overigens zijn hierbij mede op aandringen van de Europese Commissie demarcatieafspraken gemaakt: het plattelandsfonds richt zich op de micro-ondernemingen, veelal starters, terwijl de structuurfondsen mede worden ingezet voor nieuwe activiteiten van de wat grotere bedrijven.

Kenmerkend voor de provinciale aanpak is de relatie tussen economische ontwikkeling en leefbaarheid, en het inspelen op kansen in het landelijk gebied. Kenmerkend citaat uit het pMJP van Drenthe:

“De sterke kanten van het landelijk gebied vormen het uitgangspunt voor verdere ontwikkelingen. Daaruit volgt onder meer dat er naar gestreefd wordt om de innovatiekracht van het bestaande MKB te vergroten. Stuwende sectoren als technische innovatie, zakelijke dienstverlening en recreatie en toerisme krijgen daarbij extra aandacht. Verder is het zaak om het kennisniveau (onder andere op het gebied van ICT) en het ondernemerschap binnen het kleinschalige bedrijfsleven te verbeteren.”

313 Bevordering van toeristische activiteiten

Te bereiken doelen met de inzet van de POP2 middelen in de toeristische sector:

- keren van de terugloop aan binnenlandse vakanties en daarmee de bestedingen in de toeristische sector op het platteland;
- de ondernemers en lagere overheden stimuleren in te spelen op de trends (nieuwe kansen)
- bijdragen aan een versterking van de kenniseconomie en een vitalisering van de plattelandseconomie.

Belang en ontwikkelingen toeristische sector

De toeristisch-recreatieve sector is belangrijk voor de Nederlandse economie, vooral in termen van werkgelegenheid en in mindere mate toegevoegde waarde. Circa 7 procent van de Nederlandse werkgelegenheid is te vinden in het toerisme. Het arbeidsintensieve karakter van de sector zorgt ervoor dat het aandeel in de toegevoegde waarde met 3,1 procent aanzienlijk bescheidener is. Daarmee is de toegevoegde waarde van de toeristische sector groter dan die van bijvoorbeeld de sector primaire landbouw maar een stuk kleiner dan de industrie (14,3 procent) en de financiële en zakelijke dienstverlening (26,6 procent).

In 2005 gingen in Nederland 12,4 miljoen personen op vakantie. Zij waren goed voor 34,4 miljoen vakanties. Nederlanders kiezen hierbij steeds vaker voor het buitenland. Tegelijkertijd vermindert het aantal vakanties in eigen land: tussen 2002 en 2005 met 1,4 miljoen tot 17,3 miljoen vakanties, een afname van 7,5 procent. Met als gevolg dat het aantal vakanties in het buitenland inmiddels vrijwel even groot is als het aantal binnenlandse vakanties.

Totaal gaven de Nederlanders in 2005 € 12,7 miljard uit aan vakanties (exclusief dagtochten). Het grootste deel daarvan (80 procent) wordt besteed aan buitenlandse vakanties. De bestedingen aan vakanties in Nederland nemen de laatste jaren af. In 2002 werd nog € 2,9 miljard uitgegeven, in 2005 is dat gedaald naar € 2,5 miljard. De uitgaven aan buitenlandse vakanties bleef in die periode vrijwel gelijk. Als wordt gekeken naar de totale toeristische bestedingen in Nederland, inclusief dagtochten, zakelijk toerisme en uitgaven van buitenlanders, komt de omzet fors hoger uit: namelijk bijna 40 miljard euro (2002). De recreatieve bestedingen maken ruim 12 procent uit van de totale consumptieve bestedingen van Nederlandse gezinshouders¹.

Inzet

De inzet van de provincies is er op gericht de terugloop aan binnenlandse vakanties en daarmee de bestedingen in de toeristische sector te keren. Dit kan door te investeren in de voorzieningen, kwaliteitsverbetering, productvernieuwing en het versterken van samenwerkingsverbanden tussen ondernemers.

Trends in toerisme en leisure

Trends als vergrijzing, toenemende welvaart, groeiende congestie in de Randstad, grotere rol ICT, groter toegekend belang aan milieu, vrije tijd en veiligheid e.d. bieden belangrijke kansen voor het toerisme op het platteland in Nederland. Het is aan de sector zelf om hierop in te spelen. De provincies hebben een rol om dit te faciliteren door het scheppen van ruimtelijke en infrastructurele randvoorwaarden, door onder randvoorwaarden mee te investeren en door synergie te bewerkstelligen tussen partijen zodat ondernemers beter op de trends kunnen anticiperen, al dan niet in samenwerking.

Aandachtspunten hierin zijn:

- maak gebruik van impuls (demografische) trends (groter belang vrije tijd, meer koopkracht, vergrijzing e.d.) voor (dag)recreatieve activiteiten als wandelen, fietsen, golf etc.;
- anticipeer in promotie en productontwikkeling op wensen en behoeften van kansrijke doelgroepen: ouderen, tweeverdieners, gezinnen met kinderen;
- stimuleer ontwikkeling van faciliteiten, vertier, evenementen, ontmoetingsmogelijkheden en voorzieningen voor ouderen en bezoekende families;
- anticipeer op toenemend beroep op zorgvoorzieningen, zoek nieuwe combinaties, stem promotie/ beïnvloeding beeldvorming daarop af¹;

¹ Bron: Vakanties van Nederlanders 2005, CBS, juli 2006

- stimuleer productinnovatie en kwaliteitsvergroting (zorg voor meer vermaak en luxe daarmee meer bestedingen);
- versterk marketing, promotie, interactie- en boekingsmogelijkheden via internet;
- positioneer het plattelandstoerisme ook met thema's als duurzaam toerisme, zingeving, veiligheid, schone lucht en leefbaarheid.

Inzet

De inzet van de provincies is erop gericht dat bedrijfsleven en lagere overheden op een adequate manier kunnen inspelen op de trends en kansen die zich voordoen.

Beleid

Toerisme is voor de provincies geen doel op zich, maar een middel om een aantal beleidsdoelstellingen te helpen realiseren:

- toerisme kan zorgen voor werkgelegenheid en daardoor bijdragen aan het terugdringen van de werkloosheid (ook aan de onderkant arbeidsmarkt)
- toerisme kan de kern zijn van een kansrijk economisch cluster op het platteland in Nederland
- toerisme kan zorgen voor versterking van de stedelijke gebieden als ruimtelijke dragers van economische ontwikkeling
- de toeristische sector kan van belang zijn in de omschakeling naar een diensteneconomie
- toerisme en recreatie leveren een bijdrage aan een vitaal platteland
- de toeristische sector kan een bron zijn van innovatie en ondernemerschap

Het toeristische beleid in de provincies is in de afgelopen periode gericht geweest op innovatie en ondernemerschap, verbetering promotie, versterking infrastructuur en bedrijfsomgeving, benutting kernkwaliteiten en toepassing ICT. Nieuwe accenten voor het economische beleid voor de toeristische sector zijn de transitie naar een kenniseconomie, versterking economische structuur en vitalisering plattelandseconomie.

Infrastructuur

Overigens heeft de hoogte van het vanuit POP in te zetten bedrag rechtstreeks te maken met het feit dat de in het fiche opgenomen infrastructurale voorzieningen relatief kostbaar zijn.

321 Basisvoorzieningen voor de economie en de plattelandsbevolking, en 322 Dorpsvernieuwing en -ontwikkeling

De SER benoemt in het advies *Kansen voor het platteland* een aantal regionale problemen en uitdagingen die aandacht vereisen met het oog op de plattelandseconomie en de brede ontwikkeling van het platteland. Enige problemen zoals genoemd in het rapport van de SER:

- het aanbod van toeristisch-recreatieve voorzieningen voldoet onvoldoende aan de wensen van de samenleving;
- door de vergrijzing neemt de woonbehoefte in het landelijk gebied toe, plus de behoefte aan combinaties van wonen, winkelen en andere voorzieningen. In het algemeen is de leefbaarheid van het platteland gediend met verbetering en uitbreiding van de woningvoorraad;
- voorzieningen verschromelen. Het aantal winkels is sterk gedaald en ziekenhuizen bevinden zich meestal in steden. Vaak ontbreekt budget voor het onderhoud van voorzieningen. Combinaties van functies bieden oplossingen omdat kleine dorpsgemeenschappen niet in staat zijn om zelfstandig voorzieningen in stand te houden.

De SER wijst op specifiek plaatselijke problemen zoals een tekort aan werkgelegenheid, woningnood of het verdwijnen van de laatste voorzieningen uit kleine dorpen, het vinden van goede ruimte voor waterberging of het accommoderen van de vraag naar recreatie. Als opgaven noemt de SER:

- verbredingsactiviteiten van de landbouw (natuurbeheer, zorgvoorzieningen);
- in het landschap passende mkb-bedrijvigheid in industrie en dienstverlening;
- groei en ontwikkeling van (duurzame) toerisme en recreatie;
- voldoende woningbouw, in regionaal verband afgestemd;
- water, landschap, natuur en biodiversiteit;
- basisvoorzieningen in dorpen.²

De provincies beschouwen een voldoende aanbod van voorzieningen een noodzakelijke voorwaarde om de vitaliteit van het landelijk gebied op peil te houden. Alle landsdelen signaleren een verschuiving van economische dragers die gevolgen heeft voor de aanwezigheid van voorzieningen. Uit de tabellen blijkt dat ten aanzien van de beschikbaarheid van diensten in het landelijk gebied met name dienstencentra, bibliotheken en sportvelden niet optimaal beschikbaar zijn. Bovendien blijkt een fors aantal voorzieningen provinciebreed in aantal terug te lopen.

Inzet

De provincies zijn van plan deze terugloop aan te pakken. Daarbij worden de maatregelen 321 en 322 gezien als elkaar versterkend: beide zijn van belang om de vitaliteit van het landelijk gebied, met dorpen als belangrijkste woonlocaties (zie voor aantallen per provincie de betreffende bijlage), te versterken. Maatregel 322 richt zich daarbij naar verhouding meer op fysieke versterkingen. Inzet van maatregel 322 kan bovendien, als onderdeel van meerdere maatregelen, het draagvlak voor andere maatregelen in het landelijk gebied bevorderen. Ook kan inzet van deze maatregel stimulerend werken op inwoners: het opknappen van een plein kan de ondernemers aan dat plein er toe aanzetten hun zaak op te knappen.

Ter illustratie van de provinciale aanpak een citaat uit het pMJP van Limburg:

"Een 'vitaal platteland' betekent een platteland waar het in de ogen van bewoners goed werken, wonen en leven is, waar sprake is van een gezonde economische en sociale basis en van een voorzieningenniveau dat is toegesneden op hun behoeften. Daarvoor worden projecten gestart die te maken hebben met:

- *verbeteren woonklimaat in en rond de kernen;*
- *instandhouden en bevorderen van werkgelegenheid door middel van nieuwe functies;*
- *versterking en de instandhouding van sociale netwerken en verbinding daartussen.*

De provincie stimuleert initiatieven van burgers zelf, erop gericht de woon- en leefomgeving zodanig te verbeteren dat deze tegemoet komt aan de vragen en behoeften van de mensen die daar (komen te) wonen en reikt daartoe ook instrumenten aan. De lokale sociale structuurschets en het Dorpsomgevingsprogramma (DOP), maar ook de samenwerking met de Vereniging Kleine Kernen Limburg zijn daar voorbeelden van. De vitaliteit en leefbaarheid in het landelijk gebied willen we bevorderen door gebundelde inzet van kennis, instrumenten en financiële middelen.

² SER-advies *Kansen voor het platteland*, september 2005; zie ook RLG-advies *Tijd voor Kwaliteit*, juni 2005.

Andere belangrijke aandachtspunten die een plek hebben gekregen binnen de programma's van het Reconstructieplan en de Herijking zijn:

- het versterken van de sociale verbanden;
- het realiseren van multifunctionele voorzieningen (inclusief servicewinkels);
- het tot stand brengen van wonen-welzijn-zorgarrangementen;
- het stimuleren van vernieuwende woonvormen voor ouderen en starters;
- het stimuleren van kleinschalige economische (voorbeeld)initiatieven die de werkgelegenheid in een kern bevorderen en tevens direct bijdragen aan de leefbaarheid.

De provincie investeert in deze projecten niet als opdrachtgever maar meestal als subsidiënt, waarbij wordt uitgegaan van een matching van middelen door derden.”

De provincie Gelderland kiest als prioriteiten: verbetering van het voorzieningenniveau, verbeteren van sociale cohesie, blijven wonen op het platteland, werkgelegenheid op het platteland en de verbetering van bereikbaarheid van voorzieningen en kleine kernen.

323 Instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed

Op grond van de actuele Rijksnota's en het Rijksmeerjarenprogramma 2007-2013 (MJP) concentreert het Rijk zich in de komende periode op de realisatie van de rijksdoelen en stelt uitsluitend hiervoor rijksmiddelen beschikbaar.

Voor de thema's natuur, landschap en cultuurhistorie betekent dat dat het Rijk zich met name richt op de realisatie van de EHS en de realisatie van de beoogde doelen in de Nationale Landschappen. De provincies zijn van mening dat er in overige zogenaamde 'witte gebieden' ook nog belangrijke opgaven liggen voor natuur, landschap en cultuurhistorie en dat ook daar een verdere teruggang van de ruimtelijke en ecologische kwaliteiten dient te worden voorkomen (zie bijlagen waar ter illustratie materiaal is opgenomen dat inzicht geeft in de teruggang van de kwaliteiten in de 'witte gebieden'). Hiervoor hebben de provincies en andere partijen, die actief zijn in het landelijk gebied, middelen gereserveerd die als co-financiering gebruikt kunnen worden bij de inzet van de POP2 middelen voor maatregel 323.

Inzet

De inzet van de provincies is erop gericht, de teruggang van kwaliteit in de witte gebieden in het landschap tegen te gaan.

Bijlagen

Bij bijlage 2.2 POP2 2007 – 2013, april 2007

311 Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten

Verbrede landbouw per landsdeel

Bovenkant formulier

Landbouwtelling: land- en tuinbouwbedrijven met uitgebreide landbouw, 2003		
	Onderwerpen	Verbrede landbouw, totaal
Bedrijfstype	Regio's	<i>absoluut</i>
Alle bedrijfstypen	Nederland	21 568
	Noord-Nederland	4 153
	Oost-Nederland	6 000
	West-Nederland	6 502
	Zuid-Nederland	4 913
© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2007-03-19		

Onderkant formulier

Bron: CBS, 19 maart 2007

Verbrede landbouw per landsdeel, uitgesplitst naar soorten

Landbouwtellingen												
Onderwerpen		Aantal agrarische bedrijven										
		Met verbrede landbouw										
		Met beheerslandbouw	Met natuurbeheer en -productie	Die zelf producten verwerken	Met huisverkoop	Met verblijfsaccommodatie	Met ontvangstmogelijkheden	Met stalling of verhuur			Met zorgtaken	
Regio's		Perioden	<i>absoluut</i>									
Noord-Nederland	1998	559	399	151	373	213	219	147	.	.	.	45
	1999	836	471	123	290	183	129	273	200	76	39	

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2007-03-05

Landbouwtellingen												
Onderwerpen		Aantal agrarische bedrijven										
		Met verbrede landbouw										
		Met beheerslandbouw	Met natuurbeheer en -productie	Die zelf producten verwerken	Met huisverkoop	Met verblijfsaccommodatie	Met ontvangstmogelijkheden	Met stalling of verhuur			Met zorgtaken	
Regio's		Perioden	<i>absoluut</i>									
Oost-Nederland	1998	665	338	277	924	379	370	362	.	.	.	129
	1999	955	352	245	751	354	290	681	542	127	107	

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2007-03-05

Landbouwtellingen

Onderwerpen	Aantal agrarische bedrijven											
	Met verbrede landbouw											
	Met beheerslandbouw	Met natuurbeheer en -productie	Die zelf producten verwerken	Met huisverkoop	Met verblijfsaccommodatie	Met ontvangstmogelijkheden	Met stalling of verhuur		Met stalling of verhuur		Met zorgtaken	
Regio's	<i>absoluut</i>											
1998	698	594	581	1 226	467	337	442	.	.	.	87	
1999	931	818	411	874	402	253	785	637	150	66		

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2007-03-05

Landbouwtellingen

Onderwerpen	Aantal agrarische bedrijven											
	Met verbrede landbouw											
	Met beheerslandbouw	Met natuurbeheer en -productie	Die zelf producten verwerken	Met huisverkoop	Met verblijfsaccommodatie	Met ontvangstmogelijkheden	Met stalling of verhuur		Met stalling of verhuur		Met zorgtaken	
Regio's	<i>absoluut</i>											
1998	421	182	252	1 578	269	254	262	.	.	.	57	
1999	595	234	198	1 256	233	227	550	449	102	59		

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2007-03-05

Bron: CBS, 5 maart 2007

312 Steun voor de oprichting en ontwikkeling van micro-ondernemingen

2000

Bedrijven naar activiteit (2-cijferig SBI 1993), grootte en rechtsvorm

	Onderwerpen	Naar grootte in aantal werknemers
		Zonder werknemers
SBI'93	Perioden	<i>absoluut</i>
Totaal SBI'93	1 januari 2000	330 735

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2007-03-18

Bedrijven naar activiteit (2-cijferig SBI 1993), grootte en rechtsvorm

	Onderwerpen	Naar grootte in aantal werknemers
		Met 1 tot 5 werknemers
SBI'93	Perioden	<i>absoluut</i>
Totaal SBI'93	1 januari 2000	237 990

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2007-03-18

Bedrijven naar activiteit (2-cijferig SBI 1993), grootte en rechtsvorm

	Onderwerpen	Naar grootte in aantal werknemers
		Met 5 tot 10 werknemers
SBI'93	Perioden	<i>absoluut</i>
Totaal SBI'93	1 januari 2000	50 440

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2007-03-18

2006

Bedrijven naar activiteit (2-cijferig SBI 1993), grootte en rechtsvorm

	Onderwerpen	Naar grootte in aantal werknemers
		Zonder werknemers
SBI'93	Perioden	<i>absoluut</i>
Totaal SBI'93	1 januari 2006	413 765

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2007-03-18

Bedrijven naar activiteit (2-cijferig SBI 1993), grootte en rechtsvorm

	Onderwerpen	Naar grootte in aantal werknemers
		Met 1 tot 5 werknemers
SBI'93	Perioden	<i>absoluut</i>
Totaal SBI'93	1 januari 2006	229 785

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2007-03-18

Bedrijven naar activiteit (2-cijferig SBI 1993), grootte en rechtsvorm

	Onderwerpen	Naar grootte in aantal werknemers
		Met 5 tot 10 werknemers
SBI'93	Perioden	<i>absoluut</i>
Totaal SBI'93	1 januari 2006	43 100

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2007-03-18

Bron: CBS, 18 maart 2007

Conclusie: het aantal eenmansbedrijven is in geheel Nederland sinds 2000 in aantal toegenomen, het aantal grotere echter afgenomen.

313 Bevordering van toeristische activiteiten

Bovenkant formulier

Lange vakanties in Nederland naar achtergrondkenmerken			
		Onderwerpen	Algemene gegevens
			Totaal aantal vakanties
			Gemiddelde vakantieduur
	Achtergrondkenmerken	 Perioden	<i>x 1000</i>
			<i>dagen</i>
		2002	9 200
		2003	9 029
		2004	9 069
		2005	8 451

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2007-03-19

Onderkant formulier

Korte vakanties in Nederland naar achtergrondkenmerken			
		Onderwerpen	Algemene gegevens
			Totaal aantal vakanties
			Gemiddelde vakantieduur
	Achtergrondkenmerken	 Perioden	<i>x 1000</i>
			<i>dagen</i>
		2002	9 510
		2003	9 062
		2004	8 910
		2005	8 864

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2007-03-19

Conclusie: zowel de aantallen korte als lange vakanties in Nederland zijn sinds 2002 gedaald.

Bovenkant formulier

Verblijfsrecreatieve logiesvormen per landsdeel			
		Onderwerpen	Gasten uit
			Alle landen
	Regio's	 Verblijfsrecreatieve logiesvormen	 Perioden
			<i>x1 000</i>
	Nederland	Totaal verblijfsrecre. logiesvormen	2002
	Noord-Nederland	Totaal verblijfsrecre. logiesvormen	2002
	Oost-Nederland	Totaal verblijfsrecre. logiesvormen	2002
	West-Nederland	Totaal verblijfsrecre. logiesvormen	2002
	Zuid-Nederland	Totaal verblijfsrecre. logiesvormen	2002

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2007-03-19

Bovenkant formulier

Verblijfsrecreatieve logiesvormen per landsdeel			
		Onderwerpen	Gasten uit
			Alle landen
	Regio's	 Verblijfsrecreatieve logiesvormen	 Perioden
			<i>x1 000</i>
	Nederland	Totaal verblijfsrecre. logiesvormen	2005
	Noord-Nederland	Totaal verblijfsrecre. logiesvormen	2005
	Oost-Nederland	Totaal verblijfsrecre. logiesvormen	2005
	West-Nederland	Totaal verblijfsrecre. logiesvormen	2005
	Zuid-Nederland	Totaal verblijfsrecre. logiesvormen	2005

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2007-03-19

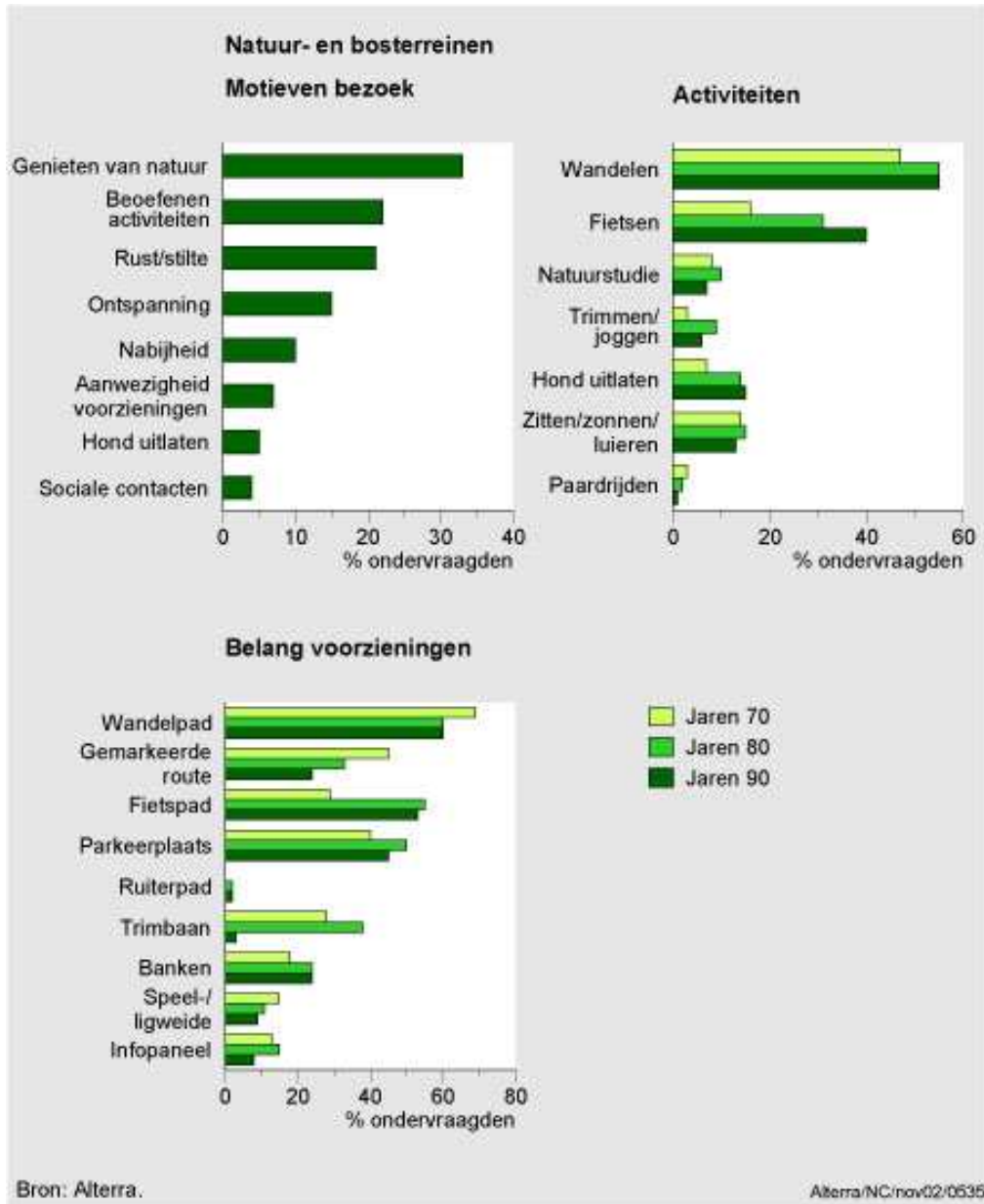
Bron: Onderkant formulier

Onderkant formulier

Conclusie: landelijk is het aantal logiesvormen sinds 2002 afgenomen. Hetzelfde is in drie van de vier landsdelen het geval. De afname per saldo is een van de redenen voor de inzet van het fische.

Recreatief gebruik van bossen en natuurgebieden

Wandelen en fietsen zijn de meest ondernomen activiteiten in bos- en natuurgebieden. Vooral het fietsen is de laatste decennia toegenomen.

Het genieten van de natuur is de belangrijkste reden om bos en natuurgebieden te bezoeken. Daarnaast wordt het zoeken naar rust en wandelen en fietsen als motief opgegeven. Dat zijn ook de meest ondernomen activiteiten in bos- en natuurgebieden. Vooral het fietsen is in de loop van de jaren toegenomen; de overige activiteiten zijn vrij weinig veranderd. De meest gebruikte voorzieningen van de natuurgebieden zijn fiets- en wandelpaden en parkeerplaatsen.

Bron: Milieu- en Natuur Planbureau,
<http://www.mnp.nl/mnc/i-nl-1259.html>,
d.d. 15 maart 2007

Betekenis:

Dit benadrukt het belang van realisatie van goede routenetwerken.

**321 Basisvoorzieningen voor de economie en de plattelandsbevolking, en
322 Dorpsvernieuwing en -ontwikkeling**

Availability of different facilities

Availability of different facilities, after urbanity and land parts (the occurrence of regarding amenities in per cent, weighted for the population of the areas of postal codes)

	Local shop	General practitioner (GP)	Primary school	Public transport stop	Community centre	Public library	Sports field	Sports centre
North								
Moderately urbanised	95,3	85,0	96,6	100,0	8,4	31,5	39,5	45,3
Hardly urbanised	90,2	87,4	94,4	99,2	26,1	56,4	60,8	49,7
Non-urbanised	80,9	63,3	91,5	92,5	38,3	46,8	42,6	29,4
East								
Moderately urbanised	99,3	92,9	96,1	100,0	12,5	31,9	34,6	52,0
Hardly urbanised	95,1	94,9	97,7	99,9	14,2	67,3	60,5	30,2
Non-urbanised	89,3	69,1	95,2	96,5	37,1	45,3	58,2	26,2
West								
Moderately urbanised	94,1	90,4	96,9	99,8	17,7	43,5	35,4	37,4
Hardly urbanised	94,8	92,7	94,9	98,7	23,2	63,7	54,9	52,7
Non-urbanised	88,2	75,8	91,1	96,5	41,0	36,7	43,0	35,1
South								
Moderately urbanised	93,4	92,8	97,5	100,0	13,1	40,2	47,6	41,9
Hardly urbanised	95,1	93,4	97,6	99,9	19,1	73,1	68,4	60,3
Non-urbanised	89,7	74,5	96,9	97,3	18,0	46,4	61,3	32,8
The Netherlands	94,7	89,4	96,3	99,1	23,0	42,8	42,6	37,0
Moderately urbanised	95,1	91,2	96,8	99,9	14,4	39,0	40,0	39,3
Hardly urbanised	94,4	92,9	96,5	99,5	19,7	66,7	54,4	61,3
Non-urbanised	87,2	70,8	94,0	95,8	32,2	44,2	31,9	52,3

Source: ABF (ABF-monitor'02); Phone book 2004/2005 (SCP-editing)

Number of facilities per 100 thousand inhabitants in rural municipalities, 2001-2005

	facilities per 100 thousand inhabitants											
	Food shops			Fashion and luxury goods			in and around the house			other retail shop		
	2001	2005	mutation in %	2001	2005	mutation in %	2001	2005	mutation in %	2001	2005	mutation in %
Rural municipalities	124	102	-18	112	108	-4	149	139	-7	70	68	-4
w.v.Groningen	122	98	-19	109	104	-4	135	117	-13	74	68	-7
Friesland	138	117	-15	103	106	3	164	159	-3	65	67	2
Drenthe	114	99	-13	111	111	1	147	144	-3	63	67	5
Overijssel	121	101	-17	130	120	-8	153	147	-4	73	69	-6
Flevoland	96	84	-12	103	101	-2	102	111	9	64	74	15
Gelderland	120	100	-17	113	114	1	151	143	-5	73	68	-6
Utrecht	127	98	-22	94	92	-2	155	139	-11	70	62	-12
Noord-Holland	124	105	-15	100	99	-0	144	131	-10	71	68	-4
Zuid-Holland	117	88	-25	88	80	-9	140	129	-8	68	64	-6
Zeeland	167	136	-19	151	143	-5	178	161	-10	78	77	-1
Noord-Brabant	116	96	-17	120	110	-9	148	137	-7	70	69	-2
Limburg	131	107	-18	105	101	-3	144	135	-7	68	62	-9

Continued	branches bank		services		go out		culture		sport		facilities total	
	2001	2005	2001	2005	2001	2005	2001	2005	2001	2005	2001	2005
		mutation in %		mutation in %		mutation in %		mutation in %		mutation in %		mutation in %
rural municipalities	33	21	-38	139	11	196	-7	6	-11	7	837	-6
Groningen	40	21	-49	129	4	174	-10	6	69	4	792	-10
Friesland	45	28	-37	117	12	213	-10	7	-5	7	861	-5
Drenthe	30	15	-49	133	17	185	-10	6	-6	4	794	-3
Overijssel	30	18	-40	117	12	173	-6	5	-40	7	813	-7
Flevoland	22	13	-39	98	30	129	-21	4	-2	5	623	-0
Gelderland	32	19	-39	135	15	166	-7	6	-5	7	803	-5
Utrecht	33	25	-25	142	8	157	-2	8	-11	5	793	-7
Noord-Holland	32	21	-33	151	5	220	-9	8	5	11	861	-6
Zuid-Holland	30	17	-44	133	8	155	-9	5	-0	8	744	-9
Zeeland	56	37	-34	159	8	347	-6	6	-22	8	1151	-7
Noord-Brabant	27	19	-27	152	14	200	-6	5	-12	8	846	-5
Limburg	35	21	-41	168	10	256	-5	7	-30	9	926	-6

Spreiding van basisvoorzieningen

Figuur 9

Worzingenindeper postodegebied, 2002/2004/2005

Bron: SCP-rapport *Thuis op het platteland*

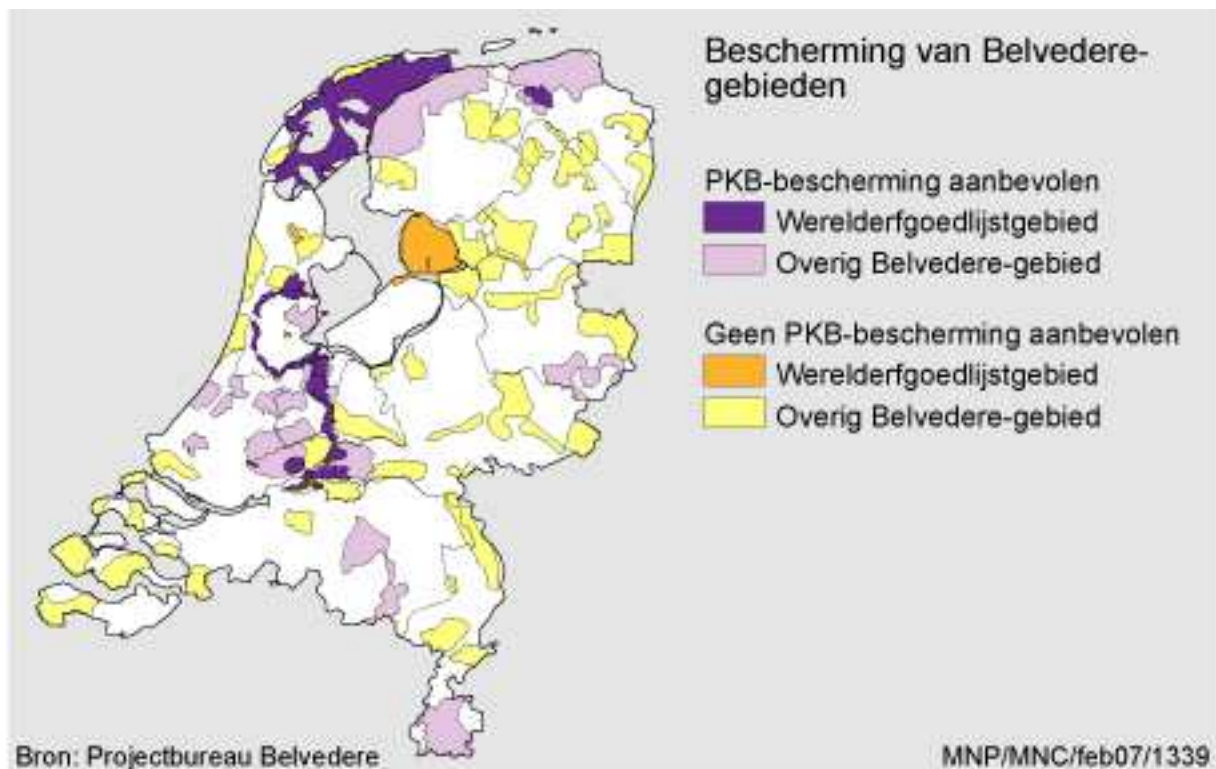
Aantallen dorpen per provincie

Groningen	170
Friesland	419
Drenthe	150
Overijssel	110
Gelderland	270
Flevoland	12
Utrecht	33
Noord-Holland	86
Zuid-Holland	130
Zeeland	115
Noord-Brabant	200
Limburg	65
Totaal	1760

Bron: Landelijke Vereniging voor Kleine Kernen (LVKK), jaarverslag 2005

323 Instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed

Belvédèregebieden

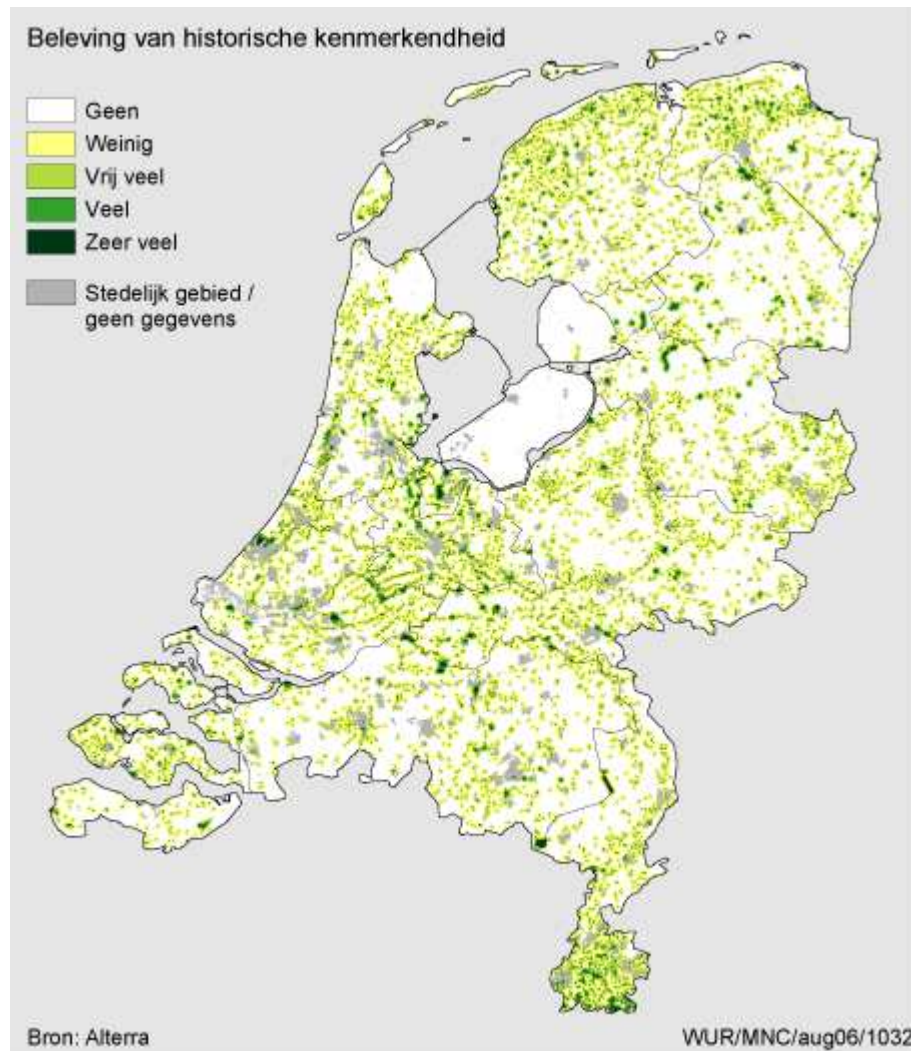

Bron: Milieu- en Natuur Planbureau
<http://www.mnp.nl/mnc/i-nl-1339.html>
d.d. 15 maart 2007

Betekenis:
in alle delen van Nederland komen beschermde of te beschermen landschappen voor.

Beleving historische kenmerkendheid

Veel mensen waarderen oudere landschappen met historische gebouwen en stads- en dorpsgezichten.

Toestand

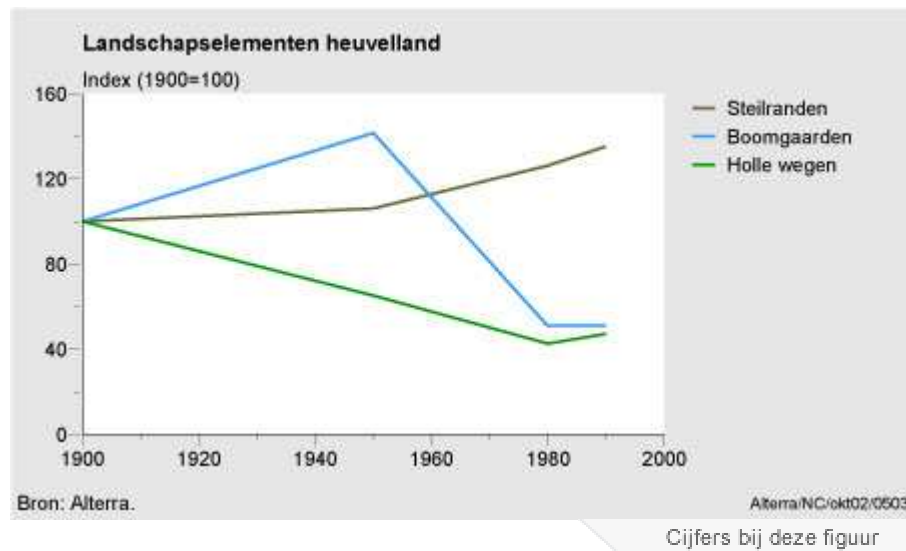
Landschappen met nationale historische monumenten en stads- en dorpsgezichten komen verspreid in geheel Nederland voor, behalve in de IJsselmeerpolders. Er komen opvallend veel monumenten voor in Zuid-Limburg, in de Randstad en in het noorden van Groningen en Friesland. Omgevingen waar monumenten voorkomen waarderen mensen duidelijk hoger, ook in verstedelijkte of open landschappen die op zich minder worden gewaardeerd. Veel mensen herkennen de nationaal erkende monumenten en dorpsgezichten niet als zodanig, maar deze blijken wel een goede indicatie te geven van de oudere landschappen die mensen waarderen.

Bron: Milieu- en Natuur Planbureau
<http://www.mnp.nl/mnc/i-nl-1032.html>
d.d. 15 maart 2007

Ontwikkeling Nederlandse landschappen

Heuvelland

Kenmerkend voor het heuvelland zijn het reliëf en de verschillen in schaal. Kleine landschapselementen, zoals holle wegen en boomgaarden, zijn de laatste decennia sterk in aantal verminderd.

Kenmerken

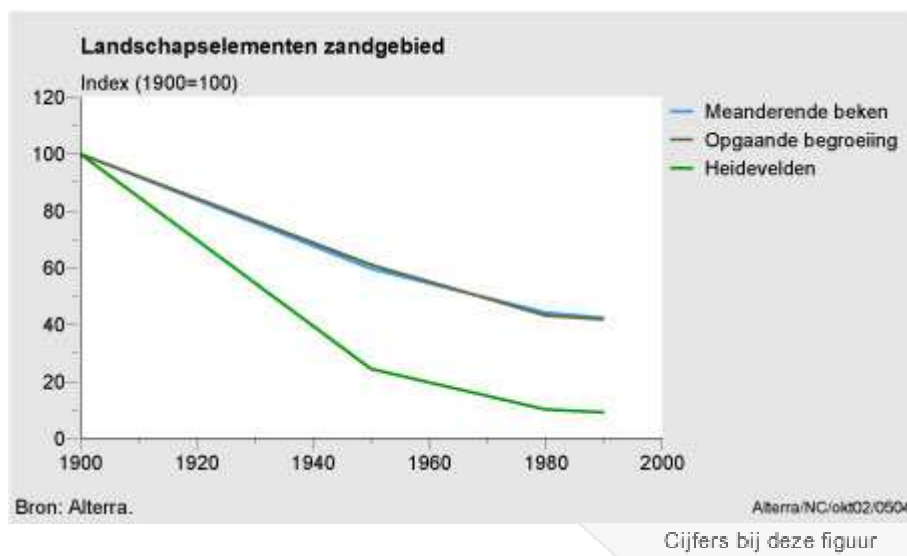
Dit landschap behoort tot de oudste van Nederland. Grofweg bestaat het uit vrij grootschalige plateaus, hellingen en beekdalen. Kenmerkende landschapselementen op de plateaus zijn akkers en hoogstamboomgaarden. De hellingen en beekdalen vormen een kleinschaliger landschap. Daar worden loofbossen afgewisseld met grasland. In het verleden zijn op de hellingen door afstromend water holle wegen ontstaan. Erosie versterkte dit proces. Om verdere erosie tegen te gaan, zijn de holle wegen beplant met struiken en bomen. Dit gebeurde ook op steilranden, evenwijdig aan de hoogtelijnen, de zogenaamde graften. In de dalen liggen bronnen en meanderende, snelstromende beken en riviertjes. In de beekdalen liggen watermolens en kastelen. Andere zeer kenmerkende elementen voor het Heuvelland zijn meidoornheggen, mergelgrotten, wegkruizen en hofboerderijen.

Ontwikkeling

Heuvelland is één van de minst aangetaste landschappen in Nederland. In de periode 1980-1990 was het echter het snelst veranderende cultuurlandschap van Nederland. Door ontwikkelingen in de landbouw verdwenen perceelsgrenzen en landschapselementen zoals holle wegen, heggen of graften en hoogstamboomgaarden. In 1990 was de hoeveelheid holle wegen en hoogstamboomgaarden gehalveerd ten opzichte van 1900. Van de oorspronkelijk aanwezige watermolens is 60% (vrijwel) verdwenen. Veel karakteristieke hofboerderijen zijn verbouwd tot appartementencomplexen. De loop van beken en riviertjes veranderde relatief weinig, maar de waterkwaliteit is sterk teruggelopen.

Zandgebied

Het gevarieerde landschap van akkers, weilanden, heidevelden en bossen op de zandgronden heeft een schaalvergroting ondergaan door het verdwijnen van houtwallen en singels. Veel beken zijn gekanaliseerd.

Kenmerken

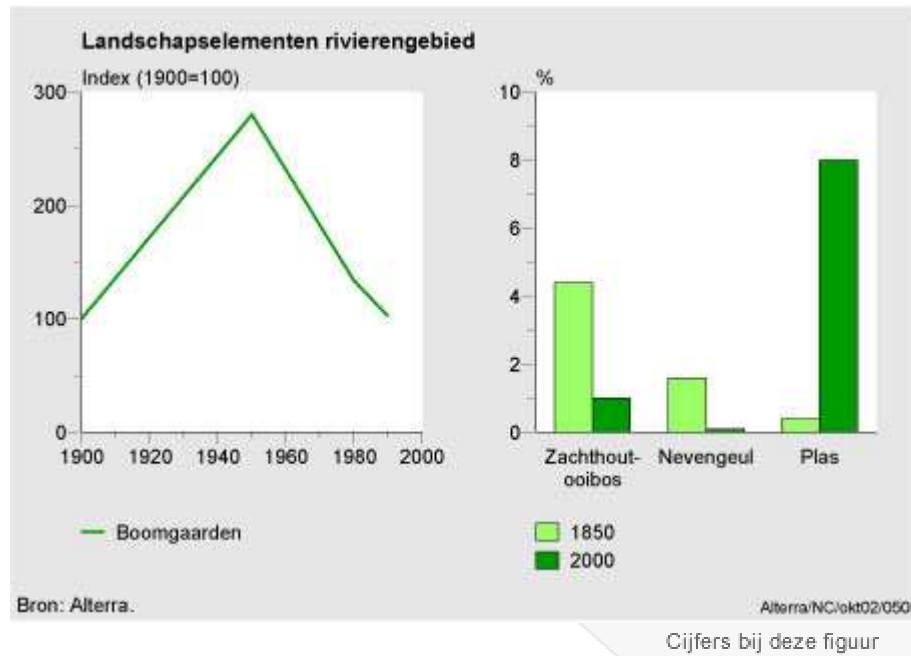
Het zandlandschap bestaat uit een licht glooiende vlakte met veel ondiepe laagten en flauwe ruggen. De vlakte wordt doorsneden door kronkelende beken. Op sommige plekken liggen hogere heuvels, die door het landijs zijn opgestuwd, zoals op de Veluwe en in Salland. Door ontginning is een landschap van akkers en weilanden ontstaan, afgewisseld met heidevelden en bossen. Dit zijn de essen- en kampenlandschappen.

Ontwikkeling

Het essen- en kampenlandschap is reeds in de negentiende eeuw ingrijpend gewijzigd door bebossing en ontginning van de heidevelden. In de twintigste eeuw is de afname van het areaal heide doorgezet. De laatste decennia is er nauwelijks meer sprake van ontginning van de heide, maar groeit de heide wel dicht door het wegvallen van het traditionele beheer. In het kader van ruilverkaveling en landinrichting is veel van de lijnvormige opgaande begroeiing (houtwallen, singels en heggen) verdwenen. Bijna tweederde van de lengte aan kronkelende waterlopen is in de twintigste eeuw recht getrokken en gekanaliseerd voor een snellere waterafvoer. Dit heeft een sterke verdroging van het achterland tot gevolg gehad.

Rivierengebied

Kenmerkend voor het rivierengebied is een gevarieerd landschap met rivieren, uiterwaarden, oeverwallen en komgronden. Sinds 1850 zijn ooibossen en nevengeulen door rivierregulatie en zandwinning achteruitgegaan. Ook het areaal boomgaarden is in de tweede helft van de 20e eeuw sterk in oppervlakte afgenomen.

Kenmerken

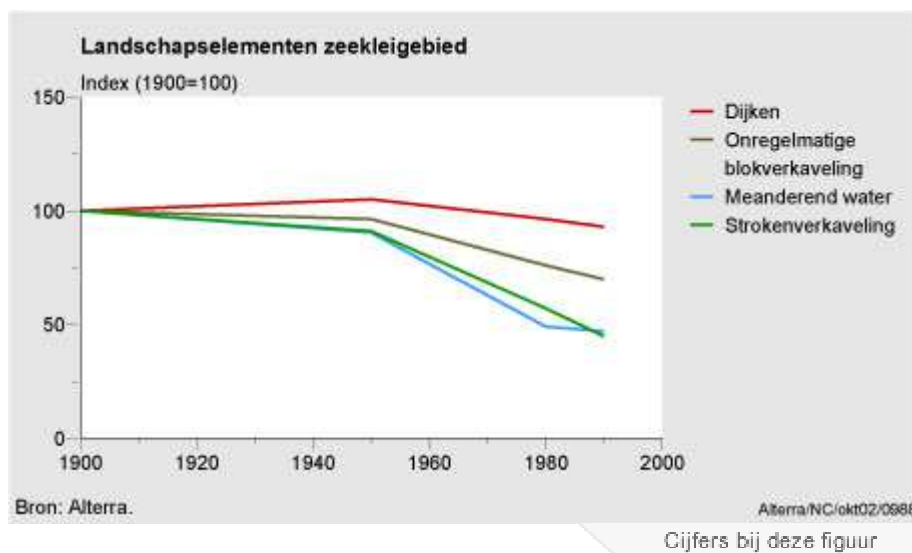
Kenmerkende landschapselementen van de riviervlakte zijn rivierlopen, (oude) nevengeulen, ooibossen, meidoornheggen, dijken, wielen en steenfabrieken. De hoger gelegen oeverwallen zijn vanouds de plekken waar de mens zich vestigde en waar boomgaarden lagen. De laaggelegen komgebieden stonden in het verleden regelmatig lange tijd onder water en waren daardoor moeilijk toegankelijk. Sommige komgebieden fungeerden als overlaten bij zeer hoge rivierstanden. De komgebieden zijn doorgaans een open landschap, waarin verspreid grienden en eendenkooien voorkomen.

Ontwikkeling

Vanaf de 19de eeuw is de dynamiek van de grote rivieren sterker aan banden gelegd door de aanleg van kribben. Men wilde hiermee de veiligheid en de bevaarbaarheid vergroten. Daardoor is sinds 1850 driekwart van het areaal zachthoutooibos verdwenen en resten er nauwelijks nevengeulen in het rivierbed (zie grafiek). Het areaal boomgaarden, één van de meest kenmerkende landschapselementen van de oeverwallen, is in de tweede helft van de twintigste eeuw sterk teruggelopen; van 9% in 1950 tot 3% in 1990.

Zeekleigebied

In het zeekleigebied komen restanten van kreken en oude dijken voor. De oorspronkelijke stroken- en blokverkaveling is deels verdwenen door nieuwe landinrichting en kronkelende kreken zijn rechtgetrokken of verdwenen.

Kenmerken

Het zeekleigebied is ontstaan door opslibbing van klei uit de zee. Kronkelende waterlopen (kreekrestanten), perceelsgrenzen en wegen, vaak op hogere ruggen, zijn getuigen van de tijd dat het getij hier nog vrij spel had.

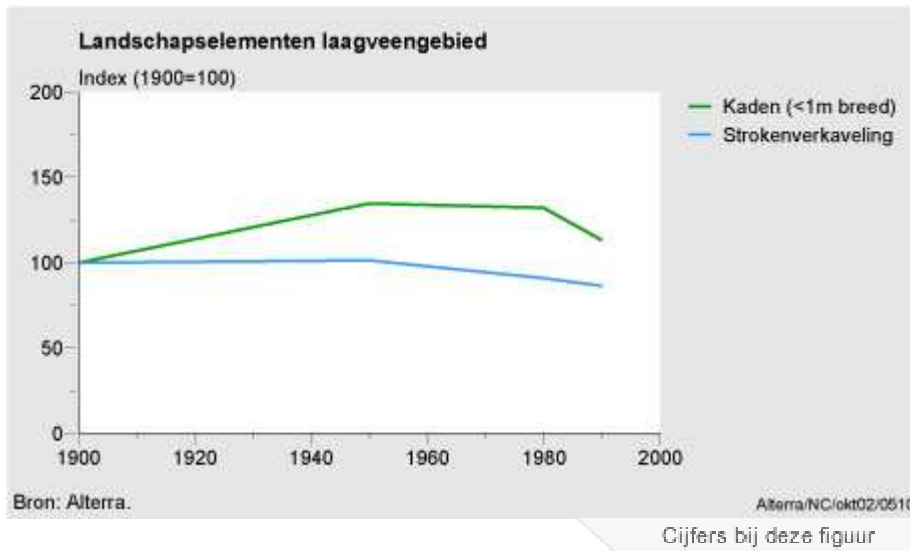
De dreiging van de zee leidde in de middeleeuwen tot het aanleggen van dijken rond het zeekleigebied. De oudste bedijkte gebieden zijn nog steeds te herkennen aan de onregelmatige patronen van percelen, waterlopen en wegen en het gebruik als grasland. Het jongere land wordt gekenmerkt door een regelmatig wegen- en kavelpatroon (strookvormig of rechthoekig). Het zeekleigebied is in belangrijke mate in gebruik als bouwland. In delen van Friesland overheerst grasland.

Ontwikkeling

Het open karakter van het zeekleigebied wekt de indruk van een onaangetast cultuurlandschap. Toch is het oorspronkelijke verkavelingspatroon van dit gebied in grote delen verdwenen in het kader van landinrichtingsprojecten. Dit geldt met name voor het zuidwestelijke zeekleigebied dat na de watersnoodramp (1953) in korte tijd ingrijpend werd herverkaveld. Dit is af te lezen aan de sterke afname van strookvormige en onregelmatige blokverkaveling na 1950. Hierbij zijn ook veel meanderende waterlopen en wegen verdwenen of rechtgetrokken. Ook de bomenrijen op dijken zijn voor een deel verdwenen. Hierdoor is het patroon van de inpoldering minder zichtbaar.

Laagveengebied

Kenmerkende elementen voor het laagveengebied zijn lintvormige dorpen, de vele sloten en vaarten, kaden en molens. Het karakteristieke patroon van de strokenverkaveling is nauwelijks veranderd. De lengte aan kaden sinds 1980 af.

Kenmerken

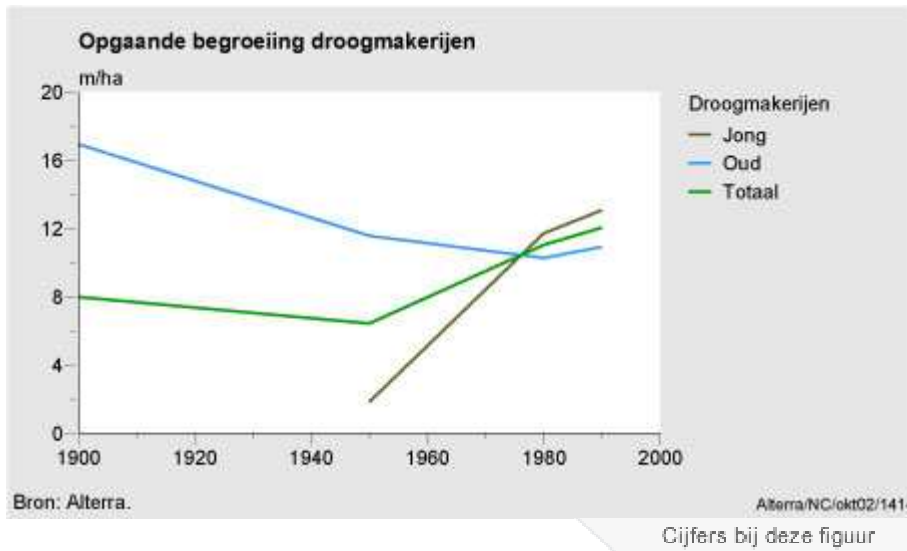
Tussen de duinen en Hoog-Nederland is de afgelopen tienduizend jaar een groot veenmoeras ontstaan. Rond het jaar 1000 is dat gehele laagveengebied in vrij korte tijd ontgonnen. De eerste lintvormige nederzettingen uit die tijd liggen langs veenriviertjes en op zandruggen in het veen. Van hieruit is het achterliggende moeras ontgonnen door brede sloten loodrecht op de riviertjes en zandruggen te graven. De sloten lagen niet ver van elkaar waardoor langgerekte percelen ontstonden (strokenverkaveling). Bemaling met windmolens zorgde voor regulering van het waterpeil waardoor grasgroei en veeteelt mogelijk werden. De achterzijde van de percelen en de zijden van een groep percelen werd gevormd door een lage kade die het water uit aangrenzende gebieden moest weren.

Ontwikkeling

Hoewel een aanzienlijk deel van de oppervlakte laagveengebied door verstedelijking is verdwenen, is het als landschapstype één van de minst aangetaste cultuurlandschappen van Nederland. De indeling in percelen is in grote lijnen nog dezelfde als duizend jaar geleden, ondanks landinrichtingsprojecten. Ook in de twintigste eeuw is het oppervlakteaandeel van de kenmerkende strokenverkaveling niet noemenswaardig veranderd (zie grafiek). In de eerste helft van de vorige eeuw nam de lengte aan kaden geleidelijk toe. Sinds 1980 is een duidelijke afname te zien.

Droogmakerijen

Nederland staat bekend om haar droogmakerijen. Die zijn ontstaan doordat plassen werden omdijkt, waarna het water werd weggemalen. De oorspronkelijke droogmakerijen zijn open, de latere zijn voorzien van vrij veel bomenrijen en ook bossen.

Kenmerken

Het rationeel ingerichte landschap van drooggemaakte meren en plassen is het meest kenmerkende landschap van Nederland; buiten Nederland komt het nauwelijks voor. Kenmerkend zijn de openheid, de ringvaarten en de ringdijken, de rechthoekige verkaveling en wegenpatroon en de laanbeplanting. De inrichting van de droogmakerijen is afgestemd op de gebruikseisen vanuit de landbouwbedrijfsvoering. Hierdoor bestaat er een duidelijk verschil in maatvoering en inrichting tussen de zeventiende eeuwse droogmakerijen, zoals de Beemster en de Schermer en de twintigste eeuwse Zuiderzeepolders. In de droogmakerijen van de laatste halve eeuw is veel meer beplanting van bomen en struiken gebruikt dan in de eerder drooggemalen polders.

Ontwikkelingen

Het landschap van de droogmakerijen was tot voor kort nauwelijks aangetast, maar de laatste decennia zorgt de verstedelijking voor aantasting van de openheid. In de oude droogmakerijen is tot 1980 nog beplanting verdwenen. Sindsdien is er enige toename van beplanting te zien (zie grafiek). In de jonge droogmakerijen, zoals de Flevopolders, is de hoeveelheid beplanting snel toegenomen in de periode van aanleg.

Bron: <http://www.mnp.nl>
d.d. 15 maart 2007

Bijlage 2.2.1 Accenten per regio

Het is van belang oog te hebben voor de relatief grote verschillen die tussen de landsdelen bestaan, zowel naar de aard van de problematiek die er speelt als naar de mate waarin onderscheiden maatschappelijke veranderingen er van betekenis zijn. Zo wordt de stedelijke druk op het platteland met name in het westen van het land gevoeld en is het op peil houden van het voorzieningenniveau vooral in het noorden een opgave. De SER geeft aan dat, hoewel de algemene situatie van het landelijk gebied niet in grote mate afwijkt van die in de steden, plaatselijk wel degelijk specifieke problematiek een rol kan spelen. De SER noemt daarbij werkgelegenheid, woningnood, het verdwijnen van voorzieningen en het opvangen van de vraag naar recreatie. Binnen het POP wil Nederland daarom ruimte geven aan maatwerk op regionaal niveau.

Onderstaand een regionale inkleuring van de situatie. Het gaat hier om een beschrijving, niet om keuzen die (in het kader van het POP) gemaakt worden. Het stuk beschrijft zaken die gerelateerd zijn aan alle assen van het POP, met eigen accenten per landsdeel, en geeft een aantal mogelijkheden voor verdere ontwikkeling.

Het platteland in het noorden van het land heeft een economie die vooral afhankelijk is van landbouw en kleinschalig MKB. De prijsverlagingen als gevolg van de hervormingen van het Europese landbouwbeleid zal in deze regio vooral de melkveehouderijen en akkerbouwbedrijven raken. Zo moet een melkveehouderijbedrijf bij een ongewijzigde bedrijfsvoering rekenen op een inkomensdaling van 16 tot 31%. Voor bedrijven met suikerbietenenteelt kan de daling in besteedbaar inkomen oplopen tot meer dan 20%. Verwacht mag worden dat de werkgelegenheid in de agrarische sector door deze inkomensontwikkelingen verder zal afnemen. Veel landbouwbedrijven zoeken verbreding in hun bedrijfsvoering door combinaties met bijvoorbeeld natuurbeheer of zorgfuncties, of ze richten hun bedrijfsvoering op meer onderdelen van de voedselproductie (bijv. kaasmaken of verkoop aan huis). Maar schaalvergroting in de landbouw zal ook veranderingen in de structuur van de gebieden tot gevolg hebben. Zo zullen veel bedrijfsgebouwen vrijkomen, waardoor aan de rand van dorpen ruimte voor nieuwe bestemmingen ontstaat.

Vanwege de grote samenhang met de verwerkende clusters in Noord-Nederland zijn door de veranderingen in het landbouwbeleid tevens ingrijpende consequenties voor werkgelegenheid bij de toeleverende en verwerkende bedrijven te voorzien. De grootschalige, marktgerichte landbouwondernemers zullen de bedrijfsvoering aan moeten passen om de concurrentie aan te kunnen. Om stand te houden tijdens dit omschakelingsproces moeten in de totale agrarische kolom bakens verzet worden. Het belang van specialisatie en goed functionerende ketens neemt daarmee toe.

Anno 2000 beschikte 15% van de kernen kleiner dan 3000 inwoners in het Noorden gelijktijdig over 'basisvoorzieningen' (huisarts, basisschool, buurtwinkel), landelijk is dat 30 %. Deze afbrokkeling van het voorzieningenniveau gaat nog steeds door. Door de toegenomen mobiliteit en door nieuwe mogelijkheden op het gebied van ICT is een grotere fysieke afstand tot voorzieningen wellicht minder een probleem dan vroeger. Maar in bepaalde delen van het platteland is de optelsom van sociaal-economische achterstanden, gebrekkige cohesie, achterblijvende participatie en ontoereikende zorg en voorzieningen voor ouderen (vervoer) wel problematisch. De voorwaarden voor een bloeiende agrarische- en MKB-sector worden daar wankel.

In verstedelijkend Oost-Nederland verandert het karakter van het platteland van een agrarische productieruimte in een ruimte met een veelzijdige gebruiksfunctie, waarin maatschappelijke wensen als wonen, werken, landschap, natuur en recreatie een steeds belangrijker rol gaan vervullen. De kern van de problematiek op het platteland is hier dat op veel plaatsen bedrijvigheid, landbouw, recreatie, wonen, natuur en landschap en andere functies elkaar in de weg zitten. De economische functies in het landelijk gebied worden beperkt in hun ontwikkelingsmogelijkheden, met alle nadelige gevolgen van dien voor de ruimtelijke kwaliteit, de economische vitaliteit en de leefbaarheid.

Vanwege de bijdrage van de landbouw aan de regionale economie en vanwege haar belang voor het beheer van de open ruimte en het landschap blijft een concurrentiekrachtig landbouwbedrijfsleven voor Oost-Nederland belangrijk. Het beleid is erop gericht de ondernemers de ruimte te geven en op onderdelen te ondersteunen; enerzijds om de ontwikkeling naar marktgerichte en duurzame landbouw te kunnen realiseren, anderzijds om negatieve ontwikkelingen ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteit te kunnen bijsturen. Verbetering van de ruimtelijke structuur van de intensieve veehouderij vindt plaats in landbouwontwikkelingsgebieden die zijn aangewezen in het kader van de Reconstructie. Innovatie in de landbouwsector vindt onder meer plaats via het project Food Valley.

Maar ook in het oosten van Nederland zal de komende jaren naar verwachting een versnelling van het aantal bedrijfsbeëindigingen in de agrarische sector plaatsvinden. Daar waar het aantal landbouwondernemers afneemt, ontstaat de noodzaak tot ontwikkeling van nieuwe dragers van het landschap: wonen, zorg en andere combinaties. Ook het behoud en het herstel van het cultuurhistorisch erfgoed zal een behoorlijke inspanning vergen.

In dit deel van het land is het MKB van grote betekenis voor de plattelandseconomie, goed voor meer dan 80% van de totale werkgelegenheid. Delen van de MKB-sector staan onder druk: door internationalisering en schaalvergroting verdwijnen kleine en middelgrote ondernemingen (m.n. in de detailhandel) uit het dorpsbeeld, als eerste in de kleine kernen. Bovendien speelt ook hier de problematiek van de bedrijfsopvolging. Voor het MKB ligt de uitdaging voor de komende jaren in het ontwikkelen of behouden van innovatieve slagkracht en ondernemerschap. De noodzaak hiertoe wordt nog versterkt door het belang van het MKB voor de vitaliteit van de dorpen. In samenhang daarmee is het scheppen van een gunstig vestigingsklimaat voor wonen en werken een opgave voor de komende jaren, juist voor jonge mensen.

In het westen is vooral de stedelijke druk op het platteland kenmerkend. Bevolkingsgroei en welvaartstoename zorgen voor blijvende uitbreidingen van de stedelijke bebouwing en de vraag naar infrastructuur en bedrijfslocaties gaan daarin mee. Ondertussen zoekt de stedeling op het 'krimpende' platteland naar rust, ruimte en beleving van het landschap. De vraag naar recreatieve mogelijkheden is nog steeds groeiende. De ligging van de open agrarische cultuurlandschappen nabij de stedelijke kerngebieden brengt behalve ruimtelijke claims van stedelijke functies ook ongewenste milieueffecten met zich mee zoals verstoring, versnippering en verrommeling die de kwaliteit van gebieden aantast.

Ondanks de kansen die de intensieve wisselwerking tussen stad het platteland biedt, krijgen ook in dit deel van het land landbouwbedrijven steeds meer te maken met omstandigheden die een gezonde bedrijfsvoering bemoeilijken en worden bedrijfsuitbreidingen en bedrijfsopvolging een steeds nijpender probleem. Specifiek voor het westen telt daarbij dat niet alleen de effecten van de landbouwhervormingen en nieuwe milieueisen hun effect doen gelden, maar dat ook hoge grondprijzen en het beperkte grondaanbod een factor van betekenis zijn. Innovatie en verbreding van de bedrijfsvoering zijn sleutelbegrippen voor de toekomst. De ligging in een stedelijke omgeving biedt daarbij volop kansen voor economische diversificatie: beheer van landschap en natuur zijn voorbeelden van een maatschappelijk gewaardeerd 'bijproduct' van de primaire productie.

In de westelijke veenweiden zijn de productieomstandigheden voor de landbouw verre van optimaal: het hoge waterpeil in combinatie met grondsoort en smalle percelen, heeft tot gevolg dat de draagkracht gering is en optimale mechanisatie bemoeilijkt wordt. Bovendien zijn er geringe mogelijkheden tot ontwatering zonder dat dit negatieve effecten heeft op de veenbodem. Deze natuurlijke beperkingen verzwakken de economische concurrentiepositie van de landbouw. Het aantal bedrijfsbeëindigingen is dan ook relatief groot. Maar de landbouw blijft wel nodig om het platteland te onderhouden en visueel open te houden.

In de Nota Ruimte wordt onderstreept dat de tuinbouwfunctie in vijf locaties van internationaal belang, de zogenaamde greenports, via herstructurering en vernieuwing behouden blijft en versterkt wordt. Het gaat daarbij om verbetering van de economische concurrentiepositie in combinatie met impulsen voor de ruimtelijke kwaliteit. Vier van deze greenports liggen in het westen van het land: de tuinbouw onder glas in het Westland/Oostland en Aalsmeer en daarnaast de Bollenstreek en het sierteeltgebied Boskoop. Dankzij technologische ontwikkelingen leveren investeringen in nieuwe kassen vanuit milieuoogpunt aanzienlijke voordelen op, met name ten aanzien van energie en CO₂. Investeren in

duurzaamheid is vaak alleen mogelijk in combinatie met schaalvergroting. Dit biedt mogelijkheden om de landschappelijke inpassing gebiedsgericht beter vorm te geven. Goede bereikbaarheid en ontsluiting zijn daarbij essentieel: herstructurering moet leiden tot betere infrastructuur, dikkere vervoersstromen en transportbesparing van en naar de greenports.

In Zuid-Nederland is het aantal agrarische bedrijven vooral tussen 1996 en 2002 fors afgenomen. Daarbij zijn er wel regionale verschillen: in Zeeland groeit de veehouderij de laatste 10 jaar door inplaatsingen van elders, terwijl deze in Limburg snel afneemt. Voor de akkerbouw geldt juist het omgekeerde. De landbouw heeft zich de laatste jaren in Zuid-Nederland vooral gericht op het zo efficiënt mogelijk produceren van bulkproducten. Daardoor is de plattelandseconomie in Oost-Brabant en Noord- en Midden-Limburg sterk afhankelijk geworden van de intensieve veehouderij en in Zeeland en West-Brabant van de akkerbouw. Zoals ook voor andere regio's geldt, komt de inkomenspositie en werkgelegenheid in de akkerbouw onder steeds grotere druk te staan. Ook in de melkveehouderij zal sprake zijn van inkomensverliezen, wat overigens voor een deel door schaalvergroting kan worden opgevangen. Milieudoelen vragen om een extensief grondgebruik, maar dit is ten gevolge van de hoge grondprijzen niet rendabel.

Uit toeristisch en landschappelijk oogpunt vraagt de samenleving om behoud van de (ogenschijnlijk) kleinschalige melkveehouderij met koeien in de wei. Zeeland en Limburg zijn de twee meest toeristische provincies van Nederland, dankzij hun landschappelijke en culturele aantrekkelijkheid. Maar het Zuid-Nederlands toerisme moet zich wel steeds meer inspanningen getroosten om haar internationale marktpositie te behouden. Het vasthouden en binnenhalen van de toeristische consument vereist het nauwlettend volgen van en adequaat inspelen op zijn wensen. Dit zal zich moeten vertalen in investeringen in de kwaliteit van accommodaties, in creativiteit rond arrangementen en in dienstverlening, verbonden aan het nauwlettend volgen van de wensen van de klant.

Sterke sectoren met groeipotentie zijn nog altijd de glastuinbouw, de boomkwekerij en de sierteelt. Het vestigingsklimaat van deze sectoren behoeft een stevige impuls. Zuid Nederland werkt aan de structuurversterking van de landbouw en de integrale kwaliteit van haar landelijk gebied door voor de dierlijke sectoren meerjarige reconstructieplannen uit te voeren. Door haar meest waardevolle delen van het landschap aan te wijzen als benadeeld gebied, al dan niet in combinatie met de aanwijzing tot Nationaal of Regionaal Landschap, wil Zuid ruimte bieden aan de grondgebonden landbouw. Dit zijn ook de gebieden waar met voorrang agromilieumaatregelen, zoals groene en blauwe diensten worden gefinancierd, mede met het oog op uitvoering van de Kaderrichtlijn Water.

Kansen bieden de grote potentie van de agrologistiek en kennisinfrastructuur van de Zuid-Nederlandse agribusiness. Greenport Venlo vormt de schakel tussen de Greenports uit het westen van Nederland en het Ruhrgebied. De distributiefunctie voor voedsel strekt zich uit van havens en mainports, zoals Rotterdam, Terneuzen en Antwerpen, richting het Duitse en overig Noord-West Europese achterland.

Bijlage 2.2.2 POP en milieu: de link met as 3

In het algemeen geldt dat de maatregelen in de derde as van het POP zijdelings effecten zullen hebben op het milieu. Deze as is immers primair gericht op de verbetering van werkgelegenheid en sociaal-economische en –culturele ontwikkeling. Dat betekent dat het realiseren van milieudoelen via as 3 geen hoofddoel is, maar grotendeels secundair zal (kunnen) plaatsvinden.

Niettemin wordt ook via de maatregelen uit de derde as aandacht besteed aan milieu-effecten. Grotendeels zijn deze gericht op het voorkómen van schadelijke ontwikkelingen (zie hierover de voorwaarden zoals opgenomen in de fiches, en ook de bijlage: teksten uit de NPS en tevens de Nota Ruimte: de nee-tenzij benadering voor beschermde gebieden, de EHS-saldobenadering en compensatie); in sommige gevallen kan er zelfs sprake zijn van een bevorderen van de situatie. Voor alle fiches geldt dat, voorafgaand aan de beschikking, conform de fiches een toets plaatsvindt op duurzaamheid in de zin van een beheer en exploitatie. Dit om te voorkomen dat door gebrek aan goed structureel beheer de voorziening wordt verwaarloosd, hetgeen leidt tot onder meer verrommeling van het landschap. Gemeenten en waterschappen toetsen projecten integraal op aspecten van onder meer ruimte (inclusief visuele en cultuurhistorische aspecten), water en milieu. De afweging welke effecten van activiteiten in een gebied wenselijk zijn staat in het gemeentelijk bestemmingsplan. Het bestemmingsplan is getoetst op het provinciaal streekplan.

Projecten met een omvang groter dan 100 ha is een milieu-effect rapportage verplicht. Indien er sprake is van effecten op de waterhuishouding kennen we in Nederland de watertoets.

Per fiche:

311 Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten

In het RO-beleid van de provincies is voorzien in extra eisen aan projecten in bijvoorbeeld cultuurhistorisch waardevolle gebieden. Zo wordt in sommige provincies de eis gesteld dat als onderdeel van projecten erfbeplanting moet worden aangelegd en worden eisen gesteld aan de wijze van het verbouwen van de agrarische gebouwen voor de nieuwe functie. Verder zie onder 312.

312 Steun voor de oprichting en ontwikkeling van micro-ondernemingen

Hier kan de keuze worden gemaakt voor het toelaten van bepaalde soorten bedrijven in het landelijk gebied. Het gaat veelal om de zogenaamde categorie 1- en 2-bedrijven. Bedrijven met erfbelastende activiteiten worden geweerd uit het landelijk gebied en zullen zich op de daarvoor bestemde bedrijventerreinen moeten vestigen.

Verder kan via de hantering van deze maatregel worden bevorderd dat historische gebouwen in stand worden gehouden. Ook kunnen voorwaarden worden gesteld aan de kwaliteit van de bebouwing en de ruimtelijke inpassing in de omgeving.

313 Bevordering van toeristische activiteiten

In het fiche is als voorwaarde opgenomen: *De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen.*

Zo is het beleid gericht op:

1. het spreiden van de recreatieve druk. Door het beter toegankelijk maken van agrarische gebieden en de kwaliteit van het recreatieve aanbod te verhogen, en recreatieve netwerken te verbinden, wordt verwacht dat de recreatieve druk op kwetsbare gebieden zoals de binnenduinrand en andere kwetsbare landschappen vermindert. Dit is eveneens een reden voor de inzet van deze maatregel.
2. recreatieve voorzieningen waarvan een intensief gebruik wordt nagestreefd, of waarvan een groot verstoring effect (risico) kan uitgaan (bijv waterrecreatie) worden aangelegd in minder kwetsbare gebieden of in nieuw in te richten gebieden ingeval gebieden niet aantrekkelijk zijn voor redcreatie (mitigerend).
3. kwetsbare of verstoringsgevoelige gebieden worden in het perioden van het jaar afgesloten(bijv. paddentrek, broedseizoen)zo nodig voor alle verkeer, incl waterrecreatie (mitigerend).

4. zeer kwetsbare gebieden zoals trilvenen, worden afgesloten of zijn slechts toegankelijk onder begeleiding van de terreinbeheerder.
5. via het creëren van bijvoorbeeld transferiumplaatsten voor auto's bij stations, het bieden van fietsstallingsvoorzieningen en fietsenverhuur wordt toename van het autoverkeer beperkt.
6. via informatie en voorlichting worden bezoekers bewust gemaakt van de waarde en kwetsbaarheid van het landschap, natuur en milieu.

Op projectniveau wordt via maatwerk de afweging gemaakt.

Verder gelden uiteraard de regels ten aanzien van de beschermde gebieden zoals opgenomen in de Nota Ruimte.

Tevens kunnen provincies onder deze maatregel de eisen stellen die zijn genoemd onder fiche 312. Bedrijven en voorzieningen kunnen worden verplaatst naar specifieke 'groeigebieden'/ ontwikkelingsgebieden, met als gevolg dat de ruimtelijke en milieukwaliteit in totaliteit verbetert.

321 Basisvoorzieningen voor de economie en de plattelandsbevolking

De aanwezigheid van voorzieningen in het eigen dorp bevordert de vermindering van verkeer omdat voorzieningen geclusterd en dicht bij huis zijn of blijven. Zie verder onder 312.

322 Dorpsvernieuwing en -ontwikkeling

Ten behoeve van het voorkómen van negatieve effecten is onder het kopje Milieueffecten opgenomen:

De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen en dient te passen binnen het plattelandsbeleid ten aanzien van visuele effecten, verkeer en hinder door geluid. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en in omgevingsplannen.

De meest substantiële milieu-effecten (althans op lokaal niveau) komen vooral voort uit de sanering van hinder zoals dat in het fiche is beschreven. De activiteiten gaan boven de wettelijke vereisten:

- bedrijfsverplaatsing van bijvoorbeeld agrarische bedrijven die in de loop der jaren binnen woonkernen zijn komen te liggen en door de bedrijfsactiviteiten stank- en geluidhinder en gevaar in het verkeer door bijv. landbouwvoertuigen opleveren.
- Door herinrichting kunnen kernen auto-verkeersluw worden gemaakt, door autoverkeersontmoedigende maatregelen en integraal beleid aantrekkelijker en veiliger voor fietsers en voetgangers.
- Samen met de maatregel 321 kunnen voorzieningen worden ontwikkeld die een alternatief vormen voor het gebruik van de auto.
- De aanleg van waterlopen en groenvoorzieningen draagt bij aan de milieukwaliteit, zeker waar integratie van projecten onder maatregel 323 mogelijk is door o.a. groene en blauwe structuren.

Zie verder 312 (o.a. kleinschalige bedrijfslokaties).

In het fiche is ten behoeve van de bevordering van de milieusituatie onder het kopje Typen van ondersteunde acties onder meer opgenomen:

- Aanleg en verbetering van infrastructuur, inclusief bijbehorende voorzieningen van lokaal belang, parkeervoorzieningen, water *en groen*.
- Lokale maatregelen gericht op sanering van hinder (inclusief bedrijfsverplaatsing), behoudens minimale wettelijke vereisten, als extra kwaliteitsimpuls.

In het kader van deze maatregel kunnen tevens bedrijfsverplaatsingen plaatsvinden vanuit de dorpskern naar bedrijventerreinen. Voorbeelden: garages, pompstations, LPG-installaties.

323 Instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed

Voor dit fiche geldt dat alle activiteiten bijdragen aan milieu en omgeving.

Ter nadere toelichting zijn als **bijlagen** opgenomen onderdelen van de Nationale Plattelandsstrategie en de nota Ruimte.

Bijlage 1 bij bijlage 2.2.2 POP en milieu: de link met as 3

Teksten uit de Nationale Plattelandsstrategie³

Via het ILG wordt in de periode 2007-2013 meer dan 3 miljard euro aan nationale middelen ingezet in het kader van het gebiedsgericht beleid. Daar komt nog provinciaal geld bij en nationaal budget dat buiten het ILG om wordt besteed. In totaal gaat het om meer dan 6 miljard euro voor de gehele volgende POP-periode.

Overigens is de invloed van andere factoren dan subsidieverlening door de overheid vaak veel groter op het uiteindelijke presteren van individuele bedrijven, van sectoren in de landbouw en van de landbouw als geheel. ... Voor het behalen van natuur- en milieudoelen en versterking van de plattelandseconomie in bredere zin geldt vanzelfsprekend evenzeer dat financiële impulsen slechts één van de bepalende factoren zijn. Ook de omvang van de beschikbare middelen voor ondersteuning door de overheid is van belang voor de uiteindelijke effecten. Het is dan ook niet eenvoudig in het kader van deze strategie de effecten van het EU-beleid te isoleren van de andere factoren, die van invloed zijn.

Milieuparagraaf uit de NPS

3.2 Verbetering van natuur, milieu en landschap door landbeheer

Richtsnoer

Met het oog op de bescherming en verbetering van de natuurlijke hulpbronnen en het rurale landschap in de EU moeten de voor **zwaartepunt 2** uitgetrokken middelen worden ingezet voor drie communautaire prioriteiten: biodiversiteit en de instandhouding van landbouw- en bosbouwssystemen met een hoge natuurwaarde en van traditionele agrarische landschappen, water en klimaatverandering.

De maatregelen in het kader van zwaartepunt 2 moeten tot doel hebben deze milieudoelstellingen op elkaar af te stemmen, en moeten een bijdrage vormen tot de tenuitvoerlegging van het Natura 2000-netwerk in de daarin aangewezen landbouw- en bosbouwgebieden, tot de in Göteborg aangegane verbintenis om de achteruitgang van de biodiversiteit tegen 2010 een halt toe te roepen, tot de doelstellingen van Richtlijn 2000/60/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2000 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid en tot de doelstellingen van het protocol van Kyoto inzake het afremmen van de klimaatverandering.

De realisatie en het duurzaam beheer van Natura 2000-gebieden, in Nederland ingebed in de EHS, en het stoppen van de achteruitgang van de biodiversiteit in 2010 ('Göteborg-doelstelling') zijn kerndoelstellingen van het natuurbeleid. Volgens het nationaal beleid, vastgelegd in de *Nota Natuur voor mensen, mensen voor natuur*, streeft Nederland er bovendien naar in het jaar 2020 duurzame condities voor instandhouding te realiseren voor alle in 1982 van nature in Nederland voorkomende soorten en populaties. Om met aankoop, inrichting en beheer van natuurgebieden de gestelde doelen te kunnen bereiken, dienen ook de vereiste milieu- en watercondities te worden gerealiseerd. Welke dat zijn, is afhankelijk van de in dat specifieke gebied gewenste natuurdoelen, de eigenschappen van het bodem- en watersysteem ter plaatse en de aard en functies in en rond het gebied. Om de gewenste natuurdoelen te halen zullen beheerplannen worden opgesteld. Omdat deze pas over enkele jaren gereed zijn wordt er op dit moment gewerkt aan een toetsingskader voor de komende paar jaar. Het toetsingskader heeft betrekking op het beoordelen (ten behoeve van vergunningverlening) van de effecten op natuurwaarden van de EHS bij nieuwvestiging of uitbreiding van veehouderijen. Zodra de beheersplannen zijn vastgesteld wordt het toetsingskader vervangen door of aangevuld met de meer specifieke regels in het beheerplan.

³ Tekst op onderdelen geredigeerd

Daar waar boeren de beheerders zijn in Natura 2000-gebieden, worden ze gestimuleerd om op een natuurvriendelijke wijze landbouw te bedrijven. Via de agromilieumaatregelen uit het plattelandsprogramma kunnen agrariërs en eventuele andere begunstigen bijdragen aan het behalen van de gestelde natuurdoelen in de Natura 2000-gebieden en in andere gebieden met een hoge natuurwaarde. Zo is in 2006 is op ca 23.500 ha (op een totaal van 70.000 ha) een verbintenis afgesloten met betrekking tot beperkingen ten aanzien van bemesting en chemische onkruidbestrijding. Daarnaast wordt (buiten POP2 om) gewerkt aan het Overlevingsplan Bos en Natuur. Dit plan is gericht op het uitvoeren van effectgerichte maatregelen in bossen en natuurgebieden waar problemen zijn met verzuring, verdroging en vermesting. In 2006 is hiervoor ca. € 6.000.000 beschikbaar.

Daarnaast kan het nodig zijn om agrariërs te betalen voor het voldoen aan de wettelijke eisen die gesteld worden aan de Natura 2000-gebieden. Welke eisen dat zijn zal in de loop van de uitvoeringsperiode van het POP duidelijk worden, bij het opstellen van de beheerplannen. Het kan bijvoorbeeld gaan om verplichte maatregelen in het kader van vernatting van landbouwgrond. Wanneer meer zicht is ontstaan op de te nemen maatregelen in de Natura 2000-gebieden zal de betreffende maatregel in het POP worden uitgewerkt. Hetzelfde geldt voor de Kaderrichtlijn Water. Omdat maar een beperkt aantal hectares door boeren wordt beheerd, zal de bijdrage van het POP aan het realiseren van de Natura 2000-doelen niet erg groot kunnen zijn.

Nederland heeft een **catalogus** groene diensten opgesteld. In de catalogus worden alle mogelijke werkzaamheden ter uitvoering van groene diensten gerubriceerd, met de bijbehorende maximale vergoedingen die de overheid daarvoor kan betalen. De catalogus is met name bestemd voor decentrale overheden die uitvoering geven aan gebiedsgericht beleid. Deze overheden kunnen bij het opstellen van subsidiemaatregelen gebruik gaan maken van in de catalogus opgenomen bouwstenen. De catalogus is inmiddels goedgekeurd door de Commissie.

Medio 2006 wordt het landelijk actieprogramma weidevogels vastgesteld. In dit actieprogramma worden ter behoud van de agrobiodiversiteit - in het bijzonder die van de weidevogels - voorstellen gedaan ter verhoging van de effectiviteit van het agrarisch natuurbeheer. Op dit moment is nog niet duidelijk of de voorstellen al kunnen worden doorgevoerd voor indiening van het POP-programma 2007-2013. Hier wordt wel op ingezet.

De maatschappelijke vraag naar behoud en versterking van waardevolle cultuurlandschappen in Nederland groeit. Aan deze maatschappelijke wensen kunnen boeren en andere eigenaars en beheerders van landbouwgrond tegemoet komen door agrarisch natuurbeheer en door het aanbieden van groene en blauwe diensten. Het gaat dan bijvoorbeeld om projecten gericht op aanleg en beheer van een samenhangend netwerk van landschapselementen (houtwallen, knotwilgenrijen, poelen en natuurvriendelijke oevers) gecombineerd met recreatieroutes. Ook het vrijwillig ophogen van het waterpeil ten behoeve van natuurdoelen en een aangepast maaregime ten behoeve van weidevogels zijn groen-blaue diensten. Behalve dat dit van betekenis is voor behoud en versterking van waardevolle cultuurlandschappen, levert dit ook een belangrijke bijdrage aan de biodiversiteit. Daarom zet Nederland in op verankering van (agrarisch) natuur- en landschapsbeheer en -herstel in het nieuwe POP, in het bijzonder in de EHS en binnen de Nationale Landschappen.

De overheid ziet het als haar taak ervoor te zorgen dat de kwaliteit van het landschap meegroeit met veranderingen en dat er een evenwicht ontstaat tussen ecologische, economische en esthetische aspecten van het landschap. Dat geldt niet alleen voor werelderfgoedgebieden en de Nationale Landschappen. Ook elders moet landschappelijke kwaliteit worden meegenomen in ruimtelijke afwegingen, met andere woorden wordt gestreefd naar 'landschap ontwikkelen met kwaliteit'. In de praktijk is het essentieel dat provincies en gemeenten hieraan uitvoering geven. Het rijk heeft voornamelijk een ondersteunende rol. Deze komt onder meer (buiten POP-2 om) tot uitdrukking in:

- het subsidiëren van landschapsontwikkelingsplannen;
- het organiseren van ontwerpateliers voor complexe ruimtelijke opgaven;
- het uitbrengen van een kwaliteitsagenda;
- het financieren van Kasteel Groeneveld als kenniscentrum voor het landschap en het stimuleren van advisering door externe deskundigen;

- het aanstellen van een Rijksadviseur voor landschapsarchitectuur. Deze adviseert de overheid (in samenwerking met de Rijksbouwmeester) over een verantwoorde inrichting van nieuwe landschappen en de inpassing van grote projecten in Nederland.

Belangrijk is verder het bevorderen van deskundigheid en kennis bij gemeenten.

...

Het is belangrijk ondernemers te ondersteunen bij het voldoen aan de eisen die de samenleving stelt op het gebied van het duurzaam beheer van natuurlijke hulpbronnen. Onder as 2 zullen maatregelen worden ingezet om te bevorderen dat met aangegane verbintenissen concrete bovenwettelijke prestaties worden geleverd. De toepassing van cross-compliance in het kader van de directe betalingen is vooral gericht op het bevorderen van een *EU-level playing field* voor het verkrijgen van inkomenssteun. Nederland heeft evenwel voor een aantal terreinen van randvoorwaarden verdergaande eisen opgenomen in de nationale wet- en regelgeving. In die gevallen hanteert Nederland de nationale norm als basis voor de berekeningsgrondslag voor vergoedingen. Het gaat dan om thema's als mest, verzuring, gewasbescherming, duurzaam bodemgebruik, energie en het opheffen van verdroging. In geen geval wordt er betaald voor zaken die reeds wettelijk (op EU dan wel nationaal niveau) verplicht zijn.

Concrete maatregelen en investeringen richten zich op het behoud en gebruik van agrobiodiversiteit bijvoorbeeld gericht op natuurlijke ziekte- en plaagregulatie, op het sluiten van minerale kringlopen, bijvoorbeeld middels co-vergisting, op het tegengaan van verzurende emissies (ammoniak) vanuit landbouwbedrijven, en op het opheffen van verdroging van natuurgebieden bijvoorbeeld door hydrologische maatregelen in combinatie met een extensivering van de landbouw. Voor wat betreft duurzaam bodemgebruik moeten investeringen en beheersmaatregelen worden genomen gericht op het tegengaan van bodemdaling en structuurverlies alsook het behoud en het bevorderen van bodemvruchtbaarheid. Wat betreft as 2 gaat het hier om zowel agromilieuverbintenissen als om niet-productieve investering gericht op het bereiken van milieu-, water- en natuur- en landschapsdoelstellingen.

...

Voor het herstel van verdroogde gebieden zijn maatregelen nodig in de natuurgebieden zelf, maar ook in de omliggende gebieden. Het gaat om een complex probleem, waarbij vele belangen spelen. De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft de provincies gevraagd extra werk te verrichten om de watercondities in (nog te ontwikkelen) natuurgebieden te verbeteren. De cijfers laten zien dat het tempo waarmee de verdroging van natuurgebieden wordt aangepakt te laag ligt. Om hier vaart in te brengen heeft een interbestuurlijke Task Force Verdrogingsbestrijding⁴ mei 2006 een advies uitgebracht over hoe de verdrogingsbestrijding in Nederland sneller en beter kan worden aangepakt. Kern van het advies van de Task Force is, dat een sterkere aansturing en regie door provincies nodig is. Bovendien adviseert de Task Force de uitvoering te concentreren op TOP-gebieden, die worden geselecteerd op onder meer aanwezige en te realiseren natuurwaarde, uniciteit en (nationale en Europese) wettelijke verplichtingen.

Met het proces en de aanvaarding van het advies van de Task Force is het bestuurlijk draagvlak versterkt. De provincies hebben de regie over de uitvoering van de verdrogingsbestrijding. De maatregelen zullen grotendeels buiten POP-2 worden uitgevoerd. De huidige landelijke verdrogingsdoelstelling van 40 procent minder verdroging in 2010 is in 2006 geconcretiseerd en vervangen door afspraken tussen Rijk en provincies over de aanpak van specifieke (TOP)gebieden tot 2013. Deze afspraken worden vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomsten ILG (investeringsbudget landelijk gebied) als uitwerking van de nota Agenda Vitaal Platteland en in de provinciale waterhuishoudingsplannen.

Bosuitbreiding kan een bijdrage leveren aan CO₂-vastlegging. Nieuwe bossen dragen als vernieuwbare energiebron bij aan duurzame energie. Nu al worden de energiecentrales van Cuijk

⁴ Deze Task Force bestond uit vertegenwoordigers van provincies, Unie van Waterschappen, de ministeries van LNV, Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening & Milieu (VROM), Verkeer en Waterstaat (V&W), terreinbeheerders, LTO-Nederland en de VEWIN.

en Lelystad in belangrijke mate gestookt op inlands hout en wordt geëxperimenteerd met de productie van ethanol met als grondstof hout.

Het bereiken van de doelstellingen voor de EU-bossenstrategie wordt vanuit het POP ondersteund door steun aan eerste bebossing van landbouwgrond en voorts vooral langs andere sporen uitgewerkt. De nadruk onder as 2 zal daarom liggen op onderafdeling 1: maatregelen om een duurzaam gebruik van landbouwgrond te bevorderen. Dit past ook binnen de belangrijkste uitdaging die de Nederlandse regering in de visie *Kiezen voor Landbouw* noemt: het werken aan nieuwe concepten in de agrarische sector, waarbij zowel aan fysieke producten als aan groene diensten en andere vormen van verbrede landbouw moet worden gedacht, de noodzaak om de milieudruk vanuit de landbouw verder te beperken en het in stand houden van een maatschappelijk hoog gewaardeerd cultuurlandschap.

Bijlage 2 bij bijlage 2.2.2 POP en milieu: de link met as 3

Nota Ruimte over natuurkwaliteit⁵

Investeren in de kwaliteit van natuur

Natuur: bescherming van natuurgebieden

De provincies leggen in hun ruimtelijk beleid vast welke natuurkwaliteit beschermd moet worden, rekening houdende met de landelijke natuurdoelencartaart en de bepalingen van de VHR en NB-wet. Daarbij wordt prioriteit gegeven aan de vereiste milieu- en waterkwaliteit in de kerngebieden van de EHS en in de Vogel- en Habitatrichtlijngebieden. Provincies en gemeenten geven in hun ruimtelijk beleid en in hun waterhuishoudingsbeleid aan waar en hoe, voor de aanwezige natuurkwaliteit negatieve ontwikkelingen op het gebied van water-, lucht- en bodemkwaliteit worden voorkomen en verminderd. Bij ruimtelijke besluiten die zodanig zijn gelokaliseerd dat zij de milieu- en waterkwaliteit in genoemde natuurgebieden kunnen beïnvloeden moet het effect daarvan expliciet worden meegenomen. Hiertoe worden door de provincies de voor de natuur relevante beïnvloedingsgebieden bepaald.

Planologische verankering

De netto begrensde Ecologische Hoofdstructuur (met uitsluiting van de Noordzee en de grote wateren, de Vogel- en Habitatrichtlijngebieden en de gebieden die vallen onder de Natuurbeschermingswet, wordt aangeduid als beschermd gebied. Voor deze beschermde natuurgebieden geldt de verplichting tot instandhouding van de wezenlijke kenmerken en waarden en een «nee-tenzij»-regime. Het ruimtelijk beleid is gericht op behoud, herstel en ontwikkeling van deze wezenlijke kenmerken en waarden, waarbij tevens rekening wordt gehouden met de medebelangen die in het gebied aanwezig zijn.

Voor de bruto begrensde natuur (dit heeft met name betrekking op natte natuur) en robuuste verbindingen geldt een planologische basisbescherming. De basisbescherming is gericht op voorkoming van onomkeerbare ingrepen in relatie tot de toekomstige functie. Concreet betekent dit dat bij ingrepen voldoende ruimte en gebiedskwaliteit behouden dient te blijven voor de toekomstige ecologische functie. Voor de oprichting van nieuwe agrarische bedrijfsgebouwen binnen het bouwblok gelden geen bezwaren vanuit het basisbeschermingsbeleid. Voor de te bewaken kwaliteit van bodem, water en lucht, geldt het beleid voor de algemene milieu- en waterkwaliteit. Verdergaande beperkingen aan de agrarische bedrijfsvoering zijn in dit opzicht niet aan de orde. Provincies moeten deze gebieden uiterlijk in 2008 (netto) begrenzen. Na begrenzing behoren deze gebieden tot de beschermde natuurgebieden van de Ecologische Hoofdstructuur en geldt het «nee-tenzij»-regime. Om de ruimtelijke samenhang van de EHS te verbeteren en de EHS in haar omgeving duurzaam in te passen, kunnen de provincies met behoud van de oorspronkelijke ambitie de huidige begrenzing van de EHS aanpassen. Het rijksbeleid is daarbij leidend. Het rijk maakt met de provincies afspraken over de wijze waarop de herbegrenzing van de EHS plaatsvindt.

Afwegingskader VHR-, NB-wet en EHS-gebieden

In zijn algemeenheid is het ruimtelijk beleid voor de VHR-, NB-wet- en EHS- gebieden gericht op het behoud, herstel en de ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van een gebied. De bescherming van de wezenlijke kenmerken en waarden vindt plaats door toepassing van een specifiek afwegingskader, het zogenoemde «nee, tenzij»-regime.

1 EHS-gebieden

Binnen en in de nabijheid van de gebieden waar het «nee, tenzij»-regime van kracht is, zijn nieuwe plannen, projecten of handelingen niet toegestaan indien deze de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied significant aantasten, tenzij er geen reële alternatieven zijn én er sprake is van redenen van groot openbaar belang. Voor ingrepen die aantoonbaar aan de criteria voldoen geldt het vereiste dat de schade zoveel mogelijk moet worden beperkt door mitigerende maatregelen. Resterende schade dient te worden gecompenseerd. Om te kunnen bepalen of de wezenlijke kenmerken en waarden van een gebied significant worden aangetast, moet het bevoegde gezag erop toezien dat hiernaar, door de initiatiefnemer, onderzoek wordt verricht.

⁵ Tekst op onderdelen geredigeerd

Om een zorgvuldige afweging te kunnen maken zullen de te beschermen en te behouden wezenlijke kenmerken en waarden per gebied moeten worden gespecificeerd. De wezenlijke kenmerken en waarden zijn de actuele en potentiële waarden, gebaseerd op de natuurdoelen voor het gebied. Het gaat daarbij om: de bij het gebied behorende natuurdoelen en -kwaliteit, geomorfologische en aardkundige waarden en processen, de waterhuishouding, de kwaliteit van bodem, water en lucht, rust, stilte, donkerte en openheid, de landschapsstructuur en de belevingswaarde. Indien het gebied wel als EHS is begrensd, maar een agrarische bestemming heeft, hoeft alleen rekening te worden gehouden met de actuele natuurwaarden en nog niet met de potentiële. Dit betekent dat voortzetting of uitbreiding van het agrarisch gebruik over het algemeen mogelijk is.

Voorbeelden van ruimtelijke initiatieven die significante gevolgen zouden kunnen hebben, zijn:

- aanleg van nieuwe en uitbreiding van bestaande woningbouw, bedrijven en andere opstallen (uitbreiding van agrarische bedrijven is in sommige gevallen mogelijk indien noodzakelijk voor de natuurbeheersfunctie van het bedrijf);
- aanleg van nieuwe infrastructuur of uitbreiding van bestaande infrastructuur;
- vestiging van nieuwe en uitbreiding van bestaande intensieve veehouderijbedrijven en glastuinbouwbedrijven;
- nieuwe voorzieningen voor en omvangrijke uitbreiding van permanente verblijfsrecreatie (waaronder bungalowparken), «leisure-centra» en attractieparken;
- ontgroningen ten behoeve van oppervlaktedelfstofwinning;
- aanleg en uitbreiding afvalstort;
- bouw of uitbreiding van drijvende objecten;
- opstelling van windturbines.

In het kader van het afwegingskader voor de EHS, ligt het voor de hand dat in elk geval op dergelijke initiatieven wordt gelet. Voor de gebieden waarvan de natuurwaarde samenhangt met het agrarisch gebruik, heeft het «nee-tenzij»-regime geen betrekking op agrarische activiteiten, omdat deze natuurwaarden hieraan gebonden zijn.

2 VHR- en NB-wet-gebieden

Binnen de beschermde natuurgebieden nemen de Vogel- en Habitatrichtlijngebieden en de gebieden die onder de Natuurbeschermingswet vallen een bijzondere plaats in. Door middel van een wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 zal het Europeesrechtelijke afwegingskader uit de Vogel- en Habitatrichtlijn worden geïmplementeerd. In afwachting van de inwerkingtreding van de herziene Natuurbeschermingswet wordt in deze PKB, voor wat betreft de inhoud van het door het bevoegd gezag te hanteren afwegingskader voor de beoordeling van plannen, projecten of handelingen in deze gebieden, volstaan met een verwijzing naar de nu vigerende Natuurbeschermingswet en het Europeesrechtelijke afwegingskader van de Habitatrichtlijn (artikel 6). Na inwerkingtreding van de herziene Natuurbeschermingswet, geldt het afwegingskader zoals daar neergelegd.

Artikel 6 houdt in dat initiatiefnemers voor ieder plan of project een passende beoordeling moeten maken van de gevolgen voor het gebied, voorzover er sprake is van een kans op significante effecten, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstelling van het gebied. Het bevoegd gezag beoordeelt vervolgens of voldaan is aan de vereisten die de richtlijn stelt. Het plan of project kan pas doorgang hebben als zeker is dat de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied niet worden aangetast. Het plan of project mag echter wel doorgaan indien geen alternatieve oplossingen aanwezig zijn, en het gaat om dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard. Daarbij dienen echter alle nodige compenserende maatregelen die nodig zijn om de algehele samenhang van Natura 2000 te bewaren tijdig en vooraf genomen te worden. Voor gebieden met een prioritair type habitat en/of een prioritaire soort kunnen alleen argumenten worden aangevoerd, die verband houden met de menselijke gezondheid, de openbare veiligheid of met voor het milieu wezenlijke gunstige effecten dan wel, na advies van de Europese Commissie, andere dwingende redenen van groot openbaar belang.

3 Compensatie (VHR, NB-wet en EHS)

Wanneer een ingreep onvermijdelijk blijkt, dan is in dat geval de initiatiefnemer van het plan, project of de handeling verantwoordelijk voor realisatie van mitigerende maatregelen om de nadelige effecten weg te nemen of te ondervangen en waar dit niet volstaat, de resterende

effecten te compenseren. Het bevoegd gezag dat verantwoordelijk is voor het opleggen van compensatieverplichtingen ziet er op toe dat de initiatiefnemer daadwerkelijk compenseert.

Cultuurhistorische waarden in natuurgebieden

De instandhouding en ontwikkeling van natuurwaarden in de VHR-, NB-wet- en EHS-gebieden kunnen strijdig zijn met de instandhouding en ontwikkeling van cultuurhistorische landschappen, gebouwde monumenten en archeologie.

Indien in de natuurgebieden sprake is van in rijks-, provinciale of gemeentelijke kaders vastgestelde bijzondere cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten, moet de ontwikkeling van natuurlijke waarden daarop worden afgestemd. Waar sprake is van overlap tussen VHR, NB-wet- en EHS-gebieden enerzijds en nationale landschappen anderzijds, geven provincies in hun streekplan aan hoe zij instandhouding en ontwikkeling van ecologische en culturele waarden in deze gebieden combineren.

Landschap ontwikkelen met kwaliteit

De kwaliteit van het landschap verdient een volwaardige plaats bij ruimtelijke afwegingen. Het gaat daarbij om algemene landschappelijke, natuurlijke, culturele en cultuurhistorische waarden. Dit uitgangspunt hangt nauw samen met de lagenbenadering en met water als een structurerend principe in het ruimtelijk beleid, en kan dit versterken. Het Nederlandse landschap is immers voor het grootste deel geënt op de loop van waterstromen. De kustlijn, beekdalen en rivieren hebben eeuwenlang in hoge mate bepaald waar nederzettingen en andere vormen van occupatie werden opgericht. Het cultuurlandschap dat hierdoor is ontstaan, moet opnieuw een belangrijk uitgangspunt vormen voor de (her)inrichting van het Nederlandse landschap. Hierdoor blijft de variatie in beelden van stad en land behouden. Waar nodig kunnen deze worden versterkt en waar mogelijk hersteld. Het gaat niet om «bevrozing» van ontwikkelingen. Integendeel: door de ruimtevrage zorgvuldiger in lijn met bestaande patronen te accommoderen, kan de ruimtelijke kwaliteit juist worden ontwikkeld en verbeterd.

De primaire verantwoordelijkheid voor de basiskwaliteit van het Nederlandse landschap ligt bij provincies. Een aantal bijzondere waardevolle gebieden en gebouwen is aangemerkt als nationaal landschap en/of opgenomen op de lijst van Werelderfgoederen van de UNESCO. Voor deze gebieden en gebouwen heeft het rijk een specifieke verantwoordelijkheid.

Provincies zijn verantwoordelijk voor de uitwerking van het beleid voor nationale landschappen. Provincies nemen een gedetailleerde begrenzing van de nationale landschappen op in hun streekplannen en werken daarin de per nationaal landschap benoemde kernkwaliteiten uit. Deze zijn leidend voor de ruimtelijke ontwikkeling.

Landschap

De verantwoordelijkheid voor de basiskwaliteit van het landschap ligt bij provincies en gemeenten. Voor ruimtelijke plannen is één van de doelen om te «ontwikkelen met kwaliteit». Het rijk heeft hierbij een stimulerende en faciliterende rol. Het rijk toetst of de provincies in de streekplannen aandacht hebben besteed aan de landschappelijke kwaliteit.

Het is belangrijk dat landschappelijke kwaliteit ook buiten de werelderfgoedgebieden en de nationale landschappen expliciet wordt meegenomen in ruimtelijke afwegingen. Het betreft hier zowel behoud, versterking en vernieuwing van de landschappelijke kwaliteit, als een adequate borging van de gewenste kwaliteiten. Meer aandacht voor het ontwerp is hier onlosmakelijk mee verbonden. Een goede doorwerking van het provinciale beleid en een bijbehorende adequate borging is essentieel, omdat ruimtelijke afwegingen op gemeentelijk niveau een zeer grote invloed hebben op de kwaliteit van het landschap. Het rijk stimuleert «ontwikkelen met kwaliteit» door een «kwaliteitsagenda» te publiceren als uitwerking van de kernkwaliteiten waarop kan worden gelet.

De kernkwaliteiten van het landschap hebben betrekking op:

- natuurlijke kwaliteit: bodem, water, reliëf, aardkunde, flora en fauna;
- culturele kwaliteit: cultuurhistorie, culturele vernieuwing en architectonische vormgeving;
- gebruikskwaliteit: (recreatieve) toegankelijkheid, bereikbaarheid en meervoudig ruimtegebruik, aanwezigheid toeristisch-recreatieve voorzieningen;

- belevingskwaliteit: ruimtelijke afwisseling, informatiewaarde, contrast met de stedelijke omgeving, groen karakter, rust, ruimte, stilte en donkerte.

Wonen, werken en recreëren in het buitengebied

1 Optimale benutting van de bestaande bebouwing en ruimte voor nieuwbouw

De komende jaren zal het aantal vrijkomende gebouwen in het buitengebied blijven stijgen. Tot vrijkomende bebouwing wordt niet alleen de agrarische bebouwing gerekend. Het kan om allerlei soorten bebouwing gaan, zoals zorginstellingen of kazernes die hun oorspronkelijke functie verliezen. Er is inmiddels een groot aantal provincies dat beleidsregels heeft opgesteld omtrent bebouwing in het buitengebied. Er kan een onderscheid gemaakt worden in de volgende categorieën verspreide bebouwing:

- Hergebruik van vrijkomende bebouwing: vrijkomende bebouwing kan worden omgezet in een woonbestemming of dienen als vestigingsruimte voor kleinschalige bedrijvigheid. Het kan daarbij gaan om bedrijvigheid die gelieerd is aan de functie van het buitengebied, zoals bijvoorbeeld recreatiebedrijven. Daarnaast kunnen vestigingsmogelijkheden worden geboden aan niet direct aan het buitengebied gebonden activiteiten en bedrijvigheid, zoals galerieën, kinderdagverblijven, advies- of architectenbureaus. Ook kan de beschikbare ruimte worden gebruikt ten behoeve van mantelzorg;
- «Ruimte voor ruimte»: om te voorkomen dat gebouwen langdurig leegstaan en verpauperen, hebben provincies de mogelijkheid om, naast hergebruik, deze gebouwen te slopen en in ruil daarvoor – en ter financiering daarvan – woningen terug te bouwen («ruimte voor ruimte»). «Ruimte voor ruimte» leidt per saldo tot een substantiële vermindering van het bebouwde oppervlak. In de praktijk is al de nodige ervaring opgedaan met dit soort mechanismen. Zo hebben rijk en de provincies in Oost- en Zuid-Nederland, in het kader van de reconstructie van de concentratiegebieden veehouderij, afspraken gemaakt over de bouw van woningen als compensatie voor het slopen van stallen en bedrijfsbeëindiging. Dit beleid biedt nu ook andere provincies de mogelijkheid om een kader op te stellen dat bepaalt onder welke omstandigheden en in welke gebieden een «ruimte voor ruimte»-aanpak aan de orde is. Ook kunnen provincies hiermee actief, via een publiek private samenwerking, rommelzones saneren en herinrichten;
- Nieuwbouw in het buitengebied: los van de sloop van vervanging of hergebruik van bestaande verspreide bebouwing kan voor verbetering van het buitengebied soms ook nieuwbouw van woningen en mogelijkheden voor werken wenselijk zijn. Zo kunnen bijvoorbeeld met behulp van woningbouw financiële middelen worden gegenereerd voor de aanleg van recreatie- en/of natuurgebieden («rood voor groen», landgoederen, buitenplaatsen) of voor creatie van ruimte voor waterberging («rood voor blauw»). Provincies hebben de laatste jaren vooral ervaring opgedaan met de ontwikkeling van nieuwe landgoederen en – in mindere mate nieuwe buitenplaatsen.

Om het hergebruik van leegstaande gebouwen te stimuleren en de mogelijkheden te benutten die nieuwbouw biedt om de kwaliteit en vitaliteit van de groene ruimte te vergroten, vraagt het rijk aan provincies om een planologisch kader op te stellen voor het thema bebouwing in het buitengebied.

Dit kader is tevens een uitwerking van het beleid voor steden en dorpen in hoofdstuk 2. Dit provinciale kader legt vast welke randvoorwaarden de provincie hanteert inzake:

- de mogelijkheden voor hergebruik van bestaande vrijkomende bebouwing;
- de mogelijkheden om bestaande onbruikbare of niet-waardevolle bebouwing te saneren met behulp van nieuwbouw van woningen (ruimte voor ruimte), en;
- de mogelijkheden voor nieuwbouw gekoppeld aan een substantiële kwaliteitsverbetering van natuur, water, landschap en/of recreatie.

In het provinciale kader dient nadrukkelijk aandacht te worden besteed aan een adequate borging van zowel de ontwerp kwaliteit als financiële koppelingen. Voor nieuwbouw en eventueel nieuwe dorpen die in dit kader mogelijk worden gemaakt, geldt bovendien dat gebruik wordt gemaakt van de ruimte rondom kernen en wordt aangesloten bij bestaande bebouwingspatronen en bij bebouwingsclusters en bebouwingslinten in het buitengebied. Hiermee wordt een te grote spreiding van woningen voorkomen en behouden zowel de meer landelijke gebieden van Nederland in het algemeen, als het buitengebied in het bijzonder, zoveel mogelijk hun open karakter. Tevens wordt hierdoor voorkomen dat specifieke functies die gebonden zijn aan het

buitengebied, zoals de landbouw, op den duur onnodige hinder ondervinden van dergelijke verspreide woningbouw. Provincies dienen prioriteit te geven aan benutting en, waar nodig met behulp van nieuwbouw, sanering («ruimte voor ruimte») van de bestaande voorraad vrijkomende bebouwing in het buitengebied. In het laatste geval zal het bebouwde oppervlak per saldo substantieel moeten verminderen. Het rijk toetst dit op basis van bovenstaande uitgangspunten.

Dit ruimtelijk beleid levert een belangrijke bijdrage aan zowel de landschappelijke kwaliteit van het buitengebied als aan vergroting van de mogelijkheden om er te wonen, werken en te recreëren.

2 Toeristisch-recreatief gebruik van de groene ruimte

Het huidige aanbod van toeristisch-recreatieve voorzieningen voldoet, zowel kwalitatief als kwantitatief, onvoldoende aan de recreatiewensen van onze samenleving. De samenstelling van de bevolking en het toenemende belang van vrijetijdsbesteding vragen om nieuwe vormen van openlucht- en verblijfsrecreatie en om aanpassing van het huidige toeristisch-recreatieve aanbod. De recreatiesector moet de ruimte krijgen om te kunnen anticiperen op de veranderende behoefte van de samenleving en om zich tot een economische drager van (delen) van het platteland te ontwikkelen. Daarmee is ook de vitaliteit van de meer landelijke gebieden van Nederland gebaat.

Provincies dienen in hun streekplannen voldoende ruimte te scheppen om de veranderende behoefte aan toeristisch-recreatieve voorzieningen in de samenleving te faciliteren. Concreet betekent dit dat rekening moet worden gehouden met nieuwe vormen van recreatie en toerisme en met uitbreiding en aanpassing van bestaande toeristische en verblijfsrecreatieve voorzieningen. Het gaat daarbij ook om vergroting van de mogelijkheden voor recreatie als nevenactiviteit op agrarische bedrijven.

Het rijk zal zowel de aanpassing als omvorming van recreatiebedrijven in kwetsbare gebieden procesmatig faciliteren. Eén van de mogelijkheden hiervoor is de zg. EHS-saldobenadering.

EHS-saldobenadering

In het afwegingskader voor de EHS worden plannen, projecten of handelingen afzonderlijk beoordeeld. Om een meer ontwikkelingsgerichte aanpak te bevorderen kan hiervan worden afgeweken door op gebiedsniveau een «nee, tenzij» afweging te maken. Dit kan wanneer een combinatie van projecten of handelingen wordt ingediend die tevens tot doel heeft de kwaliteit en/of kwantiteit van de EHS op gebiedsniveau per saldo te verbeteren, bijvoorbeeld als tegelijkertijd een fysieke barrière binnen het beschermde natuurgebied wordt gesaneerd. Middels deze saldobenadering kan bijvoorbeeld een meer aangesloten EHS worden verkregen of kunnen EHS-gebieden beter met elkaar verbonden worden. Functies of activiteiten kunnen dan elders binnen de EHS of daarbuiten betere ontwikkelingsmogelijkheden krijgen. Deze benadering is alleen toepasbaar als:

- de combinatie van plannen, projecten of handelingen binnen één ruimtelijke visie wordt gepresenteerd;
- er een onderlinge samenhang bestaat tussen de betreffende plannen, projecten of handelingen;
- een schriftelijke waarborg voor de realisatie van de plannen/projecten of handelingen kan worden overgelegd waarop alle betrokkenen zijn aan te spreken.

Bovendien is voor toepassing van deze saldobenadering nodig dat:

- binnen de EHS een kwaliteitsslag gemaakt kan worden waarbij het oppervlak natuur minimaal gelijk blijft dan wel toeneemt. Zo'n kwaliteitsslag kan bijvoorbeeld ontstaan doordat binnen de EHS met bestemmingen geschoven wordt; en/of:
- binnen de ruimtelijke visie vergroting van het areaal EHS optreedt, ter compensatie van het gebied dat door de projecten of handelingen verloren is gegaan; onder de voorwaarde dat daarmee tevens een beter functionerende EHS ontstaat.

Over de gebiedsvisie, en toepassing van de saldobenadering op basis van deze gebiedsvisie, moet overeenstemming met het Rijk bestaan.

Voor die onderdelen van de EHS die tevens zijn aangemeld als te beschermen gebied in het kader van de Vogel- en Habitatrichtlijnen zal het rijk in overleg met de Europese

Commissie bepalen onder welke voorwaarden deze maatwerkmogelijkheid ook geboden kan worden voor Vogel- en Habitatrichtlijngebieden.

3 Toegankelijkheid en bereikbaarheid

De bereikbaarheid en toegankelijkheid van de groene ruimte moeten worden verbeterd en vergroot, zowel door het wandel-, fiets- en waterrecreatienetwerk te vergroten als door belemmeringen weg te nemen. Het rijk stimuleert provincies om samen met waterschappen en andere grondeigenaren lijnvormige elementen, zoals dijken, oevers en houtwallen, toegankelijker te maken voor wandelen, fietsen en varen (waterrecreatie). Tevens worden provincies gestimuleerd om de toegankelijkheid van natuurgebieden en landbouwgrond verder te vergroten. Provincies beschermen de landelijke routenetwerken voor wandelen, fietsen en basisrecreatietoervaart.

Naar een sterker platteland

Ex-ante evaluatie en strategische milieubeoordeling POP 2007-2013

Oprichtgever: Regiebureau POP, mede namens de ministeries van LNV, VROM en de provincies

ECORYS Nederland BV, DLV Groen & Ruimte BV en Witteveen+Bos Raadgevend Ingenieurs

ECORYS
Research and Consulting

DLV Groen Ruimte
Bevinden met degenoten

Witteveen+Bos

Rotterdam, 19 december 2006

ECORYS Nederland BV
Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com
W www.ecorys.nl
K.v.K. nr. 24316726

ECORYS Regio, Strategie &
Ondernemerschap
T 010 453 87 99
F 010 453 86 50

AKp/II14362

Inhoudsopgave

1 Inleiding	7
1.1 Achtergrond	7
1.2 Doel	7
1.3 Aanpak	8
1.4 Het proces	9
1.5 Leeswijzer	10
2 Beoordeling SWOT en NPS	13
2.1 Inleiding	13
2.2 Beoordeling SWOT As 1	14
2.3 Beoordeling SWOT As 2	14
2.4 Beoordeling SWOT As 3	14
2.5 Conclusies	15
3	17
4 Beoordeling doelstellingen en maatregelen	19
4.1 Inleiding	19
4.2 Beoordeling As 1	20
4.3 Beoordeling As 2	20
4.4 Beoordeling As 3	21
4.5 Beoordeling As 4	21
4.6 Conclusies	21
5 Beoordeling maatregelen	25
5.1 Inleiding	25
6 Beoordeling te verwachten impact	27
6.1 Inleiding	27
6.2 Beoordeling As 1	28
6.3 Beoordeling As 2	28
6.4 Beoordeling As 3	28
6.5 Conclusies	29
7 Beoordeling van EU betrokkenheid	31
7.1 Inleiding	31
7.2 Beoordeling	31
8 Beoordeling kosteneffectiviteit	35

8.1 Inleiding	35
8.2 Beoordeling As 1	35
8.3 Beoordeling As 2	36
8.4 Beoordeling As 3	36
8.5 Beoordeling As 4	37
8.6 Conclusies	37
9 Beoordeling monitoring- en evaluatiesystematiek en partnerschap	39
9.1 Inleiding	39
9.2 Beoordeling monitoring voorzieningen	39
9.3 Beoordeling implementatievoorzieningen	41
9.4 Beoordeling partnerschap	41
10 Strategische Milieu Beoordeling	43
10.1 Inleiding	43
10.2 Overzicht milieugevolgen	43
10.3 Conclusies	45
10.4 Monitoring	46
11 Samenvattende conclusies op programmaniveau	47
12 Beoordeling aangepast programmadocument	49
12.1 As 1	49
12.2 As 2	50
12.3 As 3	50
12.4 As 4	50
Bijlage 1 Gebruikte literatuur	53
Bijlage 2 Beoordeling aangepaste streefwaarden	54

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

Conform de Verordening (EG) nr. 1698/2005 (artikel 85) dient het Nederlandse plattelandontwikkelingsprogramma voor de periode 2007-2013 (POP2) te worden onderworpen aan een ex ante evaluatie en een strategische milieubeoordeling (SMB), uit te voeren door een onafhankelijke organisatie. De verantwoordelijke instantie voor het opstellen van het programma, het Regiebureau POP (samenwerkingsverband van het Ministerie van landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de provincies), heeft ECORYS Nederland BV gevraagd de uitvoering van deze ex ante evaluatie en SMB op zich te nemen. ECORYS heeft de ex ante evaluatie werkzaamheden uitgevoerd in samenwerking met DLV Groen & Ruimte. De strategische milieu beoordeling is uitgevoerd in samenwerking met Witteveen+Bos Raadgevend Ingenieurs.

1.2 Doel

De EG geeft de volgende omschrijving van ex ante evaluaties:

Ex ante evaluation supports the preparation of proposals for new or renewed community actions. Its purpose is to gather information and carry out analyses which help to ensure that the delivery of policy objectives will be successful, that the measures used are cost-effective and that reliable evaluation will subsequently be possible¹.

Het bestek voor deze opdracht geeft het volgende doel:

Doel van de ex ante evaluatie is om tot een optimale toewijzing van de begrotingsmiddelen te komen en de kwaliteit van de programmering te verbeteren.

Deze twee - in elkaars verlengde liggende - doelstellingen, worden als doel voor deze evaluatie gehanteerd.

¹ Evaluating EU Activities: a practical guide for the Commission Services, Directorate general for the Budget, 2004.

1.3 Aanpak

De ex-ante evaluatie en de strategische milieubeoordeling is opgesteld conform de EU vereisten uit Artikel 85 van de Council Regulation 1698/2005 en de Guidance note C – Ex-ante evaluation guidelines including SEA (draft September 2006). Voor de rapportage is de hoofdstukindeling uit de Guidance note C gevolgd.

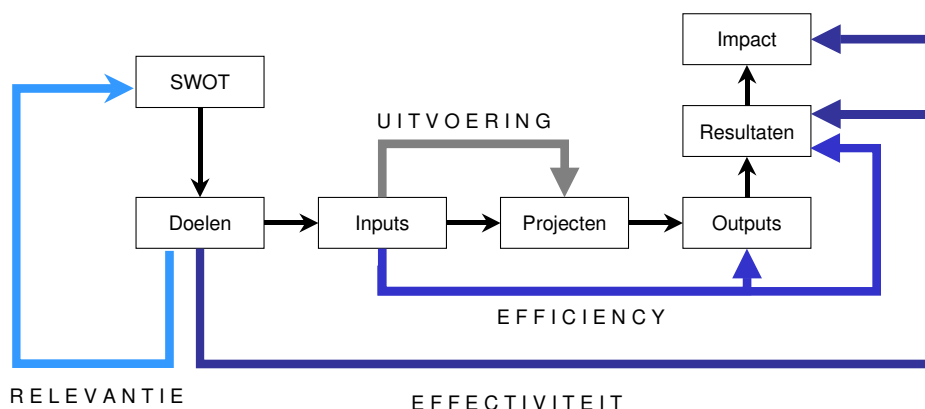
Aanpak ex ante evaluatie

In de ex ante evaluatie dienen vier kernvragen beantwoord te worden:

- Hoe **relevant** is het voorgestelde beleid?
- Hoe **effectief** is het voorgestelde beleid?
- Hoe **efficiënt** is het voorgestelde beleid?
- Dragen de voorgestelde **uitvoeringsmodaliteiten** bij aan de relevantie, effectiviteit en efficiëntie van het gevoerde beleid?

In onderstaand figuur is aangegeven hoe deze kernvragen samenhangen met de onderdelen van het programma en de uitvoering daarvan.

Figuur 1.1 Hoofdvragen evaluaties

Met betrekking tot de relevantie van het programma richt de aandacht zich op de **(SWOT-)analyse** waarin de belangrijkste problemen op het gebied van het platteland worden geïdentificeerd. Een degelijke analyse is nodig van de zwakten en bedreigingen, die zich voordoen door ontwikkelingen, zoals bijvoorbeeld de toegenomen liberalisering van de landbouw en de aanpassingen van het gemeenschappelijke landbouwbeleid. Daarnaast is het belangrijk om de aanknopingspunten voor oplossingen (sterkten en kansen) goed in beeld te brengen.

De effectiviteit van het programma wordt beoordeeld op de mate waarin de **doelen** die in het programma geformuleerd zijn direct aansluiten op de gesignaleerde knelpunten en de mate waarin de voorgestelde maatregelen een bijdrage leveren aan het wegnemen van die knelpunten.

Voor de Europese Commissie zijn relevantie en effectiviteit belangrijke aspecten waarop de ex ante van het POP 2 zich dient te richten. Bij de efficiëntie van het programma gaat het om de vraag in hoeverre de concrete vertaling van het programma in **inputs** en **projecten** de optimale manier vormen om de gewenste **outputs** (bijvoorbeeld investeringen, adviezen, etc.), **resultaten** (directe voordelen die de activiteiten hebben opgeleverd voor de projectbegunstigden) en de **impacts** (bijvoorbeeld verbetering van de leefbaarheid van het platteland) te bereiken.

Aanpak strategische milieubeoordeling

Overeenkomstig de Europese Richtlijn 2001/42/EG “betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma’s” heeft de SMB de volgende procedure doorlopen.

Raadpleging instanties over reikwijdte en detailniveau van het milieurapport

In oktober 2006 heeft het Regiebureau POP de voor het POP-2 relevante bestuursorganen geraadpleegd. Deze raadpleging betrof de reikwijdte en het detailniveau van het op te stellen milieurapport en is uitgevoerd aan de hand van een gelijknamige notitie. Op die notitie ‘Reikwijdte en detailniveau’ (Witteveen+Bos, 30 oktober 2006) is alleen gereageerd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Deze reactie is meegenomen in het daarna opgestelde milieurapport.

- *Opstellen van het milieurapport*

Op basis van de notitie Reikwijdte en detailniveau en de ontvangen reactie is een ‘milieurapport’ opgesteld (Witteveen+Bos, 15 december 2006), overeenkomstig de voorgeschreven inhoud daarvan in de bovengenoemde Europese richtlijn. Volgens deze richtlijn moeten de volgende mogelijk aanzienlijke milieueffecten worden onderzocht: biodiversiteit, bevolking, gezondheid voor de mens, fauna, flora, bodem, water, lucht, klimaatfactoren, materiële goederen, cultureel erfgoed, met inbegrip van architectonische en archeologisch erfgoed, landschap en de wisselwerking tussen bovengenoemde elementen.

- *Terinzagelegging*

Het milieurapport wordt, samen met het POP-2, ter inzage gelegd voor inspraak en raadpleging door en van de maatschappelijke instanties en het publiek.

- *Monitoring*

De milieueffecten van het plan worden gemonitord conform artikel 10 van de Richtlijn 2001/42/EG.

1.4 Het proces

Een eerste versie van de analyse en SWOT hebben de evaluatoren in mei 2006 beoordeeld en met de begeleidingscommissie en het schrijversteam besproken. Vervolgens is het programmteam met de aanbevelingen aan de slag gegaan. In juni 2006 hebben de evaluatoren een eerste beoordeling van de doelstellingen, maatregelen, budgetallocatie en impact gegeven. Ook die is met de begeleidingscommissie en het schrijversteam besproken.

Het schrijversteam heeft de aanbevelingen en opmerkingen van de evaluatoren meegenomen in de verdere uitwerking van het programma wat geresulteerd heeft in het concept 'programmadocument Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) 2 2007-2013 voor Nederland' van 9 november 2006. De evaluatoren hebben voor de voorliggende rapportage gebruik gemaakt van het dit concept.

Vaststelling van het POP-2

Het POP-2 is door de ministerraad vastgesteld, noodzakelijkerwijs vóórdat de SMB-procedure geheel is doorlopen. Echter, doordat de uitvoering van de SMB heeft plaatsgevonden in nauwe samenhang met de ex ante evaluatie van het POP-2, alsmede met de opstelling van het POP-2 zelf, heeft een doorwerking kunnen plaatsvinden van de conceptresultaten van de SMB in het POP-2.

Aanpassingen aan het POP-2 programma

Nadat de ex ante evaluatie POP-2 was afgerond heeft het Regiebureau POP nog enkele aanpassingen aan het POP-2 programma gemaakt en dan met name op het gebied van streefwaarden. De Europese Commissie heeft vervolgens gevraagd om deze aanpassingen op efficiency en effectiviteit te toetsen. Naar aanleiding van deze vraag hebben de evaluatoren de assen en maatregelen opnieuw beoordeeld.

1.5 Leeswijzer

Voor deze rapportage is gebruik gemaakt van het format van de Europese Unie, zoals dit opgenomen is in de Guidance note C. Op een aantal punten zijn de evaluatoren afgeweken van dit format om de leesbaarheid te vergroten. Zo worden sommige evaluatievragen onder een ander hoofdstuk beantwoord dan in de Guidance note C is aangegeven. Op deze manier worden dan herhalingen voorkomen en een meeromvattend oordeel mogelijk. In die voorkomende gevallen wordt naar het desbetreffende hoofdstuk verwezen. In elk van de hoofdstukken van dit rapport worden het doel van de evaluatie en de bijbehorende evaluatievragen vermeld (de Nederlandse vertaling komt voor rekening van de evaluatoren).

In hoofdstuk 2 staat de beoordeling van de SWOT analyse en de Nationale Plattelands Strategie (NPS) centraal. Om de aansluiting met de Guidance note C helder te houden, hebben wij in dit rapport ook geen hoofdstuk 3 opgenomen. In hoofdstuk 4 worden de doelstellingen beoordeeld tezamen met de maatregelen vanwege de sterke onderlinge verwevenheid. De beoordeling van de maatregelen die volgens de Guidance note C in hoofdstuk 5 aan de orde dient te komen is dus al in het vorige hoofdstuk behandeld. Hoofdstuk 6 geeft de beoordeling van de te verwachten impact weer en in hoofdstuk 7 staat de EU-betrokkenheid centraal. Vervolgens wordt in hoofdstuk 8 de kosteneffectiviteit van het programma onder de loep genomen. In hoofdstuk 9 beoordelen we de monitoring- en evaluatiesystematiek. Hoofdstuk 10 geeft bevindingen van de Strategische Milieu Beoordeling weer. In hoofdstuk 11 vat de belangrijkste conclusies van de ex ante evaluatie en strategische milieubeoordeling nog eens samen en beantwoordt de kernvragen die hierboven in paragraaf 1.3 zijn beschreven. Het slothoofdstuk is de boordeling van de aangepaste versie van het POP-2 programma op

effectiviteit en efficiency. In aanvulling op dit hoofdstuk is in bijlage 2 de beoordeling van de streefwaarden per maatregel opgenomen.

In elk van de hoofdstukken van dit rapport worden het doel van de evaluatie en de bijbehorende evaluatievragen vermeld (de Nederlandse vertaling komt voor rekening van de evaluatoren). Van een aantal evaluatievragen hebben de evaluatoren gemeend dat een ze beter kunnen worden beantwoord onder een ander hoofdstuk dan in de Guidance note C is aangegeven. Op deze manier worden dan herhalingen voorkomen en een meeromvattend oordeel mogelijk. In die voorkomende gevallen wordt naar het desbetreffende hoofdstuk verwezen.

2 Beoordeling SWOT en NPS

2.1 Inleiding

De evaluatoren beoordelen in dit hoofdstuk de door het programmabureau POP opgestelde het nu beschikbare concept van de SWOT (sterkten, zwakten, kansen en bedreigingen) en de samenvatting van de analyse uit de NPS Nationale Plattelands Strategie.. Voor de Commissie zijn de analyse van de situatie op het Nederlandse platteland en de daarvan afgeleide SWOT een belangrijk punt. Er moet een kraakheldere relatie liggen tussen de problematiek van het platteland, de trends voor de nabije toekomst en de beleidslijnen van de overheid. De problematiek moet in de in de zwaktes en bedreigingen worden gerubriceerd en goed onderbouwd met data. De sterkten en kansen moeten passen bij de trends en aannemelijk maken dat het beleid succesvol kan zijn.

Doel:

De ex ante evaluatie dient de resultaten van de SWOT analyse te beoordelen die in het kader van het programma is uitgevoerd. Artikel 85 van de Council Regulation 1698/2005 eist daarbij:

- *Identificeer en beoordeel de middellange en lange termijn behoeften.*

Bij de uitvoering dient de ex ante evaluatie:

- de volledigheid van de SWOT analyse te beoordelen;
- de redenen van de geïdentificeerde achterstanden te analyseren;
- de achterliggende factoren voor een duurzame ontwikkeling van het platteland te identificeren en te beoordelen;
- bij te dragen aan het kwantificeren van de context en impact gerelateerde baseline indicatoren (gemeenschappelijke en programma gerelateerde) door te verifiëren en , waar noodzakelijk, aanpassingen te suggereren van de voor gestelde indicatoren en getallen;
- de rangorde van de achterstanden en prioriteiten toegekend aan de geïdentificeerde behoeften en hun vertaling naar doelstellingen en concrete prioriteiten voor actie te beoordelen en, waar noodzakelijk, bijstellingen voor te stellen.

De evaluatoren hebben allereerst de NPS beoordeeld en vervolgens de analyse van de problematiek en de SWOT. Daarnaast is gekeken naar de vertaling van de analyse en SWOT naar doelstellingen, maatregelen en budget allocatie in het meest recente concept van het Programmadocument van 9 november 2006. In de volgende paragrafen wordt eerst een oordeel gegeven over de afzonderlijke SWOT's voor de assen van het programma. In de slotparagraaf worden de evaluatievragen op het niveau van de totale SWOT en analyse beantwoord.

2.2 Beoordeling SWOT As 1

In het algemeen is de SWOT voor As 1 volledig bevonden en heeft een goede link met de NPS. De SWOT sluit goed aan bij de sector analyse van As 1 in de NPS. Zo is het aantal sterkten en zwakten van de sector goed en uitgebreid en zijn de kansen correct geformuleerd. Een minor is dat enkele kansen iets te uitgebreid zijn geformuleerd voor een SWOT en korter kunnen worden weergegeven. Genoemde bedreigingen zijn relevant bevonden en in lijn met wat is geconstateerd in de NPS analyse.

De zwakten in de SWOT geven goed de problemen weer waarmee de land- en tuinbouw sector te kampen heeft. Beter dan voorheen is omschreven waar de problemen zijn en waarom en waarover details zijn te vinden in de NPS analyse. Een eerder advies van evaluatoren om aan te geven in welke regio's de problemen met schaalvergroting zich voordoen, is niet meegenomen. Een verdere minor is dat niet wordt aangegeven wat de precieze oorzaak is van de verslechterde marktpositie; meer concurrentie is vaag, verminderde bescherming door de hervormingen is duidelijker.

De huidige SWOT analyse leidt tot een eenduidige en samenhangende probleemaanpak die leidt tot de drie prioriteiten/doelen zoals verwoord in de NPS en de POP2 (vergroten fysieke potentieel; vergroten menselijk potentieel; en verhogen kwaliteit). De evaluatoren constateren dat er geen zwakke schakels meer zijn in de SWOT. De evaluatoren concluderen tevens dat in de SWOT meer gebruik gemaakt had kunnen worden van de door de EU aangeleverde baseline indicators.

2.3 Beoordeling SWOT As 2

De analyse van de SWOT geeft een compleet beeld voor de Nederlandse situatie, waarbij ook het Europees perspectief is meegenomen. De hieruit volgende vertaling naar doelen en maatregelen is ook helder en logisch. De beschrijving van As 2 sluit aan op de SWOT-analyse en met name op de constatering dat er verbeteringen moeten worden gerealiseerd qua milieu- en waterkwaliteit en de biodiversiteit. De in juli 2006 gepubliceerde Nederlandse Catalogus Groenblauwe Diensten 2007 biedt praktische handvatten om de bestaande mogelijkheden (Programma Beheer) daarvoor uit te breiden.

Bij de SWOT-analyse zijn de EU baseline indicatoren niet gekwantificeerd. Verder zouden nog kaarten kunnen worden toegevoegd over de huidige situatie ten aanzien van biodiversiteit en bebossing op landbouwgrond in Nederland. Hierdoor zouden de kaarten een vollediger beeld geven van de geconstateerde problemen in de SWOT.

2.4 Beoordeling SWOT As 3

De SWOT tabel voor As 3 geeft de relevante kenmerken voor het totale platteland in Nederland. Op het niveau van het totale platteland is de SWOT in lijn met de analyse uit de NPS die het beeld schetst van een vitaal platteland dat in leefbaarheidsituatie niet veel afwijkt van de stedelijke gebieden in Nederland.

In de SWOT wordt niet gerefereerd aan de context gerelateerde baseline indicatoren zoals die door de EU zijn voorgeschreven. Om die reden maakt de SWOT een nogal kwalitatieve indruk.

Onder de zwakten in de SWOT tabel wordt vermeld dat er in delen van het platteland regionale knelpunten zijn op het gebied van landschap, sociaal-economische situatie en leefbaarheid inclusief voorzieningen. Echter zonder aan te geven waar en in welke omvang zich die knelpunten voordoen. Ook de NPS noemt slechts een beperkt aantal specifieke knelpunten in specifieke deelgebieden van het Nederlandse platteland. In de beschrijving van As 3 in hoofdstuk 5 van het programmadocument wordt verwezen naar de NPS (bijlage 2 Regionale accenten). In deze bijlage wordt alleen voor Noord-Nederland melding gemaakt van problemen wat betreft de leefbaarheid in kernen kleiner dan 3000 inwoners en de noodzaak om het toeristisch aanbod in Zuid Nederland op niveau te houden.

De drijvende krachten (m.n. sterkten en kansen) zijn voor As 3 geïdentificeerd in de SWOT-tabel, echter zonder een verbijzondering naar specifieke regio's binnen het Nederlandse platteland. Kwantificering van de baseline waarden van de context indicatoren voor As 3 ontbreekt.

2.5 Conclusies

Volledigheid SWOT

Over het algemeen geeft de SWOT een goed en volledig beeld van de situatie van het Nederlandse platteland. Dat geldt met name voor As 1 en As 2. Voor As 3 zijn de evaluatoren van mening dat te weinig wordt aangegeven wat de specifieke knelpunten in welke regio's zijn. De SWOT sluit aan op de analyse (maar is wel puur kwalitatief).

Kwaliteit van de analyse

In het algemeen zijn de evaluatoren positief over de NPS. De analyse is op serieuze wijze uitgevoerd. Paragraaf 3.1 van het programmadocument Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) 2 geeft een samenvatting van de analyse van de huidige situatie van het Nederlandse platteland en de achterliggende factoren. De evaluatoren zijn van mening dat die analyse een adequaat beeld geeft van de situatie in het Nederlandse platteland. In paragraaf 3.1.3 ontbreken de onderwerpen "Nationale landschappen" en "bebossing van landbouwgrond", die in de SWOT en in de maatregelen wel duidelijk aanwezig zijn. Wel moet worden aangetekend dat zowel de NPS als de analyse in het programmadocument geen voldoende onderbouwing leveren voor As 3.

Baseline indicatoren

Het belangrijkste punt van kritiek op analyse en SWOT betreft het feit dat er geen gebruik is gemaakt van de baseline indicatoren als basis voor de analyse en SWOT. De baseline context indicatoren zijn wel opgenomen in een bijlage (en voor As 3 niet gekwantificeerd), maar dit lijkt vooral voor de vorm te zijn. Benchmarking met de baseline indicatoren heeft niet plaatsgevonden. In sommige gevallen wordt wel vergelijkbaar cijfermateriaal gepresenteerd, maar wordt niet de voorgeschreven wijze van kwantificeren gevolgd.

Een goede gestructureerde benchmark met bijvoorbeeld EU-gemiddelde (EU-15 of EU-25) dan wel met andere lidstaten is nu fragmentarisch in de analyse opgenomen, niet in de SWOT. Naar de mening van de evaluatoren had de analyse en de SWOT aan scherpte en overtuigingskracht kunnen winnen door wel gebruik te maken van de baseline indicatoren.

Prioriteitstelling

De evaluatoren zijn van mening dat in het POP2 er nauwelijks sprake is van een specifiek Nederlandse prioriteitstelling. De gekozen strategie volgt inhoudelijk de EU-richtlijnen en vrijwel het gehele pakket van EU maatregelen wordt ingezet. De evaluatoren zijn van mening dat de onderbouwing die in de analyse en SWOT wordt gegeven onvoldoende is om de forse interventies die nu in As 3 worden voorzien te rechtvaardigen.

3

In de aanwijzingen voor de inhoudsopgave van een ex ante evaluatie rapport ontbreekt in de Guidance note C een hoofdstuk 3. Om de link met de guidelines helder te houden hebben we besloten ook in onze rapportage geen hoofdstuk 3 op te nemen.

4 Beoordeling doelstellingen en maatregelen

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat de beoordeling van de doelstellingen en maatregelen van het POP2 centraal. In de Guidance note C worden afzonderlijke hoofdstukken voorgesteld voor de beoordeling van doelstellingen enerzijds en de maatregelen anderzijds. Gezien de nauwe verwevenheid hebben wij gemeend deze beoordelingen in één hoofdstuk samen te brengen. In dit hoofdstuk komen de relevantie van de programmadoelstellingen, de interne consistentie, de interventie logica en de lessen die uit voorafgaande programmeringsperioden kunnen worden getrokken aan de orde. Guidance note C vraagt in hoofdstuk 4 en 5 ook de verwachte resultaten en de bijbehorende targets te beoordelen. De evaluatoren hebben gemeend dat beantwoording van deze vragen beter kan plaatsvinden in hoofdstuk 6 waar de impact (doelbereiking) van het programma centraal staat.

Doel:

Met betrekking tot het waarborgen van interne consistentie van het voorgestelde programmadoelen en targets met de strategische oriëntaties van programma's en van Nationale Strategische Plannen eist Artikel 85 van de Council Regulation 698/2005:

- *Identificeer en beoordeel de doelen die zijn gesteld*
- *Identificeer en beoordeel de resultaten die worden verwacht (zie hoofdstuk 6)*
- *Identificeer en beoordeel de lessen die uit de voorgaande programmeringsperiode zijn getrokken*

Bij de uitvoering dient de ex ante evaluatie:

- de programma gerelateerde targets te beoordelen die zijn afgeleid van de behoeften (zie hoofdstuk 7) en de relevantie te beoordelen van de bijbehorende programma doelstellingen;
- de interne samenhang van het programma te beoordelen door na te gaan of er evenwicht is tussen de operationele doelstellingen of er onderling versterkende interacties en of er geen onderlinge conflicten en tegenstellingen zijn.
- de interventie logica van de maatregelen, van output naar resultaat en impact te onderzoeken, en tevens de mate te beoordelen waarin het verwachte resultaat van maatregelen bijdraagt aan het bereiken van de geïdentificeerde doelstellingen en aan de algemene doelstellingen zowel op nationaal als op het niveau van de EU (voor het laatste wordt verwezen naar hoofdstuk 6);

- in de overwegingen te betrekken, waar van toepassing, de lessen die uit de vorige programmeringsperiode zijn getrokken; vooral met betrekking tot best practises, belangrijke incidenten die de uitvoering beïnvloeden, de effectiviteit en de kostenefficiëntie van maatregelen en mogelijke maatregel specifieke problemen zoals geïdentificeerd in evaluatie rapporten en andere informatiebronnen.

4.2 Beoordeling As 1

Over het algemeen kent het programma een redelijke beschrijving van de maatregelen die ook een zekere aansluiting heeft met de SWOT analyse en de doelen van As 1. Tevens is verwoord wat de beweegredenen voor steunverlening zijn en wat de reikwijdte is en welke acties onder de maatregelen vallen.

Vanuit financieel perspectief bekeken valt het volgende op. As 1 heeft een budget van € 146 miljoen aan EU geld. Van dit bedrag wordt € 121 miljoen (83%) besteed aan het versterken van het fysieke potentieel, waarvan ca. € 80 miljoen voor infrastructuur (verkaveling, bijbehorende fysieke ingrepen, etc.); € 37 miljoen voor het moderniseren van landbouwbedrijven (machines, gebouwen, landverbetering); en € 5 miljoen voor samenwerking bij innovatie (agroclusters). Deze verdeling is sterk gefocused op één van de maatregelen wat de As 1 vrij eenzijdig maakt. Vanuit de SWOT komt deze behoefte niet zo sterk naar voren. Daar staat tegenover dat infrastructurele projecten financieel omvangrijk zijn.

Een punt van aandacht is de afstemming tussen de financiële tabel en de maatregelfiches. De financiële gegevens die over de maatregelen zijn opgenomen in de fiches komen niet altijd overeen met de financiële tabel.

4.3 Beoordeling As 2

De doelen van As 2 volgen logisch uit de NPS en de SWOT. Voor de doelstellingen zijn de juiste impactindicatoren gebruikt. Het ontbreekt echter aan een goede kwantificering van de huidige situatie (baseline) en de streefwaarden (zie ook hoofdstuk 6).

In de SWOT wordt uitgebreid aandacht besteed aan de milieubelasting van de landbouw, waarbij verdroging, vermessing en bestrijdingsmiddelen worden besproken. De daarbij gekozen maatregel “agromilieubetalingen” (= voornamelijk Programma Beheer) is echter primair bedoeld om bepaalde soorten flora en fauna te behouden/ontwikkelen. Hoewel het voor de hand ligt om een positief effect te veronderstellen, is de bijdrage die dit levert aan de vermindering van de milieubelasting niet gekwantificeerd. Daarmee is niet duidelijk welke bijdrage de agromilieubetalingen leveren aan de doelstellingen m.b.t. de verbetering van de milieucondities en het watersysteem.

In de SWOT ligt de nadruk op EHS, Nationale Landschappen en LFA's, terwijl het grootste deel van de milieubelasting daarbuiten plaatsvindt.

In de NPS komen de doelen economische en sociale ontwikkeling (Lissabon) en duurzame ontwikkeling (Göteborg) duidelijk naar voren en wordt duidelijk gemaakt dat economische en sociale ontwikkeling duurzaam moeten zijn. As 2 vormt de praktische uitwerking van Nederland van de “Göteborg-doelstelling”.

4.4 Beoordeling As 3

Evenals in het lopende plattelandontwikkelingsprogramma bevat As 3 maatregelen met een focus op gebiedsgericht beleid. De provinciale programma's zullen de precieze uitwerking geven. Zoals eerder is gesteld ontbreekt een adequate onderbouwing van de noodzaak van en de omvang van de voorgestelde maatregelen onder As 3 in NPS, SWOT en analyse. Op het niveau van het totale POP cq. NPS zijn geen duidelijke prioriteiten gesteld voor dit gebiedsgericht beleid. Gekozen is voor een brede waaier van maatregelen als kader voor de provinciale programma's. Om die reden dreigt naar de mening van de evaluatoren een versnippering van de inzet van middelen in het gebiedsgerichte beleid. Uit de financiële tabel valt impliciet op te maken dat de bevordering van toeristische activiteiten een hogere prioriteit krijgt dan de andere maatregelen onder As 3 zonder dat voor die keuze een onderbouwing wordt gegeven.

De evaluatoren signaleren een mogelijke overlap tussen maatregel 341 (verwerving vakkundigheid en dynamisering) met acties vallend onder As 4 met betrekking tot deskundigheidsbevordering en het opstellen van ontwikkelingsplannen. Zeker nu in dit POP een brede inzet van LEADER instrumenten wordt nagestreefd.

4.5 Beoordeling As 4

Het LEADER programma geeft invulling aan As 4 binnen het POP2-programma. De aanpak van Leader strekt zich uit over het geheel van de assen 1, 2 en 3 waarbij in de budgettoedeling As 3 de nadruk krijgt. De problematiek onder As 3 leent zich ook het meest voor een LEADER benadering.

De beschrijving van As 4 maakt duidelijk dat er gestreefd wordt naar een brede inzet van het LEADER instrumentarium. Hoe de afstemming tussen projecten onder As 4 en projecten die vanuit de ander assen worden ondersteund in de praktijk geregeld gaat worden, ontbreekt nog.

4.6 Conclusies

Relevantie programmadoelstellingen

De evaluatoren zijn van mening dat voor as 1 en 2 de goede insteek voor doelstellingen en maatregelen is gekozen in lijn met NPS, analyse en SWOT. Ook hier moeten de evaluatoren constateren dat binnen As 3 is geen keuze gemaakt voor specifieke Nederlandse doelstelling met betrekking tot de leefbaarheid van het platteland en niet wordt aangegeven welke maatregelen waar worden ingezet waardoor de As te breed is opgezet. As 4 heeft een ondersteunende functie.

Interne consistentie programma

Ter verduidelijking van de relatie van de EU-doelen, nationale doelen en gekozen maatregelen is in het programmadocument een figuur opgenomen (figuur 4.1). Deze figuur maakt inzichtelijk hoe de maatregelen zich verhouden tot de doelen. De relatie tot de EU en nationale doelen is overzichtelijk en consistent.

De figuur laat een groot aantal dwarsverbanden zien tussen de in te zetten maatregelen en de doelstellingen van de verschillende Assen uit het programma. De evaluatoren zijn van mening dat daarmee recht wordt gedaan aan de onderling versterkende inzet van maatregelen bij verschillende Assen. Wel moet worden aangetekend dat de figuur het beeld schetst dat alles met alles samenhangt. Tevens constateren de evaluatoren dat de onderlinge relaties in de beschrijving van de afzonderlijke Assen en de in te zetten maatregelen onvoldoende aan de orde komt.

Interventiologica

De evaluatoren hebben geconstateerd dat de Assen 1 en 2 een heldere interventiologica kennen die sterk op de voorschriften van de Europese Commissie is gebaseerd. Ondanks Figuur 4.1 waarin dwarsverbanden tussen maatregelen en doelstellingen worden gepresenteerd, komt uit het totale document een nogal “sectorale” benadering naar voren. Zo ontbreekt in de beschrijving van As 2 elke verwijzing naar de landbouwsector. As 4 als ondersteunende As kent een heldere benadering via de LEADER aanpak.

Van As 3 moeten de evaluatoren constateren dat uit het programmadocument niet helder wordt hoe de interventiologica die achter de algemene EU -aanpak ligt in de Nederlandse praktijk zal worden ingevuld. De provinciale programma's zullen dat verder moeten uitwerken. Nu kunnen de evaluatoren alleen maar constateren dat een versnippering van de inzet van maatregelen dreigt.

Lessen uit het voorafgaande programmeringsperioden

Het programmadocument maakt melding van de midterm evaluatie van het eerste POP en de uitkomsten daarvan. Er wordt echter niet expliciet ingegaan op de lessen die daaruit zijn getrokken en de consequenties voor de opzet van het programma voor de periode 2007-2013.

De evaluatoren constateren dat een aantal punten van kritiek van de midterm wel in het nieuwe programma zijn ondervangen met name waar het gaat om de complexiteit van het programma. Zo is de complexiteit van het POP2 sterk terug gebracht door geen nationale maatregelen in te zetten. Ook is lering getrokken uit de ervaringen met het uitgebreide monitoringssysteem uit de voorgaande periode door nu te kiezen voor slechts een beperkt aantal specifiek Nederlandse indicatoren.

Niet duidelijk wordt of ook voorzieningen zijn getroffen om de complexiteit die werd geconstateerd met betrekking tot uitvoering van het programma te verminderen: veelheid van overlegstructuren en de omvangrijke administratieve lasten voor de projectaanvragers en -uitvoerders.

Bij de kwantificering van de streefwaarden voor de output en resultaat indicatoren is in veel gevallen gebruik gemaakt van de ervaringen met soortgelijke projecten in de eerste POP periode. Daarmee hebben die streefwaarden een realistische basis gekregen (zie ook hoofdstuk 6).

5 Beoordeling maatregelen

5.1 Inleiding

In de Guidance note C worden afzonderlijke hoofdstukken voorgesteld voor de beoordeling van doelstellingen enerzijds en de maatregelen anderzijds. Gezien de nauwe verwevenheid hebben wij gemeend deze beoordelingen in één hoofdstuk samen te brengen. De beoordeling van de gekozen maatregelen is reeds in het vorige hoofdstuk gegeven.

6 Beoordeling te verwachten impact

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beoordelen we de verwachte impact als gevolg van de geformuleerde doelstellingen en maatregelen. Is de impact realistisch en te verwachten op basis van het geformuleerde programma? In dit hoofdstuk zal met name worden ingegaan op de impactindicatoren en de bijbehorende targets. Guidance note C stelt onder dit hoofdstuk ook monitoorbaarheid en de verzameling van gegevens voor de indicatoren aan de orde. De evaluatoren hebben gemeend dat het beter is om de beoordeling van deze aspecten mee te nemen in hoofdstuk 9 waar het monitoring- en evaluatiesysteem aan de orde komt. De beoordeling van de verwachte resultaten van de maatregelen komt aan de orde in hoofdstuk 8 in samenhang met de kosteneffectiviteit van de maatregelen.

Doel:

Op basis van de informatie in het concept programmadocument vereist Artikel 85 van de Council Regulation 1698/2005:

- *Het identificeren en beoordelen van de gekwantificeerde targets met name in termen van impact in relatie tot de baseline situatie.*

Bij het vervullen van deze taak dient de ex ante evaluatie:

- te beoordelen of de targets op een betekenisvolle en controleerbare manier gekwantificeerd zijn, die in het vervolg monitoring en evaluatie mogelijk maakt met betrekking tot de uitvoering en de duurzaamheid van het programma (zie hoofdstuk 9);
- te beoordelen of de gemeenschappelijke baseline indicatoren correct zijn toegepast en of de programma specifieke baseline en impact indicatoren bruikbaar zijn en de specifieke doelstellingen en omstandigheden van het programma weergeven;
- verwachte resultaten van maatregelen ten opzichte van de baselines te beoordelen; hierbij dient de ex ante evaluatie specifiek aandacht te besteden aan de mogelijkheid om de impacts van de maatregelen te kunnen verifiëren (zie hoofdstuk 8);
- het functioneren van de mechanismen van de verzameling van gegevens te verifiëren ten einde regelmatig de trends te kunnen volgen waarvan de toegepaste indicatoren een afspiegeling zijn (zie hoofdstuk 9).

In de volgende paragrafen wordt per As naar de toepassing gekeken. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk wordt een overall beoordeling gegeven.

6.2 Beoordeling As 1

Van de context indicatoren voor As 1 ontbreekt alleen indicator 16 (importance of semi-subsistence farming in NMS) en sluiten indicatoren 5 (age structure in agriculture) en 6 (Labour productivity in agriculture) niet volledig aan bij de voorgeschreven invulling van de indicator. Bij de baseline indicatoren zijn, met uitzondering van indicator 4 (farm structure), alle indicatoren opgenomen.

Voor As 1 dienen nog wel streefwaarden bij enkele resultaatindicatoren ingevuld te worden en kan de onderbouwing nog aangescherpt worden. Voor wat betreft de outputindicatoren geldt dat de onderbouwing van de streefwaarden vaak ontbreekt.

6.3 Beoordeling As 2

Voor de impactindicatoren instandhouding landbouwgrond en bos met hoge natuurwaarde en bijdrage tot het tegengaan van klimaatverandering is zowel de huidige situatie (baseline) als de streefwaarde gekwantificeerd. Bij de overige drie impactindicatoren die een relatie hebben met As 2 is dit niet gebeurd. Bij de gemeenschappelijke resultaatindicatoren en de gemeenschappelijke outputindicatoren ontbreken streefwaarden of zijn deze onduidelijk.

In het document is één specifieke Nederlandse doelstelling gerelateerde indicator toegevoegd, namelijk milieukwaliteittekort voor de gewenste vochttoestand.

6.4 Beoordeling As 3

In het concept programmadocument van 9 november zijn de EU context gerelateerde baseline indicatoren voor As 3 niet opgenomen en dus ook voor de huidige situatie niet gekwantificeerd.

De doelstelling gerelateerde context indicatoren die door de EU zijn voorgeschreven zijn wel volledig opgenomen. In Bijlage 5 van het programmadocument zijn door middel van factsheets deze indicatoren op een adequate manier gekwantificeerd voor de huidige situatie. Het POP 2 legt echter geen directe link tussen deze indicatoren en de doelstellingen van het programma. Streefwaarden (verwachte impacts) worden niet vermeld. Dit maakt dat een beoordeling van de effectiviteit van de maatregelen op basis van dit document niet goed mogelijk is.

In het document zijn geen specifieke Nederlandse doelstelling gerelateerde indicatoren toegevoegd voor As 3.

6.5 Conclusies

Baseline indicatoren juist toegepast?

In paragraaf 4.1.2 van het programma document zijn de door de EU voorgeschreven impactindicatoren vermeld. Er zijn geen specifieke Nederlandse indicatoren toegevoegd. Voor 4 van de 7 EU impactindicatoren is een streefwaarde opgenomen, zij het voor de verbetering van de waterkwaliteit slechts een kwalitatieve.

De evaluatoren constateren dat de streefwaarden niet zijn bepaald als te verwachten impacts van het specifieke programma. Zo wordt het ontbreken van streefwaarden voor de impact van het programma op werkgelegenheid, economische groei en arbeidsproductiviteit verklaard uit het feit dat Nederland geen doelstellingen op deze grootheden kent en wordt voor de klimaatverandering de algemene Nederlandse doelstelling volgens het KYOTO protocol vermeld.

De evaluatoren zijn het ermee eens dat het weinig realistisch is streefwaarden voor de impact van het plattelandsprogramma te formuleren op het niveau van totaal Nederland als het gaat om economische groei en werkgelegenheid. Echter, de argumentatie daarvoor dient te zijn dat het hier gaat om een qua budget beperkte interventie voor slechts een deel van het grondgebied die ook nog eens verdeeld is over een brede waaier van projecten met uiteenlopende doelstellingen. De midterm evaluatie heeft dat ook aangetoond. De streefwaarden die het programma vermeldt met betrekking tot de resultaatindicator werkgelegenheid voor de maatregelen waar die van toepassing is, laat zien dat het om zeer bescheiden absolute effecten zal gaan.

De evaluatoren wijzen erop dat de consequentie van het niet opnemen van streefwaarden bij een aantal impactindicatoren is dat evaluatie van de impact op het niveau van het totale programma slechts in beperkte mate mogelijk zal zijn.

7 Beoordeling van EU betrokkenheid

7.1 Inleiding

Om de effectiviteit van het beleid te kunnen beoordelen, is het nodig om inzicht te hebben in autonome ontwikkelingen en de inzet van andere instrumenten. Dit vormt een nul-scenario, waar de EU-betrokkenheid tegen kan worden afgezet. Ook bezien we in deze fase de synergie van het POP2 met ander beleid in de EU. Met name is het van belang hoe de verhouding tussen POP2 en het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid is. Ook de relatie tussen het ecologische beleid Natura 2000 en POP2 is belangrijk, evenals de mate waarin het POP2 bijdraagt aan de Lissabon en Gotenburg doelstellingen. Hiermee komt het additionele karakter van het POP2-beleid naar voren en kan de rol van POP2 bepaald worden.

Doel:

Met betrekking tot het waarborgen van interne samenhang van het voorgestelde programma doelen met de strategische oriëntaties van programma's en van Nationale Strategische Plannen eist Artikel 85 van de Council Regulation 698/2005:

- *Identificeer en beoordeel de toegevoegde waarde voor de EU;*
- *Identificeer en beoordeel de mate waarin met de prioriteiten van EU rekening is gehouden.*

Bij het vervullen van deze taak dient de ex ante evaluatie:

- te beoordelen de mate waarin het plattelandsontwikkelingsprogramma bijdraagt aan het bereiken van de EU prioriteiten en de beleidsprioriteiten vastgelegd in het Nationaal Strategisch Plan, met name met betrekking tot groei, banen en duurzaamheid;
- de samenhang te beoordelen van het plattelandsontwikkelingsprogramma met de doelstellingen van de EU met betrekking tot economische en sociale cohesie en die van het EU instrument ter ondersteuning van de visserij.

7.2 Beoordeling

In het Programmadocument POP2 versie 9 november wordt op twee manieren op deze meerwaarde ingegaan:

1. *Complementariteit*

In hoofdstuk tien staat beschreven de complementariteit van POP met andere instrumenten gefinancierd vanuit het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid, het Cohesiebeleid en de communautaire steun voor Visserij.

2. *Bijdrage aan andere EU-doelen*

In hoofdstuk vier wordt ingegaan op de rechtvaardiging van de gekozen prioriteiten in relatie tot de Europese Strategische richtlijnen. Daarbij is ook aandacht voor doelen van de Gemeenschap op aanpalende terreinen, naast het plattelandsbeleid.

Hieronder wordt op beide aspecten nader ingegaan.

Complementariteit

In hoofdstuk tien is beschreven op welke wijze POP2 complementair is aan communautaire activiteiten, beleid en prioriteiten. En de afbakening met andere EU-fondsen is beschreven.

Naar mening van de evaluatoren geeft dit hoofdstuk de benodigde informatie. Van belang is met name de afbakening tussen POP en de Structuurfondsen. In het concept NSRF (Nationaal Strategisch Referentiekader Structuurfondsen 2007-2013) is de volgende tekst opgenomen over de afbakening met POP:

Afbakening structuurfondsen, POP en visserijfonds

Ten aanzien van de afbakening tussen het plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) en de structuurfondsprogramma's wordt de lijn gevolgd dat projecten, zoals investeringen in groen en blauw, Natura 2000 en toerisme en recreatie, die op basis van de verordeningen niet gefinancierd kunnen worden uit het POP, kunnen worden opgenomen in de structuurfondsprogramma's. In het algemeen zal het POP zich op het lokale niveau richten en investeringen ondersteunen in de leefbaarheid en infrastructuur van kleine kernen en bedrijven, terwijl de structuurfondsen zullen worden ingezet voor investeringen op grotere, regionale schaal die bijdragen aan de regionale concurrentiekracht.

Deze tekst is consistent met de tekst die nu in het Programmadocument POP staat. Niettemin baart de formulering wel zorgen, omdat het onderscheid tussen de projecten niet op inhoudelijke gronden gebeurt, zodat soortgelijk projecten in beide programma's kunnen worden ondersteund. In de NSRF zijn zes prioriteiten opgenomen, waarbij er twee overlap vertonen met POP. Het gaat om het versterken van de innovatiekracht en het ondernemerschap en het verhogen van de attractiviteit van de regio's. Deze hebben overlap met As 1 en As 3 uit het POP. Het belangrijkste verschil lijkt de schaal te zijn, waarbij POP zich op kleinere kernen en bedrijven richt, dan de Structuurfondsen.

Om dit onderscheid daadwerkelijk in de praktijk te kunnen hanteren, is het zinvol dat er ten eerste aan het veld goed gecommuniceerd wordt welke projecten onder welk programma kunnen worden ingediend en ten tweede dat er tussen de uitvoeringsorganisaties contact is, zodat de aanvragen snel doorgeleid kunnen worden. In het Programmadocument is hier terecht opgenomen dat het de provincies zijn, die deze taak verrichten, zodat gewaarborgd blijft dat dubbele financiering wordt uitgesloten.

Over de afbakening met het GLB wordt het volgende gezegd:

Nederland meent dat er geen reden is om specifieke groepen boeren te helpen met het POP louter om reden dat het GLB verandert.

Programmادocument POP2, hoofdstuk 10, p. 81

Deze formulering kan tot misverstanden leiden. Het lijkt nu net of POP en GLB los van elkaar staan. Naar de mening van de evaluatoren is bedoeld dat het POP helpt de concurrentiekracht van Nederlandse boeren te versterken en dat dit nodig is omdat de concurrentie op de Europese (en mondiale) markt toeneemt, onder meer door het GLB. In hoofdstuk vijf van het Programmadocument staat dit beter verwoord:

Ten algemene zullen veel agrarische bedrijven zich moeten aanpassen aan (versterkte) marktwerking en veranderingen in de markt. Ook zullen zij rekening moeten houden met vermindering van de bescherming vanuit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en meer en strengere eisen van de overheid en vanuit de maatschappij aan hun producten en aan de wijze van produceren. Met de maatregelen uit as 1 van het POP2 wil Nederland bedrijven uit het agrocluster die kiezen voor het produceren voor de markt ondersteunen bij het op duurzame wijze verbeteren van hun bedrijfsvoering, productiewijzen en producten om zo te kunnen inspelen op de veranderingen die op hen afkomen en om hun concurrentiepositie te behouden en versterken.

Programmادocument POP2, hoofdstuk 5, p. 57

Er is dus een relatie tussen GLB en POP. Vervolgens is de vraag hoe de afbakening is en hoe deze in hoofdstuk 10 moet worden opgenomen. Naar de mening van de evaluatoren had in hoofdstuk 10 moeten staan: “Het POP helpt ‘kansrijke’ boeren hun concurrentiepositie te versterken en is niet bedoeld als inkomenssteun voor boeren, die in de problemen raken door minder middelen uit het GLB en de kracht van de concurrentie.”

De afbakening met andere EU-programma's, zoals het Europees Visserij Fonds en Life+ worden voldoende behandeld en de voorziene overlap is zeer gering.

Bijdrage aan andere EU-doelen

In hoofdstuk vier wordt ingegaan op de rechtvaardiging van de gekozen prioriteiten in relatie tot de Europese Strategische richtlijnen. Het accent in dit hoofdstuk ligt op hoe de nationale zijn afgeleid uit de Europese hoofddoelen en welke maatregelen daarbij horen. Daarnaast is ook aangegeven dat het POP behulpzaam is voor andere doelen en programma's van de EU.

Ten eerste draagt het POP bij aan de Lissabonagenda. De hoofddoelen van de Lissabonagenda, waaronder aantrekkelijke regio's, innovatie en ondernemerschap worden door het POP gestimuleerd, alsook door de Nederlandse invulling van het cohesiebeleid. Ten tweede draagt POP bij aan de Kaderrichtlijn water, door verdroging aan te pakken en de emissies van de landbouw te verminderen. Ten derde is het POP gericht op het realiseren van de Ecologische Hoofdstructuur en daarmee ook op de verwerving, inrichting en beheer van de Natura 2000 gebieden van de EU. Ten vierde zorgt As 1 van POP voor versterking van het concurrentievermogen, dat past in het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid, met meer concurrentie op de Europese markt.

8 Beoordeling kosteneffectiviteit

8.1 Inleiding

Bij kosteneffectiviteit, ook wel efficiency genoemd, gaat het om de relatie tussen de input enerzijds en de output en resultaten anderzijds. De input bestaat uit de ingezette euro's van de Commissie en de co-financiering, maar ook de menskracht, die door verschillende organisaties wordt ingezet. Bij de output en de resultaten gaat het om wat de maatregelen en projecten in eerste instantie opleveren. Voor het bepalen van de effectiviteit beoordelen we of met dezelfde inputs op een efficiëntere wijze hetzelfde of meer resultaat behaald kan worden. Zo wordt aannemelijk gemaakt of het voorgestelde programma wel of niet kosteneffectief is.

Doelen:

- Te beoordelen de mate waarin de verwachte doelstellingen kunnen worden gerealiseerd met de financiële middelen toegekend aan de verschillende maatregelen onder elke As;
- De verwachte resultaten van maatregelen ten opzichte van de baselines te beoordelen; hierbij dient de ex ante evaluatie specifiek aandacht te besteden aan de mogelijkheid om de impacts van de maatregelen te kunnen verifiëren (zie ook hoofdstuk 6).

Hieronder wordt per As een aantal kanttekeningen bij de bepaling van streefwaarden voor de indicatoren van de verschillende maatregelen gemaakt teneinde tot een beoordeling van de kosteneffectiviteit te kunnen komen. In de laatste paragraaf worden conclusies op programmaniveau getrokken voor zowel de budgetallocatie als de kosteneffectiviteit van het programma.

8.2 Beoordeling As 1

Maatregel 111

Het slagingspercentage van 50% is aan de lage kant en het is onduidelijk hoe de overgangmaatregel in budget en output opgenomen zijn.

Maatregel 114

Is deze maatregel alleen van toepassing op landbouwers of ook op bosbouwers en hoe verhoudt zich dat tot het aantal begunstigden?

Maatregel 123

Streefwaarden ontbreken nog waardoor het niet mogelijk is om een beoordeling te geven van de kosteneffectiviteit.

Maatregel 124

Onduidelijk is waar de succesgraad van 50% op is gebaseerd en waarom de streefwaarde voor deze maatregel verschilt met die van maatregel 121.

Maatregel 132 en 133

De formulering van de streefwaarde komt niet overeen met de gevraagde invulling van de streefwaarde.

8.3 Beoordeling As 2

Maatregel 212

Op basis van de beschikbare gegevens lijken de steunbedragen bij maatregel 212 hoog. De vastgestelde vergoeding bedraagt € 94,-/ha/jaar, terwijl er op basis van de geleverde gegevens een steunbedrag van € 146,-/ha uitrolt. Dit valt nog binnen de genoemde maximale vergoeding van € 150,-/ha/jaar, maar is voor een gemiddelde vergoeding hoog.

Maatregel 214

Op basis van de beschikbare gegevens lijken de steunbedragen ook bij maatregel 214 hoog. Het gemiddelde steunbedrag van € 1178/ha/jaar is hoger dan de gemiddelde huidige vergoeding volgens het Programma Beheer.

Maatregel 216

Gezien het ontbreken van gegevens over output en resultaat is het niet mogelijk de kosteneffectiviteit van maatregel 216 te beoordelen.

Maatregel 221

Er is onduidelijkheid over het aantal hectares bij maatregel 221 (maximaal 1000 of maximaal 1500 ha). Ook is er onduidelijkheid over de private bijdragen. Die worden niet genoemd, maar gezien het maximale subsidiepercentage van 70-80% is private financiering wel noodzakelijk.

8.4 Beoordeling As 3

Maatregel 311 en 312

De evaluatoren zijn van mening dat de aantallen banen per project hoog zijn ingeschat bij maatregel 311 en 312 als bedacht wordt dat het gaat om steun aan agrarische bedrijven voor diversificatie of steun aan micro-ondernemingen. Kosteneffectiviteit is (daardoor?) hoog.

Maatregel 313

Bij 313 zijn de kosten per baan hoog en is dus de kosteneffectiviteit laag.

Maatregel 341

De kosteneffectiviteit van maatregel 341 is niet te beoordelen omdat verdeling van steun/investeringen naar de verschillende typen acties niet gegeven is.

8.5 Beoordeling As 4

Geen specifieke opmerkingen behalve dat de EU geen resultaat indicatoren verplicht heeft gesteld voor As 4. Streefwaarden voor aantallen banen hoeven niet te worden opgenomen.

8.6 Conclusies

Beoordeling budgetallocatie

De evaluatoren zetten twee kanttekeningen bij de verdeling van de financiële middelen over de Assen en de maatregelen. De belangrijkste daarvan is dat de brede inzet op As 3 niet wordt gerechtvaardigd door de analyse. Slechts enkele plattelandsgebieden in Nederland hebben echt problemen zoals bedoeld onder deze As. Het toekennen van een aanzienlijk deel van het totaalbudget (30%) aan As 3, het versnipperen van deze middelen over alle provincies én over alle EU-maatregelen is daarom niet te rechtvaardigen in relatie tot de gesignaleerde problematiek. Een lager budget en een geografisch meer geconcentreerde inzet daarvan ligt meer in de rede. Het overblijvende deel van het budget kan aan de Assen 1 en 2 worden bestemd.

De tweede kanttekening is dat binnen het budget van As 1 € 121 miljoen (83%) besteed wordt aan het versterken van het fysieke potentieel, waarvan ca. € 80 miljoen voor infrastructuur (verkaveling, bijbehorende fysieke ingrepen, etc.); € 37 miljoen voor het moderniseren van landbouwbedrijven (machines, gebouwen, landverbetering); en € 5 miljoen voor samenwerking bij innovatie (agroclusters). Deze verdeling is sterk gefocused op één van de maatregelen wat de As 1 vrij eenzijdig maakt. Vanuit de SWOT komt deze behoefte niet zo sterk naar voren. Daar staat tegenover dat infrastructurele projecten financieel omvangrijk zijn.

Beoordeling kosteneffectiviteit van de maatregelen

In de paragrafen 8.2 t/m 8.5 hebben de evaluatoren kanttekeningen gezet bij de bepaling van de streefwaarden die voor de output en resultaatindicatoren in het programmadocument is gemaakt. Voor een groot aantal maatregelen – met name onder As 2- geldt dat de onderbouwing voor wat betreft steunbedragen en projectomvang in het programmadocument niet duidelijk wordt gemaakt. Is hier sprake van ervaring uit POP1 of vanuit andere programma's?

Toelichting van de opstellers van het programmadocument heeft geleerd dat zoveel mogelijk ervaringsgegevens van vergelijkbare projecten uit de voorgaande programmaperiode zijn gebruikt. Mits deze toelichting en tezamen met de opmerkingen uit de voorgaande paragrafen in het uiteindelijke programmadocument worden verwerkt, kunnen de evaluatoren concluderen dat de streefwaarden voor de meeste maatregelen op een juiste en controleerbare wijze zijn berekend en de kosteneffectiviteit die daaruit voortvloeit als een realistische schatting kan worden beschouwd.

Op het niveau van het totale programma kunnen de evaluatoren door het ontbreken van realistische streefwaarden voor de impactindicatoren geen uitspraak doen over kosteneffectiviteit. Uit de kanttekeningen bij de budgetallocatie (zie hierboven) blijkt dat de evaluatoren op een aantal punten daar twijfels over hebben.

9 Beoordeling monitoring- en evaluatiesystematiek en partnerschap

9.1 Inleiding

Een adequate monitoring is van groot belang voor de uitvoering van het POP 2. In de vorige stappen is al gekeken naar de verschillende soorten indicatoren. Daarbij is nagegaan of deze indicatoren meetbaar zijn en of de meting op de juiste wijze plaatsvindt. De monitoringsystematiek kan hier op worden gebaseerd.

Doel:

Op basis van de informatie uit het concept programmadocument eist Artikel 85 van de Council Regulation 1698/2005:

- *Identificeer en beoordeel de kwaliteit van de procedures voor de implementatie, monitoring, evaluatie en financieel management.*

De centrale vragen hierbij zijn:

- Beoordeel de voorzieningen voor het managen, de monitoring en de evaluatie van het programma gericht op het waarborgen van een gezond en efficiënt management. Dit houdt in een beoordeling van de risico's als gevolg van mogelijke knelpunten die de uitvoering van het programma kunnen belemmeren en aanbevelingen voor preventieve acties;
- Beoordeel of de targets op een betekenisvolle en controleerbare manier gekwantificeerd zijn, die in het vervolg monitoring en evaluatie mogelijk maakt met betrekking tot de uitvoering en de duurzaamheid van het programma (zie ook hoofdstuk 6);
- Waarborgen dat, met betrekking tot de evaluatie, de targets en de bijbehorende indicatoren zijn toegepast op een betekenisvolle manier teneinde een geëigende basis te vormen voor de monitoring en evaluatie van de uitvoering;
- Analyseer de moeilijkheden bij de uitvoering en de kritische momenten daarbij, in het licht van de ervaringen gedurende de voorgaande programmeringsperioden;
- Beoordeel de kwaliteit en de omvang van partnerschap arrangementen, inclusief de bevordering van gelijkheid tussen mannen en vrouwen.

9.2 Beoordeling monitoring voorzieningen

In deze paragraaf wordt voor de monitoring deze vraag beantwoord door een beoordeling te geven van:

- de keuze van de indicatoren;
- het kwantificeren van de indicatoren;

- de organisatie rondom de monitoring;

De keuze voor de indicatoren

In afwijking van vorige programmaperiode zijn de indicatoren (baseline-, output-, result- en impactindicatoren) nu deels door de EC/DG Agri voorgeschreven en toegeleverd. Naast deze 'lead'- indicatoren is aan de lidstaten gevraagd, daar waar nodig, om specifieke indicatoren op te stellen indien een bepaalde maatregel een (voor het land, regio of sector) specifiek doel dient.

Het overzicht van de gebruikte indicatoren is in de bijlage 5 van het POP2 opgenomen. Zoals eerder opgemerkt is dit op een juiste wijze gebeurd. Het is duidelijk dat de programmaopstellers lessen hebben getrokken uit de ervaringen met het huidige POP, waarin de opgenomen indicatoren veelal niet verzameld konden worden en streefwaarden vaak ontbraken.

Er zijn weinig voor Nederland specifieke indicatoren opgenomen. Dit komt deels (bijvoorbeeld As 1) omdat de EU-indicatoren de maatregelen goed afdekken. Echter, het reflecteert bij bijvoorbeeld As 3 ook het feit dat keuzes op dit moment niet echt gemaakt worden. De gehele breedte van As 3 wordt benut (in ieder geval, wil men deze eventueel kunnen benutten) zonder nadere specificatie naar regio en specifieke problemen. Wij hebben daar eerder kritische kanttekeningen bij gezet. Overigens zijn de gebruikte indicatoren op zich juist, en is dit meer een probleem van de beleidskeuzes.

Het kwantificeren van de indicatoren

Zoals eerder gezegd bleek het kwantificeren van de indicatoren een belangrijke bottleneck in de huidige programmaperiode. Hierin is in de midterm review op gewezen, en het is duidelijk dat er lessen uit getrokken zijn. Het aantal indicatoren is drastisch verminderd, en bovendien (maar dat is grotendeels door de EC/DG Agri gebeurd) gecheckt op beschikbaarheid.

Voor de komende programmaperiode wordt het kwantificeren van de data (wederom) neergelegd bij de uitvoeringsorganisatie, waarbij de data (die worden verzameld via de uitvoerders op basis van een protocol) centraal worden opgeslagen in het systeem van het betaalorgaan. 'Waar mogelijk' wordt aangesloten op bestaande monitoringprogramma's en geautomatiseerde systemen. Deze zijn in principe adequaat. Echte afspraken zijn evenwel nog niet gemaakt.

De rapportages met betrekking tot monitoring en evaluatie zullen bij de EC worden ingediend via het SFC-systeem. Dit gebeurt door het Regiebureau POP.

De organisatie van monitoring en evaluatie

De eindverantwoordelijkheid voor monitoring en evaluatie berust bij de Beheersautoriteit. De uitvoering en coördinatie liggen bij het Regiebureau POP. De gegevensverzameling ten behoeve van de input-, output-, resultaat- en impact indicatoren geschiedt op projectniveau op basis van een op te stellen protocol tussen de uitvoeringsorganisatie en het betaalorgaan. In principe wordt daarmee de lijn van de afgelopen programmaperiode voortgezet, waarbij wel duidelijk verbeteringen zijn doorgevoerd naar aanleiding van de mid-term review en de nieuwe indicatorenset.

Het Regiebureau POP verzorgt tevens de coördinatie, opdrachtverlening en begeleiding van de midterm en ex post evaluaties. Middelen daarvoor zijn gereserveerd in de financiële tabel. Het Regiebureau verzorgt tevens de jaarlijkse voortgangsrapportages.

Naar de mening van de evaluatoren zijn hiermee de voorwaarden gecreëerd voor een goede uitvoering van de monitoring en evaluatie opgave.

9.3 Beoordeling implementatievoorzieningen

De evaluatoren zijn van mening dat de voorzieningen voor de uitvoering van het POP zoals beschreven in hoofdstuk 11 de voorwaarden scheppen voor een adequate en efficiënte uitvoering van het programma. De afspraken die gemaakt zijn voor de uitvoering van dit programma zijn in hoofdzaak een voortzetting van de afspraken uit de huidige periode. Op deze manier kan maximaal gebruik gemaakt worden van de ervaringen die met de uitvoering van een plattelandprogramma al zijn opgedaan. In dat kader wijzen de evaluatoren erop dat ook in de komende periode moet worden gewaakt voor een overmaat van formele en informele vergader- en regelstructuren waardoor procedures lang en minder overzichtelijk kunnen worden.

9.4 Beoordeling partnerschap

In de Ex Ante Evaluatie Richtlijnen staat de volgende vraag inzake partnerschap:

- *Beoordeel de kwaliteit en de omvang van partnerschap arrangementen, inclusief de bevordering van gelijkheid tussen mannen en vrouwen.*

In deze paragraaf geven wij onze bevindingen aan.

Partnerschap

Gedurende het ontwikkelingsproces van POP2 hebben diverse bijeenkomsten en consultatierondes met maatschappelijke organisaties en andere overheden plaatsgevonden. In het programmadocument wordt daar op pagina 92 een overzicht van gegeven, inclusief de betrokken partners (inclusief vrouwenorganisaties; zie gelijkheid). De evaluatoren zijn op tenminste een van deze bijeenkomsten zelf aanwezig geweest. Verslagen zijn separaat beschikbaar.

In het programmadocument wordt aangegeven dat ‘daar waar relevant’ deze bijeenkomsten/consultatierondes hebben geleid tot aanpassingen van de conceptteksten, vragen aan de EU dan wel nadere toelichting over gemaakte keuzes. Dit is echter in het programmadocument niet geconcretiseerd. Wel is dit deels verifieerbaar met behulp van de gemaakte verslagen.

De samenstelling van de geconsulteerde en genodigde partners beslaat een breed spectrum van relevante organisaties en is zodoende positief te beoordelen.

Het Nationaal Plattelandsnetwerk is ook onderdeel van het partnerschappincipe. Dit netwerk wordt opgericht, met een brede samenstelling. Ook vanuit dit oogpunt wordt dus invulling gegeven aan het partnerschappincipe.

Behalve deze consultaties tijdens het proces komt het partnerschap ook terug in de samenstelling van het Comité van Toezicht POP NL. Vijf leden van het CvT komen uit maatschappelijke organisaties en lagere overheden. De samenstelling lijkt evenwichtig.

Gelijkheid tussen mannen en vrouwen

In het programmadocument komt gelijkheid tussen mannen en vrouwen niet expliciet als ambitie naar voren. Dit is vanuit de werkelijke situatie overigens ook niet nodig. Er wordt in Nederland middels andere beleidsnota's en programma's extra aandacht besteed aan gelijkheid tussen mannen en vrouwen op het platteland (zie bijvoorbeeld Ministerie van LNV, Agenda Vitaal Platteland (2004) en de nota "LNV emancipatiebeleid"). De ervaring met POP1 leert dat met name onder As 3 activiteiten door vrouwen worden ontplooid ter verwerving van eigen inkomsten. De evaluatoren kunnen dat onderschrijven op basis van de midterm evaluatie.

De evaluatoren zijn van mening dat bevordering van gelijkheid tussen mannen en vrouwen dan wel geen expliciete doelstelling van het programma is, maar ligt impliciet aan het gehele Nederlandse (plattelands-) beleid ten grondslag.

10 Strategische Milieu Beoordeling

10.1 Inleiding

Doel:

De Ex ante moet:

- *de effecten van de programma's op het milieu analyseren met behulp van een Strategische Milieubeoordeling, zoals beschreven in de Richtlijn 2001/42/EC*

In de volgende paragraaf wordt een overzicht gegeven van de te verwachten milieugevolgen van de uitvoering van het programma zoals in het programmadocument van 9 november 2006 is beschreven. Daarna wordt aangegeven welke conclusies daaruit kunnen worden getrokken. Tenslotte wordt ingegaan op de monitoring van de milieueffecten.

10.2 Overzicht milieugevolgen

In de navolgende tabel is een samenvattend overzicht opgenomen van de milieueffecten. Tevens is de omvang van de effecten kwalitatief gewaardeerd. Deze waardering is weergegeven in een vijfpuntsschaal, die loopt van zeer negatief (- -), via neutraal (0) tot zeer positief (++). Daarnaast is de tabel voorzien van arceringen om in één oogopslag duidelijk te maken waar de belangrijkste effecten worden verwacht. De tabel is als volgt te lezen:

- een aantal maatregelen heeft geen relatie met het milieu. Die hebben ook geen milieueffect en zijn in de tabel niet opgenomen. Een aantal andere maatregelen heeft neutrale effecten (0). Hier is wèl sprake van een milieueffect, maar die zijn gering en niet echt positief of negatief;
- indien de beoordeling donkergrijs is gearceerd en vetgedrukt, bijvoorbeeld **+**, dan leidt de maatregel tot een 'direct gevolg' binnen het aangegeven milieuthema;
- indien de beoordeling lichtgrijs is gearceerd en niet vetgedrukt, bijvoorbeeld **+**, dan leidt de maatregel tot een 'indirect gevolg' binnen het aangegeven milieuthema. Een bijvoorbeeld is het indirecte effect op het woon- en leefklimaat als gevolg van het directe effect op de luchtkwaliteit;
- indien de beoordeling is aangegeven tussen haakjes, bijvoorbeeld (+), dan gaat het om een 'ondersteunende maatregel'. Dat is een maatregel die op zich geen milieueffecten heeft, maar die een maatregel die dat wèl heeft, ondersteunt. Bijvoorbeeld maatregelen in de organisatorische of facilitaire sfeer.

Tabel 10.1 Overzicht milieugevolgen POP2

Nr.	Maatregel	mln €						
			Natuur	Landschap	Bodem en water	Lucht en klimaat	Culturele erfgoederen	Woon- en leefklimaat
111	Beroepsopleiding en voorlichting	39	(+)		(+)	(+)		(+)
114	Gebruik adviesdiensten	14	(+)		(+)	(+)		(+)
121	Modernisering landbouwbedrijven	77	+		+	+		+
123	Verhoging toegevoegde waarde	4			+			
124	Samenwerking bij innovatie	20	(+)		(+)	(+)		
125	Infrastructuur voor de ontwikkeling / aanpassing van land- en bosbouw	160	0	0	+	+	0	
132	Deelname door landbouwers aan voedselkwaliteitsregelingen	4	+	0	++	++		+
133	Activiteiten op het gebied van voorlichting en afzetbevordering.	1,5	(+)	(0)	(+)	(+)		(+)
212	Betalingen aan boeren in handicapgebieden	55	++	++	++	+	+	
213	Betalingen in het kader van Natura 2000 en KRW:	pm	pm		pm			
214	Agro-milieubetalingen	412	++	++	++	+	+	+
216	Ondersteuning van niet-productieve investeringen	327	++	++	++		+	
221	Eerste bebossing van landbouwgrond	19	+	0	+	+		+
311	Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten	28	0	0	0	0	0	-
312	Oprichting en ontwikkeling micro-ondernemingen	25	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(-)
313	Bevordering toeristische activiteiten	95		-			0	0
321	Basisvoorzieningen voor de plattelandseconomie en – bevolking	42						
322	Dorpsvernieuwing en – ontwikkeling	36		+		+	+/-	++

323	Instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed	57	+	+	+	++	+
341	Verwerving vakkundigheid, dynamisering en uitvoering	7					
411 /2/3	Maatregelen						
421	Uitvoering transnationale en interterritoriale samenwerkingsprojecten						
431	Beheer plaatselijke ontwikkelingsstrategieën						

Leader-maatregelen kunnen zowel positieve als negatieve milieueffecten hebben. Het zijn maatregelen, die overeenkomen met de doelstellingen van de assen 1, 2 en 3 en die vanuit de lokale niveaus worden geïnitieerd.

10.3 Conclusies

Duurzame ontwikkeling is een leidend beginsel in het Nederlandse plattelandsbeleid. Het POP-2 wordt onder andere ingezet om de doelen van biodiversiteit, duurzaam waterbeheer en klimaat te helpen bereiken. Verschillende maatregelen uit As 2 zijn specifiek op de aanpak van deze thema's gericht. Echter, niet alleen de maatregelen van As 2 zullen bijdragen aan de verbetering van de kwaliteit van milieu, natuur en landschap, ook in de overige assen is de inzet de maatregelen te laten bijdragen aan de verhoging van de duurzaamheid van de plattelandsontwikkeling.

De maatregelen scoren dan ook (nagenoeg) alle positief. De enige negatieve bijverschijnselen zijn een gevolg van de functieveranderingen die het platteland ondergaat in de richting van diversificatie naar niet-agrarische activiteiten. Daarbij kan enige 'verrommeling' van het landschap optreden, almede een (relatief geringe) verkeerstoeiname. Deze bijverschijnselen zijn in dit hoofdstuk negatief gewaardeerd. Hierbij zijn drie opmerkingen te maken. Op de eerste plaats dienen alle ontwikkelingen minimaal te voldoen aan de wet- en regelgeving, die zulke ontwikkelingen aan regels bindt. Op de tweede plaats kunnen zulke effecten, door lokale maatregelen in de sfeer van planvorming, ontwerp en vergunningverlening, tot een minimum worden beperkt.

Tenslotte moeten de ontwikkelingen worden vergeleken met het niet-uitvoeren van de stimuleringsmaatregelen. In dat laatste geval zouden de negatieve effecten op natuur, landschap en milieu veel groter kunnen zijn door mogelijke verpaupering en gebrek aan beheer en onderhoud. Bij de beoordeling van de maatregelen zou dit in het oog moeten worden gehouden.

10.4 Monitoring

Bij de beschrijving van de bestaande milieusituatie en de bepaling van de mogelijke milieueffecten van de POP-2 maatregelen is aangesloten op de in de literatuur aangetroffen milieu-indicatoren. Deze worden door verschillende onderzoeksinstellingen al geruime tijd gemonitord, mede met het oog op de bepaling van de effecten van de agrarische sector. Door deze monitoring 'gewoon' te continueren kunnen derhalve ook de effecten van de agrarische sector blijvend worden gevolgd. In de onderstaande tabel zijn de aangetroffen indicatoren vermeld.

Tabel 10.2 Milieu-indicatoren POP 2

Milieuthema	Indicatoren
Natuur	Dagvlinders, weidevogels, nematoden, broedvogels, planten; daarnaast ook agrarische bedrijven met agrarisch natuurbeheer, oppervlakte verdroogd areaal, aantal oligotrofe/eutrofe plant- en diersoorten.
Landschap	Verandering oppervlakte open landschappen, verandering oppervlakte kleinschalige landschappen, verandering oppervlakte agrarisch gebied, verandering gebruik agrarisch gebied.
Bodem en water	Nutriënten(balansen, -overschotten), ammoniak(balansen, -overschotten), chemische gewasbestrijdingsmiddelen, zware metalen, zure regen.
Lucht en klimaat	Aandeel duurzame energie, productie van hernieuwbare energie uit de landbouw en bosbouw, distikstofoxide, kooldioxide, ammoniak, methaan.
Culturele erfgoederen	Aardkundige waarden, landschapselementen en –patronen, herkenbaarheid ontginningsgeschiedenis, cultuurhistorische elementen, archeologische elementen.
Woon- en leefklimaat	% geurghinderden door de landbouw, verandering oppervlak donker gebied, aantal verkeersongevallen op het platteland.

11 Samenvattende conclusies op programmaniveau

Een ex ante evaluatie moet antwoord geven op vier kernvragen:

- Hoe **relevant** is het voorgestelde beleid?
- Hoe **effectief** is het voorgestelde beleid?
- Hoe efficiënt is het voorgestelde beleid?
- Dragen de voorgestelde **uitvoeringsmodaliteiten** bij aan de relevantie, effectiviteit en efficiëntie van het gevoerde beleid?

In deze samenvatting worden de kernvragen beantwoord op het niveau van het programma. Tevens geven we de belangrijkste conclusie van de SMB aan.

Relevantie

Het POP2 is relevant in de zin dat het een bijdrage levert aan het oplossen van problemen en bedreigingen zoals gesignaleerd in de sociaal-economische analyse en de SWOT-analyse. Hierbij plaatsen wij één kanttekening. De brede inzet op As 3 wordt niet gerechtvaardigd door de analyse. Slechts enkele plattelandsgebieden in Nederland hebben echt problemen zoals bedoeld onder deze As. Het toekennen van een aanzienlijk deel van het totaalbudget (30%) aan As 3, het versnipperen van deze middelen over alle provincies én over alle maatregelen is daarom niet te rechtvaardigen in relatie tot de gesignaleerde problematiek. Een lager budget en een geografisch meer geconcentreerde inzet daarvan ligt meer in de rede. Het overblijvende deel van het budget kan voor de Assen 1 en 2 worden bestemd.

Effectiviteit

In kwalitatieve zin is het POP2 effectief, in de zin dat de maatregelen bijdragen aan het bereiken van de doelstellingen. Echter, in het beoordeelde document ontbreken, en dit geldt voor alle assen, nog te veel streefwaarden om een goede beoordeling te kunnen geven van de daadwerkelijke effectiviteit (in kwantitatieve zin) van het voorgestelde beleid. Daar waar de streefwaarden wel zijn gegeven is de onderbouwing vaak onduidelijk of afwezig. Ten aanzien van As 3 wordt opgemerkt dat de grote mate van versnippering de effectiviteit niet ten goede komt.

Efficiency

De efficiency is over het algemeen niet goed te beoordelen vanwege het veelal ontbreken van de onderbouwing van steunbedragen en projectomvang dan wel het ontbreken van output-streefwaarden. Dit geldt vooral voor de assen 1 en 2. Bij As 3 is het beeld per maatregel wisselend (hoge kosteneffectiviteit dan wel lage kosteneffectiviteit) en is er soms twijfel als het gaat om het geraamde aantal banen per project.

Uitvoeringsmodaliteiten

De voorgestelde uitvoering van POP2 bouwt in grote lijnen voort op de uitvoeringsstructuur van het huidige POP, met inachtneming van de belangrijkste aanbevelingen uit de midterm evaluatie van POP1. Op deze wijze kan maximaal gebruik gemaakt worden van de ervaringen uit het verleden. Er moet gewaakt worden voor een overmaat aan formele en informele vergader- en regelstructuren, zoals in de afgelopen periode.

De voorwaarden voor een goede uitvoering van de monitoring en evaluatie opgave zijn gecreëerd, met uitzondering van het feit dat veel streefwaarden nog niet bepaald zijn.

Aan het partnerschappincipe is op goede wijze invulling gegeven.

Bevordering van gelijkheid tussen mannen en vrouwen is misschien niet een expliciete doelstelling van het programma, maar ligt impliciet aan het gehele Nederlandse (plattelands-) beleid ten grondslag.

Strategische milieubeoordeling (SMB)

Duurzame ontwikkeling is een leidend beginsel in het Nederlandse plattelandsbeleid. Het POP-2 wordt onder andere ingezet om de doelen van biodiversiteit, duurzaam waterbeheer en klimaat te helpen bereiken. Verschillende maatregelen uit As 2 zijn specifiek op de aanpak van deze thema's gericht. Echter, niet alleen de maatregelen van As 2 zullen bijdragen aan de verbetering van de kwaliteit van milieu, natuur en landschap, ook in de overige assen is de inzet de maatregelen te laten bijdragen aan de verhoging van de duurzaamheid van de plattelandsontwikkeling.

De maatregelen scoren (nagenoeg) alle positief. De enige negatieve bijverschijnselen zijn een gevolg van de functieveranderingen die het platteland ondergaat in de richting van diversificatie naar niet-agrarische activiteiten. Daarbij kan enige 'verrommeling' van het landschap optreden, almede een (relatief geringe) verkeerstoename. Deze bijverschijnselen zijn negatief gewaardeerd. Hierbij zijn drie opmerkingen te maken. Op de eerste plaats dienen alle ontwikkelingen minimaal te voldoen aan de wet- en regelgeving, die zulke ontwikkelingen aan regels bindt. Op de tweede plaats kunnen zulke effecten, door lokale maatregelen in de sfeer van planvorming, ontwerp en vergunningverlening, tot een minimum worden beperkt. Tenslotte moeten de ontwikkelingen worden vergeleken met het niet-uitvoeren van de stimuleringsmaatregelen. In dat laatste geval zouden de negatieve effecten op natuur, landschap en milieu veel groter kunnen zijn door mogelijke verpaupering en gebrek aan beheer en onderhoud. Bij de beoordeling van de maatregelen zou dit in het oog moeten worden gehouden.

12 Beoordeling aangepast programmadocument

Voor de ex ante evaluatie is de POP2 programmaversie van 9 november 2006 gebruikt voor de beoordeling. Het regiebureau POP heeft samen met de verantwoordelijke teams voor de assen enkele aanpassingen gemaakt aan het programma.

In de reactie op de ex ante evaluatie POP2 en op de door het regiebureau POP aangebrachte veranderingen heeft de Europese Commissie onder andere het volgende gezegd: “the evaluator is requested to comment on the efficiency of the revised version of the programma (that now include targets for indicators)”. De aangepaste versie is van 19 januari 2007 en in dit hoofdstuk beoordelen we deze nieuwe versie op efficiency en effectiviteit.

De evaluatoren hebben een eerste reactie op de nieuwe versie aan het Regiebureau POP (RB POP) voorgelegd en het RB POP de mogelijkheid gegeven hier op te reageren. Deze reacties zijn verwerkt en resulteert in de onderstaande eindbeoordeling.

Per as hebben de evaluatoren naar de maatregelen en aangepaste streefwaarden gekeken en een beoordeling gegeven over de efficiency en effectiviteit.

12.1 As 1

Efficiency

De evaluatoren zijn van mening dat de streefwaarden veelal realistisch vastgesteld en op ervaringen met andere vergelijkbare projecten dan wel op expert judgement zijn gebaseerd. De verdeling van de nationale en Europese gelden over de maatregelen in as 1, is sterk gefocust op één maatregel, wat de As 1 vrij eenzijdig maakt. Vanuit de SWOT komt deze behoefte niet zo sterk naar voren. Daar staat tegenover dat infrastructurele projecten financieel omvangrijk zijn.

Effectiviteit

De evaluatoren hebben geconstateerd dat As 1 een heldere interventielogica kent die sterk op de voorschriften van de Europese Commissie is gebaseerd. De evaluatoren zijn van mening dat voor as 1 de goede insteek voor doelstellingen en maatregelen is gekozen in lijn met NPS, analyse en SWOT.

12.2 As 2

Efficiency

Ondanks dat voor bepaalde maatregelen geldt dat de streefwaarden als ambitieus gezien worden en in een enkel geval zelfs een verdubbeling beogen van het aantal begunstigen en de oppervlakte inhoudt, zijn de evaluatoren van mening dat de maatregelen in deze as efficiënt uitgevoerd kunnen worden en realistische streefwaarden kennen. Desalniettemin zal het nodig zijn om aanzienlijke inspanningen te plegen daar het “laaghangend” fruit inmiddels in de afgelopen jaren wel geplukt is.

Effectiviteit

De evaluatoren concluderen dat de maatregelen zijn opgesteld in lijn met het NPS, de analyse en de SWOT. Voor maatregel 216 geldt dat het uiteindelijke doel is het verbeteren van de milieukwaliteit in Natura 2000- en overige EHS-gebieden. De tekst biedt voldoende onderbouwing voor het inzetten van deze maatregel ten behoeve van verdrogingsbestrijding, maar de relatie tussen de inspanningen en de beoogde reductie van het areaal verdroogde natuurgebieden met 80% is niet te kwantificeren.

12.3 As 3

Efficiency

Gekozen is voor een brede waaier van maatregelen als kader voor de provinciale programma's. Om die reden dreigt naar de mening van de evaluatoren een versnippering van de inzet van middelen in het gebiedsgerichte beleid. Uit de financiële tabel valt impliciet op te maken dat de bevordering van toeristische activiteiten een hogere prioriteit krijgt dan de andere maatregelen onder As 3 zonder dat voor die keuze een onderbouwing wordt gegeven.

Effectiviteit

De evaluatoren constateren dat binnen as 3 geen keuze is gemaakt voor specifieke Nederlandse doelstelling met betrekking tot de leefbaarheid van het platteland en niet wordt aangegeven welke maatregelen waar worden ingezet waardoor de As te breed is opgezet. Een adequate onderbouwing van de noodzaak en de omvang van de voorgestelde maatregelen onder As 3 vanuit NPS, SWOT en analyse ontbreekt. Door te kiezen voor specifieke maatregelen kan de effectiviteit verbeterd worden. Voor maatregel 312 vinden de evaluatoren dat het verwachte resultaat te hoog is ingeschat.

12.4 As 4

Efficiency

De evaluatoren achten de streefwaarden realistisch in relatie tot de input al ontbreekt een duidelijke onderbouwing.

Effectiviteit

De beschrijving van As 4 maakt duidelijk dat er gestreefd wordt naar een brede inzet van het LEADER instrumentarium. Hoe de afstemming tussen projecten onder As 4 en

projecten die vanuit de ander assen worden ondersteund in de praktijk geregeld gaat worden, ontbreekt nog.

Bijlage 1 Gebruikte literatuur

- Handbook of the Common Evaluation Framework, Guidance note C, Ex-ante evaluation guidelines including SEA, draft September 2006
- ECORYS-NEI en Grontmij (2003), midterm evaluatie POP
- Concept NSRF (Nationaal Strategisch Referentiekader Structuurfondsen 2007-2013)
- Ministerie van LNV, Agenda Vitaal Platteland (2004)
- Ministerie van LNV, “Nota LNV emancipatiebeleid”, (2000)
- Ontwerp Verordening (EG) Nr.../... van de Commissie tot vaststelling van uitvoeringsbepalingen van Verordening (EG) nr.1698/2005 van de Raad inzake steun voor plattelandsontwikkeling uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO)
- Europese richtlijn 2001/42/EG “betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma’s”

Bijlage 2 Beoordeling aangepaste streefwaarden

As 1

Maatregel	Input	Output	Resultaat
111: Beroepsopleiding en voorlichting	Nat steun: € 16,27 mln. Top-up: € 7,3 mln. EU steun: 16,27 mln.	Aantal deelnemers: 12.500 (Individuele kennisvergaring + consulten = 700, Demonstratieprojecten = 7.100, praktijknetwerken = 4.700) Aantal ontvangen trainingsdagen: 36.700 (1.400+7.100+28.200) Totale investeringen: € 65,84 mln Private financiering: € 26 mln Statistics: Gemiddeld bedrag per deelnemer: € 5.267 Gemiddeld steunbedrag: € 2.646 Multiplier: 1,65	Aantal deelnemers succesvol: 9.000 Slagingspercentage: 72 % Statistics: Gemiddeld bedrag per succesvolle deelnemer: € 7.315
114: Gebruik adviesdiensten	Nat steun: € 3 mln Top-up: € 8,1 mln Eu steun: € 3 mln	Aantal begunstigden: 20.860 Totale investeringen: € 34,78 mln Private financiering: € 20,68 mln Statistics: Gemiddeld bedrag per gesteund bedrijf: € 1.667 Gemiddeld steunbedrag: € 676 Multiplier:	0% groei toegevoegde waarde (in stand houden bruto toegevoegde waarde)

		2,47	
121: Modernisering landbouwbedrijven	Nat steun: € 35,63 mln Top-up: € 62 mln Eu steun: € 35,63 mln	Aantal ondernemingen: 1.950-2.000 Totale investeringen € 434 mln Private financiering: € 301 mln Jonge landbouwers: 1600 (totaal € 161 mln, privaat € 129,5 mln) Duurzaamheidsinvesteringen: 650-700 (totaal € 261 mln, € privaat 160,5 mln) Statistics: Gemiddelde projectomvang: € 217.000 - 222.564 Jonge landbouwers: € 100.625 Duurzaamheidsinvesteringen: € 401.540 - 372.860 Gemiddelde steunbedrag: € 68.338 - € 66.630 Jonge landbouwers: € 19.690 Duurzaamheidsinvesteringen: € 154.615 - € 143.570 Multiplier: 3,26 Jonge landbouwers: 5,11 Duurzaamheidsinvesteringen: 2,60	2% toename van toegevoegde waarde Aantal bedrijven dat nieuwe producten/technieken introduceert: 1.600 Statistics: Gemiddelde investering per nieuw geïntroduceerd product/techniek: € 271.250
123: Verhogen van de toegevoegde waarde van land- en bosbouwproducten	Nat steun: € 0,4 mln Top-up: € 2,8 mln Eu steun: € 0,4 mln	Aantal ondernemingen: 23 Totale investeringen: € 12 mln Private financiering: € 8,4 mln Statistics: Gemiddelde projectomvang: € 521.739 Gemiddelde steunbedrag: € 156.522 Multiplier: 3,33	Stijging toegevoegde waarde: 4% Aantal bedrijven dat nieuwe producten/technieken introduceert: 15 Statistics: Gemiddelde investering per nieuw geïntroduceerd product/techniek: € 800.000
124: Samenwerking bij innovatie	Nat steun: € 4,88 mln Top-up: € 3,5 mln EU steun: € 4,88 mln	Aantal ondersteunde samenwerkingsinitiatieven: 100	3% toename toegevoegde waarde Aantal bedrijven dat nieuwe

		<p>Totale investeringen: € 37,86 mln</p> <p>Private financiering: € 24,6 mln</p> <p>Statistics: Gemiddelde projectomvang: € 378.600</p> <p>Gemiddelde steunbedrag: € 132.600</p> <p>Multiplier: 2,86</p>	<p>producten/technieken introduceert: 40</p> <p>Statistics: Gemiddelde investering per nieuw geïntroduceerd product/techniek: € 946.500</p>
125: Infrastructuur voor de ontwikkeling/aanpassing van land- en bosbouw	<p>Nat steun: € 80 mln</p> <p>Top-up: € 76 mln</p> <p>Eu steun: € 80 mln</p>	<p>Aantal begunstigen: Kavelruil 350 (totaal € 202 mln, privaat € 40 mln)</p> <p>Energienetwerk 10 (totaal € 56 mln, privaat € 33,5 mln)</p> <p>Bedrijfsverplaatsing 50 (totaal € 51 mln, privaat € 0 mln)</p> <p>Totale investeringen: € 308 mln</p> <p>Private financiering: € 72 mln</p> <p>Statistics: Gemiddelde projectomvang: Kavelruil € 577.143</p> <p>Energienetwerk € 5.600.000</p> <p>Bedrijfsverplaatsing: € 1.020.000</p> <p>Gemiddeld steunbedrag: Kavelruil € 462.857</p> <p>Energienetwerk € 2.250.000</p> <p>Bedrijfsverplaatsing € 1.020.000</p> <p>Multiplier: 1,31</p> <p>Kavelruil: 1,26</p> <p>Energienetwerk: 2,49</p> <p>Bedrijfsverplaatsing: 1</p>	<p>129.000 ha</p> <p>Statistics: € 2.387,50 investering per ha</p> <p>€ 1.829,40 steunbedrag per ha</p>
132: Deelname door landbouwers aan voedselkwaliteitsregelingen	<p>Nat steun: € 4,5 mln</p> <p>Top-up: € 0,425 mln</p> <p>Eu steun: € 4,5 mln</p>	<p>Aantal ondersteunde bedrijven, dat deelneemt: 1.500 (groei van 32 bedrijven)</p> <p>Totaal areaal: 200.000 ha (groei van ruim 150.000 ha)</p> <p>Totale investeringen:</p>	<p>Marktaandeel van biologische producten verhogen van 2,0% naar 5,0%</p>

		€ 9,425 mln Private financiering: € 0 mln Statistics: Gemiddelde projectomvang: € 6.283 Multiplier: 1	
133: Activiteiten op het gebied van voorlichting en afzetbevordering	Nat steun: € 0,75 mln Top-up: € 0,425 mln Eu steun: € 0,75 mln	Aantal acties: 75 Totale investeringen: € 3,85 mln Private financiering: € 1,925 mln Statistics: Gemiddelde projectomvang: € 51.333 Gemiddeld steunbedrag: € 25.667 Multiplier: 2	Marktaandeel van biologische producten verhogen van 2,0% naar 5,0%

As 2

Resultaat-indicator	Input	Output	Resultaat
<p>Oppervlakte waarop succesvol landbeheer wordt toegepast dat bijdraagt tot:</p> <p>a) de biodiversiteit en op een hoge natuurwaarde gerichte landbouw/bosbouw</p> <p>b) de waterkwaliteit</p> <p>c) het tegengaan van klimaatverandering</p> <p>d) de bodemkwaliteit</p> <p>e) de voorkoming van marginalisering en het verlaten van landbouwgrond</p>	<p>Totale overheidsbijdragen: € 295.020.000,- (volgens Tabel 7.1)</p> <p>EU-steun:</p> <p>Nat. aanvullende financiering: € 413.000.000 (volgens Tabel 8.1)</p> <p>Opmerking:</p> <p>Volgens de bedragen op de maatregelen (zie ook hieronder in de tabel) bedraagt het totaal bedrag van de publieke steun: € 289.060.000. Inclusief private bijdrage de totale steun € 295.020.000,-</p>		<p>193.880 ha (opmerking: de som van de deel-resultaten volgens tabel 5.5 en 5.6 uit het Programmadocument is 192.380 ha) tabel 5.5 gaat over EU-indicator, tabel 5.6 over nationale indicator. De totalen van de streefwaarden kunnen niet zomaar bij elkaar opgeteld worden.</p> <p>96.000 ha</p> <p>0 ha</p> <p>1.880 ha</p> <p>0 ha</p> <p>0 ha</p>
<p>areaal dat bijdraagt aan landschap</p>			<p>100.500 ha (96.000 ha maatregel 212 en 4.500 ha maatregel 214)</p>
<p>oppervlakte Natura2000 gebieden gecombineerd met "de gewenste vochttoestand" (klassenindeling)</p>			<p>20 (index)</p> <p>Opmerking:</p> <p>De beschrijving van de nationale indicator als: "Oppervlakte Natura 2000 gebieden gecombineerd met "de gewenste vochttoestand" (klassenindeling) is niet zorgvuldig". Het streven is een vermindering van het areaal "verdroogde natuur" met 80%, niet van het areaal "natuur met de gewenste vochttoestand".</p>

			Opmerking: De som van de streefwaarden van resultaten van de maatregelen 212, 214, 216 en 221 bedraagt 96.000 (212) +96.000 (214) + onbekend (216) + 1880 (221) = 193.800 ha.
--	--	--	---

Maatregel	Input	Output	Resultaat
212: Betalingen voor natuurlijke handicaps aan landbouwers in andere gebieden met handicaps dan berggebieden (Probleemgebieden)	Nat publieke steun: € 17.660.000,- Nat. top-up: € 27.850.000,- EU steun: € 17.660.000,- Totaal publiek: € 63.170.000,- Private financiering: € 0,-	Aantal bedrijven dat steun ontvangt: Nulwaarde: 4138 bedrijven in 2006 Streefwaarde: 5190 bedrijven Toename: 1052 bedrijven Areaal waarop steun wordt gegeven: Nulwaarde: 71.414 ha in 2006 Streefwaarde: 96.000 ha Toename: 24.586 ha. Statistics: Gemiddeld steunbedrag: € 12.171,- Gemiddelde oppervlakte per aanvraag: 18,50 ha. Gemiddeld steunbedrag per ha per jaar: € 94,- Multiplier ³ : n.v.t.	Resultaat: Aantal hectares waarop een succesvol landbeheer wordt toegepast: 96.000 Opmerkingen: Geen private financiering, vergoeding voor opbrengstderving.
214 Agromilieuverbintenissen	Nat publieke steun: € 108.590.000,- Nat. top-up: € 195.000.000,- EU steun: € 108.590.000,- Totaal publiek: € 412.180.000,- Private financiering: € 0,-	Aantal bedrijven dat steun ontvangt: Nulwaarde: 13.500 bedrijven in 2006 Streefwaarde: 25.000 bedrijven Toename: 11.500 bedrijven Areaal waarop steun wordt gegeven: Nulwaarde: 50.000 ha in 2006 Streefwaarde: 96.000 ha Toename: 46.000 ha. Totaal aantal contracten:	Resultaat: Aantal hectares waarop een succesvol landbeheer wordt toegepast dat bijdraagt tot de biodiversiteit en op een hoge natuurwaarde gerichte landbouw/bosbouw: 96.000

³ Multiplier= totaal investeringen/totaal publieke steun

		<p>Nulwaarde: 13.500 bedrijven in 2006</p> <p>Streefwaarde: 25.000 bedrijven</p> <p>Toename: 11.500 bedrijven</p> <p>Fysiek areaal onder agro-milieusteun:</p> <p>Nulwaarde: 50.000 ha in 2006</p> <p>Streefwaarde: 96.000 ha</p> <p>Toename: 46.000 ha.</p> <p>Statistics:</p> <p>Gemiddeld steunbedrag: € 16.487,-</p> <p>Gemiddelde oppervlakte per aanvraag: 3,84 ha.</p> <p>Gemiddeld steunbedrag per ha per jaar: € 613,-</p> <p>Multiplier³: n.v.t.</p>	<p>Opmerkingen:</p> <p>Geen private financiering, vergoeding voor opbrengstderving;</p> <p>Dit bedrag per ha. past prima in de range van vergoedingen onder het huidige Programma Beheer.</p>
216 Niet-productieve investeringen	<p>Nat publieke steun: € 8.790.000,-</p> <p>Nat. top-up: € 189.000.000,-</p> <p>EU steun: € 8.790.000,-</p> <p>Totaal publiek: € 206.940.000,-</p> <p>Private financiering: € 0,-</p> <p>Opmerking:</p> <p>Het ontbreken van private financiering in het financieringsoverzicht is in tegenspraak met het streven naar een particuliere investeringen van 36 miljoen (output).</p>	<p>Aantal bedrijven dat steun ontvangt:</p> <p>Nulwaarde: 0 bedrijven in 2006</p> <p>Streefwaarde: 360 bedrijven</p> <p>Toename: 360 bedrijven</p> <p>Totaal volume aan materiële en immateriële investeringen gedaan door landbouwer of overige landbeheerders:</p> <p>Nulwaarde: € 0,- in 2006</p> <p>Streefwaarde: € 36.000.000,-</p> <p>Toename: € 36.000.000,-</p> <p>Statistics:</p> <p>Gemiddeld steunbedrag: € 574.833,-</p> <p>Gemiddelde projectomvang: € 674.833,-</p> <p>Multiplier: 1,17</p>	<p>Resultaat: Aantal hectares waarop een succesvol landbeheer wordt toegepast dat bijdraagt tot de biodiversiteit en op een hoge natuurwaarde gerichte landbouw/bosbouw: onbekend</p> <p>Statistics:</p> <p>Gemiddeld steunbedrag per ha per jaar: € ??</p> <p>Opmerkingen:</p> <p>Omdat geen oppervlaktes zijn opgenomen is over effectiviteit en efficiëntie van deze maatregel in relatie tot geen uitspraak te doen.</p> <p>De uit te voeren acties op deze hectares zullen naar verwachting positieve effecten hebben op een (veel) groter oppervlakte Natura 2000 en EHS-gebied. EU-resultaat-indicator nr. 7 is in dit opzicht feitelijk niet relevant.</p>
221 Eerste bebossing landbouwgrond	<p>Nat publieke steun: € 9.490.000,-</p> <p>Nat. top-up: € 1.400.000,-</p>	<p>Aantal begunstigen:</p> <p>Nulwaarde: 0 in 2006</p> <p>Streefwaarde: 188</p> <p>Toename: 188</p>	<p>Resultaat:</p> <p>Aantal hectares waarop een succesvol landbeheer wordt toegepast dat bijdraagt tot de</p>

	EU steun: € 9.490.000,- Totaal publiek: € 20.980.000,- Private financiering: € 5.600.000,-	Aantal ha beboste landbouwgrond: Nulwaarde: 0 ha in 2006 Streefwaarde: 1.880 ha Toename: 1.880 ha. Statistics: Gemiddeld steunbedrag: € 111.596,- Gemiddeld steunbedrag per ha: € 11.160,- Gemiddelde projectomvang: € 141.383,- Multiplier: 1,27	biodiversiteit en op een hoge natuurwaarde gerichte landbouw/bosbouw: 1880 Opmerkingen:
--	---	--	---

Beoordeling effectiviteit en efficiëntie van maatregel 212:

Op basis van de beschikbare gegevens kan worden gesteld dat maatregel 212 op een efficiënte en effectieve manier wordt toegepast. De steunbedragen zijn conform de vastgestelde vergoeding en de doelstellingen passen binnen de EU-kaders.

Beoordeling effectiviteit en efficiëntie van maatregel 214:

Op basis van de beschikbare gegevens kan worden gesteld dat maatregel 214 op een efficiënte en effectieve manier wordt toegepast. De steunbedragen zijn conform de vastgestelde vergoeding. Wel is de doelstelling erg ambitieus. De streefwaarden beogen bijna een verdubbeling van het aantal begunstigden en de oppervlakte. Hiertoe zal een behoorlijke inspanning noodzakelijk zijn, te meer daar het “laaghangend fruit” inmiddels in de afgelopen jaren wel is geplukt.

Beoordeling effectiviteit en efficiëntie van maatregel 216:

Het uiteindelijke doel is het verbeteren van de milieukwaliteit in Natura 2000- en overige EHS-gebieden. De tekst biedt voldoende onderbouwing voor het inzetten van deze maatregel t.b.v. verdrogingsbestrijding, maar de relatie tussen de inspanningen en de beoogde reductie van het areaal verdroogde natuurgebieden met 80% is niet te kwantificeren. Het ontbreken van een (resultaat)streefwaarde m.b.t. het aantal hectares onder maatregel 216 is overigens geen bezwaar, aangezien deze niets zegt over de effectiviteit en efficiëntie van deze maatregel.

Beoordeling effectiviteit en efficiëntie van maatregel 221:

Op basis van de beschikbare gegevens kan worden gesteld dat maatregel 221 op een efficiënte en effectieve manier wordt toegepast. In vergelijking met de overige maatregelen onder As 2, levert deze maatregel de grootste private bijdrage op.

As 3

Maatregel	Input	Output	Resultaat
311: Diversificatie	Nat steun: € 14,2 mln Top-up: € 1 mln EU steun: € 14,2 mln	Aantal begunstigden: 509 Totaal investeringen: € 101,8 mln private financiering: € 72,4 mln Statistics: Gemiddeld steunbedrag: € 57.760 Gemiddelde projectomvang: € 200.000 Multiplier: 3,46	Aantal banen: 509 Extra toegevoegde waarde: € 18 mln. (0,05%) Statistics: Totaal investeringen per baan: € 200.000 Banen per project: 1
312 Micro ondernemingen	Nat steun: € 12,4 mln Top-up: € 3 mln EU steun: € 12,4 mln	Aantal begunstigden: 496 Totaal investeringen: € 85,8 mln private financiering: € 58 mln Statistics: Gemiddeld steunbedrag: € 55.242 Gemiddelde projectomvang: € 172.177 Multiplier: 3,12	Aantal banen: 992 Extra toegevoegde waarde: € 25 mln. (0,1%) Statistics: Totaal investeringen per baan: € 86.490 Banen per project: 2
313 Toeristische activiteiten	Nat steun: € 47,4 mln Top-up: € 1 mln EU steun: € 47,4 mln	Aantal begunstigden: 192 Totaal investeringen: € 190,6 mln private financiering: € 94,8 mln Statistics: Gemiddeld steunbedrag: € 504.211 Gemiddelde projectomvang: € 992.708 Multiplier: 1,98	Aantal banen: 384 Extra toegevoegde waarde: € 18 mln. (0,3%) Statistics: Totaal investeringen per baan: € 500.000 Banen per project: 2
321 Basisvoorzieningen	Nat steun: € 21,2 mln EU steun: € 21,2 mln	Aantal begunstigden: 85	Aantal plattelandsbevolking dat profiteert 637.500

Maatregel	Input	Output	Resultaat
platteland		Totaal investeringen: € 44,4 mln private financiering: € 2 mln Statistics: Gemiddeld steunbedrag: € 498.824 Gemiddelde projectomvang: € 522.353 Multiplier: 1,05	Statistics: Totaal investeringen per hoofd: € 69,8
322 Ruimtelijke fysieke kwaliteit van dorpen	Nat steun: € 17,8 mln EU steun: € 17,8 mln	Aantal kernen met steun: 71 Totaal investeringen: € 37,6 mln private financiering: € 2 mln Statistics: Gemiddeld steunbedrag: € 501.408 Gemiddelde projectomvang: € 529.577 Multiplier: 1,06	Aantal plattelandsbevolking dat profiteert 355.500 Statistics: Totaal investeringen per hoofd: € 1068,00
323 Landelijk erfgoed	Nat steun: € 28,4 mln Top-up: € 1 mln EU steun: € 28,4 mln	Aantal acties met steun: 234 Totaal investeringen: € 114,6 mln private financiering: € 56,8mln Statistics: Gemiddeld steunbedrag: € 247.009 Gemiddelde projectomvang: € 489.744 Multiplier: 1,98	Aantal plattelandsbevolking dat profiteert 113.500 Statistics: Totaal investeringen per hoofd: € 1010
341 Vakkundigheid + dynamisering plaatselijke ontwikkelingsstrategie	Nat steun: € 3,6 mln EU steun: € 3,6 mln	Aantal acties met steun: 358 Aantal ondersteunde partnerschappen: 40 Aantal deelnemers: 400 Totaal investeringen: € 17,9 mln	Aantal deelnemers met succes: 300 Statistics: Totaal investeringen per deelnemer met succes: € 60.000

Maatregel	Input	Output	Resultaat
		private financiering: € 10,7mln Statistics: Gemiddeld steunbedrag per actie: € 20.112 Gemiddelde projectomvang per actie: € 50.000 Gemiddeld steunbedrag per partnerschap: € 180.000 Gemiddeld steunbedrag per deelnemer: € 18.000 Multiplier: 2,49	

* De toegevoegde waarde indicator is berekend op basis van de gemiddelde toegevoegde waarde per arbeidsplaats. Voor maatregel 311 op basis van de sectoren zorg, handel, horeca en toerisme. Maatregel 312 is berekend op basis van de sector handel en voor maatregel 313 de sector toerisme. Weergegeven zijn de absolute en de relatieve groei.

As 4

Maatregel	Input	Output	Resultaat
411 Verbetering concurrentievermogen	Nat steun: € 9,8 mln EU steun € 9,8 mln Privaat € 9,8 mln	Aantal projecten: 60 Statistics: Gemiddeld steunbedrag: € 326.667	
412 Verbetering milieu en het platteland	Nat steun: € 4,9 mln EU steun € 4,9 mln Privaat € 4,9 mln	Aantal projecten: 24 Statistics: Gemiddeld steunbedrag: € 408.333	
413 Leefkwaliteit platteland	Nat steun: € 19,1 mln EU steun € 19,1 mln Privaat € 19, mln	Aantal projecten: 276 Statistics: Gemiddeld steunbedrag: € 138.406	

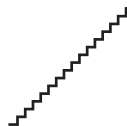
Maatregel	Input	Output	Resultaat
421 Samenwerking	Nat steun: € 9,8 mln EU steun: € 9,8 mln Totaal investeringen: € 29,4 mln Private financiering: € 9,8 mln Multiplier: 1,5	Aantal projecten: 30 Statistics: Gemiddeld steunbedrag: € 980.000	
431 Beheer, vakkundigheid, dynamisering	Nat steun: € 4,8 mln EU steun: € 4,8 mln Totaal investeringen: € 14,4 mln Private financiering: € 4,8 mln Multiplier: 1,5	Aantal ondersteunde projecten: 900 Statistics: Gemiddeld steunbedrag: € 10.667	

Ecorys Research and Consulting

**Strategische Milieubeoordeling
POP-2 2007-2013**

Hoofdrapport

Witteveen+Bos
van Twickelostraat 2
postbus 233
7400 AE Deventer
telefoon 0570 69 79 11
telefax 0570 69 73 44

**Strategische Milieubeoordeling
POP-2 2007-2013****Hoofdrapport**

referentie RT481-1/doesa/009	projectcode RT481-1	status definitief
projectleider drs. P.T.W. Mulder	projectdirecteur drs. D.J.F. Bel	datum 18 december 2006

autorisatie goedgekeurd	naam drs. P.T.W. Mulder	paraaf
-----------------------------------	-----------------------------------	---------------

INHOUDSOPGAVE	blz.
1. INLEIDING	1
1.1. Aanleiding	1
1.2. Strategische milieubeoordeling	1
1.3. Afbakening	2
1.4. Inhoud van dit milieurapport	3
2. PLATTELANDSONTWIKKELINGSPROGRAMMA 2007-2013	5
2.1. Inhoud en de belangrijkste doelstellingen van het POP-2	5
2.1.1. Centrale doelstelling	5
2.1.2. Vier kerndoelen of 'assen'	5
2.1.3. Maatregelen en acties in As 1	6
2.1.4. Maatregelen en acties in As 2	8
2.1.5. Maatregelen en acties in As 3	9
2.1.6. Maatregelen en acties in As 4	10
2.2. Verband met andere relevante plannen en programma's	10
3. BELEIDSKADER	12
3.1. Doelstellingen ter bescherming van het milieu	12
3.2. Wijze waarop met de doelstellingen en andere overwegingen rekening is gehouden	13
4. HUIDIGE MILIEUSITUATIE EN DE AUTONOME ONTWIKKELINGEN	14
4.1. Natuur	14
4.2. Landschap	15
4.3. Bodem en water	15
4.4. Lucht en Klimaat	16
4.5. Culturele erfgoederen	16
4.6. Woon- en leefklimaat	16
5. MILIEUGEVOLGEN VAN HET POP2	17
5.1. De mogelijk aanzienlijke milieugevolgen	17
5.2. Samenvattend overzicht milieueffecten	19
5.3. Voorgenomen mitigerende en compenserende maatregelen	21
6. LEEMTEN IN KENNIS EN MONITORING	22
6.1. Redenen voor de selectie van de alternatieven	22
6.2. Wijze waarop de beoordeling is uitgevoerd	22
6.3. Moeilijkheden bij het verzamelen van de vereiste informatie	22
6.4. Voorgenomen monitoringsmaatregelen	23
7. LITERATUUR	25
laatste bladzijde	25

1. INLEIDING

1.1. Aanleiding

Momenteel wordt het Nederlands plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 (POP-2) [lit. 4] opgesteld. Dat is een Europees subsidieprogramma, gericht op (as 1) verbetering van het concurrentievermogen van de land- en bosbouw, (as 2) verbetering van het milieu en het platteland, (as 3) verbetering van de leefkwaliteit op het platteland en diversificatie van de plattelandseconomie en (as 4) leader. Volgens de Europese verordening nr.1698/2005 moet het POP-2 worden onderworpen aan een zogenoemde 'ex ante evaluatie'. Daarvan is het doel om, als dat kan, argumenten te verzamelen om het POP-2 te verbeteren, voordat het wordt vastgesteld. In maart 2006 heeft de Europese Commissie bovendien bepaald, dat het POP-2 ook moet worden onderworpen aan een 'strategische milieubeoordeling' (SMB). Deze SMB wordt uitgevoerd als onderdeel van de ex ante evaluatie en levert daardoor vanuit milieuoverwegingen een bijdrage aan het verbeterproces.

1.2. Strategische milieubeoordeling

wettelijk kader

Deze SMB wordt uitgevoerd volgens de Europese richtlijn 2001/42/EG 'betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's' [lit. 5]. Deze richtlijn bepaalt, dat plannen en programma's, die wettelijk of bestuursrechtelijk zijn voorgeschreven en mogelijk belangrijke gevolgen kunnen hebben voor het milieu, een 'strategische milieubeoordeling' (SMB) moeten ondergaan. Het doel van een SMB is, ook al bij het maken van strategische keuzes, mogelijke milieueffecten volwaardig te laten meewegen. De resultaten van de milieubeoordeling moeten worden neergelegd in een 'milieurapport', dat samen met het ontwerpplan of programma ter inzage wordt gelegd. Het voorliggende rapport is het milieurapport.

De SMB is parallel aan het POP-2 uitgevoerd, als onderdeel van de ex ante evaluatie. Tijdens de uitvoering van het SMB was het POP-2 in een gevorderd stadium, maar nog niet klaar. De SMB is uitgevoerd aan de hand van een conceptversie van 9 november 2006. Behalve in de Europese richtlijn staan er eisen over de SMB in de 'Draft Guidelines for Ex Ante Evaluation', versie februari 2006 [lit. 6], met name Annex 2: 'Ex ante Evaluation and Strategic Environmental Assessment'.

procedure

Overeenkomstig de Europese Richtlijn 2001/42/EG heeft de SMB de volgende procedure doorlopen.

Raadpleging instanties over reikwijdte en detailniveau van het milieurapport

In oktober 2006 heeft het Regiebureau POP de voor het POP-2 relevante bestuursorganen geraadpleegd. Deze raadpleging betrof met name de reikwijdte en het detailniveau van het op te stellen milieurapport. Voor deze SMB was er voor gekozen om de afbakening van het milieurapport te verwoorden in een notitie 'Reikwijdte en detailniveau', [Witteveen+Bos, 12 oktober 2006]. In die notitie was aangegeven op welke onderwerpen de milieubeoordeling zich zou richten en volgens welke criteria het POP-2 zou worden beoordeeld. De volgende instanties zijn geraadpleegd:

- het ministerie van Economische zaken;
- het ministerie van Financiën;
- het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen;
- het ministerie van Verkeer en Waterstaat;
- de Unie van Waterschappen;
- de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Op de notitie Reikwijdte en detailniveau is gereageerd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen [brief d.d. 30 oktober 2006]. In deze reactie werd méér invloed van de POP-2 maatregelen op de cultuurhistorische waarden verondersteld, dan in de notitie Reikwijdte en detailniveau was aangegeven. Deze reactie is meegenomen in het thans voorliggende milieurapport.

Opstellen van het milieuraapport

Op basis van de notitie Reikwijdte en detailniveau en de ontvangen reactie is dit milieuraapport opgesteld. De inhoud van het milieuraapport is voorgeschreven in de Europese SMB-richtlijn 2001/42/EG.

Terinzagelegging

Het milieuraapport wordt, samen met het POP-2 ter inzage gelegd voor inspraak en raadpleging door en van de maatschappelijke instanties en het publiek.

Vaststelling van het POP-2

Het POP-2 wordt door de ministerraad vastgesteld, noodzakelijkerwijs vóórdat de SMB-procedure geheel is doorlopen. Echter, doordat de uitvoering van de SMB heeft plaatsgevonden in nauwe samenhang met de ex ante evaluatie van het POP-2, alsmede met de opstelling van het POP-2 zelf, heeft een doorwerking kunnen plaatsvinden van de conceptresultaten van de SMB in het POP-2.

Monitoring

De milieueffecten van het plan worden gemonitord conform artikel 10 van de Richtlijn 2001/42/EG.

1.3. Afbakening

groepering onderzoeksaspecten tot milieuthema's

Volgens de SMB-richtlijn 2001/42/EG, Annex 1, zijn de mogelijk aanzienlijke milieueffecten, die moeten worden onderzocht: biodiversiteit, bevolking, gezondheid voor de mens, fauna, flora, bodem, water, lucht, klimaatfactoren, materiële goederen, cultureel erfgoed, met inbegrip van architectonische en archeologisch erfgoed, landschap en de wisselwerking tussen bovengenoemde elementen. Dit zijn in totaal 14 afzonderlijke aspecten. In het POP2 zijn 24 maatregelen genoemd, waarvan één maatregel, die mogelijk vanaf 2009 zal worden ingevuld. Er bestaan tussen de afzonderlijke SMB-aspecten en POP2-maatregelen dus maar liefst $14 \times 24 = 336$ mogelijke relaties. Daarom zijn, voor het behoud van het overzicht voor de besluitvorming, de afzonderlijke SMB-milieuaspecten gegroepeerd tot zes milieuthema's: natuur, landschap, bodem en water, lucht en klimaat, cultureel erfgoed en woon- en leefklimaat. In tabel 1.1. is deze groepering weergegeven.

Tabel 1.1. Groepering SMB-milieuaspecten tot milieuthema's

SMB- milieuaspecten:	Milieuthema's:					
	natuur	landschap ¹⁾	bodem en water	lucht en klimaat	culturele erfgoederen	woon- en leefklimaat
biodiversiteit	X					
bevolking						X
menselijke gezondheid						X
fauna	X					
flora	X					
bodem			X			
water			X			
lucht				X		
klimaatfactoren				X		
materiële goederen						X
cultureel erfgoed					X	
architectonisch erfgoed					X	
archeologisch erfgoed					X	
landschap		X				

1) met inbegrip van geomorfologische en cultuurhistorische structuren.

relaties maatregelen en mogelijke effecten

In het POP-2 worden 25 maatregelen genoemd. In hoofdstuk 2 worden deze gepresenteerd. Van deze maatregelen zijn de doelstellingen aangegeven met de daarbij voorziene acties (ingrepen). Om een beeld te krijgen van welke maatregelen op welke milieuthema's kunnen ingrijpen, is een 'Overzicht relaties maatregelen en effecten' (tabel 1.2.) opgesteld. Deze tabel is gebaseerd op literatuuronderzoek, expert judgement en op de ontvangen reactie van OCW. In dit milieurapport wordt nagegaan of deze milieueffecten inderdaad kunnen optreden en hoe omvangrijk ze bij benadering kunnen zijn. De tabel is als volgt te lezen:

- indien het mogelijk is, dat een maatregel een milieueffect heeft (positief òf negatief), is dat aangegeven met een 'X'. Waar geen effecten worden verwacht, is geen 'X' aangegeven;
- indien dat mogelijke milieueffect tussen haakjes (X) staat, dan gaat het om een 'ondersteunende maatregel'¹;
- bij maatregel 213 (betalingen in het kader van Natura 2000 en de KRW) is 'pm' ingevuld, omdat deze maatregel vooralsnog niet wordt ingevuld.

1.4. Inhoud van dit milieurapport

De inhoud van dit milieurapport komt geheel overeen met de eisen die de Europese richtlijn 2001/42/EG aan een strategische milieubeoordeling stelt:

- na deze inleiding staan in hoofdstuk 2 de belangrijkste doelstellingen van het POP-2 en het verband tussen het POP-2 en andere plannen;
- in hoofdstuk 3 volgen de belangrijkste internationale en nationale doelstellingen die het milieu moeten beschermen. Ook staan in hoofdstuk 3 de doelstellingen en andere milieuoverwegingen, waarmee in het POP-2 rekening is gehouden;
- hoofdstuk 4 beschrijft de bestaande situatie van het milieu, met zijn milieuproblemen (uiteraard alleen voor zover dat van belang is voor dit POP-2) en de mogelijke ontwikkelingen als het POP2 niet wordt uitgevoerd (de zogenoemde autonome ontwikkelingen). Speciale aandacht is voor de gebieden waarvoor de gevolgen aanzienlijk kunnen zijn, vooral voor de zogenoemde Natura 2000-gebieden;
- in hoofdstuk 5 staan de belangrijkste milieueffecten van de POP-2-maatregelen, gegroepeerd in de eerder genoemde zes milieuthema's: natuur, landschap, bodem en water, lucht en klimaat, culturele erfgoederen en woon- en leefklimaat;
- hoofdstuk 6 tenslotte schetst de wijze waarop het onderzoek is uitgevoerd en de moeilijkheden die daarbij zijn ondervonden. Ook staat hoofdstuk 6 een beschrijving van de voorgenomen monitoringsmaatregelen.

¹ Onder een 'ondersteunende maatregel' wordt verstaan een maatregel die op zich geen milieueffecten heeft, maar die een maatregel die dat wél heeft, ondersteunt. Bijvoorbeeld maatregelen in de organisatorische of faciliterende sfeer.

Tabel 1.2. Overzicht mogelijke milieueffecten van de POP-2 maatregelen

Nr.	Maatregel						Woon- en leefklimaat
		Natuur	Landschap	Bodem en water	Lucht en klimaat	Culturele erfgoederen	
111	Beroepsopleiding en voorlichting	(X)		(X)	(X)		(X)
114	Gebruik adviesdiensten	(X)		(X)	(X)		(X)
121	Modernisering landbouwbedrijven	X		X	X		X
123	Verhoging toegevoegde waarde land/bosbouwproducten			X			
124	Samenwerking bij innovatie	(X)		(X)	(X)		
125	Infrastructuur voor de ontwikkeling / aanpassing van land- en bosbouw	X	X	X	X	X	
132	Deelname door landbouwers aan voedselkwaliteitsregelingen	X	X	X	X		X
133	Activiteiten op het gebied van voorlichting en afzetbevordering.	(X)	(X)	(X)	(X)		(X)
212	Betalingen aan boeren in handicapgebieden	X	X	X	X	X	
213	Betalingen in het kader van Natura 2000 en KRW:	pm		pm			
214	Agro-milieubetalingen	X	X	X	X	X	X
216	Ondersteuning van niet-productieve investeringen	X	X	X		X	
221	Eerste bebossing van landbouwgrond	X	X	X	X		X
311	Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten	X	X	X	X	X	X
312	Oprichting en ontwikkeling micro-ondernemingen	X	X	X	X	X	X
313	Bevordering toeristische activiteiten		X			X	X
321	Basisvoorzieningen voor de plattelands economie en –bevolking						
322	Dorpsvernieuwing en –ontwikkeling		X		X	X	X
323	Instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed	X	X	X		X	X
341	Verwerving vakkundigheid, dynamisering en uitvoering						
411 /2/3	Maatregelen	Leader-maatregelen kunnen zowel positieve als negatieve milieueffecten hebben. Het zijn maatregelen, die overeenkomen met de doelstellingen van de assen 1, 2 en 3 en die vanuit de lokale niveaus worden geïnitieerd.					
421	Uitvoering transnationale en interterritoriale samenwerkingsprojecten						
431	Beheer plaatselijke ontwikkelingsstrategieën						

2. PLATTELANDSONTWIKKELINGSPROGRAMMA 2007-2013

Dit hoofdstuk schetst, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt a, *'de inhoud en de belangrijkste doelstellingen van het POP-2 en het verband met andere, relevante plannen en programma's'*.

Voor nadere informatie over dit hoofdstuk wordt verwezen naar bijlage I van deze SMB.

2.1. Inhoud en de belangrijkste doelstellingen van het POP-2

2.1.1. Centrale doelstelling

De belangrijkste keuzes over de inzet van de middelen uit het Europese Landbouwfonds voor de plattelandsontwikkeling 2007-2013 worden beschreven in de Nationale Plattelandsstrategie (NPS) [lit. 3]. Deze NPS is richtinggevend voor de inhoud van het POP-2, zoals artikel 11 van de Plattelandsverordening voorschrijft. In de NPS en het POP-2 wordt gezocht naar een zo groot mogelijke afstemming tussen het Europese en het Nederlandse plattelandsbeleid.

Versterking van innovatie en ondernemerschap zijn in de NPS centrale begrippen. Ook duurzame ontwikkeling is een leidend beginsel. Het POP zal onder andere worden ingezet om de doelen van biodiversiteit, duurzaam waterbeheer en klimaatverandering te helpen bereiken. Het stoppen van de achteruitgang van de biodiversiteit in 2010 is een kerndoelstelling van het natuurbeleid. Daar waar boeren de beheerders zijn in Natura 2000 gebieden, worden ze gestimuleerd om op een natuurvriendelijke wijze landbouw te bedrijven. De opgaven die volgen uit de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water worden gekoppeld aan de maatregelen die in de NPS en het POP-2 worden beschreven.

In het NPS wordt de centrale doelstelling van het POP-2 als volgt omschreven: *'Centraal in het Nederlandse POP zal staan een integrale (agrarische) transformatieopgave. Innovatie en structuurversterkende maatregelen zullen daarbij zoveel mogelijk hand in hand gaan met de belangrijke opgaven om de milieudruk vanuit de land- en tuinbouw verder te verminderen en onder meer te voldoen aan de verplichtingen uit hoofde van de Kaderrichtlijn Water. Het spreekt vanzelf, dat alleen een duurzame ontwikkeling toekomstbestendig is. Nederland streeft naar een goed evenwicht tussen kwaliteit van natuur en landschap enerzijds en het gebruik daarvan voor wonen, recreatie, gezondheid en persoonlijk welbevinden anderzijds'*.

2.1.2. Vier kerndoelen of 'assen'

Het POP2 is gebaseerd op de huidige situatie op het Nederlandse platteland, de trends voor de toekomstige ontwikkelingen en het EU- en Nederlandse plattelandsbeleid. In het programma worden, in het verlengde van de internationale afspraken, vier kerndoelen of 'assen' onderscheiden:

- as 1: Versterking van het concurrentievermogen van de land- bosbouwsector;
- as 2: Verbetering van het milieu en het platteland;
- as 3: De leefkwaliteit op het platteland en diversificatie van de plattelandseconomie;
- as 4: Uitvoering van de Leader-aanpak.

De middelen in As 1 zijn bestemd voor de bevordering van een sterke en dynamische agrovoedingssector en zullen met name gaan naar prioriteiten als kennisoverdracht, modernisering, innovatie en kwaliteit in de voedingsketen en prioritaire sectoren voor investeringen in fysiek en menselijk kapitaal. Met de maatregelen in deze as wil Nederland bijdragen aan:

- het verbeteren van de fysieke uitrusting en de ruimtelijke structuur van de landbouw;
- het beter voldoen aan maatschappelijke randvoorwaarden op het gebied van milieu, waterbeheer, voedselkwaliteit, diergezondheid en dierenwelzijn;
- het versterken van ondernemerschap en in het bijzonder van het innovatief vermogen van landbouwers en het Nederlandse agrocluster in het algemeen;
- het vergroten van de kwaliteit van de producten en productieprocessen.

De middelen in As 2 worden ingezet voor drie communautaire prioriteiten: biodiversiteit, water en klimaat. Het doel van de maatregelen in As 2 is verhoging van duurzaam gebruik van landbouwgrond. Beheerders van landbouwgrond worden gestimuleerd om hun land dusdanig te beheren dat natuur, milieu, landschap en klimaat er baat bij hebben. De maatregelen moeten bijdragen aan 1) het realiseren van het Natura-2000 netwerk en aan het toeroepen van een halt aan de achteruitgang van de biodiversiteit in 2010 (Göteborg-doelstelling), aan 2) de doelstellingen over het waterbeleid (Richtlijn 2000/60/EG) en aan 3) afremming van de klimaatverandering (protocol van Kyoto). Met de maatregelen in deze as wil Nederland bijdragen aan:

- het stoppen van de achteruitgang van de biodiversiteit, gekoppeld aan de landbouw. De EU-financiering is met name van belang voor de (internationaal belangrijke) weidevogels, ganzen en smienten;
- verbetering van de milieu- en watercondities voor de natuurdoelen;
- behoud en versterking van waardevolle cultuurlandschappen;
- een bijdrage aan het klimaat.

Een belangrijke doelstelling van As 3 is verdere diversificatie van de plattelandseconomie, naast investeren in een kwalitatief goed woon-, werk- en leefmilieu en (een goede toegankelijkheid van) voldoende voorzieningen op het platteland. De middelen in As 3 worden met name hieraan ten dienste gesteld. De maatregelen hebben vooral tot doel de bevordering van de capaciteitsopbouw, het verwerven van vak-kundigheid en de ontwikkeling van lokale strategieën. Ze helpen ervoor te zorgen dat het platteland voor de volgende generaties aantrekkelijk blijft. Met de maatregelen in deze as zet Nederland in op:

- diversificatie van de plattelandseconomie;
- verbetering van de leefbaarheid op het platteland;
- opleiding, verwerving van vakkundigheid en dynamisering, voor zover dat de vorige twee sets maatregelen ondersteunt.

De middelen in As 4 staan ten dienste van de prioriteiten van de assen 1, 2 en 3, maar zijn tevens, in horizontaal opzicht, van groot belang voor de verbetering van het bestuur en de mobilisatie van het reeds in de plattelandsgebieden aanwezige ontwikkelingspotentieel. Met de maatregelen in deze as worden de volgende strategische doelen nagestreefd:

- combinatie van verschillende economische sectoren voor een integrale aanpak van de plattelandsproblemen;
- het goed gebruiken van de specifieke kwaliteiten en mogelijkheden van gebieden;
- het steunen van lokale actoren die zich hebben verenigd in samenwerkingsverbanden.

2.1.3. Maatregelen en acties in As 1

De maatregelen in As 1 zijn gegroepeerd rond drie thema's: vergroting van het menselijk potentieel, van het fysieke potentiële en verhoging van de kwaliteit van de landbouwproducten en productiemethoden. De volgende maatregelen en acties worden onderscheiden.

111: Beroepsopleiding en voorlichting. Ondersteuning van kennisvergaring, op maat gesneden consulten, uitvoeren van demonstratieprojecten, stimuleren van praktijknetwerken.

114: Gebruik adviesdiensten. Het verstrekken van adviezen over de wijze waarop de ondernemer zijn landbouwbedrijf kan ontwikkelen in de richting die voor dat bedrijf het beste perspectief biedt.

121: Modernisering landbouwbedrijven. Het stimuleren van investeringen in verbeteringen en vernieuwingen in de onderneming, gericht op het verhogen van de efficiëntie van de productie, het produceren van nieuwe of betere producten en/of het verhogen van de kwaliteit en de duurzaamheid van productieprocessen en producten, door:

a) het versterken van de vitaliteit van de land- en tuinbouw door het ondersteunen van investeringen door jonge landbouwers. Die hebben vaak onvoldoende financiële mogelijkheden om hun onderneming duurzaam en vitaal te houden;

b) het ondersteunen van verdergaande verduurzaming van de land- en tuinbouw. Hierbij kan het gaan om het verlagen van emissies (nutriënten, ammoniak, broeikasgassen en gewasbeschermingsmiddelen), het verhogen van de kwaliteit van van bij-, rest en afvalproducten, het doelmatiger inzetten van middelen, machines en menskracht, het verbeteren van het dierenwelzijn, diergezondheid en voedselveiligheid, het verbeteren van de arbeidsomstandigheden, het in stand houden van de agrobiodiversiteit. en het benutten van functionele agrobiodiversiteit om andere doelen uit het milieubeleid te realiseren. Veelal gaat het om investeringen in gebouwen en machines. Bij de glastuinbouw worden genoemd risicovolle innovatieve technieken en concepten gericht op energiebesparing / nuttig hergebruik van energie, CO₂ reductie. Voor de veehouderij worden genoemd duurzamere productiewijzen ter verlaging van emissies (nutriënten, broeikasgassen, ammoniak, geur, fijn stof) naar het milieu (bodem, water, lucht) alsmede nuttig hergebruik van mest voor energieopwekking.

123: Verhogen toegevoegde waarde van land- en bosbouwproducten. Ondersteunen van materiële investeringen, zoals de bouw, verwerving, verbetering of inrichting van onroerende goederen, de aankoop of lease van machines en apparatuur. Daarnaast ondersteuning van immateriële investeringen, bijvoorbeeld de ontwikkeling van nieuwe machines of apparatuur, de ontwikkeling van processen, procédés, technologieën, marketingconcepten, product-marktcombinaties en andere innovaties en algemene kosten.

124: Samenwerking bij innovatie. Ondersteuning samenwerkingsprojecten die gericht zijn op product-, proces- en systeeminnovaties in de landbouw-, voedsel- of bosbouwsector.

125: Infrastructuur voor ontwikkeling/aanpassing land- en bosbouw. Acties kunnen zijn gericht op verbetering van:

- de ligging van kavels ten opzichte van elkaar,
- de toegankelijkheid van kavels en percelen;
- verbetering van landbouwgronden;
- verbetering van de energievoorziening voor de landbouw;
- verbetering van het waterbeheer.

Subsidiabel zijn proceskosten, kosten van het ruilproces en kosten van technische maatregelen, zoals de kosten om nieuw gevormde kavels na ruiling weer bewerkbaar te maken, het dempen en graven van grenssloten, lichte egalisaties, aanpassingen van drainage, het ontsluiten van kavels, de aanleg/aanpassing van andere infrastructuur, de kosten van inpassingsmaatregelen (zoals het aanbrengen van compenserende beplantingen en aanpassingen in de wegen- en padenstructuur).

Voor een goed begrip van maatregel 125 wordt het volgende opgemerkt:

- maatregel 125 is een as 1 maatregel (dus gericht op verbetering van het concurrentievermogen van de landbouw), die echter nooit geïsoleerd wordt uitgevoerd. Maatregel 125 past altijd een het bredere kader van het omgevingsbeleid. Het omgevingsbeleid is gericht op duurzaamheid en op toepassing van het voorzorgbeginsel (een project wordt niet uitgevoerd als de milieueffecten niet duidelijk zijn). Nederland streeft, uit een oogpunt van doelmatigheid, naar integrale projecten, waarbinnen zo veel mogelijk doelen binnen een samenhangend pakket van maatregelen worden gerealiseerd. Die doelen kunnen liggen op het vlak van verbetering van de milieu- en natuurkwaliteit (Natura 2000), van de waterkwaliteit, het waterbergend vermogen (KRW) of van de leefbaarheid op het platteland. Die integrale projecten worden veelal geïnitieerd vanuit andere programmakaders, liggen veelal op gebiedsniveau en verschillen dan ook van geval tot geval;
- maatregel 125 omvat in beginsel kleinschalige, veelal mitigerende ingrepen en inpassingsmaatregelen, in de context van perceelruil. Het gaat om ingrepen zoals het weer bereikbaar maken van percelen, het herstellen van houtwallen, lokale drainage, alles binnen het grotere kader van de integrale projecten.
- de effecten van maatregel 125 sec kunnen voor natuur en milieu in eerste instantie soms negatief, soms positief uitpakken. Altijd geldt echter, dat moet worden voldaan aan de regelgeving op het gebied van de landbouw, natuur, water, mest etcetera. De ingrepen kunnen in beginsel dan ook formeel niet negatief zijn;

- maatregel 125 is in hoge mate bedoeld om binnen die grotere kaders/bredere context ook de kleinschaliger ingrepen te kunnen begeleiden en sturen. Zonder maatregel 125 zouden er autonome ontwikkelingen kunnen plaatsvinden, waarvan de effecten erg negatief zouden kunnen zijn, zeker aanzienlijk negatiever dan de effecten van maatregel 125 zouden kunnen zijn.

132: Deelname door landbouwers aan voedselkwaliteitsregelingen. Verstrekken van subsidies aan landbouwers om deel te blijven nemen aan een kwaliteitssysteem (i.c. biologische landbouw).

133: Activiteiten op gebied van voorlichting en afzetbevordering. Subsidiëren van activiteiten van producentenverenigingen, die betrekking hebben op producten die vallen onder een Europees of een nationaal erkend voedselkwaliteitsschema.

2.1.4. Maatregelen en acties in As 2

In As 2 gaat het om het invullen van de maatschappelijke vraag naar behoud en versterking van waardevolle cultuurlandschappen, behoud van biodiversiteit, gekoppeld aan Nederlandse landbouwgebieden en het agrarische cultuurlandschap en om het scheppen van de juiste (onder andere water- en milieu)condities voor de Natura-2000 gebieden. As 2 onderscheidt de volgende maatregelen en acties:

212: Betalingen aan boeren in handicapgebieden. Doelstelling van de maatregel is te voorkomen dat landbouwers wegtrekken uit gebieden met natuurlijke handicaps, waar landbouwers nodig zijn om het landschap te behouden. Het betreft probleemgebieden, zoals gebieden met overstromingen, reliëf, hellingen, afwijkende grondwaterstanden, sterke kwel, verkaveling en kleinschaligheid (landschapselementen, recreatie). Agrariërs in de betreffende (aangewezen) gebieden kunnen een bijdrage per hectare per jaar ontvangen.

213: Betalingen in het kader van Natura 2000 en KRW. (Deze maatregel wordt vooralsnog niet ingevuld. KRW- betalingen komen op zijn vroegst in 2009, afhankelijk van de inhoud van de richtlijnen, de aangewezen stroomgebiedsplannen en de mogelijkheden van het POP).

214: Agro-milieubetalingen. Landbouwers worden gestimuleerd om agrarische productiemethoden te introduceren of te continueren, verenigbaar met behoud en verbetering van het milieu, het landschap, de natuurlijke hulpbronnen, genetische diversiteit boven de relevante wettelijke standaarden. Subsidies worden verstrekt voor beheer van landbouwgrond voor behoud en de ontwikkeling van natuurlijke en landschappelijke waarden en biodiversiteit. Het gaat om stimulering van activiteiten zoals beweiding, maaien, slootkantbeheer, randenbeheer, ecologisch onderhoud van landschapselementen, extra vermindering van vermisting en vermindering van het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen.

216: Ondersteuning van niet-productieve investeringen. Onder deze maatregel worden twee soorten van investeringen gefinancierd:

- a) investeringen die gekoppeld zijn aan het afsluiten van een agromilieuverbintenis;
- b) investeringen op landbouwgrond die gekoppeld zijn aan (andere) agromilieudoelstellingen.

ad a) Het verstrekken van inrichtingssubsidies, gekoppeld aan agromilieuverbintenissen, bestemd voor het opstellen van een inrichtingsplan, maatregelen voor herstel of aanleg van landschappelijke elementen, maatregelen, gericht op wijziging van de waterhuishouding, grondverzet, het plaatsen van een raster, afvoer van grond en overige maatregelen, noodzakelijk in verband met de betreffende inrichting.

ad b) Het verstrekken van inrichtingssubsidies voor maatregelen gericht op het bestrijden van verdroging van natuurgebieden (Natura 2000 en overig EHS) en bestemd voor het opstellen van een verdrogingsbestrijdingsplan, hydrologische maatregelen die ervoor zorgen dat water langer in gebieden wordt vastgehouden en de waterpeilen in de waterlopen en de omgeving daarvan worden verhoogd (zoals slootbodempverhoging, herprofilering en/of verleggen van watergangen, aanleg van stuwen, dempen van sloten, et cetera), investeringen verbonden aan het aanbieden van ruil- of compensatiegronden

voor te vernatten kavels (waardevermindering van de grond), meerkosten verbonden aan het verplaatsen van bedrijven uit te vernatten gebieden.

221: Eerste bebossing van landbouwgrond. Het verstrekken van een éénmalige bijdrage voor de aanleg van bos op landbouwgrond. Daarnaast wordt maximaal vijf jaar een onderhoudsbijdrage verleend.

2.1.5. Maatregelen en acties in As 3

In As 3 gaat het om drie thema's: diversificatie plattelandseconomie, verbetering van de leefkwaliteit op het platteland en opleiding, verwerving vakkundigheid en dynamisering. De volgende maatregelen en acties worden onderscheiden.

311: Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten. Gesubsidiëerd worden:

- a) projecten gericht op investeringen in diversificatie in niet-agrarische activiteiten, inclusief investeringen die uitbreiding of professionalisering van diversificatie op agrarische bedrijven tot doel hebben. Soorten van diversificatie zijn zorgverlening, kinderopvang, dag- en verblijfsrecreatie, huisverkoop, ambachtelijke activiteiten, en andere vormen van diversificatieactiviteiten zoals energieproductie, voorlichting, educatie, training, een combinatie van diversificatie activiteiten, of innovatieve vormen van diversificatie die inpasbaar zijn in het platteland;
- b) projecten gericht op stimulering van samenwerking tussen landbouwbedrijven en micro-ondernemingen, zorginstellingen, toerisme e.a.;
- c) introductie van nieuwe informatietechnologie gericht op diversificatie en;
- d) projecten gericht op ketenontwikkeling, promotie en marketing van niet-agrarische activiteiten.

312: Oprichting en ontwikkeling micro-ondernemingen. Doel van de maatregel is de oprichting van nieuwe of de ontwikkeling van bestaande economische bedrijvigheid, niet zijnde landbouwbedrijvigheid, op het platteland met het doel ondernemerschap te bevorderen en het economisch weefsel te ontwikkelen. In deze maatregel gaat het om ondersteuning van a) projecten gericht op investeringen voor het oprichten van nieuwe ondernemingen en het ontwikkelen van bestaande ondernemingen, inclusief het bevorderen van ondernemerschap als onderdeel van het project;

- b) projecten voor het stimuleren en ontwikkelen van samenwerkingsverbanden tussen micro-ondernemingen onderling en tussen micro-ondernemingen en andere actoren;
- c) projecten gericht op verbetering van de toegang tot ICT-voorzieningen gericht op de ontwikkeling van micro-ondernemingen;
- d) projecten gericht op marketing- en promotie van producten of diensten inclusief de publiciteit, ontwikkeling van websites, deelname aan beurzen om nieuwe producten en diensten in de markt te zetten indien dit onderdeel uitmaakt van het project gericht op het ontwikkelen van micro-ondernemingen.

Gesubsidiëerd worden de kosten voor het opstellen van (ondernemings)plannen gericht op het oprichten, versterken en ontwikkelen van micro-ondernemingen alsmede de kosten voor het organiseren en uitvoeren daarvan. Hieronder vallen kosten voor het ontwikkelen van samenwerkingsverbanden, kosten voor de uitvoering van plannen van samenwerkingsverbanden, investeringskosten om gebouwen geschikt te maken voor bedrijfshuisvesting (met inpassing in het landschap), subsidiëring van investeringskosten in nieuwbouw, uitbreiding, verbetering van bedrijfspanden, machines, investeringen in toegang tot ICT-voorzieningen, marketing en promotiekosten.

313: Bevordering toeristische activiteiten. Steun wordt verleend aan activiteiten, gericht op de ontwikkeling van kleinschalige infrastructuur en voorzieningen (zoals informatiecentra en bewegwijzering), recreatieve infrastructuur (zoals fiets-, wandel of ruitpaden), ontwikkeling en/of marketing toeristische diensten.

321: Basisvoorzieningen voor de plattelandseconomie en –bevolking. Steun wordt verleend aan het realiseren van infrastructurele basisvoorzieningen voor behoud en versterking van de sociale vitaliteit, waaronder:

- dorpshuizen, multifunctionele centra, kulturhusen, bibliotheken;
- woon-zorg-zones;
- toegang en toegankelijkheid van sociaal-medische voorzieningen en voorzieningen voor eerstelijns gezondheidszorg, bancaire diensten, diensten op het gebied van toeleiding naar de arbeidsmarkt;
- uitvoering culturele en vrijetijdsactiviteiten;
- breedtesport en welzijnsvoorzieningen en gezondheidsvoorzieningen.

322: Dorpsvernieuwing en –ontwikkeling. Gesubsidieerd worden investeringen in bebouwing, infrastructuur, groene en blauwe structuren, kleinschalige bedrijfslocaties, kosten van bedrijfsverplaatsingen, planontwikkeling en promotie.

323: Instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed. Steun wordt verleend aan beschermings- en beheersplannen met betrekking tot Natura-2000 gebieden en andere gebieden met hoge natuurwaarden, acties om het milieubewustzijn te vergroten, investeringen in het kader van onderhoud, herstel en opwaardering van het natuurlijk erfgoed, investeringen in gebieden met hoge natuurwaarden, studies en investeringen in het kader van onderhoud, restauratie en opwaardering van het culturele erfgoed.

341: Verwerving van vakkundigheid, dynamisering en uitvoering. Steun wordt verleend aan studies over het betrokken gebied, acties om voorlichting te geven over het gebied en over de plaatselijke ontwikkelingsstrategie, opleiding van personeel ten behoeve van de opstelling en uitvoering van een plaatselijke ontwikkelingsstrategie, dynamiseringsacties en opleiding van personeel daarvoor, uitvoering van een plaatselijke ontwikkelingsstrategie.

2.1.6. Maatregelen en acties in As 4

Met de maatregelen en acties in As 4 wil men bijdragen aan de realisering doelstellingen assen 1, 2 en 3 en aan realisering van de (horizontale) doelstellingen ‘verbeteren bestuurlijk draagvlak / bestuurlijke vernieuwing’ en ‘mobiliseren van het endogeen ontwikkelingspotentiëel’, door inzet van gebiedsgerichte plaatselijke ontwikkelingsstrategieën, plaatselijke publiek-privaat partnerschappen, aanpak en beslissingsbevoegdheid bij plaatselijke groep, multisectorale opzet van de strategieën, uitvoering innovatieve benaderingen, uitvoering van samenwerkingsprojecten en vorming van netwerken van plaatselijke partnerschappen. De volgende maatregelen worden onderscheiden.

411/412/413: Maatregelen. Ondersteuning van plaatselijke ontwikkelingsstrategieën om doelstelling assen 1, 2 en 3 te realiseren, van de uitvoering van samenwerkingsprojecten en van het beheer van plaatselijke groepen

421: Uitvoering van samenwerkingsprojecten. Uitwisseling van ‘goede praktijken’ en totstandkoming van samenwerkingsverbanden.

431: Uitvoeren plaatselijke ontwikkelingsstrategieën. Verbetering van de competenties om de implementatie van Leader mogelijk te maken.

2.2. Verband met andere relevante plannen en programma’s

context

De in de vorige paragraaf genoemde Nederlandse ‘assen’ in de plattelandsontwikkeling zijn gebaseerd op de Europese verordening nr. 1698/2005 van de Raad. Volgens die verordening – zelf weer gebaseerd op de conclusies van de Raad van Thessaloniki “*Goede economische prestaties moeten samengaan met een duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen*” – worden drie assen of kerndoelen onderscheiden:

- versterking van de concurrentiekracht van de land- en bosbouw door ondersteuning van herstructurering, ontwikkeling en innovatie;

- verbetering van het milieu en het platteland door ondersteuning van landbeheer;
- verhoging van de levenskwaliteit op het platteland en het bevorderen van diversificatie van de economische bedrijvigheid.

De vierde as, de Leader, is gericht op een bottom-up benadering van de plattelandsontwikkeling.

samenhang met andere programma's

De integrale Nederlandse plattelandsstrategie is dus meeromvattend dan alleen de ontwikkeling van de landbouw. Kern van het begrip duurzame ontwikkeling is dat people, profit en planet in samenhang worden behandeld. In aansluiting op de Europese regels gaat het ook om de verbetering van natuur, landschap, natuur, bodem en water, lucht en klimaat, cultureel erfgoed en woon- en leefklimaat. Deze thema's zijn ook in het POP-2 aan de orde. Of de doelen in deze strategie worden gehaald, is echter van meer factoren afhankelijk dan van de financiële steun vanuit het POP. Het budget dat vanuit Europa voor cofinanciering van het Nederlandse plattelandsbeleid beschikbaar komt, bedraagt circa 6 à 7 % van het totaal in Nederland voor het platteland beschikbare budget, dat voor de komende planperiode in totaal meer dan 6 miljard euro bedraagt. Daarvan wordt via het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) meer dan 3 miljard euro aan nationale middelen ingezet. Daar komen nog provinciale middelen bij alsmede nationale middelen buiten het ILG.

3. BELEIDSKADER

In dit hoofdstuk staat, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt e, de 'op internationaal, communautair of nationaal niveau vastgestelde doelstellingen ter bescherming van het milieu, welke relevant zijn voor het plan of programma', alsook de wijze waarop met de doelstellingen en andere milieuoverwegingen rekening is gehouden bij de voorbereiding van het plan of programma'.

Voor nadere informatie over dit hoofdstuk wordt verwezen naar bijlage II van deze SMB.

3.1. Doelstellingen ter bescherming van het milieu

De internationale, communautaire en nationale doelstellingen zijn geïnterpreteerd (bijlage II) voor de verschillende milieuthema's. Dit randvoorwaardelijk beleidskader vormt de context voor de beoordeling van de POP-maatregelen en biedt de (internationale) de randvoorwaarden waaraan de voorgenomen maatregelen uit het POP2 moeten voldoen. De navolgende tabel bevat de belangrijkste randvoorwaarden die zijn aangetroffen.

Tabel 3.1. Samenvatting randvoorwaarden

beleid of wet	randvoorwaarden
ruimtelijke ordening	
Nota Ruimte (min VROM, 2004)	<ul style="list-style-type: none"> - een economische vitale grondgebonden landbouw is noodzakelijk voor het beheer en grondgebruik in het landelijk gebied - het Rijk stimuleert de transitie naar een duurzame en vitale landbouw, het Rijk legt prioriteit bij goed functionerende greenports - gestapelde milieuproblematiek en intensieve veehouderij op de zandgronden vraagt specifieke aandacht (zie ook Reconstructiewet)
agraris	
Nitraatrichtlijn (EU, 1991)	<ul style="list-style-type: none"> - nitraatconcentratie in het grondwater maximaal 50 mg/l; geldt voor heel Nederland (3e actieprogramma nitraat). Dat wordt bereikt met een stelsel van steeds verder aan te scherpen gebruiksnormen. En er wordt een evenwichtsbemesting voor fosfaat bereikt in 2015. - maximale stikstofuitgifte uit dierlijke mest: 170 kg/ha
Wet Ammoniak en Veehouderij (min LNV, min VROM, 2002)	<ul style="list-style-type: none"> - alleen huisvestingen (dierverblijven) waarvan de emissiefactor lager is dan de maximale emissiewaarden mogen toegepast worden - aanvullend zoneringsbeleid geldt voor bedrijven in kwetsbare gebieden en in een zone van 250 m er omheen
Reconstructiewet Concentratiegebieden (min LNV, min VROM, 2002)	De reconstructiewet schrijft voor dat er Reconstructieplannen worden opgesteld. Een belangrijk instrument in de Reconstructieplannen is de ruimtelijke zoning: landbouwontwikkeling, extensivering en verweving (ontmenging van elkaar belemmerende functies)
natuur en biodiversiteit	
Vogelrichtlijn (EU, 1979)	Bij plannen of projecten die ernstige gevolgen zouden kunnen hebben voor dergelijke gebieden vindt een strenge toetsing plaats, voordat toestemming wordt verleend.
Habitatrichtlijn (EU, 1992)	Nederland heeft inmiddels 76 gebieden als zodanig bij de Europese commissie aangemeld. Plannen of projecten met mogelijk ingrijpende gevolgen voor zo'n gebied worden streng beoordeeld.
Natuurbeschermingswet (Min LNV, 1998)	Bescherming tegen aantasting van de wezenlijke kenmerken van natuurmonumenten (bijvoorbeeld door verontreiniging, verdroging, verstoring of het in het algemeen toebrengen aan schade)
Flora en faunawet (Min LNV, 2002)	In het kader van de Flora- en faunawet geldt dat een ingreep niet mag leiden tot aantasting van het duurzaam voortbestaan van de aanwezige populatie(s) van de betreffende soort(en).
landschap en cultuurhistorie	
Verdrag van Malta (EU, 1992)	Daar waar behoud in situ niet mogelijk is, betalen de bodemverstoorders het archeologisch onderzoek en mogelijke opgravingen
Nota Belvédère (Min OC en W, 1999)	<ul style="list-style-type: none"> - de cultuurhistorische identiteit geeft richting aan de inrichting van de ruimte, het rijksbeleid zal daarvoor goede voorwaarden scheppen; - het erkennen en herkenbaar houden van cultuurhistorische identiteit in zowel het stedelijke

	als landelijke gebied, als kwaliteit en uitgangspunt voor verdere ontwikkelingen. Dit vindt plaats op grond van streek- en bestemmingsplannen.
water	
Kaderrichtlijn Water (EU, 2000), inclusief grondwaterrichtlijn	<ul style="list-style-type: none"> - behoud en herstel van de ecologische en chemische toestand van wateren; - behoud en herstel van de voorraad grondwater; - standstill en reductie van zuiveringsinspanningen voor drinkwaterbereiding; - samenwerking tussen landelijke, provinciale en gemeentelijke overheden, waterschappen en (regionale directies van) Rijkswaterstaat en publieke participatie in het planvormingsproces; - van belang is implementatie en borging van de wateropgave in streek- en bestemmingsplannen en in waterplannen van alle overheden; - afstemming met ondermeer zwemwaterrichtlijn, drinkwaterrichtlijn, bestrijdingsmiddelenrichtlijn, Vogel- en Habitatrichtlijnen;
Vierde Nota waterhuishouding (Min Verkeer en Waterstaat, 1998)	<ul style="list-style-type: none"> - ontwikkeling van een duurzaam watersysteem dat relatief weinig onderhoud kost; - reguleren van menselijk gebruik om effecten op natuur en milieu te minimaliseren; - nastreven van doelen door een integrale aanpak; - voorzetting functies van het watersysteem conform NW3.
Waterbeleid 21 ^e eeuw (Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen, 2000)	De hoofddoelstelling van het waterbeleid is het op orde brengen van de watersystemen. Hoofddoelen daarbij zijn het waarborgen van het veiligheidsniveau voor overstromingen en het verminderen van wateroverlast. De waterstoets speelt hierin een belangrijke rol.
bodem	
Wet bodembescherming (min VROM, 1986)	De Wbb gaat alleen over de chemische bodemkwaliteit. Normen voor de fysische en biologische bodemkwaliteit worden in andere regelgeving gesteld (onder andere Meststoffenwet), waarbij dit vaak gekoppeld wordt aan de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater.
lucht	
Nederlandse Emissierichtlijn (NeR)	Voor een aantal bedrijfstakken, waaronder de landbouw, staan in de NeR bijzondere regelingen opgenomen. Hierin staan specifieke eisen voor deze bedrijfstakken vermeld. Vaak staan er alleen specifieke eisen ten aanzien van de voor de betreffende bedrijfstak relevante luchtverontreinigende componenten vermeld. Voor de overige componenten blijven de algemene emissie-eisen van kracht.

3.2. Wijze waarop met de doelstellingen en andere overwegingen rekening is gehouden

De hoofdlijnen van het Nederlandse plattelandsbeleid in brede zin zijn door kabinet en Kamer in 2004 vastgesteld in de nota 'Agenda voor een Vitaal Platteland'. In 2005 heeft de regering de visienota 'Kiezen voor Landbouw' [lit. 1] uitgebracht, met het oog op de ontwikkelingen in de toekomst. In augustus 2006 verscheen de nota 'Nederlandse Plattelandsstrategie' [lit. 3], waarin de prioriteiten voor de inzet van de middelen uit het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling voor de periode 2007-2013 zijn beschreven. Deze nota is richtinggevend voor het POP-2. Bij de voorbereiding van het POP-2 zijn de genoemde nota's in acht genomen.

Zoals al eerder uiteengezet, is duurzame ontwikkeling een leidend beginsel in het Nederlandse plattelandsbeleid, zoals dat in de genoemde nota's is weergegeven. Het POP zal dan ook onder andere worden ingezet om de doelen van biodiversiteit, duurzaam waterbeheer en klimaatverandering te helpen bereiken. Verschillende maatregelen uit As 2 zijn specifiek op de aanpak van deze thema's gericht. Echter, niet alleen de maatregelen van As 2 zullen bijdragen aan de verbetering van de kwaliteit van milieu, natuur en landschap, ook in de overige assen is de inzet van maatregelen te laten bijdragen aan de verhoging van de duurzaamheid van de plattelandsontwikkeling.

Daarnaast zal Nederland '.....geen activiteiten ondersteunen, die niet voldoen aan de (communautaire) minimumnormen'. 'Nederland zal er naar streven om vooral activiteiten te ondersteunen die voor milieu en natuur een hoger ambitieniveau hebben dan de verplichte minimumnormen vastgelegd in wetten regelgeving' [lit. 3, pag 24]. Ook in As 3 kunnen verschillende maatregelen een bijdrage leveren aan water- en klimaatdoelen.

4. HUIDIGE MILIEUSITUATIE EN DE AUTONOME ONTWIKKELINGEN

In dit hoofdstuk staat, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt b, *'de relevante aspecten van de bestaande situatie van het milieu en de mogelijke ontwikkelingen daarvan als het plan of programma niet wordt uitgevoerd'*. In dit hoofdstuk staat ook, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt c, *'de milieukeurmerken van gebieden waarvoor de gevolgen aanzienlijk kunnen zijn'*. Tenslotte volgt, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt d, *'alle bestaande milieuproblemen die relevant zijn voor het plan of programma, met inbegrip van met name milieuproblemen in gebieden die vanuit milieuoogpunt van bijzonder belang zijn, zoals gebieden die op grond van de Richtlijnen 79/409 en 92/43 zijn aange-wezen'*.

Voor nadere informatie over dit hoofdstuk wordt verwezen naar bijlage III van deze SMB.

4.1. Natuur

biodiversiteit

De biodiversiteit in Nederland is voor een belangrijk deel gekoppeld aan Nederlandse landbouwgebieden, want een groot deel van de bedreigde soorten heeft zijn leefomgeving in de verschillende agrarische cultuurlandschappen [Nederlandse Plattelandsstrategie 2007-2013]. Vooral de laatste jaren gaat het met een aantal van deze soorten, zoals de weidevogels, slecht [Natuurbalans 2006]. De inspanningen zoals die de afgelopen jaren zijn verricht door terreinbeheerders, boeren en vrijwilligers hebben tot dusverre nog niet de gewenste resultaten opgeleverd.

beschermde gebieden

Om de natuurkwaliteit van het landelijk gebied te verhogen wordt in delen van het land agrarisch natuurbeheer uitgevoerd (onderdeel van de EHS). De bedrijven met agrarisch natuurbeheer hebben een minder intensief grondgebruik dan de bedrijven zonder natuurbeheer [Bron: Natuurbalans 2006]. In andere beschermde gebieden, zoals de Vogelrichtlijngebieden, zijn de trends van de meeste soorten toenemend of stabiel. Er zijn ook nog soorten die een afname laten zien. De meeste Habitatrichtlijnsoorten zijn in de tweede helft van de 20e eeuw in Nederland afgenomen. Uit inventarisaties blijkt dat er nog het nodige moet gebeuren om de soorten in Nederland afdoende te beschermen [lit. 9].

Volgens de nota 'Agenda voor een Vitaal Platteland' moet de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) in 2018 volledig zijn gerealiseerd. Bij een lineaire realisatie van gebieden met agrarisch natuurbeheer wordt de taakstelling in 2020 voor deze gebieden gehaald [lit. 8].

verdroging

De natuur heeft te maken met verdrogingsverschijnselen. De verdroging van natuurgebieden wordt voor naar schatting 60 % veroorzaakt door ontwatering en versnelde afwatering van landbouwgronden. In de jaren negentig is het verdroogde areaal afgenomen van 600.000 ha tot 490.000 ha in het jaar 2000. Deze reductie bleef echter achter bij de doelstelling [Nederlandse Plattelandsstrategie 2007-2013]. Met het huidige tempo zal het doel om in 2010 het verdroogde areaal met 40 % te hebben verminderd, niet zijn gerealiseerd [lit. 3].

klimaatverandering

In Nederland wordt het de laatste jaren warmer. Er vestigen zich hier momenteel allerlei planten- en diersoorten uit warmere, zuidelijke streken. Ook verschuift het tijdstip van groeien en bloeien van planten en het broedseizoen van vogels. Dat zou gevolgen kunnen krijgen voor de broedvogelstand, vooral bij soorten die in Afrika overwinteren, waaronder de Bonte vliegenvanger [lit. 9].

vermesting en verzuring

Vermesting leidt tot afname van oligotrofe soorten en toename van enkele eutrofe soorten. Verzuring heeft de achteruitgang van korstmossen veroorzaakt en bijgedragen aan de achteruitgang van karakte-

ristieke plantensoorten in vennen. Dankzij gericht beleid is de hoeveelheid SO₂ inmiddels weer sterk gedaald [lit. 9].

versnippering

De versnippering door wegen vormt een belangrijke bedreiging voor de Nederlandse dassenpopulatie en de rietzanger geldt als voorbeeld van een soort die gevoelig is voor versnippering van zijn leefgebied [lit. 9].

4.2. Landschap

In de twintig in de Nota Ruimte aangewezen Nationale Landschappen, met kwaliteiten die internationaal zeldzaam of uniek zijn en nationaal kenmerkend, staan veel kernkwaliteiten onder druk door onder meer schaalvergroting en intensivering van de landbouw. In Europees verband is het mogelijk om dergelijke gebieden aan te duiden als probleemgebied. Nederland maakt beperkt en kritisch gebruik van deze aanduiding en heeft minder dan 10 % van het grondgebied als zodanig aangemerkt. Het betreft gebieden met specifieke belemmeringen, waar het handhaven van de landbouwactiviteiten noodzakelijk is voor onder meer het behoud van het milieu en de verzorging van het natuurlijk landschap [lit. 3].

Ongeveer 40 % van de agrariërs is tevens grondeigenaar, de rest van het landelijk gebied is in handen van anderen. Er zijn grondeigenaren die wachten op een toekomstige bestemmingswijziging voordat ze de grond verkopen. Vooral de bestemming bepaalt dus het toekomstige grondgebruik [lit. 8].

verandering in de openheid van het landschap

Sinds 1850 is de variatie in openheid van het Nederlandse landschap sterk veranderd. De oorzaken zijn toename van beplantingen en vooral uitbreiding van steden en dorpen. Daarentegen werden gebieden met veel houtwallen en andere opgaande begroeiing opener, doordat veel van deze kleine landschapselementen zijn verdwenen. Door deze ontwikkelingen is het halfopen landschap in omvang toegenomen. Naast glastuinbouw zijn boomkwekerijen en bloembollenteelt bedrijfstakken die in oppervlakte toenemen en het aanzien van het landschap sterk beïnvloeden [lit. 8].

4.3. Bodem en water

De milieubelasting vanuit de land- en tuinbouw loopt geleidelijk terug, maar blijft hoger dan in de meeste andere landen. De aanvoer van stikstof op landbouwgrond is tussen 1986 en 2004 met 32 % gedaald. De emissies van fosfaat en nitraat nemen sinds de jaren tachtig gestaag af, de uitstoot van ammoniak van de Nederlandse veestapel is in deze periode bijna gehalveerd [lit. 3].

De Wereld Gezondheidsorganisatie, de Europese Unie en de Nederlandse overheid hebben voor nitraat een waarde van 50 mg/l vastgesteld als maximaal toelaatbaar risico (MTR)waarde voor water voor de menselijke consumptie. De EU Nitraatrichtlijn gaat ervan uit dat de MTR-waarde moet gelden voor al het water dat een mogelijke bron is voor de drinkwatervoorziening. Het gevolg is dat ook het grondwater in Nederland aan deze MTR-waarde dient te voldoen. Onderdeel van de EU Nitraatrichtlijn is een beperking van de hoeveelheid toegediende stikstof via dierlijke mest tot 170 kg/ha [lit. 9].

belasting oppervlaktewater door de landbouw

De chemische kwaliteit van het oppervlaktewater is de afgelopen decennia sterk verbeterd, maar de bestaande nationale waterkwaliteitsdoelen worden in veel Nederlandse wateren niet gehaald [Milieubalans 2006]. Voor de nutriënten stikstof en fosfor is de bijdrage vanuit de landbouw aan de landelijke belasting in 2004 bijna 60 %; voor de zware metalen cadmium, zink, nikkel en lood oplopend van 15 tot 60 % [lit. 9].

belasting van het grondwater door de landbouw

Onder landbouw op zand en löss overschrijdt de nitraatconcentratie in het bovenste grondwater de norm (50 mg NO₃/l) frequent. In kleigebieden liggen de concentraties vaak rond of onder de norm. In veengebieden liggen de concentraties meestal ver onder de norm [lit. 9].

4.4. Lucht en Klimaat

Sinds 1995 is de broeikasgasemissies van de landbouwsector met bijna 20 % afgenomen [Nederlandse Plattelandsstrategie 2007-2013]. De energie-efficiency² in de bloemeteelt en glastuinbouw is in 2003 verbeterd ten opzichte van 1980. De CO₂-emissie van de glastuinbouwsector is afgenomen [Nederlandse Plattelandsstrategie 2007-2013]. Een ander belangrijk aspect dat de luchtkwaliteit bepaalt, is de uitstoot van ammoniak. De ammoniakemissie uit de landbouw is in de periode 1980-2000 gedaald met 44 % [lit. 3].

Het aandeel duurzame energie in het totale Nederlandse energiegebruik is gestegen. De doelstelling om 5 % duurzame energie in 2010 te realiseren wordt waarschijnlijk echter niet gehaald. [lit. 3].

4.5. Culturele erfgoederen

De culturele en natuurlijke kwaliteiten laten zien hoe het Nederlandse landschap is ontstaan. De natuurlijke en cultuurhistorische kernkwaliteiten van het landschap zijn de afgelopen 15 jaar verder afgenomen, maar die afname gaat minder snel dan in de jaren daarvoor [Natuurbalans 2006]. Een belangrijke reden hiervoor is dat bij landinrichtingsprojecten en reconstructieplannen sinds de jaren negentig in toenemende mate rekening wordt gehouden met gevolgen voor het landschap [lit. 8].

4.6. Woon- en leefklimaat

Diverse aspecten bepalen het woon- en leefklimaat. Een van die aspecten is geur. De industrie, landbouw en verkeer kunnen bijvoorbeeld bronnen zijn van geur. Stankhinder is een belangrijke hinderfactor in de leefomgeving. Een ander aspect is lichthinder. Een overheersende uitstraling is thans die van de vele kassen, maar die uitstraling zal in de toekomst afnemen. Het ontbreken van de natuurlijke duisternis van de nacht wordt door velen negatief gewaardeerd [lit. 9].

functieverandering

Binnen de landbouw hebben zich de laatste vijftien jaar ontwikkelingen voorgedaan die de landschapskwaliteit beïnvloeden. In de vrijkomende bedrijfsgebouwen zijn nieuwe functies gecreëerd voor wonen en werken, elk met hun eigen uitstraling. Deze nieuwe functies trekken veelal meer verkeer aan, waardoor overlast kan ontstaan van verkeer en geluid en de verkeersveiligheid kan afnemen. Door een veranderend gebruik van boerderijen en de aanleg en uitbreiding van recreatievoorzieningen krijgt het platteland tevens een meer parkachtige karakter [lit. 8].

² Energie-efficiënte bedrijven en sectoren halen meer toegevoegde waarde uit dezelfde hoeveelheid energie.

5. MILIEUGEVOLGEN VAN HET POP2

In dit hoofdstuk staat, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt f, *'de mogelijk aanzienlijke milieueffecten, bijvoorbeeld voor biodiversiteit, bevolking, gezondheid voor de mens, fauna, flora, bodem, water, lucht, klimaatfactoren, materiële goederen, cultureel erfgoed, met inbegrip van architectonische en archeologisch erfgoed, landschap en de wisselwerking tussen bovengenoemde elementen. In dit hoofdstuk staat ook, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt g, de voorgenomen maatregelen om aanzienlijk negatieve gevolgen op het milieu van de uitvoering van het plan of programma te voorkomen, te beperken of zoveel mogelijk teniet te doen'*.

Voor nadere informatie over dit hoofdstuk wordt verwezen naar bijlage IV van deze SMB.

5.1. De mogelijk aanzienlijke milieugevolgen

Maatregel 111. Verwacht wordt, dat de maatregel **'Beroepsopleiding en voorlichting'** activiteiten ondersteunt, die leiden tot vermindering van emissies naar bodem en water, lucht, alsmede tot energiebesparing. Dit heeft weer gunstige effecten op de natuur, ook door grotere kansen op agrarisch natuurbeheer, op culturele erfgoederen en op het woon- en leefklimaat.

Maatregel 114. Verwacht wordt, dat de milieueffecten van de maatregel **'Gebruik adviesdiensten'** vergelijkbaar zijn met die van maatregel 111.

Maatregel 121. Verwacht wordt, dat **'Modernisering van landbouwbedrijven'** gunstige effecten heeft op verlaging van emissies naar bodem en water, naar lucht en klimaat en, specifiek bij de glastuinbouw, op energiebesparing en nuttig hergebruik van energie, waardoor ook reducties van emissies van broeikasgassen optreden en een afname van het aantal lichtgehinderden zal ontstaan. Dit heeft ook weer gunstige effecten op de natuur en het woon- en leefklimaat.

Maatregel 123. Verwacht wordt, dat een **'Verhoging van de toegevoegde waarden van land- en bosbouwproducten'** geen relevante effecten heeft op het milieu, behalve wellicht een geringe verbetering van de emissies naar de bodem, door vermindering van de reststromen.

Maatregel 124. Verwacht wordt, dat de ondersteunende maatregel **'Samenwerking bij innovatie'** positieve effecten heeft op het gebied van beperking van emissies naar bodem en water alsmede naar lucht en klimaat met als gevolg een verbetering van natuurwaarden, zoals een toename van het aantal oligotrofe soorten.

Maatregel 125. Maatregelen met betrekking tot de **'Infrastructuur voor de ontwikkeling/aanpassing van land- en bosbouw'** zijn in beginsel kleinschalig en mitigerend en passen altijd in een breder kader van veelal regionale en integrale projecten, die veelal zijn gericht op verbetering van natuur en milieu. Op zich kunnen de effecten van maatregel 125 positief of negatief zijn (afhankelijk van waar het precies om gaat), maar binnen de bredere context is het effect op de kwaliteit van het milieu per saldo altijd positief, waarbij tevens geldt dat aan de regelgeving op velerlei gebied moet worden voldaan. De effecten op natuur, landschap en culturele erfgoederen worden daarom neutraal gewaardeerd. Schaalvergroting zal er tevens toe leiden dat efficiëntere werkprocessen kunnen worden ingezet, waardoor emissies naar bodem, water en lucht kunnen afnemen. Op het woon- en leefklimaat worden geen effecten verwacht.

Maatregel 132. Verwacht wordt, dat **'Deelname van landbouwer aan voedselkwaliteitsregelingen'** grote positieve effecten heeft op de emissies naar bodem en water en naar lucht en klimaat, en daardoor ook op natuur en woon- en leefklimaat. De effecten op het landschap zijn gering. Effecten op culturele erfgoederen zijn niet aan de orde.

Maatregel 133. Verwacht wordt, dat ‘**Activiteiten op het gebied van voorlichting en afzetbevordering**’ de deelname aan voedselkwaliteitsregelingen (maatregel 132) ondersteunen. De effecten van maatregel 133 hebben daarom een positief effect op de effecten van een voedselkwaliteitsregeling.

Maatregel 212. Verwacht wordt, dat ‘**Betalingen aan boeren in handicapgebieden**’, in vergelijking met het niet ondersteunen van deze boeren, voor natuur en landschap alsmede voor met name het kwantitatieve waterbeheer grote positieve effecten hebben. Hiermee blijven bijvoorbeeld landschapselementen en wellicht ook culturele erfgoederen behouden of kunnen zelfs worden verbeterd. In veenweidegebieden wordt ook de luchtkwaliteit bevorderd. Op de overige thema’s heeft deze maatregel geen effect.

Maatregel 213. Als ‘**Betalingen in het kader van Natura 2000 en de Kaderrichtlijn Water**’ aan de orde komen, kan dat grote gunstige gevolgen hebben voor bodem en water en de natuur in de Natura-2000 gebieden.

Maatregel 214. Verwacht wordt, dat ‘**Agro-milieubetalingen**’ grote positieve effecten hebben op natuur, landschap en bodem en water. Het kan gaan om het in stand houden en vergroten van de weidevogelpopulatie, om toename van agrarisch natuurbeheer, vergroting van de biodiversiteit in landbouwgebieden, om differentiëring in het landschap door herontwikkeling van karakteristieke cultuurhistorische elementen met natuurgericht beheer en ruimtelijke arrangementen voor natuur en recreant, om extra vermindering van vermessing, om vermindering van het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen en om het tegengaan van verdroging. Daardoor kan tevens het aantal geurgehinderden afnemen, zodat het woon- en leefklimaat verbetert.

Maatregel 216. Verwacht wordt, dat door ‘**Ondersteuning van niet-productieve investeringen**’ landschappelijke elementen kunnen worden hersteld of aangelegd, de waterhuishouding kan worden gewijzigd ten behoeve van de natuur en agrarisch natuurbeheer kan worden gestimuleerd. Deze maatregelen hebben daarom grote positieve effecten op natuur, landschap, water en culturele erfgoederen.

Maatregel 221. Verwacht wordt, dat een ‘**Eerste bebossing van landbouwgrond**’ positieve effecten heeft op natuur, op bodem en water en op lucht. Door toename van dergelijke landschapselementen zal het halfopen landschap toenemen, hetgeen een afname van het (zeer) open of kleinschalige landschap kan betekenen. Een indirect positief effect wordt bereikt voor het woon- en leefklimaat, doordat veel mensen bos positief beleven.

Maatregel 311. Verwacht wordt, dat ‘**Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten**’ leidt tot vermindering van emissies door de landbouw, maar dat vervangende bedrijven ook weer nieuwe emissies kunnen opleveren. Per saldo zullen de effecten niet van toepassing, dan wel neutraal zijn. Door de ingrepen kan het landschap iets ‘verrommelen’ door toevoeging van vreemde elementen die samenhangen met de functieverandering. Anderzijds, indien daardoor leegstand en verpaupering wordt voorkomen is dat weer positief. Per saldo worden de effecten op het landschap neutraal gewaardeerd. Op het woon- en leefklimaat wordt een negatief effect verondersteld door een mogelijke verkeerstoename.

Maatregel 312. Verwacht wordt, dat de ‘**Oprichting en ontwikkeling van micro-ondernemingen**’ ondersteunend werken op de effecten van maatregel 311 en derhalve per saldo niet van toepassing dan wel neutraal zijn, behalve voor het landschap en het woon- en leefklimaat (verkeerstoename).

Maatregel 313. ‘**Bevordering van toeristische activiteiten**’ kan op termijn een negatief effect hebben op het landschap. Er komen wegen en paden bij en het aantal elementen die daar oorspronkelijk niet voorkwamen, neemt toe. Ingrepen kunnen leiden tot negatieve effecten op culturele erfgoederen, maar bij een zorgvuldige planvorming en uitvoering is het effect neutraal. Op het woon en leefklimaat wordt per saldo een neutraal effect verwacht. Enerzijds krijgt de leefbaarheid een impuls, anderzijds kan de verkeersveiligheid afnemen. Overige effecten worden niet verwacht.

Maatregel 321. Basisvoorzieningen voor de plattelandseconomie en –bevolking hebben geen effecten op het milieu.

Maatregel 322. Verwacht wordt, dat **‘Dorpsvernieuwing en –ontwikkeling’** positieve effecten heeft op het landschap, op sanering van hinder van luchtverontreiniging en op het woon- en leefklimaat. Veranderingen aan historische gebouwen en historische dorpskernen kunnen zowel positief als negatief uitwerken op de culturele erfgoederen.

Maatregel 323. Verwacht wordt, dat de **‘Instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed’** positieve effecten heeft, als eerste op de culturele erfgoederen, maar daarnaast ook op de natuur (toename migratieroutes en mogelijkheden voor agrarisch natuurbeheer), het landschap (toename landschapselementen) en ook op bodem en water en woon- en leefmilieu.

Maatregel 341. Een **‘Verwerving van vakkundigheid, dynamisering en uitvoering’** heeft geen milieueffecten verwerving van vakkundigheid, dynamisering en uitvoering.

Maatregelen 411, 412 en 413. Bij deze maatregelen in de sfeer van ondersteuning van plaatselijke ontwikkelingsstrategieën om doelstelling assen 1, 2 en 3 te realiseren, van de uitvoering van samenwerkingsprojecten en van het beheer van plaatselijke groepen zijn milieueffecten niet aan de orde. Hooguit gaat het om een versterking van de effecten, zoals die bij de assen 1, 2 en 3 zijn opgenomen.

Maatregel 421. Bij de **‘Uitvoering van transnationale en interterritoriale samenwerkingsprojecten’** zijn directe milieueffecten niet aan de orde. Hooguit gaat het om een (indirecte) versterking van de effecten, zoals die bij de assen 1, 2 en 3 zijn opgenomen.

Maatregel 431. Bij de **‘Uitvoering van plaatselijke ontwikkelingsstrategieën’** zijn milieueffecten niet aan de orde. Hooguit gaat het om een versterking van de effecten in de assen 1, 2 en 3.

5.2. Samenvattend overzicht milieueffecten

In tabel 5.1. is, in aansluiting op tabel 1.2., een samenvattend overzicht opgenomen van de milieueffecten. Tevens is de omvang van de effecten kwalitatief gewaardeerd. Deze waardering is weergegeven in een vijfpuntsschaal, die loopt van zeer negatief (- -), via neutraal (0) tot zeer positief (++). Daarnaast is de tabel voorzien van arceringen om in één oogopslag duidelijk te maken waar de belangrijkste effecten worden verwacht. De tabel is als volgt te lezen:

- een aantal maatregelen heeft geen relatie met het milieu. Die zijn in de tabel niet aangegeven. Die maatregelen hebben ook geen milieueffect. Een aantal andere maatregelen hebben neutrale effecten (0). Hier is wél sprake van een milieueffect, maar die zijn gering en niet te kwalificeren als echt positief of echt negatief;
- indien de beoordeling donkergrijs is gearceerd en vetgedrukt, bijvoorbeeld **+**, dan leidt de maatregel tot een ‘direct gevolg’ binnen het aangegeven milieuthema;
- indien de beoordeling lichtgrijs is gearceerd en niet vetgedrukt, bijvoorbeeld **+**, dan leidt de maatregel tot een ‘indirect gevolg³’ binnen het aangegeven milieuthema;
- indien de beoordeling is aangegeven tussen haakjes, bijvoorbeeld (+), dan gaat het om een ‘ondersteunende maatregel⁴’.

³ Onder een ‘indirect effect’ wordt verstaan een effect van een optredend ‘direct effect’. Bijvoorbeeld: een direct effect op de luchtkwaliteit kan een indirect effect hebben op het woon- en leefklimaat.

⁴ Onder een ‘ondersteunende maatregel’ wordt verstaan een maatregel die op zich geen milieueffecten heeft, maar die een maatregel die dat wél heeft, ondersteunt. Bijvoorbeeld maatregelen in de organisatorische of facilitaire sfeer.

Tabel 5.1. Samenvattend overzicht mogelijk aanzienlijke gevolgen van het POP-2

Nr.	Maatregel	EUR x10 ⁶						Woon- en leefklimaat
			Natuur	Landschap	Bodem en water	Lucht en klimaat	Culturele erfgoederen	
111	Beroepsopleiding en voorlichting	39	(+)		(+)	(+)		(+)
114	Gebruik adviesdiensten	14	(+)		(+)	(+)		(+)
121	Modernisering landbouwbedrijven	77	+		+	+		+
123	Verhoging toegevoegde waarde land/bosbouwproducten	4			+			
124	Samenwerking bij innovatie	20	(+)		(+)	(+)		
125	Infrastructuur voor de ontwikkeling / aanpassing van land- en	160	0	0	+	+	0	
132	Deelname door landbouwers aan voedselkwaliteitsregelingen	4	+	0	++	++		+
133	Activiteiten op het gebied van voorlichting en afzetbevordering.	1,5	(+)	(0)	(+)	(+)		(+)
212	Betalingen aan boeren in handicapoebieden	55	++	++	++	+	+	
213	Betalingen in het kader van Natura 2000 en KRW:	pm	p		pm			
214	Agro-milieubetalingen	412	++	++	++	+	+	+
216	Ondersteuning van niet-productieve investeringen	327	++	++	++		+	
221	Eerste bebossing van landbouwgrond	19	+	0	+	+		+
311	Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten	28	0	0	0	0	0	-
312	Oprichting en ontwikkeling micro-ondernemingen	25	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(-)
313	Bevordering toeristische activiteiten	95		-			0	0
321	Basisvoorzieningen voor de plattelandseconomie en –bevolking	42						
322	Dorpsvernieuwing en –ontwikkeling	36		+		+	+/-	++
323	Instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed	57	+	+	+		++	+
341	Verwerving vakkundigheid, dynamisering en uitvoering	7						
411	Maatregelen		Leader-maatregelen kunnen zowel positieve als negatieve milieueffecten hebben. Het zijn maatregelen, die overeenkomen met de doelstellingen van de assen 1, 2 en 3 en die vanuit de lokale niveaus worden geïnitieerd.					
/2/3								
421	Uitvoering transnationale en interterritoriale samenwerkingsprojecten							
431	Beheer plaatselijke ontwikkelingsstrategieën							

[†] Het totaal van Europese en Nederlandse publieke uitgaven (volgens de maatregelfiches in het concept POP-2 van 9 november 2006).

5.3. Voorgenomen mitigerende en compenserende maatregelen

Duurzame ontwikkeling is een leidend beginsel in het Nederlandse plattelandsbeleid. Het POP-2 wordt onder andere ingezet om de doelen van biodiversiteit, duurzaam waterbeheer en klimaat te helpen bereiken. Verschillende maatregelen uit As 2 zijn specifiek op de aanpak van deze thema's gericht. Echter, niet alleen de maatregelen van As 2 zullen bijdragen aan de verbetering van de kwaliteit van milieu, natuur en landschap, ook in de overige assen is de inzet de maatregelen te laten bijdragen aan de verhoging van de duurzaamheid van de plattelandsontwikkeling.

De maatregelen scoren dan ook (nagenoeg) alle positief. De enige negatieve bijverschijnselen zijn een gevolg van de functieveranderingen die het platteland ondergaat in de richting van diversificatie naar niet-agrarische activiteiten. Daarbij kan enige 'verrommeling' van het landschap optreden, almede een (relatief geringe) verkeerstoename. Deze bijverschijnselen zijn in dit hoofdstuk negatief gewaardeerd. Hierbij zijn drie opmerkingen te maken. Op de eerste plaats dienen alle ontwikkelingen minimaal te voldoen aan de wet- en regelgeving, die zulke ontwikkelingen aan regels bindt. Op de tweede plaats kunnen zulke effecten, door lokale maatregelen in de sfeer van planvorming, ontwerp en vergunningverlening, tot een minimum worden beperkt. Tenslotte moeten de ontwikkelingen worden vergeleken met het niet-uitvoeren van de stimuleringsmaatregelen. In dat laatste geval zouden de negatieve effecten op natuur, landschap en milieu veel groter kunnen zijn door mogelijke verpaupering en gebrek aan beheer en onderhoud. Bij de beoordeling van de maatregelen zou dit in het oog moeten worden gehouden.

6. LEEMTEN IN KENNIS EN MONITORING

In dit hoofdstuk staat, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt h, *'een schets van de redenen voor de selectie van de onderzochte alternatieven en een beschrijving van de wijze waarop de beoordeling is uitgevoerd, met inbegrip van de moeilijkheden die bij het verzamelen van de vereiste informatie zijn ondervonden (zoals technische tekortkomingen of ontbrekende kennis)*'. In dit hoofdstuk staat ook, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt i, *'een beschrijving van de voorgenomen monitoringsmaatregelen overeenkomstig artikel 10'*

6.1. Redenen voor de selectie van de alternatieven

In het POP-2 zijn geen alternatieven onderscheiden. In deze SMB zijn dan ook geen alternatieven geselecteerd.

6.2. Wijze waarop de beoordeling is uitgevoerd

proces

De beoordeling is uitgevoerd aan de hand van:

- een bestudering van het Programmadocument Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) 2 2007-2013, versie 9 november 2006, met name van bijlage 4, de Maatregelfiches. De bevindingen zijn gerapporteerd in bijlage I van deze SMB en samengevat in hoofdstuk 2;
- een inventarisatie van het relevante beleidskader, zowel wat betreft de legitimering van het POP-2 als het randvoorwaardelijk beleidskader. De bevindingen zijn gerapporteerd in bijlage II van deze SMB en samengevat in hoofdstuk 3;
- een inventarisatie op hoofdlijnen van het milieu in Nederland, met inbegrip van de indicatoren die voor de monitoring daarvan worden gehanteerd. Die inventarisatie is gerapporteerd in bijlage III van deze SMB en samengevat in hoofdstuk 4;
- een analyse van de mogelijke effecten van de POP-2 maatregelen op de onderscheiden milieuthema's. De bevindingen zijn gerapporteerd in bijlage IV van deze SMB en samengevat in hoofdstuk 5.

methode

De mogelijke milieueffecten zijn geanalyseerd door iedere POP-maatregel te 'vertalen' in fysieke ingrepen, die effecten kunnen hebben op het milieu. De bepaling van de milieueffecten is mede gebaseerd op enkele ingreep-effectschema's en waar mogelijk gespecificeerd aan de hand van aangetroffen milieu-indicatoren. Het verband tussen de ingrepen en de indicatoren was in de meeste gevallen kwalitatief te bepalen. Een nadere kwantificering bleek echter niet mogelijk, ten eerste omdat er geen verband kon worden gelegd tussen de maatregelen en de omvang van de ingrepen, waardoor de omvang van de ingrepen derhalve niet bekend zijn, ten tweede omdat er geen causaal verband is aangetroffen tussen de ingrepen en de milieu-indicatoren. In alle gevallen werden de milieu-indicatoren niet alleen beïnvloed door de landbouw, maar door meerdere factoren. De verhouding daartussen is niet bekend.

begeleiding

Het onderzoek is begeleid door een begeleidingsgroep, bestaande uit:

- ir. H.M. Brugging;
- drs. S.P. Groen;
- ing. T.L.J. Janssen;
- ir. H. Liefijn;
- ir. M.M. Mensink;
- ir. P.T. Voskuil (voorzitter).

6.3. Moeilijkheden bij het verzamelen van de vereiste informatie

Het Nederlandse plattelandsbeleid is neergelegd in een aantal nota's. De hoofdlijnen in brede zijn door kabinet en Kamer in 2004 vastgesteld in de nota 'Agenda voor een Vitaal Platteland'. In 2005 heeft de regering de visienota 'Kiezen voor Landbouw' uitgebracht, met het oog op de ontwikkelingen in de toe-

komst. In augustus 2006 verscheen de nota 'Nederlandse Plattelandsstrategie' [lit. 3], waarin de prioriteiten voor de inzet van de middelen uit het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling voor de periode 2007-2013 zijn beschreven. Deze nota is richtinggevend voor het POP-2. Een moeilijkheid bij de inventarisatie van de beleidsvoornemens was, dat de genoemde nota's op hoofdlijnen op elkaar aansluiten, maar qua tekst soms een ontwikkeling hebben doorgemaakt. Dat maakt de teksten, zeker voor niet direct betrokkenen, soms minder doorzichtig.

Deze SMB dient de milieueffecten van het betrokken plan of programma te vermelden. In het algemeen worden die effecten bepaald volgens de lijn 'maatregelen – ingrepen – effecten'. In het concept POP-2 zijn de ingrepen het meest helder beschreven in de maatregelfiches, die daarin zijn opgenomen als bijlage 4. De hoofdtekst van het POP-2 is meer gericht op de motivering van de gemaakte keuzen in relatie tot Europese en nationale strategieën (hoofdstuk 4) en op hetgeen met de maatregelen wordt beoogd (hoofdstuk 5), dan op een uitwerking van de maatregelen en de ingrepen. De effectbepaling is dus meer gebaseerd op bijlage 4 van het POP-2 dan op de hoofdtekst van het POP-2.

Geconstateerd is, dat het Nederlandse plattelandsbeleid voor 6 à 7 % wordt gerealiseerd via het POP-2 maatregelenpakket. Het overige deel wordt gefinancierd uit het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG), de Provinciale Meerjarenprogramma's (PMJP's) en uit nationale budgetten buiten het ILG om. Een beschrijving van de samenhang tussen deze pakketten is echter niet gevonden. Dat maakt de beoordeling van de POP-2 maatregelen (sec) lastig. Met name over maatregel 125 en over maatregelen in as 3 zijn daarom afzonderlijke discussies gevoerd. Daar is geconstateerd, dat de effecten van de maatregelen (sec) soms negatief kunnen zijn, maar altijd in het licht moeten worden geplaatst van de autonome ontwikkelingen en de positieve effecten van landinrichtingsmaatregelen, die mede zijn gericht op een verbetering van natuur en landschap.

In de verschillende beleidsdocumenten wordt de nadruk gelegd op de samenhang tussen de doelstellingen van het landbouwbeleid en op het natuur- en milieubeleid (biodiversiteit, water, klimaat), waarin de realisering van de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) en Natura 2000 belangrijke elementen zijn. Ondanks deze beleidsuitspraken zijn in het POP-2 (nog) geen maatregelen uitgewerkt. Dit zal gebeuren 'wanneer meer zicht is ontstaan op de te nemen maatregelen in de Natura 2000 gebieden. Hetzelfde geldt voor de Kaderrichtlijn Water' [lit 4, pag 66]. Het POP-budget vanuit Brussel staat vast. Wanneer wordt besloten maatregel 213 in te voegen, vindt er een verschuiving van budget naar deze maatregel plaats, ten koste van andere maatregelen. Ook nationaal zal er dan budget tegenover gezet moeten worden.

6.4. Voorgenomen monitoringsmaatregelen

Bij de beschrijving van de bestaande milieusituatie en de bepaling van de mogelijke milieueffecten van de POP-2 maatregelen is aangesloten op de in de literatuur aangetroffen milieuindicatoren. Deze worden door verschillende onderzoeksinstituten al geruime tijd gemonitord, mede met het oog op de bepaling van de effecten van de agrarische sector. Door deze monitoring 'gewoon' te continueren kunnen derhalve ook de effecten van de agrarische sector blijvend worden gevolgd. De milieuindicatoren zijn:

natuur

- dagvlinders in: open graslanden in veenweidegebieden
- weidevogels open bouwlanden in zeekelegebieden
- nematoden halfopen gebieden op de hogere zandgronden
- broedvogels in Vogelrichtlijngebieden
- planten;

daarnaast ook:

- agrarische bedrijven met agrarisch natuurbeheer;
- oppervlakte verdroogd areaal;
- aantal oligotrofe/eutrofe planten- en diersoorten.

landschap

- verandering oppervlakte open landschappen;
- verandering oppervlakte kleinschalige landschappen;
- verandering oppervlakte agrarisch gebied;
- verandering gebruik agrarisch gebied.

bodem en water

- nutriënten(balansen, -overschotten);
- ammoniak(balansen, -overschotten);
- chemische gewasbestrijdingsmiddelen;
- zware metalen;
- zure regen.

lucht en klimaat

- aandeel duurzame energie;
- productie van hernieuwbare energie uit de landbouw en bosbouw;
- distikstofoxide;
- kooldioxide;
- ammoniak;
- methaan.

culturele erfgoederen

- aardkundige waarden;
- landschapselementen en –patronen;
- herkenbaarheid ontginningsgeschiedenis;
- cultuurhistorische elementen
- archeologische elementen.

woon- en leefklimaat

- % geurghinderden door de landbouw;
- verandering oppervlak donker gebied;
- aantal verkeersongevallen op het platteland.

7. LITERATUUR

Met betrekking tot het landbouwbeleid:

[1] Agenda voor een vitaal platteland - visie : inspelen op veranderingen / Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2004.

[2] Agenda voor een vitaal platteland : meerjarenprogramma 2007-2013 : samen werken / Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). Gezamenlijk programma met de Ministeries VROM, V&W en OC&W.

Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), 2006.

[3] Nederlandse plattelandsstrategie 2007-2013 / Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2006.

[4] Programmadocument Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP)-2 2007-2013 voor Nederland / Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. (Concept d.d. 9 november 2006).

Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2006.

Met betrekking tot de SMB-regelgeving:

[5] Richtlijn 2001/42/EG van het Europees Parlement en de Raad betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's / Europees Parlement en Raad van de Europese Unie.

PE-CONS 3619/3/01 REV 3. Publicatieblad Nr. L 197 (21/07/2001) p. 30-37. Staat bekend als: Europese richtlijn voor Strategische Milieubeoordeling.

[S.I.] : [s.n.], 2001.

[6] Draft guidelines for Ex ante Evaluation. Directorate General for Agriculture and Rural Development, february 2005. Rural Development 2007-2013. Common Monitoring and Evaluation Framework.

Met betrekking tot de milieusituatie:

[7] Milieubalans 2006 / Milieu- en Natuurplanbureau.

Bilthoven: Milieu- en Natuurplanbureau, 2006.

[8] Natuurbalans 2006 / Milieu- en Natuurplanbureau.

Bilthoven: Milieu- en Natuurplanbureau, 2006.

[9] Milieu & Natuurcompendium. <http://www.mnp.nl/mnc/index-nl.html>.

[10] Land- en tuinbouwcijfers 2006 / Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO) en Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Den Haag: LEI-DLO ; Voorburg : CBS, 2006.

Bijlage 3b.1, SMB overzichtstabel: mogelijke Effecten van de POP-2 maatregelen op het milieu

Nr.	Mogelijke effecten	Natuur	Landschap	Bodem en water	Lucht en klimaat	Culturele erfgoederen	Woon- en leefklimaat
As 1							
111	Verwacht wordt, dat de maatregel 'Beroepsopleiding en voorlichting' activiteiten ondersteunt, die (direct) leiden tot vermindering van emissies naar bodem en water (nutriënten, bestrijdingsmiddelen), lucht (ammoniak, fijn stof, broeikasgassen), alsmede (direct) leiden tot energiebesparing. Dit heeft weer (indirecte) gunstige effecten op de natuur en het woon- en leefklimaat.	(+)	n.v.t.	(+)	(+)	n.v.t.	(+)
114	Verwacht wordt, dat de milieueffecten van de maatregel 'Gebruik adviesdiensten' vergelijkbaar zijn met die van maatregel 111.	(+)	n.v.t.	(+)	(+)	n.v.t.	(+)
121	Verwacht wordt, dat 'Modernisering van landbouwbedrijven' (directe) gunstige effecten heeft op verlaging van emissies naar bodem en water (nutriënten, bestrijdingsmiddelen), naar lucht en klimaat (broeikasgassen, ammoniak, geur, duurzaam energiegebruik) en, specifiek bij de glastuinbouw, van energiebesparing en nuttig hergebruik van energie, waardoor ook reducties van emissies van broeikasgassen optreden en een afname van het aantal lichtgeinderden zal ontstaan. Dit heeft ook weer (secundaire) gunstige effecten op de natuur en het woon- en leefklimaat.	+	n.v.t.	+	+	n.v.t.	+
123	Verwacht wordt, dat een 'Verhoging van de toegevoegde waarde van land- en bosbouwproducten' geen relevante effecten heeft op het milieu, behalve wellicht een geringe (indirecte) verbetering van de emissies naar de bodem, door vermindering van de reststromen.	n.v.t.	n.v.t.	+	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

Nr.	Mogelijke effecten	Natuur	Landschap	Bodem en water	Lucht en klimaat	Culturele erfgoederen	Woon- en leefklimaat
124	<p>Verwacht wordt, dat de ondersteunende maatregel ‘Samenwerking bij innovatie’ directe positieve effecten heeft op het gebied van beperking van emissies naar bodem en water alsmede naar lucht en klimaat met als indirect gevolg een verbetering van natuurwaarden, zoals een toename van het aantal oligotrofe soorten.</p>	(+) n.v.t.	n.v.t.	(+) n.v.t.	(+) n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
125	<p>Maatregelen met betrekking tot de ‘Infrastructuur voor de ontwikkeling/aanpassing van land- en bosbouw’ zijn in beginsel kleinschalig en mitigerend en passen altijd in een breder kader van veelal regionale en integrale projecten, die veelal zijn gericht op verbetering van natuur en milieu. Op zich kunnen de (directe) effecten van maatregel 125 positief of negatief zijn (afhankelijk van waar het precies om gaat), maar binnen de bredere context is het effect op de kwaliteit van het milieu per saldo altijd positief, waarbij tevens geldt dat ingrepen aan de regelgeving op het gebied van landbouw, water, mest en cultuurhistorie moeten voldoen. De effecten op natuur, landschap en culturele erfgoederen worden daarom neutraal gewaardeerd. Schaalvergroting zal er tevens toe leiden dat efficiëntere werkprocessen kunnen worden ingezet, waardoor emissies naar bodem, water en lucht kunnen afnemen. Op het woon- en leefklimaat worden geen effecten verwacht.</p>	0	0	+	+	0	n.v.t.
132	<p>Verwacht wordt, dat ‘Deelname van landbouwbouwers aan voedselkwaliteitsregelingen’ grote (directe) positieve effecten heeft op de emissies naar bodem en water en naar lucht en klimaat, en daardoor (indirect) ook op natuur (verbetering biodiversiteit, vooral in de bodem) en woon- en leefklimaat. De effecten op het landschap zijn gering. Effecten op culturele erfgoederen zijn niet aan de orde.</p>	+	0	++	++	n.v.t.	+

Nr.	Mogelijke effecten	Natuur	Landschap	Bodem en water	Lucht en klimaat	Culturele erfgoederen	Woon- en leefklimaat
133	<p>Verwacht wordt, dat 'Activiteiten op het gebied van voorlichting en afzetbevordering' de deelname aan voedselkwaliteitsregelingen (zie maatregel 132). ondersteunen. De effecten van maatregel 133 hebben daarom een (ondersteunend) positief effect op de positieve effecten van een voedselkwaliteitsregeling.</p>	(+) (+)	(0)	(+) (+)	(+) (+)	n.v.t	(+) (+)
<u>As 2</u>							
212	<p>Verwacht wordt, dat 'Betalingen aan boeren in handicapgebieden', in vergelijking met het niet ondersteunen van deze boeren, voor natuur en landschap alsmede voor met name het kwantitatieve waterbeheer grote (directe) positieve effecten hebben. Hiermee blijven bijvoorbeeld landschapselementen en wellicht ook culturele erfgoederen behouden of kunnen zelfs worden verbeterd. In veenweidegebieden wordt ook de luchtkwaliteit bevorderd. Op de overige thema's heeft deze maatregel geen effect.</p>	++	++	++	+	+	n.v.t.
213	<p>Als 'Betalingen in het kader van Natura 2000 en de Kaderrichtlijn Water' aan de orde komen, kan dat grote (directe) gunstige gevolgen hebben voor bodem en water en de natuur (minder emissie van nitraten, toename oligotrofe dier- en plantensoorten en toename diersoorten in de Natura-2000 gebieden).</p>	p.m.	n.v.t	p.m.	n.v.t	n.v.t	n.v.t.

Nr.	Mogelijke effecten	Natuur	Landschap	Bodem en water	Lucht en klimaat	Culturele erfgoederen	Woon- en leefklimaat
214	<p>Verwacht wordt, dat 'Agro-milieubetalingen' grote (directe) positieve effecten hebben op natuur, landschap en bodem en water. Het kan gaan om het in stand houden en vergroten van de weidevogel populatie (door bescherming van het broed- en foerageerbiotoop), om toename van agrarisch natuurbeheer, vergroting van de biodiversiteit in landbouwgebieden, om differentiatie in het landschap door herontwikkeling van karakteristieke cultuurhistorische elementen met natuurgericht beheer en ruimtelijke arrangementen voor natuur en recreant, om extra vermindering van vermisting, om vermindering van het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen en om het tegengaan van verdroging. Daardoor kan tevens het aantal geurgehinderden afnemen, zodat (indirect) het woon- en leefklimaat verbetert.</p>	++	++	++	+	+	+
216	<p>Verwacht wordt, dat door 'Ondersteuning van niet-productieve investeringen' landschappelijke elementen kunnen worden hersteld of aangelegd, de waterhuishouding kan worden gewijzigd ten behoeve van de natuur en agrarisch natuurbeheer kan worden gestimuleerd. Deze maatregelen hebben daarom grote (directe) positieve effecten op natuur, landschap, water en culturele erfgoederen.</p>	++	++	++	n.v.t.	+	n.v.t.
221	<p>Verwacht wordt, dat een 'Eerste bebossing van landbouwgrond' (directe) positieve effecten heeft op natuur (toename biodiversiteit, realisering van Natura 2000 doelstellingen), op bodem en water (liever bos dan agrarisch gebied) en op lucht (CO₂ vastlegging). Door toename van dergelijke landschapselementen zal het halfopen landschap toenemen, hetgeen een afname van het (zeer) open of kleinschalige landschap kan betekenen. Een indirect positief effect wordt bereikt voor het woon- en leefklimaat, doordat veel mensen bos positief beleven.</p>	+	0	+	+	n.v.t.	+

Nr.	Mogelijke effecten	Natuur	Landschap	Bodem en water	Lucht en klimaat	Culturele erfgoederen	Woon- en leefklimaat
As 3							
311	<p>Verwacht wordt, dat 'Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten' (indirect) leidt tot vermindering van emissies door de landbouw, maar dat vervangende bedrijven ook weer nieuwe emissies kunnen opleveren. Per saldo zullen de effecten niet van toepassing, dan wel neutraal zijn. Door de ingrepen kan het landschap enigszins 'verrommelen' (reclameborden, boerengolf, minicampings, niet-agrarische bebouwingen) door toevoeging van wezensvreemde elementen die samenhangen met de functieverandering. Anderzijds, indien daardoor leegstand en verpaupering wordt voorkomen is dat weer positief. Per saldo worden de effecten op het landschap neutraal gewaardeerd. Op het woon- en leefklimaat wordt een negatief effect verondersteld door een mogelijke toename van het verkeer.</p>	0	0	0	0	0	-
312	<p>Verwacht wordt, dat de 'Oprichting en ontwikkeling van micro-ondernemingen' ondersteunend werken op de effecten van maatregel 311 en derhalve per saldo niet van toepassing dan wel neutraal zijn, behalve voor het woon- en leefklimaat.</p>	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(-)
313	<p>Verwacht wordt, dat 'Bevordering van toeristische activiteiten' op termijn een (indirect) negatief effect kan hebben op het landschap. Er komen wegen en paden (inclusief bewegwijzering) bij en het aantal elementen die daar oorspronkelijk niet voorkwamen, neemt toe. Ingrepen kunnen in beginsel leiden tot negatieve effecten op culturele erfgoederen, maar bij een zorgvuldige planvorming en uitvoering is het effect neutraal. Op het woon en leefklimaat wordt per saldo een neutraal effect verwacht. Enerzijds krijgt de leefbaarheid een impuls, anderzijds kan de verkeersveiligheid afnemen. Overige effecten worden niet verwacht.</p>	n.v.t	-	n.v.t	n.v.t	0	0

Nr.	Mogelijke effecten	Natuur	Landschap	Bodem en water	Lucht en klimaat	Culturele erfgoederen	Woon- en leefklimaat
321	'Basisvoorzieningen voor de plattelandseconomie en -bevolking' hebben geen effecten op het milieu.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
322	Verwacht wordt, dat 'Dorpsvernieuwing en -ontwikkeling' (directe) positieve effecten heeft op het landschap, op sanering van hinder van luchtverontreiniging en op het woon- en leefklimaat. Veranderingen aan historische gebouwen en historische dorpskernen kunnen zowel positief als negatief uitwerken op de culturele erfgoederen.	n.v.t.	+	n.v.t.	+	+/-	++
323	Verwacht wordt, dat de 'Instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed' (directe) positieve effecten heeft, als eerste op de culturele erfgoederen, maar daarnaast ook op de natuur (toename migratieroutes en mogelijkheden voor agrarisch natuurbeheer), het landschap (toename landschapselementen) en ook op bodem en water en woon- en leefmilieu.	+	+	+	n.v.t.	++	+
341	Een 'Verwerving van vakkundigheid, dynamisering en uitvoering' heeft geen milieueffecten verwerving van vakkundigheid, dynamisering en uitvoering.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
<u>As 4</u>							
411	Bij 'Maatregelen' in de sfeer van ondersteuning van plaatselijke	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
412	ontwikkelingsstrategieën om doelstelling assen 1, 2 en 3 te realiseren, van de	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
413	uitvoering van samenwerkingsprojecten en van het beheer van plaatselijke groepen zijn directe milieueffecten niet aan de orde. Hooguit gaat het om een (indirecte) versterking van de effecten, zoals die bij de assen 1, 2 en 3 zijn opgenomen.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

Nr.	Mogelijke effecten	Natuur	Landschap	Bodem en water	Lucht en klimaat	Culturele erfgoederen	Woon- en leefklimaat
421	Bij de 'Uitvoering van transnationale en interterritoriale samenwerkingsprojecten' zijn directe milieueffecten niet aan de orde. Hooguit gaat het om een (indirecte) versterking van de effecten, zoals die bij de assen 1, 2 en 3 zijn opgenomen.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
431	Bij de 'Uitvoering van plaatselijke ontwikkelingsstrategieën' zijn directe milieueffecten niet aan de orde. Hooguit gaat het om een (indirecte) versterking van de effecten, zoals die bij de assen 1, 2 en 3 zijn opgenomen.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

BIJLAGE 4 Maatregelfiches

Maatregelfiches as 1

111 Beroepsopleiding en voorlichting

Relevante artikel(en)

- Artikel 20(a)(i) en art 21 van Verordening (EG) No. 1698/2005.
- Annex II, punt 5.3.1.1.1 van Verordening (EG) No. 1974/2006.

Maatregelcode: 111

Beweegredenen voor steunverlening

Vakmanschap en management zijn belangrijke voorwaarden voor het succesvol voortbestaan van landbouwondernemingen. Zoals ook geconstateerd in *Kiezen voor landbouw* zal - meer nog dan in het verleden - ondernemerschap de komende jaren voor Nederland de bepalende succesfactor zijn voor ondernemingen in de landbouw, voedsel en bosbouw om zich aan te (kunnen) passen aan de wensen en eisen van markt, samenleving en overheid (bijv. nieuwe overheidsregels en -normen inzake milieu, waterbeheer, veterinaire en sanitaire eisen, fyto-sanitaire eisen, dierenwelzijn, veranderingen in de vraag naar producten) en aan ontwikkelingen in de fysieke, sociale en technische omgeving (bijv. technologische ontwikkelingen, veranderende managementopvattingen, veranderingen in de waterhuishouding, veranderingen van functies in de omgeving van de onderneming).

Relatief hoge kosten in de Nederlandse situatie maken het nodig om, zowel op individuele ondernemingen als in samenwerkingsverbanden, enerzijds de mogelijkheden die er zijn om efficiënter te werken te benutten en anderzijds producten en productiewijzen op ondernemingen te ontwikkelen en introduceren die meerwaarde (economisch, ecologisch en/of sociaal) opleveren. Dit kan op individuele ondernemingen, maar ook in samenwerking met anderen. Dit vereist een hoog niveau van inzicht, kennis en vaardigheden van ondernemers. Het aanpassen aan veranderende wensen en eisen en nieuwe ontwikkelingen vereist van mensen werkzaam in de landbouw en bosbouw dat zij zich met enige regelmaat laten voorlichten en bijscholen, en dat zij kennis nemen van nieuwe ontwikkelingen en wat dat betekent dan wel kan gaan betekenen voor hun bedrijf.

Deze maatregel wordt ingevuld mede op basis van de ervaringen opgedaan met de 'Subsidieregeling demonstratie- en kennisoverdrachtprojecten duurzame landbouw', de 'Kaderregeling kennis en advies' en de 'Subsidieregeling Gebiedsgericht Beleid'. Deze instrumenten zijn de afgelopen jaren door de overheid ingezet om vernieuwingen in de praktijk (op grotere schaal) te kunnen testen en demonstreren en om kennis en informatie over vernieuwingen over te kunnen dragen.

Doelen van de maatregel

Ondernemers die activiteiten verrichten op het gebied van de productie, verwerking en afzet van landbouwproducten en ondernemers in de bosbouwsector laten zich informeren, bijscholen en adviseren over ontwikkelingen die relevant zijn voor de markt, de bedrijfstak en het bedrijf waarin zij werken. Vergroten van het inzicht, de kennis en vaardigheden van mensen werkzaam in de landbouw-, bosbouw- of voedselsector door opleiding, consultatie en voorlichting moet leiden tot nieuwe of betere of hoogwaardiger (neven)producten en productiewijzen, tot verbetering van bedrijfsprocessen en/of tot verbetering van de aansluiting bij de eisen van overheid (incl. cross compliance) en maatschappij. Hiermee wordt het concurrentievermogen van ondernemingen in deze sectoren vergroot en zal in veel gevallen tevens een bijdrage worden geleverd aan de verdere verduurzaming van deze sectoren.

Deze maatregel kan ook gebruikt worden voor "Train de trainer"-activiteiten. In dat geval worden niet de ondernemers maar de voorlichters/adviseurs getraind.

Het doel van de demonstratieprojecten is het (op grote schaal) testen en demonstreren van vernieuwingen in de praktijk en het overdragen van kennis en informatie over vernieuwingen. Het stimuleren en ondersteunen van praktijknetwerken die bijdragen aan het verspreiden van innovatieve kennis en (management)technieken waar in de praktijk ervaring mee bestaat en het vergroten van de strategische ruimte (bijv. het inslaan van andere wegen in de bedrijfsontwikkeling), zodat meer boeren en tuinders van die kennis en technieken gebruik gaan maken. Kenmerkend daarbij is dat "boeren leren van boeren".

Reikwijdte en acties

1. De steun kan betrekking hebben op:

- a. *Kennisvergaring* in de vorm van deelname aan scholing, training of voorlichting;
- b. *Adviezen*:

betrekking hebbend op de algemene bedrijfsmatige ontwikkeling van de onderneming.

Adviezen onder maatregel 111 hebben een collectief karakter, wat wil zeggen dat tegelijkertijd meer dan één landbouwer tegelijk advies krijgt.

- c. *Demonstratieprojecten*:

bedoeld om kennis over en ervaringen met "best practices" en innovaties (in de zin van: eerste demonstratie- of proefprojecten van nieuwe, gewijzigde of verbeterde producten, processen of diensten en alternatieve producten, processen of diensten. Daaronder wordt niet verstaan: routinematige of periodieke wijzigingen van bestaande producten, productielijnen, fabricageprocessen of diensten en andere courante werkzaamheden, zelfs indien deze wijzigingen verbeteringen kunnen zijn), in landbouw, bosbouw en voedingsindustrie te testen in praktijksituaties en onder grotere groepen te verspreiden.

- d. *Stimuleren van praktijknetwerken*:

samenwerkingsverbanden van met name land- of bosbouwondernemingen, agro-MKB-ondernemingen of kennisinstellingen, eventueel aangevuld met ketenpartijen, gericht op de onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring met betrekking tot uitoefening van het land- of bosbouwbedrijf. Steun draagt bij aan het makkelijker tot stand komen en in stand blijven van deze praktijknetwerken.

2. Jaarlijks (bij de openstelling van deze maatregel) beoordeelt de bevoegde autoriteit welke opleidings- en voorlichtingsacties per openstelling het meest urgent zijn en voor steun in aanmerking komen.

3. Geen steun wordt verleend voor opleidingen en trainingen, cursussen of stages die deel uitmaken van normale programma's of leergangen van het middelbaar of hoger landbouw- of bosbouwonderwijs.

Begunstigden

A. Kennisvergaring en B. adviezen:

Ondernemers in de landbouw, bosbouw of voedselindustrie of in de onderneming werkzame personen. Particulieren, stichtingen, publiekrechtelijke rechtspersonen, (producenten)verenigingen, maatschappelijke organisaties, overheidsinstanties, adviesbureaus en onderwijs- en opleidingsinstellingen.

C. Demonstratieprojecten:

Organisatoren van demonstratieprojecten, zijnde ondernemers die activiteiten verrichten op het gebied van de productie, verwerking en afzet van landbouwproducten, ondernemers in de bosbouwsector, particulieren, stichtingen, publiekrechtelijke rechtspersonen, (producenten)verenigingen, maatschappelijke organisaties, overheidsinstanties, adviesbureaus en onderwijs- en opleidingsinstellingen.

D. Praktijknetwerken:

(Deelnemers aan het) samenwerkingsverband van land- of bosbouwondernemingen, agro-MKB-ondernemingen of opleidings- of kennisinstellingen gericht op de onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring met betrekking tot uitoefening van het land- of bosbouwbedrijf.

Beschrijving van de activiteiten (inclusief soorten training)

A. Kennisvergarig

Opdoen van kennis door middel van scholing, training, voorlichting en dergelijke.

De kennisvergarig heeft betrekking op het verkrijgen of vergroten van kennis en vaardigheden waarmee:

- De bedrijfsvoering in het algemeen kan worden verbeterd;
- Verduurzaming (incl. milieuaspecten) van de bedrijfsvoering;
- Beter aan geldende en nieuwe regelgeving kan worden voldaan (ook in relatie tot cross compliance en Arbo);
- Nieuwe, betere of hoogwaardiger producten kunnen worden verkregen of productiewijzen en/of productieprocessen kunnen worden verbeterd;
- Of begeleiding bij het starten of beëindigen van een bedrijf¹.

Met de opgedane kennis dienen de begunstigden in staat te zijn om de prestaties van henzelf en hun bedrijf te verbeteren.

B. Adviezen

Advies wordt gegeven omtrent de ontwikkeling van bedrijven of personen werkzaam in de landbouw-, bosbouw-, of voedselsector, voor de volgende zaken:

- a. Het geven van advies voor het laten verrichten van onderzoek, met uitzondering van kwaliteits- en productcontroles, door deskundigen, met het oog op de ontwikkeling van landbouwproducten van hoge kwaliteit;
- b. Bedrijfsontwikkeling² (inclusief starten van een bedrijf, modernisering, en de verbredingsoptie);
- c. Bedrijfsbeëindiging;
- d. De toepassing van kwaliteitsregelgeving op de onderneming;
- e. Risicobeheer;
- f. Opstellen van bedrijfswaterplannen (een plan dat beschrijft hoe op bedrijfsniveau het beste omgegaan kan worden met waterkwaliteit en waterkwantiteit) en bedrijfsnatuurplannen (een plan dat beschrijft hoe land en erf van een landbouwbedrijf zodanig kunnen worden ingericht en beheerd dat er meer kansen zijn voor (ontwikkeling van) natuur);
- g. Het ontwikkelen van samenwerkingsverbanden.

C. Kennisverspreiding door middel van demonstratieprojecten

Demonstratieproject wordt gedefinieerd als een samenhangend geheel van activiteiten gericht op het in de praktijk uittesten en demonstreren van de resultaten van vernieuwingen op land- of bosbouwondernemingen of in ondernemingen die zich richten op bewerking of verwerking van, of handel in land- of bosbouwproducten. Het gaat om vernieuwingen waarvan in onderzoek, innovatieprojecten of pilots is gebleken dat ze onder praktijkomstandigheden een bijdrage kunnen leveren aan:

- De herstructurering, ontwikkeling en innovatie in (bedrijven in de) genoemde sectoren en/of
- Het voldoen aan de maatschappelijke eisen.

Steun wordt uitsluitend verstrekt aan projecten die betrekking hebben op:

- Biologische landbouw, geïntegreerde landbouw of gesloten teeltsystemen;
- Milieuverantwoorde benutting van meststoffen;
- Beperking van de ammoniakemissies in de veehouderij;
- Verwijdering en verwerking van organische afvalstoffen voor zover betrekking hebbende op de substraatteelt;
- Benutten van (genetische én functionele) agrobiodiversiteit om duurzame productie te bevorderen en zo andere doelen uit het milieubeleid te realiseren (zoals vergroten natuurlijke ziekte- en

¹ Beëindiging van de onderneming kan voor de betrokkenen de verstandigste optie zijn, die ook voor de concurrentiekracht van de Nederlandse landbouw in het algemeen positief kan zijn omdat hiermee ontwikkelingsruimte ontstaat voor andere ondernemers in de landbouw. Het beëindigen van de onderneming is echter een ingrijpende beslissing met de nodige consequenties, waarbij hulp nodig en gewenst kan zijn.

² Deze vorm van ondersteuning wordt onder deze maatregel gefinancierd en niet onder maatregel 121. Het maken van een bedrijfsontwikkelingsplan hoeft niet (onmiddellijk) te leiden tot investeringen zoals bedoeld in maatregel 121. Deze activiteiten (opdoen van kennis over individuele bedrijfsontwikkeling en het plagen van een investering voor bedrijfsmodernisering) zijn daarom gescheiden. Het is aan de individuele landbouwer om de keuze te maken voor welke activiteit(en) hij steun vraagt.

plaagonderdrukking om het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen terug te dringen);

- Verbetering kwaliteit en vergroting variatie bodemleven door goede bodembewerkingsmethoden, bemestingsmethoden en -technieken waardoor het watervasthoudend vermogen van de bodem toeneemt en uitspoeling van nutriënten vermindert; voorkomen van en omgaan met bodemverdichting; en bestrijden van erosie;
- Behouden en ontwikkelen van natuur- en landschapswaarden in agrarische gebieden;
- Nemen van beheersmaatregelen die verdroging van natuurgebieden tegengaan;
- Beperking van milieubelasting door ondernemingen die zich richten op de bewerking of verwerking van, of handel in producten van de land- of bosbouw;
- Terugdringing van het gebruik of de emissie van gewasbeschermingsmiddelen;
- Energiebesparing energie-efficiency en energiemanagement;
- Toepassing van nieuwe marktgerichte productiemethoden of verwerkingstechnieken, waaronder de ontwikkeling van nieuwe landbouwproducten of bijproducten en het openen van nieuwe markten; verbetering van logistieke systemen en informatietechnologie;
- Horizontale of verticale samenwerking;
- Verbetering van de kwaliteit van productieprocessen of -systemen, waaronder integrale borgingssystemen en bedrijfsinterne milieuzorgsystemen;
- Verbetering van de horizontale, onderscheidenlijk verticale samenwerking in, onderscheidenlijk tussen opeenvolgende schakels in de productieketen van land- of bosbouwproducten;
- Verbetering van arbeidsomstandigheden;
- Verbetering van hygiëne of;
- Verbetering van de gezondheid of het welzijn van dieren.

Steun wordt voorts slechts verstrekt voor projecten:

- a. Die kunnen bijdragen aan de bevordering van de toepassing van nieuwe kennis of technologieën, die verder gaat dan de wettelijke minimumnormen;
- b. Die betrekking hebben op vernieuwingen in de productiekolom van land- en bosbouwproducten die voldoende perspectief bieden voor toepassing op bedrijfsniveau;
- c. Die zijn voorzien van een op het project toegesneden communicatieplan, waaruit blijkt dat de organisatie die met de uitvoering daarvan is belast, beschikt over de ter zake benodigde ervaring en expertise;
- d. Die, gelet op de doelstelling, de inhoud en het geografisch bereik, niet gelijk zijn aan projecten waaraan in het kader van deze maatregel eerder een subsidie is verleend;
- e. Waarvan de resultaten openbaar worden gemaakt.

D. Kennisverspreiding door middel van praktijknetwerken

Essentieel in de kennisintensieve landbouw is dat de kennis en ervaring die beschikbaar is bij kennisinstellingen en bij 'voorlopers' in de praktijk ook de (rest van de) praktijk bereikt en daarin ook wordt toegepast. In praktijknetwerken wordt daarop ingespeeld door onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring tussen ondernemers en tussen kennisinstellingen en ondernemers.

Daarmee ontstaat een meer vraaggestuurde vorm van kennisverspreiding, die aansluit op de behoeften van de praktijk. In praktijknetwerken worden projecten ontplooid waarbij ondernemers onderling ervaringen uitwisselen ("boeren leren van boeren") zodat men van elkaar leert, maar kunnen ook projecten een plaats krijgen waarbij door de aan een praktijknetwerk deelnemende ondernemers de expertise van kennisinstellingen, overige MKB-ondernemers of ketenpartijen wordt ingeroepen om tot een hoger kennisniveau te komen en de strategische handelingsruimte van een ondernemer op zijn bedrijf te vergroten. In alle gevallen zal het initiatief berusten bij (een samenwerkingsverband van) agrarisch ondernemers. Uitgaande van de voor hen geldende specifieke behoeften kunnen zij zelf voor hun netwerk een agenda vaststellen en projecten formuleren. Praktijknetwerken staan voor iedereen die in de sector werkt open; het streven is immers om zoveel mogelijk kennis en ervaring met meer duurzame en concurrerende vormen van landbouw, management en technieken "binnen te halen" en te delen. Om het netwerk goed te laten functioneren is veelal behoefte aan een procesbegeleider/projectuitvoerder.

Details over dekking van de steun

A. Kennisvergaring

Subsidie kan worden verstrekt voor het verkrijgen het volgen van opleidingen of trainingen bij daartoe gespecialiseerde instellingen of organisaties. De subsidiabele kosten bestaan uit de kosten die de advies- of opleidingsinstelling vraagt voor zijn dienst.

B. Adviezen

De subsidiabele kosten bestaan uit de kosten die door de adviseur/adviesinstelling voor het consult in rekening worden gebracht en betrekking hebben op het advies. Steun zal worden verstrekt in de vorm van een geldelijke betalingen aan de adviseur/adviesinstelling.

C. Demonstratieprojecten

Als subsidiabele kosten worden uitsluitend aangemerkt:

- Opleidings- en trainingskosten van de met de uitvoering van het project belaste personen;
- Kosten van leveringen van materiaal en diensten door derden ten behoeve van de uitvoering van het demonstratieproject;
- Kosten voor het verstrekken van informatie en het verzorgen van publiciteit;
- De investeringskosten in bedrijfsmiddelen, indien aangetoond wordt dat de beschikking over deze bedrijfsmiddelen niet op andere wijze kan worden verkregen.
- Kosten van huur of lease van voor het project noodzakelijke bedrijfsmiddelen;
- Loonkosten, voor zover deze kosten betrekking hebben op personeel dat ten behoeve van het project is ingezet, alsmede kosten van eigen arbeid van de aanvrager in het kader van het project;
- Uitvoeringskosten, zoals reiskosten en de kosten van de huur van vergaderzalen;
- De kosten van een accountantsverklaring.

D. Praktijknetwerken

Als subsidiabele kosten worden uitsluitend aangemerkt:

- a) De kosten van een procesbegeleider/projectuitvoerder;
- b) De kosten voor de organisatie en het faciliteren van het praktijknetwerk, waaronder inbegrepen zaalhuur, vergaderfaciliteiten en bureaunkosten;
- c) De kosten van het vastleggen en verspreiden van kennis, waaronder begrepen drukwerk en de kosten van de ontwikkeling en het beheer van internetapplicaties.
- d) De kosten voor inhuur van kennis (agrariërs buiten het praktijknetwerk, deskundigen, onderwijs- en kennisinstellingen en onderzoeksafdelingen).

Steun voor starten dan wel ontwikkelen van nieuwe activiteiten van een praktijknetwerk zal in duur beperkt zijn.

Omschrijving van de organisaties die training en informatievoorziening verzorgen

A. Kennisvergaring en B. Adviezen

Aanvragers moeten aannemelijk kunnen maken dat de instelling of persoon die de kennis verspreidt ook daadwerkelijk daartoe geëquipeerd is en de vaardigheden bezit om dat te kunnen. Dit kan op basis van formele kwalificaties dan wel op basis van ervaring.

C. Demonstratieprojecten

Projecten worden geselecteerd op basis van tendering. Zie hierna.

D. Praktijknetwerken

Netwerken worden gekozen door de overheid op basis van toekomstgerichtheid, en doorstromen van kennis van de te behandelen onderwerpen.

Wijze van openstelling

De maatregel kan afhankelijk van beleidsprioriteiten worden opengesteld voor bepaalde soorten beroepsopleiding en voorlichting, zoals hiervoor onderscheiden, en voor bepaalde doelgroepen of doelen/thema's.

A. Kennisvergaring en B. Adviezen

In principe worden de aanvragen gerangschikt op basis van loting, tenzij de bevoegde autoriteit bepaalt dat:

- De aanvragen tot subsidieverlening worden gehonoreerd in volgorde van ontvangst; of
- Aanvragen hoger gerangschikt worden naarmate de aanvraag een grotere bijdrage levert aan de doelstelling van de subsidie. Bij de rangschikking kunnen groepen of thema's worden onderscheiden die verschillen in prioriteit.

C. Demonstratieprojecten

De overheid kan de openstelling inperken tot bepaalde doelen, doelgroepen en/of regio's/gebieden.

Projecten worden beoordeeld en gerangschikt door een beoordelingscommissie, die hierover advies uitbrengt aan de minister.

Projectvoorstellen worden beoordeeld en gerangschikt op basis van de volgende criteria:

- a) De vernieuwing waarop het project betrekking heeft meer perspectief voor toepassing op bedrijfsniveau;
- b) De vernieuwing bevindt zich in een meer gevorderd stadium van ontwikkeling;
- c) Het project meer bijdraagt aan het bevorderen van de toepassing van nieuwe kennis of technologieën in de gehele sector. Indien het een openstelling betreft die gericht is op een bepaalde sector of een bepaald thema, dan geldt als referentie bij de beoordeling van dit criterium de omvang van de betreffende doelgroep dan wel de groep waar dit thema speelt.
- d) Het voor het project uit te werken communicatieplan aantoont dat de relevante doelgroepen op de juiste wijze worden benaderd;
- e) Het draagvlak bij relevante vaktechnische, dienstverlenende, branche- of standsorganisaties, groter is.

Projectvoorstellen/-aanvragen moeten in elk geval op de hiervoor genoemde onderdelen een onderbouwing bevatten.

D. Praktijknetwerken

Netwerken worden gekozen door de overheid op basis van toekomstgerichtheid, lerend vermogen en urgentie van de te behandelen onderwerpen.

Steunintensiteit

Activiteit	Steunintensiteit
A. Kennisvergaring	Maximaal 50% van de kosten.
B. Adviezen	De subsidie bedraagt ten hoogste 50% van de kosten van een bedrijfsadvies, met een maximum van 1500 euro subsidie per advies per adviesproject per jaar.
C. Demonstratieprojecten	Maximaal 35% van de subsidiabele kosten voor niet-landbouwers
	Maximaal 50% van de subsidiabele kosten voor landbouwers.
	Maximaal 70% van de subsidiabele kosten indien het project wordt uitgevoerd door een samenwerkingsverband (alleen van toepassing voor zover begunstigde landbouwers/primaire landbouwondernemingen zijn).
	Indien voor de subsidiabele kosten of een gedeelte daarvan reeds uit anderen hoofde een subsidie is of zal worden verstrekt, wordt slechts een zodanig bedrag aan subsidie verstrekt dat het totaal van alle subsidiebedragen niet meer bedraagt dan 90% van de subsidiabele kosten (alleen van toepassing voor zover begunstigde landbouwers/primaire landbouwondernemingen zijn).
D. Praktijknetwerken	De subsidie bedraagt ten hoogste 80% van de subsidiabele kosten.

Afbakening in relatie tot andere financiële instrumenten van de EU

ESF

Steun voor beroepsopleiding en voorlichting specifiek gericht op personen werkzaam in de landbouw, voedsel en bosbouw wordt betaald vanuit POP2, voor zover het steun betreft die past binnen de hiervoor beschreven doelen, reikwijdte en activiteiten. Die soort steun zal niet vanuit het ESF worden verstrekt.

Anderzijds kan het ESF wel projecten steunen die ook personen behorend tot de doelgroepen landbouw, voedsel en bosbouw betreffen, maar die een ander doel hebben dan hierboven beschreven.

GMO groente en fruit

Wanneer steunverlening voor beroepsopleiding en voorlichting mogelijk is aan telers van groenten en/of fruit vanuit zowel POP2 als vanuit de GMO groente en fruit, dan wordt voorkomen dat potentiële begunstigde mogelijk meerdere keren steun krijgen voor dezelfde activiteit door:

- Deze maatregel in POP2 voor deze maatregelen open te stellen voor landbouwers/ondernemingen die geen lid zijn van een erkende telersverenigingen;
- Deze maatregel in POP2 voor deze maatregelen open te stellen voor ondernemingen die lid zijn van een telersverenigingen onder voorwaarde dat zij aantonen dat zij geen steun kunnen ontvangen voor deze maatregel in het kader van de GMO.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	26 (incl. private financiering bij top-up)
Nationale publieke steun	Cofinanciering: 14,67 Top-up: 11,32
EU publieke steun	14,67
Verwachte totaal voor 2007-2013	66,66

Overgangsbepalingen (inclusief geschat bedrag)

<p>Subsidieregeling demonstratie- en bewustmakingsprojecten duurzame landbouw (artikel 33, 11^e gedachtestreepje Verordening 1257/1999)</p>	<p>Totale publieke steun € 5,0 mln. waarvan EU-bijdrage € 2,4 mln.</p>	<p>- € 0,488 mln. (EU-bijdrage € 0,122 mln., cofinancieringspercentage 25% conform POP1) hiervan heeft betrekking op uitgaven tussen 16/10/2006 en 31/12/2006. Deze uitgaven zijn bij de EU gedeclareerd op 31/1/2007.</p> <p>- Het resterende bedrag heeft betrekking op uitgaven tussen 1/1/2007 en 31/12/2008. Dit wordt gedeclareerd uiterlijk 31/01/2009. Op deze verplichtingen/uitgaven zijn de voorwaarden van POP1 van toepassing.</p> <p>Deze maatregel uit POP1 wijkt af van de codering volgens bijlage II van de overgangsverordening (Vo. 1320/2006). De reden hiervoor is dat de aard van te financieren activiteiten past binnen de reikwijdte van maatregel 111 uit de Vo. 1698/2005 zoals in het maatregelfiche is omschreven.</p>
---	--	--

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	<p>Aantal deelnemers aan opleiding/voorlichting (unieke personen); uitgesplitst naar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - A. aantal gevolgde trainingen en opleidingen; - B. aantal ontvangen adviezen - C. aantal deelnemers aan demonstratieprojecten; - D. aantal deelnemers aan praktijknetwerken. <p>Van deelnemers wordt vastgelegd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - geslacht; - leeftijd jonger dan 40 of 40 en ouder; - inhoud waarop de training betrekking had (management/administratie/marketing; ICT; nieuwe technologieën en innovatieve praktijken; nieuwe normen; productkwaliteit; beheer en verbetering van milieu, natuur en landschap; anders). - soort participant (landbouw, bosbouw, voedingsindustrie) 	0	<p>Totaal (incl. top-up): 12.500 A+B: 700 C: 7.100 D: 4.700</p>
Output (verplicht)	<p>Aantal ontvangen trainingsdagen (van alle deelnemers); uitgesplitst naar</p> <ul style="list-style-type: none"> - aantal gevolgde trainingen en opleidingen; - aantal ontvangen adviezen - aantal deelnemers aan demonstratieprojecten; - aantal deelnemers aan praktijknetwerken. 		<p>Totaal (incl. top-up): 36.700 A+B: 1.400 C: 7.100 D: 28.200</p>

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

geen

114 Gebruik adviesdiensten

Relevante artikel(en)

- Artikel art 20 (a) (iv) en art 24 van Verordening (EG) No. 1698/2005.
- Artikel 15 en Annex II punt 5.3.1.1.4 van Verordening (EG) No.1974/2006.

Maatregelcode: 114

Beweegredenen voor steunverlening

Ondernemingen in de landbouw worden met de nodige veranderingen geconfronteerd, waar ze op zullen moeten inspelen. Een deel van die veranderingen is het directe gevolg van EU- en nationale regelgeving. Met het bijdragen in de kosten van gebruik van bedrijfsadviesdiensten wil de overheid landbouwers en bosbouwers aanzetten tot en helpen bij het voldoende inspelen op deze veranderingen en het voldoen aan nieuwe eisen die gesteld worden.

Deze maatregel wordt ingevuld mede op basis van de ervaringen opgedaan met de 'Kaderregeling kennis en advies'.

Doelen van de maatregel

Steun moet bijdragen aan het dragen van de kosten die voortvloeien uit het gebruik van adviesdiensten die de hele prestatie van de onderneming moeten verbeteren.

Reikwijdte en acties

Een bedrijfsadvies bevat een advies aan de ondernemer, omtrent de wijze waarop deze zijn landbouwbedrijf kan ontwikkelen of voortzetten.

Het bedrijfsadvies heeft ten minste betrekking op de verplichte beheerseisen en goede landbouw- en milieucondities voorgeschreven in:

1. De artikelen 4 en 5 van Verordening (EG) nr. 1782/2003, in samenhang met bijlagen III en IV van Verordening (EG) nr. 1782/2003, en;
2. Verplichte arbeidsveiligheidsstandaarden, vastgelegd in Arbowet (wet op de arbeidsomstandigheden) en het Arbobesluit, gebaseerd op communautaire regelgeving.

Landbouwers die gebruik maken van deze maatregel zullen in alle gevallen geïnformeerd worden over genoemde beheerseisen en de goede landbouw- en milieucondities, de communautaire aspecten daarvan en de wijze waarop dit in Nederland geïmplementeerd dient te worden.

Het advies kan daarnaast ook betrekking hebben op andere zaken die de bedrijfsontwikkeling betreffen. Het kan hierbij gaan om:

- Het verrichten van bedrijfsdoorlichtingen, met uitzondering van kwaliteits- en productcontroles door deskundigen;
- Het geven van advies voor het laten verrichten van onderzoek, met uitzondering van kwaliteits- en productcontroles, door deskundigen, met het oog op de ontwikkeling van landbouwproducten van hoge kwaliteit;
- Het opstellen van plannen gericht op bedrijfsontwikkeling³ (inclusief starten van een bedrijf en de verbredingsoptie);
- Het opstellen van plannen gericht op bedrijfsbeëindiging;
- Het opstellen van plannen gericht op de toepassing van kwaliteitsregelgeving op de onderneming;
- Het opstellen van plannen gericht op risicobeheer;
- Het opstellen van bedrijfswaterplannen (een plan dat beschrijft hoe op bedrijfsniveau het beste omgegaan kan worden met waterkwaliteit en waterkwantiteit en bedrijfsnatuurplannen (een plan

³ Deze vorm van ondersteuning wordt onder deze maatregel gefinancierd en niet onder maatregel 121. Het maken van een bedrijfsontwikkelingsplan hoeft niet (onmiddellijk) te leiden tot investeringen zoals bedoeld in maatregel 121. Deze activiteiten (opdoen van kennis over individuele bedrijfsontwikkeling en het plegen van een investering voor bedrijfsmodernisering) zijn daarom gescheiden. Het is aan de individuele landbouwer om de keuze te maken voor welke activiteit(en) hij steun vraagt.

dat beschrijft hoe land en erf van een landbouwbedrijf zodanig kunnen worden ingericht en beheerd dat er meer kansen zijn voor (ontwikkeling van) natuur);

- Het opstellen van plannen gericht op het ontwikkelen van samenwerkingsverbanden.

Het bedrijfsadvies is gebaseerd op een op de betrokken landbouwonderneming uitgevoerd onderzoek, dat onderdeel uitmaakt van het advies.

Steun zal worden verstrekt in de vorm van een geldelijke betalingen aan de adviseur/adviesinstelling.

In aanvulling hierop kunnen ook andere criteria gesteld worden zoals bijvoorbeeld groepen landbouwers die aan nieuwe normen moeten gaan voldoen of groepen landbouwers die door bepaalde nieuwe normen extra inspanningen moeten leveren. Zo wil Nederland bewerkstelligen dat de beschikbare middelen zo gericht mogelijk worden ingezet op die groepen landbouwers waar ondersteunen van adviesdiensten de meeste toegevoegde waarde heeft.

Beschrijving van de frequentie van het advies

Nederland kent geen verplicht bedrijfsadvies. Om zo veel mogelijk landbouwers gebruik te laten maken van deze maatregel kan een aanvrager slechts één keer per drie jaar voor steun in aanmerking komen (zie ook hierna).

Begunstigden

Landbouwers in Nederland.

Landbouwer is gedefinieerd als: natuurlijke of rechtspersoon dan wel een groep natuurlijke of rechtspersonen, ongeacht de rechtspositie van de groep en haar leden waarvan het bedrijf zich bevindt op het grondgebied van de Gemeenschap en die een landbouwactiviteit uitoefent.

Voorrang wordt gegeven aan:

1. Landbouwers die meer dan 15.000 euro aan rechtstreekse betalingen per jaar ontvangen (zie Vo. 1782/2003, art.14).
2. Binnen de groep die overblijft wordt vervolgens voorrang gegeven aan landbouwers die voldoen aan eventuele criteria betreffende doelgroep (zie onder reikwijdte en acties) en die in een periode van drie jaar voorafgaand aan de aanvraag geen gebruik hebben gemaakt van deze maatregel.

Indien het aantal aanvragen hoger ligt dan het beschikbare budget, wordt binnen de zo tot stand gekomen prioritaire groepen door loting de precieze volgorde van begunstigden bepaald.

Beschrijving van de activiteiten en in aanmerking komende kosten

Voor steun in aanmerking komen de kosten die de adviseur in rekening brengt voor het verschaffen van adviezen over de optimale toepassing op de onderneming van de hiervoor onder reikwijdte aangegeven regelgeving en eventueel de ontwikkeling van de onderneming.

Het gebruik van adviesdiensten onder deze maatregel betreft in elk geval het voldoen aan de cross compliance voorwaarden: landbouwers moeten de randvoorwaarden voor inkomenssteun in het kader van de hervorming van het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid kennen en toepassen.

Daartoe wil NL hun de mogelijkheid bieden om steun te krijgen in de kosten die adviseurs hiervoor in rekening brengen. Het kan hierbij gaan om een check of de onderneming aan de randvoorwaarden (de 19 in de verordening genoemde verordeningen en richtlijnen, de goede landbouw- en milieucondities en de Nederlandse implementatie daarvan, en het instandhouden van blijvend grasland) en de wettelijke eisen op het terrein van arbeidsomstandigheden voldoet en, als hij er niet aan voldoet, een op de onderneming toegesneden advies hoe hij zijn bedrijfsvoering zou kunnen verbeteren.

Subsidiabel zijn derhalve de kosten van het opstellen van het bedrijfsadvies door de bedrijfsadviseur.

Beschrijving van het bedrijfsadviesysteem,

incl. de procedure voor selectie van organisaties die bedrijfsadviesdiensten zullen verzorgen

Een bedrijfsadvies kan slechts worden verstrekt door een bedrijfsadviesdienst die:

- a. Staat ingeschreven bij de Kamer van Koophandel als dienst die zich ten doel of mede ten doel stelt om adviezen te geven;
- b. De beschikking heeft over voldoende personeel dat beschikt over de voor het verstrekken van bedrijfsadviezen vereiste kwalificaties op een voor de inhoud van het advies relevant terrein, verkregen door formele opleiding dan wel door aantoonbare vergelijkbare praktijkervaring;
- c. Over de benodigde administratieve en technische faciliteiten beschikt;
- d. Ervaren is in het verstrekken van adviezen met betrekking tot de onder het kopje 'reikwijdte en acties' genoemde onderwerpen; de adviesdienst dient op minimaal één van de terreinen van de randvoorwaarden of arbeidsomstandigheden minimaal één jaar adviezen te verstrekken
- e. Als betrouwbaar te boek staat; in het voorgaande jaar niet herhaaldelijk betrokken is bij overtredingen met betrekking tot bedrijfsadvisering, te verklaren door de adviesdienst.

Op basis van deze criteria wordt een lijst samengesteld welke adviesdiensten aan deze voorwaarden voldoen. Alleen de adviesdiensten op de lijst mogen de adviezen verstrekken waarvoor steun wordt verleend. Organisaties die bedrijfsadviesdiensten zoals hier bedoeld willen verrichten, kunnen zich laten registreren bij Dienst Regelingen, onder voorlegging van de benodigde bewijsstukken. De op de lijst geregistreerde organisaties kan gevraagd worden aan te tonen dat zij nog steeds aan de hiervoor gestelde voorwaarden voldoen.

Maximale steunbedrag en steunintensiteit

- De subsidie bedraagt ten hoogste 50% van de kosten van een bedrijfsadvies.
- Een maximale subsidie van €1.500 per dienst per bedrijf.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen €)
Private financiering	15 (incl. private financiering bij top-up)
Nationale publieke steun	Cofinanciering: 4,5 Top-up: 4,35
EU publieke steun	4,5
Verwachte totaal voor 2007-2013	28,35

Overgangsbepalingen (inclusief geschat bedrag)

geen

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal gesteunde landbouwers: ingedeeld naar: - bijlage III of bijlage IV van Vo. 1782/2003 - verdeling naar ontvangen steun: - gelijk aan/meer dan €15.000 of - minder dan €15.000	0	14.175

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

geen

121 Modernisering landbouwbedrijven

Relevante artikel(en)

- Artikel 20(b)(i) en 26 van Verordening (EG) No. 1698/2005.
- Artikel 17 en Annex II punt 5.3.1.2.1 van Verordening (EG) No.1974/2006.

Maatregelcode: 121

Beweegredenen voor steunverlening

De sociaal-economische betekenis van de Nederlandse land- en tuinbouw is groot. Met het oog op de toekomst van de land- en tuinbouw is een (doorgaande) vernieuwing en verbetering van de structuur en outillering van individuele ondernemingen noodzakelijk (zie ook '*Kiezen voor landbouw*'). De primaire verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de ondernemingen zelf. Goede ondernemers kennen de markt, baseren hun beslissingen op de mogelijkheden van de markt, maken een ondernemingsplan en investeren op basis daarvan in de vernieuwing van hun bedrijf. Daarbij houden deze ondernemers vanzelfsprekend rekening met de eisen die in het kader van o.a. het milieubeleid, het veterinaire, sanitair en fytosanitair beleid, dierenwelzijnsbeleid en het beleid met betrekking tot arbeidsomstandigheden worden gesteld.

De Nederlandse overheid verwacht ten algemene dat de toekomst van de meeste land- en tuinbouwondernemingen in Nederland ligt in het bovensegment van de Europese markt. Dit betekent dat de Nederlandse overheid verwacht dat voor de meeste ondernemingen zal gelden dat zij op de langere termijn alleen kunnen blijven bestaan als zij producten met een relatief hoge toegevoegde waarde produceren, hun productiewijze efficiënter weten in te richten dan hun concurrenten en het productieproces en hun producten duurzamer weten te maken.

De overheid wil ondernemers die hun bedrijf (verder) willen moderniseren om te kunnen voldoen aan de eisen van markt en samenleving daarbij kunnen ondersteunen.

Daarbij kan steun worden verleend aan die ondernemers (m.n. ook jonge landbouwers) voor die soorten investeringen in bedrijfsmodernisering die van groot belang zijn voor het concurrentievermogen en/of de duurzame ontwikkeling (o.a. op terreinen milieu en energie) van landbouwondernemingen en de landbouw- (en bosbouw)sector in zijn geheel.

Bij bedrijfsmodernisering gericht op vergroten van de duurzaamheid gaat het om investeringen met een (groot) maatschappelijk belang, maar waarbij het doen van de investering voor de betreffende ondernemer maar beperkt rendabel is of een groot bedrijfsrisico met zich meebrengt. Wel zullen deze duurzaamheidsinvesteringen leiden tot een significante (aanmerkelijke) waardevermeerdering van de onderneming dan wel tot een significante (aanmerkelijke) winstgevendheid van de onderneming.

Doelen van de maatregel

Het stimuleren van investeringen in verbeteringen en vernieuwingen in de onderneming, gericht op het verhogen van de efficiëntie van de productie, het produceren van nieuwe of betere producten en/of het verhogen van de kwaliteit en de duurzaamheid van productieprocessen en producten. Dit draagt bij aan een meer concurrerende, duurzame en vitale landbouw: ofwel een landbouw die een redelijk inkomen voor de ondernemer oplevert, redelijke arbeidsomstandigheden kent en die voldoet aan maatschappelijke randvoorwaarden (zoals milieu, dierenwelzijn en diergezondheid, hygiëne-eisen, (agro)biodiversiteit).

A. Versterken van de vitaliteit van land- en tuinbouw

Inzet specifiek op de doelgroep jonge landbouwers heeft als doel dat deze doelgroep investeringen in de versterking van de onderneming doet. Ondersteunen van juist jonge landbouwers moet bijdragen aan het in stand houden van een vitale landbouw in Nederland door voldoende instroom te waarborgen van jonge ondernemers die in staat zijn om te investeren in de ontwikkeling van hun bedrijf. In de Nederlandse situatie hebben jonge landbouwers (jonger dan 40 jaar), die pas een bedrijf hebben gestart of overgenomen, vaak een hoge schuldenlast als gevolg van de bedrijfsovername. Daardoor hebben deze jonge ondernemers in veel gevallen onvoldoende financiële mogelijkheden om extra investeringen te doen om de onderneming duurzaam en vitaal te houden. Investeringen in de onderneming zijn echter nodig om de concurrentiekracht op peil te houden.

B. Ondersteunen verdergaande verduurzaming land- en tuinbouw

De land- en tuinbouw in Nederland wordt geconfronteerd met een aantal uitdagingen, zoals:

- het verder verlagen van emissies zoals van nutriënten, ammoniak, broeikasgassen en gewasbeschermingsmiddelen naar het milieu;
- het verhogen van de kwaliteit (ook in sanitair en fytosanitair opzicht) en de toegevoegde waarde van producten en het tot waarde brengen van bij-, rest- en afvalproducten (bijv. het vergisten en composteren van mest en andere producten uit de landbouw en verwerkende industrie);
- het verhogen van de doelmatigheid bij inzet en gebruik van middelen (bijvoorbeeld energie), machines en menskracht;
- verbeteren van dierenwelzijn, diergezondheid en voedselveiligheid;
- verbeteren van de arbeidsomstandigheden in ondernemingen
- in stand houden van (agro)biodiversiteit en het benutten van functionele agrobiodiversiteit om andere doelen uit het milieubeleid te realiseren (bijv. natuurlijke plaagonderdrukking levert emissiereducties van gewasbeschermingsmiddelen).

Deze uitdagingen kunnen ook worden aangegaan door het plegen van investeringen in betere en meer duurzame productiemiddelen.

Reikwijdte en acties

A. Versterken van de vitaliteit van land- en tuinbouw door het ondersteunen van investeringen door jonge landbouwers.

De Nederlandse overheid wil jonge landbouwers ondersteunen die investeren in hun bedrijf, om zo de Nederlandse landbouw vitaal te houden.

Aan jonge landbouwers worden in dit verband de volgende voorwaarden gesteld:

- De aanvrager is het bedrijfshoofd en is jonger dan 40 jaar.
- De aanvrager heeft in de afgelopen drie jaar voor het eerst een bedrijf overgenomen of gestart.
- De aanvrager moet beschikken over voldoende agrarische vakbekwaamheid: hij bezit tenminste een getuigschrift van een erkende landbouwkundige opleiding of van een hiermee gelijkwaardig niveau of hij kan aantonen tenminste drie jaren op een agrarisch bedrijf werkzaam te zijn geweest.
- De aanvrager moet een investeringsplan overleggen, waarin de investeringen die hij voor steun in aanmerking wil laten komen zijn opgenomen.
- De aanvrager gaat voor de financiering van de investering een lening⁴ aan, ter hoogte van de totale investeringen die voor subsidie in aanmerking komen. Deze lening moet zijn afgesloten bij een erkende kredietinstelling.
- Het eigen vermogen van de aanvrager bedraagt 60% of minder van de fiscale balanswaarde van het desbetreffende landbouwbedrijf.
- De aanvraag voor een subsidie voor investeringen moet vergezeld gaan van een verklaring van een bank dat de onderneming levensvatbaar is. De Nederlandse autoriteiten hebben voor deze aanpak gekozen omdat banken slechts tot financiering van investeringen bereid zijn, indien de onderneming levensvatbaar is.

Welke investeringen ondersteund worden is (binnen de voorwaarden) van bedrijf tot bedrijf verschillend, de jonge boer dient zelf de keuze te maken welke investeringen op zijn bedrijf het meest noodzakelijk zijn. Het kan dus zowel gaan om investeringen die kostenverlagend zijn, investeringen die bijdragen aan verbeteringen en omschakeling van de productie, investeringen die betere condities scheppen op het gebied van milieu, dierenwelzijn, veterinaire of sanitair terrein, fytosanitair terrein, arbeidsomstandigheden, of investeringen die de diversificatie van de landbouwactiviteiten bevorderen.

⁴ Onder een lening wordt hier verstaan: een schriftelijke overeenkomst van geldlening met een looptijd van ten minste drie jaar tussen de aanvrager en een kredietinstelling als bedoeld in artikel 1, eerste lid, onderdeel a, onder 1, van de Wet toezicht kredietwezen 1992, die ingevolge artikel 52, tweede lid, onderdelen a tot en met d van die wet is geregistreerd

B. Ondersteunen verdergaande verduurzaming land- en tuinbouw

Ondersteund worden investeringen in modernisering van individuele land- en tuinbouwondernemingen, die bijdragen aan:

- Verminderen van de milieubelasting;
- Verhogen van de kwaliteit en de toegevoegde waarde van producten;
- Tot waarde brengen van bij-, rest- en afvalproducten;
- Verhogen van de doelmatigheid bij inzet en gebruik van middelen, machines en menskracht;
- Verbeteren van dierenwelzijn, diergezondheid en voedselveiligheid;
- Verbeteren van de arbeidsomstandigheden in ondernemingen;
- Behoud en duurzaam gebruik van (agro)biodiversiteit en natuurlijke hulpbronnen;
- of combinaties hiervan.

Beschrijving van de vereisten en doelen m.b.t. de verbetering van de globale prestaties van het landbouwbedrijf

1. De steun wordt alleen verleend voor materiële en immateriële investeringen die de algehele prestatie van het landbouwbedrijf verbeteren, en minimaal voldoen aan de voor betrokken investering geldende communautaire normen en nationale normen.

2. Aanvragen kunnen op verschillende manieren worden beoordeeld en gerangschikt:

- a. Door middel van rangordening (eventueel in klassen) bij openstellingen van deze maatregel voor investeringen waarvoor geldt dat het maken van een onderscheid tussen aanvragen op grond van doeltreffendheid en doelmatigheid van inzet goed mogelijk en gerechtvaardigd is vanuit het doel van de openstelling en de verschillen tussen de aanvragen. Dit is vooral opportuun wanneer grote verschillen mogelijk zijn tussen de aanvragen voor wat betreft bijdrage aan het doel.
- b. Door middel van loting of ordening op basis van volgorde van binnenkomst bij openstellingen waar het moeilijk of niet mogelijk is om naar aard van het doel van de openstelling een onderscheid te maken tussen de aanvragen.
- c. Een combinatie van a. en b.

Voor de beoordeling van aanvragen kan in geval van a. gebruik worden gemaakt van een beoordelingscommissie, die de aanvragen beoordeelt en rangschikt en daarover advies uitbrengt aan de bevoegde autoriteit. De bevoegde autoriteit beslist over de toekenning.

In geval van loting kan besloten worden om aanvragers die uitgeloot zijn, bij een volgende openstelling voorrang te verlenen, op voorwaarde dat zij nog steeds aan de gestelde voorwaarden voldoen.

3. Afbakening met andere maatregelen:

- Maatregel 121 is in tegenstelling tot maatregelen 123 en 124 bedoeld voor bedrijfsmodernisering in de zin van introduceren van moderne, bewezen technieken op primaire landbouwbedrijven; Het gaat in deze maatregel om de bredere 'uitrol' van innovatieve investeringen of investeringen gericht op verhogen van toegevoegde waarde in primaire landbouwbedrijven. Onder maatregelen 124 gaat het om steun voor (investeringen ten behoeve van) het in samenwerking ontwikkelen van innovaties; bij maatregel 123 gaat het om steun voor (investeringen ten behoeve van) het gericht verhogen van toegevoegde waarde.
- Maatregel 121 voorziet niet in investeringen in infrastructuur; daarvoor is maatregel 125.
- Het opstellen van bedrijfsontwikkelingsplannen of bedrijfsinvesteringsplannen gebeurt onder maatregel 111 en niet onder maatregel 121.
- Voor de afbakening met 'niet-productieve investeringen' zoals bedoeld in maatregel 216 is van belang of er sprake is van investeringen die leiden tot een aanmerkelijke waardevermeerdering van de onderneming dan wel tot een aanmerkelijke stijging van de rentabiliteit van de onderneming. Als daarvan geen sprake is, dan kan maatregel 216 van toepassing zijn (op voorwaarde dat aan doel en voorwaarden van maatregel 216 voldaan wordt); als daarvan wel sprake is, dan kan maatregel 121 (op voorwaarde dat aan doel en voorwaarden van maatregel 121 voldaan wordt) van toepassing zijn.

4. Gegeven de milieuproblematiek van de Nederlandse land- en tuinbouw, zal Nederland in het kader van het stimuleren van de verduurzaming van de land- en tuinbouw vooral (maar niet uitsluitend) inzetten op het ondersteunen van investeringen die bijdragen aan een vermindering van de milieubelasting met bovenwettelijke prestaties.

Gedacht wordt aan het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen en de inzet van duurzame energiebronnen (m.n. door de glastuinbouw), het verminderen van de uitstoot van ammoniak (en andere gasvormige emissies) (m.n. door de veehouderij door investeringen in gecombineerde luchtwassers) en andere investeringen gericht op betere milieuprestaties van ondernemingen. Deze steun komt derhalve belangrijke milieudoelen (zoals klimaat, natuurkwaliteit, volksgezondheid en hinderreductie) ten goede.

5. Voor wat betreft het terugdringen van de emissies van broeikasgassen en de inzet van duurzame energiebronnen in de glastuinbouw gaat het om het ondersteunen van ondernemers die investeren in risicovollere innovatieve technieken en concepten gericht op met name CO₂-reductie (innovatief wordt hier gedefinieerd als technieken en concepten met een marktintroductie in Nederland kleiner dan 5%, excl. de door de innovatoren gerealiseerde marktintroductie van maximaal 1%). Aanvragers worden beoordeeld in elk geval op het criterium CO₂-reductie: te steunen investeringen dienen meer dan een bepaalde minimum CO₂-reductie te realiseren. Aanvragen die hier niet aan voldoen worden niet gehonoreerd.

Daarnaast kan beoordeeld worden op criteria als het toekomstperspectief van het systeem en de plaats in de marktintroductiefase.

Voor perspectiefvol gebleken energie-innovaties kan de verdere uitrol ondersteund worden tot maximaal 15% marktintroductie, excl. de door de innovatoren gerealiseerde marktintroductie van maximaal 1%.

6. Investerings dienen binnen twee jaar na goedkeuring van de aanvraag uitgevoerd te worden. Geen subsidie wordt verstrekt voor investeringen waarvoor de ondernemer verplichtingen is aangegaan voorafgaand aan de subsidieaanvraag.

Soort investeringen (materieel - immaterieel)

1. Subsidiabele kosten:

Als subsidiabele kosten worden uitsluitend de kosten, exclusief BTW, voor investeringen in bedrijfsmiddelen in aanmerking genomen betreffende:

- (a) De bouw, verwerving, verbetering of inrichting van onroerende goederen;
- (b) De aankoop of huurkoop van nieuwe machines en nieuwe apparatuur, inclusief computersoftware, tot aan de marktwaarde van het goed; andere kosten betreffende het leasecontract, zoals de marge van de leaseorganisatie, herfinancieringskosten, overheadkosten en verzekeringspremies zijn niet subsidiabel;
- (c) Algemene kosten verbonden met de uitgaven genoemd onder (a) en (b), zoals de architecten en ingenieurs en honoraria van adviseurs, haalbaarheidsstudies, verwerven van patenten en vergunningen.

2. Voor gebouwen gelden de volgende beperkende voorwaarden:

- Voor het verworven gebouw mag in de afgelopen 10 jaar geen steun zijn verleend;
- De prijs van het gebouw mag niet hoger zijn dan de marktwaarde en het gebouw moet – uiterlijk op het moment van de subsidievaststelling voldoen aan de nationale voorschriften, hetgeen moet blijken uit een taxatierapport.

3. Niet-subsidiabel zijn:

- De aankoop van landbouwproductierechten, dieren en zaai- en pootgoed van jaarlijkse gewassen alsook het planten daarvan;
- Eenvoudige vervangingsinvesteringen: een investering voor het eenvoudig vervangen van een bestaand gebouw of een bestaande machine, of delen daarvan, door een nieuw, modern gebouw of een nieuwe moderne machine, zonder dat daarbij de productiecapaciteit met meer dan 25 % wordt verhoogd of de betrokken productie of technologie fundamenteel wordt gewijzigd. Een investering voor het vervangen van een ten minste 30 jaar oud en volledig gesloopt landbouwbedrijfsgebouw, wordt niet als een vervangingsinvestering beschouwd.

- De aankoop van grond voor een bedrag dat hoger is dan 10% van de totale subsidiabele uitgaven, tenzij er sprake is van concrete acties ten behoeve van milieubehoud en er een motivatie wordt gegeven waaruit blijkt dat zonder deze aankoop van grond hoger dan 10%, het project niet gerealiseerd kan worden. Tevens geldt dat er een rechtstreeks verband bestaat tussen de aankoop van grond en de doelstelling van de actie. De aanvrager dient dit in voorkomende gevallen te verklaren; en er dient een taxatierapport te worden overlegd, waarin wordt bevestigd dat de aankoopprijs niet hoger is dan de marktwaarde. De aankoop van grond is geheel niet subsidiabel in het kader van 1) investeringen in gecombineerde luchtwassers en 2) investeringen in glastuinbouwbedrijven.

Begunstigden

Landbouwers in Nederland.

De onderneming van de aanvrager is geen onderneming (onderneming in moeilijkheden) als bedoeld in paragraaf 2.1 van de Communautaire richtsnoeren voor reddings- en herstructureringssteun (PbEU, 2004 C244).

Primaire productiesectoren

Deze maatregel kan in alle sectoren van de primaire landbouw ingezet worden.

De maatregel kan afhankelijk van beleidsprioriteiten door de bevoegde autoriteiten worden opengesteld voor specifieke doelen, doelgroepen, sectoren, regio's/gebieden en/of op basis van de kosteneffectiviteit van een investering (beoogd doel in relatie tot kosten).

Beschrijving van de recent geïntroduceerde Gemeenschapsnormen (en van bestaande normen in het geval van jonge landbouwers die vestigingssteun ontvangen) waarvoor steun wordt gegeven, gerelateerd aan de betrokken specifieke problemen met het voldoen aan deze normen en rechtvaardiging van de periode van uitstel per norm.

Alleen investeringen worden ondersteund die voldoen aan of verder gaan dan de geldende (communautaire en/of nationale) normen. Er wordt vooralsnog geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid in art 26 van Vo. 1698/2005 om extra termijnen te verlenen voor de naleving van communautaire normen. Als de Nederlandse overheid in de toekomst alsnog van die mogelijkheid gebruik wil maken, zal zij daarvoor een wijzigingsvoorstel indienen.

Soort steun

Subsidie.

Een subsidie wordt niet verleend aan een landbouwonderneming indien de investering is gericht op een productieverhoging waarvoor op de markt geen normale afzetmogelijkheden kan worden gevonden.

De steun wordt ingetrokken indien de investering waarvoor steun is verstrekt gedurende vijf jaar te rekenen van de vaststelling van de steun een belangrijke wijziging ondergaat die:

- De aard of de uitvoeringsvoorwaarden van het vaststellingsbesluit raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert;
- Het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productiecapaciteit.

Steunintensiteit

A. Verhogen vitaliteit van de landbouw door investeringssteun voor jonge landbouwers:
De subsidie bedraagt maximaal 20% van de subsidiabele kosten.

De voor steun in aanmerking komende subsidiabele kosten komen ten hoogste overeen met het bedrag van een lening die met het oog op de financiering van de investeringen in bedrijfsmodernisering zijn aangegaan en bedragen voor het bepalen van de hoogte van de steun nooit meer dan €100.000.

B. Investerings gericht op verhogen duurzaamheid van de landbouw
Max. 40% van de subsidiabele kosten.

De totale steun bedraagt niet meer dan € 400.000 (€500.000 in probleemgebieden) per bedrijf binnen een periode van drie jaar. Dit steunmaximum van € 400.000 dan wel € 500.000 in probleemgebieden geldt echter niet voor 1) investeringen in gecombineerde luchtwassers en 2) investeringen in glastuinbouwbedrijven in verband met het verbeteren van de milieuprestaties (m.n. terugdringen van emissies van broeikasgassen). Deze uitzondering geldt omdat het hier gaat om investeringen die aanleiding geven tot extra kosten in verband met de bescherming en de verbetering van het milieu.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	336 (incl. private financiering bij top-up)
Nationale publieke steun	- cofinanciering: 35,72 - top-up: 105,1
EU publieke steun	35,72
Verwachte totaal voor 2007-2013	512,54

Van de totale publieke steun (exclusief top-ups) zal naar verwachting ongeveer 58% betrekking hebben op duurzaamheidsinvesteringen en 25% op investeringen ten behoeve van verhogen vitaliteit. Het resterende deel heeft betrekking op uitfinanciering lopende verplichtingen (zie hieronder).

Overgangsbepalingen (inclusief schatting steunbedrag)

Vanuit POP1 lopen de volgende verplichtingen door in relatie tot deze maatregel:

Regeling structuurverbetering glastuinbouw (artikel 4, Vo. 1257/1999)	Totale publieke steun € 4,4 mln. waarvan EU-bijdrage € 2,2 mln.	- € 0,134 mln. (waarvan € 0,043 mln. EU-bijdrage, cofinancieringspercentage 25% conform POP1) betreft uitgaven tussen 16/10 en 31/12 2006. Deze uitgaven zijn bij de EU gedeclareerd op 31/1/2007. - Het resterende bedrag betreft uitgaven tussen 1/1/2007 en 31/12/2008. Deze uitgaven worden bij de EU gedeclareerd uiterlijk 31/1/2009. Op deze verplichtingen/uitgaven zijn de voorwaarden van POP1 van toepassing.
Subsidieregeling Jonge Agrariërs (artikel 4, Vo. 1257/1999)	Totale publieke steun betreft € 7,5 mln. waarvan EU-bijdrage € 3,75 mln.	- € 0,024 mln. (waarvan € 0,012 mln. EU-bijdrage, cofinancieringspercentage 50% conform POP1) betreft uitgaven tussen 16/10 en 31/12 2006. Deze uitgaven zijn bij de EU gedeclareerd op 31/1/2007. - Het resterende deel betreft uitgaven tussen 1/1/2007 en 31/12/2008. Deze uitgaven worden bij de EU gedeclareerd uiterlijk 31/1/2009. Op deze verplichtingen/uitgaven zijn de voorwaarden van POP1 van toepassing.

Coherentie met de eerste pijler GLB⁵

De activiteiten van de producentenorganisaties in Nederland zijn gericht op sectoraal niveau, zodat geen overlap plaats vindt. Leden en niet-leden van producentenorganisaties onder Verordening (EG) nr. 2200/96 kunnen steun ontvangen indien aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:

- (1) Investerings moeten coherent zijn met de strategieën van producentenorganisaties onder de gemeenschappelijke marktordening (GMO);
- (2) Investerings mogen niet tot effect hebben dat leden van producentenorganisaties hun lidmaatschap opzeggen.

Geen organisaties en acties worden ondersteund indien het risico aanwezig is dat de sterkte van de producentenorganisaties wordt verzwakt. Verder mogen de onder dit kader te financieren herstructureringsmaatregelen niet gefinancierd worden vanuit de GMO-maatregelen.

Wanneer steunverlening mogelijk is aan telers van groenten en/of fruit vanuit zowel POP2 als vanuit de GMO groente en fruit, dan wordt voorkomen dat potentiële begunstigden mogelijk meerdere keren steun krijgen voor dezelfde activiteit door:

- POP2 voor deze maatregelen open te stellen voor individuele landbouwers/ondernemingen die geen lid zijn van een erkende telersverenigingen;
- POP2 voor deze maatregelen open te stellen voor individuele ondernemingen die lid zijn van een telersverenigingen onder voorwaarde dat zij aantonen dat zij geen steun kunnen ontvangen voor deze maatregel in het kader van de GMO.

⁵ Criteria en administratieve regels om te verzekeren dat activiteiten die uitzonderlijk profiteren van plattelandssteun onder steunschema's in annex I van de Verordening (EG) nr. 1974/2006 niet gesteund worden door andere relevante instrumenten van het GLB.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal ondersteunde landbouwondernemingen onderverdeeld in: - geslacht - natuurlijk persoon/rechtspersoon - leeftijd (<40; >= 40) - type investering (landverbetering; machines; gebouwen; andere investeringen) - landbouwbranche (akkerbouw, tuinbouw, wijn, permanente gewassen; melk; weidevee (m.u.v. melk); varkens en pluimvee; gemengd) uitgesplitst naar biologisch en anderen - doel (vitaliteit; duurzaamheid)	0	1950-2000 ondernemingen - aantal jonge landbouwers: 1600 - aantal duurzaamheidsinvesteringen 750-800
	Totale volume van de investeringen: onderverdeeld in: - type investering (landverbetering; machines; gebouwen; andere investeringen) - landbouwbranche (akkerbouw, tuinbouw, wijn, permanente gewassen; melk; weidevee (m.u.v. melk), schapen, geiten; varkens en pluimvee, konijnen; gemengd) uitgesplitst naar biologisch en anderen - duurzaamheidsdoel	0	€ 512 mln. (incl. private investeringen en incl. top-ups) Waarvan: - Jonge landbouwers: €161 mln. - Duurzaamheid: € 324 mln.

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	In geval van milieumaatregelen: gerealiseerde emissiebeperking uitgedrukt in kg ammoniak of CO ₂ -equivalenten waar van toepassing.	0	- Ammoniakemissiereductie/jaar: 3 kton (na uitvoering van alle investeringen). - CO ₂ -reductie/jaar: 0,1 -0,2 mton (na uitvoering van alle investeringen).
--------------------	--	---	---

123 Verhogen toegevoegde waarde van land- en bosbouwproducten

Relevante artikel(en)

- Artikel 20 (b) (iii) en 28 van Verordening (EG) No. 1698/2005.
- Artikelen 19 en Annex II punt 5.3.1.2.1 van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 123

Reden voor interventie

Een land met relatief hoge productiekosten in de landbouw als Nederland, heeft er belang bij dat gezocht wordt naar mogelijkheden om producten te maken die zich (kwalitatief) onderscheiden van producten die andere producenten bieden. Verhogen van de toegevoegde waarde leidt tot een betere prijs/kwaliteitverhouding, tot onderscheidend vermogen en tot nieuwe product/marktcombinaties. Juist voor de Nederlandse agrosector is dat belangrijk aangezien voor veel producten op de lange termijn de concurrentie op de (wereld)markt op kwantiteit weinig perspectief biedt. Investerings in de kwaliteit en toegevoegde waarde van de productie en producten zijn nodig, ook gelet op de noodzaak meer duurzaam te produceren.

De overheid heeft er baat bij dit in Nederland te stimuleren.

Het doen van investeringen teneinde de toegevoegde waarde te verhogen houdt veelal ook het nemen van extra risico in, terwijl de financiële speelruimte in de sector vaak klein is.

Door een deel van dit extra risico op zich te nemen, stimuleert en versnelt de overheid dit soort inspanningen en investeringen van ondernemers.

Doelen van de maatregel

Versterking van de algehele prestaties van primaire landbouw- en/of bosbouwbedrijven en verhogen toegevoegde waarde van landbouwproducten zoals genoemd in Annex I, uitgezonderd visserijproducten, en van bosbouwproducten, teneinde de (internationale) handelspositie van de Nederlandse landbouw- en voedselsector te behouden en versterken.

Nederland wil zich toeleggen op activiteiten die een hoge toegevoegde waarde opleveren. Bedrijven in de gehele agrosector zullen zich in de komende jaren op de veranderende markt en moeten richten en waar mogelijk waarde moeten toevoegen aan hun producten, om de (internationale) concurrentiepositie te kunnen behouden en versterken. De agrosector zal derhalve moeten investeren in nieuwe producten, nieuwe wijzen om bestaande en nieuwe producten te verbinden aan nieuwe markten, nieuwe toepassingen van bestaande producten en de ontwikkeling en introductie van nieuwe processen en technologieën om zo de toegevoegde waarde van producten te verhogen; zowel in de food- als non-foodsector.

Reikwijdte en acties

Gesteunde investeringsprojecten moeten leiden tot een hogere toegevoegde waarde voor en van producten genoemd in bijlage I bij het verdrag genoemde producten m.u.v. visserijproducten, en bosbouwproducten, door investeringen in de verwerking en/of afzet van de betreffende producten en/of investeringen in de ontwikkeling van nieuwe producten, procédés en technologieën voor de betreffende producten⁶.

⁶ Zie ook de artikelen 4, lid 7 en 5bis, lid 3, onderdeel c van Vo. (EG) 70/2001.

Het gaat dan om investeringen die bijdragen aan:

- a. Rationalisatie en ontwikkeling van het verkoopklaar maken, de verduurzaming, de behandeling en de verwerking van landbouwproducten of het hergebruik van bijproducten of fabricageresiduen en de verwijdering of zuivering van afval, en/of
- b. Toepassing van nieuwe verwerkingstechnieken, waaronder de ontwikkeling van nieuwe producten en bijproducten en het openen van nieuwe markten, alsmede innoverende investeringen (m.b.t. producten, procedés en processen, technologieën, product/marktcombinaties en andere innovaties), en/of
- c. Verbetering van de afzet op de markt, met inbegrip van verbetering van de doorzichtigheid van de prijsvorming, en/of
- d. Verbetering van de kwaliteit van de producten.

Verhogen van de toegevoegde waarde wordt verbonden aan de eigen producten of inkomende (geïmporteerde) primaire producten. Bij de eigen producten gaat het om zuivel (accent op West- en Noord-Nederland), vers vlees en eieren (accent op Zuid- en Oost-Nederland), om groenten en fruit (accent op West- en Zuid-Nederland) en om sierteelt (accent op West-Nederland).

In alle vier landsdelen van Nederland komen alle sectoren in meer of mindere mate voor. In gebiedsprogramma's zijn per provincie voor de periode 2007-2013 regionale doelen gedefinieerd en nadere keuzen gemaakt.

Type en omvang van het begunstigde bedrijf

1. Begunstigden kunnen zijn:

- a. Landbouwers en/of bosbouwers;
- b. Samenwerkingsverbanden tussen primaire landbouw- en/of bosbouwproducenten, de verwerkende (voedsel)industrie en/of derde partijen, die investeringen plegen gericht op het verhogen van de toegevoegde waarde van landbouw- en/of bosbouwproducten, zoals bedoeld onder 'reikwijdte en acties'.

2. Steun wordt, wat de maxima betreft, beperkt tot micro-, kleine en middelgrote ondernemingen in de zin van Aanbeveling 2003/361/EG van de Commissie (zijnde ondernemingen waar minder dan 250 personen werkzaam zijn en waarvan de jaaromzet 50 miljoen euro of het jaarlijks balanstotaal 43 miljoen euro niet overschrijdt).

Voor ondernemingen die niet onder artikel 2, lid 1, van die aanbeveling vallen, minder dan 750 werknemers of een omzet van minder dan 200 miljoen euro hebben, wordt de maximale steun gehalveerd.

Voor de bosbouw wordt de steun tot micro-ondernemingen beperkt.

3. Steun wordt niet verleend aan ondernemingen in moeilijkheden in de zin van de communautaire richtsnoeren voor reddings- en herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden.

4. Demarcatie met maatregelen 121 en 124

- Deze maatregel is in tegenstelling tot maatregel 121 niet bedoeld voor reguliere modernisering in de zin van introduceren van nieuwe maar bewezen technieken op primaire landbouwbedrijven of het doorvoeren of gangbare methoden van kwaliteitsverbetering of vermarkting; een innovatief element voor wat betreft het verhogen van de toegevoegde waarde is vereist. In tegenstelling tot maatregel 121 kunnen bij deze maatregel ook anderen dan primaire land- of bosbouwers begunstigde zijn.
- In tegenstelling tot maatregel 124 kan deze maatregel ook worden ingezet ten behoeve van projecten waarbij geen samenwerking plaatsvindt. Daarnaast ligt de nadruk in projecten onder deze maatregel op innovaties met betrekking tot verbetering verwerking en afzet van landbouwproducten. In maatregel 124 kunnen de innovaties op geheel andere aspecten betrekking hebben (hoewel ook innovaties onder 124 vaak als bijeffect een verhoging van de toegevoegde waarde kunnen opleveren).

Beschrijving van de eisen en doelen met betrekking tot de verbetering van de algehele prestaties van de betrokken bedrijven

Aanvragen worden beoordeeld op basis van de volgende eisen:

1. Ontvankelijkheid

Beoordeling van aanvragen geschiedt op basis van ingediende ondernemingsplannen/projectplannen. Het ondernemingsplan/projectplan bevat in elk geval:

- a. Een ondernemingsplan/projectplan dat helder onderbouwt dat uitvoering van het plan en van de daarin opgenomen investeringen waarvoor steun wordt aangevraagd, bijdragen aan het verbeteren van de algehele prestaties van de onderneming;
- b. Een analyse van vraag en aanbod in de betreffende markt;
- c. Een (SWOT) sterkte/zwakte analyse van het huidige product inclusief een visie op de rol van de betrokken ketenpartijen;
- d. Een uitvoerige beschrijving van de geplande investering;
- e. De bijdrage van die investering aan het verhogen van de toegevoegde waarde;
- f. Een go/no go-moment t.a.v. de overgang van ontwikkel- naar uitvoeringsfase;
- g. Een investerings- en (indien relevant) exploitatiebegroting met dekkingsvoorstel.

2. Criteria bij de beoordeling zijn:

- a. Kwaliteit van de ingediende aanvraag (in elk geval voldoen aan minimumeisen voor ontvankelijkheid);
- b. Voldoet aan de doelen van deze maatregel zoals hiervoor beschreven onder doel 1;
- c. Onderbouwde rentabiliteitsverwachtingen;
- d. Door de provincies gesteunde projecten moeten voldoen aan het bij de betreffende provincie geldende gebiedsbeleid en passen in het voornoemde Provinciaal Meerjaren Programma / gebiedsprogramma.

3. Voorwaarden bij uitvoering:

- a. De subsidieontvanger dient het project uit te voeren overeenkomstig het definitieve projectplan. De bevoegde autoriteit kan echter gemelde wijzigingen van het innovatieprojectplan goedkeuren.
- b. Over de resultaten van het project wordt gerapporteerd aan de overheid.

Beschrijving van de primaire productie sectoren

Deze maatregel kan in alle sectoren van de landbouw en in de bosbouw ingezet worden.

Subsidiabele kosten en activiteiten/soorten investeringen

1. De steun wordt verleend voor materiële en/of immateriële investeringen die:

- a. De algehele prestatie van de onderneming verbeteren en
- b. Betrekking hebben op:
 - De verwerking en/of de afzet van andere in bijlage I bij het Verdrag genoemde producten dan visserijproducten en van bosproducten, en/of
 - De ontwikkeling van nieuwe producten, procédés en technologieën voor de in bijlage I bij het Verdrag genoemde producten, met uitzondering van visserijproducten, en voor bosproducten en
- c. Voldoen aan de voor de betrokken investering geldende communautaire normen.

2. Als subsidiabele kosten worden de kosten, exclusief BTW, verbonden aan investeringen in aanmerking genomen.

3. Kosten verbonden aan materiële investeringen zijn:

- a) De bouw, verwerving, verbetering of inrichting van onroerende goederen;
- b) De aankoop of lease van nieuwe machines en apparatuur⁷, inclusief computersoftware tot aan de marktwaarde van het goed; andere kosten betreffende het leasecontract, zoals de marge van de leaseorganisatie, herfinancieringskosten, overheadkosten en verzekeringspremies zijn niet subsidiabel;

4. Kosten verbonden aan immateriële investeringen zijn:

- c) De ontwikkeling van nieuwe machines of apparatuur;
- d) De ontwikkeling en operationalisering van processen, procédés, technologieën, marketingconcepten, product/marktcombinaties en andere innovaties;
- e) Algemene kosten verbonden aan de uitgaven genoemd onder (a) tot en met (d), zoals de architecten en ingenieurs en honoraria van adviseurs, haalbaarheidsstudies, accountantsverklaring, verwerven van patenten en vergunningen.
Adviseurskosten in de zin van algemene projectleiding mogen de 15% niet overschrijden. Overige subsidiabele adviseurskosten dienen direct verbonden te zijn aan uitgaven zoals genoemd onder (a) tot en met (d). Het gaat hierbij dus om het inhuren van bijzondere expertise van belang voor het ontwikkelen van de toegevoegde waarde.

5. Niet-subsidiabel zijn:

- De aankoop van agrarische productierechten, dieren, planten en de aanplant van planten voor niet-permanente gewassen;
- Eenvoudige vervangingsinvesteringen;
- Legeskosten;
- Reguliere bedrijfsinvesteringen en kosten van eigen arbeid van de aanvrager.

6. De steun wordt ingetrokken indien de investering waarvoor steun is verstrekt gedurende vijf jaar te rekenen van de vaststelling van de steun een belangrijke wijziging ondergaat die:

- De aard of de uitvoeringsvoorwaarden van het vaststellingsbesluit raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert;
- Het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productiecapaciteit.

Beschrijving van de normen waarvoor een overgangperiode kan worden verleend aan micro-ondernemingen om te gaan voldoen aan een recent geïntroduceerde communautaire norm.

Alleen investeringen worden ondersteund die voldoen aan of verder gaan dan de geldende (communautaire en/of nationale) normen. Er wordt vooralsnog geen mogelijkheid gebruik gemaakt van de mogelijkheid in art 28 van Vo. 1698/2005 om extra termijnen te verlenen voor de naleving van communautaire normen. Als de Nederlandse overheid in de toekomst alsnog van die mogelijkheid gebruik wil maken, zal zij daarvoor een wijzigingsvoorstel indienen.

Soort steun

Subsidie.

Steunintensiteit

1. Maximaal steunpercentage: 30% van de subsidiabele kosten.

Hiervan kan worden afgeweken in geval van projecten die blijkens de onderbouwing bovenmatig risico met zich meebrengen en tevens grote potentie hebben; dan kan maximaal 35% van de subsidiabele kosten worden vergoed.

⁷ In goed onderbouwde gevallen en in afwijking van punt b) hierboven mag onder voorwaarden de aankoop van tweedehands apparatuur worden beschouwd als subsidiabel voor micro, kleine en middelgrote ondernemingen zoals bedoeld in aanbeveling 2003/361/EC⁷ van de Europese Commissie. Voorwaarde is dat de tweedehands apparatuur wordt benut als middel om toegevoegde waarde te realiseren, bijvoorbeeld door er een nieuwe functie aan te geven of door het in een andere context te plaatsen. Op deze wijze kunnen de kosten beperkt blijven.

2. Maximale steun: deze bedraagt € 100.000 en voor aanvragen van samenwerkingsverbanden maximaal € 250.000.

3. Steun aan ondernemingen die niet onder artikel 2, lid 1, van aanbeveling 2003/361/EG vallen, minder dan 750 werknemers of een omzet van minder dan 200 miljoen euro hebben, in geen geval meer zijn dan 17,5% van de subsidiabele kosten (zie ook punt 2 onder 'Type en omvang van het begunstigde bedrijf').

Wijze van openstelling

De maatregel wordt (jaarlijks) opengesteld als onderdeel van de betreffende jaartranche van de Provinciale Meerjarenprogramma's. Na aflopen van de inzendtermijn vindt selectie plaats op basis van prioriteit en subsidieplafond.

Gebruik kan worden gemaakt van een tenderprocedure om de beste aanvragen te selecteren.

Financiering

Soort financiering	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	8,4 (incl. private financiering bij top-up)
Nationale publieke steun	Cofinanciering: 0,4 top-up; 2,8
EU publieke steun	0,4
Verwachte totaal voor 2007-2013	12

Overgangsmaatregelen

Niet van toepassing.

Coherentie met de eerste pijler GLB⁸

Wanneer steunverlening mogelijk is aan telers van groenten en/of fruit vanuit zowel POP2 als vanuit de GMO groente en fruit, dan wordt voorkomen dat potentiële begunstigden mogelijk meerdere keren steun krijgen voor dezelfde activiteit door:

- Deze maatregel in POP2 voor deze maatregelen open te stellen voor individuele landbouwers/ondernemingen die geen lid zijn van een erkende telersverenigingen;
- Deze maatregel in POP2 voor deze maatregelen open te stellen voor individuele ondernemingen die lid zijn van een telersverenigingen onder voorwaarde dat zij aantonen dat zij geen steun kunnen ontvangen voor deze maatregel in het kader van de GMO.

⁸ Criteria en administratieve regels om te verzekeren dat activiteiten die uitzonderlijk profiteren van plattelandssteun onder steunschema's in annex I van de Verordening (EG) nr. 1974/2006 niet gesteund worden door andere relevante instrumenten van het GLB.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal gesteunde bedrijven. Onderverdeeld in: - omvang bedrijf (micro/klein; medium; semi-groot; anders) - type sector: landbouw (akkerbouw, tuinbouw, wijn, permanente gewassen; melk; weidevee (m.u.v. melk); varkens en pluimvee; gemengd allen uitgesplitst naar biologisch en anders); bosbouw; voedingsindustrie - soort activiteit: verwerking/marketing; ontwikkeling	0	23
	Totale investeringsvolume. Onderverdeeld in: - omvang bedrijf (micro/klein; medium; semi-groot; anders) - type sector: landbouw (akkerbouw, tuinbouw, wijn, permanente gewassen; melk; weidevee (m.u.v. melk); varkens en pluimvee; gemengd allen uitgesplitst naar biologisch en anders); bosbouw; voedingsindustrie - soort activiteit: verwerking/marketing; ontwikkeling	0	12 miljoen

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen
geen

124 Samenwerking bij innovatie

Relevante artikel(en)

- Artikel 20(b)(iv) en 29 van Verordening (EG) No. 1698/2005.
- Artikelen 20 en Annex II punt 5.3.1.2.4 van Verordening (EG) No. 1974/2006.

Maatregelcode: 124

Bewegredenen voor steunverlening

De Nederlandse landbouw heeft relatief hoge productiekosten door o.a. de hoge kosten van grond en arbeid. Daarnaast heeft de Nederlandse landbouw, vanwege de intensiviteit van de productie, een relatief hoge milieudruk per eenheid oppervlakte (met daarbij overigens een relatief lage milieudruk per geproduceerd product). De Nederlandse landbouw kan zijn internationale concurrentiepositie in West-Europa en mondiaal alleen behouden en versterken door continu te innoveren op het gebied van producten, productiewijzen en productiemiddelen om zo betere producten te maken en/of de productiekosten te verlagen. Innovaties kunnen ook gericht zijn op het verlagen van de milieudruk van de landbouw en/of het inspelen op maatschappelijke wensen en eisen ten aanzien van landbouwproducten en productiewijzen. Veel innovaties zullen waarschijnlijk een combinatie van zowel concurrentieversterking als verduurzaming in zich hebben.

Gegeven enerzijds de relatief kleine schaal van veel spelers in de agrosector en anderzijds het belang van samenwerking binnen en tussen agroketens bij het ontwikkelen en laten doorwerken van innovaties in de productie, wordt samenwerking bij de ontwikkeling van innovaties aangemoedigd. In 'Kiezen voor landbouw' is geconstateerd dat 'het agrocluster zich kenmerkt door een netwerk van grootschalige en efficiënte toeleverende en verwerkende ondernemingen, variërend van veevoerproducent tot zuivelverwerker en van plantenveredelaar tot kassenbouwer. Ook is sprake van een hoog niveau van vakmanschap, kennis, onderzoek en onderwijs. Daarbij is ook het aanpassingsvermogen van de sector groot. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de relatief snelle toepassing van milieu- en diervriendelijker productiemethoden en uit de productinnovaties in onder andere de glastuinbouw en de zuivelsector. Deze zijn mogelijk door een intensieve samenwerking en wisselwerking tussen de verschillende schakels in de productiekolom en het onderzoek, waarbij vindingen worden vertaald in innovatie.'⁹

Kortom, innovatie en samenwerking zijn in de landbouw en voedselsector met elkaar verbonden. Overigens wordt er in 'Kiezen voor landbouw' ook op gewezen¹⁰ dat ook het ontwikkelen van innovatieve samenwerkingsvormen bijdraagt aan het veranderen van de landbouw. Juist door het slimmer organiseren kunnen belangrijke voordelen worden behaald.

Hoewel de bosbouw in Nederland economisch gezien een kleine sector is, kunnen ook innovaties in de bosbouw belangrijk zijn en daarom steun verdienen.

Om een sterke en duurzame landbouw in Nederland te houden, zijn verdere innovaties noodzakelijk. Samenwerking ten behoeve van innovatie levert extra kosten en risico's op in de vorm van coördinatielasten van de samenwerking op zich en vanwege de faalkans van een dergelijk project. Door een deel van dit risico op zich te nemen door een deel van de kosten te vergoeden, stimuleert de overheid dit soort inspanningen en investeringen door samenwerkende ondernemers.

Doelen van de maatregel

Doel van de maatregel is om te bevorderen dat samenwerkingsprojecten gericht op innovatie worden gestart en uitgevoerd. Deze samenwerkingsprojecten moeten gericht zijn op het ontwikkelen van nieuwe producten, , procédés en technieken, een nieuwe of sterk verbeterde productie- of leveringsmethode of een nieuwe organisatiemethode in de bedrijfsvoering.

⁹ LNV, 'Kiezen voor landbouw', 2005, p. 21

¹⁰ Ibidem, P.44

Nederland zet in op de volgende prioritaire thema's voor steun bij samenwerking voor innovatie (in willekeurige volgorde):

- Duurzame agrologistiek:
Innovaties gericht op het verhogen van de duurzaamheid en efficiëntie van de agrologistiek ten behoeve van het behoud en de versterking van economisch krachtige en maatschappelijk verantwoorde agroketens.
- 'Groene' grondstoffen:
Innovaties die bijdragen aan meer inzet van meer duurzame, hernieuwbare grondstoffen afkomstig uit de landbouw; het bieden van meerwaarde aan huidige reststromen en betere, efficiëntere en duurzamere bioraffinage.
- Verduurzaming tuinbouw:
Stimuleren van systeeminnovaties in de tuinbouwsector, onder andere op gebied van logistiek, automatisering en energievoorziening.
- Transitie veehouderij
Bijdragen aan de transitie van de veehouderij door met nieuwe product/markt combinaties aansluiting te vinden met de versmarkt en door systeeminnovaties uitgaande van wensen van diverse groepen consumenten. Doel hierbij zal vaak zijn om met innovaties bij te dragen aan het 'tot waarde' brengen in de markt van 'publieke waarden' als dierenwelzijn, landschap, milieu en rechtvaardige handel.

De Nederlandse overheid sluit echter nadrukkelijk niet uit dat deze maatregel ook gebruikt wordt voor het ondersteunen van andere samenwerkingsvormen ten behoeve van innovatie buiten de thema's en sectoren als hiervoor genoemd. De ontwikkeling van innovaties zou gehinderd kunnen worden door een overheid die te veel voorschrijft op welke terreinen geïnnoveerd moet worden. Kansen die ondernemers en onderzoekers zien moeten gegrepen kunnen worden zonder dat de overheid dit onnodig belemmert en/of onvoldoende steunt en daarmee belangrijke innovaties in de weg zou staan. Voorstellen moeten echter in alle gevallen voldoende onderbouwd zijn om een goede beoordeling door de overheid mogelijk te maken (zie ook punt 6 onder 'Reikwijdte en acties' voor een beschrijving van de criteria waarop beoordeeld wordt).

Reikwijdte en acties

1. Via deze maatregel kunnen samenwerkingsprojecten worden ondersteund die gericht zijn op product-, proces- en systeeminnovaties in de landbouw-, voedsel-, en/of bosbouwsector in Nederland.

Er kunnen verschillende soorten innovatieprojecten worden ondersteund, te weten op de terreinen:

- **Industrieel onderzoek**: geprogrammeerd of kritisch onderzoek dat gericht is op het opdoen van nieuwe kennis met het doel deze kennis te gebruiken bij de ontwikkeling van nieuw producten, processen of diensten, of om bestaande producten, processen of diensten aanmerkelijk te verbeteren.
- **Preconcurrentiële ontwikkeling**: de omzetting van de resultaten van industrieel onderzoek in plannen, schema's of ontwerpen voor nieuwe gewijzigde of verbeterde producten, processen of diensten, ongeacht of deze voor verkoop of gebruik zijn bestemd, met inbegrip van de fabricage van een eerste prototype dat niet voor commerciële doeleinden kan worden aangewend. Voorts kan daaronder de conceptuele formulering en het ontwerp van alternatieve producten, processen of diensten worden verstaan en eerste demonstratie- of proefprojecten, voor zover deze projecten niet voor industriële toepassing of commerciële exploitatie kunnen worden gebruikt of geschikt gemaakt. Daaronder wordt niet verstaan routinematige of periodieke wijzigingen van bestaande producten, productielijnen, fabricageprocessen of diensten en andere courante werkzaamheden, zelfs indien deze wijzigingen verbeteringen kunnen zijn.

2. In de projecten moet altijd sprake zijn van samenwerking tussen twee of meer partijen. De samenwerking kan uiteenlopende combinaties van ondernemingen betreffen: tussen ondernemingen in een agroketen; tussen ondernemingen op hetzelfde niveau in een agroketen; tussen ondernemingen in verschillende (agro)ketens of tussen ondernemingen in de agrosector en ondernemingen daarbuiten.

3. De projecten hebben een duur van maximaal drie jaar.

4. Projecten worden geselecteerd door middel van een tenderprocedure. De overheid kan de tenders openstellen voor bepaalde prioritaire thema's en/of sectoren zoals hiervoor aangegeven.
5. Voor de beoordeling van de projectvoorstellen kan gebruik worden gemaakt van een beoordelingscommissie van onafhankelijke deskundigen. De leden van deze commissie hebben geen direct of indirect belang bij een of meerdere van de voorstellen en zijn gehouden aan een geheimhoudingsplicht.
6. De beoordeling van projectvoorstellen gebeurt op basis van de volgende criteria:
- a. Innovatieve karakter: het voorstel moet de aard en potentiële betekenis van de innovatie waar de samenwerking op gericht is helder en zo goed mogelijk onderbouwd omschrijven. Hierbij zijn de mate waarin het project bijdraagt aan enerzijds de versterking van de markt en concurrentiekracht en anderzijds vergroten van de duurzaamheid de belangrijkste elementen. Naarmate de potentiële betekenis van de innovatie groter is, wordt het voorstel hoger gewaardeerd. Grensverleggende product-, proces- en systeeminnovaties (inclusief ontwikkeling van nieuwe organisatievormen) hebben prioriteit, maar bijvoorbeeld ook aanpassen van bestaande technieken aan nieuwe situaties en toepassingen of eerste keer toepassen in Nederland van een organisatievorm die elders wordt gebruikt, kan innovatief zijn.
 - b. Haalbaarheid: Het projectvoorstel onderbouwt de haalbaarheid van het voorstel in termen van economisch en technisch perspectief van toepassing op praktijkschaal. Hierbij wordt ook aandacht besteed aan de eerste toepassing op praktijkschaal. Meer haalbare voorstellen worden hoger gerangschikt.¹¹
 - c. Uitstralingseffect voor toepassing door andere ondernemingen: het projectvoorstel bevat een beschrijving voor de mate waarin de projectresultaten toegepast kunnen worden door ondernemingen in dezelfde sector.
 - d. Rol van de samenwerking: Het voorstel beschrijft helder welke partijen bij de samenwerking betrokken zijn, waaruit de inbreng van de betrokken partijen bestaat en wat de verwachte meerwaarde is van de samenwerking. Het voorstel beschrijft waaruit de (meer)kosten van de samenwerking bestaan. Het samenwerkingsverband mag niet slechts een zijdelingse bijkomstigheid zijn in het voorstel. Dit criterium vormt hiermee een minimumvoorwaarde.
7. Van een ingediend projectvoorstel worden niet-innovatieve onderdelen afgewezen.
8. De subsidieontvanger dient het project uit te voeren overeenkomstig het projectplan. De bevoegde autoriteit kan echter door de aanvrager gemelde wijzigingen van het innovatieprojectplan goedkeuren.
9. Over de resultaten van het project wordt gerapporteerd aan de overheid.
10. Nederland maakt géén gebruik van de optie als bedoeld in artikel 69 van Vo.1782/2003 (zie brief NL aan EU-Cie van 20-7-2004, kenmerk DL.2004/2243, houdende een Mededeling ex. art. 146 Vo. (EG). 1782/2003). Derhalve is naast steun op basis van deze maatregel géén steun op basis van dat artikel mogelijk.

¹¹ Er zit een spanning tussen de criteria innovatieve karakter en haalbaarheid, aangezien meer innovatieve voorstellen vaak moeilijker haalbaar zijn dan wel moeilijker op dat aspect te beoordelen. Bij de beoordeling moet gezocht worden naar een goede balans tussen deze twee criteria, waarbij het criterium innovatie een belangrijke rol speelt. Zeer innovatieve projecten die echter zeer laag scoren op haalbaarheid, zullen waarschijnlijk weinig kans maken.

Omschrijving van gedekte sectoren

Ondernemingen uit alle sectoren van de landbouw (zowel gericht op food- als non-foodproducten), de verwerkende industrie, de bosbouw en/of derde partijen. Tot die derde partijen kunnen ook horen organisaties die zich met de handel en marketing van (verwerkte) land- en bosbouwproducten bezig houden en de aan de landbouw toeleverende industrie.

Nederland kan per openstelling van deze maatregel besluiten om de openstelling te beperken tot bepaalde thema's en/of sectoren, zoals bijvoorbeeld hiervoor beschreven.

Begunstigden/Omschrijving van soorten partners betrokken in de samenwerkingsprojecten

1. Steun kan worden verleend aan:

- a) Een ondernemer die voor eigen rekening en risico een (landbouw)onderneming drijft en die onderdeel uitmaakt van een samenwerkingsverband van ondernemers die voor gezamenlijke rekening en risico een innovatieproject uitvoeren; of
- b) Een samenwerkingsverband van ondernemers als bedoeld in onderdeel a die voor gezamenlijke rekening en risico een innovatieproject uitvoeren.

Het innovatieproject dient betrekking te hebben op producten, procédés, productiewijzen (inclusief organisatievormen) en technologieën in de landbouw-, de voedsel- of bosbouwsector.

2. Geen steun wordt verstrekt aan ondernemingen die zijn gericht op onderzoek, scholing, opleiding, voorlichting, advies of begeleiding. Zij kunnen echter wel door de aanvrager worden ingeschakeld. De kosten hiervan zijn subsidiabel.

3. In geval dat Nederland kiest voor inperking van een openstelling van deze maatregel, kan de doelgroep verder worden beperkt.

4. Demarcatie met maatregelen 121 en 123

- Deze maatregel is in tegenstelling tot maatregel 121 niet bedoeld voor reguliere modernisering in de zin van introduceren van nieuwe maar bewezen technieken op primaire landbouwbedrijven of het doorvoeren of gangbare methoden van kwaliteitsverbetering of vermarkting; onder maatregel 124 dient samenwerking ten behoeven van (het ontwikkelen van) innovaties centraal te staan. In tegenstelling tot maatregel 121 kunnen bij deze maatregel ook anderen dan primaire land- of bosbouwers begunstigde zijn.
- In tegenstelling tot maatregel 123 hoort onder maatregel 124 samenwerking altijd een centraal element van projecten te zijn. In projecten onder maatregel 124 hoort verder het ontwikkelen van innovaties centraal te staan. In maatregel 123 is dat niet zo, daar hoort het verhogen van toegevoegde waarde (incl. verbeteren verwerking en afzet) centraal element te zijn.

5. Demarcatie met Structuurfondsen (EFRO):

Voor wat betreft de afbakening met EFRO geldt dat projecten die passen onder maatregel 124 en waar de totale subsidiabele publieke kosten minder dan € 1.428.572,- bedragen (overeenkomend met een totaal gevraagd steunbedrag van minder dan € 500.000,-) primair vanuit het POP voor steun in aanmerking komen.

Beschrijving van enig onderscheid tussen samenwerkingsprojecten op de terreinen nieuwe producten/processen/technologieën

Geen.

Subsidiabele kosten

1. Alleen kosten verbonden met de samenwerking gericht op innovatie, kunnen vergoed worden.

2. Subsidiabel zijn de volgende door de aanvrager aantoonbaar gemaakte en betaalde kosten, voor zover zij noodzakelijk zijn en rechtstreeks zijn toe te rekenen aan de onderdelen van het project, waarop de subsidie betrekking heeft:

- Loonkosten van het direct bij de uitvoering van het project betrokken personeel alsmede kosten van eigen arbeid van de aanvrager in het kader van het project;
- Aan derden verschuldigde kosten ter zake van studies, onderzoeksactiviteiten, proces- en ketenmanagement en ter zake van de verwerving van kennis en intellectuele eigendomsrechten alsmede ter zake van de bescherming van die rechten, exclusief winstopslagen bij transacties binnen een groep;
- Kosten voor organisatie en het faciliteren van het samenwerkingsverband, waaronder begrepen zaalhuur, vergaderfaciliteiten en bureaunkosten;
- Kosten voor een procesbegeleider of ketenmanager;
- Kosten voor een studie naar de haalbaarheid van de ontwikkeling van nieuwe producten, procédés en technologieën in de landbouw-, de voedsel- en bosbouwsector;
- Kosten gemoeid met het testen van de nieuwe producten, procédés en technologieën voor commerciële doeleinden toegepast worden.

Genoemde kosten zijn slechts subsidiabel voor zover de kosten gemaakt worden, vóórdát de nieuwe producten, procédés en technologieën voor commerciële doeleinden toegepast worden.

3. Investeringsen ten behoeve van de samenwerking voor innovatie kunnen worden gesteund.

Het betreft hier investeringen in onroerende goederen (gebouwen) en de investeringskosten van aangeschafte machines en apparatuur, gebaseerd op de werkelijke aanschafkosten of de aan het project toe te rekenen leasetermijnen, exclusief financieringskosten en winstopslagen bij transacties binnen een groep.

Ook tweedehands goederen kunnen gesubsidieerd worden, indien deze noodzakelijk zijn voor de innovativiteit van het project. Voorwaarde is dat de tweedehands apparatuur wordt benut als middel om de innovatie te realiseren, bijvoorbeeld door de apparatuur een nieuwe functie te geven of door het in een andere context te plaatsen. Op deze wijze kunnen de kosten beperkt blijven. Subsidiëren van tweedehands goederen is onder deze voorwaarde echter alleen subsidiabel voor micro, kleine en middelgrote ondernemingen zoals bedoeld in aanbeveling 2003/361/EC¹ van de Europese Commissie.

De aanvrager moet aantonen dat de investering nodig is voor het samenwerkingsproject.

4. De aankoop van technologie is alleen subsidiabel als die relevant is voor het (verder) ontwikkelen van de innovatie die doel is van het samenwerkingsproject.

5. Niet-subsidiabel zijn:

- De aankoop van landbouwproductierechten, dieren en zaai- en pootgoed van jaarlijkse gewassen alsook het planten daarvan;
- Eenvoudige vervangingsinvesteringen: een investering voor het eenvoudig vervangen van een bestaand gebouw of een bestaande machine, of delen daarvan, door een nieuw, modern gebouw of een nieuwe moderne machine, zonder dat daarbij de productiecapaciteit met meer dan 25 % wordt verhoogd of de betrokken productie of technologie fundamenteel wordt gewijzigd. Een investering voor het vervangen van een ten minste 30 jaar oud en volledig gesloopt landbouwbedrijfsgebouw, wordt niet als een vervangingsinvestering beschouwd.

Steunintensiteit en maximale hoogte van de steun (volgens staatssteunregels betreffende onderzoek, ontwikkeling en innovatie)

1. De hoogte van de subsidie bedraagt maximaal 35% van de subsidiabele kosten per innovatieproject.

2. Per innovatieproject bedraagt de steun maximaal € 500.000.

Dit maximum is gekozen om ook samenwerkingsprojecten met relatief hoge kosten effectief te kunnen steunen. De Nederlandse overheid kan bij de openstelling van deze maatregel de maximum steun op een lager bedrag vaststellen.

Voor investeringen die onderdeel uitmaken van het innovatieproject, geldt dat het maximumbedrag voor dit onderdeel van een project niet meer bedraagt dan € 400.000 (€ 500.000 in probleemgebied) per bedrijf binnen een periode van drie jaar.

Soort steun

Subsidie.

Financiering

Soort financiering	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	39,9 (incl. private financiering bij top-up)
Nationale publieke steun	Cofinanciering: 4,88 Top-up: 11,75
EU publieke steun	4,88
Verwachte totaal voor 2007-2013	61,41

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal ondersteunde samenwerkingsinitiatieven: onderverdeeld naar: <ul style="list-style-type: none">- Sector (landbouw/voedingssector/ beide voorgaande/bosbouw)- Soort samenwerkingsinitiatief (ontwikkeling nieuw product/ nieuwe proces/nieuwe technologie/ gemengd)	0	120 (incl. inzet top-up)

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

geen

125 Infrastructuur voor de ontwikkeling/aanpassing van land- en bosbouw

Relevante artikel(en)

- Artikel 20(b)(v) en 30 van Verordening (EG) No. 1698/2005.
- Annex II punt 5.3.1.2.5 van Verordening (EG) No. 1974/2006.

Maatregelcode: 125

Beweegredenen voor steunverlening

Het concurrentievermogen van de Nederlandse land- en tuinbouw is in hoge mate afhankelijk van de kwaliteit van de infrastructuur. De noodzaak van verdere efficiëntieverhoging o.a. door schaalvergroting en andere kostenreducerende maatregelen zoals verbetering van de percelen, verbetering van de onderlinge aansluiting en ontsluiting van percelen en toegang tot infrastructuur maken investeringen in verdere verbetering van de infrastructuur nodig. Ook veranderingen in de fysieke omgeving van landbouwondernemingen (bijvoorbeeld veranderingen in functies van de omgeving, veranderingen in waterpeilbeheer) maken voortgaande investeringen in verdere verbetering van de infrastructuur nodig.

In Nederland is een voortgaand proces van schaalvergroting van de landbouw gaande. Terwijl het aantal agrarische ondernemingen daalt (van ruim 116.000 in 1994 naar bijna 84.000 in 2004) en naar verwachting blijft dalen, stijgt het areaal per bedrijf van gemiddeld 17 ha in 1994 naar 23 ha gemiddeld in 2004). De daling van het aantal ondernemingen doet zich voor bij de kleine en modale ondernemingen; het aantal grote ondernemingen, in Nederlandse grootte eenheden (Nge's) en ha's, stijgt daarentegen.¹² Wageningen UR verwacht dat het aantal ondernemingen zal blijven afnemen in alle deelsectoren van de landbouw. Zo wordt voor de melkveehouderij verwacht dat van de 22.000 (gespecialiseerde) melkveeondernemingen in 2004 (met 65 koeien op bijna 40 ha grond gemiddeld), er in 2015 ongeveer 14.000 over zijn (met ruim 80 melkkoeien op ruim 50 ha gemiddeld). Het aantal akkerbouwondernemingen neemt naar verwachting af van ruim 12.500 in 2004 naar ruim 10.500 in 2015.¹³

In de grondgebonden landbouw is vergroting en verbetering van landbouwkavels nodig om de perceelindeling te laten aansluiten bij veranderingen, met name door schaalvergroting, in de ondernemingen.

Consequentie van het voortdurende proces van schaalvergroting is een doorgaande herverdeling van grond die ertoe leidt dat de inrichting van de percelen en kavels op bedrijfsniveau niet optimaal is, terwijl juist een van de doelen van schaalvergroting is dat de efficiëntie op de onderneming toeneemt, waardoor de kosten dalen en investeringen in verdere concurrentieversterking en verduurzaming van de onderneming (eerder) rendabel worden.

De landbouwtellingen illustreren de gevolgen van de schaalvergroting in oppervlakte en de gevolgen daarvan voor de kavelstructuur: bedroeg het gemiddeld aantal kavels per bedrijf in 1993 nog 3,4 met een gemiddelde kavelgrootte van 5,0; in 2004 was het gemiddeld aantal kavels gestegen tot 5,7, met een gemiddelde kavelgrootte van 4,1. Hoewel er regionale verschillen zijn in de mate waarin, doet het verschijnsel zich in heel Nederland voor, zoals de tabel hieronder laat zien.

¹² LEI, LandbouwEconomisch Bericht 2006, p. 100-102

¹³ WUR, perspectieven voor de agrarische sector in Nederland, 2005, p. 137 e.v.

Bedrijfsverkaveling naar 14 groepen van landbouwgebieden

	gemiddeld aantal kavels per bedrijf				gemiddelde kavelgrootte in ha gemeten maat			
	1993	1997	1999	2004	1993	1997	1999	2004
Bouwhoek en Hogeland	3,0	4,5	4,6	6,8	11,0	8,7	8,2	6,4
Veenkoloniën en Oldambt	5,4	5,2	6,6	7,2	6,4	7,4	6,0	6,5
Noordelijk Weidegebied	3,3	4,0	5,3	7,2	7,0	6,6	5,2	4,4
Oostelijk Veehouderijgebied	3,4	3,6	4,2	5,8	4,3	4,4	4,2	3,6
Centraal Veehouderijgebied	2,8	3,0	3,4	5,2	3,3	3,4	3,2	2,6
IJsselmeerpolders	1,9	2,1	3,3	2,9	20,1	18,8	11,8	14,7
Westelijk Holland	1,9	2,1	2,7	3,3	4,7	4,9	3,9	3,8
Waterland/Droogmakerijen	2,9	3,7	4,5	8,3	7,2	6,6	5,4	3,4
Hollands/Utrechts weidegebied	2,8	3,0	4,2	6,4	6,2	6,6	4,7	3,6
Rivierengebied	2,9	2,9	3,2	4,2	4,6	5,1	4,9	4,6
Zuidwestelijk akkerbouwgebied	3,9	4,0	4,4	5,4	6,5	6,8	6,5	6,2
Zuidwest Brabant	3,3	3,4	3,4	4,8	3,2	3,5	3,7	3,2
Zuidelijk veehouderijgebied	4,1	3,6	4,1	5,9	3,1	3,6	3,5	2,9
Zuid-Limburg	7,3	7,6	7,4	11,3	2,4	2,5	2,7	2,1
Nederland	3,4	3,5	4,1	5,7	5,0	5,3	4,8	4,1

Bron: CBS Landbouwtelling.

Het is voor de concurrentiepositie van de Nederlandse landbouwers gewenst dat geïnvesteerd wordt in het verbeteren van de huidige, te veel versnipperde kavelstructuur. Verbetering van de kavelstructuur draagt ten algemene bij aan een meer efficiënte bedrijfsvoering. Daarnaast kunnen deze her-/ruilverkavelingsprojecten en inrichtingsprojecten ook bijdragen aan doelen op het gebied van o.a. milieu, dierenwelzijn, waterbeheer en recreatie. Zo kan het in balans brengen van de hoeveelheid dieren en grond op een bedrijf bijdragen aan het oplossen van de mestproblematiek; een grotere huiskavel maakt het makkelijker voor melkveehouders om hun dieren te weiden; verminderen van het aantal en de lengte van transportbewegingen op landbouwondernemingen drukt de kosten en is goed voor milieu en verkeersveiligheid; in herverkavelingsprojecten kunnen maatregelen worden opgenomen om het project in te passen in zijn omgeving: aanleggen van beplantingen en aanpassingen in de waterlopen-, wegen- en padenstructuur.

In bijgevoegde kaart worden indicatief de gebieden aangegeven waar projecten zullen worden uitgevoerd. De projecten komen veelal voort uit de integrale gebiedontwikkeling die de provincies voorstaan. Het streven is daarbij met de in te zetten middelen een zo hoog mogelijk economisch, ecologisch en sociaal-maatschappelijk rendement te bewerkstelligen. De randvoorwaarden hiervoor vormen de Europese en nationale doelen en regelgeving.

Buiten de op de bijgevoegde kaart aangegeven gebieden worden met de in deze maatregel aangegeven te vergoeden activiteiten ook projecten uitgevoerd.

Niet alleen in de grondgebonden landbouw ook in de niet-grondgebonden landbouwsectoren als de glastuinbouw vindt een voortdurend proces van schaalvergroting plaats. Zo is in de glastuinbouw de gemiddelde oppervlakte glas per bedrijf toegenomen van minder dan een halve hectare in de sierteelt en minder dan een hectare in de glasgroenteteelt begin jaren 70, tot 1,3 ha in de snijbloemeteelt, 1,4 ha in de potplantenteelt en 2,3 ha in de glasgroenteteelt in 2005. Verwachting is dat de bedrijfs grootte de komende 10 jaar groeit naar gemiddeld 2,5 ha glas, echter met een grote spreiding in bedrijfsomvang.¹⁴ Kosten ontstaan door de noodzaak bestaande kavels opnieuw in te richten, passend bij de nieuwe structuur van ondernemingen. Daarnaast zal er de komende jaren ook behoefte zijn aan investeringen in infrastructuur t.b.v. vooral meer duurzame energievoorziening in de glastuinbouw.

Inspanningen in de tuinbouw zullen voornamelijk worden toegespitst op de in de Nota Ruimte onderscheiden locaties van nationaal belang, de zogenaamde 'greenports' (de gebieden Westland/Oostland, Aalsmeer en Venlo, de Bollenstreek en het sierteeltgebied Boskoop) en in de

¹⁴ LEI, LEB 2006, p. 127

zogenaamde satellieten van de greenports¹⁵. In de greenports zit het zwaartepunt van de Nederlandse tuinbouw. De sterke (internationale) positie van de greenports hangt nauw samen met het vermogen om snel en vraaggericht versproducten ("food & flowers") te kunnen leveren aan de retailorganisaties. Om de positie te consolideren staan de greenports en hun satellieten voor urgente ontwikkelingsopgaven zoals logistieke ontwikkeling (nieuwe logistieke concepten met bijbehorende infrastructuur) en bedrijfsontwikkeling (schaalvergroting).

Verder wil Nederland de ruimtelijke structuur van de regio's met veel Natura-2000 en overige EHS-gebieden zo verbeteren dat de ammoniakemissies en daaraan gerelateerde ammoniakdeposities van veehouderijbedrijven, die zijn gelegen in de directe nabijheid van deze waardevolle natuurgebieden, worden verminderd door bedrijfsverplaatsing naar locaties op grotere afstand van deze natuurgebieden.

Nederland wil deze opgaven met deze maatregel in het POP kunnen ondersteunen.

Doelen van de maatregel

1. Verbeteren van de verkavelingsstructuur in de landbouw, plus de bijbehorende fysieke ingrepen, en investeringen in infrastructuur dragen bij aan een efficiëntere en meer duurzame bedrijfsvoering en daarmee tot de versterking van het concurrentievermogen van landbouwondernemingen.

In het Meerjarenprogramma vitaal platteland 2007-2013 (MJP2) is vastgelegd dat de rijksoverheid er naar streeft dat de ruimtelijke structuur van de grondgebonden landbouw verbeterd door een vergroting van de landbouwkavels met ten minste 10% t.o.v. de uitgangssituatie in het plangebied en dat de betreffende landbouwkavels verbeterd zijn. 129.000 ha landbouwgrond moet aan het einde van de periode (2013) heringericht zijn.¹⁶ Dit doel is leidend voor de inzet in POP2.

Verbeteren van de verkavelingsstructuur in de landbouw, met name door kavelruil, kan ook bijdragen aan milieudoelen. In het proces van kavelruilen ontstaan mogelijkheden voor het bereiken van doelen op gebied van natuur en milieu, en dan met name voor de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).

2. Verplaatsing van veehouderijbedrijven, die zijn gelegen in de directe nabijheid van Natura-2000 en overige EHS-gebieden, moet leiden tot een reductie van ammoniakemissie en daaraan gerelateerde ammoniakdepositie op deze natuurgebieden.

Reikwijdte en acties

Verbeteren van de verkaveling van landbouwondernemingen vindt plaats op en buiten landbouwondernemingen en kan dus ook een directe investering in de verkaveling van individuele landbouwondernemingen inhouden. In peri-urbane gebieden kan het ook gaan om herverkaveling en zelfs herstructurering van land- en tuinbouw met als doel het realiseren van een duurzame bedrijvigheid.

De activiteiten zijn gericht op de verbetering van de productieomstandigheden in de landbouw. De activiteiten vinden in hoofdzaak plaats op gronden van landbouwondernemingen, maar gelet op het integrale karakter van veel landinrichtings- en verkavelingsprojecten kunnen er ook activiteiten plaatsvinden op gronden van natuur- en landschapsorganisaties, gemeenten, waterschappen en anderen, voor zover betrokken in (her)verkavelingsprojecten.

Acties kunnen gericht zijn op:

- Verbetering van de ligging van kavels ten opzichte van elkaar;
- Verbetering van de toegankelijkheid van kavels en percelen;
- Verbetering van landbouwgronden;
- Verbetering van de energievoorziening ten behoeve van de landbouw;
- Verbetering van het waterbeheer en/of
- Verbetering van ligging van bedrijven uit oogpunt van milieu- en natuuroverwegingen.

¹⁵ zie PKB kaart 1: Economie en landbouw uit de Nota Ruimte

¹⁶ zie MJP2.

Er wordt geen steun toegekend aan landbouwondernemingen die ondernemingen in moeilijkheden zijn¹⁷.

In geval in individuele projecten ook doelen van andere assen van de plattelandsverordening worden nagestreefd, dan gelden voor de inzet van middelen de voorwaarden die van toepassing zijn op die as (en maatregel uit die as).

Beschrijving soorten te vergoeden activiteiten/Subsidiabele kosten

1. Verbetering verkavelingsstructuur:

1. Kosten ruilproces: kosten van (stimulering van) kavelruilmaatregelen; kadasterkosten; notariskosten, kosten van een kavelruilcoördinator, kosten faciliteren aankoop ruilgronden (landmeterhectares).
2. Proceskosten: de kosten voor planvorming en voor het managen/organiseren van de uitvoering. Concreet gaat het daarbij om: de kosten voor de inzet van onderzoeksinstellingen, kosten inhuren experts, ingenieursbureaus, vacatiegelden voor gebiedscommissies.
3. Kosten van technische maatregelen, omvattende
 - De kosten van werkzaamheden om de nieuw gevormde kavels na ruiling bewerkbaar te maken. Concreet gaat het daarbij om: het dempen van bestaande en graven van nieuwe grenssloten; lichte egalisaties om kavels en percelen op elkaar te laten aansluiten; het aanpassen van de drainage op het nieuwe slotenstelsel (na de ruiling); het met elkaar verbinden van 'oude' percelen binnen een nieuw kavel.
 - De kosten van het ontsluiten van kavels door een weg (incl. kosten van het aanvullen van het bestaande wegensstelsel voor dit doel) en kosten van aanleg/aanpassing van andere infrastructuur.
 - De kosten voor investeringen in waterhuishoudingsmaatregelen die de duurzaamheid van de landbouw vergroten.
 - De kosten van inpassingsmaatregelen: technische maatregelen in het gebied of in de omgeving gericht op het voorkomen van negatieve gevolgen voor de omgeving als gevolg van de verbetering van de functie landbouw: zoals aanbrengen van compenserende beplantingen en aanpassingen in de wegen- en padenstructuur.

Afhankelijk van het stadium waarin de (kavelruil-/landinrichtings)projecten verkeren maken de hiervoor onderscheiden categorieën 1 en 2 vaak het hoofddeel uit van de projectkosten. Een voorbeeld hiervoor zijn de projectmatige kavelruilen waarin naar verhouding weinig werken worden uitgevoerd en de kosten bestaan uit: informeren landbouwers over de ruilmogelijkheden voor hun bedrijven, het maken van een ruilplan, het effectueren van het ruilplan met uiteindelijk de akte passering bij de notaris.

2. Bedrijfsverplaatsingen:

Bij bedrijfsverplaatsing met het oog op ammoniakemissie- en depositiereductie wordt een tegemoetkoming in de kosten verbonden aan de bedrijfsverplaatsing gegeven. Het betreft een gedeeltelijke vergoeding van de werkelijke kosten van de verplaatsing van het landbouwbedrijf. Verzekerd is dat alle kosten van overcompensatie zijn uitgesloten.

De voor steun in aanmerking komende kosten zijn:

a) de kosten die door de landbouwonderneming worden gemaakt voor de aankoop van de nieuwe landbouwgrond (niet zijnde bouwgrond). Deze steun bedraagt 10% van de in aanmerking komende kosten van deze investering én nooit meer dan het equivalent van:

- het aantal door de landbouwonderneming aan BBL overgedragen hectares landbouwgrond vermenigvuldigt met € 3000, vermeerderd met:
- 6% van de aankoopprijs van een zelfde aantal als in het vorige punt genoemde hectares landbouwgrond van de nieuwe locatie.

b) uitsluitend de kosten gemoeid met verplaatsing van landbouwbedrijfsgebouwen. Dit kunnen zijn:

- 100% van de taxatiewaarde van de te verlaten bedrijfsgebouwen, dan wel;
- sloopkosten van te verlaten bedrijfsgebouwen;
- notariskosten;

¹⁷ Zie de Communautaire richtsnoeren voor reddings- en herstructureringssteun (PbEU, 2004 C244).

- kadastrale kosten;
- kosten gemaakt in verband met (adviserings)werkzaamheden door deskundigen (makelaars, accountants);
- verhuiskosten;

dit alles met een maximum van € 50.000 per bedrijfsverplaatsing.

Indien de verkoopopbrengst meer bedraagt dan de taxatiewaarde wordt deze meerwaarde in mindering gebracht op de steun.

Het Bureau Beheer Landbouwgronden verwerft gronden tegen de waarde zoals die geldt op de vrije markt (representatieve marktwaarden).

Steun aan investeringen

Met betrekking tot investeringen zijn de volgende kosten subsidiabel:

1. De uitgaven betrekking hebbende op:

- a) De bouw, verwerving, inclusief huurkoop, of verbetering van onroerende goederen;
- b) De koop of huurkoop van machines en materieel, met inbegrip van computerprogrammatuur, tot maximaal de marktwaarde van de activa; andere kosten in verband met een huurkoopcontract (belastingen, marge voor de verhuurder, kosten voor de herfinanciering van rente, overheadkosten, verzekeringspremies enz.) zijn geen in aanmerking komende uitgaven;
- c) Algemene kosten in verband met de onder a) en b) bedoelde uitgaven. Concreet gaat het daarbij om: kosten voor architecten, ingenieurs en adviseurs, haalbaarheidsstudies en het verkrijgen van octrooien en licenties.

2. Er wordt geen steun toegekend in verband met:

- a) De aankoop van landbouwproductierechten, dieren en zaai- en pootgoed van jaarlijkse gewassen alsook het planten daarvan;
- b) Gewone vervangingsinvesteringen;
- c) De aankoop van grond voor een bedrag dat hoger is dan 10% van de totale subsidiabele uitgaven voor de betrokken concrete actie, tenzij er sprake is van concrete acties ten behoeve van milieubehoud en er een motivatie wordt gegeven waaruit blijkt dat zonder deze aankoop van grond hoger dan 10%, het project niet gerealiseerd kan worden.

3. Voor zover onder deze maatregel investeringen worden gesteund, geldt dat de steun wordt ingetrokken indien de investering waarvoor steun is verstrekt gedurende vijf jaar te rekenen van de vaststelling van de steun een belangrijke wijziging ondergaat die:

- a) De aard of de uitvoeringsvoorwaarden van het vaststellingsbesluit raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert;
- b) Het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productiecapaciteit.

4. Indien overheden begunstigden zijn, en de investeringen een publiek doel dienen, is er bij investeringen overigens geen staatssteun in de zin van art. 87, eerste lid, van het Verdrag.

Begunstigden

Agrarische ondernemingen en samenwerkingsverbanden daarvan, stichtingen voor kavelruil, landbouworganisaties, bestuurscommissies¹⁸, provincies, waterschappen en gemeenten, samenwerkingsverbanden van gemeenten en natuur- en landschapsorganisaties.

Soort Steun

Subsidie.

¹⁸ Het gaat hier om bestuurscommissies die hiertoe van de provincie de bevoegdheden hebben gekregen op grond van de Provinciewet en de Wet Inrichting Landelijk Gebied (WILG).

Steunintensiteit

Begunstigde en soort kosten	Hoogte steun in % van subsidiabele kosten
<u>1. verbetering kavelstructuur</u>	
Overheden en organisaties met een publieke activiteit ¹⁹ : de totale subsidiabele kosten	Max. 100%
Private begunstigen: de totale subsidiabele kosten, inhuren van adviseurs ²⁰	Max. 90%
investeringen in of door ondernemingen	Max. 40%
<u>2. Bedrijfsverplaatsingen</u>	
Kosten hervestiging van een soortgelijk bedrijf als het oude	Max. 100% werkelijke kosten (zie voor uitwerking onder 'Beschrijving soorten te vergoeden activiteiten/Subsidiabele kosten', onderdeel 3. bedrijfsverplaatsingen)

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (in miljoenen euro's)
Private financiering	40 (incl. private financiering bij top-up)
Nationale publieke steun	Cofinanciering: 80 Top-up: 55
EU publieke steun	80
Verwachte totaal voor 2007-2013	255

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal ondersteunde werken: onderverdeeld naar: - Soort land (landbouw/bosbouw) - Soort operatie (toegang, energievoorziening, waterbeheer, ruilverkaveling/landverbetering)	0	- Kavelruil: 350 - Bedrijfsverplaatsingen: 50
	Totale volume aan investeringen onderverdeeld naar: - Soort land (landbouw/bosbouw) - Soort operatie (toegang, energievoorziening, waterbeheer, ruilverkaveling/landverbetering)	0	- kavelruil: € 202 mln. - bedrijfsverplaatsingen: € 51 mln.

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Zie asbeschrijving in hoofdstuk 5 (par. 5.3.1.3) van het programmadocument.

¹⁹ Zie definitie in hoofdstuk 5 programmadocument.

²⁰ Gegeven de vaak relatief hoge proceskosten, vergoedt Nederland tot 90% van adviseurskosten.

Inrichting en reconstructie in Nederland

Stand per 1 januari 2006

- Landinrichting in voorbereiding
- Landinrichting in uitvoering (modulair)
- Reconstructiegebieden
- Gebiedsutwerking en plansutwerking reconstructie
- Nadere uitwerking referentiegebied NUKG
- Delta Natuur

maatregel 125 kan overal in de landbouwgebieden plaatsvinden

Modulaire landinrichtingsprojecten:

Landinrichtingsprojecten waarvan de uitvoering gestart is na 1999 en waarvoor de uitvoering plaatsvindt in (deel)plannen met een beperkte looptijd van 4 à 5 jaar.

dienst landelijk gebied
voor ontwikkeling en beheer

132 Deelname door landbouwers aan voedselkwaliteitsregelingen

Relevante artikel(en)

- Artikel 20(c)(ii) en 32 van Verordening (EG) No. 1698/2005.
- Artikel 22 en Annex II punt 5.3.1.3.2 van Verordening (EG) No. 1974/2006.

Maatregelcode: 132

Beweegredenen voor steunverlening

Landbouwproducten geproduceerd onder een voedselkwaliteitsregeling kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het verduurzamen en vergroten van het concurrentievermogen van de landbouw. De herkenbaarheid van landbouwproducten geproduceerd onder een voedselkwaliteitsregeling maakt het voor consumenten makkelijk om een weloverwogen keuze te maken.

Nederland meent dat de herkenbaarheid van dit soort producten in de winkel van belang is voor het goed laten werken van de markt. Consumenten moeten kunnen kiezen voor kwaliteit. Deelname door primaire producenten aan een van deze regelingen garandeert dat die kwaliteit ook geleverd wordt. Uiteindelijk zal het aanbod van dit soort producten gebaseerd moeten zijn op de vraag uit de markt. Deelname aan een dergelijk gecertificeerd voedselkwaliteitssysteem brengt vaak echter extra kosten voor de landbouwer met zich mee. Kosten als gevolg van de veelal afwijkende productiewijze t.o.v. de reguliere landbouw, omschakelingsperiode en kosten die te maken hebben met certificering en het toezicht daarop.

Biologische landbouw

Door in elk geval producenten van biologische voedselproducten op grond van deze maatregel te ondersteunen wil Nederland ook gevolg geven aan het voornemen in het Europees Actieplan²¹ de Verordening Plattelandsontwikkeling te benutten voor de verdere ontwikkeling van biologische landbouw. De biologische landbouw levert immers een belangrijke bijdrage aan de verduurzaming van de landbouw. De huidige (intensieve) landbouw voldoet nog niet aan de eisen die de samenleving stelt op het gebied van duurzaamheid (milieu, dierenwelzijn, (agro)biodiversiteit, landschap en natuur). Biologische landbouw is een oplossingsrichting om de landbouw in Nederland duurzamer te krijgen. Een groter aandeel biologische landbouw in Nederland komt tegemoet aan de maatschappelijke roep om een duurzamere landbouw in Nederland. Een andere oplossingsrichting is het duurzamer krijgen van de gangbare, niet biologische landbouw. Ook deze oplossing is echter gebaat bij de biologische landbouw als voorbeeldfunctie.

Op dit moment zijn biologische producten in de winkel een van de weinige voor de consument herkenbare duurzame producten. Certificering en toezicht op deze certificering waarborgen de kwaliteit van biologische producten. Het EKO-keurmerk heeft zich ontwikkeld tot een krachtig en herkenbaar merk, waar consumenten vertrouwen in hebben. Daarnaast is de biologische keten een voorbeeld voor de gangbare keten. Er vindt spin-off plaats naar de gangbare landbouw; de biologische landbouw is de 'kraamkamer' voor verduurzaming van de gangbare landbouw²².

De evaluatie²³ van de beleidsnota biologische landbouw 2001-2004²⁴ heeft uitgewezen dat met name de marktvrage de keuze voor biologische landbouw beïnvloedt. Het marktpotentieel is de trekkende kracht om biologisch te (gaan) produceren. Het is dan ook een positieve ontwikkeling dat de consumentenbestedingen aan biologische producten de afgelopen jaren zijn gestegen²⁵, ondanks prijzenoorlog tussen de diverse supermarktketens en economische recessie.

²¹ Europees Actieplan voor biologisch voedsel en biologische landbouw, Mededeling van de commissie aan de raad en het Europees parlement, Brussel, 10 juni 2004

²² Kraamkamer van duurzaamheid; de innovatieve kracht van biologische landbouw voor verduurzaming van de gangbare landbouw, Wageningen UR, mei 2004

²³ Biologisch meer gangbaar, Evaluatieonderzoek Nota Biologische Landbouw 2001-2004, IME consult, juli 2004, p. 105-114

²⁴ Een biologische markt te winnen, Beleidsnota biologische landbouw 2001-2004, Ministerie van LNV, september 2000

²⁵ zie EKO-monitor: <http://www.biologica.nl/eko-monitor>

Om op eigen kracht internationaal concurrerend te zijn is een voldoende kritische massa noodzakelijk. De biologische landbouw heeft op dit moment deze kritische massa nog niet bereikt. Om de biologische landbouw in de overgangperiode tot het uitgroeien naar een volwaardige sector te ondersteunen wil Nederland met deze maatregel een stimulans geven aan de eerste en daarom zeer belangrijke schakel in de biologische keten: de primaire producenten. De biologische productiewijze en de bijbehorende certificering en toezicht leveren extra lasten op voor biologische producenten. Terwijl er veel maatschappelijke waardering bestaat voor de bijdrage die deze landbouwers leveren aan verbetering van milieu, landelijk gebied en dierenwelzijn.

Doelen van de maatregel

Stimuleren van landbouwers om deel te (blijven) nemen aan een kwaliteitssysteem (i.c. biologische landbouw), omdat dit leidt tot een verbetering van de kwaliteit van producten en verduurzaming van productieprocessen in de landbouw, met hogere (markt)waarde van deze producten als gevolg.

Reikwijdte en acties

1. Steun wordt uitsluitend verleend voor landbouwproducten die voor menselijke consumptie zijn bestemd
2. De steun is een vergoeding voor de vaste kosten die voortvloeien uit het vrijwillig deelnemen aan een Europees voedselkwaliteitssysteem.
3. De steun mag geen betrekking hebben op regelingen die uitsluitend tot doel hebben de controle te verscherpen op de naleving van uit communautaire regelgeving of nationale wetgeving voortvloeiende dwingende normen.
4. Steun zal worden gegeven aan landbouwers die deelnemen aan de biologische landbouw. In het geval van biologische landbouw zal controle en sanctionering door Dienst Regelingen gebeuren op basis van de gegevens van de door Nederland op grond van artikel 9 van Vo. 2092/91 aangewezen controle-instantie. Voorwaarde voor subsidiabiliteit is het aangesloten zijn bij deze organisatie als biologisch bedrijf en/of bedrijf in omschakeling. Indien niet meer aan deze voorwaarde wordt voldaan zal de subsidie stopgezet worden.

Soort steun

Subsidie

Begunstigden

Landbouwers die deelnemen aan een voedselkwaliteitsregeling zoals bedoeld hieronder. In het geval van biologische landbouw, gaat het ook om landbouwbedrijven in omschakeling naar de biologische productiemethode.

Lijst van EU en nationale kwaliteitsregelingen die in aanmerking komen voor steun, inclusief de lijst van producten die gekwalificeerd zijn voor steun onder het gekozen kwaliteitsregeling. Voor nationale regelingen een beschrijving van de regeling voor wat betreft de criteria opgenomen in de Verordening (EG) nr. 1974/2006

1. Als communautaire kwaliteitsregelingen worden aangemerkt:

- a) Verordening 510/2006 (geografische aanduidingen)
- b) Verordening 509/2006 (specificiteitscertificeringen)
- c) Verordening 2092/91 (biologische landbouw)
- d) Titel VI van Verordening 1493/1999 (wijn)

Voor producten onder a) en b) kan alleen steun worden gegeven voor producten die geregistreerd zijn in een van de registers van de Gemeenschap (zie:

- a) http://europa.eu.int/comm/agriculture/foodqual/quali1_nl.htm

In 2007 zal deze maatregel alleen gebruikt worden voor deelname aan biologische landbouw.

Indicatie van de officiële autoriteiten verantwoordelijk voor het toezicht op het functioneren van de kwaliteitsregeling en een beschrijving van de organisatorische arrangementen voor het toezicht

Controle en sanctionering door Dienst Regelingen zal gebeuren op basis van de gegevens van de door Nederland op grond van artikel 9 van Vo. 2092/91 aangewezen controle instantie. Voorwaarde voor subsidiabiliteit is het aangesloten zijn bij deze organisatie als biologisch bedrijf en/of bedrijf in omschakeling. Indien niet meer aan deze voorwaarde wordt voldaan zal de subsidie stopgezet worden.

Steunbedrag per in aanmerking komende regeling

1. De steun wordt ten hoogste gedurende vijf jaar verleend in de vorm van een jaarlijkse bijdrage. De hoogte van de bijdrage wordt bepaald op basis van de hoogte van de vaste kosten die zijn gemoeid met deelneming aan de desbetreffende regeling. Alleen de werkelijke kosten worden vergoed. Van deze kosten wordt maximaal 100% vergoed.

2. De maximale subsidie per bedrijf per jaar gedurende een periode van maximaal 5 jaar is 3.000 euro.

Motivering van de vaste kosten

1. Onder vaste kosten wordt verstaan: kosten verbonden aan het toetreden tot en de jaarlijkse kosten verbonden aan deelname aan het schema, met inbegrip van, waar nodig, controle- en inspectiekosten.

2. Voorkomen dubbele vergoeding:

Biologische landbouw

Artikel 22 lid 4 Vo. (EG) 1974/2006 is van toepassing, wat betreft de Regeling Stimulering Biologische Productiemethode, paragraaf 2: hectaretoeslag²⁶. De landbouwmilieumaatregel RSBP vergoedt geen vaste kosten, maar gederfde inkomsten.

Er zal geen nieuwe openstelling van de RSBP, paragraaf 2 meer plaatsvinden. Wel zullen lopende contracten worden afgehandeld. De begunstigden van de RSBP, paragraaf 2 ontvangen subsidie voor het realiseren van milieuverbeteringen, waarbij begunstigden een subsidie ontvangen voor de gederfde inkomsten in de omschakelperiode dat biologische geproduceerde producten nog niet biologisch afgezet kunnen worden en/of steun ter tegemoetkoming in gederfde inkomsten als gevolg van een door de aanvrager aangegane verbintenis om gedurende in ieder geval vijf jaar de biologische productiemethode voor te zetten²⁷. De RSBP, paragraaf 2 voorziet niet in een vergoeding van de kosten voor certificering.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	0
Nationale publieke steun	4,5 top-up: 0,425
EU-publieke steun	4,5
Verwachte totaal voor 2007-2013	9,425

²⁶ Deze regeling is per 1 april 2007 ingetrokken en vervangen door de Regeling LNV-subsidies (Staatscourant 15 februari 2007, nr. 33 / p. 8 e.v.. T.a.v. uitfinanciering blijven de voorschriften van de ingetrokken regeling van toepassing (zie art 6:3 van de Regeling LNV-subsidies).

²⁷ Zie beschrijving van de RSBP in: Plattelandsontwikkelingsprogramma Nederland Bijlagen, geconsolideerde versie september 2005, pag. 27.

Beschrijving van overgangsbepalingen

In POP1 is in 2006 de maatregel deelname aan voedselkwaliteitssystemen voor deelname aan de biologische productiemethode opgenomen. Deze maatregel wordt voortgezet onder POP2.

Subsidieregeling Stimulering voortzetting biologische productiemethoden (artikel 24 bis, ter en quater van Vo. 1257/1999).	Totale publieke steun € 4 mln. waarvan EU-bijdrage € 2 mln.	De uitgaven vinden plaats tussen 1/1/2007 en 31/12/2011 en worden bij de EU gedeclareerd uiterlijk 31/1/2012. Op deze verplichtingen/ uitgaven zijn de voorwaarden van POP1 van toepassing.
--	---	--

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal begunstigde bedrijven dat deelneemt aan een voedselkwaliteitssysteem/label, onderverdeeld naar: - soort kwaliteitsschema - productcategorie	Biologisch: 1.468	Biologisch: 1.500

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Areaal onder een voedselkwaliteitssysteem/-label	Biologisch: 48.765 ha	Biologisch: 200.000 ha ²⁸ .
--------------------	--	-----------------------	--

Coherentie met de eerste pijler GLB²⁹

Zie hoofdstuk 10 van het POP2.

Nederland maakt geen gebruik van de optie als bedoeld in artikel 69 van Vo. 1782/2003 (zie brief Nederland aan de Europese Commissie van 20 juli 2004, kenmerk DL.2004/2243, houdende een mededeling ex art. 146 VO. (EG). 1782/2003). Derhalve is naast steun op basis van deze maatregel geen steun op basis van dat artikel mogelijk.

²⁸ Gebaseerd op doel om op 10 % van het landbouwareaal biologische landbouw te bedrijven

²⁹ Criteria en administratieve regels om te verzekeren dat activiteiten die uitzonderlijk profiteren van plattelandssteun onder steunschema's in annex I van de Verordening (EG) nr. 1974/2006 niet gesteund worden door andere relevante instrumenten van het GLB.

133 Activiteiten op het gebied van voorlichting en afzetbevordering

Relevante artikel(en)

- Artikel 20(c)(iii) en 33 van Verordening (EG) No. 1698/2005.
- Artikel 23 en Annex II punt 5.3.1.3.3 van Verordening (EG) No. 1974/2006.

Maatregelcode: 133

Beweegredenen voor steunverlening

Landbouwproducten geproduceerd onder een voedselkwaliteitsregeling (zoals de biologische landbouw) leveren een belangrijke bijdrage aan het vergroten van de concurrentiepositie van de landbouw en de verdere verduurzaming van de landbouw. De herkenbaarheid van landbouwproducten geproduceerd onder een voedselkwaliteitsregeling maakt het voor consumenten makkelijker om een weloverwogen keuze te maken.

Om een meer duurzame samenleving te bereiken is het zaak om, naast producenten, met name ook burgers én consumenten te informeren over de duurzaamheidskarakteristieken van verschillende product(groep)en. De correlatie tussen het actief informeren over duurzame productiesystemen en een verhoogd duurzaam koopgedrag bij consumenten is aanzienlijk.

Generieke promotieactiviteiten rondom duurzame, bijvoorbeeld biologische, producten genereren een verschuiving van consumentenvoorkeur richting dat type producten. Daarom vindt de Nederlandse overheid het noodzakelijk dat zij activiteiten op het gebied van voorlichting en afgeleide afzetbevordering ondersteunt.

Hierbij wordt het wel van belang geacht dat producenten nagaan of samenwerking met andere (keten)partijen hierbij extra gunstige resultaten kan opleveren. In de beoordeling van projectvoorstellen voor voorlichting en afzetbevordering zal het aspect 'aandacht voor samenwerking' een rol kunnen spelen (zie hieronder).

Doelen van de maatregel

Via deze maatregel worden voorlichtings- en afzetbevorderende activiteiten ondernomen waardoor uiteindelijk consumenten/burgers beter in staat zijn gecertificeerde kwaliteitssystemen (en hun betekenis) te herkennen en te vertalen in weloverwogen aankoopbeslissingen.

Reikwijdte en acties

1) Relatie met voedselkwaliteitsregelingen

Alleen die activiteiten worden ondersteund die betrekking hebben op producten die onder een Europese voedselkwaliteitsregeling vallen.

2) Reikwijdte

1. Steun wordt verleend voor activiteiten *door producentengroeperingen* die zijn gericht op twee doelgroepen:

a. Consumenten (incl. speciale doelgroepen daarbinnen) om hen te informeren en ertoe over te halen de landbouwproducten te kopen die onder het kwaliteitsschema vallen. Hier kan gedacht worden aan onder andere:

- Ontwikkelen en verspreiden van voorlichtingsmateriaal;
- Deelname met professionele stand aan consumentenbeurzen (bijv. Huishoudbeurs);
- Voorlichtingsactiviteiten op de winkelvloer van detailhandelaren/supermarktketens ten behoeve van kennisoverdracht;
- Organiseren van workshops ten behoeve van vaardigheidsoverdracht (bijv. kookshows).

b. Distributeurs (groothandel, detailhandel, catering en andere afzetkanalen) en verwerkers om hen te ondersteunen bij het doen aan voorlichting en afzetbevordering gericht op het informeren van consumenten voor betreffende producten. Hierbij kan gedacht worden aan:

- Met behulp van keten-/productmanagers afspraken maken met afzetkanalen over voorlichting en promotie ten behoeve van consumenten van betreffende producten. Afspraken worden neergelegd in Plan van Aanpak waaraan ketenpartijen zich committeren. Keten-/productmanagers kunnen distributeurs ondersteunen bij de implementatie van het Plan van Aanpak.

- Deelname met stand aan vakbeurzen;
- Uitvoeren van toegepast consumentenvoorlichtingsonderzoek ten behoeve van het stimuleren van afzet van kwaliteitsproducten.

2. De activiteiten moeten de aandacht vestigen op de specifieke karakteristieken van de betrokken producten (met name de kwaliteit, productiemethode, hoog niveau van dierenwelzijn, milieubescherming of andere bijzondere kwaliteiten die aan het kwaliteitsschema kunnen worden gerelateerd). Hierbij kan gebruik worden gemaakt van wetenschappelijke en technische informatie over deze producten.

3. De gesteunde activiteiten moeten plaatsvinden binnen de Interne Markt.

4. De gesteunde activiteiten mogen geen betrekking hebben op commerciële merken.

5. Het is niet toegestaan om consumenten over te halen een product te kopen vanwege zijn specifieke herkomstgebied, met uitzondering van producten onder Verordening 510/2006 (geografische aanduidingen) en titel VI van Verordening 1493/1999 (wijn)producten onder mogen (behalve voor geografische aanduidingen). De herkomst mag worden vermeld, mits dat ondergeschikt is aan de hoofdboodschap.

6. Alle informatiemateriaal, promotiemateriaal en advertenties moeten voldoen aan de Gemeenschapswetgeving. Concepten moeten ter controle daarop worden toegezonden naar de bevoegde autoriteiten van de lidstaten (zie hieronder).

Van toepassing zijnde communautaire logo's moeten worden vermeld in het voorlichtings- en promotiemateriaal.

3) Beoordeling van aanvragen

Deze maatregel wordt opengesteld middels een tender of open inschrijving.

Aanvragen worden beoordeeld door een beoordelingscommissie die de minister adviseert over de toewijzing van subsidies.

Criteria:

- Doelgroep en bereik van de activiteiten;
- Samenhang doel en in te zetten hulpmiddelen en verwacht bereik doelgroep;
- Verwachte doeltreffendheid en doelmatigheid van de activiteiten;
- (eventueel) Mate waarin samenwerking wordt gezocht met ketenpartijen en/of anderen.

Soort steun

Subsidie

Begunstigden

Producentengroeperingen die een activiteit op het gebied van voorlichting over en afzetbevordering voor producten onder een voedselkwaliteitssysteem gaan ondernemen.

Onder producentengroeperingen worden verstaan organisaties, van welke juridische vorm dan ook, waarin marktdeelnemers zijn verenigd die voor een specifiek landbouwproduct of levensmiddel actief deelnemen aan een kwaliteitsregeling als hieronder bedoeld.

Beroeps- of kolomorganisaties die representatief zijn voor één of meer sectoren kunnen niet als producentengroepering gekwalificeerd worden.

Lijst van EU kwaliteitsregelingen gekozen onder de maatregel deelname aan voedselkwaliteitsregelingen

1. Als communautaire kwaliteitsregelingen worden aangemerkt:

- a) Verordening 510/2006 (geografische aanduidingen)
- b) Verordening 509/2006 (specificiteitscertificeringen)
- c) Verordening 2092/91 (biologische landbouw)
- d) Titel VI van Verordening 1493/1999 (wijn)

Voor producten onder a) en b) kan alleen steun worden gegeven voor producten die geregistreerd zijn in een van de registers van de Gemeenschap (zie: http://europa.eu.int/comm/agriculture/foodqual/quali1_nl.htm)

Nederland zet deze maatregel voornamelijk alleen in voor de afzetbevordering van en voorlichting over producten uit de biologische landbouw.

Coherentie met de eerste pijler GLB³⁰

De steun mag niet cumuleren met voorlichting en promotiecampagnes die reeds op grond van Verordening 2826/2000 worden gefinancierd.

Nederland maakt geen gebruik van de optie als bedoeld in artikel 69 van Vo. 1782/2003 (zie brief Nederland aan de Europese Commissie van 20 juli 2004, kenmerk DL.2004/2243, houdende een mededeling ex art. 146 VO. (EG). 1782/2003). Derhalve is naast steun op basis van deze maatregel geen steun op basis van dat artikel mogelijk.

Procedure voor ex ante controle op informatie-, promotie- en advertentiemateriaal

Informatie- promotie en advertentiemateriaal moet ter beoordeling vooraf worden ingediend bij Dienst Regelingen. Dienst Regelingen toetst of dit materiaal voldoet aan de eisen vastgelegd in deze maatregel en eventuele nadere uitwerkingen hiervan in nationale regelgeving. Alleen goedgekeurd materiaal mag worden ingezet ten behoeve van voorlichting en afzetbevordering.

Samenvattende beschrijving van de soorten in aanmerking komende kosten

Subsidiabele kosten zijn:

- Kosten voor het verspreiden van technische en wetenschappelijke kennis over producten die het voorwerp zijn van een voedselkwaliteitsregeling;
- Kosten voor de organisatie van of deelname aan beurzen, tentoonstellingen of vergelijkbare public relationsevenementen die betrekking hebben op producten die het voorwerp zijn van een voedselkwaliteitsregeling;
- Kosten voor het voorlichten en promoten via diverse media of bij verkooppunten over producten die het voorwerp zijn van een voedselkwaliteitsregeling (incl. het ontwikkelen, uitwerken, vervaardigen en verspreiden van het betreffende voorlichtings- en promotiemateriaal).

Genoemde kosten kunnen ook omvatten de kosten van het inhuren van deskundig personeel en adviseurs; en eenmalige organisatiekosten van samenwerkingsverbanden tussen productengroeperingen en anderen gericht op voorlichting en afzetbevordering.

Hoogte van de steun

De steun bedraagt maximaal 70% van de subsidiabele kosten van de betreffende actie.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen €)
Private financiering	1,925 (incl. private financiering bij top-up)
Nationale publieke steun	0,75 top-up: 0,425
EU publieke steun	0,75
Verwachte totaal voor 2007-2013	3,850

Beschrijving van overgangsbepalingen

Geen

³⁰ Criteria en administratieve regels om te verzekeren dat activiteiten die uitzonderlijk profiteren van plattelandssteun onder steunschema's in annex I van de Verordening (EG) nr.1974/2006

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal begunstigde acties onderverdeeld naar: <ul style="list-style-type: none">• soort kwaliteitsschema• productcategorie	0	75

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

geen

Maatregelfiches as 2

212 Betalingen voor natuurlijke handicaps aan landbouwers in andere gebieden met handicaps dan berggebieden (probleemgebieden)

Maatregelcode: 212

Relevante artikelen

Basis in verordening (EG) nr. 1257/99, artikel 13 en 14, probleemgebieden en gebieden met specifieke beperkingen op milieugebied. Deze verordening is in ieder geval nog geldig tot en met 2009. Daarna is artikel 37 van Verordening (EG) nr. 1689/2005 van toepassing. Op dit moment wordt het probleemgebiedenbeleid geëvalueerd door de EU, waarna nieuwe eisen rond 2009/2010 zullen worden vastgesteld. Nederland zal de komende periode tevens het probleemgebieden beleid evalueren.

Beweegredenen voor steunverlening

In bepaalde gebieden is financiering van probleemgebieden randvoorwaardelijk voor behoud van het landschap en de economische ontwikkeling. In Nederland is in totaal ca. 232.946 ha hectare landbouwgrond als probleemgebied aangewezen. Dit is minder dan de 10% (349.000 ha) van het totale areaal die maximaal als probleemgebied zou mogen worden aangemerkt. Het betreft gebieden waar, vanwege specifieke belemmeringen de landbouwactiviteiten dreigen te verdwijnen. De landbouw is in deze aangewezen gebieden echter noodzakelijk voor het behoud van milieu, de verzorging van het natuurlijk landschap, hun toeristische bestemming of voor bescherming van kusten.

Doel van de maatregel

Doelstelling van de maatregel is om te voorkomen dat landbouwers wegtrekken uit gebieden met natuurlijke handicaps, daar waar landbouwers nodig zijn om het landschap te behouden. De maatregel draagt naar verwachting verder bij aan:

- biodiversiteit
- klimaatverandering
- verbetering van bodemkwaliteit
- landschap

Reikwijdte en acties

Lidstaat Nederland mag tot 10% van haar grondgebied aanwijzen als probleemgebieden. Van de 3.490.000 hectare grond die ons land rijk is, heeft Nederland onder POP1 ca. 223.952 hectare als probleemgebied aangewezen. Daarvan is 107.985 ha reeds aangewezen vóór 2000. De gebieden die zijn aangemeld na 2001 zijn ingedeeld in de volgende gebiedscategorieën, zijnde:

- diepe veenweidegebieden;
- uiterwaarden;
- hellingen;
- beekdalen en overstromingsgebieden;

Met de indiening van POP2 vindt een uitbreiding plaats van 6.553 ha voor het Zuid-Limburgse Heuvelland en 2.441 ha voor Midden Delfland ten opzichte van POP1, waarmee het totaal op ca. 232.946 ha komt.

De hectareverdeling per gebiedscategorie ziet er als volgt uit:

Categorie	Hectares
Beekdalen	19291,941
Beekdalen en veenweide	5565,258
Beekdalen en hellingen	81,428
Beekdalen en uiterwaarden	3,436
Veenweide	79329,344
Hellingen	9531,678 (waarvan 6.553,185 ha nieuw)
hellingen en uiterwaarden	109,75
Uiterwaarden	8607,717
Midden Delfland	2440,626 (nieuw)
Oud (aangewezen voor 1999)	107984,587
Totaal 2006	232945,765

Gebieden zijn als probleemgebied aangewezen, als één of meerdere omstandigheden in bepaalde mate van toepassing zijn. In de subbijlage bij as 2 zijn de gebieden weergegeven. Door de provincies worden probleemgebieden begrensd. De vastgestelde minimumoppervlakte bedraagt 0,5 hectare. Gemeenschappelijke weidegronden zijn niet van toepassing.

Het betreft een vrijwillige subsidie. De vergoeding betreft beheerbijdrage per hectare per jaar. De vergoeding voor natuurlijke handicaps zal in de meeste gebieden alleen worden uitgekeerd aan landbouwers die ook een agromilieuverbintenis afsluiten (zoals onder POP1, waar de vergoeding gekoppeld is aan een SAN-contract). Onder POP2 zal voor landbouwers, in een aantal gebieden, echter ook de mogelijkheid bestaan om een vergoeding aan te vragen, los van een agromilieuverbintenis. Dit is beschreven in de afzonderlijke provinciale regelingen.

Subsidiabiliteitscriteria

- Betalingen worden jaarlijks toegekend aan landbouwers die hun landbouwactiviteit in de aangewezen gebieden gedurende ten minste vijf jaar vanaf de eerste betaling voort zullen zetten.
- Landbouwers moeten voldoen aan de cross compliance voorwaarden.
- Voorwaarde voor het ontvangen van een vergoeding is dat (delen van) de percelen waarvoor de vergoeding wordt gegeven in een door de Nederlands overheid aangewezen en aan de Commissie gemeld probleemgebied liggen.
- De vastgestelde minimumoppervlakte bedraagt 0,5 hectare.
- Subsidieverlening vindt per provincie plaats op volgorde van aanvragen.

Begunstigden:

Landbouwers

Eisen voor cross compliance (verordening (EC) nr. 1782/2003)

Op grond van artikel 51 van verordening 1698/2005 dienen ontvangers van EU-steun voor probleemgebieden *op hun hele bedrijf* te voldoen aan de dwingende eisen als bedoeld in de artikelen 4 en 5 en bijlage III en IV van verordening 1782/2003 (beheerseisen en goede landbouwmilieuconditie: zogenoemde cross compliance). Indien niet aan deze (rand)voorwaarde wordt voldaan, wordt de betaling voor de verbintenis verlaagd of geannuleerd. Deze eisen zijn opgenomen in de Regeling GLB-inkomenssteun 2006: artikel 3 (juncto bijlage 1) en artikel 6 (zie bijlage 1, randvoorwaarden GLB 2006).

Het steunniveau: motivering van de gebieden en het steunbedrag aan de hand van de in artikel 15 lid 2 van de in verordening 1257/99 vermelde criteria;

De vergoeding voor natuurlijke handicaps zal in de meeste gebieden alleen worden uitgekeerd aan landbouwers die ook een agromilieuverbintenis afsluiten (conform POP1). Onder POP2 zal voor landbouwers, in een aantal gebieden, echter ook de mogelijkheid bestaan om een vergoeding aan te vragen, los van een agromilieuverbintenis. Dit zal in ieder geval gelden op ca. 40.000 ha van de

veenweidegebieden, op de 6.553 ha in het Zuid-Limburgse Heuvelland en op 2.441 ha in Midden Delfland.

De vergoeding (van rijkszijde) betreft in alle gebieden € 94,-/ha. Indien gewenst kunnen andere overheden de vergoeding ophogen tot het maximaal berekende handicapbedrag, maar nooit meer dan €150,- per hectare. De onderbouwing voor de vergoeding is bijgevoegd in subbijlage 5.

Voor alle aangewezen probleemgebieden geldt dat de natuurlijke handicaps ertoe leiden dat de landbouw uit het gebied dreigt weg te trekken. Hieronder worden de verschillende soorten gebieden en hun belemmeringen beschreven. Het gaat hier om de gebieden die reeds onder POP1 zijn aangewezen. Verderop in de maatregelbeschrijving is een beschrijving gegeven van de gebieden die onder POP2 worden toegevoegd.

Onder POP1 gemelde probleemgebieden:

Diepe veenweidegebieden

Situatie en ontwikkelingsdoelstelling

Het westelijke veenweidegebied ligt midden in de Randstad. Het is een waardevol cultuurlandschap, veelal gelegen beneden de zeespiegel, waar de omstandigheden voor de boeren suboptimaal zijn. Met name dit hoge waterpeil vormt in deze gebieden een grote belemmering voor een optimale landbouwbedrijfsvoering. Niet overal kunnen de waterpeilen meer worden aangepast aan de gewenste drooglegging voor de diverse functies in het gebied. Dit betekent o.a. dat boeren in het gebied met een suboptimaal peil hun bedrijfsvoering in stand moeten houden. Het agrarisch gebruik tekent het weidelandschap met zijn kenmerkende kavelpatronen. Naast de cultuurhistorische en landschappelijke waarden heeft het veenweidegebied ook een belangrijke 'milieu'-waarde: afbraak van het veen leidt namelijk tot emissies van broeikasgassen en emissies van verontreinigende stoffen naar het oppervlaktewater. Daarnaast is voor de bestrijding van het verdrogingsprobleem en voor het behoud van weidevogels een hoog waterpeil in deze gebieden van belang. Om dit waardevolle cultuurlandschap, uitgeroepen tot nationaal landschap, te behouden is een compensatie voor deze handicap van groot belang.

Ernst van de belemmering

De natuurlijke handicaps bestaan in hoofdzaak uit een geringe draagkracht, een slechte ontwaterings situatie en verkaveling. Er is sprake van wateroverlast. De grondwaterstand in het begrensde gebied ligt op 60 cm onder maaiveld, en in een aantal gevallen zelfs hoger. De gemiddelde derving i.v.m. de grondwaterstand is 17%. De modale derving is 13 %. Dit is het percentage dat gebruikt is voor het berekenen van de handicap. De grondwaterstand is vastgelegd in de peilbesluiten van het waterschap. Landbouwers zijn hieraan gehouden. Naast het waterpeil zijn de geringe draagkracht en de slechte verkavelingssituatie grote handicaps. Deze handicaps zijn echter niet meegenomen in het berekenen van de handicapvergoeding. Zouden deze wel worden meegenomen, dan komt de berekende handicap ver boven de €150,-.

Type productie

Overwegend (grondgebonden) melkveehouderij.

Uiterwaarden

Situatie en ontwikkelingsdoelstelling

De natuurlijke handicaps van uiterwaarden zijn het min of meer frequent overstromen met rivierwateren, en het reliëf als gevolg van sedimentatie, erosieprocessen en kleiwinning ten behoeve van baksteenindustrie. Daarnaast kan een slechte ontwatering een rol spelen. Met de uitvoering van het waterbeleid 21^e eeuw en de implementatie van de Europese Kaderrichtlijn Water is de verwachting dat het aandeel landbouwgrond in de uitwaarden zal afnemen, ten gunste van het areaal natuur. Het areaal dat in aanmerking komt voor een handicapvergoeding zal daarmee minder worden.

Ernst van de belemmering

In de regel is er zeker per jaar twee maal sprake van een overstroming (in het voorjaar en in de herfst) in deze buitendijks gelegen gebieden. Met name de voorjaarsoverstroming leidt voor de boeren tot vermindering van de productiemogelijkheden. Het bewerings- en groeiseizoen wordt door de overstromingen substantieel verkort. Andere beperkingen in deze gebieden kunnen zijn: reliëf en slechte ontwatering. Door het kortere seizoen, de ongelijke ligging van het maaiveld en andere factoren zijn onder meer de bewerkingskosten later in het seizoen hoger.

Type productie

Overwegend (grondgebonden) melkveehouderij.

Beekdalen en overstromingsgebieden

Situatie en ontwikkelingsdoelstelling

De belangrijkste natuurlijke handicap in beekdalen is de overstroming van de naast de beek gelegen graslanden, daarnaast zijn vaak sterke kwel en het ongelijk liggende maaiveld belangrijke beperkingen.

Ernst van de belemmering

De frequentie van overstroming in beekdalen verschilt per jaar. Voor de probleemgebieden zijn uitsluitend de naast een beek gelegen graslanden, die regelmatig overstromen, begrensd. In de regel is er per jaar twee maal sprake van een overstroming (in het voorjaar en in de herfst). Met name de voorjaarsoverstroming leidt voor de boeren tot vermindering van de productiemogelijkheden. Het bewerings- en groeiseizoen wordt door de overstromingen substantieel verkort. Andere beperkingen in deze gebieden zijn de vaak aanwezige kwel en het ongelijk liggende maaiveld. Door het kortere seizoen, de ongelijke ligging van het maaiveld en andere factoren zijn onder meer de bewerkingskosten later in het seizoen hoger. Ook is er sprake van inkomstenderving.

Type productie

Overwegend (grondgebonden) melkveehouderij.

Hellingen

Situatie en ontwikkelingsdoelstelling

In Zuid-Limburg wordt de landbouw gekenmerkt door akkerbouw, grondgebonden (melk)veehouderij en fruitteelt. In dit gebied kennen de landbouwbedrijven specifieke problemen. De bedrijven zijn kleinschalig en moeten nadrukkelijk rekening houden met de meervoudige problematiek van de productieomstandigheden voor landbouw, zoals reliëf, erosie en kleinschalig landschap. In dit gebied heeft de landbouw een belangrijke beheersfunctie voor landschap en natuur. Het gebied is uitgeroepen tot Nationaal Landschap en is aantrekkelijk vanuit het oogpunt van toerisme en recreatie. Met name de grondgebonden veehouderij, die de belangrijkste drager is van het landschap, dreigt uit het gebied te verdwijnen. Hierdoor neemt ook het areaal grasland af en stijgt het risico van erosie. Doelstelling is om de landschappelijke waarden in het gebied te versterken. Behoud van de grondgebonden landbouw als drager van het landschap is daarbij een voorwaarde. De combinatie van kleinschaligheid, stedelijke druk en kwetsbaarheid van het gebied verhoogt de kostprijs van landbouwproducten. De uitdaging is om producten en diensten te leveren die tot een hoger rendement leiden, zoals de productie en verkoop van streekeigen producten en het beheer van de natuurlijke omgeving (groene diensten). Samenwerking en professionalisering zijn hierbij sleutelwoorden.

Ernst van de belemmering

In Nederland kent circa 60.000 ha hellingen van $\geq 2\%$, welke gebieden als zodanig gevoelig zijn voor erosie. Water erosie is in Nederland een potentieel probleem op akkerland en tuinbouwgrond in het zuidelijke, heuvelachtige, deel van Limburg en – in mindere mate – in delen van Friesland en Groningen. Het probleemgebied dat is aangewezen onder hellingen heeft als belangrijkste natuurlijke handicap: erosiegevoeligheid. Vooral bij grote akkerbouwpercelen in de lengterichting van de helling treedt erosie op. Dit wordt nog versterkt door de vermindering van het areaal wintergranen. Ook maakt de helling en het ongelijke maaiveld de graslandpercelen soms niet maaibaar. Het aangewezen probleemgebied in Nederland betreft alleen hellingen in de provincie Limburg die steiler zijn dan 2%. In grote lijnen komt dit overeen met de twee zwaarste categorieën hellingen uit de Geomorfologische kaart van Nederland van STIBOKA, lange steile hellingen en middellange steile hellingen. Overigens is het grootste deel van de begrensde hellingen aanmerkelijk steiler dan 2%.

Type productie
Akkerbouw, grondgebonden (melk)veehouderij, fruitteelt.

Uitbreiding van gebieden onder POP2

In aanvulling op de reeds aangewezen gebieden onder POP1 wil Nederland het aantal als probleemgebied aangewezen hectares uitbreiden, binnen de door de EU gestelde kaders (de kaders van POP1). In steeds meer gebieden is het behoud van het karakteristieke landschap een probleem. De landbouw is essentieel voor het behoud van deze landschappen. Maar juist dat karakteristieke landschap zorgt voor belemmeringen in de agrarische bedrijfsvoering. Met name in de EHS en Nationale Landschappen, waar de landschappelijke waardering zo zwaar weegt, kan daarom een probleemgebiedenvergoeding noodzakelijk zijn. Uitbreiding van hectares zal daarom plaatsvinden voor het Zuid-Limburgs heuvelland en het veenweidegebied (Midden Delfland). Reden dat deze gebieden niet eerder zijn meegenomen in de aanwijzing is het beperkte financiële budget. In NL is eerder de keuze gemaakt om alleen die gebieden te begrenzen waar ook het afsluiten van agromilieuverbintenissen een mogelijkheid is. Naast het Rijk zijn regionale overheden echter ook steeds meer van mening dat een handicapvergoeding in een aantal gebieden noodzakelijk is. Omdat regionale overheden daar ook geld voor willen uittrekken is het van belang om binnen de nationale prioriteiten ook de gebieden mee te nemen waarvoor regionale financiering beschikbaar is.

Daarom worden in dit programma voor 2007-2013 de onderstaande gebieden toegevoegd. Voor beide gebieden geldt dat de uitkering van de vergoeding niet gekoppeld is aan het afsluiten van een agromilieuverbintenis.

Zuid-Limburgs Heuvelland

Uitbreiding van het begrensde gebied in Nationaal Landschap Zuid-Limburgs heuvelland, onder het criterium 'hellingen'. Het betreft een uitbreiding van 6.553 ha, waarbij alleen hellingen vanaf 5 % worden begrensd. Op voorhand mogen geen bedrijven worden uitgesloten. De vergoeding wordt daarom zowel uitgekeerd op bouwland als op grasland. In het geval bedrijven bouwland op hellingen exploiteren moeten ze niet-kerende grondbewerking toepassen om voor de vergoeding in aanmerking te komen. In het geval van overtekening van het beschikbare budget krijgt grasland voorrang boven bouwland. In het aangewezen gebied is de verordening HPA erosiebestrijding landbouwgronden 2003 van toepassing en het besluit HPA voorschriften bedrijfserosieplan 2003.

Situatie en ontwikkelingsdoelstelling

Het Zuid-limburgse Heuvelland betreft een kleinschalig landschap, waar veel functies tegelijk aanspraak maken op de ruimte en waar lastige fysieke omstandigheden (zoals hellingen en beekdalen) het voor de landbouw extra moeilijk maken om te overleven. De melkveehouderij is karakteristiek voor het gebied en noodzakelijk voor landschapsbeheer en het tegengaan van erosie. In de afgelopen 20 jaar is echter het areaal grasland hier met 30% afgenomen tot 10.500 ha, het areaal blijvend grasland is gehalveerd en de rundveestapel is gedaald van 73.000 naar 37.000 stuks. De afname van het aantal landbouwers en bedrijven is beduidend hoger dan het landelijk gemiddelde, het bedrijfsinkomen is eveneens lager dan gemiddeld. Het bedrijfsinkomen wordt gecompenseerd door op het bedrijfsvermogen in te teren en door investeringen uit te stellen, waardoor een kritieke situatie is ontstaan.

Voor behoud van de beheersfunctie van de landbouw wordt een pakket aan maatregelen ontwikkeld, waaronder inzet van probleemgebieden vergoeding. Het maatschappelijk belang om de landbouw in dit kleinschalige gebied te behouden is gelegen in het peri-urbaan karakter van deze regio en in de grote recreatieve en toeristische betekenis ervan.

Ernst van de belemmering

De belangrijkste natuurlijke handicap van hellingen is de erosiegevoeligheid. Vooral bij grote akkerbouwpercelen in de lengterichting van de helling treedt erosie op. Dit wordt nog versterkt door de vermindering van het areaal wintergranen. Ook maakt de helling en het ongelijke maaiveld de graslandpercelen soms niet maaibaar. De uitbreiding van het areaal probleemgebied betreft alleen hellingen in de provincie Limburg die steiler zijn dan 5%. In grote lijnen komt dit overeen met de twee

zwaarste categorieën hellingen uit de Geomorfologische kaart van Nederland van STIBOKA, lange steile hellingen en middellange steile hellingen.

Type productie

Akkerbouw, grondgebonden (melk)veehouderij, fruitteelt.

Midden Delfland

Situatie en ontwikkelingsdoelstelling

Nederland wil het begrensde veenweidegebied uitbreiden met delen van het gebied Midden Delfland. Midden Delfland is een graslandgebied van 6.800 hectares, gelegen in een sterk verstedelijkte omgeving: het wordt omgeven door Rotterdam, Vlaardingen, Delft en Den Haag. Het betreft een karakteristiek cultuurlandschap met lange, smalle, relatief natte graslandpercelen, gescheiden door een groot aantal sloten. Vanwege het kenmerkende verkavelingspatroon (waaruit de ontginningsgeschiedenis is af te lezen) en de aanwezige kreekruggen en terpen (relicten van vroegere bewoning) is het gebied aangewezen als zogeheten Belvédère-gebied. Daarnaast is het gebied rijk aan weidevogels, hetgeen – gezien de ligging in een verstedelijkte omgeving – opmerkelijk mag worden genoemd. Juist het agrarisch cultuurlandschap vervult hier een belangrijke recreatieve functie voor de omliggende steden.

Agrarisch beheer is essentieel voor het behoud van dit hoog gewaardeerde cultuurlandschap. De landbouw staat echter onder druk. Tussen 1992 en 2005 is het aantal melkveebedrijven afgenomen met 64% (tegen landelijk 46%). In het gebied is weliswaar een reconstructie uitgevoerd, maar hierbij is er bewust voor gekozen om het gebied geen optimale landbouwkundige inrichting te geven en te kiezen voor handhaving van veel van de elementen van het oorspronkelijke landschap. Dit betekent dat de ontwatering slechts beperkt is verbeterd en dat de perceelsstructuur en de sloot- en greppelpatronen goeddeels intact zijn gelaten. Ook de gebiedsvisie Midden Delfland, die in 2005 met alle betrokken overheden en maatschappelijke organisaties is opgesteld, geeft duidelijk aan dat deze natuurlijke handicaps worden gezien als waardevolle elementen in de polder, waardoor de mogelijkheden om te komen tot een optimale landbouwstructuur nihil zijn.

Ernst van de belemmering

Een belangrijke handicap is gelegen in de waterhuishouding. Grote delen van het gebied kennen een beperkte ontwatering, die voor een deel van het gebied (net als in de diepe veenweidegebieden) ook nog eens beleidsmatig is vastgelegd. Kleinere delen van het gebied (waaronder de hoger gelegen kreekruggen) hebben juist een lage grondwaterstand, die droogteschade met zich meebrengt. Zowel voor grondwatertrap II, II* en III ('natschade') als voor grondwatertrap V en V* (droogteschade) gelden opbrengstdepressies van minimaal 10% en maximaal 23% (10% correspondeert met een bedrag van € 150,- per ha).

Onderzoeksinstituut Alterra (Brouwer & Huinink, 2002) heeft berekend dat grote delen van het gebied daarnaast te kampen hebben met opbrengstdepressies als gevolg van een gebrekkige afwatering in natte perioden.

Enkele zeer kleine delen van het gebied kampen niet met handicaps op het gebied van ontwatering. In deze gebiedsdelen spelen – net als elders in Midden Delfland – wel andere belemmeringen voor een optimale productie: handicaps op het gebied van perceelsstructuur en reliëf. Grote delen van het gebied hebben een kenmerkende slagenverkaveling met een – in agrarisch opzicht – ongunstige lengte/breedteverhouding en grote transportafstanden. Hierdoor zijn de transportkosten relatief hoog. Door de aanwezigheid van oude veenstromen met kreekruggen zijn er daarnaast plaatselijk nogal wat percelen met een onregelmatige vorm en relatief hoge bewerkingskosten.

In Midden Delfland is een deel aangewezen als probleemgebied. De uitbreiding betreft 2.441 ha.. Het aldus begrensde gebied (zie bijlage 3) komt overeen met het gebied met de ernstigste opbrengstdepressies in de sfeer van de waterhuishouding. In een zeer klein deel van het begrensde gebied wordt de opbrengstdepressie niet veroorzaakt door de grondwaterstand, maar door belemmeringen in de sfeer van de perceelsstructuur en de afwatering;

Het begrenzingsvoorstel omvat alle percelen waar sprake is van blijvend grasland met aanmerkelijke opbrengstdepressie.

Type productie

Overwegend melkveehouderij.

In de subbijlage as 2 zijn de reeds aangewezen gebieden weergegeven en de gebieden die extra zijn aangewezen ten opzichte van POP1.

Financiering

In de financiële tabel is in totaal € 26,32 miljoen opgenomen voor het veenweideconvenant, waarvan € 13,16 miljoen EU-financiering.

Daarnaast is € 9 miljoen opgenomen voor nieuwe contracten in de overige gebieden (waarvan € 4,5 miljoen EU-financiering).

Private financiering	n.v.t.
Nationale publieke steun	€ 17,66 miljoen
EU publieke steun	€ 17,66 miljoen
Nationale top-up	€ 41,62 miljoen
Verwacht totaal voor 2007-2013	€ 76,94 miljoen

Gekwantificeerde doelen voor de gemeenschappelijke EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulwaarde	Streefwaarde
Output	Aantal bedrijven dat subsidie ontvangt.	4.138 bedrijven in 2006	6.780 bedrijven
	Areaal waarop steun wordt gegeven.	71.414 ha in 2006	117.000 ha

Toelichting:

In de financiële tabel is in totaal € 26,32 miljoen opgenomen voor het veenweideconvenant, waarvan € 13,16 miljoen EU-financiering. Dit betreft jaarlijks ca. 40.000 ha.

Daarnaast is € 9 miljoen opgenomen voor nieuwe contracten in de overige gebieden (waarvan € 4,5 miljoen EU-financiering). Jaarlijks wordt hiermee ca. 13.700 ha gefinancierd.

Onder POP1 was de EU-financiering 25%, onder POP2 is deze 50%.

Totale doelstelling:

Het totaal aantal uit te betalen vergoedingen is groter dan het aantal te financieren hectares met EU-financiering (ca. 53.700 ha). Onder POP2 zal, inclusief een top-up van 41,62 miljoen, in totaal circa 117.000 hectare gefinancierd worden (76,94 miljoen/7 jaar/€94,- = 117.000).

Alle gebieden met natuurlijke handicaps dragen bij aan een duurzaam gebruik van landbouwgrond. De relatie tussen de verschillende gebieden en de Resultaatindicatoren voor as 2 is hieronder weergegeven.

Nationale indicator: Areaal dat bijdraagt aan landschap

De hoofddoelstelling voor handicapgebieden is gekoppeld aan het behouden van landschap. De streefwaarde voor POP2 bedraagt daarmee: 117.000 ha.

EU-resultaatindicator: areaal onder succesvol landbeheer

Naast het primaire doel (Landschap) dragen de probleemgebieden bij aan de EU-resultaatindicator voor as 2. Deze bijdrage ziet er als volgt uit:

Areaal dat bijdraagt aan:

- Verbetering van de biodiversiteit:
De volgende gebieden dragen in hoofdzaak bij aan biodiversiteit:
diepe veenweiden, uiterwaarden, beekdalen en overstromingsgebieden, hellingen. Door het behoud van verschillende landschapstypen is er meer ruimte voor biodiversiteit.
- Verbeteren van de waterkwaliteit: n.v.t.
- Klimaatverandering:
De volgende gebieden zijn met name van belang in relatie met klimaatverandering:
veenweidegebieden (door het tegengaan van veenverbranding), uiterwaarden, beekdalen en overstromingsgebieden. De laatste twee zijn van belang in het kader van Ruimte voor de Rivier.
- Verbeteren van de bodemkwaliteit:
De volgende gebieden dragen in hoofdzaak bij aan bodemkwaliteit:
Veenweiden, hellingen.
- Voorkomen van marginalisatie en het verlaten van land:
Dit doel is in Nederland niet van toepassing. Vanwege de hoge stedelijke druk krijgt niet meer in gebruik zijnde landbouwgrond altijd een andere bestemming (wonen, recreatie, economie etc.).

214 Agromilieuverbintenissen

Relevante artikelen:

Artikel 39 van Verordening (EG) No. 1698/2005.

Artikel 17 en 28 en punt 5.3.2.1.4 en 9 van Annex II van Verordening (EG) No. 1974/2006.

Maatregelcode: 214

Beweegredenen voor steunverlening

De maatschappelijke vraag naar groene en blauwe diensten groeit. Landbouwers kunnen deze vraag bedienen door het uitvoeren van activiteiten die bijdragen aan biodiversiteit gekoppeld aan landbouwgebieden en aan de instandhouding van landbouw en bosbouwssystemen met een hoge natuurwaarde. De doelen voor water en klimaatverandering worden hierbij meegenomen.

Doel van de maatregel

Het voldoen aan de toenemende maatschappelijke vraag naar groene en blauwe diensten, door landbouwers te stimuleren om agrarische productiemethoden te introduceren of te continueren, verenigbaar met behoud en verbetering van het milieu, het landschap, de natuurlijke hulpbronnen, genetische diversiteit boven de relevante wettelijke standaarden. De Europese middelen worden met name ingezet in de Rijksprioritaire gebieden. Op deze manier moet POP2 bijdragen aan het realiseren van duurzaam beheer van de Ecologische Hoofdstructuur en de daarbinnen gelegen Natura 2000 gebieden en van de Nationale Landschappen. Agrarisch natuurbeheer kan daarmee een belangrijke bijdrage leveren aan de biodiversiteitsdoelstellingen (Göteborg-doelstelling) en aan het behoud en de versterking van waardevolle landschappen in de Nationale Landschappen.

De verschillende te verwachten effecten van de agromilieuverbintenissen zijn instandhouding (standstill in 2010) en vergroting van de weidevogelpopulatie (vanaf 2010) door bescherming van het broed- en foerageerbiotoop; vergroten van het fourageergebied voor ganzen; vergroting van de biodiversiteit in landbouwgebieden door ondermeer differentiëring in landschap, verbeteren van de milieucondities door extra vermindering van vermisting en vermindering van het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen.

Reikwijdte en acties

Op grond van deze maatregel kan subsidie worden verstrekt voor beheer van landbouwgrond ten behoeve van het behoud en de ontwikkeling van natuurlijke en landschappelijke waarden, biodiversiteit. Het gaat dan om het stimuleren van activiteiten zoals beweiding, maaien, slootkantbeheer, randenbeheer, ecologisch onderhoud van landschapselementen, extra vermindering van vermisting en gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen. Bijgevoegd is een overzicht van de betreffende maatregelen en acties, met de maximale vergoedingen. Met de overeenkomsten waarin deze maatregelen en acties zijn vastgelegd, verbinden ondernemers zich tot het uitvoeren van één of meer beheerspakketten.

Verbintenissen worden afgesloten ten behoeve van Rijksdoelen. Het gaat dan om landbouwgrond gelegen in de Rijksprioritaire gebieden, te weten de EHS, in Natura 2000 gebieden (in Nederland grotendeels ingebed in de EHS) en in de Nationale Landschappen, en daarnaast (voor zover niet binnen de EHS) in aangewezen weidevogel en ganzenfourageergebieden. Voor deze rijksdoelen wordt gedurende de POP-periode € 108,59 miljoen aan EU-bijdrage gereserveerd. Via een top-up zal bovendien ca. €195 miljoen extra worden ingezet.

De bijdragen worden verstrekt per tijdvak van zes jaar. De betalingen vinden jaarlijks plaats en vergoeden de extra kosten, gedeerde inkomsten en eventuele transactiekosten.

De contracten worden afgesloten op vrijwillige basis.

Subsidiabiliteitscriteria:

- terrein moet voldoen aan in de eisen behorend bij het beheers- of landschapspakket, zijnde een samenstel van voorkomende of te ontwikkelen flora, boomsoorten, fauna, landschappelijke elementen, gebiedskenmerken en daarbij behorende beheersvoorschriften;
- geen cumulatie van subsidie door overheidsorganen voor dezelfde of vergelijkbare doelen (zie ook onder 'te subsidiëren activiteiten');
- beheers- of landschapspakket moet passen bij voor het gebied nagestreefde doelen;
- voor wat betreft de pakketten 24A en 26A geldt: in het jaar voorafgaand aan het contract moeten op bedrijfsniveau tenminste 4 verschillende gewassen worden geteeld, waaronder graan. Braakliggende grond wordt beschouwd als een gewas.

Subsidie-ontvangers zijn verplicht:

- in de subsidiebeschikking beschreven en bij het betreffende beheers- of landschapspakket behorende beheersvoorschriften na te leven;
- gewijzigde omstandigheden, waardoor de doelrealisatie niet meer mogelijk, is te melden;
- aan het eind van de subsidieperiode te rapporteren in hoeverre het doel is bereikt.

Een aanvraag tot wijziging van een subsidieverlening die leidt tot vergroting van het areaal waarvoor subsidie wordt verstrekt, wordt gehonoreerd indien de extra oppervlakte maximaal 10% van het oorspronkelijke areaal bedraagt of niet meer dan 2 hectare.

Te subsidiëren activiteiten

In bijlage 9, 10 en 11 is aangegeven welke activiteiten voor welke bedragen in aanmerking komen voor subsidie. Cumulatie van pakketten is alleen toegestaan als de pakketten elkaar aanvullen en dus niet twee keer een vergoeding voor hetzelfde gegeven kan worden. Bijvoorbeeld cumulatie van ganzenpakketten met beheerspakketten voor uitgesteld maai-beheer. In de provinciale regelingen is expliciet aangegeven welke pakketten wel gecumuleerd mogen worden.

Roulatie

Om de doelen te kunnen halen is het gedurende de contractperiode niet mogelijk om de subsidieverplichtingen op een ander perceel te laten rusten dan waarvoor ze aanvankelijk zijn aangegaan. Voor een aantal pakketten is roulatie echter noodzakelijk om de doelen te realiseren. Dit geldt bijvoorbeeld voor de pakketten voor ganzen en smienten, voor natuurbraak en voor weidevogelbeheer. Roulatie van gewassen over percelen is een gangbare bedrijfsvoering. Voor een aantal pakketten heeft roulatie geen nadelig invloed op het te behalen natuurresultaat. Het toestaan van roulatie voor deze pakketten is juist noodzakelijk om landbouwers een verbintenis te laten sluiten. Zonder roulatie is de impact op de gangbare bedrijfsvoering zo groot, dat het voor boeren niet interessant is om een contract af te sluiten. In dat geval worden de beleidsmatige wensen niet gerealiseerd.

Gedurende de contractperiode is het daarom niet mogelijk om de subsidieverplichtingen op een ander perceel te laten rusten dan waarvoor ze aanvankelijk zijn aangegaan. Uitzondering hierop zijn:

- beheerspakket ganzen en smienten (bijlage 28 c,d,e,f);
- beheerspakket natuurbraak (bijlage 28b);
- beheerspakketten weidevogelbeheer (nieuwe, verbeterde pakketten worden in 2007 opgesteld). Voor het weidevogelbeheer geldt dat met name de pakketten voor uitgesteld maai-beheer veel minder vaak worden aangevraagd. Als de pakketten beter inpasbaar zijn in de bedrijfsvoering is de verwachting dat meer boeren zullen intekenen op deze relatief zware pakketten. Daarnaast biedt roulatie ecologische voordelen omdat dan per jaar bekeken kan worden op welk perceel zich daadwerkelijk de nesten bevinden, zodat het uitgesteld maai-beheer ook effectief op die percelen kan worden uitgevoerd, in plaats van op percelen waar geen nesten zitten. Dit is in lijn met de voorstellen van het weidevogelverbond (waar o.a. de vogelbescherming deel van uit maakt) en de haalbaarheidsstudie van Alterra die ten behoeve van het actieprogramma weidevogelverbond is opgesteld.

Bij de hierboven genoemde pakketten is het mogelijk om toe te staan dat een beheerder gedurende de looptijd het beheer verplaatst naar een ander perceel. Deze mogelijkheid moet wel expliciet zijn opgenomen in de regelingstekst.

Begunstigden

Landbouwers

NB. Agromilieubetalingen kunnen niet plaatsvinden op bestaande natuur en op grond die wordt omgezet in natuur (de Provinciale Subsidieregelingen Natuurbeheer) zoals planologisch is vastgelegd.

De eisen voor cross compliance (verordening (EG) no. 1782/2003)

Op grond van artikel 51 van verordening 1698/2005 dienen ontvangers van EU-steun voor landbouwmilieubetalingen op *hun hele bedrijf* te voldoen aan de dwingende eisen als bedoeld in de artikelen 4 en 5 en bijlage III en IV van verordening 1782/2003 (beheerseisen en goede landbouwmilieueconditie: zogenoemde cross compliance) en de minimumverplichtingen inzake het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen (artikel 51, eerste lid, van Verordening (EG) nr 1698/2005). Indien niet aan deze (rand-)voorwaarde wordt voldaan, wordt de betaling voor de verbintenis verlaagd of geannuleerd.

Herzieningsclausule

Agromilieuverbintenissen (artikel 39 van Verordening (EG) nr. 1698/2005) dienen te worden aangepast in geval van wijziging van de relevante dwingende normen of eisen zoals bedoeld in de artikelen 4 en 5 van en de bijlagen III en IV bij Verordening (EG) nr. 1782/2003 en van de in nationale wetgeving vastgestelde minimeisen inzake het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen en andere relevante dwingende eisen, naar welke normen en eisen in artikel 39, lid 3, artikel 40, lid 2, en artikel 47, lid 1, van Verordening (EG) nr. 1698/2005 wordt verwezen. De verbintenissen worden aangepast in die zin dat de betrokken verbintenissen verder moeten gaan dan de toepassing van die normen en eisen.

Is een dergelijke aanpassing niet aanvaard door de begunstigde, dan eindigt de verbintenis en wordt geen terugbetaling verlangd voor de periode waarin de verbintenis daadwerkelijk is nagekomen.

Beschrijving en doelstellingen voor de verschillende type verbintenissen.

Voor de agromilieuverbintenissen zijn in bijlage 9 en 10 (alleen uitfinanciering) de voor subsidie in aanmerking komende pakketten bijgevoegd.

Doelstelling voor Agrarisch Natuurbeheer

De primaire doelstelling voor de voor de agromilieuverbintenissen is het verhogen van de biodiversiteit en de natuurwaarde in de Ecologische Hoofdstructuur. Door aangepast management op landbouwbedrijven kan de biodiversiteit van landbouwgronden worden vergroot. Het gaat dan om het ontwikkelen en beheren van soortenrijke graslanden of randen van graslanden op gronden die voedselarm worden gemaakt en gehouden zoals kruidenrijk grasland, bonte hooiweiden etc. Deze vegetaties zijn tevens een belangrijk leefgebied voor veel insecten, kleinere zoogdieren e.d. De soortenrijke graslanden ontstaan hetzij op vlakdekkende percelen hetzij op de randen van percelen. In dat laatste geval vormen zij tevens een bufferzone naar een watergang en belemmeren daarmee het oppervlakkig transport van mineralen en andere stoffen naar het water. Daardoor neemt naast de biodiversiteit ook de waterkwaliteit toe.

In Nederland broeden veel weidevogels. Voor een aantal soorten is Nederland ook internationaal gezien een belangrijk broedgebied. Er zijn onder POP1 verschillende pakketten opgenomen waarbij in het landbouwkundige management specifieke voorzieningen worden getroffen zodat weidevogelpopulaties op graslanden en akkers goed kunnen broeden, opgroeien en overleven. In 2006 is het landelijk actieprogramma weidevogels vastgesteld. In dit actieprogramma worden ter behoud van de biodiversiteit- in het bijzonder van de weidevogels- voorstellen gedaan ter verhoging van de effectiviteit van agrarisch natuurbeheer. De pakketten voor het lichte weidevogelbeheer, toegespitst op nestbescherming sorteren onvoldoende effect. Daarnaast voldoen de pakketten voor het lichte weidevogelbeheer, toegespitst op nestbescherming, niet aan de eisen van cross compliance. Om die reden zijn de pakketten uit de regelingen verwijderd voor nieuwe aanvragen onder POP2. De bestaande verplichtingen lopen gewoon door.

Op dit moment worden nieuwe maatregelen ontwikkeld die voldoen aan de eisen van cross compliance en die effectiever zijn. De inwerkingtreding daarvan is gepland in 2009.

De zwaardere pakketten zijn gewoon opengesteld voor nieuwe aanvragen.

Nederland kent verschillende cultuurhistorisch waardevolle landschappen, waarvan het karakter wordt bepaald door de bodem en de specifieke vereisten in de tijd dat zij zijn ontstaan. We kunnen in het landschap onze geschiedenis lezen. Veel van deze cultuurhistorische kenmerken hebben geleid tot een hoge diversiteit aan planten en diersoorten. Zij zijn het leefklimaat voor vele soorten insecten, kleine zoogdieren, maar ook bijvoorbeeld de dassen. De zogenaamde landschapspakketten dragen dan ook voor een belangrijk deel bij aan de biodiversiteit en zijn gebaseerd op een ecologisch beheer van de landschapselementen.

De relatie tussen de agromilieuverbintenissen en de resultaatindicator voor as 2 is hieronder weergegeven. Alle pakketten dragen bij aan een duurzaam gebruik van landbouwgrond. In een aantal gevallen zullen de verbintenissen meerdere onderdelen van de indicator bedienen. Voor het invullen van de nul-situatie en de streefwaarde voor de resultaatindicator, is alleen gebruik gemaakt van het hoofddoel (de neven-doelen zijn niet meegenomen).

Resultaatindicator: areaal onder succesvol landbeheer met een bijdrage aan:

- Verbeteren van de biodiversiteit:
Alle beheerspakketten (6 t/m 28) zijn primair opgesteld ten behoeve van de biodiversiteit en natuurdoelen. Ook de landschapspakketten zijn dusdanig opgesteld dat ze bijdragen aan het instandhouden van de biodiversiteit. Het beheer van de landschapselementen is gericht op ecologisch beheer. Van de landschapspakketten hebben pakket 44 (poel) en pakket 45 (rietzoom en klein rietperceel) het verhogen van de biodiversiteit en de natuurwaarde ook als hoofddoel. De overige landschapspakketten (32-46) zijn primair opgesteld voor landschapsdoelen. Daarnaast zijn veel beheers en landschapspakketten van belang voor waterkwaliteit, klimaatverandering en/of bodemverbetering.
Streefwaarde: 96.000 ha.

- Verbeteren van de waterkwaliteit:
Er zijn geen pakketten opgenomen met als hoofddoel: verbeteren van de waterkwaliteit. Een aantal pakketten dragen echter wel degelijk bij aan verbetering van de waterkwaliteit door verminderd gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en bemesting. Deze pakketten zijn:

bijlage 11: Bont weiland
bijlage 12: Bonte weiderand
bijlage 13: Bonte hooirand
bijlage 23a: Faunarand algemeen
bijlage 23b: Patrijzenrand
bijlage 23c: Grauwe kiekenrand
bijlage 28: Akkerfloraranden
bijlage 14: Kruidenrijke zomen
bijlage 15: Landschappelijk waardevol grasland
bijlage 32: houtkade, houtwal, haag en singel
bijlage 33: Bomenrij
bijlage 36: Elzensingel
bijlage 37: Geriefhoutbosje
bijlage 38: Knip- en scheerheg
bijlage 40: Knotbomen
bijlage 41: Grubbe en holle weg
bijlage 42: Hoogstamboomgaard
bijlage 44: Poel
bijlage 45: Rietzoom en klein rietperceel

- Tegengaan van klimaatverandering:
Er zijn geen pakketten opgenomen met als hoofddoel: tegengaan van klimaatverandering.

- Verbeteren van de bodemkwaliteit:
Er zijn geen pakketten opgenomen met als hoofddoel bodemkwaliteit. Een aantal pakketten dragen daarnaast echter wel bij aan een verbeterde bodemkwaliteit. Het gaat om de volgende pakketten:

bijlage 6: ontwikkeling kruidenrijk grasland
 bijlage 7: instandhouding kruidenrijk grasland
 bijlage 8: bont hooiland
 bijlage 9: bonte hooiweide
 bijlage 10: kruidenrijk weiland
 bijlage 11: bont weiland
 bijlage 12: bonte weiderand
 bijlage 13: bonte hooirand
 bijlage 14: kruidenrijke zomen
 bijlage 23a: faunarand algemeen
 bijlage 23b: patrijzenrand
 bijlage 23c: grauwe kiekendief
 bijlage 24a: Soortenrijke akkerflora
 bijlage 26a: Zeer soortenrijke akkerflora
 bijlage 28: akkerfloraranden
 bijlage 28b: natuurbraak
 bijlage 14: Kruidenrijke zomen
 bijlage 15: Landschappelijk waardevol grasland
 bijlage 32: houtkade, houtwal, haag en singel
 bijlage 33: Bomenrij
 bijlage 36: Elzensingel
 bijlage 37: Geriefhoutbosje
 bijlage 38: Knip- en scheerheg
 bijlage 40: Knotbomen
 bijlage 41: Grubbe en holle weg
 bijlage 42: Hoogstamboomgaard
 bijlage 44: Poel
 bijlage 45: Rietzoom en klein rietperceel

- Voorkomen van marginalisatie en het verlaten van landbouwgrond:
Dit doel is in Nederland niet van toepassing. Vanwege de hoge stedelijke druk krijgt niet meer in gebruik zijnde landbouwgrond altijd een andere bestemming (wonen, recreatie, economie etc.).

Nationale indicator

Als nationale indicator is toegevoegd: het areaal dat bijdraagt aan landschap.

Alle landschapspakketten (32-46) dragen bij aan landschap.

Streefwaarde: 4.500 ha

Nieuwe pakketten

In vergelijking met POP1 zijn een aantal nieuwe pakketten toegevoegd. De nieuwe pakketten betreffen: bijlagen 23 A Faunarand algemeen, 23 B Patrijzenrand, 23C Grauwe Kiekendief, 24 A zeer soortenrijke akkerflora, en 26 A zeer soortenrijke akkerflora.

Deze nieuwe pakketten zijn toegevoegd, omdat de bestaande maatregelen niet meer aansloten op de akkerbouwpraktijk. Op dat onderdeel zijn de pakketten herzien. Daarnaast is tevens voor specifieke gebieden ruimte gemaakt om pakketten voor specifieke soorten, namelijk de patrijs en de kiekendief, in te zetten.

De verschillende doelstellingen per pakket:

Faunarand algemeen: dit pakket is algemeen toepasbaar in gebieden waar geen specifieke soort wordt nagestreefd.

Patrijzenrand: maatregelen die specifiek zijn afgestemd op het bevorderen van de patrijs.

Grauwe Kiekendief: maatregelen die specifiek zijn afgestemd op het bevorderen van de kiekendief.

Soortenrijke akkerflora: Deze maatregelen zijn ontwikkeld om biodiversiteit op akkers te ontwikkelen. Na zes jaar moeten tenminste 10/20 inheemse plantensoorten per 25m² aanwezig zijn.

Zeer soortenrijke akkerflora: Deze maatregelen zijn ontwikkeld om biodiversiteit op akkers te ontwikkelen. Na zes jaar moeten tenminste 15/20 inheemse plantensoorten per 25m² aanwezig zijn.

Overgangscontracten

Tevens zijn er nog pakketten waarop nog contracten lopen, maar die niet meer worden opgesteld onder POP2 (zie bijlage 10). Deze pakketten zijn vervangen door verbeterde pakketten. Het gaat om de pakketten: algemeen weidevogelgebied, belangrijk algemeen weidevogelgebied, soortenrijk weidevogelgebied met kritische soorten, en zeer soortenrijk weidevogelgebied met kritische soorten, faunarand, roulerend graandeel, chemie- en kunstmestvrij, akkerfauna, akkerflora vollevels, Houtkade en landafscheiding, singel, struweelhaag. Deze pakketten hebben als hoofddoel biodiversiteit.

De vergoedingen: een beschrijving van de methodologie en de agronomische aannames en parameters.

Uitgangspunt van de berekening is een vergoeding op basis van extra kosten, gedeelde inkomsten en een vergoeding voor transactiekosten. Voor de inkomstenderving is uitgegaan van de productiederving als gevolg van het uitvoeren van natuurbeheersmaatregelen, de toename van arbeid en het saldo van exploitatie (opbrengsten minus kosten van alle gewassen die door de beheersmaatregelen worden beïnvloed). De inkomstenderving als gevolg van agrarisch natuurbeheer wordt berekend aan de hand van gegevens van het praktijkonderzoek. Daarbij wordt de situatie met een beheerssubsidie vergeleken met een referentiebedrijf onder optimale omstandigheden. De berekeningen zijn gebaseerd op de baseline zoals in subbijlage 13 is. In subbijlage 12 is een nadere onderbouwing van de vergoedingen weergegeven. In de subbijlage wordt onder meer aangegeven dat de tarieven gedurende de looptijd van POP2 herzien kunnen worden. Het gaat bij de zogenaamde beheerspakketten graslandbeheer om aanpassingen ivm KVEM-prijs en het te hanteren uurloontarief. Bij de Landschapspakketten gaat het om aanpassingen op basis van de ingeschatte gemiddelde CPI (Consumentenprijsindex) voor de komende 6 jaar. Genoemde tariefsaanpassingen gelden voor in het betreffende jaar nieuw af te sluiten pakketten. De tariefswijzigingen leiden niet tot wijziging van een reeds afgesloten contract: een pakket wordt afgesloten tegen een vaste vergoeding, die gedurende de hele looptijd van het pakket niet wijzigt.

Betalingsniveau in relatie tot de maximumbedragen in de bijlage bij EU verordening 1698/2005

Omdat het bij alle pakketten gaat om 'overig grondgebruik' geldt ingevolge artikel 39, vierde lid, van Verordening 1698/2005 voor alle pakketten in beginsel €450,-/ ha (overig grondgebruik). Hogere vergoedingen zijn slechts verenigbaar met artikel 87, derde lid, onder c, van het EG-verdrag, indien er door het bestaan van de agromilieuverbintenissen sprake is van een echte wijziging van de bestaande landbouwpraktijk die een aantoonbaar en significant effect op het milieu sorteert. Dan kunnen ook de daarmee gemoeide extra kosten en gedeelde inkomsten ook worden vergoed. In subbijlage 11 bij art 2 geeft de laatste kolom van de tabel het bedrag weer dat boven dit maximumbedrag van Verordening (EG) nr. 1698/2005 ligt. De onderbouwing van deze hogere vergoedingen is de volgende:

De beheersbepalingen die zijn verbonden aan de agromilieuverbintenissen zijn noodzakelijk om een aantoonbaar en significant positief milieu-effect te sorteren op verbetering van de biodiversiteit, waterkwaliteit en bodemkwaliteit en schrijven daartoe een aanzienlijke aanpassing van de gangbare landbouwpraktijk voor. Zo zijn bijvoorbeeld normale landbouwactiviteiten, zoals bemesting en inzet van chemische bestrijdingsmiddelen, bij alle pakketten niet toegestaan dan wel in sterke mate beperkt. Daarnaast verschillen per pakket de overige beheersbepalingen, welke overigens alle een aanzienlijke wijziging van de gangbare landbouwpraktijk met zich brengen en bijdragen aan de hierboven genoemde milieu-effecten.

De inkomstenderving is gelegen in de aanzienlijke vermindering van gewasopbrengsten welke optreedt als gevolg van de voorgeschreven beheersbepalingen van desbetreffende pakketten. Met de hogere vergoedingen worden deze gedeelde inkomsten gecompenseerd.

De beheersbepalingen (aanpassing gangbare landbouwpraktijk) zijn beschreven in subbijlage 9, voor de onderbouwing van de hoogte van de vergoeding wordt verwezen naar subbijlage 12. De doelstellingen per pakket zijn in dit maatregelenfiche beschreven.

Baseline per type verbintenissen

De baseline is de set aan wettelijke verplichtingen waarboven prestaties vergoed mogen worden. Artikel 39 van verordening 1698/2005 biedt het kader om te bepalen wat de baseline is. Dit artikel bepaalt dat agro-milieubetalingen slechts mogen worden verleend voor verbintenissen die verder gaan dan de relevante dwingende normen als bedoeld in de artikelen 4 en 5 en bijlage III en IV van verordening 1782/2003 (beheerseisen en goede landbouw- milieueconditie: zogenoemde cross compliance). Tevens is bepaald dat de verbintenissen verder moeten gaan dan minimumeisen inzake het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen en andere relevante dwingende eisen die in nationale wetgeving en het programma zijn vastgelegd.

In subbijlage 13 is deze baseline beschreven. Per pakket is aangegeven wat het relevante wettelijke minimum is waarvoor niet wordt vergoed. Indien nationale wetgeving verder gaat dan de minimumnorm die voortvloeit uit de artikelen 4 en 5 van verordening 1782/2003, dan is de baseline de verdergaande nationale norm. De minimumeisen inzake het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen betreffen de nationale normen. Het Actieprogramma Nitraatrichtlijn 2004-2009 is van toepassing verklaard op het hele NL-grondgebied (waarmee Nederland in zijn geheel als kwetsbaar gebied is aangemerkt). Derhalve zijn, ingevolge artikel 3, vijfde lid, van de Nitraatrichtlijn geen afzonderlijke kwetsbare zones in Nederland aangewezen. Tenslotte is van belang dat daar waar de aanleg van natuur- of landschapselementen plaatsvindt vanuit een wettelijke verplichting (bijv. herplantplicht Boswet of ruimtelijke compensatie) de aanleg- en inrichtingskosten niet subsidiabel zijn. Het jaarlijks beheer (ecologisch onderhoud) van zodanig aangelegde elementen wel. Ook het passief instandhouden aan zich van deze elementen is niet subsidiabel. Het passief beschermen (lees: het verbod op het verwijderen van landschapselementen) van natuur- en landschapselementen is reeds verplicht via de ruimtelijke ordening, aangevuld met de Boswet (vergunningstelsel) voor het buitengebied (tevens onderdeel van bijlage IV van verordening 1782/2003) en de gemeentelijke kapverordening binnen de bebouwde kom (vergunningstelsel).

Selectie van begunstigten middels een tender.

Nederland heeft een pilot uitgevoerd naar tendering van agromilieuverbintenissen in de Langbroekerwetering. Nederland is enthousiast over dit systeem. Bij het indienen van het POP in 2007 voorziet Nederland echter nog niet in de mogelijkheid om agromilieuverbintenissen te tenderen. Vanaf 2007 gaan, via het Investeringsbudget Landelijk Gebied, de rijksmiddelen voor agrarisch natuurbeheer over naar de provincies. Provincies zijn dus vanaf 2007 contractpartner. Omdat dit een hele operatie op zich is, is ervoor gekozen om het systeem voorlopig intact te laten en geen tendermechanisme op te nemen voor het selecteren van begunstigten. Het is echter niet ondenkbaar dat lopende de POP2-periode alsnog gebruik gemaakt zal worden van tendering. Via een wijzigingsvoorstel zal dit dan in het POP2 worden opgenomen.

Vooralsnog wordt daarom de volgende werkwijze gehanteerd:
Subsidie wordt per provincie toegekend in volgorde van aanvragen.

Consistentie en plausibiliteit van de calculaties.

De Dienst Landelijk Gebied (DLG) berekent voor het ministerie de vergoedingen. DLG is een agentschap van het ministerie van LNV en heeft onafhankelijke inhoudelijke adviestaak met betrekking tot het berekenen van de vergoedingen. DLG baseert de gegevens altijd op actuele onderzoeksgegevens en de berekeningen worden altijd doorgesproken met de onderzoekswereled. Voor POP2 wordt een technisch-economische werkgroep ingesteld die minimaal 1X per jaar de vergoedingen die door DLG berekend worden, toetst aan de wetenschappelijke onderbouwingen waarmee een onafhankelijke wetenschappelijke toets geformaliseerd wordt. De werkgroep bestaat uit mensen van Alterra 'Praktijkonderzoek Veehouderij en Akkerbouw' en DLG. DLG is een agentschap van het ministerie van LNV. Met betrekking tot het berekenen van de vergoedingen heeft DLG een onafhankelijke adviestaak. Dat wil zeggen dat DLG de dervingen en de kosten onafhankelijk berekent (en zoals gezegd, toetst aan wetenschappelijke onderbouwingen).

Steunintensiteit

Het steunpercentage bedraagt 100% van de subsidiabele kosten.

In de bijlage van verordening 1698/2005 zijn de maximumsteunbedragen per hectare vermeld, die in aanmerking komen voor EU-cofinanciering. Deze bedragen mogen nationaal worden verhoogd in uitzonderlijke gevallen, rekening houdend met de specifieke omstandigheden zoals die in het programma beschreven worden. Nederland maakt gebruik van pakketten voor "andere vormen van grondgebruik". De maximumvergoedingen volgens bijlage bij verordening 1698/2005 is €450,- per hectare. De EU-bijdrage is 50% van maximaal € 450,- voor agromilieuverbintenissen. In bijlage 11 is aangegeven wat de EU-bijdrage is per pakket.

Lijst van zeldzame huisdierrassen

Er wordt geen gebruik gemaakt van maatregelen voor zeldzame huisdierrassen.

Planten voor genetische bronnen

Er wordt geen gebruik gemaakt van maatregelen om zeldzame gewassen te behouden..

Financiering

Private financiering	n.v.t.
Nationale publieke steun	€ 108,59 miljoen
EU publieke steun	€ 108,59 miljoen
Nationale top-up (extra contracten)	€ ca. 99 miljoen
Nationale top-up op de hoogte van de vergoeding	€ ca. 96 miljoen
Verwachte totaal voor 2007-2013	€ 412,18 miljoen

Overgangsmaatregelen (inclusief het geschatte bedrag)

Uitfinanciering van lopende contracten aangegaan onder POP1:

- Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer: totaal ca.135 miljoen, waarvan ca. 68 miljoen EU-bijdrage.
- Regeling Stimulering Biologische Productiemethoden, paragraaf 2, hectaretoeslag (art 2-14a): ca. 1,7 miljoen waarvan ca. 0,86 miljoen EU-bijdrage.

Het gaat in alle gevallen om meerjarige verbintenissen. De lopende contracten worden onder de oude voorwaarden (verordening (EU) 1257/1999) voortgezet.

Gekwantificeerde doelen voor de gemeenschappelijke EU indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulwaarde	Streefwaarde
Output	Aantal landbouwbedrijven en bedrijven van andere landbeheerders die steun ontvangen Onderverdeeld naar: <ul style="list-style-type: none"> - Begunstigde (landbouwer – overige landbeheerders) - Contract-“leeftijd” (oude/nieuwe contracten) 	13.500	25.000
	Totale areaal onder agromilieusteun. Onderverdeeld naar: <ul style="list-style-type: none"> - Begunstigde (landbouwer – overige landbeheerders) - Contract- “leeftijd” (oude/nieuwe contracten) - Type contract: <ul style="list-style-type: none"> 1. biologische landbouw 2. geïntegreerde productie 3. andere vormen van extensivering (bemesting, gewasbescherming, veebezetting) 4. verscheidenheid in gewasroulatie, braaklegging 5. beperking van irrigatie 6. bodembescherming 7. aanleg en onderhoud van ecologische elementen 8. behoud van landschap en landbouwgebieden met hoge natuurwaarden 9. biodiversiteit 10. genetische bronnen 11. overig 	50.000	96.000 ha

Totaal aantal contracten		25.000
Onderverdeeld naar:		
- Begunstigde (landbouwer – overige landbeheerders)		
- Contract- "leeftijd" (oude/nieuwe contracten)		
- Type contract:		
1. biologische landbouw		
2. geïntegreerde productie		
3. andere vormen van extensivering (bemesting, gewasbescherming, veebezetting)		
4. verscheidenheid in gewasroulatie, braaklegging		
5. beperking van irrigatie		
6. bodembescherming		
7. aanleg en onderhoud van ecologische elementen		
8. behoud van landschap en landbouwgebieden met hoge natuurwaarden		
9. biodiversiteit		
10. genetische bronnen		
11. overig		
Fysiek areaal onder agromilieu steun	50.000	96.000 ha (NL heeft geen dubbeltellingen)
Aantal acties gerelateerd aan genetische bronnen	0	0

Toelichting

Voor de agromilieuverbintenissen wordt in totaal 217,18 miljoen euro gereserveerd, waarvan 108,59 miljoen EU-bijdrage. Van de 214 miljoen komt ca. 135 miljoen terecht bij de lopende contracten.

Uitgaande van een gemiddeld bedrag van € 615,- per hectare per jaar verwacht Nederland jaarlijks ca. 50.000 ha met EU-cofinanciering onder agrarisch natuurbeheer te hebben. Daarnaast is extra nationale financiering beschikbaar. De streefwaarde gebaseerd op het totale beschikbare budget (ca. 412 miljoen euro) komt daarmee op 96.000 hectare.

Het aantal contracten en begunstigden loopt in Nederland vrijwel gelijk op, omdat per eigenaar in principe één contract wordt verstrekt. Op basis van de huidige gegevens is de verwachting dat jaarlijks ca. 13.500 contracten worden afgesloten met EU-cofinanciering.

216 Niet-productieve investeringen

Relevante artikelen

Artikel 41 van Verordening (EG) No. 1698/2005.

Artikel 32 en punt 5.3.2.16 van Annex II van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 216

Beweegredenen voor steunverlening

Onder deze maatregel worden twee soorten van investeringen gefinancierd; A1) investeringen die gekoppeld zijn aan het afsluiten van een agromilieuverbintenis, A2) investeringen op landbouwgrond die gekoppeld zijn aan (andere) agromilieudoelstellingen.

Het onderdeel 'Investerings op landbouwbedrijven die de maatschappelijke belevingswaarde van een Natura 2000-zone of andere (in het programma te omschrijven) gebieden met een hoge natuurwaarde vergroten' wordt niet ingevuld in het programma. Er wordt daarmee alleen gebruik gemaakt van onderdeel a) onder artikel 41 van verordening (EG) nr. 1698/2005.

A1) Investerings gekoppeld aan het afsluiten van een agromilieuverbintenis.

Om de doelen te behalen die met agromilieuverbintenissen zijn gesteld, moet in een aantal gevallen de uitgangssituatie worden aangepast om een passende agromilieuverbintenis af te sluiten. De investeringen leiden niet tot enig significante toename van de waarde of winstgevendheid van de agrarische of bosbouwonderneming (artikel 29 Verordening (EG) nr. 1974/2006) én zullen zonder compensatie van de overheid niet door een agrariër of andere landbouwgrondbeheerder worden gedaan.

A2) Andere agromilieudoelstellingen

De huidige milieukwaliteit van de Natura 2000-gebieden is in vrijwel alle gevallen onvoldoende. Er zijn additionele maatregelen in - maar vooral ook direct buiten, in de zogenaamde beïnvloedingszones van - de natuurgebieden nodig die het areaal verdroogd natuurgebied verkleinen. De overheid vraagt (samenwerkingsverbanden van) landbouwers en andere landbouwgrondbeheerders om vrijwillig bovenwettelijke verplichtingen aan te gaan. De hier beschreven maatregelen op het gebied van verdrogingsbestrijding betreffen investeringen die niet leiden tot enig significante toename van de waarde of winstgevendheid van de agrarische of bosbouwonderneming (artikel 29 Verordening (EG) nr. 1974/2006) én die zonder compensatie van de overheid niet door een agrariër of andere landbouwgrondbeheerder zullen worden gedaan.

B) Investerings op landbouwbedrijven die de maatschappelijke belevingswaarde van een Natura 2000-zone of andere (in het programma te omschrijven) gebieden met een hoge natuurwaarde vergroten:

Niet van toepassing

Doel van de maatregel

A1) Koppeling aan agromilieuverbintenissen (artikel 39)

Agromilieuverbintenissen zijn bedoeld om te voldoen aan de toenemende maatschappelijke vraag naar groene en blauwe diensten, door landbouwers te stimuleren om agrarische productiemethoden te introduceren of te continueren, verenigbaar met behoud en verbetering van het milieu, het landschap, de natuurlijke hulpbronnen, bodem, genetische diversiteit, boven relevante wettelijke standaarden. Voor het afsluiten van agromilieuverbintenissen kan het van belang zijn om eerst de fysieke condities of kenmerken van het terrein aan te passen met eenmalige maatregelen, omdat anders niet mogelijk is een subsidie voor een bepaalde soort van beheer af te sluiten. Het doel van deze maatregel is daarom het ondersteunen van non-productieve investeringen die noodzakelijk zijn om een agromilieuverbintenis te kunnen afsluiten:

A2) Andere agromilieudoelstellingen

Zekerstelling van de biodiversiteit vraagt behoud, herstel, ontwikkeling en duurzaam gebruik van de natuur. Om de aan de onderscheiden Natura 2000 gebieden en de overige EHS-gebieden toegekende natuurdoeltypen, de instandhoudingsdoelstelling conform de VHR en de goede toestand conform de KRW te bereiken of te behouden, dient per natuurgebied een gewenste milieukwaliteit (inclusief watercondities) te worden gerealiseerd. De gewenste milieukwaliteit omvat: de gewenste vochttoestand; de gewenste zuurgraad/zuurdepositie; de gewenste voedselrijkdom en de gewenste

(chemische) waterkwaliteit. Niet-productieve investeringen voor andere agromilieudoelstellingen zijn gericht op het realiseren van de gewenste milieukwaliteit in Natura 2000 en overige EHS-gebieden door het uitvoeren van (herstel)inrichtingsmaatregelen op landbouwgronden in, maar nog veel vaker buiten, in de zgn. beïnvloedingszones van, de natuurgebieden. Het gaat om inrichtingsmaatregelen boven relevante wettelijke standaarden. Verdrogingsbestrijding heeft positieve gevolgen voor de gewenste vochttoestand van de natuur; het kan echter in specifieke gevallen op de korte termijn negatieve gevolgen hebben voor de gewenste voedselrijkdom en de gewenste waterkwaliteit doordat nutriënten en andere stoffen (meer) mobiel kunnen worden in de bodem. Dit vergt een 'lokale' afweging van korte en lange termijn belangen m.b.t. biodiversiteit, waterkwaliteit en bodemkwaliteit.

Reikwijdte en acties

A1) Koppeling aan agromilieu-verbintenissen (artikel 39)

Voor het afsluiten van agromilieuverbintenissen kan het van belang zijn om eerst de fysieke condities of kenmerken van het terrein aan te passen met eenmalige maatregelen, omdat anders niet mogelijk is een subsidie voor een bepaalde soort van beheer af te sluiten.

Niet-productieve inrichtingssubsidie gekoppeld aan agromilieu-verbintenissen, wordt uitsluitend verstrekt voor zover deze betrekking heeft op het, door middel van eenmalige maatregelen, rechtstreeks en direct wijzigen van de fysieke condities of kenmerken van terreinen, zonder welke wijziging ontwikkeling, onderscheidenlijk instandhouding, van het beheerspakket, onderscheidenlijk landschapspakket, ten behoeve waarvan beheerssubsidie, onderscheidenlijk landschapssubsidie, is verleend niet mogelijk is.

Agromilieuverbintenissen (met EU-financiering) worden bij voorrang afgesloten ten behoeve van het realiseren van rijksdoelen (zie fiche agromilieuverbintenissen) en daarmee m.n. in de EHS en in de Nationale Landschappen. De non-productieve investeringen die gekoppeld zijn aan deze verbintenissen worden daarmee ook beperkt tot de reikwijdte van de agromilieuverbintenissen.

A2) Andere agromilieudoelstellingen

Inrichtingssubsidie gekoppeld aan andere agromilieudoelstellingen betreft de kosten van de investeringsmaatregelen gericht op het bestrijden van de verdroging en het verbeteren van de waterkwaliteit van de Natura 2000 gebieden en de overige EHS gebieden, die door de provincies - afgestemd met het rijk, de waterschappen en de terreinbeheerders - zijn geplaatst op de zogenaamde TOP-lijst van prioritair verdroogde gebieden. De provincies stellen per natuurgebied een gebiedsplan op waarin de hydrologische bufferzones worden aangegeven alsmede een maatregelenpakket c.q. een bij het gebiedsplan behorend uitvoeringsprogramma gericht op verdrogingsbestrijding en verbetering van de waterkwaliteit. Per gebiedsplan wordt bepaald welke landbouwondernemingen en samenwerkingsverbanden daarvan, andere landbouwgrondbeheerders (m.n. natuurterrein- en landschapsorganisaties), provincies, waterschappen en gemeenten (en samenwerkingsverbanden daarvan) gevraagd worden om vrijwillig bovenwettelijke maatregelen te treffen die in aanmerking komen voor investeringssubsidie.

Beschrijving van de te subsidiëren kosten en de subsidievoorwaarden.

A1) Inrichtingssubsidie gekoppeld aan agromilieu-verbintenissen betreft de kosten van:

- het opstellen door derden van een inrichtingsplan;
- maatregelen voor herstel of aanleg van landschappelijke elementen;
- maatregelen, gericht op wijziging van de waterhuishouding;
- grondverzet;
- het plaatsen van een raster;
- afvoer van grond, of
- overige maatregelen voor zover noodzakelijk in verband met de desbetreffende inrichting.

Niet tot de subsidiabele kosten behoren in ieder geval de kosten die samenhangen met:

- de verwijdering van bodemverontreiniging of afval;
- de bouw van opstallen;
- achterstallig onderhoud aan landschappelijke elementen;
- de aanschaf van machines,
- de aanschaf van materialen, anders dan ten behoeve van het treffen van maatregelen als bedoeld in de categorie subsidiabele kosten.

Voorwaarden voor de inrichtingssubsidie gekoppeld aan agromilieuverbintenissen:

- Naast inrichtingssubsidie moet voor het terrein ook beheers- of landschapssubsidie zijn verleend. Dit moet in overeenstemming zijn met het gebiedsplan.
- Alleen éénmalige maatregelen die betrekking hebben op het rechtstreeks en direct wijzigen van de fysieke condities of kenmerken van terreinen zijn subsidiabel indien zonder deze wijziging de ontwikkeling of instandhouding van het pakket niet mogelijk is.

A2) Inrichtingssubsidie gekoppeld aan andere agromilieudoelstellingen betreft de kosten van:

1. Het opstellen door derden van een verdrogingsbestrijdingsplan en waterkwaliteitsverbeterings-/inrichtingsplan;

2. Inrichtingsactiviteiten die ervoor zorgen dat water langer in gebieden wordt vastgehouden en de waterpeilen in de waterlopen en de omgeving daarvan worden verhoogd, alsmede de waterkwaliteit wordt verbeterd, en die passen in een of meerdere van de volgende subcategorieën:

- Waterconservering door verbetering of aanleg van stuwen of drempels
- Verbetering peilbeheer/waterconservering door automatisering van kunstwerken
- Dempen of beduikeren/rioleren van waterlopen
- Aanbrengen hydrologische scheiding tussen natuur- en landbouwgebieden
- Verlaging van het maaiveld door afgraving
- De aanpassing van kleine waterinfrastructuur om een optimaal waterniveau voor de natuur te creëren bijvoorbeeld door de aanleg/aanpassing van dammen, stuwen en sluizen
- Aanleg natuurlijke oevers en natte verbindingzones
- Terugdringing van ongezuiverde lozingen en emissies op oppervlaktewater of in de bodem door de aanleg van riolering en rioolvervangende systemen in landbouwgebieden; voor zover niet-wettelijk verplicht
- Bestrijding van eutrofiëring in natuurgebieden door de aanleg van dammen en stuwen; het scheiden van waterstromen; het aanleggen van helofyten-vijvers daar waar de problemen ontstaan door diffuse lozingen en derden daarvoor niet aansprakelijk gesteld kunnen worden en tevens de eutrofiëring bij de bron wordt aangepakt en opgelost
- vasthouden gebiedseigen water door het aanleggen van bekkens; door plaatsen van stuwen of cascades, of: werken uit te voeren gericht op het laten meanderen van beken, verondiepen en verbreden van de watergangen
- verbeteren kwaliteit waterbodems door het uitgraven, afvoeren, opslaan of verwerken van kleinschalige, reeds lang vervuilde gronden, waarvoor een derde niet aansprakelijk gesteld kan worden en tevens de vervuiling bij de bron wordt aangepakt en opgelost.

Subsidie wordt niet verstrekt aan de veroorzaker van de vervuiling.

Het bekalken van landbouw- of natuurgronden is niet subsidiabel.

Inrichtingsactiviteiten met betrekking tot waterwegen of waterlopen zijn slechts subsidiabel indien het waterwegen of waterlopen betreft met in hoofdzaak een waterhuishoudkundige functie in de aan- en afvoer van water voor de landbouw- en natuurgebieden. Het gaat hierbij in hoofdzaak om waterwegen of waterlopen die in eigendom, beheer en onderhoud zijn bij de waterschappen, landbouwondernemingen en natuurbeschermende organisaties. Uitgesloten zijn Rijkswateren en waterwegen of waterlopen met een in hoofdzaak stedelijke afwateringsfunctie of (recreatieve) verkeersfunctie tenzij een aanpassing van deze waterwegen of waterlopen noodzakelijk is voor een goede uitvoering van het betreffende projectplan onder deze regeling.

De uitvoering van publieke werken/inrichtingsactiviteiten vindt plaats op basis van een gebiedsplan waarbij door de betrokken partijen wordt beoordeeld of particulieren deze taken kunnen uitvoeren.

3. Een tegemoetkoming in de kosten verbonden aan bedrijfsverplaatsing van een bedrijf, dat gelegen is in een hydrologische bufferzone en waarvan (een deel van) de landbouwgronden worden vernat, naar een nieuwe locatie daarbuiten. Het betreft hier een gedeeltelijke vergoeding van de werkelijke kosten voor de aankoop van de nieuwe landbouwgrond (niet zijnde bouwgrond) en van de kosten gemoeid met verplaatsing van landbouwbedrijfsgebouwen

De subsidie voor verplaatsing van een bedrijf wordt verstrekt indien is voldaan aan elk van de volgende voorwaarden:

- de overdracht van de bij het bedrijf behorende grond in eigendom, vrij van enig gebruiksrecht, aan BBL op grond van een koopovereenkomst tussen BBL en de aanvrager, of verkoop van de grond met een kettingbeding dat het gebruik van de landbouwgrond onder dezelfde beperkende voorwaarden (hier: permanent vernatten) wordt voortgezet.
- Hervestiging van een volwaardig bedrijf op een andere plaats door de aanvrager binnen 24 maanden na het sluiten van de hiervoor bedoelde overeenkomsten.

De gronden die zijn gelegen in de hydrologische bufferzone zullen vervolgens worden toebedeeld of verkocht met de clausule van permanent vernatten.

Via de toepassing van o.m. de Wet ruimtelijke ordening, Wet milieubeheer en wettelijke normen en eisen wordt voldoende garantie geboden dat de hervestiging geen aanleiding geeft tot een toename van milieuproblemen op de nieuwe locatie.

Begunstigden

A1) Landbouwers in Nederland

A2) De subsidies voor het opstellen van verdrogingsbestrijdingsplannen en voor de hydrologische maatregelen (onderdeel 1 en 2) zijn bestemd voor andere overheden, met name waterschappen en soms gemeenten of provincies.

De subsidies als compensatie van de kosten van bedrijfsverplaatsing (onderdeel 3) zijn bestemd voor landbouwondernemingen alsmede andere landbouwgrondbeheerders (m.n. particuliere terreinbeherende- en landschaps-organisaties/stichtingen en verenigingen).

Subsidie verleend aan overheden is geen steun als de werkzaamheden uitsluitend publieke doelen dienen en aan ondernemers geen economisch voordeel toekomt.

Subsidiebedragen voor niet-productieve investeringen gekoppeld aan agromilieuverbintenissen (A1)

Het steunpercentage is maximaal 100% van de subsidiabele kosten.

De subsidie voor niet-productieve investeringen gekoppeld aan agromilieuverbintenissen worden niet als staatssteun beschouwd. Het betreffen immers investeringen die enkel noodzakelijk zijn voor de uitvoering van de agromilieuverbintenis. De landbouwer heeft in zijn bedrijfsvoering geen voordeel van de investering en de waarde van het bedrijf wordt niet verhoogd.

Subsidiebedragen voor verdrogingsbestrijdingsplannen en hydrologische maatregelen (A2)

Overheden: 100% van de subsidiabele kosten. Subsidie verleend aan overheden is geen steun als de werkzaamheden uitsluitend publieke doelen dienen en aan ondernemers geen economisch voordeel toekomt.

Subsidiebedragen voor bedrijfsverplaatsing (A2)

Het betreft hier een gedeeltelijke vergoeding van de werkelijke kosten van de verplaatsing van het landbouwbedrijf. Verzekerd is dat alle kosten van overcompensatie zijn uitgesloten.

De voor steun in aanmerking komende kosten zijn:

a) de kosten die door de landbouwonderneming worden gemaakt voor de aankoop van de nieuwe landbouwgrond (niet zijnde bouwgrond). Deze steun bedraagt 10% van de in aanmerking komende kosten van deze investering maar is nooit meer dan het equivalent van:

- het aantal door de landbouwonderneming aan BBL overgedragen hectares landbouwgrond vermenigvuldigd met € 3000, vermeerderd met:
- 6% van de aankoopprijs van een zelfde aantal als in het vorige punt genoemde hectares landbouwgrond van de nieuwe locatie.

b) uitsluitend de kosten gemoeid met verplaatsing van landbouwbedrijfsgebouwen. Dit kunnen zijn:

- 100% van de taxatiewaarde van de te verlaten bedrijfsgebouwen, danwel;
- sloopkosten van te verlaten bedrijfsgebouwen;
- notariskosten;
- kadastrale kosten;
- kosten gemaakt in verband met (adviserings)werkzaamheden door deskundigen (makelaars, accountants);
- verhuiskosten,

dit alles met een maximum van € 50.000,- per bedrijfsverplaatsing.

Indien de verkoopopbrengst meer bedraagt dan de taxatiewaarde wordt deze meerwaarde in mindering gebracht op de steun.

Het Bureau Beheer Landbouwgronden verwerft gronden tegen de waarde zoals die geldt op de vrije markt (representatieve marktwaarden).

Beschrijving van de link met agromilieuverbintenissen of andere agromilieudoelstellingen

A1) Koppeling aan agromilieuverbintenissen (artikel 39)

Voor het afsluiten van agromilieuverbintenissen kan het van belang zijn om eerst de fysieke condities of kenmerken van het terrein aan te passen met eenmalige maatregelen, omdat anders niet mogelijk is een subsidie voor een bepaalde soort van beheer af te sluiten.

Niet-productieve inrichtingssubsidie gekoppeld aan agromilieuverbintenissen, wordt uitsluitend verstrekt voor zover deze betrekking heeft op het, door middel van eenmalige maatregelen, rechtstreeks en direct wijzigen van de fysieke condities of kenmerken van terreinen, zonder welke wijziging ontwikkeling, onderscheidenlijk instandhouding, van het beheerspakket, onderscheidenlijk landschapspakket, ten behoeve waarvan beheerssubsidie, onderscheidenlijk landschapssubsidie, is verleend niet mogelijk is.

A2) Andere agromilieudoelstellingen

De investeringssubsidie is gericht op het bestrijden van de verdroging en het verbeteren van de waterkwaliteit van de Natura 2000 en overige EHS-gebieden die zijn geplaatst op de zgn. TOP-lijst. De investeringssubsidie draagt op die wijze bij aan de uitvoering van de Richtlijnen 79/409/EEG en 92/43/EEG alsook van Richtlijn 2000/60/EG.

Financiering

Financiering non-productieve investeringen in het kader van verdrogingsbestrijding

Private financiering	0
Nationale publieke steun	8,97 miljoen
EU publieke steun	8,97 miljoen
Nationale top-up	181,14 miljoen
Verwacht totaal voor 2007-2013	199,08miljoen

Overgangsbepalingen

Er zijn geen overgangssubsidies onder deze maatregel.

Gekwantificeerde doelen voor de gemeenschappelijke EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulwaarde	Streefwaarde
Output	<p>Aantal landbouwers en andere landbeheerders die steun ontvangen.</p> <p>Onderverdeeld naar: a) investeringen gelinked aan: 1. agromilieুবintennissen, 2. overige agromilieudoelen</p> <p>b) investeringen gelinked aan verbeteren van de publieke waarde in: 1. Natura 2000 gebied, 2. overige gebieden met hoge natuurwaarden</p>		360
	<p>Totaal volume aan materiele en immateriële investeringen gedaan door de landbouwer of overige landbeheerders. Onderverdeeld naar:</p> <p>investeringen gelinked aan: 1. agromilieুবintennissen, 2. overige agromilieudoelen</p> <p>investeringen gelinked aan verbeteren van de publieke waarde in: 1. Natura 2000 gebied, 2. overige gebieden met hoge natuurwaarden</p>		36 miljoen (totaal volume investeringen door landbouwers)

221 Eerste bebossing van landbouwgrond

Relevantie artikelen

Artikel 36 b) i) van verordening (EC) No. 1698/2005.

Artikel 31 en punt 5.3.2.2.1 van Annex II van verordening no. 1974/2006

Maatregelcode: 221

Beweegredenen voor steunverlening

Waar de motivatie van bosaanleg in Nederland is verbonden aan het natuurbeleid, is dit vastgelegd in de zogenaamde Ecologische Hoofdstructuur (EHS). De locatie voor de aanleg van bos is daarbij uitgewerkt door de provincies in de natuurgebiedsplannen. Binnen de EHS wordt bos gerealiseerd via duurzame functiewijziging van landbouwgronden naar natuurgronden, hetzij via aankoop van overheidswege, hetzij via (afkoop van) 30-jarige erfpachtconstructies.

In voorkomende gevallen is het wenselijk ook buiten de Ecologische Hoofdstructuur en anderszins bosaanleg te bevorderen en hiervoor Europese middelen in te zetten. Waar een sterk economisch motief aan deze wens ten grondslag ligt, wordt zoveel mogelijk een beroep gedaan op Structuurfondsen (zie: Demarcatie).

Waar andere argumenten van toepassing zijn, wil Nederland een beroep kunnen doen op het ELFPO.

Reden om de steunmaatregel toe te passen, is dat:

- Bos buiten de EHS kan worden aangelegd;
- Het instrument "tijdelijk bos" (met optie permanent) dankzij flexibiliteit en behoud van de agrarische functie zeer bruikbaar is bij het vormgeven van integrale gebiedskwaliteit.

De doelen om hier bos aan te leggen zijn: het tegengaan van erosie, het vastleggen van CO₂ (klimaat), en het verbeteren van landschapskwaliteit.

Hoewel toegestaan door de EU, wordt de steunmaatregel in Nederland niet gebruikt voor het faciliteren van productiebos of boomteelt.

Doel van de maatregel

De maatregel bebossing van landbouwgrond dient verschillende doelen. Een belangrijke reden is een bijdrage leveren aan het behalen van de klimaatdoelstelling. Daarnaast is bosaanleg tevens van belang voor het tegengaan van erosie en het opwaarderen van het landschap mede in het licht van recreatief medegebruik en het vergroten van het bosareaal, mede in het licht van natuurdoelstellingen en biodiversiteit.

De maatregel draagt bij aan het Europees Bosbeleid, in het kader waarvan lidstaten hebben uitgesproken om zich in te spannen voor bosaanleg specifiek op nationaal niveau en om bosaanleg waar mogelijk te verbinden aan overige uitvoeringsactiviteiten.

Koppeling van de voorgestelde maatregel met nationale/subnationale bosprogramma's en met de EU-bossenstrategie.

Bossen bedekken 10,8% van de oppervlakte van Nederland en spelen een belangrijke rol bij het vitaal houden van het landelijk gebied. In synergie met de EU-bossenstrategie is het beleid erop gericht het bos zo veel mogelijk functies te laten vervullen. Belangrijke bosfuncties zijn het behoud en de ontwikkeling van de kwaliteit van natuur en milieu, en recreatie. Het onderdeel bos in de door provincies opgestelde gebieds- en streekplannen gaan uit van dit beleid. De EU-bossenstrategie is nader uitgewerkt in het EU-actieplan voor de bossen. Nederland bepaalt op dit moment hoe dit actieplan in Nederland via een "Nationaal bossenprogramma" wordt geïmplementeerd. Provincies zullen hier nauw bij worden betrokken. De bebossing van landbouwgrond via POP2 vindt plaats binnen dit kader. Een groot deel van het "Nationaal bossenprogramma" zal worden gerealiseerd buiten POP2 om.

Relevantie bosbranden

N.v.t. in Nederland.

Begunstigden

Ondernemers in Nederland.

Eisen voor cross compliance (verordening (EC) nr. 1782/2003

Op grond van artikel 51 van verordening 1698/2005 dienen ontvangers van EU-steun voor probleemgebieden *op hun hele bedrijf* te voldoen aan de dwingende eisen als bedoeld in de artikelen 4 en 5 en bijlage III en IV van verordening 1782/2003 (beheerseisen en goede landbouw-milieuconditie: zogenoemde cross compliance). Indien niet aan deze (rand)voorwaarde wordt voldaan, wordt de betaling voor de verbintenis verlaagd of geannuleerd. Deze eisen zijn opgenomen in de Regeling GLB-inkomenssteun 2006: artikel 3 (juncto bijlage 1) en artikel 6 (zie bijlage 1, randvoorwaarden GLB 2006).

Reikwijdte en acties

Ondernemers of andere eindbegunstigden bebossen landbouwhectares en voeren beheer.

Steunintensiteit voor de aanleg en voor de jaarlijkse premie

Aanlegbijdrage:

Ondernemers ontvangen een éénmalige bijdrage voor de aanleg van bos op landbouwgrond.

De aanlegbijdrage bedraagt 80% van de werkelijk gemaakte kosten in probleemgebieden, KRW-gebieden en Natura 2000 gebieden met een maximum van € 7.000,-.

De aanlegbijdrage bedraagt 70% van de werkelijk gemaakte kosten in andere gebieden.

Indien de landbouwgrond in eigendom is van een overheidsinstantie, wordt de aanlegbijdrage uitgekeerd aan de pachter (natuurlijk persoon of privaatrechtelijk lichaam)

De aanlegkosten dienen onderbouwd te worden.

Het areaal wordt tenminste 5 jaar in stand gehouden. Bij eerdere terugkeer naar de agrarische productiefunctie wordt de aanlegbijdrage teruggevorderd met 1/5 van de bijdrage per niet doorlopen jaar.

Onderhoudsbijdrage:

Er wordt geen vergoeding gegeven voor jaarlijks onderhoud.

Bijdrage inkomstenderving:

Tevens wordt een jaarlijkse premie per hectare verleend als bijdrage in de gedeerde inkomsten. Deze jaarlijkse premie is gemaximeerd volgens de bijlage bij verordening (EG) no 1698/2005. De werkelijke inkomstenderving ligt hoger. De premie wordt maximaal 15 jaar lang verstrekt aan de ondernemer of vereniging van ondernemers die de grond vóór de bebossing exploiteerden, of aan enige andere persoon of privaatrechtelijk lichaam.

De inkomstenderving is gebaseerd op het (tijdelijk)uit productie halen van landbouwgrond. De bedragen zijn berekend door DLG, in overleg met de wetenschappelijke instituten PPO/WU en ASG/WUR. Uitgangspunten:

Akkerbouw:

Uitgangspunt is het saldo van het gemiddelde bouwplan.

Maximale inkomstenderving is €1233,- per hectare per jaar.

Grasland:

Uitgangspunt is de gewasschadenorm bij het uit gebruik nemen van 1 hectare grasland ten behoeve van uitvoering van werken bij de landinrichting.

Maximale inkomstenderving is €1024,- per hectare per jaar.

De maximale jaarlijkse premie ter dekking van de door bebossing gedeerde inkomsten bedragen conform de maximale steunbedragen in de bijlage bij verordening (EG) no 1698/2005:

- €700,- per hectare voor landbouwers
- €150,- per hectare voor enig ander natuurlijke persoon of privaatrechterlijk lichaam.

Bijdrage grondaankoop:

De maatregel biedt geen mogelijkheden voor de verkoop van de betreffende gronden (agrariër aan beheerder of overheidsinstantie), grondaankoop is niet subsidiabel.

Beperkingen:

Steun wordt niet verleend aan ondernemers die steun voor vervroegde uittreding ontvangen.

Steun wordt niet verleend voor de aanplant van kerstbomen.

Steun wordt niet verleend bij bebossing vanuit een wettelijke verplichting (bijv. herplantplicht Boswet of ruimtelijke compensatie).

In geval van snelgroeiende soorten met een korte omlooptijd wordt steun voor bebossing alleen verleend in de aanlegkosten. Onder snelgroeiende soorten wordt verstaan: Soorten die op hetzelfde perceel binnen 15 jaar worden geveld.

Herplantplicht en Boswet

Bosaanleg vanaf 0,1 hectare valt onder de boswet. Na vijf jaar, te rekenen vanaf het moment van aanplant, geldt de herplantplicht, tenzij op verzoek van de aanvrager Vrijstelling van de Regeling Meldings- en Herplantplicht wordt verleend. In dat geval wordt de Vrijstelling van de Regeling Meldings- en Herplantplicht gekoppeld aan de subsidietoekenning - dus vooraf - afgegeven voor een periode van maximaal 10 jaar. In bijzondere gevallen kan de Vrijstelling worden afgegeven voor een periode van maximaal 25 jaar.

Wordt de vrijstelling niet verleend, dan geldt de Boswet: na de kap moet worden herplant op dezelfde plaats. Na toestemming van de minister van LNV mag ook elders gecompenseerd worden. De Boswet is nooit van toepassing op de soorten Italiaanse populier, linde, paardenkastanje en treurwilg.

Gebieden die in aanmerking komen voor bebossing

Landbouwgronden die in aanmerking komen voor eerste bebossing zijn gelegen in:

- de EHS (vastgelegd en begrensd in de provinciale gebiedsplannen);
- de begrensde Natura 2000 gebieden;
- Gebieden aangewezen als Nationale Landschap of Provinciaal/Regionaal landschap.

Demarcatie met inzet Structuurfondsen:

De maatregel wordt niet toegepast in de voor Prioriteit 2 van de Operationele Programma's Structuurfondsen begrensde Economische Kerngebieden.

Beoordelingscriteria

In het projectplan wordt doelmatigheid onderbouwd. Er wordt inzicht gegeven in positieve en negatieve effecten van de activiteiten, waaronder het effect op landbouwstructuur, concurrentiepositie van de landbouw en biodiversiteit.

Het te bebossen areaal is dusdanig gesitueerd, dat aan één of meerdere nationaal en regionaal vastgelegde en hiervoor genoemde doelen wordt bijgedragen. Bij onafhankelijke beoordeling van de doelmatigheid blijkt sprake van toename van de integrale gebiedskwaliteit.

Het projectplan gaat vergezeld van een Inrichtings- en Beplantingenplan, dat streekeigen soorten bevat, een bij de omgeving passende variatie aan soorten, dat voorziet in goede landschappelijke inpassing en dat bosbouwkundig verantwoord mag worden geacht.

Het plan is of wordt voorzien van onafhankelijk advies door deskundigen uit de natuur-, bos-, landschaps- en landbouwsector. Het plan is of wordt getoetst aan de provinciale Stimuleringsplannen Natuur, Bos en Landschap.

Het te bebossen areaal bedraagt ten minste 0,5 hectare. Na bebossing van een dient een eenheid van tenminste 0,5 hectare gerealiseerd te zijn.

Minimum oppervlakte, behorende bij pakket snelgroeiend naaldbos: 5 hectare.

Combinaties zijn mogelijk, evenals alternatieve pakketten.

Steunintensiteit

De aanlegbijdrage bedraagt 80% van de werkelijk gemaakte kosten in probleemgebieden, KRW-gebieden en Natura 2000 gebieden met een maximum van € 7.000,-.

De aanlegbijdrage bedraagt 70% van de werkelijk gemaakte kosten in andere gebieden met een maximum van €7.000,-.

Het steunpercentage voor de inkomensderving is gemaximeerd tot de steunbedragen zoals genoemd in bijlage bij verordening (EG) no 1698/2005 en bedraagt daarmee 50-70 %.

Dit wordt vergoed binnen de reikwijdte van verordening (EG) no 1998/2006 (maximale steun €200.000,- per 3 belastingjaren).

Wijze van openstelling

De regeling wordt jaarlijks opgesteld als onderdeel van de betreffende jaartranche van de Provinciale Meerjarenprogramma. Na aflopen van de inzendtermijn vindt op provinciaal niveau selectie plaats op basis van prioriteit en subsidieplafond.

Financiering

Private financiering	€ 5,6 miljoen
Nationale publieke steun	€ 9,49 miljoen
EU publieke steun	€ 9,49 miljoen
Nationale top-up	€ 1,4 miljoen
Verwachte totaal voor 2007-2013	€ 25,98 miljoen

Overgangsmaatregelen (inclusief het geschatte bedrag)

Regeling stimulering bosuitbreiding op landbouwgronden (SBL): 9,82 miljoen euro, waarvan 4,91 miljoen EU-financiering.

Dit betreft meerjarige verbintenissen die onder de oude voorwaarden worden uitgediend.

Gekwantificeerde doelen voor de gemeenschappelijke EU indicatoren

Het totale beschikbare budget is € 25,98 miljoen. Voor het gemiddelde bedrag per hectare wordt uitgegaan van:

- een periode van 15 jaar;
- aanlegkosten van €7.000,- (= €467,-/jaar);
- gemiddeld steunpercentage van de aanlegkosten: 70% (= €7.000,-) -> €3.000,- per hectare is private financiering (30%);
- een gemiddelde jaarpremie van €700,-

In 2013 is ca. € 3 miljoen beschikbaar. Op dat moment kan dan ca. 2500 ha onder beheer zijn.

Aanname is dat een aanvraag gemiddeld 10 hectare bedraagt. Het aantal aanvrager bedraagt daarmee: ca. 250.

Type indicator	Indicator	Nulwaarde	Streefwaarde
Output	Aantal begunstigden. Onderverdeeld naar: type landeigenaar (private landbouwgrond, publieke landbouwgrond) Contract-“leeftijd” (oude en nieuwe contracten) Milieureden: - erosiebestrijding - biodiversiteit - bescherming van waterbronnen - tegengaan van overstroming - klimaat - overig	0	250

	Aantal hectare beboste landbouwgrond. Onderverdeeld naar: type landeigenaar (private landbouwgrond, publieke landbouwgrond) Contract-"leeftijd" (oude en nieuwe contracten) Milieureden: - erosiebestrijding - biodiversiteit - bescherming van waterbronnen - tegengaan van overstroming - klimaat - overig	0	2500 ha (NL)
Result	Areaal onder succesvol landbeheer		2500

3. Maatregelfiches as 3

311 Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten

Relevante artikel(en)

- Artikel 52 (a) (i) en artikel 53 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Artikel 35 van en 5.3.3.1.1 van Annex II van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 311

Reden voor inzet op deze maatregel

Diversificatie draagt bij aan de verbreding van de plattelandseconomie, de multifunctionaliteit en nieuwe economische expansiemogelijkheden voor individuele agrarische bedrijven, en daarmee aan de versterking van de perspectieven voor bedrijfscontinuïteit van deze agrarische bedrijven.

Op gebiedsniveau en in de tijd lopen de argumenten om diversificatie te stimuleren uiteen of gaat het juist om een samenspel van argumenten:

- In agrarische gebieden onder stedelijke druk is het belang van het stimuleren van diversificatie om de landbouw nieuwe economische perspectieven te geven (ze kunnen niet uitbreiden in areaal), en de cohesie te versterken. De potentie in deze gebieden is groot door de vraag naar diensten en producten vanuit de stad.
- In gebieden waar intensivering van de landbouw ongewenst is door milieu- en grondgebruikbeperkingen biedt diversificatie nieuwe economische perspectieven.
- In gebieden waar (vormen van) diversificatie nog beperkt van de grond komt zullen pilots aanjager zijn. Aanbod kan hier ook vraag creëren, de eerste initiatieven zijn het meest risicovol voor de ondernemer.
- In gebieden waar de werkgelegenheid gering is, of juist erg eenzijdig (agrarisch) gericht is levert diversificatie een bijdrage aan het werkgelegenheidsaanbod.
- In veel delen van het landelijk gebied is behoefte aan verdere spreiding van de recreatieve druk en vergroting recreatief aanbod om meer het "agrarisch achterland" te benutten, draagt diversificatie aan bij.

Ruimte voor maatwerk is gelet op de hierboven geschetste differentiatie, derhalve onontbeerlijk.

Doel van de maatregel

Het stimuleren van diversificatie naar niet-agrarische activiteiten op agrarische bedrijven, gericht op het genereren van aanvullende of alternatieve inkomstenbronnen uit niet-agrarische activiteiten. Dit draagt bij aan een multifunctioneel gebruik van het platteland door meer en nieuwe activiteiten. Daarbij draagt het bij aan de verbreding van de economische basis van het agrarisch bedrijf en daarmee van de plattelandseconomie.

Reikwijdte en acties

Gesubsidieerd worden:

- Projecten gericht op investeringen in niet-agrarische activiteiten op agrarische bedrijven die diversificatie tot doel hebben. Dit betreft ook investeringen die uitbreiding of professionalisering van diversificatie op agrarische bedrijven tot doel hebben. De planvorming inclusief het ondernemersplan kan onderdeel zijn van het project.
- Projecten voor stimulering van samenwerking gericht op bevordering van diversificatie. Het gaat om samenwerking tussen landbouwbedrijven onderling, alsmede tussen landbouwbedrijven en micro-ondernemingen, zorginstellingen, toerisme en andere voor de stimulering van diversificatie relevante partijen.
- Introductie van nieuwe informatietechnologie op het platteland ondersteunend aan en als onderdeel van het project gericht op diversificatie op het agrarische bedrijf.
- Projecten gericht op ketenontwikkeling, promotie- en/of marketingactiviteiten gericht op niet-agrarische activiteiten (non-annex 1-producten) voortkomend uit de diversificatie.

Uitgesloten zijn:

- Projecten en activiteiten die geen relatie hebben met de situering in het landelijk gebied zoals bijvoorbeeld stallingplaatsen en opslag van materialen. Voor dergelijke activiteiten hebben de kenmerken van het landelijk gebied geen meerwaarde in de zin van bijvoorbeeld de aanwezigheid van rust, een inspiratieve omgeving, het agrarisch bedrijf, de agrarische productie, plattelandsrecreatie en de cultuurhistorische achtergrond.
- Projecten en activiteiten op het vlak van aquacultuur.

De maatregel is gericht op alle primaire sectoren waarbij de veehouderij en open teelten het primaat hebben.

Begunstigden

Een lid van het landbouwhuishouden. Dit is een natuurlijke of rechtspersoon dan wel een groep natuurlijke of rechtspersonen, ongeacht de rechtspositie van de groep en haar leden volgens het nationale recht, uitgezonderd werknemers in de landbouw. Wanneer een lid van het landbouwhuishouden een rechtspersoon dan wel een groep van rechtspersonen is, moet dit lid ten tijde van het aanvragen van de steun een landbouwactiviteit op het landbouwbedrijf uitoefenen. Het is mogelijk dat het landbouwbedrijf waar het begunstigde lid toe behoort, als gevolg van de projectactiviteiten na beëindiging van het project niet meer binnen de definitie van landbouwbedrijf valt maar bijvoorbeeld als microbedrijf wordt aangemerkt. Het lid blijft voor dit project echter eindbegunstigde binnen deze maatregel.

Soorten diversificatie die voor steun in aanmerking komen

Soorten van diversificatie zijn zorgverlening, kinderopvang, dag- en verblijfsrecreatie, huisverkoop, ambachtelijke activiteiten, en andere vormen van diversificatieactiviteiten zoals energieproductie, voorlichting, educatie, training, een combinatie van diversificatie activiteiten, of innovatieve vormen van diversificatie die inpasbaar zijn in het platteland;

Voorwaarden maatregel

- De steun draagt bij aan de opschaling, professionalisering, marktversterking, vernieuwing, nieuwe investering of ontwikkeling van diversificatie naar niet-agrarische activiteiten.
- De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen. De gesubsidieerde investering dient gedurende vijf jaar te rekenen vanaf het namens de beheersautoriteit genomen financieringsbesluit geen belangrijke wijziging te ondergaan die:
 - de aard of de uitvoeringsvoorwaarden ervan raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert;
 - het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productieactiviteit.
- Aanvrager dient over voldoende vakbekwaamheid en deskundigheid te beschikken, dan wel aan te tonen dat hij de benodigde vakbekwaamheid ontwikkelt al dan niet binnen het project.
- Aanvrager dient een ondernemersplan gericht op de projectactiviteiten te overleggen.

Milieueffecten

De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen, en dient te passen binnen het plattelandsbeleid ten aanzien van visuele effecten, verkeer en hinder door geluid. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen. Een deel van de diversificatie kan zich richten op duurzame energieproductie of -besparing.

Beoordelingscriteria

- Mate waarin het project een voldoende economisch perspectief heeft, blijkens de economische onderbouwing in het ondernemingsplan. Het project dient in elk geval een positief economisch perspectief te hebben.
- Mate waarin het project bijdraagt aan verbetering van het bedrijfsinkomen blijkens het ondernemingsplan.
- Mate waarin de exploitatie voor de langere termijn gedekt is blijkens het ondernemingsplan.
- Mate waarin het project bijdraagt aan de instandhouding of toename van de werkgelegenheid blijkens het ondernemingsplan.
- Mate waarin aan een lokale of regionale behoefte wordt voldaan.

Soorten in aanmerking komende kosten

In geval van investeringen, zijn de subsidiabele uitgaven gelimiteerd tot:

- De bouw, verwerving of verbetering van onroerende goederen; kosten van grond, gebouwen, bouwconstructies, inrichting van gebouwen en terreinen (inclusief verbetering en aanpassingen ten behoeve van het project). De kosten voor grond mogen maximaal 10% van de projectkosten bedragen.
- De aankoop of huurkoop van nieuwe machines en bedrijfsuitrusting, inclusief computerprogrammatuur tot ten hoogste de marktwaarde van het bedrijfsmiddel; overige kosten voor de huurkoopovereenkomst, zoals de met de financiering gemoeide rentekosten, verzekeringskosten, overhead en bemiddelingskosten zijn niet subsidiabel.
- Eenmalige voorbereidings-, plan- en organisatiekosten om te komen tot een goed projectplan zoals architectenkosten, ingenieurbureaus, adviesondersteuning, verwerving van patentrechten en licenties, tot maximaal 15% van de projectkosten gericht op diversificatie. Slechts indien goed beargumenteerd kunnen de voorbereidingskosten maximaal 25% van de totale projectkosten bedragen, het dient dan te gaan om risicovolle of experimentele projecten waarbij meer kosten gemaakt moeten worden om te komen tot een goed onderbouwd projectplan.

Overige subsidiabele kosten onder deze maatregel:

- Eenmalige organisatiekosten voor activiteiten gericht op de ontwikkeling van samenwerkingsverbanden, ketenontwikkeling, promotie- en/of marketingactiviteiten gericht op diversificatie naar niet agrarische activiteiten.
- Kosten van het direct bij de uitvoering van het project betrokken personeel alsmede kosten van eigen arbeid van de aanvrager in het kader van het project.
- Kosten voor het opstellen van ondernemersplannen gericht op de projectactiviteiten.

Niet subsidiabel zijn:

- De aankoop van agrarische productierechten, dieren, zaai- en pootgoed van jaarlijkse gewassen alsmede het planten daarvan zover deze niet zijn gerelateerd aan de activiteiten gericht diversificatie naar niet agrarische activiteiten.
- Productie of afzet van producten die melk en zuivelproducten imiteren of vervangen.
- Gewone vervangingsinvesteringen.
- Exploitatie- en beheerskosten.

Steunintensiteit

- De de minimis is voor deze investeringen van toepassing: het totaal aan steun dat aan een eindbegunstigde over een periode van drie belastingjaren kan worden verstrekt bedraagt € 200.000,-. Onder belastingjaar wordt verstaan: belastingjaar als bedoeld in art. 2 van de verordening (EG) nr. 1998/2006 betreffende toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op de de minimissteun.
- Voor investeringen en uitgaven in of door ondernemingen bedraagt de subsidie maximaal 40% van de totale subsidiabele kosten.

Soort ondersteuning

Eenmalige subsidie, zonder toepassing van vooruitbetalingen of subsidie op rente.

Demarcatie en criteria met andere Europese financiële instrumenten

- Maatregel 312, 313 en 321: activiteiten (incl. eindbegunstigde) die onder maatregel 311 passen, maar die ook binnen de reikwijdte van maatregel 312, 313, 321 of EFRO (de OP's) passen, vallen binnen maatregel 311.
- De afbakening met maatregel 114, 121, 123, 124, 125 en 133 is gelegen in het feit dat deze maatregelen zich richten op agrarische activiteiten, terwijl maatregel 311 is gericht op diversificatie naar niet-agrarische activiteiten (non-annex-1 producten).

Financiering

Uitgaande van:

- investeringen (materieel en immaterieel) in projecten;
- niet door ondernemingen.

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	72,4 (inclusief top-up)
Nationale publieke steun	Cofinanciering 14,2 Top-up 2,81
EU publieke steun	14,2
Verwachte totaal voor 2007-2013	103,61

Beschrijving van overgangsbepalingen

Overgangsbepaling voor acties gefinancierd uit POP1 zijn van toepassing in geval van uitspraken bezwaar en beroep.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal begunstigden (inclusief top-up)	0	± 509
	Totaal aan investeringen in euro's (totaal materieel en immaterieel) (inclusief top-up)	0	€ 103,61 miljoen

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Aantallen diversificatieacties onderscheiden naar: <ul style="list-style-type: none">• toerisme;• ambachtelijke activiteiten;• energieproductie;• zorgverlening;• overig.	0	
--------------------	---	---	--

312 Steun voor de oprichting en ontwikkeling van micro-ondernemingen

Relevante artikel(en)

- Artikel 52 (a) (ii) en artikel 54 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Punt 5.3.3.1.2 van Annex II van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 312

Reden voor inzet op deze maatregel

Micro-ondernemingen, niet zijnde landbouwbedrijven, vormen de economische motor op het platteland. Het is daarom van groot belang het innovatief vermogen, de uitbreiding van deze micro-ondernemingen en de bedrijfsopvolging te stimuleren en/of te begeleiden.

Gezien de afname in het aantal arbeidsplaatsen in de landbouwsector is het in het belang van een duurzame ontwikkeling van het platteland dat de plattelandseconomie verbreed wordt. In algemene zin kan de economie in het landelijk gebied ondersteund worden door ondernemerschap en innovatie in kleinschalige bedrijvigheid te stimuleren, door hergebruik van vrijkomende agrarische bebouwing mogelijk te maken en op andere manieren bedrijvigheid makkelijker mogelijk te maken.

Onderdeel hiervan vormt de ondersteuning van netwerken van ondernemers, welke kunnen leiden tot nieuwe vormen van samenwerking in productie en promotie. Het stimuleren van samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven met als doel nieuwe kennis toegankelijk en toepasbaar te maken voor micro-ondernemingen is eveneens van belang. Regionale netwerken kunnen hierbij een rol spelen en een toegevoegde waarde hebben.

Doel van de maatregel

De oprichting van nieuwe of de ontwikkeling van bestaande economische bedrijvigheid, niet zijnde landbouwbedrijvigheid, op het platteland met het doel ondernemerschap te bevorderen en het economisch weefsel te ontwikkelen.

Reikwijdte en acties

Gesubsidieerd worden:

- Projecten gericht op investeringen voor het oprichten van nieuwe ondernemingen en het ontwikkelen van bestaande ondernemingen, inclusief het bevorderen van ondernemerschap als onderdeel van het project.
- Projecten voor het stimuleren en ontwikkelen innovatieve producten en diensten door micro-ondernemingen.
- Projecten voor het stimuleren en ontwikkelen van samenwerkingsverbanden tussen micro-ondernemingen onderling en tussen micro-ondernemingen en andere actoren.
- Projecten gericht op verbetering van de toegang tot ICT-voorzieningen gericht op de ontwikkeling van micro-ondernemingen.
- Projecten gericht op marketing- en promotie van producten of diensten inclusief de publiciteit, ontwikkeling van websites, deelname aan beurzen om nieuwe producten en diensten in de markt te zetten indien dit onderdeel uitmaakt van het project gericht op het ontwikkelen van micro-ondernemingen.

Typen van ondersteunde ondernemingen / begunstigden

Steun wordt verleend aan micro-ondernemingen (niet zijnde landbouwondernemingen) zoals gedefinieerd in Aanbeveling 2003/361/EG van de Commissie. Dit betreft ondernemingen met minder dan 10 werkbare personen. Voor omzet en balanstotaal geldt een bovengrens van € 2.000.000,- op jaarbasis.

Omschrijving van typen acties

Projecten gericht op investeringen voor het oprichten van nieuwe ondernemingen en het ontwikkelen van bestaande ondernemingen, inclusief het bevorderen van ondernemerschap als onderdeel van het project, het stimuleren van samenwerking, toepassing van ICT, marketing en promotie.

Soort ondersteuning

Enmalige subsidie, zonder toepassing van vooruitbetalingen of subsidie op rente.

Voorwaarden maatregel

- De doelgroep wordt beperkt tot micro-ondernemingen zoals gedefinieerd in Aanbeveling 2003/361/EG van de Commissie. Dit betreft ondernemingen met minder dan tien werkzame personen. Voor omzet en balanstotaal geldt een bovengrens van € 2.000.000,-.
- De gesubsidieerde investering dient gedurende vijf jaar te rekenen vanaf het namens de beheersautoriteit genomen financieringsbesluit geen belangrijke wijziging te ondergaan die:
 - De aard of de uitvoeringsvoorwaarden ervan raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert.
 - Het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productieactiviteit.
- De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen.
- Aanvrager dient over voldoende vakbekwaamheid en ondernemerschap te beschikken, dan wel aan te tonen dat hij de benodigde vakbekwaamheid en ondernemerschap ontwikkelt al dan niet binnen het project.
- Aanvrager dient een ondernemersplan gericht op de projectactiviteiten te overleggen.

Beoordelingscriteria

Mate waarin het project economisch perspectief heeft, blijkens de economische onderbouwing in het ondernemingsplan. Het project dient in elk geval een positief economisch perspectief te hebben.

Mate waarin het project bijdraagt aan verbetering van het bedrijfsinkomen

Mate waarin het project bijdraagt aan de werkgelegenheid.

Milieueffecten

- De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen
- De activiteit dient te passen binnen het plattelandsbeleid ten aanzien van visuele effecten, verkeer en hinder door geluid. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen.

Soorten in aanmerking komende kosten

Gesubsidieerd worden:

- De bouw, verwerving of verbetering van onroerende goederen; kosten van grond, gebouwen, bouwconstructies, inrichting van gebouwen en terreinen (inclusief verbetering en aanpassingen ten behoeve van het project). De kosten voor grond mogen maximaal 10% van de projectkosten bedragen.
- De aankoop of huurkoop van nieuwe machines en bedrijfsuitrusting, inclusief computerprogrammatuur tot ten hoogste de marktwaarde van het bedrijfsmiddel. overige kosten voor de huurkoopovereenkomst, zoals de met de financiering gemoeide rentekosten, verzekeringskosten, overhead en bemiddelingskosten zijn niet subsidiabel.
- In geval van investeringen van minimaal € 10.000,00 excl. btw, zijn in uitzonderingsgevallen ook gebruikte machines en installaties subsidiabel indien kan worden aangetoond dat de aankoop heeft plaatsgevonden via een verkoopkanaal geregistreerd bij de Kamer van Koophandel. Dit dient naar behoren te worden gerechtvaardigd door de kostenbesparing die wordt gerealiseerd.
- Investeringen in toegang tot ICT-voorzieningen als onderdeel van het project.
- Eenmalige voorbereidings-, plan- en organisatiekosten om te komen tot een goed project zoals architectenkosten, ingenieurbureaus, adviesondersteuning, verwerving van patentrechten en licenties, tot maximaal 15% van de projectkosten voor het project. Slechts indien goed beargumenteerd kunnen de voorbereidingskosten maximaal 25% van de totale projectkosten bedragen, het kan dan gaan om risicovolle of experimentele

projecten waarbij meer kosten gemaakt moeten worden om te komen tot een goed onderbouwd projectplan.

- Organisatiekosten voor de ontwikkeling van samenwerkingsverbanden, ketenontwikkeling, promotie- en/of marketingactiviteiten gericht op de ontwikkeling van micro-ondernemingen.
- Loonkosten van het direct bij de uitvoering van het project betrokken personeel alsmede kosten van eigen arbeid van de aanvrager in het kader van het project.
- Kosten voor het opstellen van ondernemersplannen gericht op de projectactiviteiten.

Niet subsidiabel zijn:

- Gewone vervangingsinvesteringen;
- Exploitatie- en beheerskosten.

Steunintensiteit:

De de minimis is voor deze investeringen van toepassing: het totaal aan steun dat aan een eindbegunstigde over een periode van drie belastingjaren kan worden verstrekt bedraagt € 200.000. Onder belastingjaar wordt verstaan: belastingjaar als bedoeld in art. 2 van de verordening (EG) nr. 1998/2006 betreffende toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op de de minimissteun. Voor investeringen en uitgaven in of door ondernemingen bedraagt de subsidie maximaal 40% van de totale subsidiabele kosten.

Demarcatie

- Maatregel 313: activiteiten (incl. eindbegunstigde) die vallen binnen de reikwijdte van zowel maatregel 313 als maatregel 312, zoals kleinschalige logiesmogelijkheden, behoren binnen maatregel 312 indien de begunstigde binnen de begunstigten-definitie van maatregel 312 valt. Bij beide kan het gaan om zowel individuele ondernemingen als groepen van ondernemingen.
- Maatregel 311: activiteiten (incl. eindbegunstigde) die onder maatregel 311 passen, maar die ook binnen de reikwijdte van maatregel 312, vallen binnen maatregel 311 indien de begunstigde een lid van een agrarisch huishouden is.
- EFRO: activiteiten (incl. eindbegunstigde) die onder maatregel 312 passen, maar die ook binnen de reikwijdte van EFRO (de OP's) passen, vallen binnen maatregel 312 wanneer het de volgende groepen van ondernemingen betreft:
 - Code 923 (overig amusement en kunst)
 - Code 925 (culturele uitleencentra, openbare archieven, musea, dieren- en plantentuinen)
 - Code 92629 (overig buitensport)
 - Code 92642 (roei- kano- zeil en surfsport)
 - Code 92724 (recreatie n.e.g.) (codes 927241 t/m 927244)

Deze lijst is gebaseerd op een lijst van Kamer van Koophandel-codes (de zogeheten BIK-codes).

Financiering

Soort	Totaalbedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	58
Nationale publieke steun	Cofinanciering 12,4 Top-up 2,9
EU publieke steun	12,4
Verwachte totaal voor 2007-2013	85,7

Beschrijving van overgangsbepalingen

Geen.

Gekwantificeerde doelen voor EU- indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal nieuwe of bestaande begunstigde micro-ondernemingen die steun ontvangen (inclusief top-up)	0	496

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Aantallen nieuw opgerichte bedrijven Aantallen bedrijven waar verbeteracties plaatsvinden	0	
--------------------	--	---	--

313 Bevordering van toeristische activiteiten

Relevante artikel(en)

- Artikel 52 (a) (iii) en artikel 55 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Punt 5.3.3.1.3 van Annex 2 van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 313

Reden voor inzet op deze maatregel

Versteviging van de economische positie van recreatie en toerisme is van groot belang om de economie van het platteland te versterken. Recreatief medegebruik en belevingswaarde vormen belangrijke pijlers onder een multifunctioneel landelijk gebied. Dit draagt bij aan de verbreding van de plattelandseconomie en de leefbaarheid op het platteland en tevens aan een betere spreiding van de recreatieve druk.

Doel van de activiteiten is om, mogelijkerwijs via een gebiedsgerichte aanpak, de kwaliteit van het recreatief product in het landelijk gebied te bevorderen en routenetwerken voor plattelandstoerisme te realiseren (natuur, water, cultuurhistorie). Deze activiteiten bevorderen het toerisme op het platteland en bieden daardoor een extra economische basis. Het toerisme vormt een groeiende economische drager voor het platteland, hetgeen belangrijk is nu de landbouw een steeds kleinere bijdrage levert aan de werkgelegenheid. Met deze maatregel wordt de basis van de plattelandseconomie verbreed en versterkt.

Doel van de maatregel

Verbetering van de recreatieve infrastructuur, het verbeteren van de toegankelijkheid van het platteland en versterking van de economische positie van recreatie en toerisme; versterken van de directe én indirecte werkgelegenheid.

Reikwijdte en acties

Steun wordt verleend voor de recreatieve infrastructuur, kleinschalige toeristische voorzieningen en de ontwikkeling en marketing van innovatieve recreatieve producten en diensten.

Typen van acties die worden ondersteund (art. 55 Vo. 1698/2005)

Steun wordt verleend voor activiteiten gericht op de ontwikkeling van:

- Kleinschalige infrastructuur en voorzieningen zoals informatiecentra en de bewegwijzering ten behoeve van toeristische trekpleisters.
- Recreatieve infrastructuur zoals die welke natuurgebieden toegankelijk maakt zoals fiets-, wandel- en vaarroutes en ruitersporen, met daarbij behorende kleinschalige voorzieningen zoals informatieborden, schuilhutten, fietsenrekken, picknickbanken en overige voorzieningen.
- De ontwikkeling en/of marketing van toeristische diensten die betrekking hebben op plattelandstoerisme.

Begunstigden

Overheden en alle natuurlijke of rechtspersonen, niet zijnde een lid van het landbouwhuishouden als bedoeld onder 311.

Voorwaarden maatregel

- De steun draagt bij aan de opschaling, professionalisering, marktversterking, vernieuwing, nieuwe investeringen of ontwikkeling van toeristische infrastructuur, voorzieningen en activiteiten.
- De gesubsidieerde investering dient gedurende vijf jaar te rekenen vanaf het namens de beheersautoriteit genomen financieringsbesluit geen belangrijke wijziging te ondergaan die:
 - de aard of de uitvoeringsvoorwaarden ervan raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert;
 - het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productieactiviteit.
- De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen.

Beoordelingscriteria

Mate waarin aan een lokale of regionale behoefte wordt voldaan, blijkens het projectplan.

In geval van ondernemingen: de mate waarin het project innovatief is en voldoende economisch perspectief heeft, blijktens de economische onderbouwing in het ondernemingsplan. Mate waarin het beheer en indien relevant, de exploitatie voor de langere termijn gedekt is.

Milieueffecten

De activiteiten dienen te passen binnen het plattelandsbeleid ten aanzien van visuele effecten, verkeer en hinder door geluid. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen.

Soorten in aanmerking komende kosten

- De bouw, verwerving of verbetering van onroerende goederen; kosten voor de aankoop, aanleg en verbetering (incl. het opheffen van knelpunten, verbetering van de verkeersveiligheid) van lineaire recreatieve infrastructuur zoals fietsroutes, wandelroutes, vaarroutes en ruiterspaden met de daarbij behorende toeristische voorzieningen zoals picknickbanken, fietsrekken, informatieborden, schuilhutten en bijbehorende beplanting. Grondaankopen zijn subsidiabel tot een maximum van 10% van de totale subsidiabele projectkosten.
- Kosten voor het opstellen van het exploitatie- en beheersplan of, indien het ondernemingen betreft, ondernemingsplannen gericht op het project.
- Aanleg van de toeristische voorzieningen zoals picknickbanken, fietsrekken, informatieborden, schuilhutten langs bestaande recreatieve verbindingen en op knooppunten.
- Aanleg van toeristische voorzieningen gericht op specifieke doelgroepen zoals senioren, gehandicapten, jongeren en jonge gezinnen.
- Kosten van de aanleg en inrichting van kleine op plattelandstoerisme gerichte voorzieningen zoals kleine gebouwen of voorzieningen waarin voorlichting kan worden gegeven over landbouw, natuur, bos, water en cultuurhistorie in de regio.
- Eenmalige kosten voor de advisering van groepen van bedrijven eventueel in combinatie met andere actoren bij het opstellen van ondernemingsplannen en het uitvoeren van de plannen gericht op de bevordering van toeristische activiteiten.
- Eenmalige kosten voor opstarten van samenwerkingsprojecten voor de ontwikkeling van nieuwe toeristische activiteiten of het opschalen en professionaliseren van bestaande activiteiten. De projecten zijn gericht op marketing en promotie, invoering van nieuwe communicatietechnieken en verbetering van de dienstverlening voor de bevordering van toeristische activiteiten zoals reserverings- of bewegwijzeringsystemen.
- Eenmalige voorbereidings-, plan- en organisatiekosten om te komen tot een goed project zoals architectenkosten, ingenieurbureaus, adviesondersteuning, verwerving van patentrechten en licenties, tot maximaal 15% van de projectkosten gericht op diversificatie. Slechts indien goed beargumenteerd kunnen de voorbereidingskosten maximaal 25% van de totale projectkosten bedragen, het kan dan gaan om risicovolle of experimentele projecten waarbij meer kosten gemaakt moeten worden om te komen tot een goed onderbouwd projectplan.
- Loonkosten van het direct bij de uitvoering van het project betrokken personeel alsmede kosten van eigen arbeid van de aanvrager in het kader van het project.
- Kosten voor de promotie, marketing en netwerkvorming gericht op de verbetering van toeristische dienstverlening in het landelijk gebied, met uitsluiting van landbouwbedrijven.

Bijdragen in natura (Verordening (EG) nr. 1974/2006 art. 54)

Investerings bijdragen in natura van een begunstigde uit de overheids- of de privésector, nl. de levering van goederen of diensten waarvoor geen facturen of gelijkwaardige stukken gestaafde betaling in geld wordt gedaan, zijn subsidiabel. Voorwaarde is dat de bijdragen betreffen in de vorm van de inbreng van grond of onroerend goed, bedrijfsuitrusting of grondstoffen, onderzoeks- of beroepsactiviteiten of onbetaald vrijwilligerswerk. Hierbij dient de financiële waarde ervan onafhankelijk te worden beoordeeld en geverifieerd.

In geval van de inbreng van grond of onroerend goed wordt de waarde gecertificeerd door een onafhankelijke bevoegde taxateur of bevoegde officiële instantie.

In het geval van onbetaald vrijwilligerswerk wordt de waarde van dat werk bepaald met inachtneming van de eraan bestede tijd en van het uur- en dagtarief van de beloning voor vergelijkbaar werk, zulks voor zover relevant op basis van een vooraf bepaald stelsel om normbedragen voor kosten toe te

passen, waarbij als voorwaarde geldt dat het controlesysteem een redelijke zekerheid moet bieden dat het werk is uitgevoerd.

De door het ELFPO medegefinancierde overheidsuitgaven die bijdragen tot een concrete actie waarbij bijdragen in natura worden geleverd, mogen aan het einde van de concrete actie niet hoger zijn dan de totale subsidiabele uitgaven exclusief die bijdragen in natura.

Niet subsidiabel zijn

- Beheers- en exploitatiekosten;
- Gewone vervangingsinvesteringen.

Steunintensiteit

- De de minimis is voor deze investeringen van toepassing: het totaal aan steun dat aan een private eindbegunstigde over een periode van drie belastingjaren kan worden verstrekt bedraagt € 200.000. Onder belastingjaar wordt verstaan: belastingjaar als bedoeld in art. 2 van de verordening (EG) nr. 1998/2006 betreffende toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op de de minimissteun.
- In geval van overheden is het steunbedrag maximaal 100% van de totale subsidiabele kosten. De aan overheden verleende financiering is geen staatssteun als werkzaamheden uitsluitend publieke doelen dienen en geen economische voordeel toekomt aan ondernemers.
- Voor investeringen en uitgaven in of door ondernemingen bedraagt de subsidie maximaal 40% van de totale subsidiabele kosten.

Demarcatie

- Maatregel 311: activiteiten (incl. eindbegunstigde) die onder maatregel 311 passen, maar die ook binnen de reikwijdte van maatregel 313, vallen binnen maatregel 311 indien de begunstigde een lid van een agrarisch huishouden is.
- Maatregel 312: activiteiten (incl. eindbegunstigde) die zowel binnen maatregel 312 als maatregel 313 passen vallen binnen maatregel 312.
- Maatregel 322: indien activiteiten (incl. eindbegunstigde) vallen binnen de reikwijdte van zowel maatregel 322 als 313, dan behoren de activiteiten tot maatregel 313.

Voor wat betreft de afbakening met EFRO geldt dat projecten die passen onder maatregel 313 en waar de totale subsidiabele publieke kosten minder dan € 500.000 bedragen primair vanuit het POP voor steun in aanmerking komen.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	94,8
Nationale publieke steun	Cofinanciering 47,4 Top-up 0,85
EU publieke steun	47,4
Verwachte totaal voor 2007-2013	190,5

Overgangsbepalingen

Overgangsbepaling voor acties gefinancierd uit POP1 zijn van toepassing in geval van uitspraken bezwaar en beroep.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal activiteiten gericht op de bevordering van toeristische activiteiten (incl. top-up)	0	192
	Totaal van alle investeringen (totaal privaat en publiek) (incl. top-up)	0	€ 192 miljoen

Aanvullende programmaspecifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Toeristische infrastructuur aangelegd: <ul style="list-style-type: none">• Fietspaden;• Wandel-/ruiterpaden paden;• Vaarroutes.	0	
	Toeristische infrastructuur verbeterd: <ul style="list-style-type: none">• Fietspaden;• Wandel-/ruiterpaden paden;• Vaarroutes.	0	

321 Basisvoorzieningen voor de economie en de plattelandsbevolking

Relevante artikel(en)

- Artikel 52 (b) (i) en artikel 56 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Punt 5.3.3.2.1 van bijlage II van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 321

Reden voor inzet op deze maatregel

Verbetering van de basisvoorzieningen bepaalt de sociale en economische vitaliteit van het platteland en is voorwaardenscheppend voor de economische ontwikkeling. De vitaliteit van het platteland en van de samenlevingsverbanden op het platteland wordt mede bepaald door de aanwezigheid van voldoende sociale infrastructuur van voldoende kwaliteit. Hieronder vallen onder meer professionele instellingen op sociaal, cultureel en educatief gebied en op het gebied van eerstelijns (gezondheids)zorg. De sociale kwaliteit wordt daarnaast mede bepaald door vrijwilligersinitiatieven: van mantelzorg tot toneel. De activiteiten behoeven accommodaties van voldoende kwaliteit. Tenslotte is voor de leefbaarheid van het platteland een goed niveau en een goede bereikbaarheid van publieke voorzieningen van belang, m.n. voor specifieke doelgroepen als senioren, jongeren en jonge gezinnen. De sociale vitaliteit wordt daarnaast bepaald door het ondernemersklimaat. Daar waar het bedrijfsleven floreert is veelal ook sprake van een actieve bijdrage van ondernemers aan het sociaal-cultureel verenigingsleven. Bijvoorbeeld via sponsoring, inbreng van kennis en expertise, vervullen van bestuurlijke functies.

Het financieel draagvlak voor maatregelen gericht op basisvoorzieningen op het platteland, is met name op lokaal niveau beduidend geringer in vergelijking met dezelfde voorzieningen in het stedelijk gebied. De kritische massa wordt daardoor niet of langzamer gehaald. Het duurt langer voordat basisvoorzieningen kunnen worden opgebracht door de lokale overheid en gemeenschap. Het niveau en de kwaliteit van basisvoorzieningen op het platteland staat hierdoor onder druk. De noodzaak en behoefte is echter gelet op de autonome verandering van de samenstelling van de plattelandsbevolking, zeker zo groot om het platteland vitaal te houden. De verandering in de samenstelling van de plattelandsbevolking leidt er ook toe dat gezocht wordt naar nieuwe concepten en experimenten om op effectieve wijze de basisvoorzieningen toch duurzaam in stand te houden of te herstellen en verbeteren. Vooral indien dit ertoe bijdraagt dat de kritische massa eerder wordt bereikt voor het realiseren van de basisvoorzieningen. Ook hieraan draagt deze maatregel als katalysator bij, en wordt bijgedragen aan het voorkomen dat investeringen moeten worden uitgesteld.

Doel van de maatregel

De maatregel heeft als doel verbeteren van de basisvoorzieningen door het ondersteunen van instanties, organisaties en samenwerkingsverbanden die basiszorg aanbieden voor de plattelandseconomie en –bevolking. Een goed niveau van basisvoorzieningen draagt bij aan de sociale cohesie en leefbaarheid, versterkt de sociaal-economische structuur en draagt bij aan het voorkomen van de (verdere) bevolkingsafname van het platteland.

Reikwijdte en acties

Gesubsidieerd wordt het opzetten en verbeteren van basisvoorzieningen, met inbegrip van culturele en vrijetijdsactiviteiten, ten behoeve van een dorp of een aantal dorpen en voor bijbehorende kleinschalige infrastructuur.

Typen van gesteunde activiteiten zijn

- a) Investeren in voorzieningen waaronder dorpshuizen, multifunctionele centra, Kulturhusen, bibliotheken, breedtesport en sportvoorzieningen voor specifieke doelgroepen, inclusief aanpassingen van gebouwen om tenminste het bestaande niveau van basisvoorzieningen te verbeteren.
- b) Het ontwikkelen en uitvoeren (investeren) alsmede het opschalen naar andere kernen en regio's van innovatieve concepten voor basisvoorzieningen zoals woon-zorgzones, elektronische dienstverlening en diensten op maat. De activiteiten richten zich met name gericht op specifieke doelgroepen op het platteland, zoals senioren, vrouwen, jongere gezinnen, voor bijvoorbeeld zuigelingenverzorging, kinderopvang, mantelzorg en gezondheidszorg. Bij het opzetten van experimenten met diensten gaat het om eenmalige startsubsidie voor maximaal 3 jaar, tot uiterlijk 1 juni 2015.

- c) Pilots voor, op regioniveau experimentele, vraagafhankelijk vervoer op het platteland, waarbij het een eenmalige startsubsidie betreft voor maximaal 3 jaar, tot uiterlijk 1 juni 2015.
- d) Het opstarten van culturele en vrijetijdsactiviteiten zoals tentoonstellingen, wedstrijden, beurzen, countryfairs en culturele bijeenkomsten, gericht op behoud en ontwikkeling van de waarden en identiteit van de bewoners van het platteland. Het gaat bij de ondersteuning om eenmalige ontwikkel- en organisatiekosten en eenmalige investeringen in kapitaalintensieve duurzame faciliteiten, zoals een mobiel onderkomen, die ertoe bijdragen dat een activiteit voor meerdere jaren, in bijvoorbeeld verschillende regio's tegen relatief lage kosten herhaald kan worden. Operationele kosten worden niet structureel vergoed.

Typen diensten die voor steun in aanmerking komen

- e) Steun wordt verleend voor het opzetten en verbeteren van basisvoorzieningen, met inbegrip van nieuwe culturele en vrijetijdsactiviteiten, ten behoeve van een dorp of een aantal dorpen en voor bijbehorende kleinschalige infrastructuur. Operationele kosten worden niet structureel vergoed.
- f) Reguliere culturele en vrijetijdsactiviteiten alsmede het in stand houden van het bestaande niveau zonder aantoonbare kwalitatieve of kwantitatieve verbetering dan wel innovatie komen niet voor steun in aanmerking.

Begunstigden

Overheden en rechtspersonen, met uitzondering van bedrijven met winstoogmerk.

Voorwaarden maatregel

- Initiatieven onder deze maatregel hebben een bovenlokaal karakter.
- In het projectplan dient te worden onderbouwd dat de voorgestelde investeringen en/of activiteiten in kernen groter dan 15.000 inwoners maar kleiner dan 30.000 inwoners, overwegend ten goede komen van bewoners van het platteland buiten de kern.
- De gesubsidieerde investering dient gedurende vijf jaar te rekenen vanaf het namens de beheersautoriteit genomen financieringsbesluit geen belangrijke wijziging te ondergaan die:
 - De aard of de uitvoeringsvoorwaarden ervan raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert.
 - Het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productieactiviteit.

Beoordelingscriteria

- De mate waarin wordt voorzien in het opheffen van een tekort of het wegnemen van de dreiging van de aantasting van het niveau van basisvoorzieningen in een regio, blijktens het projectplan.
- De mate waarin specifieke doelgroepen (bijvoorbeeld ouderen, jongeren, vrouwen) worden bediend, blijktens het projectplan.
- Het aantal bewoners en kernen dat van de voorziening profiteert blijktens het projectplan.
- Bijdragen van derde partijen die het project genereert in uren of geld.
- De mate waarin is voorzien in het beheer en indien relevant de exploitatie van de voorziening.

Milieueffecten

De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen en dient te passen binnen het plattelandsbeleid ten aanzien van visuele effecten, verkeer en hinder door geluid. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen.

Soorten in aanmerking komende kosten

Gesubsidieerd worden o.a.:

- De bouw, verwerving of verbetering van onroerende goederen; kosten van grond, gebouwen, bouwconstructies, inrichting van gebouwen en terreinen (inclusief verbetering, aanpassingen en uitbreiding) ten behoeve van de basisvoorziening. De kosten voor grond mogen maximaal 10% van de projectkosten bedragen.
- Eenmalige kosten van investeringen in mobiele en semi-permanente voorzieningen voor het project.
- Investeringen in toegang tot ICT-voorzieningen als onderdeel van het project.
- De aankoop of huurkoop van nieuwe machines en bedrijfsuitrusting, inclusief computerprogrammatuur tot ten hoogste de marktwaarde van het bedrijfsmiddel; overige

kosten voor de huurkoopovereenkomst, zoals de met de financiering gemoeide rentekosten, verzekeringskosten, overhead en bemiddelingskosten zijn niet subsidiabel.

- Loonkosten van het direct bij de uitvoering van het project betrokken personeel alsmede kosten van eigen arbeid van de aanvrager in het kader van het project.
- Eenmalige voorbereidings-, plan- en organisatiekosten om te komen tot een goed project zoals architectenkosten, ingenieurbureaus, adviesondersteuning, verwerving van patentrechten en licenties, leefbaarheidplannen tot maximaal 15% van de projectkosten gericht op de basisvoorziening. Slechts indien goed beargumenteerd kunnen de voorbereidingskosten maximaal 25% van de totale projectkosten bedragen, het kan dan gaan om risicovolle of experimentele projecten waarbij meer kosten gemaakt moeten worden om te komen tot een goed onderbouwd projectplan.
- Kosten voor het opstellen van beheers- en indien relevant, exploitatieplannen gericht op de projectactiviteiten.

Niet gesubsidieerd worden:

- Beheerskosten en zover relevant, exploitatiekosten;
- Gewone vervangingsinvesteringen.

Bijdragen in natura (Verordening (EG) nr. 1974/2006 art. 54)

Investeringen met bijdragen in natura van een begunstigde uit de overheids- of de privésector, nl. de levering van goederen of diensten waarvoor geen facturen of gelijkwaardige stukken gestaafde betaling in geld wordt gedaan, zijn subsidiabel. Voorwaarde is dat de bijdragen betreft in de vorm van de inbreng van grond of onroerend goed, bedrijfsuitrusting of grondstoffen, onderzoeks- of beroepsactiviteiten of onbetaald vrijwilligerswerk. Hierbij dient de financiële waarde ervan onafhankelijk te worden beoordeeld en geverifieerd.

In geval van de inbreng van grond of onroerend goed wordt de waarde gecertificeerd door een onafhankelijke bevoegde taxateur of bevoegde officiële instantie.

In het geval van onbetaald vrijwilligerswerk wordt de waarde van dat werk bepaald met inachtneming van de eraan bestede tijd en van het uur- en dagtarief van de beloning voor vergelijkbaar werk, zulks voor zover relevant op basis van een vooraf bepaald stelsel om normbedragen voor kosten toe te passen, waarbij als voorwaarde geldt dat het controlesysteem een redelijke zekerheid moet bieden dat het werk is uitgevoerd.

De door het ELFPO medegefinancierde overheidsuitgaven die bijdragen tot een concrete actie waarbij bijdragen in natura worden geleverd, mogen aan het einde van de concrete actie niet hoger zijn dan de totale subsidiabele uitgaven exclusief die bijdragen in natura.

Steunintensiteit

- De de minimis is voor deze investeringen van toepassing. Het totaal aan steun dat aan een eindbegunstigde over een periode van drie belastingjaren kan worden verstrekt bedraagt € 200.000. Onder belastingjaar wordt verstaan: belastingjaar als bedoeld in art. 2 van de verordening (EG) nr. 1998/2006 betreffende toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op de de minimissteun.
- In geval van overheden is het steunbedrag maximaal 100% van de totale subsidiabele kosten. De aan overheden verleende financiering is geen staatssteun als werkzaamheden uitsluitend publieke doelen dienen en geen economische voordeel toekomt aan ondernemers.
- Voor investeringen en uitgaven in of door betrokken private organisaties bedraagt de subsidie maximaal 40% van de totale subsidiabele kosten.

Demarcatie

- **Maatregel 311 activiteiten** (incl. eindbegunstigde) die onder maatregel 311 passen, maar die ook binnen de reikwijdte van maatregel 321 vallen binnen maatregel 311 indien de begunstigde een lid van een agrarisch huishouden is.
- Voor wat betreft de afbakening met EFRO geldt dat projecten die passen onder maatregel 321 primair voor steun vanuit het POP in aanmerking komen.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	2
Nationale publieke steun	21,2
EU publieke steun	21,2
Verwachte totaal voor 2007-2013	44,4

Overgangsbepalingen

Overgangsbepaling voor acties gefinancierd uit POP1 zijn van toepassing in geval van uitspraken bezwaar en beroep.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal ondersteunde acties	0	85
	Totaal investeringsvolume	0	€ 44,5 miljoen

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Aantallen gerealiseerde diensten (stuks)	0	
	Aantallen gerealiseerde fysieke voorzieningen	0	

322 Dorpsvernieuwing en -ontwikkeling

Relevante artikel(en)

- Artikel 52 (b) (ii) van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Punt 5.3.3.2.2 van bijlage II van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 322

Reden voor inzet op deze maatregel

Reden voor de inzet van de maatregel is het belang van het aantrekkelijk maken of houden van dorpen voor bewoners, ondernemers en toeristen. De maatregel draagt bij aan een aantrekkelijk werk-, woon, en leefklimaat. Deze kwaliteiten zijn ook voor ondernemers van belang. Ze zijn voorwaardenscheppend voor een gezonde ontwikkeling van de lokale bedrijvigheid. Ondernemers kunnen ook direct betrokken zijn bij dorpsvernieuwing en -ontwikkeling, bijvoorbeeld bij sanering van hinder, zonodig door bedrijfsverplaatsing, of bij het creëren van kleinschalige locaties voor bedrijfshuisvesting.

Aan de situering van het (zich uitbreidende) dorp in het omringende landschap wordt steeds meer aandacht geschonken. Het gaat om het versterken van de relaties dorp – woon en bedrijfslocaties - landschap. De doel is dat bebouwing en infrastructuur zodanig wordt gerealiseerd dat dit passend is bij de kenmerken van het cultuurlandschap (versterking groene en blauwe structuren).

Het financieel draagvlak, voor maatregelen gericht op dorpsvernieuwing en -ontwikkeling op het platteland, is met name op lokaal niveau, in de kernen, beduidend geringer in vergelijking met bijvoorbeeld vergelijkbare activiteiten in het stedelijk gebied. De kritische massa wordt daardoor niet of langzamer gehaald. De noodzaak en behoefte is echter gelet op de autonome verandering van de samenstelling van de plattelandsbevolking en -economie, zeker zo groot om het platteland vitaal te houden. Ook hieraan draagt deze maatregel als katalysator bij doordat onder meer de kritische massa eerder wordt bereikt. Hierdoor wordt bijgedragen aan het voorkomen dat plannen worden uitgesteld, niet of in beperkte mate tot stand komen.

Doel van de maatregel

Het verbeteren van de ruimtelijke fysieke kwaliteit van de dorpen om het woon-, werk- en leefklimaat in de dorpen te verbeteren.

Reikwijdte en acties

Projecten voor dorpsvernieuwing en –ontwikkeling zijn integraal van karakter. De activiteiten zijn gelegen binnen een kern of direct grenzend aan de kern.

Typen van ondersteunde acties

Het gaat om investeringen in:

- a) Herinrichting van kernen waartoe onder meer behoren: dorpspleintjes, haventjes, aanpassingen van bestaande en nieuwe gebouwen en infrastructuur (wegen, paden en waterlopen) met betrekking tot de karakteristieken van het dorp.
- b) Aanleg en verbetering van infrastructuur, inclusief bijbehorende voorzieningen van lokaal belang, parkeervoorzieningen, water en groen.
- c) Kleinschalige bedrijfslocaties.
- d) Lokale maatregelen gericht op sanering van hinder (inclusief bedrijfsverplaatsing), behoudens minimale wettelijke vereisten, als extra kwaliteitsimpuls.

Begunstigden

Gemeenten

Voorwaarden maatregel

- Onder deze maatregel te realiseren voorzieningen vormen onderdeel van een dorpsvernieuwingsplan.
- In het projectplan dient te worden onderbouwd dat de voorgestelde investeringen en/of activiteiten in kernen groter dan 15.000 inwoners maar kleiner dan 30.000 inwoners overwegend ten goede komen van bewoners van het platteland buiten de kern.
- De gesubsidieerde investering dient gedurende vijf jaar te rekenen vanaf het namens de beheersautoriteit genomen financieringsbesluit geen belangrijke wijziging te ondergaan die:
 - de aard of de uitvoeringsvoorwaarden ervan raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert;
 - het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productieactiviteit.

Beoordelingscriteria

- De mate waarin een bijdrage wordt geleverd aan de verbetering van het woon- en werkklimaat, blijkens de onderbouwing in het projectplan.
- Het aantal gebruikers van de te realiseren voorziening blijkens het projectplan.
- De mate waarin doelgroepen worden bediend.
- De mate waarin is voorzien in beheer en indien relevant, de exploitatie van de voorzieningen.

Milieueffecten

De activiteit is verenigbaar met, en bij voorkeur bijdragend aan landschappelijke doelen en dient te passen binnen het plattelandsbeleid ten aanzien van visuele effecten, verkeer en hinder door geluid. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en in omgevingsplannen.

Soorten in aanmerking komende kosten

Gesubsidieerd worden:

- De bouw, verwerving of verbetering van onroerende goederen; kosten van grond, gebouwen, bouwconstructies, infrastructuur, inrichting van gebouwen en terreinen (inclusief verbetering, aanpassingen en uitbreiding) als onderdeel van dorpsvernieuwing en -ontwikkelingsactiviteiten. De kosten voor grond mogen maximaal 10% van de projectkosten bedragen.
- Eenmalige voorbereidings-, plan- en organisatiekosten om te komen tot een goed projectplan zoals architectenkosten, ingenieurbureaus, adviesondersteuning, verwerving van patentrechten en licenties, dorpsvernieuwings- of leefbaarheidplannen tot maximaal 15% van de projectkosten gericht op de voorziening voor dorpsontwikkeling.
- Eenmalige kosten voor het opstellen van beheersplannen gericht op het opzetten en ontwikkelen van de voorziening voor dorpsvernieuwing en ontwikkeling.

Niet gesubsidieerd worden

- Beheerskosten en zover relevant exploitatiekosten;
- Kosten voor gewone vervangingsinvesteringen.

Steunintensiteit

De begunstigde voor deze maatregel is een overheid. Het steunbedrag is maximaal 100% van de totale subsidiabele kosten. De aan overheden verleende financiering is geen staatssteun als werkzaamheden uitsluitend publieke doelen dienen en geen economische voordeel toekomt aan ondernemers.

Demarcatie

- Maatregel 323: activiteiten die zowel vallen binnen de reikwijdte van maatregel 323 als 322 behoren tot maatregel 323.
- Maatregel 313: indien activiteiten (incl. eindbegunstigde) vallen binnen de reikwijdte van zowel maatregel 322 als 313, dan behoren de activiteiten tot maatregel 313
- Voor wat betreft de afbakening met EFRO geldt dat projecten die passen onder maatregel 322 primair voor steun vanuit het POP in aanmerking komen.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	2
Nationale publieke steun	17,8
EU publieke steun	17,8
Verwachte totaal voor 2007-2013	37,6

Overgangsbepalingen

Overgangsbepaling voor acties gefinancierd uit POP1 zijn van toepassing in geval van uitspraken bezwaar en beroep.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal kernen die steun hebben ontvangen voor investeringen gerelateerd aan vernieuwing en ontwikkeling	0	71
	Totaal van private en publieke investeringen	0	€ 38 miljoen

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Realisatie wegen (km)	0	
	Realisatie paden (km)	0	
	Verbetering van objecten, inclusief terreinen (stuks)	0	

323 Instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed

Relevante artikel(en)

- Artikel 52 (b) (iii) en artikel 57 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Punt 5.3.3.2.3 van bijlage II van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 323

Reden voor inzet op deze maatregel

In Verordening (EG) No 1698/2005 wordt in overwegingen 31 en 46 benadrukt dat er zowel milieu- als economische overwegingen zijn om te investeren in de aantrekkelijkheid van het platteland en in goed verankerde systemen om de economische levensduur van de gepleegde investeringen langdurig te borgen. In lidstaat Nederland is het van groot belang dat urbane ontwikkelingen worden ondersteund door gebruiksfuncties van de peri-urbane en rurale zone. Een aantrekkelijk landschap vormt een belangrijke vestigingsfactor, is vermarktbaar en vormt basis voor economische diversificatie op het platteland.

Het Nederlandse platteland is rijk aan erfgoed. Dit erfgoed wordt over het algemeen goed beheerd. In veel gevallen is het landelijk erfgoed toegankelijk voor eigen inwoners en toeristen uit binnen- en buitenland. Door economische functies te verbinden aan gebouwen en landschap worden vele inkomsten en banen gegenereerd.

Het Nederlandse platteland is gevarieerd, het kent relatief weidse en unieke landschappen, zoals de polders, die duurzame bescherming behoeven tegen oprukkende bebouwing. Het kent ook zeer verschillende kleinschalige landschappen, met karakteristieke boerderijen, kapellen, kerken, molens, watermolens, kastelen en vestingwerken, maar ook bijzondere landschapselementen, zoals veenweiden, kalkgraslanden en graften. In belangrijke delen van het landschap komt archeologisch erfgoed voor, dat bescherming, consolidatie of herstel behoeft.

Nederland heeft grote delen van haar landelijk gebied gedefinieerd als hoogwaardig en deze deels een beschermende status gegeven. Voor deze gebieden zijn of worden integrale ontwikkel- en beheersplannen opgesteld.

Het landelijk erfgoed behoeft voortdurend onderhoud, maar ook aanpassing aan nieuwe voorwaarden en antwoord op bedreigingen en marktkansen. Deze maatregel zal hiervoor worden aangewend.

Doel van de maatregel

Verbeteren en behouden van de attractiviteit van de regio, behoud van natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarde, benutten van de kenmerkende kwaliteiten van het landelijk gebied voor de sociaal-economische potentie van de Nederlandse regio's.

Reikwijdte en acties

Steun wordt verleend voor activiteiten gericht op instandhouding en opwaardering van landelijk erfgoed. Het betreft studies, planvorming, de bevordering van het milieubewustzijn in relatie tot het natuurlijk erfgoed. De investeringen vinden plaats in het kader van onderhoud (niet beheer), herstel of restauratie en opwaardering van natuurlijk en cultureel erfgoed, alsmede investeringen in overige gebieden (inclusief landschapselementen) met hoge natuurwaarden. Het gaat ook om inrichtingsmaatregelen in en mitigerende maatregelen buiten het gebied met hoge natuurwaarden om natuurwaarden in het gebied te vergroten. Aandacht gaat onder meer uit naar de ambitie voor de versnelde ontwikkeling van robuuste ecologische verbindingzones. Maatregelen zijn integraal en in samenhang met doelstellingen gericht op water, milieu, landschap en biodiversiteit.

Beschrijving van de typen acties die worden ondersteund (art. 57 (a) en (b), vo 1698/2005)

- Opstelling van beschermings- en beheersplannen met betrekking tot Natura 2000-gebieden.
- Opstelling van beschermings- en beheersplannen met betrekking tot andere gebieden met hoge natuurwaarde.
- Acties om het milieubewustzijn te vergroten.
- Investeringen in het kader van onderhoud, herstel en opwaardering van het natuurlijk erfgoed
- Investeringen in gebieden met een hoge natuurwaarde.
- Studies in het kader van onderhoud, restauratie en opwaardering van het cultureel erfgoed, zoals culturele kenmerken van dorpen en plattelandlandschap en archeologie.
- Investeringen in het kader van onderhoud, restauratie en opwaardering van het cultureel erfgoed, zoals culturele kenmerken van dorpen en plattelandlandschap en archeologie.

Begunstigden

Overheden en alle natuurlijke of rechtspersonen

Voorwaarden maatregel

- De gesubsidieerde investering dient gedurende vijf jaar te rekenen vanaf het namens de beheersautoriteit genomen financieringsbesluit geen belangrijke wijziging te ondergaan die:
 - de aard of de uitvoeringsvoorwaarden ervan raakt, of een onderneming of overheidsinstantie onrechtmatig voordeel oplevert;
 - het gevolg is hetzij van een verandering in de aard van de eigendom van een infrastructuurvoorziening, hetzij van de beëindiging of verplaatsing van een productieactiviteit.
- In het projectplan dient te worden onderbouwd dat de voorgestelde investeringen en/of activiteiten in kernen groter dan 15.000 inwoners maar kleiner dan 30.000 inwoners, overwegend ten goede komen van bewoners van het platteland buiten de kern.
- De objecten of gebieden zijn door rijk, provincie of gemeente aangewezen als objecten of gebieden met te beschermen culturele, archeologische, natuur en/of landschappelijke waarde.
- Het projectplan dient een beheersplan en indien relevant, een exploitatiebegroting te bevatten.

Beoordelingscriteria

- Projecten moeten passen in regionaal geformuleerd beleid.
- Waar het projecten betreft die inkomsten genereren, wordt slechts bijgedragen in de "onrendabele top". Onder onrendabele top wordt verstaan dat deel van de investering dat uit de exploitatie niet kan worden terugverdiend. Deze onrendabele top moet blijken uit de meerjarige exploitatiebegroting.
- De projectaanvraag dient inzicht te geven in:
 - toegevoegde waarde kwaliteit van milieu en leefomgeving;
 - doelmatigheid en duurzaamheid;
 - schaalniveau en samenwerkingsgraad.
- De mate waarin is voorzien in een duurzaam (her)gebruik en/of beheer en, indien relevant, een exploitatieplan.

Milieueffecten

- De activiteit is bijdragend aan landschappelijke en milieu doelen en dient te passen binnen het plattelandsbeleid ten aanzien van visuele effecten, verkeer en hinder door geluid. Afwegingen worden weergegeven in provinciale streek- en omgevingsplannen.
- Activiteiten gericht op het onderhoud, herstel en opwaardering van natuurlijk erfgoed kunnen bijdragen aan de oppervlakte natuur- en landschapselementen, waterkwaliteit, herstel van het watersysteem en biodiversiteit.

Soorten in aanmerking komende kosten

- De bouw, verwerving of verbetering van onroerende goederen; kosten van grond, gebouwen, bouwconstructies, infrastructuur (incl. waterlopen), inrichting van gebouwen en terreinen (inclusief restauratie, renovatie, verbetering, aanpassingen en uitbreiding en beplantingen) voor het project voor instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed.
- De aankoop van grond voor een bedrag hoger dan 10% van de totale subsidiabele uitgaven voor de betrokken concrete actie komt niet voor een bijdrage uit het ELFPO in aanmerking.
- In uitzonderlijke, naar behoren gemotiveerde situaties kan een hoger percentage worden vastgesteld voor concrete acties voor grondaankopen ten behoeve van milieubehoud (in deze maatregel natuurlijk erfgoed):
 - In de situaties dat de verhouding tussen de totale investering voor de concrete actie en de kosten voor de grondaankoop meer is dan 1:2 (grondaankopen bedragen meer dan 33 %) komen de kosten voor grondaankopen voor 25% in aanmerking voor een bijdrage vanuit het ELFPO.
 - Tevens moet worden aangetoond dat de te verwerven grond essentieel is voor de realisatie van de ecologische verbindingszone of het natuurkerngebied. Reden is dat vanuit het natuurbeleid voor de versnelde ontwikkeling van met name robuuste ecologische verbindingszones, grondverwerving onontbeerlijk is om het gewenste niveau van biodiversiteit te bereiken.

- Aangetoond moet worden dat de gewenste biodiversiteit niet kan worden gerealiseerd met agrarisch natuurbeheer. Grondverwerving is dan onontbeerlijk om de beleidsdoelen gericht op de bevordering van de biodiversiteit in het landelijk gebied alsmede de bevordering van de dispersie van soorten, te realiseren. Robuuste verbindingzones en natuurkerngebieden dragen bij aan het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering voor soorten door toename van leefbiotoop en verspreidingsmogelijkheden alsmede aan de waterkwaliteit en herstel van het hydrologisch systeem en potentiële natuurwaarden.
- Eenmalige voorbereidings-, plan- en organisatiekosten om te komen tot een goed project zoals architectenkosten, ingenieurbureaus, adviesondersteuning, verwerving van patentrechten en licenties, tot maximaal 15% van de projectkosten gericht op het project voor instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed. Slechts indien goed beargumenteerd kunnen de voorbereidingskosten maximaal 25% van de totale projectkosten bedragen, het kan dan gaan om risicovolle of experimentele projecten waarbij meer kosten gemaakt moeten worden om te komen tot een goed onderbouwd projectplan.
- Studies en investeringen in het kader van onderhoud (niet zijnde het jaarlijks regulier beheer), restauratie en opwaardering van het culturele erfgoed (zoals culturele kenmerken van dorpen en plattelandslandschappen).
- Communicatie en promotieactiviteiten gericht op het vergroten van het milieubewustzijn zoals het maken van een website als onderdeel van het project, tot maximaal 10% van de projectkosten.
- Loonkosten van het direct bij de uitvoering van het project betrokken personeel alsmede kosten van eigen arbeid van de aanvrager in het kader van het project.
- Eenmalige kosten voor het opstellen van beheers- en zover relevant exploitatieplannen gericht op de projectactiviteiten.

Niet subsidiabel zijn binnen deze maatregel:

- Kosten voor exploitatie en beheer;
- Kosten voor normale vervangingsinvesteringen;
- Kosten voor wettelijk verplichte activiteiten.

Bijdragen in natura (Verordening (EG) nr. 1974/2006 art. 54)

Investeringen met bijdragen in natura van een begunstigde uit de overheids- of de privésector, nl. de levering van goederen of diensten waarvoor geen facturen of gelijkwaardige stukken gestaafde betaling in geld wordt gedaan, zijn subsidiabel. Voorwaarde is dat de bijdragen betreft in de vorm van de inbreng van grond of onroerend goed, bedrijfsuitrusting of grondstoffen, onderzoeks- of beroepsactiviteiten of onbetaald vrijwilligerswerk. Hierbij dient de financiële waarde ervan onafhankelijk te worden beoordeeld en geverifieerd.

In geval van de inbreng van grond of onroerend goed wordt de waarde gecertificeerd door een onafhankelijke bevoegde taxateur of bevoegde officiële instantie.

In het geval van onbetaald vrijwilligerswerk wordt de waarde van dat werk bepaald met inachtneming van de eraan bestede tijd en van het uur- en dagtarief van de beloning voor vergelijkbaar werk, zulks voor zover relevant op basis van een vooraf bepaald stelsel om normbedragen voor kosten toe te passen, waarbij als voorwaarde geldt dat het controlesysteem een redelijke zekerheid moet bieden dat het werk is uitgevoerd.

De door het ELFPO medegefinancierde overheidsuitgaven die bijdragen tot een concrete actie waarbij bijdragen in natura worden geleverd, mogen aan het einde van de concrete actie niet hoger zijn dan de totale subsidiabele uitgaven exclusief die bijdragen in natura

Steunintensiteit

- De de minimis is voor deze investeringen van toepassing: Het totaal aan steun dat aan een eindbegunstigde over een periode van drie belastingjaren kan worden verstrekt bedraagt € 200.000. Onder belastingjaar wordt verstaan: belastingjaar als bedoeld in art. 2 van de verordening (EG) nr. 1998/2006 betreffende toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op de de-minimissteun. Het betreft investeringen in productieve activa.
- In geval van overheden is het steunbedrag maximaal 100% van de totale subsidiabele kosten. De aan overheden verleende financiering is geen staatssteun als werkzaamheden uitsluitend publieke doelen dienen en geen economische voordeel toekomt aan ondernemers.
- Voor investeringen en uitgaven in of door de private sector (inclusief landbouwers) bedraagt de subsidie maximaal 40% van de totale subsidiabele kosten.
- Voor investeringen en uitgaven in of door de private sector (met uitzondering van landbouwers) bedraagt de subsidie maximaal 90% van de totale subsidiabele kosten. Het betreft investeringen of kapitaaluitgaven voor de instandhouding van niet-productieve erfgoedelementen.

Demarcatie

- As 2: indien activiteiten zowel binnen de reikwijdte van een maatregel binnen as 2 vallen als binnen maatregel 323, dan behoren deze activiteiten tot as 2.
- Indien activiteiten binnen de reikwijdte van andere maatregelen binnen as 3 vallen dan behoren deze activiteiten niet tot maatregel 323.
- Wat betreft de afbakening met EFRO geldt dat projecten die passen onder maatregel 323 en waar de totale subsidiabele publieke kosten minder dan € 500.000 bedragen, primair vanuit het POP voor steun in aanmerking komen.

LIFE: de afbakening zal via de administratieve organisatie plaatsvinden.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	56,8
Nationale publieke steun	Cofinanciering 28,4 Top-up 2,32
EU publieke steun	28,4
Verwachte totaal voor 2007-2013	115,9

Overgangsbepalingen

Overgangsbepaling voor acties gefinancierd uit POP1 zijn van toepassing in geval van uitspraken bezwaar en beroep.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal ondersteunde acties voor investeringen voor het behoud en de opwaardering van het landelijk erfgoed (incl. top-up)	0	234
	Totaal investeringsvolume (incl. top-up)	0	€ 117,1 miljoen

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Ingerichte natuurgebieden (ha)		
	Ecologische verbindingszone (km)		
	Aantal cultuurhistorische objecten (stuks)		

341 Verwerving van vakkundigheid en dynamisering met het oog op de opstelling en de uitvoering van een plaatselijke ontwikkelingsstrategie

Relevante artikel(en)

- Artikel 52 (d) en artikel 59 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Artikel 36 van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 341

Reden voor inzet op deze maatregel

Bevordering van de kwaliteit van plaatselijke partnerschappen ter versterking van het implementeren van innovatieve acties of de plaatselijke ontwikkelingsstrategie en ter ondersteuning van acties inzake de dynamisering van een gebied, inclusief versterking van het lokale bestuur of het aangaan van samenwerkingsrelaties.

Doel van de maatregel

Het bevorderen van de vaardigheden om lokale ontwikkelingsstrategieën in niet-Leadergebieden tot uitvoering te brengen.

Deze maatregel is bedoeld om de vakkundigheid en dynamisering in niet-Leadergebieden te ondersteunen.

Reikwijdte en acties

De maatregel betreft de verwerving van vakkundigheid en dynamisering met het oog op de opstelling en de uitvoering van een plaatselijke ontwikkelingsstrategie.

Typen acties die voor steun in aanmerking komen

Studies, voorlichting, opleiding gericht op de uitvoering van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie geïnitieerd door de plaatselijke partnerschappen.

Beoordelingscriteria

De ontwikkelingsstrategie

Begunstigden

Participanten van plaatselijk partnerschap. De plaatselijke partnerschappen in het kader van Leader zijn als eindbegunstigde uitgesloten.

Voorwaarden maatregel

De beheerskosten mogen maximaal 15% bedragen van de totale overheidsuitgaven voor de plaatselijke ontwikkelingsstrategie volgens de ontwikkelingsstrategie.

Beoordelingscriteria

Impact van de plaatselijke ontwikkelingsstrategie op basis van de spreiding van de deelnemers over de verschillende doelgroepen en actoren.

Soorten in aanmerking komende kosten

Steun wordt verleend voor:

Studies over het betrokken gebied.

Acties om voorlichting te geven over het gebied en over de plaatselijke ontwikkelingsstrategie.

de opleiding van personeel dat wordt betrokken bij de opstelling en de uitvoering van een plaatselijke ontwikkelingsstrategie.

Dynamiseringsacties en de opleiding van personen met een dynamiseringstaak.

Uitvoering, door andere publiek-private partnerschappen dan de in artikel 62, lid 1, onder b),

omschreven groepen, van een plaatselijke ontwikkelingsstrategie die een of meer van de in artikel 52, onder a), b) en c), bedoelde maatregelen omvat.

Publiek-private partnerschappen onder artikel 59 (niet-Leadergroepen)

- **Beschrijving van de typen Publiek-private partnerschappen** (partijen die zijn vertegenwoordigd, percentage private partners, beslissingsbevoegdheid): het betreft niet-Leadergroepen. Voor de besluitvorming moeten de sociaal-economische partners en andere vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld, zoals landbouwers, plattelandsvrouwen, jongeren en hun verenigingen, tenminste 30% van het plaatselijke partnerschap uitmaken.
- **Indicatieve schatting van het aantal public-private partnerschappen:** het aantal partnerschappen is 40, het aantal bewoners in het gebied is gemiddeld 60.000.
- **Indicatie van As 3 maatregelen geïmplementeerd door de public-private partnerschappen:**

De maatregelen die geïmplementeerd worden betreffen alle maatregelen in as 3.

Uit de ambities in het ontwikkelingsstrategie moet blijken dat de beheerskosten maximaal 15% bedragen van de totale overheidskosten. Indien de beheerskosten hoger zijn of blijken, dan dient dit goed te worden beargumenteerd. Deze kosten komen voor rekening van de partners.

Steunintensiteit

- In geval van overheden is het steunbedrag maximaal 100% van de totale subsidiabele kosten. De aan overheden verleende financiering is geen staatssteun als werkzaamheden uitsluitend publieke doelen dienen en geen economische voordeel toekomt aan ondernemers.
- Het steunbedrag voor ondernemingen bedraagt voor advies en andere diensten maximaal 50% van de totale subsidiabele kosten.

Demarcatie

As 4: de afbakening zal via de administratieve organisatie plaatsvinden.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	10,7
Nationale publieke steun	3,6
EU publieke steun	3,6
Verwachte totaal voor 2007-2013	17,9

Overgangsbepalingen

Voor deze maatregel zijn geen overgangsbepalingen van toepassing.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal ondersteunde acties gericht op verwerving van deskundigheid en dynamisering van een gebied	0	358
	Aantal ondersteunde publiek-private partnerschappen (PPP) niet zijnde Leaderpartnerschappen.	0	40
	Aantal deelnemers in deze projecten	0	400

Additionele (nationale) programma-specifieke indicatoren : Geen

4. Maatregelfiches as 4

41 Invoering Leaderbenadering en plaatselijke groepen

Relevante artikel(en)

- Artikel 62 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Artikel 37 en 38 van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 41

Doel maatregel

De betrokkenheid van lokale actoren bij plattelandsbeleid vergroten en de meest kansrijke initiatieven daarvoor benutten.

Implementatie maatregel

Zoals reeds aangegeven in de Nationale Strategie wil Nederland in de komende programmaperiode de Leaderaanpak in principe van toepassing laten zijn voor het hele Nederlandse grondgebied. Per provincie zal er ruimte geboden worden om dit nader in te vullen.

In het kader van de uitvoering van de Leader-as dient een procedure en tijdstabel ontwikkeld te worden voor de selectie van plaatselijke groepen. Aangezien uitvoering van Leader op het regionaal/lokale niveau plaatsvindt en nauw gekoppeld is aan het gebiedsgerichte beleid, ligt de verantwoordelijkheid voor deze selectieprocedure bij de provincies. Zij immers coördineren en sturen de gebiedsgerichte aanpak op hun grondgebied. Uitgaande van een nationaal methodologisch kader inclusief selectiecriteria, zoals hieronder beschreven, vindt de preselectie van plaatselijke groepen dus op het regionale niveau plaats. De Minister van LNV is in dit proces formeel eindverantwoordelijke naar de Europese Commissie als vertegenwoordiger van de lidstaat Nederland. Hij toetst en bekrachtigt de voordracht door de provincies.

1. De procedure start met een open "call for proposal" d.m.v. advertenties in regionale dagbladen, die oproepen tot de oprichting van een aantal plaatselijke groepen. Gelet op de omvang van het gealloceerde budget, de geïnventariseerde problematiek in plattelandsgebieden, het percentage van het oppervlak platteland, dat potentieel als Leadergebied in aanmerking komt en de ervaring met de plaatselijke groepen in de periode 2000-2006, is het maximum te selecteren aantal groepen gesteld op 35. Deze oproep, die wordt gecoördineerd door de Beheersautoriteit en uitgevoerd door de provincies staat in principe open voor alle plattelandsgebieden in Nederland, inclusief reeds bestaande plaatselijke groepen, nieuwe plaatselijke groepen of provinciegrensoverschrijdende gebieden. Daarbij gaat de voorkeur uit naar die gebieden waar geen of naar verhouding weinig lokale initiatieven zijn ontwikkeld.
2. In de 'call for proposal' zijn de belangrijkste ontvankelijkheidscriteria en vormeisen voor deelname verwoord, zijnde:
 - a) De plaatselijke groep bestaat uit een representatieve vertegenwoordiging van de in het betreffende gebied aanwezige actoren en, op besluitvormingsniveau, moeten de sociaal-economische partners en andere vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld, zoals landbouwers, plattelandsvrouwen, jongeren en hun verenigingen ten minste 50% van het plaatselijke partnerschap uitmaken.
 - b) De plaatselijke groep moet aantonen in staat te zijn een plan voor het gebied te ontwikkelen en uit te voeren.
 - c) Het Leadergebied vormt een fysisch-geografische en sociale eenheid.
 - d) Het welomschreven Leadergebied mag minimaal 5.000 en maximaal 150.000 inwoners bevatten. Vanwege het peri-urbane karakter van het platteland, kan in uitzonderlijke situaties in beperkte mate worden afgeweken van de bovengrens. Het gebied dient dan wel de kleinst mogelijke fysisch-geografische en sociale eenheid te zijn. Dit dient goed gemotiveerd te worden en zal door de Beheersautoriteit worden beoordeeld. In geval van derogatie kan de maximale omvang van het Leadergebied 200.000 inwoners bedragen. Deze derogatie wordt slechts toegestaan voor maximaal 30% van het aantal geselecteerde gebieden.

- e) Het gebied kent voldoende kritische massa als het gaat om menselijke en financiële bronnen, d.w.z. er kan worden gegarandeerd dat er voldoende financiële (en menselijke) capaciteit is voor de uitvoering van het ontwikkelingsplan.
- f) Er wordt – onder verantwoordelijkheid van de betreffende plaatselijke groep - een ontwikkelingsplan opgesteld voor het betreffende gebied waarin in ieder geval zijn opgenomen:
 - Een analyse van de problemen en kansen in het gebied;
 - een gebiedsgerichte plaatselijke ontwikkelingsvisie en prioritering van maatregelen;
 - een toetsingskader met daarin de objectieve selectiecriteria waaraan projecten moeten voldoen;
 - De wijze waarop vorm wordt gegeven aan de uitvoering van samenwerkingsprojecten (interterritoriaal of transnationaal);
 - Een multisectorale opzet en uitvoering;
 - Deelname in het netwerk van plaatselijke partnerschappen (nationaal en Europees);
 - Een uitvoeringskader inclusief een financiële tabel en monitoringssysteem.
- g) De selectiecriteria, zoals vermeld onder 3) hieronder.

In de eerste “call for proposal” zal in kaart worden gebracht hoeveel groepen potentieel in aanmerking komen om mee te doen aan Leader.

3. (Pre)selectie van de plaatselijke groepen vindt plaats door de afzonderlijke provincies aan de hand van de volgende selectiecriteria:
 1. De mate waarin het ontwikkelingsplan bijdraagt aan de doelen uit de plattelandsverordening.
 2. Voldoende betrokkenheid van lokale partijen bij het opstarten en de uitvoering van het ontwikkelingsplan.
 3. De mate waarin de publiek-private samenwerking resulteert in een financiële multiplier die behaald kan worden, blijkend uit de financiële tabel in het ontwikkelingsplan.
 4. De mate waarin de begrenzing van het gebied aansluit bij grenzen van bestaande samenwerkingsverbanden.
 5. De mate waarin het ontwikkelingsplan meerwaarde heeft ten opzichte van bestaande samenwerkingsverbanden.
4. Na selectie doen de provincies een voordracht aan de Beheersautoriteit uiterlijk op 1 juli 2007. De Beheersautoriteit zal de voordrachten binnen een maand na de ontvangst van de laatste voordracht toetsen, vaststellen en laten bekrachtigen via goedkeuring door het Comité van Toezicht POP.
5. Wanneer in de eerste “call for proposal” niet gekomen kan worden tot voldoende aantal of kwaliteit aan plaatselijke groepen, zal een tweede en laatste “call for proposal” worden opengesteld, direct aansluitend aan de afronding van de procedure van de eerste call. De sluitingstermijn voor deze tweede “call for proposal”-procedure is uiterlijk 31 december 2007.

Voorwaarden maatregel

1. De op een partnerschap gebaseerde aanpak van de plaatselijke ontwikkeling wordt uitgevoerd door plaatselijke groepen die aan de volgende voorwaarden voldoen:
 - a) De groep stelt een geïntegreerd plaatselijk ontwikkelingsplan voor, gebaseerd op ten minste de in de punten a) tot en met d) en punt g) van artikel 61 genoemde elementen, en is verantwoordelijk voor de uitvoering daarvan.
 - b) Zij is hetzij een groep die reeds in aanmerking is gekomen voor het initiatief Leader II, het initiatief Leader+ of overeenkomstig de Leaderaanpak, hetzij een nieuwe groep die partners uit de verschillende lokaal verankerde sociaal-economische geledingen in het betrokken gebied vertegenwoordigt. Voor de besluitvorming moeten de sociaal-economische partners en andere vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld, zoals landbouwers, plattelandsvrouwen, jongeren en hun verenigingen, ten minste 50% van het plaatselijke partnerschap uitmaken.
 - c) Zij moet aantonen in staat te zijn een ontwikkelingsplan voor het gebied te bepalen en uit te voeren.
 - d) Er wordt maximaal 20% van het budget gebruikt voor beheerskosten van de plaatselijke groep.
2.
 - a) De beheersautoriteit zorgt ervoor dat de plaatselijke groepen hetzij een administratieve en financiële eerstverantwoordelijke kiezen die in staat is overheidsmiddelen te beheren en voor een bevredigend functioneren van het partnerschap te zorgen, hetzij zich verenigen in een in een rechtsvorm opgerichte gemeenschappelijke structuur waarvan de statuten een bevredigend functioneren van het partnerschap en het vermogen overheidsmiddelen te beheren, garanderen.
 - b) Namens de lidstaat zal het Nationaal Netwerk hulp bieden bij het opstarten en trainen van (nieuwe) plaatselijke groepen, het schrijven van het ontwikkelingsplan en lokale capaciteitsopbouw
 - c) Voor de beoordeling van projectaanvragen door de plaatselijke groep en de afgifte van beschikkingen zie de beschrijving hierna. Op voordracht van de plaatselijke groepen, die de beslissingsbevoegdheid hebben voor de selectie van projecten in hun gebied, geven de provincies beschikkingen af voor de projecten en dragen tevens zorg voor het monitoren van de budgetten van de plaatselijke groepen. **Het gebied waarop de strategie betrekking heeft, moet coherent zijn en op het vlak van personele, financiële en economische middelen voldoende kritische massa bezitten om als draagvlak voor een uitvoerbaar ontwikkelingsplan te fungeren.**
3. Voor de demarcatie van Leadergebieden met EFRO-gebieden zal geen andere demarcatie wordt toegepast dan reeds is vastgelegd op as- en maatregelniveau onder de assen 1, 2 en 3.
4. Bij de selectie zal specifieke aandacht worden geschonken aan de mate waarin de plaatselijke groepen naar hun verwachting zullen gaan scoren op de door Nederland geformuleerde aanvullende indicatoren bij de Leader-as, nl.:
 - Het aantal gerealiseerde projecten dat innovatief van karakter is, "bottom up" tot stand is gekomen of een multisectoraal karakter heeft en
 - De mate waarin private cofinanciering is gerealiseerd.Onder innovatief wordt verstaan:
 - Het verschijnen van nieuwe producten en diensten waarin specifieke lokale elementen besloten liggen;
 - Nieuwe methoden waarmee het eigen menselijk, natuurlijk en/of financieel potentieel van het gebied kan worden gebundeld en zodoende beter benut;
 - Combinaties van en verbindingen tussen economische sectoren die van oudsher van elkaar gescheiden zijn;
 - Originele vormen van organisatie en betrokkenheid van de plaatselijke bevolking bij het besluitvormingsproces en bij de uitvoering van het project;
 - Producten of diensten die nieuw zijn voor het betrokken gebied;
 - Methoden om bestaande producten of diensten tot stand te brengen die nieuw zijn voor deze producten of diensten in het betrokken gebied.

De in het kader van het ontwikkelingsplan te financieren projecten worden geselecteerd door de plaatselijke groep op basis van een daartoe opgestelde procedure en toetsingskader. In de door de plaatselijke groep op te stellen procedure voor de selectie van projecten dienen in ieder geval de volgende elementen te zitten:

- Een beschrijving van de wijze waarop aanvragen kunnen worden ingediend;
- Een beschrijving van de benodigde informatie (vereiste onderdelen van de projectbeschrijving, vergunningen, financiering, begroting, verantwoording, etc.);
- Een beschrijving van de beoordelingscriteria, waaronder in ieder geval het bottom-up en het innovatieve karakter.

De plaatselijke groep kan ook samenwerkingsprojecten selecteren.

Projectaanvragen worden beoordeeld door de plaatselijke groep. Vervolgens zijn er twee mogelijkheden:

- a) De plaatselijke groep geeft advies aan GS van de provincie, deze beschikt nadat DLG is gevraagd om een toets op EU-conformiteit,
- b) De plaatselijke groep is een zelfstandige juridische entiteit. De plaatselijke groep beschikt nadat DLG is gevraagd om een toets op EU-conformiteit.

Betalingen gaan van het betaalorgaan (DLG) naar het project. De verantwoording van het project gaat naar de plaatselijke groep en vervolgens bij optie a) naar de provincie, die verantwoordt naar de beheersautoriteit. Bij optie b) verantwoordt de plaatselijke groep rechtstreeks aan de beheersautoriteit. De beheersautoriteit legt verantwoording af aan de Europese Commissie.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	<ul style="list-style-type: none"> • Aantal plaatselijke groepen gerealiseerd; • Nieuwe plaatselijke groepen; • Bestaande plaatselijke groepen (gesteund in de periode 2000-2006); • Totale oppervlakte van de Leadergebieden (km²); • Totale omvang van de bevolking in Leadergebieden. 	0	35 35 0 17.250 km ² 1.800.000 inw.

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Het aantal gerealiseerde projecten dat experimenteel van karakter is, "bottom up" tot stand is gekomen of een multisectoraal karakter heeft.	0	900
--------------------	--	---	-----

Maatregelen 411/412/413

Relevante artikel(en)

- Artikel 63 en 64 van Verordening (EG) No. 1698/2005

In het kader van de Leaderaanpak wordt steun verleend voor de uitvoering van plaatselijke ontwikkelingsplannen als bedoeld in artikel 62, lid 1, onder a) om de doelstellingen te verwezenlijken van een of meer van de drie andere in de afdelingen 1,2 en 3 bepaalde assen;

Maatregelcode: 411/412/413

Hoofddoelstellingen per as, realiseerbaar via de Leaderaanpak

Maatregelcode 411

As 1. Verbetering van het concurrentievermogen en de land- en de bosbouwsector

Concurrentieverbetering kan worden nagestreefd op verschillende niveaus: regionaal, landelijk of op de Europese en wereldmarkt. Aangezien maatwerkoplossingen per regio kansrijk zijn en innovatie centraal staat in deze as is het van groot belang om vanuit de kracht van het gebied gezamenlijk een strategie te bepalen volgens welke de landbouw specifiek versterkt kan worden. Hiertoe dienen kleinschalige pilots (innovatie, kraamkamerprojecten op gebied van innovatieve landbouwpraktijken, bedrijfsvoering, ondernemerschap en bedrijfsopvolging) en samenwerkingsrelaties (tussen landbouwers onderling in de streek, maar ook tussen landbouwers en andere actoren in het veld; producentengroepen, ketens etc.) opgezet of versterkt te worden om de krachten te bundelen en het menselijk potentieel te versterken. Hierbij hoort ook de uitwisseling van ervaringen en de bedrijfsvoering tussen Nederlandse regio's en over de grens binnen de EU (via de prioriteit samenwerking).

Maatregelcode 412

As 2. Verbetering van het milieu en het platteland

Het leggen van verbindingen tussen landbouw, natuur, milieu en water biedt perspectieven voor duurzame oplossingen. Groene en blauwe diensten waarin deze integratieslag zichtbaar wordt, vormen voorbeelden van samen optrekken in zowel de inhoudelijke sfeer als m.b.t. doelgroepen en nieuwe organisatieverbanden op gebiedsniveau.

Maatregelcode 413

As 3. De leefkwaliteit op het platteland en diversificatie van de plattelandseconomie

De hoofddoelstelling van deze as komt voor een groot deel overeen met de hoofddoelstellingen van het Leader+-programma en de meeste maatregelen binnen deze as lenen zich goed voor een aanpak via de Leaderwerkwijze. Maatregelen op het gebied van zowel de verbetering van de leefkwaliteit, de diversificatie van de plattelandseconomie als de instandhouding van het landelijk erfgoed zijn bijna per definitie het best uitvoerbaar via het gebiedsgerichte spoor. Positieve ervaringen dienaangaande in Leader zijn breed verspreid en gedragen in Nederland. In de meeste Leadergebieden zal de inzet naar alle waarschijnlijkheid vooral op de sociaal-economische vitalisering liggen.

Voorwaarden maatregel

Indien de concrete acties in het kader van de plaatselijke strategie overeenstemmen met de maatregelen die bij deze verordening voor de andere assen zijn bepaald, zijn de desbetreffende voorwaarden zoals aangegeven in de afdelingen 1, 2 en 3 van toepassing. Echter, de concrete acties hoeven zich niet slechts te beperken tot de maatregelen onder een van de assen; plaatselijke groepen kunnen ook acties ondersteunen die op andere manieren de doelen van de gehele as ondersteunen.

Elke plaatselijke groep verplicht zich een toetsingskader te ontwikkelen, welke wordt opgenomen in het ontwikkelingsplan, waarin objectieve onderscheidende criteria worden opgenomen om projectselectie te kunnen verzekeren. Gedacht kan worden aan de volgende criteria: duurzaamheid, bottom up karakter van het project, 'value for money' waarde. Bovendien dient te worden vastgelegd dat voor projecten die vallen onder één van de maatregelen onder as 1 t/m 3, ook de voorwaarden van de betreffende maatregel van toepassing zijn.

Financiering

De EU-cofinanciering is 50%

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)			
	totaal	411	412	413
Private financiering	33,8	9,8	4,9	19,1
Nationale publieke steun	33,8	9,8	4,9	19,1
EU publieke steun	33,8	9,8	4,9	19,1
Verwachte totaal voor 2007-2013	101,4	29,4	14,7	57,3

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	<ul style="list-style-type: none"> Aantal projecten dat volgens de Leaderaanpak tot stand is gekomen, onderverdeeld naar projecten die: 	0	900
	<ul style="list-style-type: none"> aansluiten bij de doelstelling as 1, zowel naar toegepaste maatregel als bij de as als zodanig; 	0	150
	<ul style="list-style-type: none"> aansluiten bij de doelstelling as 2, zowel naar toegepaste maatregel als bij de as als zodanig; 	0	60
	<ul style="list-style-type: none"> aansluiten bij de doelstelling as 3, zowel naar toegepaste maatregel als bij de as als zodanig. 	0	690
	<ul style="list-style-type: none"> De totale omvang van de steun die door elke plaatselijke groep is verleend. Het aantal eindbegunstigden, onderverdeeld naar: <ul style="list-style-type: none"> personen onderverdeeld in geslacht, leeftijd boven de 25 of 25 of jonger; private sector; publieke sector; plaatselijke groep. 		

Aanvullende programma specifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Output (nationaal)	Het aantal gerealiseerde projecten dat experimenteel van karakter is, 'bottom up' tot stand gekomen of een multisectoraal karakter hebben	0	900
--------------------	---	---	-----

421 Uitvoering van samenwerkingsprojecten

Relevante artikel(en)

- Artikel 65 van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Artikel 39 van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 421

Doel maatregel

Uitwisseling van 'goede praktijken' en totstandkoming van samenwerkingsverbanden.

Omschrijving maatregel

De uitvoering van samenwerkingsprojecten passend binnen de doelstellingen van de ontwikkelingsplannen van de plaatselijke groepen.

Voorwaarden maatregel

1. Samenwerkingsprojecten die ondersteund kunnen worden zijn:
 - projecten gericht op interterritoriale samenwerking, d.w.z. samenwerking binnen Nederland;
 - projecten gericht op transnationale samenwerking, d.w.z. samenwerking met gebieden in andere EU-lidstaten en met gebieden in derde landen.Uitgaven binnen de Leader-as zijn alleen subsidiabel binnen lidstaten van de EU.
2. De samenwerking dient tenminste één plaatselijke groep die onder de Leader-as geselecteerd is te bevatten en de samenwerkingsactie dient plaats te vinden onder de verantwoordelijkheid van de coördinator van de betreffende plaatselijke groep.
3. Samenwerking kan plaatsvinden met plaatselijke groepen en met vergelijkbare partnerschappen die aan de volgende voorwaarden voldoen:
 - een lokale groep die beschikt over de capaciteit om een ontwikkelingsplan voor een duidelijk gedefinieerd gebied uit te kunnen voeren;
 - de organisatie van deze groep is gebaseerd op partnerschap van lokale actoren.
4. Wanneer een samenwerkingsverband wordt opgezet met een groep die niet onder de Leader-as is geselecteerd, moet aan de volgende voorwaarden worden voldaan:
 - de groep waarmee men wil gaan samenwerken moet voldoen aan de voorwaarden van artikel 39 lid 2 van Vo 1974/2006,
 - de samenwerking moet een gezamenlijke actie betreffen, het uitwisselen van ervaringen is onvoldoende,
 - samenwerkingsprojecten moeten bijdragen aan de doelen van het ontwikkelingsplan van de plaatselijke groep die onder de Leader-as is geselecteerd,
 - de samenwerking moet bekrachtigd worden in een schriftelijke overeenkomst.
5. Het samenwerkingsproject moet gericht zijn op de uitvoering van een gezamenlijke actie van de betrokken plaatselijke groepen. Binnen deze maatregel komen alleen de uitgaven voor de samenwerkingsactie zelf voor steun in aanmerking, d.w.z. het opzetten van een gezamenlijke structuur en de voorbereidende technische ondersteuning (coördinatie) van de samenwerkingsactie. Bovendien kunnen alleen de uitgaven van de plaatselijke groep die onder de Leader-as is geselecteerd worden vergoed onder deze maatregel. Het Nationale Netwerk kan de samenwerkingsactie ondersteunen door voorbereidende werkzaamheden op het gebied van 'partner search' te verrichten of ondersteuning te bieden aan de inhoudelijke opzet van de samenwerkingsactie. Activiteiten verricht door het Netwerk zijn subsidiabel als technische hulp van het Nationaal Netwerk. Investerings- en studies voortkomend uit de samenwerkingsactie dienen gesubsidieerd te worden vanuit een van de andere assen (1, 2 of 3).
6. De samenwerkingsprojecten moeten zijn opgenomen in het ontwikkelingsplan van de plaatselijke groep.
7. Indien het samenwerkingsproject geen deel uitmaakt van het ontwikkelingsplan dient de beheersautoriteit dit goed te keuren. In dit geval dienen de samenwerkingsprojecten te worden ingediend voor 31 december 2013.
8. Het Nationaal Netwerk zal met de beheersautoriteit de plaatselijke groepen ondersteunen in de eerste stappen in de "partner search".
9. Het Nationaal Netwerk zal een procedure opstellen voor de selectie van transnationale samenwerkingsprojecten welke omvat:

- een inventarisatie van potentiële transnationale samenwerkingsprojecten inclusief potentiële partners in Nederland en binnen de EU;
 - een tijdsplanning;
 - objectieve criteria voor de selectie van samenwerkingsprojecten
- Deze procedure zal ter goedkeuring worden voorgelegd aan de Europese Commissie.
10. De Europese Commissie zal worden geïnformeerd over de in de ontwikkelingsplannen opgenomen samenwerkingsprojecten.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	9,8
Nationale publieke steun	9,8
EU publieke steun	9,8
Verwachte totaal voor 2007-2013	29,4

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

Type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal gerealiseerde samenwerkingsprojecten	0	35
	Onderverdeeld in:		
	• interterritoriale samenwerking;	0	23
	• transnationale samenwerking en:	0	12
	• aansluiten bij de doelstelling as 1, zowel naar toegepaste maatregel als bij de as als zodanig;	0	5
	• aansluiten bij de doelstelling as 2, zowel naar toegepaste maatregel als bij de as als zodanig;	0	3
	• aansluiten bij de doelstelling as 3, zowel naar toegepaste maatregel als bij de as als zodanig.	0	27
	• Aantal deelnemende plaatselijke groepen bij de samenwerkingsprojecten	0	35

Aanvullende programmaspecifieke indicatoren en gekwantificeerde doelen

Geen

431 Beheer van de plaatselijke groep, verwerving van vakkundigheid en de dynamisering van het gebied

Relevante artikel(en)

- Artikel 63c van Verordening (EG) No. 1698/2005
- Artikel 37 en 38 van Verordening (EG) No. 1974/2006

Maatregelcode: 431

Doel maatregel

Verbetering van de competenties van de plaatselijke groep om de implementatie van Leader mogelijk te maken

Omschrijving maatregel

Het beheer van de plaatselijke groep, de verwerving van vakkundigheid en de dynamisering van het gebied.

Voorwaarden maatregel

- Afstemming met dynamiseringsmaatregelen van de andere assen (artikel 59) wordt gezocht.
- De beheerskosten zoals genoemd in Artikel 63(c) van de Verordening (EC) No 1698/2005 kunnen voor maximaal 20% van de totale publieke kosten subsidiabel gesteld worden.

Reden voor inzet op maatregel

De implementatie van lokale ontwikkelingsplannen en andere acties van plaatselijke groepen vereisen territoriale coherentie en synergie tussen de maatregelen welke tot doel hebben de ontwikkeling en verbreding van de plattelandseconomie en de versterking van de leefbaarheid. De plaatselijke groepen en de betrokken partners hebben behoefte aan accurate informatie, passende vaardigheden en andere steun om hun taken op een succesvolle manier uit te kunnen voeren.

Beschrijving

De in artikel 52, onder d), bedoelde steun wordt verleend voor:

- a) Studies over het betreffende gebied.
- b) Activiteiten om voorlichting over het gebied en over het plaatselijk ontwikkelingsplan te geven.
- c) De opleiding/training van betrokkenen bij de opstelling en de uitvoering van een plaatselijk ontwikkelingsplan. Dit is tevens mogelijk onder dienstverlening (technische hulp) van het Nationaal Netwerk.
- d) Dynamiseringsacties en de opleiding van personen met een dynamiseringstaak.
- e) Uitvoering, door andere publiek-private partnerschappen dan de in artikel 62, lid 1, onder b), omschreven groepen, van een plaatselijk ontwikkelingsplan die een of meer van de in artikel 52, onder a), b) en c), bedoelde maatregelen omvat.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Private financiering	4,8
Nationale publieke steun	4,8
EU publieke steun	4,8
Verwachte totaal voor 2007-2013	14,4

Op basis van de ervaringen in de afgelopen periode met het Leaderprogramma wordt verwacht dat het grootste deel van dit bedrag besteed zal worden aan het beheer van de plaatselijke groep, en dat het aandeel van deskundigheidsbevordering, onderzoek en publiciteit globaal gelijk is. Ter indicatie gaat het om een procentuele verhouding van vermoedelijk circa 70-10-10-10. De werkelijke verdeling is afhankelijk van de aard van de geselecteerde groepen.

Gekwantificeerde doelen voor EU-indicatoren

type indicator	Indicator	Nulsituatie	Streefwaarde
Output (verplicht)	Aantal ondersteunde projecten	0	900*
	Onderverdeeld naar:		
	• studies over het desbetreffende gebied;	0	15
	• activiteiten om informatie over het gebied en het de lokale ontwikkelingsplan te verschaffen;	0	30
	• training van de stafleden die betrokken zijn bij voorbereiding en implementatie van een lokaal ontwikkelingsplan;	0	450
	• promotieactiviteiten;	0	30
• andere.	0	15	

* van de 900 ondersteunde projecten zijn 360 nog niet toe te kennen aan een van de specifieke thema's van de onderverdeling.

511 Technische bijstand

Relevante artikelen

- Artikel 66.2 van Verordening (EG) no. 1698/2005.
- Artikel 40 and punt 16.1 van Annex II van Verordening (EG) no.1974/2006.

Reikwijdte

Nederland wil in het kader van technische bijstand EU-cofinanciering inzetten voor het opzetten en functioneren van het Plattelandsnetwerk, evaluatieactiviteiten en voor activiteiten verbonden aan uitvoering van het communicatieplan. Het gaat om de volgende activiteiten:

Beheersactiviteiten

Volgens art. 66 lid 3 van Vo. 1698/05 moet binnen het maximumbedrag van 4% voor technische bijstand een bedrag worden gereserveerd voor het opzetten en het functioneren van het nationale plattelandsnetwerk.

Voor het beheer van het Nationaal Plattelandsnetwerk en het uitvoeren van het actieplan wordt een bedrag van € 2 mln. aan EU-middelen gereserveerd. Ook Rijk en provincies zullen in totaal € 2 mln. inzetten voor het Netwerk.

Evaluatieactiviteiten

Nederland wil in elk geval EU-cofinanciering inzetten voor het laten uitvoeren van de ex-post evaluatie POP 2000-2006 (op te leveren uiterlijk eind 2008) en de mid-term evaluatie (2010) door een externe evaluator. Kosten voor deze evaluaties zullen echter verspreid over meerdere jaren worden gemaakt.

Informatieactiviteiten

Nederland heeft in het communicatieplan POP2 beschreven op welke manier tegemoet wordt gekomen aan de verplichtingen op het gebied van communicatie en voorlichting. Naast de door de EU voorgeschreven maatregelen zet de lidstaat een aantal extra acties in die de verschillende doelgroepen informeren over de POP doelen en de brede EU context waar POP binnen valt. Voor de specifieke activiteiten verwijzen we naar het communicatieplan.

Financiering

Soort	Totaal bedrag 2007-2013 (verwachting) (in miljoenen euro's)
Nationale publieke steun	2,92
EU publieke steun	2,92
Verwachte totaal voor 2007-2013	5,84

Bijlage 5: Fact sheets POP-2 indicatoren

FACT SHEETS POP-2 INDICATOREN NEDERLAND

LEI, 2006

Toelichting

Deze fact sheets bevatten data voor 35 Uitgangssituatie-indicatoren met betrekking tot de doelstellingen (bijlage 5.1) en de 23 Uitgangssituatie-indicatoren met betrekking tot de context (bijlage 5.2), bedoeld voor gebruik in de NPS en POP-2. Afhankelijk van het beschikbare datamateriaal, worden de data op nationaal, provinciaal of COROP-niveau gepresenteerd. Ook zijn de data waar mogelijk gegroepeerd naar 'intermediate rural regions' (provincies Groningen, Friesland, Drenthe, Flevoland en Zeeland) en 'predominantly urban regions' (provincies Overijssel, Gelderland, Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, Noord-Brabant en Limburg).

5.1 UITGANGSSITUATIE-INDICATOREN MET BETREKKING TOT DE DOELSTELLINGEN

Indicator 1	Economic development (measured as GDP (in PPS)/capita, EU 25 = 100) in PPS)
-------------	--

Tabel 1.1 GDP/capita in the provinces of the Netherlands, 1995-2002

	in PPS/capita		in PPS/capita, EU25=100	
	1995	2002	1995	2002
Groningen	21759.1	30027.8	142.8	141.8
Friesland	15282.0	21188.8	100.3	100.1
Drente	15361.8	19822.9	100.8	93.6
Overijssel	15735.3	21890.0	103.3	103.4
Gelderland	16072.9	22265.2	105.5	105.2
Flevoland	13965.3	19133.1	91.7	90.4
Utrecht	21867.5	32710.1	143.6	154.5
Noord Holland	21097.6	30197.2	138.5	142.6
Zuid Holland	19095.1	26946.1	125.4	127.3
Zeeland	17731.4	22388.8	116.4	105.8
Noord Brabant	17853.7	25578.6	117.2	120.8
Limburg	16036.4	22604.9	105.3	106.8
Nederland	18318.5	25847.2	120.3	122.1
EU-25	15232.6	21170.1		

Bron: Eurostat, database (website).

Tabel 1.2 GDP/capita in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1995-2002

	in PPS/capita		in PPS/capita, EU25=100	
	1995	2002	1995	2002
intermediate rural regions ¹⁾	17140.7	22900.29	112.5	108.2
predominantly urban regions ²⁾	18521.4	26361.54	121.6	124.5
Nederland	18318.5	25847.2	120.3	122.1

1) Provinces of Groningen, Friesland, Drenthe, Flevoland and Zeeland; 2) Provinces of Overijssel, Gelderland, Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, Noord-Brabant and Limburg (NUTS2 regions).

Bron: Eurostat, database (website).

Tabel 1.3 GDP/capita in the NUTS3 regions of the Netherlands, 1995-2002

	in PPS/capita		in PPS/capita, EU25=100	
	1995	2002	1995	2002
Oost-Groningen	11360.4	15481.5	74.6	73.1
Delfzijl en omgeving	15664.7	20719.1	102.8	97.9
Overig Groningen	27187.7	37538	178.5	177.3
Noord-Friesland	16892.6	22581.9	110.9	106.7
Zuidwest-Friesland	12780.6	17894.8	83.9	84.5
Zuidoost-Friesland	13877.3	20627.3	91.1	97.4
Noord-Drenthe	14832.5	20239.8	97.4	95.6
Zuidoost-Drenthe	16605.6	19303	109	91.2
Zuidwest-Drenthe	14634.6	19921.5	96.1	94.1
Noord-Overijssel	16658	24148.1	109.4	114.1
Zuidwest-Overijssel	16546.3	21275.5	108.6	100.5
Twente	15030	20788.5	98.7	98.2
Veluwe	16130.7	22884.4	105.9	108.1
Achterhoek	15056.8	19874.6	98.8	93.9
Arnhem/Nijmegen	17119	23521.8	112.4	111.1
Zuidwest-Gelderland	14350.1	20696.4	94.2	97.8
Flevoland	13965.3	19133.1	91.7	90.4
Utrecht	21867.5	32710.1	143.6	154.5
Kop van Noord-Holland	13665.2	19046.1	89.7	90
Alkmaar en omgeving	14503.5	20990.6	95.2	99.2
IJmond	19186.8	20427.5	126	96.5
Agglomeratie Haarlem	16945	23325.6	111.2	110.2
Zaanstreek	15205.5	21477.1	99.8	101.4
Groot-Amsterdam	26996.1	39943.1	177.2	188.7

Het Gooi en Vechtstreek	18799.5	27050.7	123.4	127.8
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	16136.6	22967.8	105.9	108.5
Agglomeratie 's -Gravenhage	21633.2	30887.3	142	145.9
Delft en Westland	21282.2	31411.4	139.7	148.4
Oost-Zuid-Holland	15272.1	22715.2	100.3	107.3
Groot-Rijnmond	19845.3	26718.4	130.3	126.2
Zuidoost Zuid-Holland	16790.1	25164.6	110.2	118.9
Zeeuwsch- Vlaanderen	23085.6	26526.4	151.6	125.3
Overig Zeeland	15522.5	20729	101.9	97.9
West-Noord-Brabant	18577.4	26866.2	122	126.9
Midden-Noord-Brabant	15105.8	21550.3	99.2	101.8
Noordoost-Noord-Brabant	18926.2	27139.9	124.2	128.2
Zuidoost-Noord-Brabant	18195.5	25650.6	119.5	121.2
Noord-Limburg	16902.7	22860.2	111	108
Midden-Limburg	15678.5	21969.6	102.9	103.8
Zuid-Limburg	15796.7	22712.9	103.7	107.3
Nederland	18318.5	25847.2	120.3	122.1

Bron: Eurostat, database (website).

Indicator 2	Employment rate (employed persons/total population (25_64 y.o.) Eurostat Labour Force Survey, 2004
-------------	---

Tabel 2.1 Employment rate in the provinces of the Netherlands, 1996-2004

	1996	2004
Groningen	52.6	59.9
Friesland	54.5	62.1
Drente	57.2	62.5
Overijssel	55.4	62.2
Gelderland	62.2	66.1
Flevoland	58.3	63.6
Utrecht	62.8	67.2
Noord Holland	61.0	66.0
Zuid Holland	59.0	64.4
Zeeland	58.8	63.4
Noord Brabant	59.2	64.6
Limburg	56.7	62.6
Nederland	58.7	64.2

Bron: CBS-Statline.

Tabel 2.2 Employment rate in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1996-2004

	1996	2004
intermediate rural regions ¹⁾	56.2	62.4
predominantly urban regions ²⁾	59.1	64.5
Nederland	58.7	64.2

Bron: CBS-Statline.

Tabel 2.3 Employment rate in the NUTS3-regions of the Netherlands, 1996-2004

	1996	2004
Oost-Groningen	53.5	57.6
Delfzijl en omgeving	50.0	60.5
Overig Groningen	52.7	60.7
Noord-Friesland	53.0	63.1
Zuidwest-Friesland	56.3	59.4
Zuidoost-Friesland	57.5	61.2
Noord-Drenthe	58.8	64.7
Zuidoost-Drenthe	55.4	59.3
Zuidwest-Drenthe	57.7	65.1
Noord-Overijssel	56.5	61.8
Zuidwest-Overijssel	57.5	67.3
Twente	54.4	61.1
Veluwe	57.8	62.5
Achterhoek	60.1	64.0
Arnhem/Nijmegen	57.5	63.8
Zuidwest-Gelderland	59.6	65.6

Flevoland		62.2	66.1
Utrecht		62.8	67.2
Kop van Noord-Holland		60.9	64.9
Alkmaar en omgeving		58.4	63.4
IJmond		58.0	65.6
Agglomeratie Haarlem		64.1	66.7
Zaanstreek		62.1	69.8
Groot-Amsterdam		61.4	66.4
Het Gooi en Vechtstreek		60.1	66.0
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek		62.4	69.3
Agglomeratie 's -Gravenhage		60.4	66.1
Delft en Westland		62.3	64.1
Oost-Zuid-Holland		59.9	67.4
Groot-Rijnmond		56.6	61.6
Zuidoost Zuid-Holland		58.5	63.6
Zeeuwsch-Vlaanderen		62.9	65.7
Overig Zeeland		57.4	62.5
West-Noord-Brabant		60.1	66.1
Midden-Noord-Brabant		58.0	64.8
Noordoost-Noord-Brabant		60.0	64.5
Zuidoost-Noord-Brabant		58.5	62.9
Noord-Limburg		59.8	66.3
Midden-Limburg		58.4	64.6
Zuid-Limburg		54.6	60.5
Nederland		58.7	64.2

Bron: CBS-Statline.

Indicator 3	Unemployment (unemployed persons as % of population 15-64)
-------------	--

Tabel 3.1 Unemployment in the provinces of the Netherlands, 1996-2004

	1996	2004
Groningen	7.3	5.6
Friesland	5.7	4.7
Drente	5.3	5.4
Overijssel	4.7	4.2
Gelderland	4.3	5.9
Flevoland	4.4	4.0
Utrecht	4.0	3.8
Noord Holland	5.0	4.4
Zuid Holland	4.8	4.3
Zeeland	4.2	3.3
Noord Brabant	4.3	4.3
Limburg	4.9	4.5
Nederland	4.8	4.4

Bron: Eurostat Labour Force Survey

Tabel 3.2 Unemployment in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1996-2004

	1996	2004
intermediate rural regions ¹⁾	5.6	5.0
predominantly urban regions ²⁾	4.6	4.3
Nederland	4.8	4.4

Bron: Eurostat Labour Force Survey

Tabel 3.3 Unemployment in the NUTS3-regions of the Netherlands, 1996-2004

	1996	2004
Oost-Groningen	6.9	6.1
Deilzijl en omgeving	8.3	5.3
Overig Groningen	7.8	5.4
Noord-Friesland	5.6	4.1
Zuidwest-Friesland	6.3	4.3
Zuidoost-Friesland	5.5	6.0
Noord-Drenthe	4.4	5.0
Zuidoost-Drenthe	5.4	5.3
Zuidwest-Drenthe	6.4	6.0
Noord-Overijssel	4.5	3.6
Zuidwest-Overijssel	5.7	5.1
Twente	4.3	4.4
Veluwe	3.9	3.3
Achterhoek	4.4	4.3
Arnhem/Nijmegen	5.4	4.8
Zuidwest-Gelderland	2.7	3.2

Flevoland		4.3	5.9
Utrecht		4.0	3.8
Kop van Noord-Holland		5.0	4.0
Alkmaar en omgeving		3.2	4.6
IJmond		3.6	2.5
Agglomeratie Haarlem		3.5	4.9
Zaanstreek		4.9	2.8
Groot-Amsterdam		5.8	4.9
Het Gooi en Vechtstreek		3.9	5.0
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek		2.7	2.7
Agglomeratie 's-Gravenhage		4.9	4.3
Delft en Westland		3.9	2.8
Oost-Zuid-Holland		3.7	3.2
Groot-Rijnmond		5.9	5.4
Zuidoost Zuid-Holland		4.8	4.2
Zeeuwsch-Vlaanderen		4.3	2.9
Overig Zeeland		4.1	3.4
West-Noord-Brabant		4.5	4.4
Midden-Noord-Brabant		4.4	3.3
Noordoost-Noord-Brabant		3.8	4.3
Zuidoost-Noord-Brabant		4.6	4.7
Noord-Limburg		5.4	2.7
Midden-Limburg		4.0	4.4
Zuid-Limburg		5.0	5.6
Nederland		4.8	4.4

Bron: CBS Statline

Indicator 4	Training and education in agriculture % farmers with basic and full education attained (Eurostat, FSS, 1999/2000)
-------------	---

Tabel 4.1 Training and education in agriculture % farmers with basic and full education attained

NL11	Groningen	NUTS 2	69.2
NL12	Friesland	NUTS 2	66.2
NL13	Drenthe	NUTS 2	66.4
NL21	Overijssel	NUTS 2	63.4
NL22	Gelderland	NUTS 2	61.8
NL23	Flevoland	NUTS 2	85.4
NL31	Utrecht	NUTS 2	53.7
NL32	Noord-Holland	NUTS 2	62.1
NL33	Zuid-Holland	NUTS 2	59.4
NL34	Zeeland	NUTS 2	66.1
NL41	Noord-Brabant	NUTS 2	66.4
NL42	Limburg (NL)	NUTS 2	68.1

Bron: DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.

Tabel 4.2 Aantal ondernemers, naar provincie, COROP en opleidingsnivo, 1999
(alleen bekend van persoonlijke ondernemingen, dus niet BV's/NV's)

	1-geen LBO - agrarisch Sum			2-LBO agrarische of MBO/HBO niet-agrarisch (on)voltooid agrarisch Sum			3-HBO of WO agrarisch Sum			Totaal
	Sum	Sum	Sum	Sum	Sum	Sum	Sum	Sum		
01 Groningen	573	980	126	1679					1679	
020 Delfzijl en omstreken	263	375	57	695					695	
030 Overig Groningen	1430	2114	286	3830					3830	
01 Groningen Total	2266	3469	469	6204					6204	
02 Friesland	2002	2663	235	4900					4900	
100 Zuidwest Friesland	735	1201	108	2044					2044	
110 Zuidoost Friesland	1418	2045	151	3614					3614	
02 Friesland Total	4155	5909	494	10558					10558	
03 Drenthe	675	853	90	1618					1618	
180 Zuidoost Drenthe	831	1373	108	2312					2312	
190 Zuidwest Drenthe	1350	1714	117	3181					3181	
03 Drenthe Total	2856	3940	315	7111					7111	
04 Overijssel	3095	3513	217	6825					6825	
260 Zuidwest Overijssel	988	1293	63	2344					2344	
270 Twente	3727	3955	245	7927					7927	
04 Overijssel Total	7810	8761	525	17096					17096	
05 Flevoland	1007	2205	354	3566					3566	
05 Flevoland Total	1007	2205	354	3566					3566	
06 Gelderland	3532	2928	163	6623					6623	
340 Achterhoek	2888	4887	330	8105					8105	
350 Arnhem/Nijmegen	1292	1897	166	3355					3355	
360 Zuidwest Gelderland	2104	2079	146	4329					4329	
06 Gelderland Total	9816	11791	805	22412					22412	

07 Utrecht	420 Utrecht	2673	2361	153	5187
07 Utrecht Total		2673	2361	153	5187
08 Noordholland	480 Kop van Noordholland	2343	3022	231	5596
	490 Alkmaar en omstreken	531	614	46	1191
	500 IJmond	217	223	13	453
	510 Agglomeratie Haarlem	54	42	0	96
	520 Zaanstreek	100	67	4	171
	531 Amsterdam	86	53	4	143
	532 Overig Amsterdam	1227	1271	114	2612
	540 Het Gooi en Vechtstreek	195	159	12	366
08 Noordholland Total		4753	5451	424	10628
09 Zuidholland	600 Aggl. Leiden en Bollenstreek	944	983	54	1981
	610 Aggl. 'sGravenhage	298	297	20	615
	620 Delft en Westland	1829	2101	126	4056
	630 Oost Zuidholland	1640	1566	83	3289
	641 Rijnmond	572	671	67	1310
	642 Overig Rijnmond	1300	1440	118	2858
	650 Zuidoost Zuidholland	925	979	76	1980
09 Zuidholland Total		7508	8037	544	16089
10 Zeeland	710 Zeeuwsch Vlaanderen	879	1225	155	2259
	720 Overig Zeeland	1521	1981	176	3678
10 Zeeland Total		2400	3206	331	5937
11 Brabant	780 West Noordbrabant	2601	3108	235	5944
	790 Midden Noordbrabant	2105	2697	145	4947
	801 Stadsgewest 'sHertogenbosch	488	598	45	1131
	802 Overig Nooroost Noordbrabant	2449	3239	251	5939
	810 Zuidoost Noordbrabant	2776	3443	169	6388
11 Brabant Total		10419	13085	845	24349
12 Limburg	870 Noord Limburg	2198	3014	172	5384
	880 Midden Limburg	1360	1543	116	3019
	890 Zuid Limburg	993	1214	92	2299
12 Limburg Total		4551	5771	380	10702
Grand Total		60214	73986	5639	139839

Bron: CBS Meitelling

Indicator 5	Age structure in agriculture (ratio: %farmers<35/ >=55years old)
-------------	--

prov	Sum of n_bedrijven	type										Grand Total
		1 akkerbouw	2 tuinbouw	3 blijvende teelten	4 grondgebonden	veehouderij5	intensieve	veehouderij99	gemengd			
01 Groningen	2 jd 50	390	44	20	700	50	87	1291				
	3 50-60	400	29	13	500	26	75	1043				
	4 od 60	450	26	30	713	15	84	1318				
02 Friesland	2 jd 50	149	55	13	2052	82	62	2413				
	3 50-60	129	38	13	1545	28	52	1805				
	4 od 60	185	7	8	1799	24	53	2076				
03 Drenthe	2 jd 50	350	85	35	868	77	129	1544				
	3 50-60	324	48	26	640	51	113	1202				
	4 od 60	337	25	15	926	29	118	1450				
04 Overijssel	2 jd 50	175	87	61	2391	382	288	3384				
	3 50-60	142	45	33	1833	288	267	2608				
	4 od 60	245	38	36	2916	226	413	3874				
05 Flevoland	2 jd 50	563	91	63	130	11	101	959				
	3 50-60	488	81	24	95	12	92	792				
	4 od 60	202	25	29	73	2	42	373				
06 Gelderland	2 jd 50	209	433	427	2262	533	407	4271				
	3 50-60	172	248	232	1702	327	298	2979				
	4 od 60	277	185	273	2566	253	486	4040				
07 Utrecht	2 jd 50	18	58	89	884	68	81	1198				
	3 50-60	18	35	62	653	35	62	865				
	4 od 60	28	36	94	907	42	77	1184				
08 Noordholland	2 jd 50	252	935	59	836	13	130	2225				
	3 50-60	213	617	47	710	13	102	1702				
	4 od 60	250	529	60	972	5	117	1933				
09 Zuidholland	2 jd 50	264	1887	357	926	39	139	3612				
	3 50-60	235	1114	262	815	21	108	2555				
	4 od 60	306	838	220	1151	13	133	2661				

10 Zeeland	2 jd 50	750	90	160	180	26	164	1370
	3 50-60	606	33	98	146	13	124	1020
	4 od 60	766	43	100	178	10	133	1230
11 Brabant	2 jd 50	763	789	557	2485	1417	737	6748
	3 50-60	537	385	289	1518	562	450	3741
	4 od 60	864	266	200	1799	341	563	4033
12 Limburg	2 jd 50	347	481	227	570	402	330	2357
	3 50-60	277	283	125	389	175	235	1484
	4 od 60	455	188	125	561	128	313	1770
99 Onbekend	2 jd 50	55	21	13	576	130	114	909
	3 50-60	56	10	20	470	85	100	741
	4 od 60	123	12	6	709	84	144	1078
Grand Total		12370	10240	4521	41146	6038	7523	81838

Bron: CBS-meitelling.

Indicator 6	Labour productivity in agriculture (GVA/AWU)
-------------	--

Tabel 6.1 Labour productivity in agriculture in the Netherlands, 2001-2005

	2001	2002	2003	2004	2005
GVA	9226.8	8649.3	8902.2	8229.7	8633.0
Labour input	211.4	210.3	207.1	203.0	200.0
Labour productivity	43.7	41.1	43.0	40.5	43.2

Bron: CBS Statline

Indicator 7	Gross fixed capital formation in agriculture (millions of euro)
-------------	---

Tabel 7.1 GROSS FIXED CAPITAL FORMATION (EXCLUDING DEDUCTIBLE VAT) (32+33), 2001-2004 (millions of euro)

2001	3315
2002	3335
2003	3058
2004	3183

Bron: CBS, Landbouwrekening.

Tabel 7.2 -Gross fixed capital formation in agriculture in Dutch provinces, 2003 (millions of euro)

n11	Groningen	104.96
n12	Friesland	172.7
n13	Drenthe	107.23
n21	Overijssel	234.69
n22	Gelderland	394.18
n23	Flevoland	113.59
n31	Utrecht	89.49
n32	Noord-Holland	312.94
n33	Zuid-Holland	719.28
n34	Zeeland	91.9
n41	Noord-Brabant	598.45
n42	Limburg (NL)	272.9

Indicator 8	Employment development of primary sector (1000 persons)
-------------	---

Tabel 8.1 Employment primary sector in the provinces of the Netherlands, 1996-2003

	1996	2003	Afname 1996- 2003 (% p.j.) ^{*)}
Groningen	13	7	(8,5)
Friesland	16	13	(2,9)
Drenthe	10	7	(5,0)
Overijssel	21	15	(4,7)
Gelderland	31	27	(2,0)
Flevoland	7	5	(4,7)
Utrecht	7	5	(4,7)
Noord Holland	25	18	(4,6)
Zuid Holland	45	36	(3,1)
Zeeland	7	6	(2,2)
Noord Brabant	37	26	(4,9)
Limburg	16	16	0,0
Nederland	235	181	(3,7)

*) Getal tussen haakjes geeft aan dat het om een negatief getal gaat.

Bron: CBS Statline.

Tabel 8.2 Employment primary sector in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1996-2003

	1996	2003	Afname 1996- 2003 (% p.j.) ^{*)}

			p.j.)
intermediate rural regions ¹⁾	53	38	(4,6)
predominantly urban regions ²⁾	182,0	143	(3,4)
Nederland	235	181	(3,7)

*) Getal tussen haakjes geeft aan dat het om een negatief getal gaat.

Bron: CBS Statline.

Tabel 8.3 Employment primary sector in the NUTS3-regions of the Netherlands, 1996-2003

	1996	2003	Afname 1996- 2003 (% p.j.)
Oost-Groningen	4	2	(9,4)
Delfzijl en omgeving	1	1	0,0
Overig Groningen	8	4	(9,4)
Noord-Friesland	7	6	(2,2)
Zuidwest-Friesland	4	3	(4,0)
Zuidoost-Friesland	5	4	(3,1)
Noord-Drenthe	3	3	0,0
Zuidoost-Drenthe	4	2	(9,4)
Zuidwest-Drenthe	3	2	(5,6)
Noord-Overijssel	9	6	(5,6)
Zuidwest-Overijssel	3	3	0,0
Twente	9	6	(5,6)
Veluwe	9	5	(8,1)
Achterhoek	12	9	(4,0)
Arnhem/Nijmegen	4	6	6,0

Zuidwest-Gelderland		6	7	2,2
Flevoland		7	5	(4,7)
Utrecht		7	5	(4,7)
Kop van Noord-Holland		12	8	(5,6)
Alkmaar en omgeving		2	3	6,0
IJmond		1	1	0,0
Agglomeratie Haarlem		1	0	(100,0)
Zaanstreek		1	1	0,0
Groot-Amsterdam		7	4	(7,7)
Het Gooi en Vechtstreek		1	1	0,0
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek		6	4	(5,6)
Agglomeratie 's -Gravenhage		4	4	0,0
Delft en Westland		11	9	(2,8)
Oost-Zuid-Holland		7	6	(2,2)
Groot-Rijmond		13	10	(3,7)
Zuidoost Zuid-Holland		4	3	(4,0)
Zeeuwsch-Vlaanderen		2	2	0,0
Overig Zeeland		5	4	(3,1)
West-Noord-Brabant		11	6	(8,3)
Midden-Noord-Brabant		5	4	(3,1)
Noordoost-Noord-Brabant		12	8	(5,6)
Zuidoost-Noord-Brabant		9	8	(1,7)
Noord-Limburg		10	10	0,0
Midden-Limburg		3	3	0,0
Zuid-Limburg		3	3	0,0
Nederland		235	181	(3,7)

*) Getal tussen haakjes geeft aan dat het om een negatief getal gaat.

Bron: CBS Statline.

Indicator 9	Economic development of primary sector; GVA in primary sector (million euro) Eurostat, National Accounts
-------------	---

Tabel 9.1 Economic development of primary sector in the provinces of the Netherlands, 1995-2002

	1995	2002
Groningen	346.3	329.0
Friesland	808.7	776.0
Drente	431.0	408.0
Overijssel	811.1	664.0
Gelderland	1127.1	1021.0
Flevoland	393.8	415.0
Utrecht	366.0	335.0
Noord Holland	1097.3	1098.0
Zuid Holland	2593.8	2768.0
Zeeland	352.3	355.0
Noord Brabant	1428.3	1236.0
Limburg	680.8	663.0
Nederland	10436.4	10067.0

Bron: Eurostat, National Accounts.

Tabel 9.2 Economic development of primary sector in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1995-2002

	1995	2002
intermediate rural regions ¹⁾	2332.1	2283.0
predominantly urban regions ²⁾	8104.3	7784.0
Nederland	10436.4	10067.0

Bron: Eurostat, National Accounts.

Tabel 9.3 Economic development of primary sector in the NUTS3-regions of the Netherlands, 1995-2002

	1995	2002
Oost-Groningen	88.7	79.0
Delfzijl en omgeving	35.1	41.0
Overig Groningen	222.5	208.0
Noord-Friesland	394.7	375.0
Zuidwest-Friesland	156.4	157.0
Zuidoost-Friesland	257.5	244.0
Noord-Drenthe	107.9	131.0
Zuidoost-Drenthe	157.3	182.0
Zuidwest-Drenthe	165.8	96.0
Noord-Overijssel	342.6	268.0
Zuidwest-Overijssel	109.9	100.0
Twente	358.6	296.0
Veluwe	203.5	171.0
Achterhoek	424.1	320.0

Arnhem/Nijmegen	243.7	224.0
Zuidwest-Gelderland	255.9	306.0
Flevoland	393.8	415.0
Utrecht	366.0	335.0
Kop van Noord-Holland	538.8	524.0
Alkmaar en omgeving	98.1	105.0
IJmond	30.9	36.0
Agglomeratie Haarlem	7.0	7.0
Zaanstreek	20.2	21.0
Groot-Amsterdam	378.1	378.0
Het Gooi en Vechtstreek	24.4	25.0
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	247.5	224.0
Agglomeratie 's -Gravenhage	244.4	368.0
Delft en Westland	1086.9	1070.0
Oost-Zuid-Holland	313.0	344.0
Groot-Rijnmond	530.9	619.0
Zuidoost Zuid-Holland	171.1	142.0
Zeeuwsch-Vlaanderen	101.5	99.0
Overig Zeeland	250.7	256.0
West-Noord-Brabant	378.2	378.0
Midden-Noord-Brabant	254.9	194.0
Noordoost-Noord-Brabant	415.8	363.0
Zuidoost-Noord-Brabant	379.4	301.0
Noord-Limburg	426.8	441.0
Midden-Limburg	142.1	122.0
Zuid-Limburg	111.9	100.0

Nederland	10436.4	10067.0
-----------	---------	---------

Bron: Eurostat, National Accounts.

Indicator 10	Labour productivity in food industry (GVA/employed) (1000 euro/employed) Eurostat, National Accounts
--------------	---

Nederland: 75.9
EU25: 50.5

Bron: DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.

Indicator 11	Gross fixed capital formation in food industry (million euro) Eurostat, National Accounts
--------------	--

Tabel 11.1 Gross fixed capital formation in food industry in the provinces of the Netherlands, 2000-2003

	2000	2003
Groningen	x	67.6
Friesland	79.8	105.7
Drente	43.1	x
Overijssel	83.7	103.2
Gelderland	179.8	185.9
Flevoland	27.3	20.2
Utrecht	83	x
Noord Holland	150.6	147.4
Zuid Holland	x	x
Zeeland	x	49.4
Noord Brabant	423.2	325.9
Limburg	x	x

Bron: Eurostat, National Accounts.

Indicator 12	Employment development in food industry (1000 persons)
--------------	--

Tabel 12.1 Employment in food industry in the provinces of the Netherlands, 1996-2003

	1996	2003	Groei 1996- 2003 (% p.j.)
Groningen	5110	5579	1,3
Friesland	8935	8358	(0,9)
Drente	2702	3028	1,6
Overijssel	10058	9902	(0,2)
Gelderland	19228	17911	(1,0)
Flevoland	2985	4463	5,9
Utrecht	7151	6556	(1,2)
Noord Holland	14674	14345	(0,3)
Zuid Holland	21350	19280	(1,4)
Zeeland	3257	4021	3,1
Noord Brabant	31898	28900	(1,4)
Limburg	9329	8496	(1,3)
Nederland	136677	130839	(0,6)

*) Getal tussen haakjes geeft aan dat het om een negatief getal gaat.

Bron: LISA.

Tabel 12.2 Employment in food industry in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1996-2003

	1996	2003	Groei 1996-

			2003 (% p.j.)
intermediate rural regions ¹⁾	22989	25449	1,5
predominantly urban regions ²⁾	113688	105390	(1,1)
Nederland	136677	130839	(0,6)

*) Getal tussen haakjes geeft aan dat het om een negatief getal gaat.

Bron: LISA.

Tabel 12.3 Employment in food industry in the NUTS3-regions of the Netherlands, 1996-2003

	1996	2003	Groei 1996- 2003 (% p.j.)
Oost-Groningen	1605	2193	4,6
Delfzijl en omgeving	123	189	6,3
Overig Groningen	3382	3197	(0,8)
Noord-Friesland	4458	4160	(1,0)
Zuidwest-Friesland	1375	1388	0,1
Zuidoost-Friesland	3102	2810	(1,4)
Noord-Drenthe	846	798	(0,8)
Zuidoost-Drenthe	917	1058	2,1
Zuidwest-Drenthe	939	1172	3,2
Noord-Overijssel	1963	2251	2,0
Zuidwest-Overijssel	2476	2140	(2,1)
Twente	5619	5511	(0,3)
Veluwe	8971	8926	(0,1)
Achterhoek	4962	4322	(2,0)

Arnhem/Nijmegen	3973	3476	(1,9)
Zuidwest-Gelderland	1322	1187	(1,5)
Flevoland	2985	4463	5,9
Utrecht	7151	6556	(1,2)
Kop van Noord-Holland	1562	2426	6,5
Alkmaar en omgeving	1232	1345	1,3
IJmond	703	647	(1,2)
Agglomeratie Haarlem	708	657	(1,1)
Zaanstreek	3911	3304	(2,4)
Groot-Amsterdam	4722	4900	0,5
Het Gooi en Vechtstreek	1836	1066	(7,5)
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	3839	3980	0,5
Agglomeratie 's -Gravenhage	2890	2242	(3,6)
Delft en Westland	835	740	(1,7)
Oost-Zuid-Holland	2561	2151	(2,5)
Groot-Rijmond	8587	7966	(1,1)
Zuidoost Zuid-Holland	2638	2201	(2,6)
Zeeuwsch-Vlaanderen	768	1014	4,0
Overig Zeeland	2489	3007	2,7
West-Noord-Brabant	8514	7874	(1,1)
Midden-Noord-Brabant	4986	4570	(1,2)
Noordoost-Noord-Brabant	11059	9363	(2,4)
Zuidoost-Noord-Brabant	7339	7093	(0,5)
Noord-Limburg	2591	2554	(0,2)
Midden-Limburg	2541	2093	(2,7)
Zuid-Limburg	4197	3849	(1,2)

Nederland	136677	130839	(0,6)
-----------	--------	--------	-------

*) Getal tussen haakjes geeft aan dat het om een negatief getal gaat.

Bron: LISA.

Indicator 13	Economic development of food industry (million euro) Eurostat, National Accounts
--------------	---

Nederland: 11086
EU15: 195164

Bron: DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.

Indicator 14	Labour productivity in forestry (GVA/employed person)
--------------	---

Nederland: 25.2
EU9: 38.3

Bron: DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.

Indicator 15	Gross fixed capital formation in forestry (million euro) Eurostat, National Accounts
--------------	---

Tabel 15.1 GFCF in de bosbouw, mln €

year	Netherlands
1996	10.7
1997	10.9
1998	4.5
1999	7.0
2000	9.0
2001	11.0
2002	11.0
2003	..
2004	..
2005	..

Bron: Eurostat, Economic Accounts of Forestry.

Indicator 17 Biodiversity: Population of farmland birds (trends of index of population of farmland birds)

	Gele Kwikstaart	Ringmus	Grutto	Kievit	Geelgors	Putter	Torenvalk	Spreeuw	Veldleeuwerik
1990 = 100									
1996	95	82	83	109	124	124	80	78	63
2000	95	51	80	94	119	197	60	77	55
2005	52	67	59	75	138	301	64	70	36

	Zomertortel	Houtduif	Grasmus	Huiszwaluw	13 soorten samen
1990 = 100					
1996	42	98	104	82	86
2000	24	89	133	89	79
2005	21	95	122	106	75

Een aantal soorten uit de EU-indicator is om de volgende redenen niet opgenomen:

- soorten die niet in NL voorkomen van de 19-lijst: roodkopklauwier en griet;
- soorten die (in Nederland) te zeldzaam zijn van de 19-lijst: grauwe klauwier, paapje, kuifleeuwerik en grauwe gors.

Bron: CBS/SOVON

Indicator 18	Biodiversity: High Nature Value farmland areas (million ha) European Environmental Agency (EEA).
--------------	---

Irena Indicator Fact sheet 26:

Key messages

- 1) High Nature Value (HNV) Farmland comprises the hot spots of biological diversity in rural areas. They are often characterised by extensive farming practices, associated with a high species and habitat diversity or the presence of species of European conservation concern.
- 2) High nature value farmland is estimated to make up 15-25% of the utilised agricultural area in EU-15.
- 3) The majority of HNV farmland is located in southern Europe (parts of Spain, Portugal, Greece) and in northern Europe (uplands of UK and Ireland).
- 4) HNV farming systems are generally threatened by trends of intensification and abandonment of agricultural management. These can occur in different areas but also alongside each other.
- 5) The current targeting of CAP policy instruments, such as agri-environment schemes does not appear to be sufficiently focused on HNV farmland in a comparison of the EU-15 Member States.

The HNV farmland indicator cf. Andersen *et al.* (2003) distinguishes the following types of high nature value farmland:

Type 1: Farmland with a high proportion of semi-natural vegetation.

Type 2: Farmland dominated by low intensity agriculture or a mosaic of semi-natural and cultivated land and small-scale features.

Type 3: Farmland supporting rare species or a high proportion of European or World populations.

Tabel 18.1 Estimated share of HNV farmland in EU countries

Country	UAA (million ha.)	Estimate of share of HNV (% UAA)		
		CORINE based	FADN based	Mean
Greece ¹	3.6	53	9	53 ¹
Portugal	3.9	38	35	37
Spain	26.2	41	27	34
UK	15.8	30	23	27
Ireland	4.4	25	23	24
Italy	13.1	30	12	21
Sweden ²	3.1	34	20	20 ²
Austria	3.4	29	9	19
France	27.9	27	3	15
Finland ²	2.2	49	5	5 ²
Germany	17.2	2	5	3
Denmark	2.6	5	1	3
The Netherlands	2.0	3	0	2
Luxemburg	0.1	0	2	1
Belgium	1.4	2	1	1
Total EU-15	127		15-25%	

¹ HNV estimate based on land cover approach only, because of inadequate representation of relevant UAA in the FADN-data.

² HNV estimate based on farm system approach only, because of inadequate land cover data.

Bron: EEA, Irena Indicator Fact sheet 26.

Indicator 19	<p>Biodiversity: Tree species composition</p> <p>A: % of Forest and Other Wooded Land predominantly coniferous</p> <p>B: % of Forest and Other Wooded Land predominantly broadleaved</p> <p>C: % of Forest and Other Wooded Land mixed (% of forest) TBFRA 2000</p>
--------------	---

Nederland, 2000:

A: 42.2%

B: 43.1%

C: 14.7%

Bron: DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.

Indicator 20	Water quality: Gross Nutrient Balances, 2000 Surplus of nitrogen in kg/ha
--------------	--

Nederland, 2000: 226

Bron: DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.

Tabel 20.1 Gross nitrogen balance in the Netherlands and the EU 15, 1990 and 2000

	Fertilisers kg/ha	Manure kg/ha	Other Nitrogen kg/ha	Total Nitrogen Input kg/ha	Change in nitrogen input 1990 to 2000 (%)	Total Harvested Crops kg/ha	Total Forage kg/ha	Total crop residues kg/ha	Total Nitrogen Output kg/ha	Change in nitrogen output 1990 to 2000 (%)	Agricultural area ¹ 1000 ha	Change in agricultural area 1990 - 2000 (%)	Balance kg/ha	Change in gross nutrient balance 1990 to 2000 (%)
1990														
NL	210	235	49	493		-40	-190		-230		2006		263	
EU-15	76	57	24	157		-36	-55	0	-91		142990		65	
2000														
NL	179	206	44	428	-13.2	-45	-157		-202	-12	1955	-3	226	-14

Bron: EEA, Irena Indicator Fact sheet 18.

¹ The agricultural area provided my Member States to OECD (NL, DE, IE, AT, FI, IT, and PT) does not correspond to the utilised agricultural area reported in the Farm Structure Survey. For Sweden, only arable area is reported.

Tabel 20.2. Stikstof- en fosfaatbalans van de Nederlandse cultuurgrond, 1970-2003

	1970	1980	1986	1990	1995	2000	2001	2002	2003(v)
(kg N/ha)									
Aanvoer, totaal	332	447	508	459	472	394	380	353	343
w.o.dierlijke mest	133	190	241	239	252	205	209	187	177
kunstmest	185	240	249	201	201	169	151	146	147
Afvoer	167	210	243	248	228	212	207	212	198
Verschil	165	237	265	211	244	182	172	141	145
(kg P ₂ O ₅ /ha)									
Aanvoer, totaal	135	160	176	153	140	125	119	108	104
w.o.dierlijke mest	80	115	128	108	101	87	88	78	72
kunstmest	50	39	41	37	32	32	27	25	27
Afvoer	50	66	73	71	64	68	65	68	64
Verschil	85	94	103	82	76	57	54	40	40

Bron: RIVM/CBS, Milieucompendum, diverse jaren.

Tabel 20.3 Stikstofbalans van bodem en grondwater, 1986-2004

	1986	1990	2000	2001	2002	2003	2004*
<i>miljoen kg N</i>							
Aanvoer landbouwgronden	1 090	971	822	781	733	723	736
Dierlijke mest	479	450	386	389	350	344	346
Kunstmest	492	401	330	291	285	283	292
Andere organische meststoffen	9	9	11	12	11	12	12
Atmosferische depositie	84	82	67	63	59	57	57
Overige aanvoer	26	29	28	26	28	27	29
Afvoer landbouwgronden	1 090	971	822	781	733	723	736
Afvoer gewassen (incl. gras)	489	497	414	400	414	368	427
Directe emissie naar water ¹⁾	10	9	6	5	5	5	5
Uit- en afspoeling ²⁾	55	41	60	60	54	25	54
Accumulatie en denitrificatie	536	424	342	316	260	325	250
Aanvoer overige gronden	94	96	98	100	97	92	92
Lokale stortingen							
w.v.							
zuiveringslib	5	7	3	3	2	1	1
bagerspecie	7	6	3	3	3	3	3
overig afval	9	11	22	22	22	21	21
Diffuse aanvoer							
w.v.							
atmosferische depositie	56	57	50	49	45	45	45
overige diffuse aanvoer	17	15	20	23	25	22	22

Afvoer overige gronden	94	96	98	100	97	92	92
Uit- en afspoeling ²⁾	9	7	10	10	9	5	9
Accumulatie en denitrificatie	85	89	88	90	88	87	83

CBS/MNC/sep05/0195

Bron: CBS.

1) Directe emissies door het meemesten van sloten en lozingen in het spui- en drainagewater uit de glastuinbouw.

2) Modelberekening (STONE, 2005) voor de werkelijke weerjaren. Bron: Emissieregistratie (2005).
N.B. De cijfers over 2004 zijn voorlopig.

Aanvoer van stikstof

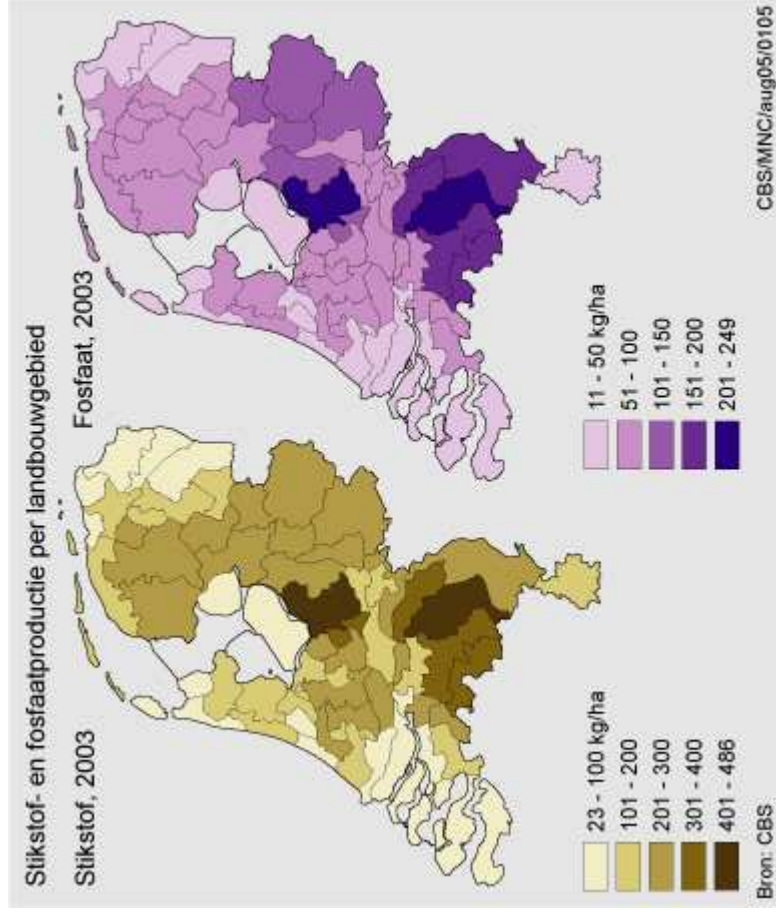
De aanvoer van stikstof op landbouwgrond is tussen 1986 en 2004 (voorlopig cijfer) met 32% gedaald. Van de totale aanvoer van stikstof naar de bodem komt circa 90% op landbouwgronden terecht, hoofdzakelijk in de vorm van dierlijke mest en kunstmest.

Afvoer van stikstof

Van de aangevoerde hoeveelheid stikstof op landbouwgronden nemen de gewassen (inclusief gras) circa 50% op. De rest belast het milieu: door uit- en afspoeling komt stikstof terecht in het oppervlaktewater (circa 10% van het totaal), door denitrificatie in de lucht, en door accumulatie (ophoping) in bodem en grondwater.

Bron: www.mnp.nl/mnc/i-nl-0195.html.

Stikstof- en fosfaatproductie door de gehele veestapel per landbouwgebied, 2003
De regionale verschillen in de mest- en mineralenproductie zijn groot. De productie is het grootst in gebieden met veel intensieve veehouderij: het oostelijk deel van Noord-Brabant en de westelijke Veluwe.

Regionale verschillen in mestproductie

De productie van stikstof en fosfaat is het grootst in de gebieden waar de intensieve veehouderij geconcentreerd is: het oostelijke deel van Noord-Brabant en de westelijke Veluwe. Het grootste deel van de mest wordt ook hier toegepast. Omdat de grond in deze regio's vooral bestaat uit goed doorlatende zandgrond is de uitspoeling van stikstof naar grondwater relatief groot. Juist op deze zandgronden wordt ongeveer 60% van het drinkwater in Nederland gewonnen.

▮Zie: [Stikstofbalans van bodem en grondwater, 1986-2004](#), voor gegevens over de uitspoeling van stikstof naar grondwater.

Bron: <http://www.mnp.nl/mnc/i-nl-0105.html>

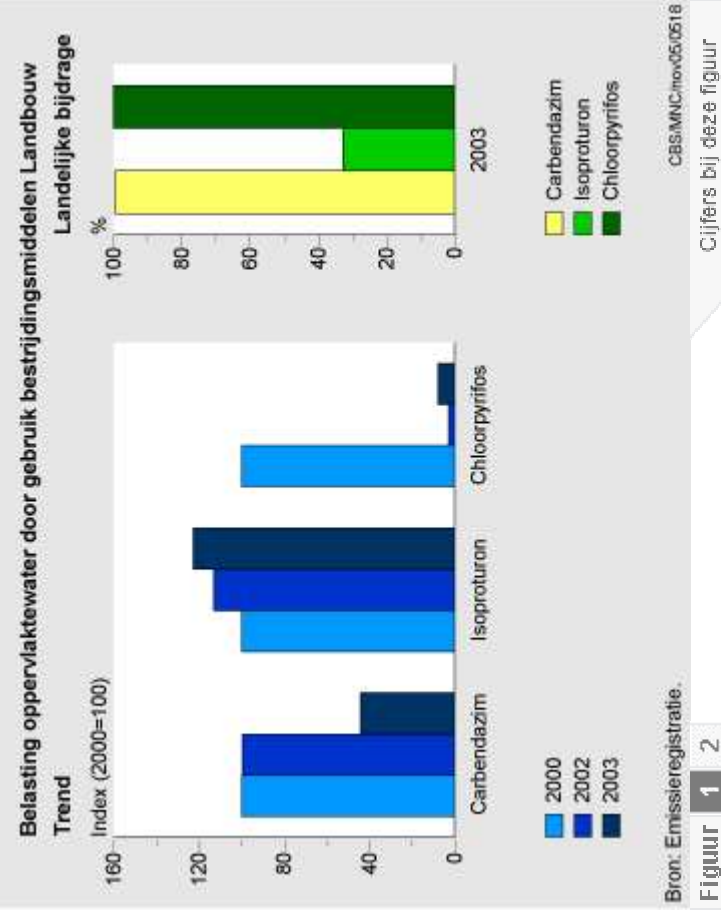
Fout! De hyperlinkverwijzing is ongeldig.

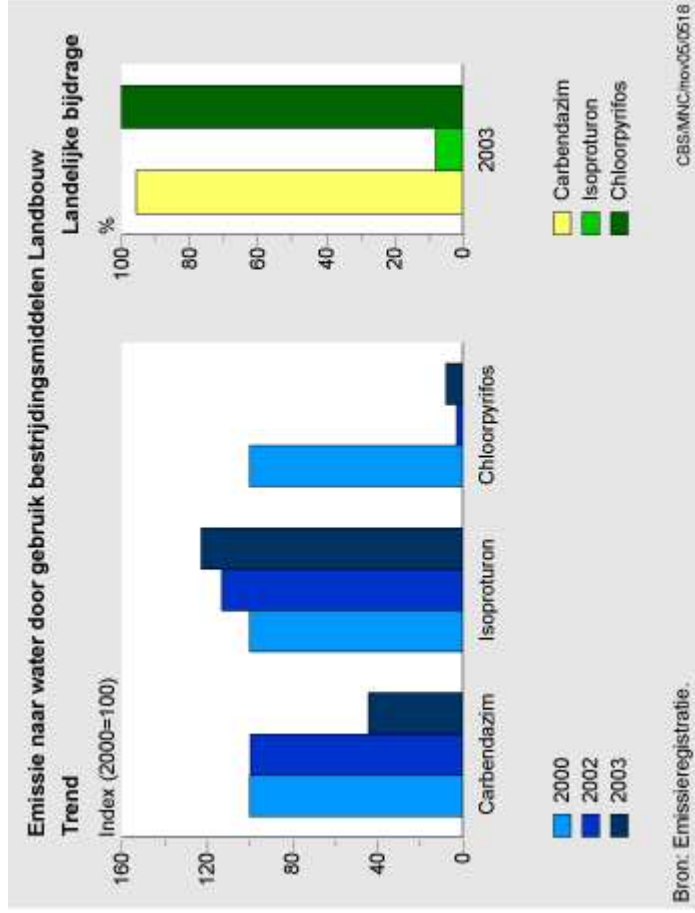
Indicator 21	Water quality: Pollution by nitrates and pesticides, '2000-2002' Mg/l, (1992-1994=100)
--------------	---

Nederland: 25.4
EU27: 89.1

Bron: DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.

Belasting van het oppervlaktewater door het gebruik van bestrijdingsmiddelen in de landbouw, 2000-2003

Figuur 1 2

Trends bestrijdingsmiddelen

Voor de geselecteerde bestrijdingsmiddelen is de bijdrage vanuit de landbouw aan de landelijke belasting hoog: tussen de 20 en 100%. De dalende trend voor carbendazim en chloorpyrifos wordt vooral veroorzaakt door beperkingen in het gebruik ten gevolge van het toelatingsbeleid (CTB (2005)). De trend voor individuele bestrijdingsmiddelen zegt op zich echter niet zoveel. Vaak gaat een daling van het gebruik (en de emissie) van het éne middel gepaard met een stijging van één of meerdere andere middelen.

Bron: <http://www.mnp.nl/mnc/i-nl-0518.html>.

Indicator 22	Soil: Areas at risk of soil erosion (ton/ha)
--------------	--

Nederland, 2004: 0.08
EU15, 2004: 1.94

Bron: DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.

Indicator 23	Soil: Organic farming (under organic farming) (1000 ha)
--------------	---

Tabel 23.1 Ha biologisch areaal in Nederland, 1991-2004

23	Soil: Organic farming (ha)	48.765 (2005)	Ca. 200.000 ha ¹
----	----------------------------	---------------	-----------------------------

Bron: EKO-monitor 2005 (www.biologica.nl/eko-monitor). Streefwaarde is gebaseerd op beleidsdoelstelling 10% areaal biologisch in 2010, conform beleidsnota *Een biologische markt te winnen*.

Tabel 23.2 Aantal biologische bedrijven in Nederland, 1991-2004

Onderwerpen	Regio's	Fasen	Perioden	Waarde
Aantal land- en tuinbouwbedrijven; Aantal naar bedrijfs grootte; Bedrijven, totaal (absoluut)	Nederland	Biologisch	1991	439
Aantal land- en tuinbouwbedrijven; Aantal naar bedrijfs grootte; Bedrijven, totaal (absoluut)	Nederland	Biologisch	1995	521
Aantal land- en tuinbouwbedrijven; Aantal naar bedrijfs grootte; Bedrijven, totaal (absoluut)	Nederland	Biologisch	1996	554
Aantal land- en tuinbouwbedrijven; Aantal naar bedrijfs grootte; Bedrijven, totaal (absoluut)	Nederland	Biologisch	1998	705
Aantal land- en tuinbouwbedrijven; Aantal naar bedrijfs grootte; Bedrijven, totaal (absoluut)	Nederland	Biologisch	1999	786
Aantal land- en tuinbouwbedrijven; Aantal naar bedrijfs grootte; Bedrijven, totaal (absoluut)	Nederland	Biologisch	2000	906
Aantal land- en tuinbouwbedrijven; Aantal naar bedrijfs grootte; Bedrijven, totaal (absoluut)	Nederland	Biologisch	2001	1024

Aantal land- en tuinbouwbedrijven; Aantal naar bedrijfsgrootte; Bedrijven, totaal (absoluut)	Nederland	Biologisch	2002	1088
Aantal land- en tuinbouwbedrijven; Aantal naar bedrijfsgrootte; Bedrijven, totaal (absoluut)	Nederland	Biologisch	2003	1185
Aantal land- en tuinbouwbedrijven; Aantal naar bedrijfsgrootte; Bedrijven, totaal (absoluut)	Nederland	Biologisch	2004	1201

Bron: CBS Statline.

Tabel 23.3 Aantal biologische bedrijven en ha in de Nederlandse provincies, 1995-2004

Regio's	Fasen	Perioden	Onderwerpen	Aantal land- en tuinbouwbedrijven	Landbouwgrond, gemeten maat		
					Aantal naar hoofdbedrijfstype	Oppervlakte naar grondgebruik	
				Landbouwbedrijven, totaal	Oppervlakte landbouwgrond, totaal		
				Bedrijven, totaal			
				<i>absoluut</i>	<i>ha</i>		
Groningen	Biologisch	1995		29	352		
		2004		73	2884		
	In omschakeling	1995	
		2004		3	90		
Friesland	Biologisch	1995		47	1439		
		2004		128	4896		
	In omschakeling	1995	
Drenthe	Biologisch	2004		9	415		
		1995		37	567		
	In omschakeling	2004		66	2939		
		1995	

	omschakeling	2004	1	2
Overijssel	Biologisch	1995	39	567
		2004	116	3400
	In omschakeling	2004	7	117
Flevoland	Biologisch	1995	68	3830
		2004	116	7133
	In omschakeling	2004	2	187
Gelderland	Biologisch	1995	82	1727
		2004	214	5595
	In omschakeling	2004	11	206
Utrecht	Biologisch	1995	23	301
		2004	73	1559
	In omschakeling	2004	3	75
Noord-Holland	Biologisch	1995	73	1495
		2004	111	3475
	In omschakeling	2004	15	389
Zuid-Holland	Biologisch	1995	40	643
		2004	91	2479
	In omschakeling	2004	6	63
Zeeland	Biologisch	1995	16	548
		2004	41	1095
	In omschakeling	2004	2	16
Noord-Brabant	Biologisch	1995	48	709
		2004	129	3463
	In omschakeling	2004	10	152

Limburg	Biologisch	1995	19	612
		2004	43	802
	In	1995	.	.
	omschakeling	2004	5	93

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen 2006-02-03

Indicator 24	Climate change: Production of renewable energy from agriculture and forestry (ktons) A: from agriculture B: from forestry
--------------	---

Nederland, 2003:

Landbouw: -

Bosbouw: 500

Bron: DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.

Indicator 25	Climate change: UAA devoted to renewable energy (UAA devoted to energy and biomass crops) (1000 ha)
--------------	---

Nederland, 2004: 0.6

Bron: DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.

Daarnaast is er in Nederland ca 20.000 ha verplichte braak (met Europese steun). Op dit areaal mogen gewassen geteeld worden die als industriële grondstof of als (grondstof voor) biobrandstof gebruikt worden. In 2006 is ca 7000 ha graan op deze wijze gebruikt als grondstof voor bioethanol en ca 1200 ha koolzaad.

Indicator 26	Climate change: GHG emissions from agriculture (agricultural emissions of greenhouse gasses) (1000 tons of CO ₂ equivalent)
--------------	--

Nederland, 2002: 14,972
 EU15, 2002: 416,413

Bron: DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.

Indicator 27	Farmers with other gainful activity (% holders-managers with other gainful activity) FSS
--------------	---

Tabel 27.1 Farmers with other gainful activity, 2003 (% holders-managers with other gainful activity)

Noord-Nederland	18.9
Oost-Nederland	25.4
West-Nederland	21.2
Zuid-Nederland	23.5
EU15	35.2

Bron: DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.

Tabel 27.2 Nevenactiviteiten¹⁾ op landbouwbedrijven in de COROP-regio's, 2003

		Als % van het totaal aantal bedrijven									
	Bedrijven met nevenactiviteiten	Bedrijven met nevenactiviteiten	Bedrijven met natuurbeheer	Bedrijven met recreatie	Bedrijven met zorg	Bedrijven met stalling	Bedrijven met product van energie	Bedrijven met verwerking	Bedrijven met verkoop	Bedrijven met loonwerk	
Minder verstedelijkte regio's											
Dynamisch	3323	33.3	14.2	4.4	0.3	4.6	2.8	1.4	6.4	9.6	
Midden	2682	25.8	15.4	2.1	0.3	3.0	0.7	0.9	3.1	5.3	
Achterblijvend	2306	25.7	12.0	3.6	0.5	3.5	0.2	1.1	5.0	6.7	
totaal	8311	28.3	14.0	3.4	0.4	3.7	1.3	1.1	4.8	7.2	
Verstedelijkte regio's											
Dynamisch	2706	22.3	8.8	2.9	0.5	4.7	0.1	1.0	5.8	4.2	
Midden	3348	23.0	6.3	2.3	0.3	4.4	0.1	1.1	9.9	4.5	
Achterblijvend	5499	26.2	12.6	2.7	0.6	5.1	0.4	1.7	6.3	5.7	
totaal	11553	24.2	9.7	2.7	0.5	4.8	0.2	1.4	7.3	4.9	
Sterk verstedelijkte regio's											
Dynamisch	172	18.8	8.7	3.5	0.4	5.9	0.1	0.8	3.8	2.5	
Midden	1544	28.8	12.4	2.8	0.6	6.7	0.1	1.9	7.3	7.9	
Achterblijvend	277	12.6	4.8	1.3	0.2	2.2	0.1	0.6	3.7	2.7	
totaal	1993	23.5	10.0	2.5	0.5	5.4	0.1	1.5	6.0	6.0	
Nederland	21857	25.6	11.2	2.9	0.4	4.5	0.6	1.3	6.3	5.8	
Totaal aantal bedrijven in Nederland		21857	9577	2462	372	3835	483	1105	5380	4981	

1) Onder nevenactiviteiten wordt hier verstaan: agrarisch natuurbeheer, recreatie, zorg, stalling, energiewinning, verwerking van landbouwproducten op het bedrijf, verkoop van producten op het bedrijf en loonwerk op andere agrarische bedrijven. Doordat een landbouwbedrijf zich bezig kan houden met meerdere nevenactiviteiten, is het totaal van alle bedrijven met nevenactiviteiten soms lager dan de som van de afzonderlijke kolommen.

Bron: Terluin et al. (2005), *De plattelands economie in Nederland; een verkenning van definities, indicatoren, instituties en beleid (The rural economy in the Netherlands: exploring definitions, indicators, institutions and policies)*; The Hague, LEI report 4.05.04; Eigen berekeningen op basis van CBS-meitelling.

Indicator 28	Employment development of non-agricultural sector (Employment in secondary and tertiary sector) (1000 persons)
--------------	--

Tabel 28.1 Employment in non-agricultural sector in the provinces of the Netherlands, 1996-2003

	1996	2003	growth 1996- 2003 (% p.a.)
Groningen	188	225	3,7
Friesland	207	252	4,0
Drente	164	196	3,6
Overijssel	371	458	4,3
Gelderland	710	818	2,9
Flevoland	108	151	6,9
Utrecht	454	526	3,0
Noord Holland	1008	1160	2,8
Zuid Holland	1282	1382	1,5
Zeeland	134	150	2,3
Noord Brabant	903	1046	3,0
Limburg	423	471	2,2
Nederland	5952	6835	2,8

Bron: CBS, Statline.

Tabel 28.2 Employment in non-agricultural sector in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1996-2003

	1996	2003	growth 1996- 2003 (% p.a.)
intermediate rural regions ¹⁾	801	974	4,0
predominantly urban regions ²⁾	5151	5861	2,6
Nederland	5952	6835	2,8

Bron: CBS, Statline.

Tabel 28.3 Employment in non-agricultural sector in the NUTS3-regions of the Netherlands, 1996-2003

	1996	2003	growth 1996- 2003 (% p.a.)
Oost-Groningen	50	62	4,4
Delfzijl en omgeving	17	19	2,2
Overig Groningen	121	144	3,5
Noord-Friesland	107	131	4,1
Zuidwest-Friesland	32	43	6,1
Zuidoost-Friesland	68	78	2,8
Noord-Drenthe	64	74	2,9
Zuidoost-Drenthe	58	70	3,8
Zuidwest-Drenthe	42	52	4,4
Noord-Overijssel	117	137	3,2
Zuidwest-Overijssel	47	62	5,7
Twente	207	259	4,6
Veluwe	228	261	2,7
Achterhoek	137	158	2,9
Arnhem/Nijmegen	264	301	2,7
Zuidwest-Gelderland	81	98	3,9
Flevoland	108	151	6,9
Utrecht	454	526	3,0
Kop van Noord-Holland	133	155	3,1
Alkmaar en omgeving	88	98	2,2
IJmond	64	80	4,6
Agglomeratie Haarlem	90	102	2,5

Zaanstreek	63	67	1,2
Groot-Amsterdam	479	554	3,0
Het Gooi en Vechtstreek	91	104	2,7
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	155	177	2,7
Agglomeratie 's -Gravenhage	278	242	(2,7)
Delft en Westland	85	87	0,5
Oost-Zuid-Holland	123	143	3,1
Groot-Rijnmond	487	562	2,9
Zuidoost Zuid-Holland	154	171	2,1
Zeeuwsch-Vlaanderen	42	45	1,4
Overig Zeeland	92	105	2,7
West-Noord-Brabant	227	263	3,0
Midden-Noord-Brabant	165	194	3,3
Noordoost-Noord-Brabant	238	277	3,1
Zuidoost-Noord-Brabant	273	312	2,7
Noord-Limburg	100	114	2,7
Midden-Limburg	84	98	3,1
Zuid-Limburg	239	259	1,6
Nederland	5952	6835	2,8

Bron: CBS, Statline.

Indicator 29	Economic development of non-agricultural sector (GVA in secondary and tertiary sector) (million euro)
--------------	---

Table 29.1 Economic development of non-agricultural sector in the provinces of the Netherlands, 1995-2002

	1995	2002
Groningen	11814.8	15721.0
Friesland	8539.7	11863.0
Drente	6585.9	8488.0
Overijssel	15770.2	21793.0
Gelderland	28983	39670.0
Flevoland	3348.8	5787.0
Utrecht	23002.3	34711.0
Noord Holland	51008.4	71351.0
Zuid Holland	61069	83687.0
Zeeland	6157.9	7553.0
Noord Brabant	39399	56051.0
Limburg	17497.5	23484.0
Nederland	275809.4	384483.0

Bron: Eurostat, National Accounts.

Tabel 29.2 Economic development of non-agricultural sector in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1995-2002

	1995	2002
intermediate rural regions ¹⁾	36447.1	49412.0
predominantly urban regions ²⁾	239362.3	335071.0
Nederland	275809.4	384483.0

Bron: Eurostat, National Accounts.

Tabel 29.3 Economic development of non-agricultural sector in the NUTS3-regions of the Netherlands, 1995-2002

	1995	2002
Oost-Groningen	1639.3	2159.0
Delfzijl en omgeving	815.4	977.0
Overig Groningen	9360	12585.0
Noord-Friesland	5019.9	6579.0
Zuidwest-Friesland	1092.8	1591.0
Zuidoost-Friesland	2427.4	3692.0
Noord-Drenthe	2314.7	3327.0
Zuidoost-Drenthe	2368.8	2896.0
Zuidwest-Drenthe	1902.6	2263.0
Noord-Overijssel	5223.1	7377.0
Zuidwest-Overijssel	2065.1	2801.0
Twente	8481.9	11615.0
Veluwe	9729.9	13473.0
Achterhoek	5141.6	6820.0

Arnhem/Nijmegen	11315.9	15242.0
Zuidwest-Gelderland	2795.4	4136.0
Flevoland	3348.8	5787.0
Utrecht	23002.3	34711.0
Kop van Noord-Holland	4165.5	5895.0
Alkmaar en omgeving	3159.2	4280.0
IJmond	3205.8	3535.0
Agglomeratie Haarlem	3679.8	4748.0
Zaanstreek	2235.3	3073.0
Groot-Amsterdam	30184.2	43716.0
Het Gooi en Vechtstreek	4378.6	6106.0
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	5841.5	8101.0
Agglomeratie 's -Gravenhage	14990.6	21460.0
Delft en Westland	3629.9	5125.0
Oost-Zuid-Holland	4531	6512.0
Groot-Rijnmond	25493.2	33348.0
Zuidoost Zuid-Holland	6582.9	9142.0
Zeeuwsch-Vlaanderen	2374	2583.0
Overig Zeeland	3783.8	4969.0
West-Noord-Brabant	10438.5	14731.0
Midden-Noord-Brabant	6673.7	8824.0
Noordoost-Noord-Brabant	10289.7	15506.0
Zuidoost-Noord-Brabant	11997.2	16992.0
Noord-Limburg	4114.7	5482.0
Midden-Limburg	3241.6	4416.0
Zuid-Limburg	10141.1	13586.0

Nederland	275809.4	384483.0
-----------	----------	----------

Bron: Eurostat, National Accounts.

Indicator 30	Self-employment development (1000 persons) Eurostat, Labour Force Survey
--------------	---

Table 30.1 Self-employment in the provinces of the Netherlands, 1999-2004

	1999	2004
Groningen	27.8	32.7
Friesland	38.9	41.5
Drente	19.7	27.2
Overijssel	57.5	58.8
Gelderland	112.2	109.6
Flevoland	11.9	18.3
Utrecht	54.6	70.6
Noord Holland	133.6	184.6
Zuid Holland	163.5	176.8
Zeeland	17.1	23.1
Noord Brabant	116.3	132.3
Limburg	59.3	59.7
Nederland	812.5	935.3

Bron: Eurostat, Labour Force Survey.

Tabel 30.2 Self-employment in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1996-2004

	1996	2004
intermediate rural regions ¹⁾	115.4	142.8
predominantly urban regions ²⁾	697.1	792.5
Nederland	812.5	935.3

Bron: Eurostat, Labour Force Survey.

Indicator 31	Tourism infrastructure in rural area (total number of bed places)
--------------	---

Tabel 31. 1 Tourism infrastructure in NUTS regions and the NL (total number of bedplaces), 2004

Oost-Groningen	16,402
Deilzijl en omgeving	3,197
Overig Groningen	24,150
Noord-Friesland	94,783
Zuidwest-Friesland	42,340
Zuidoost-Friesland	23,282
Noord-Drenthe	76,805
Zuidoost-Drenthe	60,952
Zuidwest-Drenthe	48,309
Noord-Overijssel	92,188
Zuidwest-Overijssel	15,190
Twente	87,175
Veluwe	178,679
Achterhoek	87,362
Arnhem/Nijmegen	33,746
Zuidwest-Gelderland	17,844
Flevoland	51,942
Utrecht	57,258
Kop van Noord-Holland	115,800
Alkmaar en omgeving	23,931
IJmond	14,377
Agglomeratie Haarlem	25,743
Zaanstreek	n.a.
Groot-Amsterdam	67,607
Het Gooi en Vechtstreek	n.a.
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	23,792
Agglomeratie 's -Gravenhage	31,850

Delft en Westland	6,869
Oost-Zuid-Holland	7,130
Groot-Rijnmond	58,161
Zuidoost Zuid-Holland	6,807
Zeeuwsch-Vlaanderen	50,765
Overig Zeeland	142,936
West-Noord-Brabant	39,082
Midden-Noord-Brabant	54,356
Noordoost-Noord-Brabant	49,641
Zuidoost-Noord-Brabant	102,481
Noord-Limburg	84,192
Midden-Limburg	35,994
Zuid-Limburg	108,024
Nederland	2,128,374

Bron: DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.

Indicator 32	Internet take-up in rural areas (% population having subscribed to DSL internet)
--------------	--

Nederland, 2005: 28% (in niet-stedelijke gebieden heeft 74% van de bevolking toegang tot internet, waarvan 46% via breedband; bron: CBS);
 EU15, 12/2004: 7,9 (DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.)

Indicator 33	Development of services sector (share of services sector in total GVA)
--------------	--

Tabel 33.1 Share of GVA in services sector in the provinces of the Netherlands, 1995-2002

	1995	2002
Groningen	50,6	55,4
Friesland	60,8	64,1
Drente	58,7	65,7
Overijssel	62,9	67,5
Gelderland	67,6	71,4
Flevoland	72,8	77,3
Utrecht	81,1	83,2
Noord Holland	78,7	82,3
Zuid Holland	73,4	76,3
Zeeland	56,5	63,1
Noord Brabant	61,6	66,5
Limburg	60,6	67,8
Nederland	68,6	72,6

Bron: Eurostat database.

Tabel 33.2 Share of GVA in services sector in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1995-2002

	1995	2002
intermediate rural regions ¹⁾	57,7	63,1
predominantly urban regions ²⁾	70,3	74,0
Nederland	68,6	72,6

Source: Eurostat database.

Tabel 33.3 Share of GVA in services sector in the NUTS3-regions of the Netherlands, 1999-2004

	1995	2002
Oost-Groningen	60,9	64,2
Delfzijl en omgeving	54,2	55,4
Overig Groningen	48,4	53,9
Noord-Friesland	61,6	65,4
Zuidwest-Friesland	61,8	64,5
Zuidoost-Friesland	58,6	61,8
Noord-Drenthe	70,3	73,6
Zuidoost-Drenthe	46,1	56,5
Zuidwest-Drenthe	60,4	65,9
Noord-Overijssel	65,6	69,6
Zuidwest-Overijssel	63,4	65,8
Twente	61,1	66,6
Veluwe	74,6	76,6
Achterhoek	56,4	62,3
Arnhem/Nijmegen	68,7	73,2
Zuidwest-Gelderland	61,4	64,1

Flevoland		72,8	77,3
Utrecht		81,1	83,2
Kop van Noord-Holland		70,2	71,5
Alkmaar en omgeving		73,0	75,8
IJmond		47,9	58,4
Agglomeratie Haarlem		80,2	82,8
Zaanstreek		62,4	66,3
Groot-Amsterdam		85,6	87,7
Het Gooi en Vechtstreek		74,1	80,9
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek		74,1	76,2
Agglomeratie 's-Gravenhage		87,0	86,5
Delft en Westland		58,6	64,3
Oost-Zuid-Holland		68,5	71,7
Groot-Rijmond		71,4	75,6
Zuidoost Zuid-Holland		63,9	66,6
Zeeuwsch-Vlaanderen		41,7	54,3
Overig Zeeland		65,6	67,7
West-Noord-Brabant		59,3	61,0
Midden-Noord-Brabant		63,3	69,9
Noordoost-Noord-Brabant		63,3	69,3
Zuidoost-Noord-Brabant		61,1	67,0
Noord-Limburg		56,9	64,4
Midden-Limburg		57,4	62,7
Zuid-Limburg		63,3	70,9
Nederland		68,6	72,6

Bron: Eurostat database.

Indicator 34	Net migration (net migration crude rate) (rate per 1000)
--------------	--

Tabel 34.1 Net migration in the provinces of the Netherlands, 1995-2004

	1995	2000	2004
Groningen	-1235	-80	-106
Friesland	-355	-146	-777
Drente	1074	942	125
Overijssel	-1727	-473	-167
Gelderland	1238	1658	608
Flevoland	7465	6658	3039
Utrecht	1380	545	3129
Noord Holland	-3043	-6016	332
Zuid Holland	-6462	-5086	-5164
Zeeland	36	429	412
Noord Brabant	2723	2868	-950
Limburg	-1094	-1299	-481

Bron: CBS Statline.

Tabel 34.2 Net migration in the NUTS3-regions of the Netherlands, 1995-2004

	1995	2000	2004
Oost-Groningen	43	119	-363
Delfzijl en omgeving	-282	-234	-448
Overig Groningen	-996	35	705
Noord-Friesland	-411	-676	-488
Zuidwest-Friesland	43	63	-155
Zuidoost-Friesland	13	467	-134
Noord-Drenthe	370	319	184
Zuidoost-Drenthe	124	651	77
Zuidwest-Drenthe	580	-28	-136
Noord-Overijssel	154	12	-759
Zuidwest-Overijssel	-622	312	518
Twente	-1259	-797	74
Veluwe	-168	-961	-475
Achterhoek	725	633	-189
Arnhem/Nijmegen	-85	540	1044
Zuidwest-Gelderland	766	1446	228
Flevoland	7465	6658	3039
Utrecht	1380	545	3129
Kop van Noord-Holland	152	-76	-367
Alkmaar en omgeving	301	320	1486
IJmond	691	422	-553
Agglomeratie Haarlem	-1512	-427	-230
Zaanstreek	-247	-289	-168
Groot-Amsterdam	-748	-5133	291

Het Gooi en Vechtstreek	-1680	-833	-127
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	-129	-839	-1063
Agglomeratie 's-Gravenhage	-2520	-271	1995
Delft en Westland	360	162	-832
Oost-Zuid-Holland	-1384	-2368	-1620
Groot-Rijnmond	-3249	-285	-2481
Zuidoost Zuid-Holland	460	-1485	-1163
Zeeuwsch-Vlaanderen	-192	-165	203
Overig Zeeland	228	594	209
West-Noord-Brabant	1220	1883	766
Midden-Noord-Brabant	-383	907	286
Noordoost-Noord-Brabant	445	-59	-2013
Zuidoost-Noord-Brabant	1441	137	11
Noord-Limburg	-536	-223	-182
Midden-Limburg	-172	-29	385
Zuid-Limburg	-386	-1047	-684

Bron: CBS Statline.

Indicator 35	Life-long learning in rural areas (% of population 25-64 years participating in education and training)
--------------	---

Tabel 35.1 Life-long learning in the provinces of the Netherlands, 1999-2004

	1999	2004
Groningen	14.5	16.8
Friesland	12.1	14.1
Drente	11.6	14.2
Overijssel	12.1	14.6
Gelderland	11.9	15.1
Flevoland	15.0	18.3
Utrecht	16.5	17.7
Noord Holland	16.2	18.5
Zuid Holland	14.7	17.3
Zeeland	11.2	15.1
Noord Brabant	11.8	15.8
Limburg	11.3	14.8
Nederland	13.6	16.4

Bron: DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.

Tabel 35.2 Life-long learning in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1999-2004

	1999	2004
intermediate rural regions ¹⁾	12.8	15.5
predominantly urban regions ²⁾	13.7	16.6
Nederland	13.6	16.4

Bron: DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.

Indicator 36	Development of Local Action Groups (share (%) of population covered by LEADER LAGs)
--------------	---

Nederland, 2004: 11.7
 EU15, 2004: 14.3

Bron: DG for Agriculture and Rural Development, Technical meeting on CMEF 30 November 2005- Document 6b.

5.2 UITGANGSSITUATIE-INDICATOREN MET BETREKKING TOT DE CONTEXT

Indicator 1	Designation of rural areas
-------------	----------------------------

Different approaches:

1. OECD typology of predominantly rural, intermediate rural and predominantly urban regions (op basis van bevolkingsdichtheid). Drie noordelijke provincies, Flevoland en Zeeland zijn dan geïntermediateerd als intermediaire rural en de overige provincies als predominantly urban regions. Volgens deze indeling kent Nederland (op provinciaal niveau) geen predominantly rural regions. (Eurostat gebruikt deze indeling vaak op COROP-niveau voor Nederland)
2. Adressendichtheid: gemeenten met minder dan 1000 adressen per km². Het gaat daarbij om 79% van de oppervlakte in Nederland.

Indicator 2	<p>Importance of rural areas</p> <p>This indicator consists in 4 sub-indicators:</p> <ul style="list-style-type: none"> • % territory in rural areas • % population in rural areas • % Gross Value Added in rural areas • % employment in rural areas
-------------	---

Tabel 2.1 Importance of rural areas in the Netherlands

	intermediate rural regions		predominantly urban regions	
	1996	2004	1996	2004
• % territory	40.3	40.3	59.7	59.7
• % population	14.7	15.0	85.3	85.0
• % Gross Value Added *)	13.8	13.2	86.2	86.7
• % employment	13.8	14.6	86.2	85.4

*) 2002 i.p.v. 2004.

Bron: Own calculations based on CBS, Statline.

Indicator 3	Agricultural land use (% arable crops, % permanent pastures, % permanent crops)
-------------	--

Tabel 3.1 Agricultural land use in the Netherlands, 2004

	ha	als % UAA
weiland	983389	51
bouwland	926386	48
overig	14751	1
totaal uaa	1924534	100
extensief weiland	91330	5

Bron: CBS, Landbouwtelling 2005.

Tabel 3.2 Agricultural land use in the agricultural census regions in the Netherlands, 2004

Arealen weiland, bouwland en overig naar bedrijfstype, provincie en coropgebied, 2004

prov	comname	Data	type									Grand Total
			1 akkerb.	2 tuinb.	3 blijvende teelten	4 grondgebonden veehouderij	5 intensieve veehouderij	99 gemengd				
01 Groningen	010 Oost-Groningen	Sum of weiland	648	4	12	6481	23	911	8079			
		Sum of bouwland	34667	258	267	3335	123	6131	44781			
		Sum of overig	164	0	266	10	1	83	524			
		Sum of ha_cult	35479	263	545	9826	147	7124	53384			
		Sum of ext weiland	374	4	12	599	10	209	1208			
020 Delfzijl en omstreken		Sum of weiland	251	1	1	6761	10	302	7326			
		Sum of bouwland	10227	223	1	1194	79	1194	12918			
		Sum of overig	1	1	121	0	0	0	123			
		Sum of ha_cult	10479	225	123	7956	89	1495	20367			
		Sum of ext	181	1	0	267	6	28	483			

		weiland												
	030 Overig Groningen	Sum of weiland	1123	36	5	44561	210	1032			46967			
		Sum of bouwland	33247	456	89	5029	151	4068			43040			
		Sum of overig	141	62	173	27	0	67			470			
		Sum of ha_cult	34511	554	266	49617	361	5168			90477			
		Sum of ext weiland	707	30	3	2357	148	278			3523			
	01 Groningen	Sum of weiland	2022	41	18	57803	243	2245			62372			
	01 Groningen	Sum of bouwland	78141	937	357	9558	353	11393			100739			
	01 Groningen	Sum of overig	306	63	560	37	1	150			1117			
	01 Groningen	Sum of ha_cult	80469	1042	934	67399	597	13787			164228			
	01 Groningen	Sum of ext weiland	1262	35	15	3223	164	515			5214			
	02 Friesland	Sum of weiland	573	12	5	79297	200	1432			81519			
		Sum of bouwland	16420	472	99	5672	102	2326			25091			
		Sum of overig	2	90	3	64	6	1			166			
		Sum of ha_cult	16995	573	107	85031	308	3762			106776			
		Sum of ext weiland	287	8	4	5489	120	301			6209			
	100 Zuidwest Friesland	Sum of weiland	252	1	0	40928	51	207			41439			
		Sum of bouwland	1329	149	12	3246	11	276			5023			
		Sum of overig	0	8	0	14	0	0			22			
		Sum of ha_cult	1581	157	12	44188	62	483			46483			
		Sum of ext weiland	242	1	0	1795	48	74			2160			
	110 Zuidoost Friesland	Sum of weiland	241	47	3	62058	185	929			63463			
		Sum of bouwland	1378	878	85	8578	71	928			11918			
		Sum of overig	1	2	0	49	1	1			54			
		Sum of ha_cult	1620	926	88	70685	256	1859			75434			
		Sum of ext weiland	234	32	0	3244	112	247			3869			
	02 Friesland	Sum of weiland	1066	60	8	182283	436	2568			186421			
	02 Friesland	Sum of bouwland	19127	1499	196	17496	184	3530			42032			
	02 Friesland	Sum of overig	3	100	3	127	7	2			242			
	02 Friesland	Sum of ha_cult	20196	1656	207	199904	626	6104			228693			
	02 Friesland	Sum of ext weiland	763	41	4	10528	280	622			12238			
	03 Drenthe	170 Noord Drenthe	405	35	6	16449	23	1234			18152			

	Sum of bouwland	10699	159	53	4899	190	2265	18265
	Sum of overig	37	25	159	10	0	25	256
	Sum of ha_cult	11142	219	217	21357	213	3524	36672
	Sum of ext weiland	247	19	0	1036	14	120	1436
180 Zuidoost Drenthe	Sum of weiland	1076	68	2	10471	63	1565	13245
	Sum of bouwland	31903	582	103	4925	220	5829	43562
	Sum of overig	152	250	147	12	0	60	621
	Sum of ha_cult	33132	900	250	15408	284	7455	57429
	Sum of ext weiland	753	26	2	626	52	345	1804
190 Zuidwest Drenthe	Sum of weiland	517	316	25	30362	171	1200	32591
	Sum of bouwland	11005	1557	148	9694	543	2978	25925
	Sum of overig	26	13	49	30	5	48	171
	Sum of ha_cult	11549	1886	222	40085	718	4228	58688
	Sum of ext weiland	346	27	7	1480	113	125	2098
03 Drenthe Sum of weiland		1998	419	33	57282	257	3999	63988
03 Drenthe Sum of bouwland		53607	2298	304	19518	953	11072	87752
03 Drenthe Sum of overig		215	288	355	52	5	133	1048
03 Drenthe Sum of ha_cult		55823	3005	689	76850	1215	15207	152789
03 Drenthe Sum of ext weiland		1346	72	9	3142	179	590	5338
04 Overijssel	Sum of weiland	556	170	10	63113	550	2529	66928
	Sum of bouwland	8325	1039	212	13576	860	3446	27458
	Sum of overig	15	70	4	51	1	18	159
	Sum of ha_cult	8896	1278	226	76738	1413	5992	94543
	Sum of ext weiland	433	156	4	3699	357	532	5181
260 Zuidwest Overijssel	Sum of weiland	189	9	16	18499	457	1039	20209
	Sum of bouwland	2891	103	118	5422	511	1407	10452
	Sum of overig	1	3	2	15	4	4	29
	Sum of ha_cult	3082	116	136	23935	973	2450	30692
	Sum of ext weiland	114	6	6	540	331	332	1329
270 Twente	Sum of weiland	571	42	92	50732	1091	4529	57057
	Sum of bouwland	3876	189	501	19126	2051	4426	30169
	Sum of overig	14	36	20	175	12	73	330

			4461	268	614	70031	3153	9029	87566
		Sum of ha_cult Sum of ext weiland	498	19	34	2666	658	1034	4909
04 Overijssel	Sum of weiland		1316	221	118	132344	2098	8097	144194
04 Overijssel	Sum of bouwland		15092	1331	831	38124	3422	9279	68079
04 Overijssel	Sum of overig		30	109	26	241	17	95	518
04 Overijssel	Sum of ha_cult		16439	1662	976	170704	5539	17471	212791
04 Overijssel	Sum of ext weiland		1045	181	44	6905	1346	1898	11419
05 Flevoland	950 IJsselmeerpolders		667	72	0	8458	19	2289	11505
	Sum of weiland		58729	3737	1778	3966	140	10905	79255
	Sum of bouwland		4	185	3	9	0	11	212
	Sum of overig		59400	3995	1781	12432	160	13204	90972
	Sum of ha_cult		434	68	0	260	19	190	971
	Sum of ext weiland		667	72	0	8458	19	2289	11505
05 Flevoland	Sum of weiland		58729	3737	1778	3966	140	10905	79255
05 Flevoland	Sum of bouwland		4	185	3	9	0	11	212
05 Flevoland	Sum of overig		59400	3995	1781	12432	160	13204	90972
05 Flevoland	Sum of ha_cult		434	68	0	260	19	190	971
05 Flevoland	Sum of ext weiland		552	47	61	38530	1326	3820	44336
06 Gelderland	330 Veluwe		3062	118	461	9136	1153	2583	16513
	Sum of weiland		7	38	112	56	6	58	277
	Sum of bouwland		3621	204	635	47722	2484	6462	61128
	Sum of overig		464	22	52	3766	617	958	5879
	Sum of ha_cult		737	96	32	55424	1142	4797	62228
	Sum of ext weiland		7065	588	367	20011	2933	6261	37225
340 Achterhoek			4	24	9	101	11	74	223
	Sum of weiland		7806	710	407	75536	4087	11133	99679
	Sum of bouwland		481	27	29	1717	555	910	3719
	Sum of overig		356	161	77	24240	313	2386	27533
350 Arnhem/Nijmegen			5022	255	1179	5667	577	3377	16077
	Sum of weiland		29	232	11	223	5	21	521
	Sum of bouwland		5407	647	1265	30131	895	5783	44128
	Sum of overig		249	123	58	6119	200	438	7187
	Sum of ha_cult								
	Sum of ext weiland								

360 Zuidwest Gelderland	Sum of weiland	175	217	297	25273	269	2739	28970
	Sum of bouwland	1988	489	5189	4592	262	1944	14464
	Sum of overig	0	377	24	35	0	28	464
	Sum of ha_cult	2163	1082	5511	29900	533	4713	43902
	Sum of ext weiland	119	167	189	2035	199	619	3328
06 Gelderland	Sum of weiland	1820	521	467	143467	3050	13742	163067
	Sum of bouwland	17137	1450	7196	39406	4925	14165	84279
	Sum of overig	40	671	156	415	22	181	1485
	Sum of ha_cult	18997	2643	7818	183289	7999	28091	248837
06 Gelderland	Sum of ext weiland	1313	339	328	13637	1571	2925	20113
07 Utrecht	Sum of weiland	380	58	126	55145	518	2118	58345
	Sum of bouwland	925	120	1848	5977	171	1425	10466
	Sum of overig	12	125	15	29	0	49	230
	Sum of ha_cult	1317	302	1989	61152	688	3593	69041
	Sum of ext weiland	348	30	101	2725	308	469	3981
07 Utrecht	Sum of weiland	380	58	126	55145	518	2118	58345
	Sum of bouwland	925	120	1848	5977	171	1425	10466
	Sum of overig	12	125	15	29	0	49	230
	Sum of ha_cult	1317	302	1989	61152	688	3593	69041
	Sum of ext weiland	348	30	101	2725	308	469	3981
08 Noordholland	Sum of weiland	529	896	37	25919	48	2345	29774
	Sum of bouwland	17007	16931	906	2838	28	5681	43391
	Sum of overig	0	270	1	2	0	5	278
	Sum of ha_cult	17535	18099	943	28760	76	8032	73445
	Sum of ext weiland	334	711	26	1415	22	231	2739
490 Alkmaar en omstreken	Sum of weiland	106	127	0	7522	7	177	7939
	Sum of bouwland	1370	1955	13	467	8	565	4378
	Sum of overig	0	139	0	0	0	0	139
	Sum of ha_cult	1477	2222	13	7989	15	742	12458
	Sum of ext weiland	72	108	0	686	5	14	885
500 IJmond	Sum of weiland	6	16	0	3108		41	3171
	Sum of bouwland	108	402	1	212		13	736

	Sum of overig	0	35	0	0	0	1	36
	Sum of ha_cult	115	453	1	3321	55	3945	
	Sum of ext weiland	0	15	0	303	3	321	
510 Agglomeratie Haarlem	Sum of weiland	0	0	0	1266	59	1325	
	Sum of bouwland	97	52	1	48	192	390	
	Sum of overig	0	2	0	1	0	3	
	Sum of ha_cult	97	55	2	1314	251	1719	
	Sum of ext weiland	0	0	0	87	59	146	
520 Zaanstreek	Sum of weiland	15	0	0	2380	22	2417	
	Sum of bouwland	266	0	0	172	39	477	
	Sum of overig	0	10	15	0	0	25	
	Sum of ha_cult	281	10	15	2552	61	2919	
	Sum of ext weiland	15	0	0	95	22	132	
531 Amsterdam	Sum of weiland	17	3		1700	14	1734	
	Sum of bouwland	157	12		24	32	225	
	Sum of overig	0	14		0	0	14	
	Sum of ha_cult	174	28		1725	46	1973	
	Sum of ext weiland	17	3		141	14	175	
532 Overig Amsterdam	Sum of weiland	368	129	4	20061	9	598	21169
	Sum of bouwland	8023	1000	101	955	5	1196	11280
	Sum of overig	1	498	6	0	0	6	511
	Sum of ha_cult	8392	1626	111	21017	13	1798	32957
	Sum of ext weiland	280	99	4	1771	9	166	2329
540 Het Gooi en Vechtstreek	Sum of weiland	107	8	6	4449	10	4580	
	Sum of bouwland	255	19	39	258	4	575	
	Sum of overig	0	6	1	0	0	7	
	Sum of ha_cult	360	33	46	4708	14	5161	
	Sum of ext weiland	107	4	6	443	7	567	
08 Noordholland Sum of weiland		1148	1179	47	66405	64	3266	72109
08 Noordholland Sum of bouwland		27283	20371	1061	4974	41	7722	61452
08 Noordholland Sum of overig		1	974	23	3	0	12	1013
08 Noordholland Sum of ha_cult		28431	22526	1131	71386	104	10999	134577

08 Noordholland		825	940	36	4941	36	516	7294
09	Zuidholland							
	Sum of weiland	25	90	2	5469		91	5677
600 Aggl. Leiden en Bollenstreek	Sum of bouwland	186	3179	15	147		153	3680
	Sum of overig	0	289	3	1		3	296
	Sum of ha_cult	211	3558	20	5617		249	9655
	Sum of ext weiland	25	40	2	289		13	369
610 Aggl. 'sGravenhage	Sum of weiland	5	11	0	2588		2	2656
	Sum of bouwland	59	63	13	65		0	255
	Sum of overig	0	149	8	0		0	157
	Sum of ha_cult	64	223	21	2653		2	3068
	Sum of ext weiland	5	11	0	195		2	218
620 Delft en Westland	Sum of weiland	64	119	0	4129		3	4397
	Sum of bouwland	434	124	17	191		0	862
	Sum of overig	0	3271	19	0		0	3294
	Sum of ha_cult	498	3513	37	4319		3	8551
	Sum of ext weiland	64	75	0	94		3	261
630 Oost Zuidholland	Sum of weiland	94	85	63	22833		149	23799
	Sum of bouwland	2305	514	1139	1638		16	6955
	Sum of overig	0	230	88	2		0	328
	Sum of ha_cult	2400	828	1290	24472		165	31080
	Sum of ext weiland	44	75	49	1223		84	1533
641 Rijnmond	Sum of weiland	219	50	27	3954		3	4708
	Sum of bouwland	5185	623	129	484		0	8116
	Sum of overig	1	407	7	36		0	455
	Sum of ha_cult	5405	1081	163	4474		3	13281
	Sum of ext weiland	98	33	10	418		0	624
642 Overig Rijnmond	Sum of weiland	505	108	27	8444		11	10194
	Sum of bouwland	23143	1846	524	1222		7	32644
	Sum of overig	0	1066	6	1		0	1107
	Sum of ha_cult	23648	3020	558	9669		18	43948
	Sum of ext weiland	412	79	27	779		9	1527

650	Zuidoost Zuidholland	Sum of weiland	173	27	21	23012	81	621	23935
		Sum of bouwland	2542	198	450	1203	3	703	5099
		Sum of overig	7	56	3	2	0	0	68
		Sum of ha_cult	2722	280	475	24215	84	1324	29100
		Sum of ext weiland	102	23	17	845	29	166	1182
09	Zuidholland	Sum of weiland	1085	490	140	70429	249	2973	75366
09	Zuidholland	Sum of bouwland	33854	6547	2287	4950	26	9947	57611
09	Zuidholland	Sum of overig	8	5468	134	42	0	53	5705
09	Zuidholland	Sum of ha_cult	34948	12503	2564	75419	275	12974	138683
09	Zuidholland	Sum of ext weiland	750	336	105	3843	127	553	5714
10	Zeeland	Sum of weiland	1357	60	13	2702	8	1188	5328
		Sum of bouwland	38662	408	756	2184	87	3622	45719
		Sum of overig	18	4	67	1	0	15	105
		Sum of ha_cult	40037	471	836	4887	95	4827	51153
		Sum of ext weiland	654	5	13	138	3	172	985
720	Overig Zeeland	Sum of weiland	1349	73	49	5755	60	2706	9992
		Sum of bouwland	43178	1080	3835	2711	206	8432	59442
		Sum of overig	20	140	3	3	0	9	175
		Sum of ha_cult	44545	1293	3887	8470	266	11147	69608
		Sum of ext weiland	775	65	34	361	33	496	1764
10	Zeeland	Sum of weiland	2706	133	62	8457	68	3894	15320
10	Zeeland	Sum of bouwland	81840	1488	4591	4895	293	12054	105161
10	Zeeland	Sum of overig	38	144	70	4	0	24	280
10	Zeeland	Sum of ha_cult	84582	1764	4723	13357	361	15974	120761
10	Zeeland	Sum of ext weiland	1429	70	47	499	36	668	2749
11	Brabant	Sum of weiland	1097	390	181	15794	175	2479	20116
		Sum of bouwland	23931	3543	2747	8477	684	7181	46563
		Sum of overig	9	570	49	31	6	22	687
		Sum of ha_cult	25038	4502	2977	24303	864	9681	67365
		Sum of ext weiland	675	282	121	927	113	325	2443
790	Midden Noordbrabant	Sum of weiland	1157	160	62	20902	512	2723	25516
		Sum of bouwland	11726	1011	1736	12746	2207	7351	36777

		23	198	33	58	8	22	342
	Sum of overig	12908	1367	1831	33705	2727	10095	62633
	Sum of ha_cult	938	87	39	841	334	510	2749
	Sum of ext weiland							
801 Stadsgewest 's-Hertogenbosch	Sum of weiland	380	31	18	4644	209	475	5757
	Sum of bouwland	1048	188	257	3262	445	819	6019
	Sum of overig	1	10	35	4	1	3	54
	Sum of ha_cult	1429	229	310	7909	656	1298	11831
	Sum of ext weiland	267	16	9	196	133	147	768
802 Overig Noordbrabant	Sum of weiland	646	135	80	18233	1202	2676	22972
	Sum of bouwland	6779	1383	1359	13963	4910	6634	35028
	Sum of overig	17	75	19	17	27	27	182
	Sum of ha_cult	7442	1593	1460	32215	6140	9337	58187
	Sum of ext weiland	476	71	47	829	874	685	2982
810 Zuidoost Noordbrabant	Sum of weiland	933	193	113	19819	1198	2347	24603
	Sum of bouwland	6744	1804	1534	14285	4413	5928	34708
	Sum of overig	17	311	40	45	24	23	460
	Sum of ha_cult	7694	2308	1687	34150	5635	8297	59771
	Sum of ext weiland	672	109	55	709	717	473	2735
11 Brabant Sum of weiland		4213	909	454	79392	3296	10700	98964
11 Brabant Sum of bouwland		50228	7929	7633	52733	12659	27913	159095
11 Brabant Sum of overig		67	1164	176	155	66	97	1725
11 Brabant Sum of ha_cult		54511	9999	8265	132282	16022	38708	259787
11 Brabant Sum of ext weiland		3028	565	271	3502	2171	2140	11677
12 Limburg	870 Noord Limburg	706	468	94	7560	461	1797	11086
	Sum of bouwland	6340	5087	2435	4679	2314	6919	27774
	Sum of overig	10	804	76	21	13	44	968
	Sum of ha_cult	7057	6359	2605	12258	2788	8759	39826
	Sum of ext weiland	489	303	75	270	321	298	1756
880 Midden Limburg	Sum of weiland	868	94	55	6476	379	2154	10026
	Sum of bouwland	6896	2428	755	4663	1411	7288	23441
	Sum of overig	11	51	21	25	11	49	168
	Sum of ha_cult	7775	2573	831	11162	1801	9491	33633

	Sum of ext weiland	685	58	35	390	243	350	1761
890 Zuid Limburg	Sum of weiland	801	7	58	7643	48	2069	10626
	Sum of bouwland	9659	122	1312	4168	250	3739	19250
	Sum of overig	11	4	3	11	0	11	40
	Sum of ha_cult	10471	134	1373	11821	298	5819	29916
	Sum of ext weiland	377	7	42	268	15	396	1105
12 Limburg Sum of weiland		2375	569	207	21679	888	6020	31738
12 Limburg Sum of bouwland		22895	7637	4502	13510	3975	17946	70465
12 Limburg Sum of overig		32	859	100	57	24	104	1176
12 Limburg Sum of ha_cult		25303	9066	4809	35241	4887	24069	103375
12 Limburg Sum of ext weiland		1551	368	152	928	579	1044	4622
Total Sum of weiland		20796	4672	1680	883144	11186	61911	983389
Total Sum of bouwland		458858	55344	32584	215107	27142	137351	926386
Total Sum of overig		756	10150	1621	1171	142	911	14751
Total Sum of ha_cult		480416	70163	35886	1099415	38473	200181	1924534
Total Sum of ext weiland		14094	3045	1112	54133	6816	12130	91330

Bron: CBS, Landbouwtelling 2005.

Indicator 4	<p>Farm structure</p> <p>This indicator consists in 5 sub-indicators:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Number of farms • Utilised agricultural area • Average area farm size and distribution • Average economic farm size and distribution • Labour force
-------------	---

Tabel 4.1 Aantal landbouwbedrijven naar type en totaal, 1999

Min of bedrijven	provlbl	crolbl	typbl										Totaal
			01 akkerb.	02 tuinb.	03 blijvende teelten	04 graasdielbedr.	05 hokdielbedr.	06 gewassencomb.	07 gewas/veeteeltcomb.	08 overige comb.			
01 Groningen			679	7	43	225	31	23	5	134	1147		
	010 Oost-Groningen					225	31	23	5	134			
	020 Delfzijl en omstreken		143	10	3	220	14	10	7	22	429		
	030 Overig Groningen		616	102	25	1713	79	28	19	97	2679		
02 Friesland			404	74	19	2706	55	51	24	71	3404		
	090 Noord Friesland					2706	55	51	24	71			
	100 Zuidwest Friesland		41	15	4	1279	28	1	11	11	1390		
	110 Zuidoost Friesland		52	23	15	2233	98	8	18	24	2471		
03 Drenthe			253	19	14	770	20	6	5	81	1168		
	170 Noord Drenthe					770	20	6	5	81			
	180 Zuidoost Drenthe		685	112	26	501	67	26	14	173	1604		
	190 Zuidwest Drenthe		299	50	36	1560	134	26	46	82	2233		
04 Overijssel			249	121	32	3623	371	23	163	127	4709		
	250 Noord Overijssel					3623	371	23	163	127			
	260 Zuidwest Overijssel		68	16	14	1099	156	11	102	87	1553		
	270 Twente		255	52	62	3596	619	21	495	266	5366		
05 Flevoland			1291	181	145	317	15	187	9	123	2268		
	950 IJsselmeerpolders					317	15	187	9	123			
06 Gelderland			121	99	84	3417	1009	37	568	153	5488		
	330 Veluwe					3417	1009	37	568	153			
	340 Achterhoek		389	67	72	3674	808	53	443	368	5874		
	350 Arnhem/Nijmegen		195	405	212	1178	226	64	83	156	2519		
	360 Zuidwest Gelderland		94	548	767	1413	101	61	66	151	3201		
07 Utrecht			48	185	265	2765	231	25	190	79	3788		
	420 Utrecht					2765	231	25	190	79			
08 Noordholland			481	1341	148	1158	22	191	16	90	3447		
	480 Kop van Noordholland					1158	22	191	16	90			
	490 Alkmaar en omstreken		44	262	10	402	10	24	2	20	774		
	500 IJmond		6	179	4	93	1	5		2	290		

	510 Agglomeratie Haarlem	5	23	2	41	1				72
	520 Zaanstreek	10	1		106		2			119
	531 Amsterdam	6	20		70		2		4	102
	532 Overig Amsterdam	210	577	44	881	7	35	1	19	1774
	540 Het Gooi en Vechtstreek	2	21	7	224	3	2	1	2	262
09	Zuidholland	10	974	17	295	1	11	1	5	1314
	600 Aggl. Leiden en Bollenstreek	8	250	7	165	5	4	3	1	443
	610 Aggl. 'sGravenhage	10	2317	31	206	6	9	1	5	2585
	620 Delft en Westland	67	396	679	1079	43	76	42	27	2409
	630 Oost Zuidholland	153	380	27	259	5	59	7	33	923
	641 Rijnmond	586	608	81	386	30	130	17	78	1916
	642 Overig Rijnmond	62	87	94	1083	32	19	15	28	1420
10	Zeeland	1193	26	57	167	10	58	7	137	1655
	720 Overig Zeeland	1319	142	384	347	46	145	18	214	2615
11	Brabant	814	754	488	1236	207	190	65	275	4029
	790 Midden Noordbrabant	392	304	161	1663	540	57	157	242	3516
	801 Stadsgewest 'sHertogenbosch	82	49	32	472	117	18	47	45	862
	802 Overig Nooroost Noordbrabant	420	226	118	1759	1043	66	234	263	4129
	810 Zuidoost Noordbrabant	423	328	170	1785	1110	77	223	266	4382
12	Limburg	292	995	273	635	526	198	126	214	3259
	880 Midden Limburg	325	217	85	571	357	132	100	192	1979
	890 Zuid Limburg	451	37	183	603	33	52	21	204	1584
Totaal Nederland		13253	12600	4940	47975	8216	2220	3376	4571	97151

Bron: CBS Landbouwtelling.

Tabel 4.2 Landbouwareaal in Nederland, 1994-2004 (ha)

prov	corname	Data	1994	2004
01	Groningen	Sum of weiland	6388	8079
	010 Oost-Groningen	Sum of bouwland	49418	44781
		Sum of overig	0	524
		Grand Total	8216	2220
		Grand Total Grand Total	6388	8079
		Sum of bouwland	49418	44781
		Sum of overig	0	524

	Sum of ha_cult	55804	53384
	Sum of ext weiland	478	1208
020 Delfzijl en omstreken	Sum of weiland	6557	7326
	Sum of bouwland	12568	12918
	Sum of overig	3	123
	Sum of ha_cult	19127	20367
	Sum of ext weiland	334	483
030 Overig Groningen	Sum of weiland	46192	46967
	Sum of bouwland	43963	43040
	Sum of overig	58	470
	Sum of ha_cult	90211	90477
	Sum of ext weiland	2074	3523
01 Groningen Sum of weiland		59137	62372
01 Groningen Sum of bouwland		105949	100739
01 Groningen Sum of overig		61	1117
01 Groningen Sum of ha_cult		165142	164228
01 Groningen Sum of ext weiland		2886	5214
02 Friesland	Sum of weiland	83599	81519
090 Noord Friesland	Sum of bouwland	21452	25091
	Sum of overig	48	166
	Sum of ha_cult	105096	106776
	Sum of ext weiland	3487	6209
100 Zuidwest Friesland	Sum of weiland	42169	41439
	Sum of bouwland	2771	5023
	Sum of overig	5	22
	Sum of ha_cult	44942	46483
	Sum of ext weiland	1620	2160
110 Zuidboost Friesland	Sum of weiland	67371	63463
	Sum of bouwland	7694	11918
	Sum of overig	1	54
	Sum of ha_cult	75064	75434
	Sum of ext weiland	2486	3869
02 Friesland Sum of weiland		193139	186421

02 Friesland	Sum of bouwland	31917	42032
02 Friesland	Sum of overig	54	242
02 Friesland	Sum of ha_cult	225102	228693
02 Friesland	Sum of ext weiland	7593	12238
03 Drenthe	170 Noord Drenthe	21919	18152
	Sum of bouwland	30845	18265
	Sum of overig	8	256
	Sum of ha_cult	52771	36672
	Sum of ext weiland	1126	1436
	180 Zuidoost Drenthe	12371	13245
	Sum of bouwland	39952	43562
	Sum of overig	208	621
	Sum of ha_cult	52529	57429
	Sum of ext weiland	601	1804
	190 Zuidwest Drenthe	35058	32591
	Sum of bouwland	19984	25925
	Sum of overig	3	171
	Sum of ha_cult	55045	58688
	Sum of ext weiland	1357	2098
03 Drenthe	Sum of weiland	69348	63988
03 Drenthe	Sum of bouwland	90781	87752
03 Drenthe	Sum of overig	219	1048
03 Drenthe	Sum of ha_cult	160345	152789
03 Drenthe	Sum of ext weiland	3084	5338
04 Overijssel	250 Noord Overijssel	76078	66928
	Sum of bouwland	24315	27458
	Sum of overig	37	159
	Sum of ha_cult	100431	94543
	Sum of ext weiland	3238	5181
	260 Zuidwest Overijssel	19012	20209
	Sum of bouwland	7076	10452
	Sum of overig	2	29
	Sum of ha_cult	26095	30692

		Sum of ext weiland	1149	1329
	270 Twente	Sum of weiland	56213	57057
		Sum of bouwland	28307	30169
		Sum of overig	31	330
		Sum of ha_cult	84551	87556
		Sum of ext weiland	4531	4909
	04 Overijssel	Sum of weiland	151303	144194
	04 Overijssel	Sum of bouwland	59698	68079
	04 Overijssel	Sum of overig	70	518
	04 Overijssel	Sum of ha_cult	211077	212791
	04 Overijssel	Sum of ext weiland	8918	11419
	05 Flevoland	950 IJsselmeerpolders	12680	11505
		Sum of weiland	80360	79255
		Sum of bouwland	102	212
		Sum of overig	93140	90972
		Sum of ha_cult	767	971
		Sum of ext weiland	12680	11505
	05 Flevoland	Sum of weiland	80360	79255
	05 Flevoland	Sum of bouwland	102	212
	05 Flevoland	Sum of overig	93140	90972
	05 Flevoland	Sum of ha_cult	767	971
	05 Flevoland	Sum of ext weiland	48824	44336
	06 Gelderland	330 Veluwe	14299	16513
		Sum of weiland	50	277
		Sum of bouwland	63172	61128
		Sum of overig	4493	5879
		Sum of ha_cult	67602	62228
		Sum of ext weiland	34281	37225
	340 Achterhoek	Sum of weiland	17	223
		Sum of bouwland	101904	99679
		Sum of overig	4483	3719
		Sum of ha_cult	27194	27533
		Sum of ext weiland	15804	16077
	350 Arnhem/Nijmegen	Sum of weiland		
		Sum of bouwland		

	Sum of overig	277	521
	Sum of ha_cult	43277	44128
	Sum of ext weiland	2878	7187
360 Zuidwest Gelderland	Sum of weiland	31908	28970
	Sum of bouwland	14182	14464
	Sum of overig	276	464
	Sum of ha_cult	46363	43902
	Sum of ext weiland	3196	3328
06 Gelderland	Sum of weiland	175528	163067
	Sum of bouwland	78566	84279
	Sum of overig	620	1485
06 Gelderland	Sum of ha_cult	254716	248837
	Sum of ext weiland	15050	20113
07 Utrecht	Sum of weiland	61977	58345
	Sum of bouwland	8547	10466
	Sum of overig	217	230
	Sum of ha_cult	70744	69041
	Sum of ext weiland	4042	3981
07 Utrecht	Sum of weiland	61977	58345
	Sum of bouwland	8547	10466
	Sum of overig	217	230
	Sum of ha_cult	70744	69041
	Sum of ext weiland	4042	3981
08 Noordholland	Sum of weiland	31172	29774
	Sum of bouwland	41035	43391
	Sum of overig	211	278
	Sum of ha_cult	72415	73445
	Sum of ext weiland	2472	2739
490 Alkmaar en omstreken	Sum of weiland	10319	7939
	Sum of bouwland	3860	4378
	Sum of overig	116	139
	Sum of ha_cult	14295	12458
	Sum of ext weiland	696	885

500 IJmond	Sum of weiland	2169	3171
	Sum of bouwland	669	736
	Sum of overig	41	36
	Sum of ha_cult	2877	3945
	Sum of ext weiland	111	321
510 Agglomeratie Haarlem	Sum of weiland	1208	1325
	Sum of bouwland	325	390
	Sum of overig	3	3
	Sum of ha_cult	1535	1719
	Sum of ext weiland	44	146
520 Zaanstreek	Sum of weiland	3129	2417
	Sum of bouwland	341	477
	Sum of overig	4	25
	Sum of ha_cult	3473	2919
	Sum of ext weiland	120	132
531 Amsterdam	Sum of weiland	1879	1734
	Sum of bouwland	282	225
	Sum of overig	27	14
	Sum of ha_cult	2188	1973
	Sum of ext weiland	199	175
532 Overig Amsterdam	Sum of weiland	21555	21169
	Sum of bouwland	13305	11280
	Sum of overig	608	511
	Sum of ha_cult	35468	32957
	Sum of ext weiland	1722	2329
540 Het Gooi en Vechtstreek	Sum of weiland	4683	4580
	Sum of bouwland	299	575
	Sum of overig	10	7
	Sum of ha_cult	4994	5161
	Sum of ext weiland	270	567
08 Noordholland Sum of weiland		76114	72109
08 Noordholland Sum of bouwland		60116	61452
08 Noordholland Sum of overig		1020	1013

08 Noordholland	Sum of ha_cult	137245	134577
08 Noordholland	Sum of ext weiland	5634	7294
09 Zuidholland	600 Aggl. Leiden en Bollenstreek	5829	5677
	Sum of weiland	3669	3680
	Sum of bouwland	335	296
	Sum of overig	9836	9655
	Sum of ha_cult	470	369
	Sum of ext weiland	3428	2656
610 Aggl. 'sGravenhage	Sum of weiland	641	255
	Sum of bouwland	393	157
	Sum of overig	4461	3068
	Sum of ha_cult	169	218
	Sum of ext weiland	5280	4397
620 Delft en Westland	Sum of weiland	1077	862
	Sum of bouwland	3616	3294
	Sum of overig	9972	8551
	Sum of ha_cult	529	261
	Sum of ext weiland	24932	23799
630 Oost Zuidholland	Sum of weiland	6880	6955
	Sum of bouwland	329	328
	Sum of overig	32142	31080
	Sum of ha_cult	1635	1533
	Sum of ext weiland	5380	4708
641 Rijnmond	Sum of weiland	8866	8116
	Sum of bouwland	368	455
	Sum of overig	14613	13281
	Sum of ha_cult	506	624
	Sum of ext weiland	9958	10194
642 Overig Rijnmond	Sum of weiland	34619	32644
	Sum of bouwland	993	1107
	Sum of overig	45566	43948
	Sum of ha_cult	1347	1527
	Sum of ext weiland	26881	23935
650 Zuidoost Zuidholland	Sum of weiland		

		Sum of bouwland	4871	5099
		Sum of overig	89	68
		Sum of ha_cult	31844	29100
		Sum of ext weiland	1544	1182
09	Zuidholland	Sum of weiland	81688	75366
09	Zuidholland	Sum of bouwland	60623	57611
09	Zuidholland	Sum of overig	6123	5705
09	Zuidholland	Sum of ha_cult	148434	138683
09	Zuidholland	Sum of ext weiland	6200	5714
10	Zeeland	710 Zeeuwsch Vlaanderen	4886	5328
		Sum of weiland	49432	45719
		Sum of overig	5	105
		Sum of ha_cult	54323	51153
		Sum of ext weiland	1125	985
		720 Overig Zeeland	8797	9992
		Sum of weiland	61533	59442
		Sum of bouwland	62	175
		Sum of overig	70391	69608
		Sum of ha_cult	1390	1764
		Sum of ext weiland	13683	15320
10	Zeeland	Sum of weiland	110965	105161
10	Zeeland	Sum of bouwland	67	280
10	Zeeland	Sum of overig	124714	120761
10	Zeeland	Sum of ha_cult	2515	2749
10	Zeeland	Sum of ext weiland	25342	20116
11	Brabant	780 West Noordbrabant	47812	46563
		Sum of weiland	448	687
		Sum of bouwland	73607	67365
		Sum of overig	2160	2443
		Sum of ha_cult	27638	25516
		Sum of ext weiland	29699	36777
		790 Midden Noordbrabant	141	342
		Sum of weiland	57477	62633
		Sum of bouwland		
		Sum of overig		
		Sum of ha_cult		

	Sum of ext weiland	2571	2749
801 Stadsgewest 'sHertogenbosch	Sum of weiland	8366	5757
	Sum of bouwland	7133	6019
	Sum of overig	52	54
	Sum of ha_cult	15553	11831
	Sum of ext weiland	806	768
802 Overig Nooroost Noordbrabant	Sum of weiland	27525	22972
	Sum of bouwland	32324	35028
	Sum of overig	71	182
	Sum of ha_cult	59923	58187
	Sum of ext weiland	2186	2982
810 Zuidoost Noordbrabant	Sum of weiland	28815	24603
	Sum of bouwland	36199	34708
	Sum of overig	196	460
	Sum of ha_cult	65211	59771
	Sum of ext weiland	2436	2735
11 Brabant Sum of weiland		117686	98964
11 Brabant Sum of bouwland		153167	159095
11 Brabant Sum of overig		908	1725
11 Brabant Sum of ha_cult		271771	259787
11 Brabant Sum of ext weiland		10159	11677
12 Limburg	Sum of weiland	13630	11086
870 Noord Limburg	Sum of bouwland	27475	27774
	Sum of overig	698	968
	Sum of ha_cult	41802	39826
	Sum of ext weiland	1521	1756
880 Midden Limburg	Sum of weiland	11670	10026
	Sum of bouwland	21756	23441
	Sum of overig	46	168
	Sum of ha_cult	33474	33633
	Sum of ext weiland	1398	1761
890 Zuid Limburg	Sum of weiland	12997	10626
	Sum of bouwland	20722	19250

	5	40
	33722	29916
	1180	1105
	38297	31738
	69953	70465
	749	1176
	108998	103375
	4099	4622
Nederland		
Total Sum of weiland	1050580	983389
Total Sum of bouwland	910642	926386
Total Sum of overig	10210	14751
Total Sum of ha_cult	1971428	1924534
Total Sum of ext weiland	70947	91330

Bron: CBS Landbouwtelling.

Tabel 4.3 Arbeidskrachten in Nederland, 1975-2004

		Arbeidskrachten - regelmatig werkzaam - en arbeidsjareenheden									
		<i>Workers and labour year units</i>									
		1975	1979	1985	1989	1995	2000	2001	2002	2003	2004
1 000 personen											
Gezinsarbeidskrachten 1)											
mannen		186.7	170.7	170.5	164.5	144.7	132.5	126.2	117.2	115.0	109.5
vrouwen		88.4	75.2	75	73.6	70.2	61.9	59.9	61.2	61.6	58.3
totaal		275.1	245.9	245.5	238.1	215	194.4	186.1	178.4	176.6	167.8
Niet-gezinsarbeidskrachten											
mannen		33.4	33.8	36.7	40.9	44.5	57.9	55.5	51.2	50.8	40.3
vrouwen		2.7	4.3	7.1	11.2	16.7	29.9	27.6	28.5	27.8	21.5
totaal		36.1	38.1	43.8	52.1	61.2	87.7	83.1	79.8	78.6	61.8
Totaal arbeidskrachten											
mannen		220.1	204.6	207.2	205.4	189.2	190.4	181.7	168.5	165.7	149.8
vrouwen		91.2	79.5	82.1	84.8	86.9	91.7	87.5	89.7	89.4	79.8
totaal		311.3	284.1	289.3	290.2	276.2	282.1	269.2	258.2	255.2	229.7
1 000 arbeidsjareenheden											
Gezinsarbeidskrachten 1)											
mannen		165.8	151.3	147.2	136.3	115.9	103.1	97.3	90.4	88.7	83.8
vrouwen		48.3	44.3	43.1	40.1	37.7	35.9	34.5	34.9	32.7	31.9
totaal		214.1	195.5	190.2	176.4	153.6	139	131.8	125.3	121.3	115.8
Niet gezinsarbeidskrachten											
mannen		29.2	31.4	32.1	33.8	37.8	43.1	41.7	37.9	36.4	29.9
vrouwen		1.9	3.1	4.9	7.4	10.6	15.9	14.9	15.4	14.5	11.9
totaal		31.1	34.4	37	41.2	48.4	59.1	56.6	53.4	51	41.8
Totaal arbeidskrachten											
mannen		195.0	182.7	179.3	170.1	153.7	146.2	138.9	128.3	125.1	113.8
vrouwen		50.2	47.4	47.9	47.5	48.3	51.8	49.4	50.3	47.2	43.8
totaal		245.2	229.9	227.2	217.6	202	198	188.4	178.7	172.3	157.6

Bron: CBS Landbouwtelling ■.

N.B.: M.i.v. 1983 zijn uitwonende meewerkende kinderen bij gezinsarbeidskrachten, daarvoor bij niet-gezinsarbeidskrachten geteld.

1) Zie de toelichting aan het begin van dit hoofdstuk.

Tabel 4.4 Bedrijven naar nge-klasse en hoofdbedrijfstype (NEG)

Holdings by dsu-class and main type of holding (DCT)

...nge-klasse	3		12		16		20		24		32		40		50		70		100		150		totaal
	tot	12	tot	16	tot	20	tot	24	tot	32	tot	40	tot	50	tot	70	tot	100	tot	150	en	meer	
Akkerbouwbedrijven																							
1990	4117	970	774	607	1077	1027	1290	2415	2282	1203	503	16265											
1995	3790	851	689	595	924	789	1003	1873	1992	1407	750	14663											
2000	3522	918	670	546	878	717	799	1585	1757	1375	982	13749											
2001	3428	831	633	522	867	730	815	1439	1552	1203	891	12911											
2002	3408	814	666	521	878	714	771	1395	1500	1183	906	12756											
2003	3443	871	677	514	869	708	834	1343	1451	1077	824	12611											
2004	3487	871	662	544	873	667	794	1310	1436	1124	859	12627											
Tuinbouwbedrijven																							
1990	1841	674	651	607	1185	1148	1244	2190	2690	2796	2939	17965											
1995	1149	456	448	416	785	741	887	1607	2017	2645	4738	15889											
2000	813	330	338	294	603	551	639	1241	1446	1988	5038	13281											
2001	703	291	288	274	539	475	579	1027	1320	1785	5036	12317											
2002	659	289	259	263	480	435	567	959	1195	1714	4973	11793											
2003	594	246	249	241	452	424	522	945	1135	1595	4921	11324											
2004	526	260	240	207	444	384	476	912	1077	1471	4748	10745											
Blijvende teeltbedrijven																							
1990	1188	419	367	350	620	541	512	755	533	289	188	5762											
1995	872	304	281	234	453	423	489	726	818	624	526	5750											
2000	747	284	242	239	463	371	404	722	692	503	479	5146											
2001	721	267	223	234	416	345	436	700	625	465	483	4915											
2002	710	248	215	204	378	338	393	698	595	459	523	4761											
2003	615	223	222	179	357	293	375	679	630	497	598	4668											
2004	573	220	202	178	334	286	365	660	644	492	618	4572											

Graasdierbedrijven																									
1990	15282	2911	2295	2339	4389	4908	6186	10405	6720	2314	577	58326	1990	2030	670	595	512	1019	1029	1408	2260	1354	607	323	11807
1995	13329	2833	2159	1693	2499	2292	2905	6780	9814	7636	2673	54613	1995	1084	388	401	382	677	631	875	1838	2022	1291	825	10414
2000	11584	2431	1913	1488	2241	1828	2296	5299	8432	6859	2704	47075	2000	391	266	242	229	515	427	533	1195	1643	1567	1374	8382
2001	11544	2549	1869	1422	2083	1798	2103	4703	7820	7301	2995	46187	2001	311	190	196	206	470	344	498	1012	1518	1538	1358	7641
2002	11158	2323	1788	1341	2068	1719	2017	4454	7589	6984	2935	44376	2002	277	160	186	205	402	403	447	985	1433	1428	1272	7198
2003	10771	2211	1641	1263	2061	1658	2034	4352	7456	6704	2850	43001	2003	331	172	206	186	341	331	408	936	1167	987	852	5917
2004	10673	2147	1666	1200	1937	1641	1955	4229	7056	6815	2947	42266	2004	283	163	187	204	328	330	371	898	1179	1049	908	5900
Hokdierbedrijven																									
Gewassencombinaties																									
1990	608	212	180	162	280	208	210	340	296	206	104	2806	1990	608	212	180	162	280	208	210	340	296	206	104	2806
1995	324	143	126	135	223	182	199	294	343	286	229	2484	1995	324	143	126	135	223	182	199	294	343	286	229	2484
2000	271	105	87	77	147	163	151	250	248	295	301	2095	2000	271	105	87	77	147	163	151	250	248	295	301	2095
2001	209	93	88	77	157	137	141	221	250	241	275	1889	2001	209	93	88	77	157	137	141	221	250	241	275	1889
2002	189	81	80	68	154	135	148	221	270	240	333	1919	2002	189	81	80	68	154	135	148	221	270	240	333	1919
2003	185	63	90	73	121	128	145	204	259	243	328	1839	2003	185	63	90	73	121	128	145	204	259	243	328	1839
2004	166	71	67	61	130	122	114	205	213	241	310	1700	2004	166	71	67	61	130	122	114	205	213	241	310	1700
Veeteeltcombinaties																									
1990	1207	401	312	275	481	509	697	1062	752	339	122	6157	1990	1207	401	312	275	481	509	697	1062	752	339	122	6157
1995	663	317	226	212	350	284	303	613	716	561	316	4561	1995	663	317	226	212	350	284	303	613	716	561	316	4561
2000	220	154	153	142	244	195	197	403	503	513	385	3109	2000	220	154	153	142	244	195	197	403	503	513	385	3109
2001	183	133	115	106	238	193	186	303	400	473	376	2706	2001	183	133	115	106	238	193	186	303	400	473	376	2706
2002	163	120	120	113	199	166	161	270	401	460	360	2533	2002	163	120	120	113	199	166	161	270	401	460	360	2533
2003	196	128	100	131	177	133	117	210	274	297	225	1988	2003	196	128	100	131	177	133	117	210	274	297	225	1988
2004	192	130	107	121	138	108	139	189	265	311	260	1960	2004	192	130	107	121	138	108	139	189	265	311	260	1960

Gewassen-/veeteeltcombinaties																	
	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	Totaal	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	Totaal	
	2148	1603	1417	1305	1234	1196	1195	28421	28421	22814	18965	18404	17798	17331	17095	8005	124903
	487	405	367	328	310	348	344	6744	6744	5697	4855	4682	4345	4262	4206	8005	4858
	328	296	241	272	239	248	273	5502	5502	4626	3886	3684	3553	3433	3404	8005	4858
	254	232	230	212	195	237	240	5106	5106	3899	3245	3053	2910	2824	2755	8005	4858
	417	321	355	311	304	325	317	9468	9468	6232	5446	5081	4863	4703	4501	8005	4858
	342	237	240	229	221	248	232	9712	9712	5579	4492	4251	4131	3923	3770	8005	4858
	380	223	188	179	222	196	200	11927	11927	6884	5207	4937	4726	4631	4414	8005	4858
	627	399	320	303	298	302	290	20054	20054	14130	11015	9708	9280	8971	8693	8005	4858
	479	473	400	320	353	312	305	15106	15106	18195	15121	13805	13336	12684	12175	8005	4858
	251	372	423	373	418	361	339	8005	8005	14822	13523	13379	12886	11761	11842	8005	4858
	102	267	465	385	450	380	380	4858	4858	10324	11728	11799	11752	10978	11030	8005	4858
	5815	4828	4646	4217	4244	4153	4115	124903	124903	113202	97483	92783	89580	85501	83885	8005	4858

Bron: CBS Landbouwtelling ■.

Tabel 4.5 Bedrijven naar bedrijfsgrootte (ha) en hoofdbedrijfstype (NEG)
Holdings by size (ha) and main type of holding (DCT)

	bedrijven met ... ha cultuurgrond										totaal
	0	0,01-<1	1-<5	5-<10	10-<20	20-<30	30-<50	50-<100	100 e.m.	bedrij-ven	
Akkerbouwbedrijven	-	-	1779	2430	2688	2311	3773	2791	493	16265	
1990	-	-	1779	2430	2688	2311	3773	2791	493	16265	

1995	-	2	1516	2348	2529	1914	3110	2695	549	14663
2000	-	-	1278	2243	2545	1751	2692	2565	675	13749
2001	-	-	1120	2032	2411	1656	2465	2515	712	12911
2002	-	-	1181	1966	2444	1573	2372	2498	722	12756
2003	-	2	1064	1970	2474	1554	2304	2479	764	12611
2004	-	-	1024	2039	2498	1537	2253	2483	793	12627
Tuinbouwbedrijven										
1990	415	5860	8653	1677	979	226	114	39	2	17965
1995	356	4822	7805	1448	906	315	159	72	6	15889
2000	310	3459	6612	1249	887	343	265	128	28	13281
2001	298	3077	6159	1198	823	324	257	146	35	12317
2002	296	3169	5619	1089	803	365	247	171	34	11793
2003	280	2945	5333	1079	812	362	275	188	50	11324
2004	245	2743	5027	1098	749	372	273	193	45	10745

Blijvende teeltbedrijven

1990	-	1168	2475	1018	833	172	77	18	1	5762
1995	-	1079	2456	999	897	202	82	32	3	5750
2000	-	834	2179	928	847	220	100	32	6	5146
2001	-	806	2066	849	823	211	116	38	6	4915
2002	2	816	1953	851	754	233	105	38	9	4761
2003	-	770	1924	827	778	218	97	43	11	4668
2004	-	738	1852	811	778	221	112	48	12	4572

Graasdierbedrijven

1990	537	611	8128	10030	15245	12362	9238	2046	129	58326
1995	428	660	9079	8633	11902	10842	10096	2785	188	54613
2000	588	646	7750	6883	8485	8247	10343	3795	338	47075
2001	715	629	7825	6544	8063	7536	10356	4132	387	46187
2002	770	611	7443	6164	7095	6857	10379	4605	452	44376
2003	753	674	7238	5719	6673	6465	10171	4808	500	43001
2004	860	635	7192	5596	6401	6036	9978	5025	543	42266

Hokdierbedrijven

1990	1737	2050	4626	2081	1154	128	29	2	-	11807
------	------	------	------	------	------	-----	----	---	---	-------

1995	1257	1594	4146	1918	1238	204	47	10	-	10414
2000	851	962	3268	1602	1272	297	107	23	-	8382
2001	753	823	2863	1506	1224	319	119	33	1	7641
2002	715	820	2625	1361	1190	329	119	38	1	7198
2003	650	700	2165	1073	968	260	79	21	1	5917
2004	613	690	2159	1112	929	262	108	27		5900

Gewassencombinaties

1990	-	184	660	577	636	362	272	100	15	2806
1995	-	152	500	423	526	350	333	166	34	2484
2000	-	113	407	306	417	300	284	220	48	2095
2001	-	85	356	266	385	250	285	212	50	1889
2002	-	97	299	245	391	270	322	221	74	1919
2003	-	101	252	235	366	271	305	238	71	1839
2004		87	259	208	325	239	289	226	67	1700

Veeteeltcombinaties

1990	24	116	1296	1580	2247	604	239	46	5	6157
1995	20	103	851	1139	1545	555	278	60	10	4561
2000	20	45	362	615	1056	530	359	109	13	3109
2001	25	30	299	499	890	476	360	112	15	2706
2002	19	29	248	441	755	475	388	159	19	2533
2003	16	30	255	382	584	316	264	126	15	1988
2004	10	19	255	368	548	339	275	133	13	1960

Gewassen-/veeteeltcombinaties

1990	1	57	1043	1503	1446	794	648	287	36	5815
1995	-	41	850	1142	1165	615	615	323	77	4828
2000	-	27	680	993	1083	637	650	453	123	4646
2001	1	24	601	903	974	580	602	400	132	4217
2002	1	31	554	852	941	589	667	474	135	4244
2003	-	31	523	858	961	583	638	432	127	4153
2004		27	536	837	966	574	593	444	138	4115

Totaal

1990	2714	10046	28660	20896	25228	16959	14390	5329	681	124903
------	------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	------	-----	--------

1995	2061	8453	27203	18050	20708	14997	14720	6143	867	113202
2000	1769	6086	22536	14819	16592	12325	14800	7325	1231	97483
2001	1792	5474	21289	13797	15593	11352	14560	7588	1338	92783
2002	1803	5573	19922	12969	14373	10691	14599	8204	1446	89580
2003	1699	5253	18754	12143	13616	10029	14133	8335	1539	85501
2004	1728	4939	18304	12069	13194	9580	13881	8579	1611	83885

Bron: CBS Landbouwteiling ■.

Tabel 4.6 Agrarische bedrijven naar bedrijfsgrootte (ha), totaal en naar hoofdberoep 1)
Holdings by size (ha) and by main occupation

	bedrijven met ... ha cultuurgrond										bedrij-		opper-	
	0		0,01 tot 1		5 tot 10		20 tot 30		50 tot 100		ven		vlotte	
	tot	meer	tot	meer	tot	meer	tot	meer	tot	meer	100 en meer	totaal	totaal	
Alle bedrijven (aantal)														
1975	4264	14529	35814	30677	43995	19244	10860	2860	351	162594	2081964			
1980	3834	12200	30955	26101	37259	18783	12015	3469	378	144994	2020237			
1985	3650	11410	29216	22937	32179	18448	13455	4139	465	135899	2019023			
1990	2714	10046	28660	20896	25228	16959	14390	5329	681	124903	2005608			
1991	2797	9838	28546	20208	24058	16456	14474	5505	724	122606	1990856			
1992	2727	9853	28875	19478	23053	16006	14458	5707	779	120936	1985513			
1993	2446	9411	29190	19302	22383	15810	14493	5877	812	119724	1987651			
1994	2191	8921	27955	18723	21598	15361	14660	5947	828	116184	1971431			
1995	2061	8453	27203	18050	20708	14997	14720	6143	867	113202	1964747			
1996	1951	8081	26483	17515	19988	14637	14735	6345	932	110667	1981688			
1997	1829	7567	25403	17241	19233	14268	14843	6555	980	107919	1965121			
1998	1691	7010	24588	16488	18443	13696	15038	6861	1058	104873	1972758			
1999	1585	6515	23830	15783	17481	13093	15054	7084	1120	101545	1966951			
2000	1769	6086	22536	14819	16592	12325	14800	7325	1231	97483	1955527			

2001	1792	5474	21289	13797	15593	11352	14560	7588	1338	92783	1930924
2002	1803	5573	19922	12969	14373	10691	14599	8204	1446	89580	1949445
2003	1699	5253	18754	12143	13616	10029	14133	8335	1539	85501	1923083
2004	1728	4939	18304	12069	13194	9580	13881	8579	1611	83885	1928112

Hoofdberoep agrariër (aantal bedrijven) 1)

	ha										
1996	1425	6524	19950	13491	17657	13870	14204	6125	861	94107	1820895
1997	1425	6186	19714	13636	17102	13616	14365	6372	921	93337	1836501
1998	1294	5829	19286	13096	16354	13070	14579	6652	1002	91162	1848481
1999	1262	5474	18790	12532	15429	12488	14546	6858	1054	88433	1839407
2000	1431	5111	18004	11820	14613	11691	14337	7107	1159	85273	1832996
2001	1489	4612	17076	10971	13688	10726	14126	7368	1265	81321	1814247
2002	1462	4722	15931	10289	12571	10141	14193	7998	1385	78692	1841172
2003	1369	4514	14889	9627	11811	9482	13726	8086	1471	74975	1810928
2004	1382	4243	14566	9475	11463	9017	13464	8339	1532	73481	1811723

Specificatie 2004

naar hoofdbedrijfstype

1	-	-	672	1411	1869	1308	2088	2371	755	10474	440076
2	240	2552	4782	1045	724	365	267	182	45	10202	67731
3	-	608	1575	748	745	212	107	45	11	4051	33553
4	627	431	4927	4167	5609	5801	9788	4938	513	36801	1047563
5	507	546	1858	1044	899	253	108	27	-	5242	36625
6	-	73	214	166	292	226	272	221	65	1529	47439
7	8	12	165	297	506	333	270	131	12	1734	38528
8	-	21	373	597	819	519	564	424	131	3448	100213

Bron: CBS Landbouwtelling ■.

N.B.: voor de betekenis van de bedrijfstype no's zie tabel 21-a.

1) LEI-bewerking. Incl. rustend agrariërs.

Tabel 4.7 Arbeidskrachten voor land- en tuinbouwwerkzaamheden per provincie, regelmatig werkzaam, 2004

Labour force in agriculture and horticulture, regularly active, 2004

	gezinsarbeidskrachten 1)		niet-gezinsarbeidskrachten		totaal arbeidskrachten	
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
Groningen	5176	2589	862	279	6038	2868
Friesland	8885	4367	1412	314	10297	4681
Drenthe	5617	2914	1341	555	6958	3469
Overijssel	13669	7531	1702	580	15371	8111
Flevoland	2982	1692	1293	526	4275	2218
Gelderland	18256	9818	4201	2225	22457	12043
Utrecht	4294	2271	989	361	5283	2632
Noord-Holland	8235	4070	5773	3020	14008	7090
Zuid-Holland	12168	6056	11669	5662	23837	11718
Zeeland	4800	2316	927	370	5727	2686
Noord-Brabant	18118	10419	6699	4469	24817	14888
Limburg	7312	4269	3454	3151	10766	7420
Totaal Nederland	109512	58312	40322	21512	149834	79824

Bron: CBS Landbouwteiling ■.

Indicator 5	<p>Forestry structure</p> <p>This indicator consists in 3 sub-indicators:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Area of forest available for wood supply (FAWS) ▪ Ownership (% area of FAWS under "eligible" ownership) ▪ Average size of private holding (FOWL)
-------------	--

Forest available for wood supply (FAWS) is defined as "Forest where any legal, economic, or specific environmental restrictions do not have a significant impact on the supply of wood, which includes: areas where, although there are no such restrictions, harvesting is not taking place, for example areas included in long-term utilization plans or intentions".

FRA 2005 Categories / Designated function	Area (1000 hectares)					
	Primary function			Total area with function		
	1990	2000	2005	1990	2000	2005
Forest						
Production	31	4	4	203	274	279
Protection of soil and water	0	0	0	0	0	0
Conservation of biodiversity	19	90	90	206	296	301
Social services	9			216	296	301
Multiple purpose	280	266	271	not appl.	not appl.	not appl.
No or unknown function	6			not appl.	not appl.	not appl.
Total - Forest	345	360	365	not appl.	not appl.	not appl.

FRA 2005 Categories	Area (1000 hectares)				
	Forest		Other wooded land		
	1990	2000	1990	2000	2000
Private ownership	169	181	0	0	0
Public ownership	176	179	0	0	0
Unknown	0	0	0	0	0
TOTAL	345	360	0	0	0

Indicator 6	Forest productivity Average net annual volume increment (FAWS)(measured as 1000m ³ overbark / year / ha of FAWS)
-------------	---

FRA 2005 Categories	Volume (million cubic meters over bark)					
	Forest			Other wooded land		
	1990	2000	2005	1990	2000	2005
Growing stock	52	61	65	0	0	0
Commercial growing stock	42	49	52	0	0	0

- The growing stock, growth and removal survey (Houtoogstatistiek en prognose oogstbaar hout, HOSP) was a monitoring system of about 3000 permanent plots, which covered about 310,000 ha of the 350,000 ha of forest in the Netherlands. No monitoring plots are established on about 40,000 ha of forest that meets the FAO definition in this enquiry, but that has another type of land use, e.g. campsites, living areas, parking places, zoological gardens. Changes in this area of 40,000 ha cannot be estimated based on the HOSP monitoring system. In order to be able to give an indication for the growing stock in this area the report of Daamen (2002) is used. According to Daamen the average growing stock per hectare over the area (40,000 ha) that is not included in HOSP should be estimated as 87 m³ ha⁻¹. This value of 87 m³ ha⁻¹ is also used to calculate the growing stock for the area (65,000 ha) that was not in the 2000 survey (MFV).
- 80% of the total growing stock in the Netherlands is available for wood production and is for this reason considered as the commercial growing stock.

Indicator 7	Land use, 2000 % area in agricultural / forest / natural / artificial classes
-------------	--

Tabel 7.1 Bodemgebruik in Nederland en provincies

	1981	1985	1989	1993	1996	1996 1)	2000 1)
	km ²						
Landbouwgrond 2)	24133	23974	23991	23755	23508	23604	23260
Bossen	2955	3003	3098	3108	3233	3441	3501
Bebouwde grond	2836	2950	2970	3093	3201	3048	3183
Verkeer	1289	1328	1306	1331	1340	1125	1130
Recreatie	710	782	761	809	827	862	889
Natuurlijk terrein	1560	1497	1407	1409	1379	1343	1333
Bouwtterreinen	326	254	215	237	235	217	327
Overige gronden	119	133	134	137	150	160	159
Water 3)	3376	3414	5977	7148	7653	7726	7745
Totaal	37305	37334	39858	41028	41526	41526	41528

Bodemgebruik per provincie

Land utilization by province (end)

	Groningen	Friesland	Drenthe	Overijssel	Flevoland	Gelderland
	ha					
Specificatie 2000 1)						
Landbouwgrond 2)	192296	264947	194703	243627	102842	308122
w.o. glastuinbouw	98	94	367	102	261	671
Totaal bebouwd	14552	15309	13175	22751	6755	41603

w.o. woongebied	10437	11283	9703	15781	4672	28937
w.o. bedrijfsterrein	2932	2809	2068	4948	1451	7809
Semi-bebouwd	3757	2627	2116	2716	2674	4214
Verkeer	6377	8731	6769	10135	3434	15630
Recreatie	3627	4607	4420	6228	3775	12118
Bos	6924	11766	33034	36026	17662	95465
Droog natuurlijk terrein	2309	14962	6565	3521	487	19003
Nat natuurlijk terrein	3758	11978	3418	7668	4301	1351
Binnenwater	6694	65054	3838	9413	99300	16145
Buitenwater	56499	174107	0	0	0	0
Totaal	296793	574088	268038	342085	241230	513651

Utrecht Noord-Holland Zuid-Holland Zeeland Noord-Brabant Limburg

ha

Landbouwgrond 2)	83272	164401	178300	141500	316958	135082
w.o. glastuinbouw	251	1752	9214	124	1135	912
Totaal bebouwd	20181	41262	50450	9918	55450	26925
w.o. woongebied	14198	29382	33483	6619	37713	18932
w.o. bedrijfsterrein	3209	7957	12474	2602	12172	5513
Semi-bebouwd	1935	6173	8583	3871	6118	3789
Verkeer	5115	11252	13086	7412	17057	8042
Recreatie	4997	12272	14597	3957	12066	6215
Bos	18705	13172	8171	3628	73183	32390
Droog natuurlijk terrein	1235	13797	9091	3621	6550	2116
Nat natuurlijk terrein	719	3219	3479	4895	4548	746
Binnenwater	7785	71655	41659	14034	16246	5617
Buitenwater	0	68707	17159	100561	0	0
Totaal	143944	405910	344575	293397	508176	220922

Bron: CBS Bodemstatistiek ■

- 1) Cijfers volgens vernieuwde methodiek van inventariseren; in verband daarmee niet goed vergelijkbaar met de cijfers van voorgaande jaren.
- 2) Omvat de oppervlakte cultuurgrond uit de Landbouwtelling, tuinen voor eigen gebruik, cultuurgrond van niet-telplachtigen, verspreide bebouwing, water smaller dan 6 meter enz.
- 3) I.v.m. gemeentelijke indeling van Waddenzee, Noordzee en IJsselmeer is de oppervlakte water vanaf 1989 aanzienlijk groter dan voordien.

Tabel 7.2 Land use in the NUTS3-regions of the Netherlands, 1996-2004

	2000			
	bebouwd	bos en natuur	recreatie	landbouw
Oost-Groningen	5.8	5.6	1.6	83.0
Deelfzijl en omgeving	5.9	2.1	1.3	85.2
Overig Groningen	6.5	6.3	1.6	81.0
Noord-Friesland	4.7	14.5	1.4	75.8
Zuidwest-Friesland	4.1	4.3	1.5	86.3
Zuidoost-Friesland	4.6	11.1	1.2	79.4
Noord-Drenthe	5.0	17.0	1.8	72.9
Zuidoost-Drenthe	5.5	12.2	1.6	76.5
Zuidwest-Drenthe	4.3	20.4	1.6	70.4
Noord-Overijssel	4.8	13.5	1.6	75.9
Zuidwest-Overijssel	6.8	13.4	1.8	74.1
Twente	9.0	15.1	2.1	69.7
Veluwe	7.6	42.7	2.5	44.1
Achterhoek	5.6	11.6	1.6	77.9
Arnhem/Nijmegen	15.1	18.3	4.0	56.5
Zuidwest-Gelderland	7.2	4.1	1.9	80.7
Flevoland	4.8	15.8	2.7	72.4
Utrecht	14.8	15.2	3.7	61.1
Kop van Noord-Holland	6.7	6.8	2.5	80.2
Alkmaar en omgeving	15.4	16.3	3.4	59.6
IJmond	25.1	30.1	8.9	28.9
Agglomeratie Haarlem	25.6	43.9	8.1	16.9

Zaanstreek	21.3	4.7	4.6	61.0
Groot-Amsterdam	21.8	3.4	6.8	56.6
Het Gooi en Vechtstreek	25.0	28.3	5.1	35.2
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	23.3	12.3	6.5	51.7
Agglomeratie 's -Gravenhage	35.5	16.7	12.6	23.0
Delft en Westland	17.2	4.3	3.8	66.0
Oost-Zuid-Holland	9.7	2.0	2.6	81.7
Groot-Rijnmond	18.4	8.1	5.5	58.6
Zuidoost Zuid-Holland	13.2	5.0	3.1	72.0
Zeeuwsch-Vlaanderen	4.7	5.8	1.5	83.2
Overig Zeeland	6.1	7.3	2.7	75.0
West-Noord-Brabant	11.6	12.7	2.0	67.7
Midden-Noord-Brabant	10.7	16.5	2.8	65.2
Noordoost-Noord-Brabant	10.5	11.9	2.4	70.4
Zuidoost-Noord-Brabant	12.0	26.1	2.6	55.0
Noord-Limburg	8.0	20.5	2.3	64.2
Midden-Limburg	9.5	19.0	2.0	64.1
Zuid-Limburg	20.7	8.5	4.4	58.7

Bron: Eurostat, database (website).

Indicator 8	LFA % UAA in non LFA / LFA mountain / other LFA / LFA with specific handicaps
-------------	--

Het totale areaal LFA in Nederland (stand van zaken 2006) is 232.945,765 ha. Dit valt allemaal onder LFA met specifieke handicaps.

Tabel 8.1 LFA in Nederland, 2006

	ha	Als % UAA
LFA met specifieke handicaps	232.945	12.1
Niet-LFA	1.691.580	87.9
Totaal UAA	1.924.525	100.0

Bron: UAA uit Landbouwcijfers 2006.

Indicator 9	<p>Areas of extensive agriculture</p> <ul style="list-style-type: none"> • % Utilised Agricultural Area for extensive arable crops • % Utilised Agricultural Area for extensive grazing
-------------	---

This indicator provides useful information on the agro-economic context in which the policy is implemented. It reflects more the natural conditions rather than the actual current intensity of production.

Extensive agriculture is defined as :

- For area under arable crops production (except forage crops), when the regional yield for cereals (excluding rice) is less than 60% of the EU-27 average,
- For grazing livestock production (cattle, sheep & goats), when the stocking density does not exceed 1 Livestock Unit per hectare of forage area (forage crops, permanent pastures and meadows).

Vermoedelijk hebben we in Nederland geen 'Utilised Agricultural Area for extensive arable crops' volgens bovenstaande definitie.

Extensief graslandgebruik vindt vermoedelijk plaats in de buitendijkse gebieden en in natuurgebieden. Volgens de CBS, Landbouwtelling 2005 hebben we bijna 115.000 ha extensief weiland, wat overeenkomt met zo'n 6% van het landbouwareaal.

Indicator 10	<p>Natura 2000 area</p> <p>This indicator consists in 3 sub-indicators:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ % of territory under Natura 2000 ▪ % UAA under Natura 2000 ▪ % forest area under Natura 2000
--------------	--

Tabel 10.1 Protected areas for biodiversity: Habitats and Birds Directives (% of total area)

	Habitats Directive		Birds Directives	
	2002	2003	2002	2003
EU 15	12.3	12.5	5.5	7.5
Nederland	8.2	9.5	1.6	1.6

Bron: Eurostat, Newcronos.

Volgens de Natuurbalans 2005 (MNP, 2005: 56) zijn er sinds 2004 geen nieuwe aanwijzingen of aanmeldingen van nieuwe gebieden geweest onder de Vogel- en Habitat-richtlijn.

% UAA under Natura 2000

Area of Annex I agricultural habitat types in pSCIs and SCIs: The 33 habitat types from Annex I of the Habitats Directive that depend on a continuation of extensive farming practices are listed below. These habitats are typically open semi-natural habitats such as grasslands, or species rich hay and *Molinia* meadows, or heaths and fens. Without management these habitat types will lose most of their typical species composition via the invasion of shrubs and tree species. We assume that the ha covered with these habitats (22606 ha) are those Natura 2000 areas which coincide with agricultural area (UAA). For the Netherlands, this would imply that approximately 1% of UAA (about 2 million ha) is covered with Natura 2000 areas.

Tabel 10.2 Extent of Annex I targeted agricultural habitats and of broad agricultural habitat types in EU-15 Member States (geen aanduiding van jaar)

Member State	Total terrestrial area of pSCIs and SCIs (ha)	Member State Area (km ²)	Proportion of MS terrestrial surface covered by pSCIs and SCIs (%)	Area of Annex I agricultural habitat types in pSCIs and SCIs (ha)	% of Annex I agricultural habitat types in pSCIs and SCIs (%)
EU-15	39748837	3205980	12	6956547	18
NL	395497	41526	10	22606	6

Source: EEA, Irena, Fact sheet 4.

Andere schattingen wijzen uit dat slechts 35000 ha van het Nederlandse landbouwareaal onder de Habitat en Vogelrichtlijn valt (Esch, J. van, N. Hazendonk, H. van den Ancker en B. Looise (2003), Natuurlijke handicaps in gebieden waar landbouw gewenst is; Schetsen van de 'tweede laag' locaties Ede, Rapport EC-LNV nr 2003/23, p. 16).IN dat geval gaat het om 1,5 à 2% van het Nederlandse landbouwareaal.

We have no information on the % forest area under Natura 2000.

Indicator 11	Biodiversity: Protected forest % FOWL protected to conserve biodiversity, landscapes and specific natural elements (MCPFE 4.9, classes 1.1, 1.2, 1.3 & 2) (FOWL = Forest and Other Wooded Land)
--------------	---

24,7% van het bos wordt aangemerkt als 'nature conservation primary function'

Bron: FRA 2005

Indicator 12	Development of forest area Average annual increase of forest and other wooded land areas
--------------	---

	bos		droog natuurlijk terrein		nat natuurlijk terrein	
	1996	2000	1996	2000	1996	2000
Groningen	6090	6924	2293	2309	3768	3758
Friesland	11596	11766	14805	14962	11923	11978
Drente	31819	33034	6787	6565	3539	3418
Overijssel	35741	36026	3501	3521	7676	7668
Flevoland	17419	17662	384	487	4285	4301
Gelderland	94214	95465	19570	19003	1386	1351
Utrecht	18601	18705	1251	1235	772	719
Noord Holland	13018	13172	13510	13797	3241	3219
Zuid Holland	7746	8171	9056	9091	3527	3479
Zeeland	3457	3628	3449	3621	5054	4895
Noord Brabant	72221	73183	6695	6550	4837	4548
Limburg	32158	32390	2270	2116	738	746
Nederland	344080	350126	83571	83257	50746	50080

Indicator 13	<p>Forest ecosystem health</p> <p>This indicator is further broken down according to the species groups:</p> <ul style="list-style-type: none"> - % Defoliation, all trees - % Defoliation, coniferous trees - % Defoliation, broadleaved trees
--------------	--

Er zijn de afgelopen 5 jaar geen significante verstoringen van invloed op het boscosteem gesignaleerd.

Indicator 14	Water quality % territory designated as Nitrate Vulnerable Zone
--------------	--

100%

Indicator 15	Water use % irrigated UAA
--------------	------------------------------

Irrigated area is defined as the area of irrigated crops, i.e. the area of crops which have actually been irrigated at least once during the 12 months prior to the survey date. Crops under glass and kitchen gardens, which are almost always irrigated, should not be included.

Indicator 16	Protective forests concerning primarily water and soil FOWL area managed primarily for soil & water protection (MCPFE 5.1 class 3.1) (FOWL = Forest and Other Wooded Land)
--------------	--

Deze categorie wordt in Nederland niet onderscheiden. Er zijn wel bossen in waterwingebieden, maar het beleid daarvoor is niet anders dan voor andere bossen.

Indicator 17	Population density (inhabitants/km ²)
--------------	---

Tabel 17.1 Inhabitants/km2 in the provinces of the Netherlands, 1995-2005

	1995	2005
Groningen	238	246
Friesland	181.0	192
Drente	172	183
Overijssel	315	333.0
Gelderland	373	396
Flevoland	184	258
Utrecht	784	845
Noord Holland	926	973
Zuid Holland	1163	1227
Zeeland	204	213
Noord Brabant	461	490
Limburg	521	529
Nederland	455	483

Bron: Eurostat, database (website).

Tabel 17.2 Inhabitants/km2 in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1995-2005

	1995	2005
intermediate rural regions ¹⁾	194.0	212
predominantly urban regions ²⁾	590.0	623
Nederland	455	483

Bron: Eurostat, database (website).

Tabel 17.3 Inhabitants/km2 in the NUTS3 regions of the Netherlands, 1995-2005

	1995	2005
Oost-Groningen	181	184
Delfzijl en omgeving	202	194
Overig Groningen	285	299
Noord-Friesland	195	203
Zuidwest-Friesland	160	174
Zuidoost-Friesland	172	186
Noord-Drenthe	182	177
Zuidoost-Drenthe	191	188
Zuidwest-Drenthe	146	185
Noord-Overijssel	219	241
Zuidwest-Overijssel	333	360
Twente	411	414
Veluwe	334	352
Achterhoek	242	260
Arnhem/Nijmegen	717	768
Zuidwest-Gelderland	301	333

Flevoland	184	258
Utrecht	784	845
Kop van Noord-Holland	317	336
Alkmaar en omgeving	766	840
IJmond	1185	1179
Agglomeratie Haarlem	1600	174
Zaanstreek	1308	1377
Groot-Amsterdam	1580	1681
Het Gooi en Vechtstreek	1281	1229
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	1561	1620
Agglomeratie 's -Gravenhage	3136	3062
Deift en Westland	1193	1394
Oost-Zuid-Holland	632	644
Groot-Rijnmond	1101	1146
Zuidoost Zuid-Holland	770	824
Zeeuwsch-Vlaanderen	146	147
Overig Zeeland	245	258
West-Noord-Brabant	452	497
Midden-Noord-Brabant	451	500
Noordoost-Noord-Brabant	438	463
Zuidoost-Noord-Brabant	498	504
Noord-Limburg	319	333
Midden-Limburg	332	352
Zuid-Limburg	951	957
Nederland	455	483

Bron: Eurostat, database (website)

Indicator 18	Age structure <ul style="list-style-type: none"> • Share of people aged 0-14 years old • Share of people aged 15-64 years old • Share of people aged 65 years old and over
--------------	---

Tabel 18.1 Age structure in the provinces of the Netherlands, 1995-2005

	1995			2005		
	0-14 years	15-64 years	65 y.o	0-14 years	15-64 years	65 y.o
Groningen	16.7	68.9	14.4	16.8	68.7	14.6
Friesland	19.3	66.6	14.1	18.9	66.2	14.9
Drente	18.5	67.0	14.5	18.5	65.4	16.1
Overijssel	19.4	67.5	13.1	19.4	66.5	14.1
Gelderland	18.7	68.2	13.1	19.0	66.9	14.2
Flevoland	24.7	66.2	9.0	23.0	68.3	8.7
Utrecht	18.8	68.9	12.3	19.2	68.2	12.6
Noord Holland	17.4	69.2	13.5	18.0	68.4	13.6
Zuid Holland	18.5	67.8	13.7	18.4	67.7	13.9
Zeeland	18.5	65.5	16.0	18.3	64.9	16.9
Noord Brabant	18.5	69.8	11.7	18.4	67.7	13.9
Limburg	17.3	69.4	13.3	16.6	67.5	15.9
Nederland	18.4	68.4	13.2	18.5	67.5	14.0

Bron: Eurostat, database (website).

Tabel 18.2 Age structure in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1995-2005

	1995			2005		
	0-14 years	15-64 years	65 y.o	0-14 years	15-64 years	65 y.o
intermediate rural regions ¹⁾	19.0	67.0	14.0	18.8	66.7	14.4
predominantly urban regions ²⁾	18.3	68.6	13.1	18.4	67.6	14.0
Nederland	18.4	68.4	13.2	18.5	67.5	14.0

Source: Eurostat, database (website).

Tabel 18.3 Age structure in the NUTS3-regions of the Netherlands, 1995-2005

	1995			2005		
	0-14 years	15-64 years	65 y.o	0-14 years	15-64 years	65 y.o
Oost-Groningen	17.0	66.7	16.3	17.1	65.9	17.0
Delfzijl en omgeving	18.3	66.9	14.8	17.5	65.7	16.8
Overig Groningen	16.3	70.2	13.5	16.5	70.3	13.2
Noord-Friesland	19.3	67.0	13.7	18.7	67.1	14.2
Zuidwest-Friesland	20.1	66.0	13.9	19.7	65.3	15.0
Zuidoost-Friesland	19.1	66.2	14.7	18.9	65.3	15.9
Noord-Drenthe	18.5	67.0	14.6	18.9	64.9	16.2
Zuidoost-Drenthe	18.0	68.0	14.0	18.0	66.0	16.0
Zuidwest-Drenthe	19.0	66.0	14.9	18.5	65.3	16.2
Noord-Overijssel	20.8	66.5	12.6	20.4	66.3	13.3
Zuidwest-Overijssel	18.5	67.4	14.1	19.2	66.7	14.1
Twente	18.8	68.0	13.1	19.0	66.5	14.5
Veluwe	20.0	67.0	13.0	19.5	66.1	14.3
Achterhoek	18.2	67.3	14.5	18.8	65.5	15.7

Arnhem/Nijmegen	17.3	69.8	12.9	17.8	68.3	13.9
Zuidwest-Gelderland	20.5	67.9	11.6	21.1	66.8	12.1
Flevoland	24.7	66.2	9.0	23.0	68.3	8.7
Utrecht	18.8	68.9	12.3	19.2	68.2	12.6
Kop van Noord-Holland	20.0	69.0	11.0	19.4	68.0	12.6
Alkmaar en omgeving	19.2	69.0	11.8	18.6	67.9	13.6
IJmond	17.8	67.3	14.9	19.0	64.7	16.3
Agglomeratie Haarlem	15.6	66.9	17.6	17.0	66.2	16.9
Zaanstreek	17.6	69.1	13.3	18.6	67.3	14.1
Groot-Amsterdam	16.5	70.5	12.9	17.3	70.5	12.1
Het Gooi en Vechtstreek	17.1	66.4	16.5	18.0	64.8	17.2
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	18.9	69.0	12.2	18.4	68.1	13.5
Agglomeratie 's -Gravenhage	17.0	66.5	16.5	17.8	67.9	14.3
Delft en Westland	18.8	69.5	11.8	17.9	68.9	13.2
Oost-Zuid-Holland	20.8	68.8	10.4	20.1	67.4	12.6
Groot-Rijnmond	18.1	67.8	14.1	18.0	67.9	14.2
Zuidoost Zuid-Holland	19.8	67.3	12.9	19.6	66.1	14.2
Zeeuwsch-Vlaanderen	17.0	66.0	17.0	17.0	64.7	18.3
Overig Zeeland	19.1	65.3	15.6	18.8	64.9	16.3
West-Noord-Brabant	17.8	69.3	12.8	17.8	67.7	14.5
Midden-Noord-Brabant	18.8	69.7	11.5	18.3	68.4	13.4
Noordoost-Noord-Brabant	19.2	69.8	11.0	19.2	67.5	13.4
Zuidoost-Noord-Brabant	18.2	70.2	11.6	18.2	67.5	14.2
Noord-Limburg	18.9	69.5	11.5	18.5	67.3	14.2
Midden-Limburg	17.9	69.6	12.5	17.2	67.4	15.4
Zuid-Limburg	16.4	69.3	14.3	15.5	67.6	17.0

Nederland	18.4	68.4	13.2	18.5	67.5	14.0
-----------	------	------	------	------	------	------

Bron: Eurostat, database (website).

Indicator 19	Structure of the Economy (sectoral composition of GDP) <ul style="list-style-type: none"> • Share of GVA in primary sector • Share of GVA in secondary sector • Share of GVA in tertiary sector
--------------	---

Tabel 19.1 Structure of economy in the provinces of the Netherlands, 1995-2002

	1995			2002		
	primary	secondary	tertiary	primary	secondary	tertiary
Groningen	2.8	46.6	50.6	2.0	42.6	55.4
Friesland	8.4	30.9	60.8	5.9	30.0	64.1
Drente	5.9	35.3	58.7	4.4	29.9	65.7
Overijssel	4.7	32.4	62.9	2.8	29.7	67.5
Gelderland	3.6	28.7	67.6	2.4	26.2	71.4
Flevoland	10.2	17.0	72.8	6.4	16.2	77.3
Utrecht	1.5	17.4	81.1	0.9	15.9	83.2
Noord Holland	2.0	19.2	78.7	1.5	16.3	82.3
Zuid Holland	3.9	22.6	73.4	3.1	20.6	76.3
Zeeland	5.2	38.2	56.5	4.3	32.6	63.1
Noord Brabant	3.4	35.0	61.6	2.1	31.4	66.5
Limburg	3.6	35.8	60.6	2.6	29.6	67.8
Nederland	3.5	27.8	68.6	2.5	24.9	72.6

Bron: Eurostat, database (website).

Tabel 19.2 Structure of economy in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1995-2002

	1995			2002		
	primary	secondary	tertiary	primary	secondary	tertiary
intermediate rural regions ¹⁾	5.8	36.5	57.7	4.2	32.6	63.1
predominantly urban regions ²⁾	3.2	26.5	70.3	2.2	23.8	74.0
Nederland	3.5	27.8	68.6	2.5	24.9	72.6

Bron: Eurostat, database (website).

Tabel 19.3 Structure of economy in the NUTS3-regions of the Netherlands, 1995-2002

	1995			2002		
	primary	secondary	tertiary	primary	secondary	tertiary
Oost-Groningen	5.0	34.1	60.9	3.4	32.4	64.2
Delfzijl en omgeving	4.0	41.8	54.2	3.9	40.7	55.4
Overig Groningen	2.2	49.3	48.4	1.6	44.6	53.9
Noord-Friesland	7.1	31.4	61.6	5.2	29.5	65.4
Zuidwest-Friesland	12.1	26.0	61.8	8.6	26.9	64.5
Zuidoost-Friesland	9.3	32.1	58.6	6.0	32.3	61.8
Noord-Drenthe	4.3	25.4	70.3	3.6	22.7	73.6
Zuidoost-Drenthe	6.0	47.8	46.1	5.7	37.8	56.5
Zuidwest-Drenthe	7.8	31.8	60.4	3.9	30.2	65.9
Noord-Overijssel	6.0	28.4	65.6	3.4	27.0	69.6
Zuidwest-Overijssel	4.9	31.7	63.4	3.3	30.8	65.8
Twente	3.9	35.0	61.1	2.4	31.1	66.6
Veluwe	2.0	23.5	74.6	1.2	22.2	76.6

Achterhoek	7.4	36.2	56.4	4.3	33.4	62.3
Arnhem/Nijmegen	2.0	29.2	68.7	1.4	25.4	73.2
Zuidwest-Gelderland	8.1	30.5	61.4	6.6	29.3	64.1
Flevoland	10.2	17.0	72.8	6.4	16.2	77.3
Utrecht	1.5	17.4	81.1	0.9	15.9	83.2
Kop van Noord-Holland	11.1	18.7	70.2	7.8	20.6	71.5
Alkmaar en omgeving	2.9	24.1	73.0	2.3	21.9	75.8
IJmond	0.9	51.2	47.9	1.0	40.6	58.4
Agglomeratie Haarlem	0.2	19.6	80.2	0.1	17.1	82.8
Zaanstreek	0.9	36.7	62.4	0.7	33.1	66.3
Groot-Amsterdam	1.2	13.2	85.6	0.8	11.5	87.7
Het Gooi en Vechtstreek	0.5	25.4	74.1	0.4	18.7	80.9
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	3.9	22.0	74.1	2.6	21.2	76.2
Agglomeratie 's -Gravenhage	1.6	11.4	87.0	1.6	11.9	86.5
Delft en Westland	22.3	19.0	58.6	16.6	19.1	64.3
Oost-Zuid-Holland	6.3	25.3	68.5	4.8	23.5	71.7
Groot-Rijnmond	2.0	26.7	71.4	1.8	22.6	75.6
Zuidoost Zuid-Holland	2.5	33.7	63.9	1.5	32.0	66.6
Zeeuwsch-Vlaanderen	4.0	54.3	41.7	3.5	42.1	54.3
Overig Zeeland	6.0	28.4	65.6	4.7	27.6	67.7
West-Noord-Brabant	3.4	37.3	59.3	2.4	36.6	61.0
Midden-Noord-Brabant	3.6	33.2	63.3	2.1	28.1	69.9
Noordoost-Noord-Brabant	3.8	33.0	63.3	2.2	28.5	69.3
Zuidoost-Noord-Brabant	3.0	36.0	61.1	1.7	31.3	67.0
Noord-Limburg	9.1	34.0	56.9	7.2	28.4	64.4
Midden-Limburg	4.1	38.5	57.4	2.6	34.7	62.7
Zuid-Limburg	1.1	35.7	63.3	0.7	28.4	70.9

Nederland	3.5	27.8	68.6	2.5	24.9	72.6
-----------	-----	------	------	-----	------	------

Bron: Eurostat, database (website).

Indicator 20	Structure of Employment (sectoral composition of employment) <ul style="list-style-type: none"> • Share of employment in primary sector • Share of employment in secondary sector • Share of employment in tertiary sector
--------------	--

Tabel 20.1 Employment primary sector in the provinces of the Netherlands, 1996-2003

	1996			2003		
	primary	secondary	tertiary	primary	secondary	tertiary
Groningen	6,5	27,9	65,7	3,0	19,8	77,2
Friesland	7,2	28,3	64,6	4,9	26,4	68,7
Drente	5,7	28,2	66,1	3,4	27,6	69,0
Overijssel	5,4	30,9	63,8	3,2	27,5	69,3
Geierland	4,2	26,9	69,0	3,2	23,4	73,4
Flevoland	1,5	16,9	81,6	0,9	13,9	85,1
Utrecht	2,4	17,8	79,8	1,5	14,7	83,8
Noord Holland	3,4	18,6	78,0	2,5	17,9	79,5
Zuid Holland	5,0	27,7	67,4	3,8	25,6	70,5
Zeeland	3,9	30,1	66,0	2,4	20,2	77,3
Noord Brabant	3,6	32,3	64,0	3,3	26,7	70,0
Limburg	6,1	20,9	73,0	3,2	17,9	78,8
Nederland	3,8	24,0	72,2	2,6	20,2	77,2

Bron: CBS, Statline

Tabel 20.2 Employment primary sector in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1996-2003

	1996			2003		
	primary	secondary	tertiary	primary	secondary	tertiary
intermediate rural regions ¹⁾	6,2	27,0	66,7	3,8	23,7	72,5
predominantly urban regions ²⁾	3,4	23,5	73,1	2,4	19,6	78,0
Nederland	3,8	24,0	72,2	2,6	20,2	77,2

Bron: CBS, Statline.

Indicator 21	Long-term unemployment (langer dan 1 jaar werkloos)
	<ul style="list-style-type: none"> • Total • Female • Young people (i.e. 20-24)

The long-term unemployment rate is the share of unemployed persons since 12 months or more in the total number of active persons in the labour market (according to the methodology of the EU Structural Indicators).

Table 21.1 Long-term unemployment in the provinces of the Netherlands, 1996-2004

	1999	2003
Groningen	48.6	31.3
Friesland	50.2	32.9
Drente	34.7	30.5
Overijssel	38.3	26.2
Gelderland	44.8	26.5
Flevoland	41.9	23.4
Utrecht	47.0	25.0
Noord Holland	45.1	27.5
Zuid Holland	27.2	19.7
Zeeland	46.4	27.2
Noord Brabant	43.4	27.5
Limburg	51.8	26.7
Nederland	43.5	27.7

Bron: Eurostat, database (website).

Tabel 21.2 Long-term unemployment in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1996-2004

	1996	2004
intermediate rural regions ¹⁾	43.8	30.0
predominantly urban regions ²⁾	43.4	27.3
Nederland	43.5	27.7

Bron: Eurostat, database (website).

* Long term employment of female and young people is not available.

Indicator 22	Educational attainment % adults (25_64) with Medium & High educational attainment
	<ul style="list-style-type: none"> • Total • Female • Young people (i.e. 20-24)

Based on ISCED 1997, the following levels are taken into consideration:

- Low: ISCED levels 0 to 2 i.e. pre-primary, primary and lower secondary education. Persons with no education (illiterate) are included in the code ISCED 0.
- Medium: ISCED levels 3 & 4 i.e. upper secondary and post secondary non-tertiary education.
- High: ISCED levels 5 & 6 i.e. tertiary education.

Tabel 22.1 Education of adults (15-64 years) in the provinces of the Netherlands, 1996-2003

	1996			2003		
	primary	secondary	tertiary	primary	secondary	tertiary
Groningen	68	102	58	66	115	70
Friesland	80	117	47	76	136	69
Drente	63	94	33	61	106	48
Overijssel	136	203	83	133	241	121
Gelderland	39	57	28	51	75	41
Flevoland	250	354	189	251	394	240
Utrecht	120	203	165	117	221	217
Noord Holland	294	482	337	287	502	448
Zuid Holland	429	642	360	438	700	463
Zeeland	50	74	26	47	77	37
Noord Brabant	309	465	232	299	508	316
Limburg	162	210	103	157	229	127
Nederland	2000	3004	1659	1981	3304	2197

Bron: CBS, Statline.

Tabel 22.2 Education of adults (15-64 years) in the intermediate rural and predominantly urban regions in the Netherlands, 1996-2003

	1996			2003		
	primary	secondary	tertiary	primary	secondary	tertiary
intermediate rural regions ¹⁾	300	444	192	301	509	265
predominantly urban regions ²⁾	1700	2559	1469	1682	2795	1932
Nederland	2000	3004	1659	1981	3304	2197

Bron: CBS, Statline.

Tabel 22.3 Education of adults (15-64 years) in the NUTS3-regions of the Netherlands, 1996-2003

	1996			2003		
	primary	secondary	tertiary	primary	secondary	tertiary
Oost-Groningen	24	29	7	22	34	11
Delfzijl en omgeving	5	11	4	6	13	4
Overig Groningen	39	62	47	38	69	55
Noord-Friesland	40	59	26	38	72	35
Zuidwest-Friesland	13	20	6	10	27	10
Zuidoost-Friesland	27	38	15	28	37	24
Noord-Drenthe	20	35	18	16	41	25
Zuidoost-Drenthe	26	33	8	26	39	12
Zuidwest-Drenthe	16	26	7	19	26	11
Noord-Overijssel	46	65	26	45	69	36

Zuidwest-Overijssel	18	26	11	18	32	17
Twente	73	113	46	70	141	68
Veluwe	82	113	56	85	123	68
Achterhoek	51	81	27	44	90	40
Arnhem/Nijmegen	78	123	90	84	136	107
Zuidwest-Gelderland	39	37	15	38	45	25
Flevoland	39	57	28	51	75	41
Utrecht	120	203	165	117	221	217
Kop van Noord-Holland	49	79	28	52	85	32
Alkmaar en omgeving	26	48	22	25	48	31
IJmond	18	34	17	21	40	24
Agglomeratie Haarlem	23	39	33	23	44	38
Zaanstreek	23	33	14	18	36	17
Groot-Amsterdam	134	207	190	122	207	266
Het Gooi en Vechtstreek	22	43	33	26	43	40
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	43	73	52	46	77	65
Agglomeratie 's -Gravenhage	78	132	94	94	141	129
Delft en Westland	27	45	29	25	41	35
Oost-Zuid-Holland	39	66	33	37	76	42
Groot-Rijnmond	183	245	122	181	278	154
Zuidoost Zuid-Holland	59	82	30	56	88	38
Zeeuwsch-Vlaanderen	14	25	8	15	23	10
Overig Zeeland	36	49	18	31	54	27
West-Noord-Brabant	80	121	54	76	130	76
Midden-Noord-Brabant	58	82	42	62	89	56
Noordoost-Noord-Brabant	84	125	57	81	136	80
Zuidoost-Noord-Brabant	88	137	78	80	152	104

Noord-Limburg	46	52	21	41	62	27
Midden-Limburg	31	41	20	31	47	28
Zuid-Limburg	85	117	62	84	120	72
Nederland	2000	3004	1659	1981	3304	2197

Bron: CBS, Statline.

NB: no information available for females and young people.

Indicator 23	Internet infrastructure DSL coverage (%)
--------------	---

DSL coverage is the percentage of the population that is depending on switches equipped for DSL (Digital Subscriber Line) and / or living in houses passed by an upgraded cable. This includes individuals and businesses located too far away from the switches to be reached, underestimating effective coverage.

Zie baseline indicator 32.

BIJLAGE 6 Staatssteunformulieren

BIJLAGE I (Energie-innovaties, 121)

Standaardformulier voor de aanmelding van staatssteun op grond van artikel 88, lid 3 van het EG-Verdrag en voor het verstrekken van informatie over onrechtmatige steun

Dit formulier dient te worden gebruikt voor de aanmelding, uit hoofde van artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag, van nieuwe steunregelingen en individuele steun.. Dit formulier dient tevens te worden gebruikt wanneer een maatregel die geen steunmaatregel is om redenen van rechtszekerheid bij de Commissie wordt aangemeld.

De lidstaten worden eveneens verzocht dit formulier te gebruiken wanneer de Commissie om uitvoerige informatie over onrechtmatige steun verzoekt.

Dit formulier bestaat uit drie delen:

- I. Algemene informatie:** dit deel moet in alle gevallen worden ingevuld
- II. Beknopte informatie ter bekendmaking in het Publicatieblad**
- III. Formulier aanvullende informatie per steuntype**

Indien dit formulier niet correct wordt ingevuld, kan de aanmelding als onvolledig worden teruggestuurd. Het ingevulde formulier moet door de permanente vertegenwoordiger van de betrokken lidstaat schriftelijk bij de Commissie worden ingediend. Het moet aan de secretaris-generaal van de Commissie worden gericht.

Indien de lidstaat voornemens is gebruik te maken van een bijzondere procedure welke in een van de verordeningen, richtsnoeren, kaderregelingen en andere teksten op het gebied van staatssteun is vastgesteld, dient tevens een afschrift van de aanmelding te worden toegezonden aan de directeur-generaal van het verantwoordelijke directoraat van de Commissie.

DEEL I. ALGEMENE INFORMATIE

AARD VAN DE AANMELDING

Betreft de op dit formulier verstrekte informatie:

een aanmelding ingevolge artikel 88, lid 3 van het EG-Verdrag?

mogelijke onrechtmatige steun¹?

Zo ja, vermeld de datum van inwerkingtreding van de steun. Gelieve dit formulier, evenals het relevante formulier aanvullende informatie in te vullen.

een maatregel die geen steunmaatregel vormt maar die om redenen van rechtszekerheid bij de Commissie wordt aangemeld?

Vermeld hieronder de redenen waarom de aanmeldende lidstaat van mening is dat de maatregel geen staatssteun vormt in de zin van artikel 87, lid 1 van het EG-Verdrag. Gelieve de relevante gedeelten van dit formulier in te vullen en alle noodzakelijke bewijsstukken over te leggen.

Een maatregel wordt niet als staatssteun beschouwd indien niet is voldaan aan een van de voorwaarden van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag. Gelieve een uitvoerige beoordeling te geven van de maatregel in het licht van de volgende criteria, waarbij u met name aandacht besteedt aan de voorwaarde waaraan volgens u niet is voldaan:

- ✓ geen overdracht van openbare middelen (*wanneer u bijvoorbeeld van mening bent dat de maatregel niet aan de Staat kan worden toegerekend of dat wettelijke maatregelen ten uitvoer worden gelegd zonder overdracht van openbare middelen*);
- ✓ geen voordeel (*bijvoorbeeld wanneer het beginsel van de particuliere marktinvesteerder in acht wordt genomen*);
- ✓ geen selectiviteit/specificiteit (*bijvoorbeeld wanneer de maatregel ter beschikking staat van alle ondernemingen, in alle sectoren van de economie, zonder territoriale beperking en zonder onderscheid*);
- ✓ geen vervalsing van de mededinging / geen ongunstige beïnvloeding van de intracommunautaire handel (*bijvoorbeeld wanneer de activiteit niet van economische aard is of wanneer het een louter plaatselijke economische activiteit betreft*).

¹ Overeenkomstig artikel 1, onder f) van Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad van 22 maart 1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 93 van het EG-Verdrag (PB L 83 van 27.3.1999, blz. 1) (hierna "procedureverordening") wordt onder onrechtmatige steun nieuwe steun verstaan die in strijd met artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag tot uitvoering wordt gebracht.

1. IDENTITEIT VAN DE AUTORITEIT OF INSTANTIE DIE DE STEUN VERLEENT

1.1. Lidstaat

Nederland

1.2. Betrokken regio(s) (indien van toepassing)

n.v.t.

1.3.

ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Verantwoordelijke contactpersoon

Naam : D.J. Jans / E.M. Burger
Adres : Postbus 20401 , 2500 EK Den Haag
Telefoon : 070-3784358/4883
Fax : 070-3786127
E-mail : d.j.jans@minlnv.nl / e.m.burger@minlnv.nl

1.4. Verantwoordelijke contactpersoon bij de Permanente Vertegenwoordiging

Naam : G.P.G. Kunst
Telefoon : 0032-26791543
Fax : -
E-mail : g.p.g.kunst@minlnv.nl

1.5. Indien u wenst dat een afschrift van de ambtelijke brieven die door de Commissie aan de lidstaat worden gericht ook naar andere nationale autoriteiten wordt gezonden, gelieve hun naam en adres te vermelden

Naam :
Adres :
.....
.....

1.6. Gelieve aan te geven welke referentie van de lidstaat in de brieven van de Commissie moet worden vermeld.

Het zaaknummer dat deze staatssteunmelding zal ontvangen.

2. BESCHRIJVING VAN DE STEUN

2.1. Benaming van de steun (of naam van de begunstigde onderneming in geval van individuele steun)

Investerings energie-innovatie glastuinbouw

Het betreft hier steun aan bedrijven die actief zijn in de primaire productie van landbouwproducten, zie punt IV.A.2 Landbouwrichtsnoeren, onderdeel 29, in samenhang met artikel 4, eerste lid, van Verordening 1857/2006. Concreet betreft het steun voor investeringen voor extra kosten in verband met milieubescherming en –verbetering, zie punt IV.A.2 Landbouwrichtsnoeren, onderdeel 32 en artikel 4, tweede lid, onderdeel e, van Verordening 1857/2006. Voorgaande betekent dat de communautaire kaderregeling inzake staatssteun ten behoeve van het milieu niet van toepassing is, zie hoofdstuk B, definitie en toepassingsgebied, punt 7 (toepassingsgebied)

De in dit kader te steunen investeringen betreffen bovenwettelijke acties van de eindbegunstigden..

2.2. Korte beschrijving van het doel van de steun

Gelieve de primaire doelstelling te vermelden en, in voorkomend geval, de secundaire doelstelling(en):

	Primaire doelstelling (slechts één vakje aankruisen)	Secundaire doelstelling ²
✓ Regionale ontwikkeling	☐	☐
✓ Onderzoek en ontwikkeling	☐	☐
✓ Milieubescherming	X	☐
✓ Redding van ondernemingen in moeilijkheden	☐	☐
✓ Herstructurering van ondernemingen in moeilijkheden	☐	☐
✓ KMO's	☐	☐
✓ Werkgelegenheid	☐	☐
✓ Opleiding	☐	☐
✓ Risicokapitaal	☐	☐
✓ Bevordering van de export en internationalisering	☐	☐
✓ Diensten van algemeen economisch belang	☐	☐
✓ Sectorale ontwikkeling ³	☐	☐
✓ Sociale ondersteuning van individuele consumenten	☐	☐
✓ Vergoeding van schade veroorzaakt door natuurrampen of andere buitengewone gebeurtenissen	☐	☐
✓ Verwezenlijking van een belangrijk project van gemeenschappelijk Europees belang	☐	☐

² Een secundaire doelstelling is een doelstelling waarvoor de steun uitsluitend is bestemd, naast de primaire doelstelling. Een regeling met als primaire doelstelling onderzoek en ontwikkeling kan bijvoorbeeld als secundaire doelstelling kleine en middelgrote ondernemingen (KMO's) hebben indien de steun uitsluitend voor KMO's bestemd is. De secundaire doelstelling kan tevens sectorgericht zijn, zoals bijvoorbeeld bij een steunregeling voor onderzoek en ontwikkeling in de staalsector.

³ Gelieve de sector te specificeren in punt 4.2.

✓ Opheffing van een ernstige verstering in de economie	☐	☐
✓ Instandhouding van het erfgoed	☐	☐
✓ Cultuur	☐	☐

2.3. Steunregeling – Individuele steun⁴

2.3.1. Heeft de aanmelding betrekking op een steunregeling?

ja nee

- Zo ja, wijzigt de regeling een bestaande steunregeling?

ja nee

- Zo ja, is aan de voorwaarden voor de vereenvoudigde aanmeldingsprocedure ingevolge artikel 4, lid 2 van uitvoeringsverordening (EG) nr. (...) van (...) voldaan?

ja nee

- Zo ja, gelieve het formulier voor vereenvoudigde aanmelding in te vullen (zie bijlage II).
- Zo niet, gelieve het onderhavige formulier in te vullen en aan te geven of de oorspronkelijke regeling die thans wordt gewijzigd, bij de Commissie is aangemeld.

ja nee

- Zo ja, gelieve te vermelden:

Nummer van de steun:

.....

Datum van goedkeuring door de Commissie (referentie van de brief van de Commissie (SG(..)D/...):

.../.../.....

Datum van de oorspronkelijke regeling:

.....

Gelieve te specificeren welke wijzigingen in de oorspronkelijke regeling zijn aangebracht en waarom:

2.3.2 Heeft de aanmelding betrekking op individuele steun?

ja nee

- Zo ja, gelieve het passende vakje hieronder aan te kruisen

steun op basis van een regeling die individueel moet worden aangemeld

Referentie van de goedgekeurde regeling:

⁴ Overeenkomstig artikel 1, onder e), van Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad van 22 maart 1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 93 van het EG-Verdrag (PB L 83 van 27.3.1999) wordt onder individuele steun, steun verstaan die niet wordt toegekend op grond van een steunregeling alsook steun die op grond van een steunregeling wordt toegekend en moet worden aangemeld.

Benaming :
Nummer van de steunregeling: :
Goedkeuringsbrief van de Commissie:

individuele steun die niet op een regeling is gebaseerd:

2.3.3. Heeft de aanmelding betrekking op individuele steun of een steunregeling die uit hoofde van een vrijstellingsverordening is aangemeld?

Nee

Zo ja, gelieve het passende vakje aan te kruisen:

- Verordening (EG) nr. 70/2001 van de Commissie betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op staatssteun voor kleine en middelgrote ondernemingen⁵. Gelieve het formulier aanvullende informatie van deel III.1 te gebruiken.
- Verordening (EG) nr. 68/2001 van de Commissie betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op opleidingssteun⁶. Gelieve het formulier aanvullende informatie van deel III.2 te gebruiken.
- Verordening (EG) nr. 2204/2002 van de Commissie betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op werkgelegenheidssteun⁷. Gelieve het formulier aanvullende informatie van deel III.3 te gebruiken.
- Verordening (EG) nr. 1/2004 van de Commissie betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op staatssteun voor kleine en middelgrote ondernemingen die landbouwproducten produceren, verwerken en afzetten (PB L 1 van 02.01.2004).

3. NATIONALE RECHTSGROND

⁵ Verordening (EG) nr. 70/2001 van de Commissie van 12 januari 2001 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op staatssteun voor kleine en middelgrote ondernemingen, PB L 10 van 13.1.2001, blz. 33.

⁶ Verordening (EG) nr. 68/2001 van de Commissie van 12 januari 2001 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op opleidingssteun, PB L 10 van 13.1.2001, blz. 20.

⁷ Verordening (EG) nr. 2204/2002 van de Commissie van 12 december 2002 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op werkgelegenheidssteun, PB L 337 van 13.12.2002, blz. 3 en PB L 349 van 24.12.2002, blz. 126.

3.1. Vermeld de nationale rechtsgrond, de uitvoeringsbepalingen en hun respectievelijke referentiebronnen:

Titel: artikel 2:37 in samenhang met bijlage 2, hoofdstuk 2, van de Regeling LNV-subsidies

Referentie (indien van toepassing): nvt

3.2. Vermeld het document / de documenten die als bijlage aan deze aanmelding zijn gehecht:

een afschrift van de relevante bepalingen van de definitieve tekst(en) van de rechtsgrondslag (of, indien mogelijk, een web link) : www.overheid.nl/op (gepubliceerd in Staatscourant 2007 nr. 33), ook te vinden via:

https://www.hetlnvloket.nl/servlet/page?_pageid=274&_dad=portal30&_schema=PORTAL30&_p_siteid=33&_p_itemid=271675

een afschrift van de relevante bepalingen van de ontwerp tekst(en) van de rechtsgrondslag (of, indien mogelijk, een web link)

3.3. Indien de rechtsgrondslag een definitieve tekst betreft, wordt in deze definitieve tekst dan bepaald dat de steunverlenende instantie de steun pas kan verlenen nadat de Commissie deze heeft goedgekeurd ("stand still"-bepaling)?

ja nee

In het kader van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 is met de Commissie afgesproken dat voor het POP 2 geen betalingen worden verricht vóór de goedkeuring van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013

Dit is vastgelegd in artikel 1:20, tweede lid, van de Regeling LNV-subsidies

4. BEGUNSTIGDEN

4.1. Vestigingsplaats van de begunstigde(n)

- in (een) niet-gesteunde regio('s)
 in (een) regio/regio's die in aanmerking komt/komen voor steun ingevolge artikel 87, lid 3, onder c) van het EG-Verdrag (specificeer NUTS-niveau 3 of lager)
 in een regio('s) die in aanmerking komt/komen voor steun ingevolge artikel 87, lid 3, onder a) van het EG-Verdrag (specificeer NUTS-niveau 2 of lager)
 gemengd: specificeer

4.2. Sector(en) van de begunstigde(n):

- Niet aan een bepaalde sector gebonden
 A Landbouw
 B Visserij en aquacultuur
 C Winning van delfstoffen
 10.1 Steenkool
 D Industrie
 17 Textiel
 21 Pulp en papier
 24 Chemische en farmaceutische industrie
 24.7 Kunstmatige vezels
 27.1 Staal⁸

⁸ Bijlage B bij de mededeling van de Commissie – Multisectorale kaderregeling betreffende regionale steun voor grote investeringsprojecten PB C 70 van 19.3.2002, blz.8.

-29 Industriële machines
-DL Elektrische en optische apparaten en instrumenten
-34.1 Motorvoertuigen
-35.1 Scheepsbouw
- Diverse industrie, gelieve te specificeren:.....
- E Elektriciteit-, gas- en watervoorziening
- F Bouwnijverheid
- 52 Detailhandel
- H Hotels en restaurants (toerisme)
- I Vervoer
 -60 Vervoer te land en vervoer via pijpleidingen
 -60.1 Vervoer per spoor
 -60.2 Overig vervoer te land
 -61.1 Zee- en kustvaart
 -61.2 Binnenvaart
 -62 Luchtvaart
- 64 Post en telecommunicatie
- J Financiële instellingen
- 72 Activiteiten in verband met computers
- 92 Cultuur, sport en recreatie
- Overige, te specificeren overeenkomstig de bedrijfsindeling van NACE rev.1.1⁹:

4.3. Indien het individuele steun betreft:

nvt

Naam van de begunstigde:

Aard van de begunstigde onderneming:.....

KMO

Aantal werknemers :

Jaaromzet :

Jaarbalans :

Zelfstandigheid :

(Gelieve een verklaring op erewoord overeenkomstig de aanbeveling van de Commissie betreffende KMO's¹⁰ of andere bewijsstukken bij te voegen ter staving van de bovenstaande gegevens:

grote onderneming

onderneming in moeilijkheden¹¹

4.4. Indien het een steunregeling betreft:

Aard van de begunstigde ondernemingen:

alle ondernemingen (grote ondernemingen en kleine en middelgrote ondernemingen)

uitsluitend grote ondernemingen

kleine en middelgrote ondernemingen

⁹ NACE rev. 1.1 is de statistische nomenclatuur van de economische activiteiten in de Europese Gemeenschap.

¹⁰ Aanbeveling van de Commissie van 6 mei 2003 betreffende de definitie van kleine, middelgrote en micro-ondernemingen, PB L 124 van 20.5.2003, blz. 36 en ontwerp-verordening (EG) nr. .../. van de Commissie tot wijziging van Verordening (EG) nr. 70/2001 wat betreft het toepassingsbereik ervan om zodoende steun ten behoeve van onderzoek en ontwikkeling in te sluiten.

¹¹ Volgens de definitie van de communautaire richtsnoeren voor reddings- en herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden, PB C 288 van 9.10.1999, blz. 2.

- middelgrote ondernemingen
- kleine ondernemingen
- micro-ondernemingen

de volgende begunstigde ondernemingen:

NB: de steun staat in beginsel open voor alle ondernemingen, maar in de praktijk zullen vooral kleine en middelgrote ondernemingen begunstigde zijn omdat de primaire landbouwsector grotendeel bestaat uit dergelijke ondernemingen.

Geschat aantal begunstigde ondernemingen:

- minder dan 10
- van 11 tot en met 50
- van 51 tot en met 100
- van 101 tot en met 500
- van 501 tot en met 1000
- meer dan 1000

5. BEDRAG VAN DE STEUN/JAARLIJKSE UITGAVEN

In geval van individuele steun, vermeld het totaalbedrag van elke betrokken maatregel:
nvt.....

In geval van een steunregeling, vermeld het jaarlijkse bedrag van de uitgetrokken begrotingsmiddelen en het totaalbedrag (in nationale valuta):

De steun wordt gefinancierd uit het top-up bedrag (€ 105,1 miljoen waarvan € 67,5 miljoen voor energie-innovaties) van maatregel 121 van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013.

Voor belastingmaatregelen, gelieve een jaarlijkse en een totale raming te geven van de gederfde inkomsten door belastingvrijstellingen voor de door de aanmelding bestreken periode:
nvt.....

Indien de begroting niet jaarlijks wordt vastgesteld, gelieve te specificeren op welke periode zij betrekking heeft:
2007-2013

Indien de aanmelding wijzigingen in een bestaande steunregeling aanbrengt, vermeld de budgettaire gevolgen van deze wijzigingen:
nvt.....

6. AARD VAN DE STEUN EN FINANCIERINGSMETHODE

Specificeer de aard van de steun die aan de begunstigde onderneming(en) ter beschikking wordt gesteld (in voorkomend geval voor elke maatregel):

- Rechtstreekse subsidie
- Zachte lening (geef bijzonderheden over de gestelde zekerheid)
- Rentesubsidie
- Belastingvoordeel (b.v. belastingvermindering, grondslagvermindering, tariefsvermindering, uitstel). Gelieve te specificeren:
- Vermindering van de socialezekerheidsbijdragen
- Verstrekking van risicokapitaal
- Afschrijving van schulden

- Garantie (geef onder andere informatie over de lening of andere financiële transactie die door de garantie wordt gedekt, de gestelde zekerheid en de verschuldigde premie)
- Overige. Gelieve te specificeren:.....

Geef voor ieder steuninstrument een nauwkeurige beschrijving van de toepassingsregels en -voorwaarden, in het bijzonder de hoogte van de steun en de fiscale behandeling; vermeld of de steun automatisch wordt toegekend zodra aan bepaalde criteria is voldaan (zo ja, gelieve deze criteria te vermelden) of dat de steunverlenende autoriteiten een zekere discretionaire bevoegdheid hebben.

Bij deze steunmaatregel betreft het géén zelfstandige steunmaatregel verleend *naast* het Plattelandsontwikkelingsprogramma, maar het betreft *aanvullende* nationale financiering voor maatregel 121 (modernisering landbouwondernemingen, onderdeel Investerings energie-innovatie glastuinbouw) van het Plattelandsontwikkelingsprogramma, als bedoeld in artikel 89 van Verordening (G) nr. 1698/2005.

De toepassingsregels en -voorwaarden zijn derhalve die van de maatregelen 121 van het Plattelandsontwikkelingsprogramma.

De investering dient te leiden tot de instandhouding en verbetering van het natuurlijk milieu (art 2:37, eerste lid, onderdeel d, van de Regeling LNV-subsidies). De nadere voorwaarden voor subsidieverlening staan vermeld in de artikelen 2:37, tweede en derde lid, en 2:41, en bijlage 2, hoofdstuk 2, (marktintroductie energie-innovaties), van de Regeling LNV-subsidies alsmede de artikelen 43 tot en met 50 van het Openstellingsbesluit LNV-subsidies (zie voor beide besluiten:

https://www.hetlnvloket.nl/servlet/page?_pageid=274&_dad=portal30&_schema=PORTAL30&p_siteid=33&p_itemid=271675

De maatregel kent twee typen steun:

Onderdeel a: Investerings in energiesystemen die tot tenminste 10% reductie leiden van CO₂-emissie uit de glasopstanden van de glastuinbouwondernemingen of uit de glasopstanden van het samenwerkingsverband. De aanvraag voor steun wordt gerangschikt op grond van de grootte van de bijdrage aan de doelstelling van de steun.

Onderdeel b: Investerings in semi-gesloten kassystemen welke tot tenminste 25% reductie leiden van CO₂ emissie uit de glasopstanden van de glastuinbouwondernemingen of uit de glasopstanden van het samenwerkingsverband; de CO₂-reductie wordt getoetst aan een door de minister vastgesteld rekenmodel. De steun wordt toegekend indien de CO₂-reductie 25% bedraagt.

De hoogte van de steun bedraagt maximaal 40% van de subsidiabele kosten.

Voor aanvragen gedaan in 2007 is het volgende van toepassing:

Onderdeel a: 40 % van de subsidiabele kosten en ten hoogste € 2 miljoen (artikel 45, eerste en tweede lid, van het Openstellingsbesluit LNV-subsidies).

Onderdeel b: 40% van de subsidiabele kosten (artikel 49 van het Openstellingsbesluit LNV-subsidies).

De aanvragen tot subsidieverlening voor de in onderdeel a bedoelde subsidies die in eenzelfde aanvraagperiode worden ingediend, worden gerangschikt naar geschiktheid. Dit betekent dat een aanvraag hoger wordt gerangschikt naarmate de activiteit meer bijdraagt aan de energieinnovatie (zie artikel 44 van het Openstellingsbesluit LNV-subsidies)

De aanvragen tot subsidieverlening voor de in onderdeel b bedoelde subsidies die in eenzelfde aanvraagperiode worden ingediend, worden gerangschikt in volgorde van ontvangst (zie artikel 48 van het Openstellingsbesluit LNV-subsidies)

De rekenformule is opgenomen in de bijlage bij het Openstellingsbesluit LNV-subsidies.

Specificeer de financiering van de steun: indien de steun niet uit de algemene begroting van de overheid/regio/gemeente wordt gefinancierd, zet de wijze van financiering uiteen:

nvt

- Parafiscale heffingen of belastingen die voor een andere begunstigde dan de overheid bestemd zijn. Gelieve een volledige beschrijving te geven van de heffingen en van de producten/activiteiten waarover zij worden geheven. Specificeer met name of uit andere lidstaten ingevoerde producten aan heffingen worden onderworpen. Voeg als bijlage een afschrift van de rechtsgrondslag van de heffingen toe.
- Geaccumuleerde reserves

- Openbare ondernemingen
 Andere (specificeer)

7. DUUR

7.1. Individuele steun:

nvt

Vermeld de datum waarop de steun ten uitvoer zal worden gelegd (Indien de steun in *tranches* wordt toegekend, vermeld de datum van iedere *tranche*)

.....

Specificeer de duur van de maatregel waarvoor de steun wordt verleend, indien van toepassing

.....

7.2. Steunregeling:

Vermeld de aanvangsdatum voor verlening van de steun

Deze steun heeft tot doel aanvullende financiering te verschaffen voor plattelandsontwikkeling waarvoor overeenkomstig het Plattelandsontwikkelingsprogramma (2007-2013) communautaire steun wordt verleend (artikel 89 van Verordening 1689/2005) Steunaanvragen kunnen voor het eerst worden ingediend vanaf 16 april 2007.

Overeenkomstig de afspraken met de Commissie en overeenkomstig artikel 1:20, tweede lid, van de Regeling LNV-subsidies worden betalingen verricht na goedkeuring van het Plattelandsontwikkelingsprogramma.

Vermeld de einddatum voor verlening van de steun

De steun kan alleen worden verleend binnen de programmeringsperiode van het Plattelandsontwikkelingsprogramma, welke loopt tot en met 31 december 2013.

Indien de duur van de regeling langer is dan zes jaar, gelieve aan te tonen dat een langere periode noodzakelijk is om de doelstelling(en) van de regeling te bereiken.

De steun is onderdeel van het Plattelandsontwikkelingsprogramma en volgt daarmee de duur van het programma tot en met 31 december 2013.

8. CUMULERING VAN VERSCHILLENDE SOORTEN STEUN

Kan de steun worden gecumuleerd met steun die op grond van andere plaatselijke regionale, nationale of communautaire regelingen wordt toegekend voor het dekken van dezelfde subsidiabele kosten?

X ja nee

Zo ja, geef aan welke regels zijn vastgesteld om ervoor te zorgen dat de cumuleringsregels worden nageleefd:

Op grond van artikel 1:16 van de Regeling LNV-subsidies wordt cumulering en overcompensatie voorkomen. Ondernemingen die voor dezelfde energie-innovatie op grond van het Besluit EOS: demo- en transitie-experimenten worden gesubsidieerd komen niet voor subsidie in aanmerking (zie de artikelen 43 en 47 van het Openstellingsbesluit LNV-subsidies).

9. BEROEPSGEHEIM

Bevat de aanmelding vertrouwelijke informatie die niet aan derden mag worden bekendgemaakt?

ja nee

Zo ja, gelieve aan te geven welke delen vertrouwelijk zijn en waarom:

.....

Zo niet, dan zal de Commissie haar besluit bekendmaken zonder de lidstaat te raadplegen.

10. VERENIGBAARHEID VAN DE STEUN

Gelieve aan te geven welke bestaande verordeningen, kaderregelingen, richtsnoeren of andere teksten die van toepassing zijn op staatssteun, een uitdrukkelijke rechtsgrondslag voor de goedkeuring van de steun zouden kunnen vormen (in voorkomend geval voor elke maatregel) en het/de relevante formulier(en) aanvullende informatie van deel III in te vullen.

- KMO-steun
 - Aanmelding van individuele steun overeenkomstig artikel 6 van Verordening (EG) nr. 70/2001
 - Aanmelding om rechtszekerheid te verkrijgen
 - Steun voor KMO's in de landbouwsector
- Opleidingssteun
 - Aanmelding van individuele steun overeenkomstig artikel 5 van Verordening (EG) nr. 68/2001
 - Aanmelding om rechtszekerheid te verkrijgen
- Werkgelegenheidssteun
 - Aanmelding van individuele steun overeenkomstig artikel 9 van Verordening (EG) nr. 2204/2002
 - Aanmelding van een steunregeling overeenkomstig artikel 9 van Verordening (EG) nr. 2204/2002
 - Aanmelding om rechtszekerheid te verkrijgen
- Regionale steun
- Steun vallend onder de multisectorale kaderregeling betreffende regionale steun voor grote investeringsprojecten
- Steun voor onderzoek en ontwikkeling
- Reddingssteun voor ondernemingen in moeilijkheden
- Herstructureringssteun voor ondernemingen in moeilijkheden
- Steun voor de productie van audiovisuele werken
- Steun voor milieubescherming
- Steun en risicokapitaal
- Steun in de landbouwsector
- Steun in de vervoersector
- Steun voor visserij en aquacultuur

Wanneer de bestaande verordeningen, kaderregelingen, richtsnoeren of andere teksten die van toepassing zijn op staatssteun geen uitdrukkelijke grondslag vormen voor de goedkeuring van de steuntypen waarop dit formulier betrekking heeft, wordt u verzocht naar behoren te motiveren waarom de steun als verenigbaar met het EG-Verdrag kan worden beschouwd, onder verwijzing naar de toepasselijke vrijstellingsclausule van het EG-Verdrag (artikel 86, lid 2, artikel 87, lid 2, onder a) of b), artikel 87, lid 3, onder a), b), c) of d)) en onder verwijzing naar andere specifieke bepalingen met betrekking tot landbouw en vervoer.

11. UITSTAANDE BEVELEN TOT TERUGVORDERING

nvt

Ingeval van individuele steun, heeft een potentiële begunstigde van de maatregel staatssteun ontvangen welke het voorwerp is van een bevel tot terugvordering van de Commissie?

ja nee

Zo ja, gelieve de volledige gegevens te vermelden:

12. OVERIGE INLICHTINGEN

Gelieve hier alle andere inlichtingen te verstrekken die u van belang acht voor de beoordeling van de betrokken maatregel(en) in het licht van de staatssteunregels.

Deze steun heeft tot doel aanvullende financiering te verschaffen voor plattelandsontwikkeling waarvoor overeenkomstig het Plattelandsontwikkelingsprogramma (2007-2013) communautaire steun wordt verleend (artikel 89 van Verordening 1689/2005)

13. BIJVOEGSELS

Gelieve alle documenten te vermelden die bij de aanmelding zijn gevoegd en afschriften op papier van de betrokken documenten over te leggen of directe internetlinks naar deze documenten te vermelden.

14. VERKLARING

Ik bevestig dat de op dit formulier evenals de in de bijlagen en bijvoegsels verstrekte informatie naar mijn beste weten correct en volledig is.

Datum en plaats van handtekening: mei 2007, Den Haag,

Handtekening

Naam en functie van de ondertekenaar

Mr. N.Th. van Schelven
Hoofd Afdeling Wetgeving
en Bestuurlijke Zaken II

✓ **BEKNOPTE INFORMATIE TER BEKENDMAKING IN HET PUBLICATIEBLAD**

Maatregel 121, energie-innovaties

Nummer van de steun:			
Lidstaat:	Nederland		
Regio:	-		
Benaming en doel van de steun van de steunregeling of naam van de onderneming die individuele steun ontvangt (steun op grond van een regeling die niettemin individueel moet worden aangemeld en steun die niet op grond van een steunregeling wordt verleend)	Investerings energie-innovatie glastuinbouw		
Rechtsgrondslag:	Titel: artikel 2:37 in samenhang met bijlage 2, hoofdstuk 2, van de Regeling LNV-subsidies		
Voorziene jaarlijkse uitgaven of totaalbedrag van de verleende individuele steun	Steunregeling De steun wordt gefinancierd uit het top-up bedrag (€ 105,1 miljoen, waarvan € 67,5 miljoen voor energie-innovaties) van maatregel 121 van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013	Voorziene jaarlijkse uitgaven	Eur 105,1 miljoen
		Totaalbedrag:	Eur 105,1 miljoen
	Individuele steun -	Totaalbedrag van elke maatregel	Eur..... Miljoen
Duur:	2007-2013		
Maximale steunintensiteit van de individuele steun of steunregeling	40%		
Betrokken economische sectoren	Alle sectoren: beperkt tot landbouw		
	Of beperkt tot bijzondere sectoren als genoemd in de 'Algemene Informatie', (Deel I, punt 4.2.)		
Naam en adres van de autoriteit die de steun verleent	ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit		

DEEL III 12

INFORMATIEFORMULIER LANDBOUW

Dit formulier voor de aanmelding van staatssteun mag alleen worden gebruikt voor activiteiten in verband met de productie, verwerking en afzet van landbouwproducten als omschreven in punt 6 van de Communautaire richtsnoeren voor staatssteun in de landbouw- en de bosbouwsector 2007-2013¹². De specifieke regels voor staatssteun in de landbouw zijn niet van toepassing op maatregelen in verband met de verwerking van producten van bijlage I tot producten die niet onder bijlage I vallen. Gelieve voor dergelijke maatregelen het toepasselijke aanmeldingsformulier in te vullen.

Energie-innovaties, 121

1. BETROKKEN PRODUCTEN

Is de maatregel van toepassing op een van de volgende producten waarvoor nog geen gemeenschappelijke marktordening geldt:

- aardappelen (andere dan voor de zetmeelproductie),
- paardenvlees,
- koffie,
- kurk,
- van alcohol afgeleide azijn?
- De maatregel is op geen van de genoemde producten van toepassing.

2. STIMULEREND EFFECT

A. Steunregelingen

2.1. Wordt de steun in het kader van een steunregeling uitsluitend toegekend voor activiteiten die plaatsvinden of diensten die worden ontvangen nadat de steunregeling is ingesteld en door de Commissie als verenigbaar met het EG-Verdrag is aangemerkt?

ja neen

Zo neen, gelieve punt 16 van de richtsnoeren te raadplegen.

2.2. Als de steunregeling automatisch en zonder verdere administratieve handelingen recht geeft op steun, is het dan zo dat de steun zelf uitsluitend wordt toegekend voor activiteiten die plaatsvinden of diensten die worden ontvangen nadat de steunregeling is ingesteld en door de Commissie als verenigbaar met het EG-Verdrag is aangemerkt?

Niet van toepassing

ja neen

Zo neen, gelieve punt 16 van de richtsnoeren te raadplegen.

2.3. Als voor de steunregeling een aanvraag moet worden ingediend bij de betrokken bevoegde autoriteit, is het dan zo dat de steun zelf uitsluitend wordt toegekend voor activiteiten die plaatsvinden of diensten die worden ontvangen nadat aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- a) de steunregeling moet zijn ingesteld en door de Commissie als verenigbaar met het EG-Verdrag zijn aangemerkt;
- b) de steunaanvraag moet naar behoren zijn ingediend bij de betrokken bevoegde autoriteit;
- c) de betrokken bevoegde autoriteit moet de aanvraag hebben aanvaard en zich daarbij tot steunverlening hebben verplicht, met uitdrukkelijke vermelding van het te betalen steunbedrag of van de wijze waarop de steun wordt berekend; de bevoegde autoriteit mag een aanvraag slechts aanvaarden als de voor de betrokken steunmaatregel of steunregeling beschikbare begrotingsmiddelen niet zijn opgebruikt?

X ja neen

Zo neen, gelieve punt 16 van de richtsnoeren te raadplegen.

B. Individuele steun

nvt

2.4. Zal individuele steun die buiten een regeling valt, uitsluitend worden toegekend voor activiteiten die plaatsvinden of diensten die worden ontvangen nadat aan de in punt 2.3, onder b) en c), genoemde voorwaarden is voldaan?

ja neen

Zo neen, gelieve punt 16 van de richtsnoeren te raadplegen.

C. Compenserende steun

2.5. Is de steunregeling van compenserende aard?

ja **X** neen

Zo ja, dan zijn de bovenstaande punten A en B niet van toepassing.

3. AARD VAN DE STEUN

Welke soort(en) steun omvat de geplande maatregel?

MAATREGELEN VOOR PLATTELANDSONTWIKKELING

A. Steun voor investeringen in landbouwbedrijven

DEEL III. 12. A
FORMULIER AANVULLENDE INFORMATIE STEUN VOOR INVESTERINGEN IN
LANDBOUWBEDRIJVEN

Dit aanmeldingsformulier moet worden gebruikt voor de investeringen in landbouwbedrijven als bedoeld in punt IV.A van de Communautaire richtsnoeren voor staatssteun in de landbouw- en de bosbouwsector 2007-2013¹³.

Energie-innovatie, 121

1. DOELSTELLINGEN VAN DE STEUN

1.1. Welke van de onderstaande doelstellingen worden met de investering beoogd:

- verlaging van de productiekosten;
- verbetering en omschakeling van de productie;
- verhoging van de kwaliteit;
- bescherming en verbetering van het milieu, inachtneming van de normen inzake hygiëne en dierenwelzijn;
- bevordering van de diversificatie van de landbouwactiviteiten.
- andere (gelieve te specificeren).

Als de investering andere doelstellingen heeft, wijzen wij erop dat steun voor investeringen in landbouwbedrijven waarmee geen enkele van de bovengenoemde doelstellingen wordt beoogd, niet is toegestaan.

1.2. Betreft de steun gewone vervangingsinvesteringen?

- ja X neen

Zo ja, dan wijzen wij erop dat voor gewone vervangingsinvesteringen geen steun voor investeringen in landbouwbedrijven mag worden verleend.

1.3. Heeft de steun betrekking op investeringen ten behoeve van producten waarvoor in het kader van een uit het ELGF gefinancierde gemeenschappelijke marktordening (inclusief de regelingen inzake rechtstreekse steunverlening) op het niveau van individuele landbouwers, landbouwbedrijven of verwerkende bedrijven productiebeperkingen of beperkingen op communautaire steunverlening gelden, en die de productie boven het op grond van deze beperkingen toegestane niveau zouden doen uitkomen?

- ja X neen

Zo ja, dan wijzen wij u erop dat volgens punt 37 van de richtsnoeren geen steun voor dit soort investeringen mag worden verleend.

2. BEGUNSTIGDEN

Wie zijn de begunstigen van de steun?

- landbouwers;
 producentengroeperingen;
 andere (gelieve te specificeren).
.....

3. STEUNINTENSITEIT

3.1. Vermeld de maximale overheidssteun, uitgedrukt als percentage van het bedrag aan subsidiabele investeringen:

f) **40%** voor investeringen die leiden tot extra kosten in verband met milieubescherming en – verbetering, de verbetering van de hygiëne op veehouderijbedrijven of de verbetering van het welzijn van landbouwhuisdieren, met betrekking tot uitgaven die worden gedaan binnen de termijnen voor de omzetting van pas ingestelde minimumnormen;«

3.2. Hebben de meerkosten, in het geval van investeringen die leiden tot extra kosten in verband met milieubescherming en -verbetering, de verbetering van de hygiëne op veehouderijbedrijven of de verbetering van het welzijn van landbouwhuisdieren, uitsluitend betrekking op investeringen die verder gaan dan de huidige minimumnormen van de Gemeenschap, op investeringen die worden gedaan om aan pas ingevoerde minimumnormen te voldoen, of op aanvullende subsidiabele kosten die noodzakelijk zijn om deze doelstellingen te bereiken, zonder dat de productiecapaciteit erdoor stijgt?

ja neen

3.3. Heeft, in het geval van investeringen die worden gedaan met het oog op de tenuitvoerlegging van Richtlijn 91/676/EEG, de beoogde steunintensiteit uitsluitend betrekking op noodzakelijke en aanvullende subsidiabele kosten en geldt zij niet voor investeringen die een stijging van de productiecapaciteit tot gevolg hebben?

Nvt

ja neen

3.4. Is, in het geval van investeringen die jonge landbouwers doen om aan bestaande communautaire of nationale normen te voldoen, de steun beperkt tot de extra kosten die binnen 36 maanden na de datum van vestiging worden gemaakt in verband met de tenuitvoerlegging van de norm?

Nvt

ja neen

4. SUBSIDIABILITEITSCRITERIA

4.1. Is bepaald dat de steun uitsluitend mag worden toegekend aan landbouwbedrijven die niet in moeilijkheden verkeren?

ja neen

4.2. Is het de bedoeling dat de steun wordt verleend voor de vervaardiging en de afzet van producten die melk of zuivelproducten imiteren of vervangen?

ja X neen

5. SUBSIDIABELE UITGAVEN

5.1. Hebben de subsidiabele uitgaven betrekking op:

- X de bouw, verwerving of verbetering van onroerende goederen;
- X de aankoop of huurkoop van machines en uitrusting, met inbegrip van computerprogrammatuur, ten belope van de marktwaarde van het goed, met uitzondering van de kosten in verband met het huurkoopcontract, zoals belastingen, marge voor de verhuurder, herfinancieringskosten, algemene kosten, verzekeringskosten, enz.;
- X algemene kosten in verband met de twee genoemde uitgavenposten (bijvoorbeeld honoraria van architecten, ingenieurs en deskundigen, haalbaarheidsstudies, het verkrijgen van octrooien en licenties)?

Goedkeuring wordt gevraagd voor alle bovengenoemde drie categorieën kostenposten. Voor de precieze subsidiabele uitgaven, die passen binnen de hierboven beschreven subsidiabele uitgaven, zij verwezen naar artikel 2:40 van de Regeling LNV-subsidies en de in bijlage 2, hoofdstuk 2, (marktintroductie energie-innovaties) bij de Regeling LNV-subsidies opgenomen subsidiabele uitgaven.

5.2. Wordt er steun verleend voor de aankoop van tweedehands materieel?

ja X neen

5.3. Zo ja, is de betrokken aankoop alleen subsidiabel voor kleine en middelgrote ondernemingen met een beperkte technische startbasis en weinig kapitaal?

Nvt

ja neen

5.4. Zijn de aankoop van productierechten, dieren en eenjarige gewassen, alsmede de aanplant van eenjarige gewassen van de steun uitgesloten?

X ja neen

Zo neen, dan wijzen wij u erop dat krachtens punt 29 van de richtsnoeren geen steun mag worden verleend voor deze uitgavenposten.

5.5. Wordt het deel van de subsidiabele kosten van de investering dat wordt gevormd door de aankoop van andere grond dan bouwgrond, beperkt tot 10 %?

Vraag niet van toepassing: aankoop van grond is niet subsidiabel.

ja neen

Zo neen, dan wijzen wij u erop dat deze beperking tot 10 % krachtens punt 29 van de richtsnoeren een van de voorwaarden is om voor steun in aanmerking te komen.

6. STEUN VOOR DE INSTANDHOUDING VAN TRADITIONELE LANDSCHAPPEN EN GEBOUWEN

N.v.t.

6.1. Heeft de steun betrekking op investeringen of kapitaaluitgaven die de instandhouding tot doel hebben van niet-productieve erfgoedelementen op landbouwbedrijven?

ja neen

overige vragen zijn derhalve niet van toepassing

6.1.1. Zo ja, wat is het beoogde steunpercentage (max. 100 %) :

.....

6.1.2. Omvatten de subsidiabele uitgaven ook de vergoeding van werken die de landbouwer of zijn personeel uitvoeren?

ja neen

6.1.3. Zo ja, zal die vergoeding beperkt zijn tot 10 000 euro per jaar?

ja neen

6.1.4. Zo neen, geef een verantwoording voor de overschrijding van dit maximumbedrag.

6.2. Heeft de steun betrekking op investeringen of kapitaaluitgaven die de instandhouding tot doel hebben van productieve erfgoedelementen op landbouwbedrijven?

ja neen

6.2.1. Zo ja, leidt de betrokken investering tot een verhoging van de productiecapaciteit van het bedrijf?

ja neen

6.2.2. Wat zijn de maximale steunpercentages voor deze soort investeringen?

Vraag niet van toepassing, zie antwoord op vraag 6.2

Investerings zonder capaciteitsverhoging:

Maximumpercentage voor probleemgebieden of de gebieden als bedoeld in artikel 36, onder a), punten i), ii), of iii), van Verordening (EG) nr. 1698/2005 (max. 75 %):

Maximumpercentage voor de andere gebieden (max. 60 %):

Investerings met capaciteitsverhoging:

Maximumpercentage bij gebruik van hedendaagse materialen (max.: zie punt 3.1.):

Maximumpercentage bij gebruik van traditionele materialen, uitgedrukt als percentage van de extra kosten (max. 100 %):

7. VERPLAATSING VAN LANDBOUWBEDRIJFSGEBOUWEN IN HET ALGEMEEN BELANG

N.v.t.

7.1. Is de verplaatsing het gevolg van een onteigening?

ja neen

7.2. Wordt de verplaatsing gerechtvaardigd door een in de rechtsgrond omschreven reden van algemeen belang?

ja neen

Hierbij wijzen wij erop dat het algemeen belang ten behoeve waarvan het landbouwbedrijf wordt verplaatst, in de rechtsgrond moet zijn toegelicht.

7.3. Bestaat de verplaatsing gewoon uit het uit elkaar halen, het verhuizen en het weer oprichten van bestaande installaties?

ja neen

7.3.1. Zo ja, wat is de steunintensiteit? (max. 100 %)

.....

7.4. Levert de verplaatsing de landbouwer modernere installaties op?

ja neen

7.4.1. Zo ja, wat is de eigen bijdrage van de landbouwer, uitgedrukt als percentage van de meerwaarde van de installaties na de verplaatsing?

in probleemgebieden of de gebieden als bedoeld in artikel 36, onder a), punten i), ii), of iii), van Verordening (EG) nr. 1698/2005 (min. 50 %):

.....

in de andere gebieden (min. 60 %):

.....

voor jonge landbouwers in probleemgebieden of de gebieden als bedoeld in artikel 36, onder a), punten i), ii), of iii), van Verordening (EG) nr. 1698/2005 (min. 45 %):

.....

voor jonge landbouwers in de andere gebieden (min. 55 %):

.....

7.5. Leidt de verplaatsing tot een toename van de productiecapaciteit?

ja neen

7.5.1. Zo ja, wat is de eigen bijdrage van de landbouwer, uitgedrukt als percentage van de uitgaven die op de toename betrekking hebben?

in probleemgebieden of de gebieden als bedoeld in artikel 36, onder a), punten i), ii), of iii), van Verordening (EG) nr. 1698/2005 (min. 50 %):

.....

in de andere gebieden (min. 60 %):

.....

voor jonge landbouwers in probleemgebieden of de gebieden als bedoeld in artikel 36, onder a), punten i), ii), of iii), van Verordening (EG) nr. 1698/2005 (min. 45 %):

.....

voor jonge landbouwers in de andere gebieden (min. 55 %):

8. OVERIGE GEGEVENS

8.1. Gaat de aanmelding vergezeld van documentatie waarin wordt aangetoond dat de beoogde staatssteun coherent is met het(de) desbetreffende plan(nen) voor plattelandontwikkeling?

ja neen

Nvt

Achtergrond:

Bij deze steunmaatregel betreft het géén zelfstandige steunmaatregel verleend *naast* het Plattelandontwikkelingsprogramma, maar het betreft *aanvullende* nationale financiering voor maatregel 121 (modernisering landbouwbedrijven, onderdeel steun voor investeringen in energie-innovaties) van het Plattelandontwikkelingsprogramma, als bedoeld in artikel 89 van Verordening (G) nr. 1698/2005.

De Commissie wordt dan ook verzocht deze steunmaatregel overeenkomstig artikel 89 van Verordening (G) nr. 1698/2005 goed te keuren als onderdeel van de in artikel 16 van Verordening (EG) nr. 1689/2005 bedoelde programmaring voor plattelandontwikkeling.

Voor de achtergrond van deze steunmaatregel zij verwezen naar de bijlage bij deze steunmaatregel en maatregel 121 van het Nederlandse Plattelandontwikkelingsprogramma.

Zo ja, gelieve deze documentatie hieronder of in een bijlage bij dit formulier te verstrekken.

Zo neen, dan wijzen wij u erop dat deze documentatie vereist is krachtens punt 26 van de landbouwrichtsnoeren.

8.2. Gaat de aanmelding vergezeld van documentatie waarin wordt aangetoond dat de steun wordt toegespitst op duidelijk omschreven doelstellingen die aansluiten bij onderkende structurele en territoriale behoeften en structurele nadelen?

ja neen

Zo ja, gelieve deze documentatie hieronder of in een bijlage bij dit formulier te verstrekken.

Zie bijlage bij dit formulier

Zo neen, dan wijzen wij u erop dat deze documentatie vereist is krachtens punt 36 van de landbouwrichtsnoeren.

Bijlage bij informatieformulier III.12.A. vraag 8.2 'marktintroductie- energie-innovaties'

Relatie met POP-2

Deze steunmaatregel maakt als aanvullende nationale financiering als bedoeld in artikel 89 van Vo. 1698/2005 onderdeel uit van het Nederlandse Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 (POP-2).

In hoofdstuk 5.3.1 van het POP-2 is beschreven dat Nederland landbouwbedrijven wil ondersteunen bij het voldoen aan maatschappelijke randvoorwaarden. Aangegeven is dat Nederland het POP-2 ook wil gebruiken om bedrijven te ondersteunen bij gerichte investeringen om energiebesparing en reducties van broeikasgasemissies te realiseren.

In bijlage 4 bij het POP-2 is in maatregel 121 (bedrijfsmodernisering: onderdeel B Verduurzaming land- en tuinbouw) beschreven dat Nederland landbouwbedrijven wil ondersteunen bij het verder verduurzamen van de productie door het verminderen van de milieubelasting. Het verder verlagen van de emissies van broeikasgassen wordt hierbij expliciet genoemd. Aangegeven is dat voor wat betreft het terugdringen van de emissies van broeikasgassen en de inzet van duurzame energiebronnen in de glastuinbouw, de voorkeur uitgaat naar het ondersteunen van ondernemers die investeren in risicovollere innovatieve technieken en concepten gericht op CO₂-reductie. Het betreft hier innovatieve technieken en concepten die een marktintroductie van maximaal 15% kennen.

In de beschrijving van maatregel 121 is aangegeven dat de steunbedragen voor het soort investeringen waar het hier over gaat, hoger kunnen zijn dan €400.000 per bedrijf per drie jaar.

Hoofddoelen van Onderdeel B Verduurzaming land- en tuinbouw, sub-onderdeel 'marktintroductie energie-innovaties'

Stimuleren en versnellen van de vroege marktintroductie van energie-innovaties gericht op CO₂-reductie, welke in dat kader een bijdrage vormen aan:

- het tot stand komen van de energieneutrale glastuinbouw met een zo laag mogelijk gebruik van fossiele brandstoffen en zo min mogelijk emissie van broeikasgassen;
- verbetering en optimalisering van het (teelt)technisch en/of economisch perspectief van de innovatieve energiesystemen en -concepten, en
- de (door)ontwikkeling naar inpasbare energiesystemen en -concepten op de glastuinbouwbedrijven die tevens tot verlaging van productiekosten leiden.

Voor de beschrijving van de subsidiabele activiteiten van het onderdeel 'marktintroductie energie-innovaties' zij verwezen naar artikel 2:40 van de Regeling LNV-subsidies en de in bijlage 2, hoofdstuk 2 (marktintroductie energie-innovaties) bij de Regeling LNV-subsidies opgenomen lijst met subsidiabele uitgaven (zie tevens punt 5.1 van formulier deel III.12.A).

Reden van deze steunmaatregel

De glastuinbouw, welke met name in het westen van Nederland is gesitueerd, heeft in het kader van het energietransitiebeleid, de ambitie dat vanaf 2020 nieuw te bouwen kassen energieneutraal zijn. De overheid steunt deze ambitie. Om deze ambitie binnen bereik te krijgen worden innovatieve energiesystemen en -concepten ontwikkeld.

Ondersteuning middels deze steunmaatregel is nodig, omdat innovatieve energiesystemen en -concepten (de energie-innovaties), ook na toepassing door de allereerste innovatoren, zich kenmerken door hoge meerinvesteringen en lange terugverdiertijden. Wanneer de consequenties voor de teelt en de bedrijven van de innovatieve energiesystemen en -concepten breder bekend en geaccepteerd zijn, en het kostenniveau door schaalvoordelen, optimalisaties en leereffecten verder verlaagd is, is een bredere doorbraak in toepassing door een grotere groep glastuinbouwondernemers mogelijk, en daarmee een substantiële CO₂-reductie realiseerbaar.

Door toepassing van de innovatieve energiesystemen en -concepten kan de glastuinbouw versneld minder afhankelijk worden van fossiele brandstoffen, hetgeen een bijdrage levert aan het terugdringen van de emissies van broeikasgassen en een structurele oplossing biedt voor de hoge gasprijzenproblematiek.

De grondslag voor deze steunmaatregel is derhalve punt 32 van onderdeel IV.A.2 van de Landbouwrichtsnoeren in samenhang met artikel 4, tweede lid, onderdeel e, van Verordening 1857/2006 (steun voor investeringen waarbij het gaat om extra kosten in verband met milieubescherming en –verbetering). Daarmee is de beperkende voorwaarde van artikel 4, negende lid, van verordening 1857/2006 inzake het maximale steunbedrag niet van toepassing.

Hoogte van het subsidiebedrag

Gegeven de omvang van bedrijven in de glastuinbouw¹⁴ en de hoge kosten van de investering in innovatieve energiesystemen en -concepten in de beginfase van de marktintroductie, zal het steunbedrag per landbouwbedrijf in veel gevallen het maximum overstijgen van €400.000 per bedrijf per drie jaar genoemd in artikel 4 inzake investeringen in landbouwbedrijven van Verordening (EG) nr. 1857/2006, inzake staatssteun voor kleine en middelgrote ondernemingen die landbouwproducten produceren en tot wijziging van Verordening (EG) nr. 70/2001.

Voor bijvoorbeeld semi-gesloten kassystemen komt de meerinvestering op ca € 40/m² oftewel, ca € 2 mln. op een bedrijf van 5 ha; waarmee bij een subsidiepercentage van 40% de subsidie uitkomt op rond € 800.000. Voor aardwarmteprojecten is de investering al snel in de orde van €4 mln tot €5 mln waarmee de subsidie bij genoemd percentage €1,6 mln tot €2 mln zou bedragen. Ook vergistingsprojecten vragen een investering van enkele miljoenen Euro's.

Afzetmogelijkheden

De glastuinbouw opereert op de vrije markt, waarvoor er voor de producten afzetmogelijkheden zijn. Er zijn geen beperkingen als gevolg van marktordeningen.

¹⁴ In de glastuinbouw vindt een voortdurend proces van schaalvergroting plaats. Zo is in de glastuinbouw de gemiddelde oppervlakte glas per bedrijf toegenomen van minder dan een halve hectare in de sierteelt en minder dan een hectare in de glasgroenteteelt begin jaren 70, tot 1,3 ha in de snijbloemeteelt, 1,4 ha in de potplantenteelt en 2,3 ha in de glasgroenteteelt in 2005. Verwachting is dat de bedrijfsgrootte de komende 10 jaar groeit naar gemiddeld 2,5 ha glas, echter met een grote spreiding in bedrijfsomvang. Bron: LEI, LEB 2006, p. 127

BIJLAGE I (Luchtwassystemen, 121)

Standaardformulier voor de aanmelding van staatssteun op grond van artikel 88, lid 3 van het EG-Verdrag en voor het verstrekken van informatie over onrechtmatige steun

Dit formulier dient te worden gebruikt voor de aanmelding, uit hoofde van artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag, van nieuwe steunregelingen en individuele steun.. Dit formulier dient tevens te worden gebruikt wanneer een maatregel die geen steunmaatregel is om redenen van rechtszekerheid bij de Commissie wordt aangemeld.

De lidstaten worden eveneens verzocht dit formulier te gebruiken wanneer de Commissie om uitvoerige informatie over onrechtmatige steun verzoekt.

Dit formulier bestaat uit drie delen:

- I. Algemene informatie:** dit deel moet in alle gevallen worden ingevuld
- II. Beknopte informatie ter bekendmaking in het Publicatieblad**
- III. Formulier aanvullende informatie per steuntype**

Indien dit formulier niet correct wordt ingevuld, kan de aanmelding als onvolledig worden teruggestuurd. Het ingevulde formulier moet door de permanente vertegenwoordiger van de betrokken lidstaat schriftelijk bij de Commissie worden ingediend. Het moet aan de secretaris-generaal van de Commissie worden gericht.

Indien de lidstaat voornemens is gebruik te maken van een bijzondere procedure welke in een van de verordeningen, richtsnoeren, kaderregelingen en andere teksten op het gebied van staatssteun is vastgesteld, dient tevens een afschrift van de aanmelding te worden toegezonden aan de directeur-generaal van het verantwoordelijke directoraat van de Commissie.

DEEL I. ALGEMENE INFORMATIE

AARD VAN DE AANMELDING

Betreft de op dit formulier verstrekte informatie:

een aanmelding ingevolge artikel 88, lid 3 van het EG-Verdrag?

mogelijke onrechtmatige steun¹⁵?

Zo ja, vermeld de datum van inwerkingtreding van de steun. Gelieve dit formulier, evenals het relevante formulier aanvullende informatie in te vullen.

een maatregel die geen steunmaatregel vormt maar die om redenen van rechtszekerheid bij de Commissie wordt aangemeld?

Vermeld hieronder de redenen waarom de aanmeldende lidstaat van mening is dat de maatregel geen staatssteun vormt in de zin van artikel 87, lid 1 van het EG-Verdrag. Gelieve de relevante gedeelten van dit formulier in te vullen en alle noodzakelijke bewijsstukken over te leggen.

Een maatregel wordt niet als staatssteun beschouwd indien niet is voldaan aan een van de voorwaarden van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag. Gelieve een uitvoerige beoordeling te geven van de maatregel in het licht van de volgende criteria, waarbij u met name aandacht besteedt aan de voorwaarde waaraan volgens u niet is voldaan:

- ✓ geen overdracht van openbare middelen (*wanneer u bijvoorbeeld van mening bent dat de maatregel niet aan de Staat kan worden toegerekend of dat wettelijke maatregelen ten uitvoer worden gelegd zonder overdracht van openbare middelen*);
- ✓ geen voordeel (*bijvoorbeeld wanneer het beginsel van de particuliere marktinvesteerder in acht wordt genomen*);
- ✓ geen selectiviteit/specificiteit (*bijvoorbeeld wanneer de maatregel ter beschikking staat van alle ondernemingen, in alle sectoren van de economie, zonder territoriale beperking en zonder onderscheid*);
- ✓ geen vervalsing van de mededinging / geen ongunstige beïnvloeding van de intracommunautaire handel (*bijvoorbeeld wanneer de activiteit niet van economische aard is of wanneer het een louter plaatselijke economische activiteit betreft*).

¹⁵ Overeenkomstig artikel 1, onder f) van Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad van 22 maart 1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 93 van het EG-Verdrag (PB L 83 van 27.3.1999, blz. 1) (hierna "procedureverordening") wordt onder onrechtmatige steun nieuwe steun verstaan die in strijd met artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag tot uitvoering wordt gebracht.

1. IDENTITEIT VAN DE AUTORITEIT OF INSTANTIE DIE DE STEUN VERLEENT

1.1 Lidstaat

Nederland

1.2. Betrokken regio(s) (indien van toepassing)

n.v.t.

1.3

ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Verantwoordelijke contactpersoon

Naam : D.J. Jans / E.M. Burger
Adres : Postbus 20401 , 2500 EK Den Haag
Telefoon : 070-3784358/4883
Fax : 070-3786127
E-mail : d.j.jans@minlnv.nl / e.m.burger@minlnv.nl

1.4 Verantwoordelijke contactpersoon bij de Permanente Vertegenwoordiging

Naam : G.P.G. Kunst
Telefoon : 0032-26791543
Fax : -
E-mail : g.p.g.kunst@minlnv.nl

1.5 Indien u wenst dat een afschrift van de ambtelijke brieven die door de Commissie aan de lidstaat worden gericht ook naar andere nationale autoriteiten wordt gezonden, gelieve hun naam en adres te vermelden

Naam :

Adres :

.....

.....

1.6 Gelieve aan te geven welke referentie van de lidstaat in de brieven van de Commissie moet worden vermeld.

Het zaaknummer dat deze staatssteunmelding krijgt.

2. BESCHRIJVING VAN DE STEUN

2.1 Benaming van de steun (of naam van de begunstigde onderneming in geval van individuele steun)

Steun voor investeringen in luchtwassystemen in stallen.

Het betreft hier steun aan bedrijven die actief zijn in de primaire productie van landbouwproducten, zie punt IV.A.2 Landbouwrichtsnoeren, onderdeel 29, in samenhang met artikel 4, eerste lid, van Verordening 1857/2006. Concreet betreft het steun voor investeringen voor extra kosten in verband met milieubescherming en –verbetering, zie punt IV.A.2 Landbouwrichtsnoeren, onderdeel 32 en artikel 4, tweede lid, onderdeel e, van Verordening 1857/2006. Voorgaande betekent dat de communautaire kaderregeling inzake staatssteun ten behoeve van het milieu niet van toepassing is, zie hoofdstuk B, definitie en toepassingsgebied, punt 7 (toepassingsgebied).

De in dit kader te steunen investeringen betreffen bovenwettelijke acties van de eindbegunstigden.

De steun voor in aanmerking komende luchtwassystemen zijn opgesomd in de Regeling ammoniak en veehouderij.

2.2 Korte beschrijving van het doel van de steun

Gelieve de primaire doelstelling te vermelden en, in voorkomend geval, de secundaire doelstelling(en):

	Primaire doelstelling (slechts <u>één</u> vakje aankruisen)	Secundaire doelstelling ¹⁶
✓ Regionale ontwikkeling	☐	☐
✓ Onderzoek en ontwikkeling	☐	☐
✓ Milieubescherming	X	☐
✓ Redding van ondernemingen in moeilijkheden	☐	☐
✓ Herstructurering van ondernemingen in moeilijkheden	☐	☐
✓ KMO's	☐	☐
✓ Werkgelegenheid	☐	☐
✓ Opleiding	☐	☐
✓ Risicokapitaal	☐	☐
✓ Bevordering van de export en internationalisering	☐	☐
✓ Diensten van algemeen economisch belang	☐	☐
✓ Sectorale ontwikkeling ¹⁷	☐	☐
✓ Sociale ondersteuning van individuele consumenten	☐	☐
✓ Vergoeding van schade veroorzaakt	☐	☐

¹⁶ Een secundaire doelstelling is een doelstelling waarvoor de steun uitsluitend is bestemd, naast de primaire doelstelling. Een regeling met als primaire doelstelling onderzoek en ontwikkeling kan bijvoorbeeld als secundaire doelstelling kleine en middelgrote ondernemingen (KMO's) hebben indien de steun uitsluitend voor KMO's bestemd is. De secundaire doelstelling kan tevens sectorgericht zijn, zoals bijvoorbeeld bij een steunregeling voor onderzoek en ontwikkeling in de staalsector.

¹⁷ Gelieve de sector te specificeren in punt 4.2.

- door natuurrampen of andere buitengewone gebeurtenissen
✓ Verwezenlijking van een belangrijk project van gemeenschappelijk Europees belang	☐	☐
✓ Opheffing van een ernstige verstering in de economie	☐	☐
✓ Instandhouding van het erfgoed	☐	☐
✓ Cultuur	☐	☐

2.3. Steunregeling – Individuele steun¹⁸

2.3.1. Heeft de aanmelding betrekking op een steunregeling?

ja nee

- Zo ja, wijzigt de regeling een bestaande steunregeling?

ja nee

- Zo ja, is aan de voorwaarden voor de vereenvoudigde aanmeldingsprocedure ingevolge artikel 4, lid 2 van uitvoeringsverordening (EG) nr. (...) van (...) voldaan?

ja nee

- Zo ja, gelieve het formulier voor vereenvoudigde aanmelding in te vullen (zie bijlage II).
- Zo niet, gelieve het onderhavige formulier in te vullen en aan te geven of de oorspronkelijke regeling die thans wordt gewijzigd, bij de Commissie is aangemeld.

ja nee

- Zo ja, gelieve te vermelden:

Nummer van de steun:

.....

Datum van goedkeuring door de Commissie (referentie van de brief van de Commissie (SG(..)D/...):

.../.../.....

Datum van de oorspronkelijke regeling:

.....

Gelieve te specificeren welke wijzigingen in de oorspronkelijke regeling zijn aangebracht en waarom:

2.3.2 Heeft de aanmelding betrekking op individuele steun?

ja nee

- Zo ja, gelieve het passende vakje hieronder aan te kruisen

¹⁸ Overeenkomstig artikel 1, onder e), van Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad van 22 maart 1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 93 van het EG-Verdrag (PB L 83 van 27.3.1999) wordt onder individuele steun, steun verstaan die niet wordt toegekend op grond van een steunregeling alsook steun die op grond van een steunregeling wordt toegekend en moet worden aangemeld.

steun op basis van een regeling die individueel moet worden aangemeld

Referentie van de goedgekeurde regeling:

Benaming :

Nummer van de steunregeling: :

Goedkeuringsbrief van de Commissie:

individuele steun die niet op een regeling is gebaseerd:

2.3.3 .Heeft de aanmelding betrekking op individuele steun of een steunregeling die uit hoofde van een vrijstellingsverordening is aangemeld?

Nee

Zo ja, gelieve het passende vakje aan te kruisen:

Verordening (EG) nr. 70/2001 van de Commissie betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op staatssteun voor kleine en middelgrote ondernemingen¹⁹. Gelieve het formulier aanvullende informatie van deel III.1 te gebruiken.

Verordening (EG) nr. 68/2001 van de Commissie betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op opleidingssteun²⁰. Gelieve het formulier aanvullende informatie van deel III.2 te gebruiken.

Verordening (EG) nr. 2204/2002 van de Commissie betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op werkgelegenheidssteun²¹. Gelieve het formulier aanvullende informatie van deel III.3 te gebruiken.

Verordening (EG) nr. 1/2004 van de Commissie betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op staatssteun voor kleine en middelgrote ondernemingen die landbouwproducten produceren, verwerken en afzetten (PB L 1 van 02.01.2004).

¹⁹ Verordening (EG) nr. 70/2001 van de Commissie van 12 januari 2001 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op staatssteun voor kleine en middelgrote ondernemingen, PB L 10 van 13.1.2001, blz. 33.

²⁰ Verordening (EG) nr. 68/2001 van de Commissie van 12 januari 2001 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op opleidingssteun, PB L 10 van 13.1.2001, blz. 20.

²¹ Verordening (EG) nr. 2204/2002 van de Commissie van 12 december 2002 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op werkgelegenheidssteun, PB L 337 van 13.12.2002, blz. 3 en PB L 349 van 24.12.2002, blz. 126.

3. NATIONALE RECHTSGROND

3.1. Vermeld de nationale rechtsgrond, de uitvoeringsbepalingen en hun respectievelijke referentiebronnen:

Titel: artikel 2:37 in samenhang met bijlage 2, hoofdstuk 3, van de Regeling LNV-subsidies

Referentie (indien van toepassing):.....
.....
.....

3.2. Vermeld het document / de documenten die als bijlage aan deze aanmelding zijn gehecht:

een afschrift van de relevante bepalingen van de definitieve tekst(en) van de rechtsgrondslag (of, indien mogelijk, een web link) : www.overheid.nl/op (gepubliceerd in Staatscourant 2007 nr. 33), ook te vinden via:

https://www.hetInVloket.nl/servlet/page?_pageid=274&_dad=portal30&_schema=PORTAL30&p_siteid=33&p_itemid=271675

een afschrift van de relevante bepalingen van de ontwerp tekst(en) van de rechtsgrondslag (of, indien mogelijk, een web link)

3.3. Indien de rechtsgrondslag een definitieve tekst betreft, wordt in deze definitieve tekst dan bepaald dat de steunverlenende instantie de steun pas kan verlenen nadat de Commissie deze heeft goedgekeurd ("stand still"-bepaling)?

ja nee

In het kader van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 is met de Commissie afgesproken dat voor het POP 2 geen betalingen worden verricht vóór de goedkeuring van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013

Dit is vastgelegd in artikel 1:20, tweede lid, van de Regeling LNV-subsidies

4. BEGUNSTIGDEN

4.1. Vestigingsplaats van de begunstigde(n)

- in (een) niet-gesteunde regio('s)
- in (een) regio/regio's die in aanmerking komt/komen voor steun ingevolge artikel 87, lid 3, onder c) van het EG-Verdrag (specificeer NUTS-niveau 3 of lager)
- in een regio('s) die in aanmerking komt/komen voor steun ingevolge artikel 87, lid 3, onder a) van het EG-Verdrag (specificeer NUTS-niveau 2 of lager)
- gemengd: specificeer

4.2 Sector(en) van de begunstigde(n):

- Niet aan een bepaalde sector gebonden
- A Landbouw
- B Visserij en aquacultuur
- C Winning van delfstoffen

- 10.1 Steenkool
- D Industrie
 -17 Textiel
 -21 Pulp en papier
 -24 Chemische en farmaceutische industrie
 -24.7 Kunstmatige vezels
 -27.1 Staal ²²
 -29 Industriële machines
 -DL Elektrische en optische apparaten en instrumenten
 -34.1 Motorvoertuigen
 -35.1 Scheepsbouw
 - Diverse industrie, gelieve te specificeren:.....
- E Elektriciteit-, gas- en watervoorziening
- F Bouwnijverheid
- 52 Detailhandel
- H Hotels en restaurants (toerisme)
- I Vervoer
 -60 Vervoer te land en vervoer via pijpleidingen
 -60.1 Vervoer per spoor
 -60.2 Overig vervoer te land
 -61.1 Zee- en kustvaart
 -61.2 Binnenvaart
 -62 Luchtvaart
- 64 Post en telecommunicatie
- J Financiële instellingen
- 72 Activiteiten in verband met computers
- 92 Cultuur, sport en recreatie
- Overige, te specificeren overeenkomstig de bedrijfsindeling van NACE rev.1.1 ²³:

4.3. Indien het individuele steun betreft:

nvt

Naam van de begunstigde:

Aard van de begunstigde onderneming:.....

KMO

Aantal werknemers :

Jaaromzet :

Jaarbalans :

Zelfstandigheid :

(Gelieve een verklaring op erewoord overeenkomstig de aanbeveling van de Commissie betreffende KMO's²⁴ of andere bewijsstukken bij te voegen ter staving van de bovenstaande gegevens:

grote onderneming

onderneming in moeilijkheden²⁵

²² Bijlage B bij de mededeling van de Commissie – Multisectorale kaderregeling betreffende regionale steun voor grote investeringsprojecten PB C 70 van 19.3.2002, blz.8.

²³ NACE rev. 1.1 is de statistische nomenclatuur van de economische activiteiten in de Europese Gemeenschap.

²⁴ Aanbeveling van de Commissie van 6 mei 2003 betreffende de definitie van kleine, middelgrote en micro-ondernemingen, PB L 124 van 20.5.2003, blz. 36 en ontwerp-verordening (EG) nr. .../ van de Commissie tot wijziging van Verordening (EG) nr. 70/2001 wat betreft het toepassingsbereik ervan om zodoende steun ten behoeve van onderzoek en ontwikkeling in te sluiten.

4.4. Indien het een steunregeling betreft:

Aard van de begunstigde ondernemingen:

- alle ondernemingen (grote ondernemingen en kleine en middelgrote ondernemingen)
 uitsluitend grote ondernemingen
 kleine en middelgrote ondernemingen
- middelgrote ondernemingen
 kleine ondernemingen
 micro-ondernemingen
- de volgende begunstigde ondernemingen:

NB: de steun staat in beginsel open voor alle ondernemingen, maar in de praktijk zullen vooral kleine en middelgrote ondernemingen begunstigde zijn omdat de primaire landbouwsector grotendeel bestaat uit dergelijke ondernemingen.

Geschat aantal begunstigde ondernemingen:

- minder dan 10
 van 11 tot en met 50
 van 51 tot en met 100
 van 101 tot en met 500
 van 501 tot en met 1000
 meer dan 1000

5. BEDRAG VAN DE STEUN/JAARLIJKSE UITGAVEN

In geval van individuele steun, vermeld het totaalbedrag van elke betrokken maatregel:
nvt.....

In geval van een steunregeling, vermeld het jaarlijkse bedrag van de uitgetrokken begrotingsmiddelen en het totaalbedrag (in nationale valuta):

De steun wordt gefinancierd uit het top-up bedrag (€ 105,1 miljoen waarvan € 20,1 miljoen voor luchtwassystemen) van maatregel 121 van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013

Voor belastingmaatregelen, gelieve een jaarlijkse en een totale raming te geven van de gederfde inkomsten door belastingvrijstellingen voor de door de aanmelding bestreken periode:

nvt.....

Indien de begroting niet jaarlijks wordt vastgesteld, gelieve te specificeren op welke periode zij betrekking heeft:

2007-2013

Indien de aanmelding wijzigingen in een bestaande steunregeling aanbrengt, vermeld de budgettaire gevolgen van deze wijzigingen:

nvt.....

6. AARD VAN DE STEUN EN FINANCIERINGSMETHODE

²⁵ Volgens de definitie van de communautaire richtsnoeren voor reddings- en herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden, PB C 288 van 9.10.1999, blz. 2.

Specificeer de aard van de steun die aan de begunstigde onderneming(en) ter beschikking wordt gesteld (in voorkomend geval voor elke maatregel):

- X Rechtstreekse subsidie
- Zachte lening (geef bijzonderheden over de gestelde zekerheid)
- Rentesubsidie
- Belastingvoordeel (b.v. belastingvermindering, grondslagvermindering, tariefsvermindering, uitstel). Gelieve te specificeren:
- Vermindering van de socialezekerheidsbijdragen
- Verstrekking van risicokapitaal
- Afschrijving van schulden
- Garantie (geef onder andere informatie over de lening of andere financiële transactie die door de garantie wordt gedekt, de gestelde zekerheid en de verschuldigde premie)
- Overige. Gelieve te specificeren:.....

Geef voor ieder steuninstrument een nauwkeurige beschrijving van de toepassingsregels en -voorwaarden, in het bijzonder de hoogte van de steun en de fiscale behandeling; vermeld of de steun automatisch wordt toegekend zodra aan bepaalde criteria is voldaan (zo ja, gelieve deze criteria te vermelden) of dat de steunverlenende autoriteiten een zekere discretionaire bevoegdheid hebben.

Bij deze steunmaatregel betreft het géén zelfstandige steunmaatregel verleend *naast* het Plattelandsontwikkelingsprogramma, maar het betreft *aanvullende* nationale financiering voor maatregel 121 (modernisering landbouwondernemingen, onderdeel steun voor investeringen in luchtwassystemen in stallen) van het Plattelandsontwikkelingsprogramma, als bedoeld in artikel 89 van Verordening (EG) nr. 1698/2005.

De toepassingsregels en -voorwaarden zijn derhalve die van de maatregelen 121 van het Plattelandsontwikkelingsprogramma.

De investering dient te leiden tot de instandhouding en verbetering van het natuurlijk milieu (art 2:37, eerste lid, onderdeel d, van de Regeling LNV-subsidies). De nadere voorwaarden voor subsidieverlening staan vermeld in de artikelen 2:37, tweede en derde lid, en 2:41, en bijlage 2, hoofdstuk 3, (investeringen in gecombineerde luchtwassystemen), van de Regeling LNV-subsidies alsmede de artikelen 53 tot en met 57 van het Openstellingsbesluit LNV-subsidies (zie voor beide besluiten:

https://www.hetlnvloket.nl/servlet/page?_pageid=274&_dad=portal30&_schema=PORTAL30&p_sitheid=33&p_itemid=271675

De hoogte van de steun bedraagt maximaal 40% van de subsidiabele kosten. Voor aanvragen gedaan in 2007 is dit onderdeel opengesteld voor 35% (zie artikel 57 van het Openstellingsbesluit LNV-subsidies).

De aanvragen die in eenzelfde aanvraagperiode worden ingediend, worden gerangschikt door loting.

Specificeer de financiering van de steun: indien de steun niet uit de algemene begroting van de overheid/regio/gemeente wordt gefinancierd, zet de wijze van financiering uiteen:

n.v.t.

- Parafiscale heffingen of belastingen die voor een andere begunstigde dan de overheid bestemd zijn. Gelieve een volledige beschrijving te geven van de heffingen en van de producten/activiteiten waarover zij worden geheven. Specificeer met name of uit andere lidstaten ingevoerde producten aan heffingen worden onderworpen. Voeg als bijlage een afschrift van de rechtsgrondslag van de heffingen toe.
- Geaccumuleerde reserves
- Openbare ondernemingen
- Andere (specificeer)

7. DUUR

7.1. Individuele steun:

n.v.t.

Vermeld de datum waarop de steun ten uitvoer zal worden gelegd (Indien de steun in *tranches* wordt toegekend, vermeld de datum van iedere *tranche*)

.....
Specificeer de duur van de maatregel waarvoor de steun wordt verleend, indien van toepassing
.....

7.2. Steunregeling:

Vermeld de aanvangsdatum voor verlening van de steun

Deze steun heeft tot doel aanvullende financiering te verschaffen voor plattelandsontwikkeling waarvoor overeenkomstig het Plattelandsontwikkelingsprogramma (2007-2013) communautaire steun wordt verleend (artikel 89 van Verordening 1689/2005) Steunaanvragen kunnen voor het eerst worden ingediend vanaf 2 april 2007.

Overeenkomstig de afspraken met de Commissie en overeenkomstig artikel 1:20, tweede lid, van de Regeling LNV-subsidies worden betalingen verricht na goedkeuring van het Plattelandsontwikkelingsprogramma.

Vermeld de einddatum voor verlening van de steun

De steun kan alleen worden verleend binnen de programmeringsperiode van het Plattelandsontwikkelingsprogramma, welke loopt tot en met 31 december 2013.

Indien de duur van de regeling langer is dan zes jaar, gelieve aan te tonen dat een langere periode noodzakelijk is om de doelstelling(en) van de regeling te bereiken.

De steun is onderdeel van het Plattelandsontwikkelingsprogramma en volgt daarmee de duur van het programma tot en met 31 december 2013.

8. CUMULERING VAN VERSCHILLENDE SOORTEN STEUN

Kan de steun worden gecumuleerd met steun die op grond van andere plaatselijke regionale, nationale of communautaire regelingen wordt toegekend voor het dekken van dezelfde subsidiabele kosten?

ja nee

Zo ja, geef aan welke regels zijn vastgesteld om ervoor te zorgen dat de cumuleringsregels worden nageleefd:

Op grond van artikel 1:16 van de Regeling LNV-subsidies wordt cumulering en overcompensatie voorkomen.

9. BEROEPSGEHEIM

Bevat de aanmelding vertrouwelijke informatie die niet aan derden mag worden bekendgemaakt?

ja nee

Zo ja, gelieve aan te geven welke delen vertrouwelijk zijn en waarom:

.....
.....

Zo niet, dan zal de Commissie haar besluit bekendmaken zonder de lidstaat te raadplegen.

10. VERENIGBAARHEID VAN DE STEUN

Gelieve aan te geven welke bestaande verordeningen, kaderregelingen, richtsnoeren of andere teksten die van toepassing zijn op staatssteun, een uitdrukkelijke rechtsgrondslag voor de goedkeuring van de steun zouden kunnen vormen (in voorkomend geval voor elke maatregel) en het/de relevante formulier(en) aanvullende informatie van deel III in te vullen.

- KMO-steun
 - Aanmelding van individuele steun overeenkomstig artikel 6 van Verordening (EG) nr. 70/2001
 - Aanmelding om rechtszekerheid te verkrijgen
 - Steun voor KMO's in de landbouwsector

- Opleidingssteun
 - Aanmelding van individuele steun overeenkomstig artikel 5 van Verordening (EG) nr. 68/2001
 - Aanmelding om rechtszekerheid te verkrijgen

- Werkgelegenheidssteun
 - Aanmelding van individuele steun overeenkomstig artikel 9 van Verordening (EG) nr. 2204/2002
 - Aanmelding van een steunregeling overeenkomstig artikel 9 van Verordening (EG) nr. 2204/2002
 - Aanmelding om rechtszekerheid te verkrijgen

- Regionale steun
- Steun vallend onder de multisectorale kaderregeling betreffende regionale steun voor grote investeringsprojecten
- Steun voor onderzoek en ontwikkeling
- Reddingssteun voor ondernemingen in moeilijkheden
- Herstructureringssteun voor ondernemingen in moeilijkheden
- Steun voor de productie van audiovisuele werken
- Steun voor milieubescherming
- Steun en risicokapitaal
- Steun in de landbouwsector
- Steun in de vervoersector
- Steun voor visserij en aquacultuur

Wanneer de bestaande verordeningen, kaderregelingen, richtsnoeren of andere teksten die van toepassing zijn op staatssteun geen uitdrukkelijke grondslag vormen voor de goedkeuring van de steuntypen waarop dit formulier betrekking heeft, wordt u verzocht naar behoren te motiveren waarom de steun als verenigbaar met het EG-Verdrag kan worden beschouwd, onder verwijzing naar de toepasselijke vrijstellingsclausule van het EG-Verdrag (artikel 86, lid 2, artikel 87, lid 2, onder a) of b), artikel 87, lid 3, onder a), b), c) of d)) en onder verwijzing naar andere specifieke bepalingen met betrekking tot landbouw en vervoer.

11. UITSTAANDE BEVELEN TOT TERUGVORDERING

N.v.t.

Ingeval van individuele steun, heeft een potentiële begunstigde van de maatregel staatssteun ontvangen welke het voorwerp is van een bevel tot terugvordering van de Commissie?

ja nee

Zo ja, gelieve de volledige gegevens te vermelden:

.....
.....
.....
.....

12. OVERIGE INLICHTINGEN

Gelieve hier alle andere inlichtingen te verstrekken die u van belang acht voor de beoordeling van de betrokken maatregel(en) in het licht van de staatssteunregels.

Deze steun heeft tot doel aanvullende financiering te verschaffen voor plattelandsontwikkeling waarvoor overeenkomstig het Plattelandsontwikkelingsprogramma (2007-2013) communautaire steun wordt verleend (artikel 89 van Verordening 1689/2005)

13. BIJVOEGSELS

Gelieve alle documenten te vermelden die bij de aanvraag zijn gevoegd en afschrijven op papier van de betrokken documenten over te leggen of directe internetlinks naar deze documenten te vermelden.

14. VERKLARING

Ik bevestig dat de op dit formulier evenals de in de bijlagen en bijvoegsels verstrekte informatie naar mijn beste weten correct en volledig is.

Datum en plaats van handtekening: mei 2007, Den Haag.

Handtekening

Naam en functie van de ondertekenaar Mr. N.Th. van Schelven
Hoofd Afdeling Uitgevoerd en Bestuurlijke Zaken II

Deel II

✓ **BEKNOPTE INFORMATIE TER BEKENDMAKING IN HET PUBLICATIEBLAD**

Maatregel 121, luchtwassers

Nummer van de steun:			
Lidstaat:	Nederland		
Regio:	-		
Benaming en doel van de steun van de steunregeling of naam van de onderneming die individuele steun ontvangt (steun op grond van een regeling die niettemin individueel moet worden aangemeld en steun die niet op grond van een steunregeling wordt verleend)	Steun voor investeringen in luchtwassersystemen in stallen.		
Rechtsgrondslag:	Titel: artikel 2:37 in samenhang met bijlage 2, hoofdstuk 3, van de Regeling LNV-subsidies		
Voorziene jaarlijkse uitgaven of totaalbedrag van de verleende individuele steun	Steunregeling De steun wordt gefinancierd uit het top-up bedrag (€ 105,1 miljoen waarvan € 20,1 miljoen voor luchtwassersystemen) van maatregel 121 van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013	Voorziene jaarlijkse uitgaven	Eur 105,1 miljoen
		Totaalbedrag:	Eur 105,1 miljoen
	Individuele steun -	Totaalbedrag van elke maatregel	Eur..... Miljoen
Duur:	2007-2013		
Maximale steunintensiteit van de individuele steun of steunregeling	40%		
Betrokken economische sectoren	Alle sectoren: beperkt tot landbouw		
	Of beperkt tot bijzondere sectoren als genoemd in de 'Algemene Informatie', (Deel I, punt 4.2.)		
Naam en adres van de autoriteit die de steun verleent	ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit		

DEEL III 12

INFORMATIEFORMULIER LANDBOUW

Dit formulier voor de aanmelding van staatssteun mag alleen worden gebruikt voor activiteiten in verband met de productie, verwerking en afzet van landbouwproducten als omschreven in punt 6 van de Communautaire richtsnoeren voor staatssteun in de landbouw- en de bosbouwsector 2007-2013²⁶. De specifieke regels voor staatssteun in de landbouw zijn niet van toepassing op maatregelen in verband met de verwerking van producten van bijlage I tot producten die niet onder bijlage I vallen. Gelieve voor dergelijke maatregelen het toepasselijke aanmeldingsformulier in te vullen.

Luchtwassystemen, 121

1. BETROKKEN PRODUCTEN

Is de maatregel van toepassing op een van de volgende producten waarvoor nog geen gemeenschappelijke marktordening geldt:

- aardappelen (andere dan voor de zetmeelproductie),
- paardenvlees,
- koffie,
- kurk,
- van alcohol afgeleide azijn?
- De maatregel is op geen van de genoemde producten van toepassing.

2. STIMULEREND EFFECT

A. Steunregelingen

2.1. Wordt de steun in het kader van een steunregeling uitsluitend toegekend voor activiteiten die plaatsvinden of diensten die worden ontvangen nadat de steunregeling is ingesteld en door de Commissie als verenigbaar met het EG-Verdrag is aangemerkt?

ja neen

Zo neen, gelieve punt 16 van de richtsnoeren te raadplegen.

2.2. Als de steunregeling automatisch en zonder verdere administratieve handelingen recht geeft op steun, is het dan zo dat de steun zelf uitsluitend wordt toegekend voor activiteiten die plaatsvinden of diensten die worden ontvangen nadat de steunregeling is ingesteld en door de Commissie als verenigbaar met het EG-Verdrag is aangemerkt?

Niet van toepassing

ja neen

Zo neen, gelieve punt 16 van de richtsnoeren te raadplegen.

2.3. Als voor de steunregeling een aanvraag moet worden ingediend bij de betrokken bevoegde autoriteit, is het dan zo dat de steun zelf uitsluitend wordt toegekend voor activiteiten die plaatsvinden of diensten die worden ontvangen nadat aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- a) de steunregeling moet zijn ingesteld en door de Commissie als verenigbaar met het EG-Verdrag zijn aangemerkt;
- b) de steunaanvraag moet naar behoren zijn ingediend bij de betrokken bevoegde autoriteit;
- c) de betrokken bevoegde autoriteit moet de aanvraag hebben aanvaard en zich daarbij tot steunverlening hebben verplicht, met uitdrukkelijke vermelding van het te betalen steunbedrag of van de wijze waarop de steun wordt berekend; de bevoegde autoriteit mag een aanvraag slechts aanvaarden als de voor de betrokken steunmaatregel of steunregeling beschikbare begrotingsmiddelen niet zijn opgebruikt?

ja neen

Zo neen, gelieve punt 16 van de richtsnoeren te raadplegen.

B. Individuele steun

nvt

2.4. Zal individuele steun die buiten een regeling valt, uitsluitend worden toegekend voor activiteiten die plaatsvinden of diensten die worden ontvangen nadat aan de in punt 2.3, onder b) en c), genoemde voorwaarden is voldaan?

ja neen

Zo neen, gelieve punt 16 van de richtsnoeren te raadplegen.

C. Compenserende steun

2.5. Is de steunregeling van compenserende aard?

ja neen

Zo ja, dan zijn de bovenstaande punten A en B niet van toepassing.

3. AARD VAN DE STEUN

Welke soort(en) steun omvat de geplande maatregel?

MAATREGELEN VOOR PLATTELANDSONTWIKKELING

A. Steun voor investeringen in landbouwbedrijven

DEEL III. 12. A
FORMULIER AANVULLENDE INFORMATIE STEUN VOOR INVESTERINGEN IN
LANDBOUWBEDRIJVEN

Dit aanmeldingsformulier moet worden gebruikt voor de investeringen in landbouwbedrijven als bedoeld in punt IV.A van de Communautaire richtsnoeren voor staatssteun in de landbouw- en de bosbouwsector 2007-2013²⁷.

Luchtwassystemen, 121

1. DOELSTELLINGEN VAN DE STEUN

1.1. Welke van de onderstaande doelstellingen worden met de investering beoogd:

- verlaging van de productiekosten;
- verbetering en omschakeling van de productie;
- verhoging van de kwaliteit;
- bescherming en verbetering van het milieu, inachtneming van de normen inzake hygiëne en dierenwelzijn;
- bevordering van de diversificatie van de landbouwactiviteiten.
- andere (gelieve te specificeren).

Als de investering andere doelstellingen heeft, wijzen wij erop dat steun voor investeringen in landbouwbedrijven waarmee geen enkele van de bovengenoemde doelstellingen wordt beoogd, niet is toegestaan.

1.2. Betreft de steun gewone vervangingsinvesteringen?

- ja X neen

Zo ja, dan wijzen wij erop dat voor gewone vervangingsinvesteringen geen steun voor investeringen in landbouwbedrijven mag worden verleend.

1.3. Heeft de steun betrekking op investeringen ten behoeve van producten waarvoor in het kader van een uit het ELGF gefinancierde gemeenschappelijke marktordening (inclusief de regelingen inzake rechtstreekse steunverlening) op het niveau van individuele landbouwers, landbouwbedrijven of verwerkende bedrijven productiebeperkingen of beperkingen op communautaire steunverlening gelden, en die de productie boven het op grond van deze beperkingen toegestane niveau zouden doen uitkomen?

- ja X neen

Zo ja, dan wijzen wij u erop dat volgens punt 37 van de richtsnoeren geen steun voor dit soort investeringen mag worden verleend.

2. BEGUNSTIGDEN

Wie zijn de begunstigen van de steun?

- landbouwers;
 producentengroeperingen;
 andere (gelieve te specificeren).
.....

3. STEUNINTENSITEIT

3.1. Vermeld de maximale overheidssteun, uitgedrukt als percentage van het bedrag aan subsidiabele investeringen:

f) **40%** voor investeringen die leiden tot extra kosten in verband met milieubescherming en – verbetering, de verbetering van de hygiëne op veehouderijbedrijven of de verbetering van het welzijn van landbouwhuisdieren, met betrekking tot uitgaven die worden gedaan binnen de termijnen voor de omzetting van pas ingestelde minimumnormen;«

3.2. Hebben de meerkosten, in het geval van investeringen die leiden tot extra kosten in verband met milieubescherming en -verbetering, de verbetering van de hygiëne op veehouderijbedrijven of de verbetering van het welzijn van landbouwhuisdieren, uitsluitend betrekking op investeringen die verder gaan dan de huidige minimumnormen van de Gemeenschap, op investeringen die worden gedaan om aan pas ingevoerde minimumnormen te voldoen, of op aanvullende subsidiabele kosten die noodzakelijk zijn om deze doelstellingen te bereiken, zonder dat de productiecapaciteit erdoor stijgt?

ja neen

3.3. Heeft, in het geval van investeringen die worden gedaan met het oog op de tenuitvoerlegging van Richtlijn 91/676/EEG de beoogde steunintensiteit uitsluitend betrekking op noodzakelijke en aanvullende subsidiabele kosten en geldt zij niet voor investeringen die een stijging van de productiecapaciteit tot gevolg hebben?

Nvt

ja neen

3.4. Is, in het geval van investeringen die jonge landbouwers doen om aan bestaande communautaire of nationale normen te voldoen, de steun beperkt tot de extra kosten die binnen 36 maanden na de datum van vestiging worden gemaakt in verband met de tenuitvoerlegging van de norm?

Nvt

ja neen

4. SUBSIDIABILITEITSCRITERIA

4.1. Is bepaald dat de steun uitsluitend mag worden toegekend aan landbouwbedrijven die niet in moeilijkheden verkeren?

ja neen

4.2. Is het de bedoeling dat de steun wordt verleend voor de vervaardiging en de afzet van producten die melk of zuivelproducten imiteren of vervangen?

ja X neen

5. SUBSIDIABELE UITGAVEN

5.1. Hebben de subsidiabele uitgaven betrekking op:

- X de aankoop of huurkoop van machines en uitrusting, met inbegrip van computerprogrammatuur, ten belope van de marktwaarde van het goed, met uitzondering van de kosten in verband met het huurkoopcontract, zoals belastingen, marge voor de verhuurder, herfinancieringskosten, algemene kosten, verzekeringskosten, enz.;
- X algemene kosten in verband met de twee genoemde uitgavenposten (bijvoorbeeld honoraria van architecten, ingenieurs en deskundigen, haalbaarheidsstudies, het verkrijgen van octrooien en licenties)?

Goedkeuring wordt gevraagd voor alle bovengenoemde twee categorieën kostenposten. Hierbij zij aangetekend dat in bijlage 2, hoofdstuk 3, bij de Regeling LNV-subsidies thans een nadere inperking van de subsidiabele kosten is doorgevoerd waardoor categorie 3 thans niet subsidiabel is.

5.2. Wordt er steun verleend voor de aankoop van tweedehands materieel?

ja X neen

5.3. Zo ja, is de betrokken aankoop alleen subsidiabel voor kleine en middelgrote ondernemingen met een beperkte technische startbasis en weinig kapitaal?

Nvt

ja neen

5.4. Zijn de aankoop van productierechten, dieren en eenjarige gewassen, alsmede de aanplant van eenjarige gewassen van de steun uitgesloten?

X ja neen

Zo neen, dan wijzen wij u erop dat krachtens punt 29 van de richtsnoeren geen steun mag worden verleend voor deze uitgavenposten.

5.5. Wordt het deel van de subsidiabele kosten van de investering dat wordt gevormd door de aankoop van andere grond dan bouwgrond, beperkt tot 10 %?

Vraag niet van toepassing, aankoop grond niet subsidiabel

ja neen

Zo neen, dan wijzen wij u erop dat deze beperking tot 10 % krachtens punt 29 van de richtsnoeren een van de voorwaarden is om voor steun in aanmerking te komen.

6. STEUN VOOR DE INSTANDHOUDING VAN TRADITIONELE LANDSCHAPPEN EN GEBOUWEN

N.V.T.

6.1. Heeft de steun betrekking op investeringen of kapitaaluitgaven die de instandhouding tot doel hebben van niet-productieve erfgoedelementen op landbouwbedrijven?

ja neen

6.1.1. Zo ja, wat is het beoogde steunpercentage (max. 100 %) :

.....

6.1.2. Omvatten de subsidiabele uitgaven ook de vergoeding van werken die de landbouwer of zijn personeel uitvoeren?

ja neen

6.1.3. Zo ja, zal die vergoeding beperkt zijn tot 10 000 euro per jaar?

ja neen

6.1.4. Zo neen, geef een verantwoording voor de overschrijding van dit maximumbedrag.

6.2. Heeft de steun betrekking op investeringen of kapitaaluitgaven die de instandhouding tot doel hebben van productieve erfgoedelementen op landbouwbedrijven?

ja neen

6.2.1. Zo ja, leidt de betrokken investering tot een verhoging van de productiecapaciteit van het bedrijf?

ja neen

6.2.2. Wat zijn de maximale steunpercentages voor deze soort investeringen?

Vraag niet van toepassing, zie antwoord op vraag 6.2

Investerings zonder capaciteitsverhoging:

Maximumpercentage voor probleemgebieden of de gebieden als bedoeld in artikel 36, onder a), punten i), ii), of iii), van Verordening (EG) nr. 1698/2005 (max. 75 %):

Maximumpercentage voor de andere gebieden (max. 60 %):

Investerings met capaciteitsverhoging:

Maximumpercentage bij gebruik van hedendaagse materialen (max.: zie punt 3.1.):

Maximumpercentage bij gebruik van traditionele materialen, uitgedrukt als percentage van de extra kosten (max. 100 %):

7. VERPLAATSING VAN LANDBOUWBEDRIJFSGEBOUWEN IN HET ALGEMEEN BELANG

N.V.T.

7.1. Is de verplaatsing het gevolg van een onteigening?

ja neen

7.2. Wordt de verplaatsing gerechtvaardigd door een in de rechtsgrond omschreven reden van algemeen belang?

ja neen

Hierbij wijzen wij erop dat het algemeen belang ten behoeve waarvan het landbouwbedrijf wordt verplaatst, in de rechtsgrond moet zijn toegelicht.

7.3. Bestaat de verplaatsing gewoon uit het uit elkaar halen, het verhuizen en het weer oprichten van bestaande installaties?

ja neen

7.3.1. Zo ja, wat is de steunintensiteit? (max. 100 %)

.....

7.4. Levert de verplaatsing de landbouwer modernere installaties op?

ja neen

7.4.1. Zo ja, wat is de eigen bijdrage van de landbouwer, uitgedrukt als percentage van de meerwaarde van de installaties na de verplaatsing?

in probleemgebieden of de gebieden als bedoeld in artikel 36, onder a), punten i), ii), of iii), van Verordening (EG) nr. 1698/2005 (min. 50 %):

.....

in de andere gebieden (min. 60 %):

.....

voor jonge landbouwers in probleemgebieden of de gebieden als bedoeld in artikel 36, onder a), punten i), ii), of iii), van Verordening (EG) nr. 1698/2005 (min. 45 %):

.....

voor jonge landbouwers in de andere gebieden (min. 55 %):

.....

7.5. Leidt de verplaatsing tot een toename van de productiecapaciteit?

ja neen

7.5.1. Zo ja, wat is de eigen bijdrage van de landbouwer, uitgedrukt als percentage van de uitgaven die op de toename betrekking hebben?

in probleemgebieden of de gebieden als bedoeld in artikel 36, onder a), punten i), ii), of iii), van Verordening (EG) nr. 1698/2005 (min. 50 %):

.....

in de andere gebieden (min. 60 %):

.....

voor jonge landbouwers in probleemgebieden of de gebieden als bedoeld in artikel 36, onder a), punten i), ii), of iii), van Verordening (EG) nr. 1698/2005 (min. 45 %):

.....

voor jonge landbouwers in de andere gebieden (min. 55 %):

8. OVERIGE GEGEVENS

8.1. Gaat de aanmelding vergezeld van documentatie waarin wordt aangetoond dat de beoogde staatssteun coherent is met het(de) desbetreffende plan(nen) voor plattelandsontwikkeling?

ja

neen

Nvt

Achtergrond:

Bij deze steunmaatregel betreft het géén zelfstandige steunmaatregel verleend *naast* het Plattelandsontwikkelingsprogramma, maar het betreft *aanvullende* nationale financiering voor maatregel 121 (modernisering landbouwbedrijven, onderdeel steun voor investeringen in luchtwassystemen in stallen) van het Plattelandsontwikkelingsprogramma, als bedoeld in artikel 89 van Verordening (G) nr. 1698/2005.

De Commissie wordt dan ook verzocht deze steunmaatregel overeenkomstig artikel 89 van Verordening (G) nr. 1698/2005 goed te keuren als onderdeel van de in artikel 16 van Verordening (EG) nr. 1689/2005 bedoelde programmaring voor plattelandsontwikkeling.

Voor de achtergrond van deze steunmaatregel zij verwezen naar de bijlage bij deze steunmaatregel en maatregelfiche 121 van het Nederlandse Plattelandsontwikkelingsprogramma.

Zo ja, gelieve deze documentatie hieronder of in een bijlage bij dit formulier te verstrekken.

Zo neen, dan wijzen wij u erop dat deze documentatie vereist is krachtens punt 26 van de landbouwrichtsnoeren.

8.2. Gaat de aanmelding vergezeld van documentatie waarin wordt aangetoond dat de steun wordt toegespitst op duidelijk omschreven doelstellingen die aansluiten bij onderkende structurele en territoriale behoeften en structurele nadelen?

ja

neen

Zo ja, gelieve deze documentatie hieronder of in een bijlage bij dit formulier te verstrekken.

Zie bijlage bij dit formulier

Zo neen, dan wijzen wij u erop dat deze documentatie vereist is krachtens punt 36 van de landbouwrichtsnoeren.

BIJLAGE BIJ INFORMATIEFORMULIER III.12.A. VRAAG 8.2 VOOR GECOMBINEERDE LUCHTWASSERS

Relatie met POP-2

Deze steunmaatregel maakt als aanvullende nationale financiering als bedoeld in artikel 89 van Vo. 1698/2005 onderdeel uit van het Nederlandse Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 (POP-2).

In hoofdstuk 5.3.1 van het POP-2 is beschreven dat Nederland landbouwbedrijven wil ondersteunen bij het voldoen aan maatschappelijke randvoorwaarden. Aangegeven is dat Nederland het POP-2 ook wil gebruiken om bedrijven te ondersteunen bij gerichte investeringen in zogenaamde 'gecombineerde luchtwassers' om de uitstoot van ammoniak, geur en fijn stof uit veehouderijbedrijven te verlagen.

In bijlage 4 bij het POP-2 is in maatregel 121 (bedrijfsmodernisering: onderdeel B, Verduurzaming land- en tuinbouw) beschreven dat Nederland landbouwbedrijven wil ondersteunen bij het verder verduurzamen van de productie door het verminderen van de milieubelasting. Het verder verlagen van de emissies van ammoniak en andere gasvormige emissies wordt hierbij expliciet genoemd.

In de beschrijving van maatregel 121 is aangegeven dat in geval van zeer grote veehouderijbedrijven die investeren in genoemde luchtwassers, het kan gaan om zeer grote investeringen, waarbij de steunbedragen voor het soort investeringen waar het hier over gaat, hoger kunnen zijn dan €400.000 per bedrijf per drie jaar.

Reden van onderdeel B Verduurzaming land- en tuinbouw, sub-onderdeel 'gecombineerde luchtwassers'

De intensieve veehouderij is een belangrijke bron van ammoniak, geur en fijn stof. Deze emissies dragen bij aan milieu-, (geur)hinder- en gezondheidsproblemen op verschillende schaalniveaus (lokaal, regionaal en (inter)nationaal). Het is wenselijk dat emissies van deze stoffen verder worden teruggedrongen dan het wettelijk voorgeschreven niveau.

Technische ontwikkelingen maken het thans mogelijk dat zuiveringsinstallaties – de gecombineerde luchtwassystemen - in stalruimten van landbouwbedrijven hiervoor genoemde stoffen tegelijkertijd afvangen en daarmee zorgen voor forse emissiereducties per dierplaats. In de Regeling ammoniak en veehouderij is vastgelegd welke gecombineerde luchtwassystemen voldoen aan de eisen van de Nederlandse overheid en welke reductiepercentages met die systemen worden behaald. Voor subsidie komen uitsluitend deze in de Regeling ammoniak en veehouderij genoemde gecombineerde luchtwassystemen in aanmerking.

Zoals hiervoor aangegeven worden met gecombineerde luchtwassystemen forse emissiereducties behaald. Het betreft reducties die aanzienlijk verdergaande reducties tot stand brengen dan de andere (eveneens) in de Regeling ammoniak en veehouderij vastgelegde emissiereducerende technieken. Het gebruik van een gecombineerd luchtwassysteem op een landbouwbedrijf is daarmee een (milieu-)maatregel die een hoger milieurendement oplevert dan op grond van de IPPC-richtlijn (richtlijn nr. 96/61/EG: geïmplementeerd in de Wet milieubeheer en de Wet ammoniak en veehouderij en daarop gebaseerde regelgeving, waaronder de Regeling ammoniak en veehouderij) is vereist.

Deze steunmaatregel is derhalve nodig om te stimuleren dat veehouders in deze systemen investeren en zo aanzienlijke – bovenwettelijke - emissiereducties realiseren.

De grondslag voor deze steunmaatregel die gericht is op investeringen in gecombineerde luchtwassystemen is derhalve punt 32 van onderdeel IV.A.2 van de Landbouwrichtsnoeren in samenhang

met artikel 4, tweede lid, onderdeel e, van Verordening 1857/2006 (steun voor investeringen waarbij het gaat om extra kosten in verband met milieubescherming en –verbetering). Daarmee is de beperkende voorwaarde van artikel 4, negende lid, van verordening 1857/2006 inzake het maximale steunbedrag niet van toepassing.

Hoogte van het subsidiebedrag

Gegeven de (groei van de) omvang van bedrijven in de intensieve veehouderij en de hoge kosten van de investering in gecombineerde luchtwassystemen, zal het steunbedrag per landbouwbedrijf in enkele gevallen het maximum overstijgen van €400.000 per bedrijf per drie jaar genoemd in artikel 4 inzake investeringen in landbouwbedrijven van Verordening (EG) nr 1857/2006 inzake staatssteun voor kleine en middelgrote ondernemingen die landbouwproducten produceren en tot wijziging van Verordening (EG) nr. 70/2001.

Afzetmogelijkheden

De intensieve veehouderij opereert op de vrije markt, waarvoor er voor de producten afzetmogelijkheden zijn. Er zijn geen beperkingen als gevolg van marktordeningen.

BIJLAGE I (212, probleemgebieden)

<p style="text-align: center;">Standaardformulier voor de aanmelding van staatssteun op grond van artikel 88, lid 3 van het EG-Verdrag en voor het verstrekken van informatie over onrechtmatige steun</p>

Dit formulier dient te worden gebruikt voor de aanmelding, uit hoofde van artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag, van nieuwe steunregelingen en individuele steun.. Dit formulier dient tevens te worden gebruikt wanneer een maatregel die geen steunmaatregel is om redenen van rechtszekerheid bij de Commissie wordt aangemeld.

De lidstaten worden eveneens verzocht dit formulier te gebruiken wanneer de Commissie om uitvoerige informatie over onrechtmatige steun verzoekt.

Dit formulier bestaat uit drie delen:

- I. Algemene informatie:** dit deel moet in alle gevallen worden ingevuld
- II. Beknopte informatie ter bekendmaking in het Publicatieblad**
- III. Formulier aanvullende informatie per steuntype**

Indien dit formulier niet correct wordt ingevuld, kan de aanmelding als onvolledig worden teruggestuurd. Het ingevulde formulier moet door de permanente vertegenwoordiger van de betrokken lidstaat schriftelijk bij de Commissie worden ingediend. Het moet aan de secretaris-generaal van de Commissie worden gericht.

Indien de lidstaat voornemens is gebruik te maken van een bijzondere procedure welke in een van de verordeningen, richtsnoeren, kaderregelingen en andere teksten op het gebied van staatssteun is vastgesteld, dient tevens een afschrift van de aanmelding te worden toegezonden aan de directeur-generaal van het verantwoordelijke directoraat van de Commissie.

DEEL I. ALGEMENE INFORMATIE

AARD VAN DE AANMELDING

Betreft de op dit formulier verstrekte informatie:

een aanmelding ingevolge artikel 88, lid 3 van het EG-Verdrag?

mogelijke onrechtmatige steun²⁸?

Zo ja, vermeld de datum van inwerkingtreding van de steun. Gelieve dit formulier, evenals het relevante formulier aanvullende informatie in te vullen.

een maatregel die geen steunmaatregel vormt maar die om redenen van rechtszekerheid bij de Commissie wordt aangemeld?

Vermeld hieronder de redenen waarom de aanmeldende lidstaat van mening is dat de maatregel geen staatssteun vormt in de zin van artikel 87, lid 1 van het EG-Verdrag. Gelieve de relevante gedeelten van dit formulier in te vullen en alle noodzakelijke bewijsstukken over te leggen.

Een maatregel wordt niet als staatssteun beschouwd indien niet is voldaan aan een van de voorwaarden van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag. Gelieve een uitvoerige beoordeling te geven van de maatregel in het licht van de volgende criteria, waarbij u met name aandacht besteedt aan de voorwaarde waaraan volgens u niet is voldaan:

- ✓ geen overdracht van openbare middelen (*wanneer u bijvoorbeeld van mening bent dat de maatregel niet aan de Staat kan worden toegerekend of dat wettelijke maatregelen ten uitvoer worden gelegd zonder overdracht van openbare middelen*);
- ✓ geen voordeel (*bijvoorbeeld wanneer het beginsel van de particuliere marktinvesteerder in acht wordt genomen*);
- ✓ geen selectiviteit/specificiteit (*bijvoorbeeld wanneer de maatregel ter beschikking staat van alle ondernemingen, in alle sectoren van de economie, zonder territoriale beperking en zonder onderscheid*);
- ✓ geen vervalsing van de mededinging / geen ongunstige beïnvloeding van de intracommunautaire handel (*bijvoorbeeld wanneer de activiteit niet van economische aard is of wanneer het een louter plaatselijke economische activiteit betreft*).

²⁸ Overeenkomstig artikel 1, onder f) van Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad van 22 maart 1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 93 van het EG-Verdrag (PB L 83 van 27.3.1999, blz. 1) (hierna "procedureverordening") wordt onder onrechtmatige steun nieuwe steun verstaan die in strijd met artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag tot uitvoering wordt gebracht.

1. IDENTITEIT VAN DE AUTORITEIT OF INSTANTIE DIE DE STEUN VERLEENT

1.1. Lidstaat

Nederland

1.2. Betrokken regio(s) (indien van toepassing)

De 12 Nederlandse provincies: Provincies Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Flevoland, Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant, Limburg

1.3.

ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Verantwoordelijke contactpersoon

Naam : D.J. Jans / E.M. Burger
Adres : Postbus 20401 , 2500 EK Den Haag
Telefoon : 070-3784358/4883
Fax : 070-3786127
E-mail : d.j.jans@minlnv.nl / e.m.burger@minlnv.nl

1.4. Verantwoordelijke contactpersoon bij de Permanente Vertegenwoordiging

Naam : G.P.G. Kunst
Telefoon : 0032-26791543
Fax : -
E-mail : g.p.g.kunst@minlnv.nl

1.5. Indien u wenst dat een afschrift van de ambtelijke brieven die door de Commissie aan de lidstaat worden gericht ook naar andere nationale autoriteiten wordt gezonden, gelieve hun naam en adres te vermelden

Naam : Interprovinciaal Overleg
Adres : Postbus 16107, 2500 BC Den Haag

1.6. Gelieve aan te geven welke referentie van de lidstaat in de brieven van de Commissie moet worden vermeld.

Het zaaknummer dat deze staatssteunmelding zal ontvangen.

2. BESCHRIJVING VAN DE STEUN

2.1. Benaming van de steun (of naam van de begunstigde onderneming in geval van individuele steun)

Steun ter compensatie van handicaps in bepaalde gebieden

2.2. Korte beschrijving van het doel van de steun

Gelieve de primaire doelstelling te vermelden en, in voorkomend geval, de secundaire doelstelling(en):

	Primaire doelstelling (slechts <u>één</u> vakje aankruisen)	Secundaire doelstelling²⁹
✓ Regionale ontwikkeling	☐	☐
✓ Onderzoek en ontwikkeling	☐	☐
✓ Milieubescherming	X	☐
✓ Redding van ondernemingen in moeilijkheden	☐	☐
✓ Herstructurering van ondernemingen in moeilijkheden	☐	☐
✓ KMO's	☐	☐
✓ Werkgelegenheid	☐	☐
✓ Opleiding	☐	☐
✓ Risicokapitaal	☐	☐
✓ Bevordering van de export en internationalisering	☐	☐
✓ Diensten van algemeen economisch belang	☐	☐
✓ Sectorale ontwikkeling ³⁰	☐	☐
✓ Sociale ondersteuning van individuele consumenten	☐	☐
✓ Vergoeding van schade veroorzaakt door natuurrampen of andere buitengewone gebeurtenissen	☐	☐
✓ Verwezenlijking van een belangrijk project van gemeenschappelijk Europees belang	☐	☐
✓ Opheffing van een ernstige verstoring in de economie	☐	☐
✓ Instandhouding van het erfgoed	☐	☐
✓ Cultuur	☐	☐

2.3. Steunregeling – Individuele steun³¹

2.3.1. Heeft de aanmelding betrekking op een steunregeling?

²⁹ Een secundaire doelstelling is een doelstelling waarvoor de steun uitsluitend is bestemd, naast de primaire doelstelling. Een regeling met als primaire doelstelling onderzoek en ontwikkeling kan bijvoorbeeld als secundaire doelstelling kleine en middelgrote ondernemingen (KMO's) hebben indien de steun uitsluitend voor KMO's bestemd is. De secundaire doelstelling kan tevens sectorgericht zijn, zoals bijvoorbeeld bij een steunregeling voor onderzoek en ontwikkeling in de staalsector.

³⁰ Gelieve de sector te specificeren in punt 4.2.

³¹ Overeenkomstig artikel 1, onder e), van Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad van 22 maart 1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 93 van het EG-Verdrag (PB L 83 van 27.3.1999) wordt onder individuele steun, steun verstaan die niet wordt toegekend op grond van een steunregeling alsook steun die op grond van een steunregeling wordt toegekend en moet worden aangemeld.

ja nee

➤ Zo ja, wijzigt de regeling een bestaande steunregeling?

ja nee

➤ Zo ja, is aan de voorwaarden voor de vereenvoudigde aanmeldingsprocedure ingevolge artikel 4, lid 2 van uitvoeringsverordening (EG) nr. (...) van (...) voldaan?

ja nee

➤ Zo ja, gelieve het formulier voor vereenvoudigde aanmelding in te vullen (zie bijlage II).

➤ Zo niet, gelieve het onderhavige formulier in te vullen en aan te geven of de oorspronkelijke regeling die thans wordt gewijzigd, bij de Commissie is aangemeld.

ja nee

➤ Zo ja, gelieve te vermelden:

Nummer van de steun:

.....

Datum van goedkeuring door de Commissie (referentie van de brief van de Commissie (SG(..)D/...):

.../.../.....

Datum van de oorspronkelijke regeling:

.....

Gelieve te specificeren welke wijzigingen in de oorspronkelijke regeling zijn aangebracht en waarom:

2.3.2 Heeft de aanmelding betrekking op individuele steun?

ja nee

➤ Zo ja, gelieve het passende vakje hieronder aan te kruisen

steun op basis van een regeling die individueel moet worden aangemeld

Referentie van de goedgekeurde regeling:

Benaming :

Nummer van de steunregeling: :

Goedkeuringsbrief van de Commissie:

individuele steun die niet op een regeling is gebaseerd:

2.3.3. Heeft de aanmelding betrekking op individuele steun of een steunregeling die uit hoofde van een vrijstellingsverordening is aangemeld?

Nee

Zo ja, gelieve het passende vakje aan te kruisen:

1. Verordening (EG) nr. 70/2001 van de Commissie betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op staatssteun voor kleine en middelgrote ondernemingen³². Gelieve het formulier aanvullende informatie van deel III.1 te gebruiken.
- Verordening (EG) nr. 68/2001 van de Commissie betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op opleidingssteun³³. Gelieve het formulier aanvullende informatie van deel III.2 te gebruiken.
- Verordening (EG) nr. 2204/2002 van de Commissie betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op werkgelegenheidssteun³⁴. Gelieve het formulier aanvullende informatie van deel III.3 te gebruiken.
- Verordening (EG) nr. 1/2004 van de Commissie betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op staatssteun voor kleine en middelgrote ondernemingen die landbouwproducten produceren, verwerken en afzetten (PB L 1 van 02.01.2004).

3. NATIONALE RECHTSGROND

3.1. Vermeld de nationale rechtsgrond, de uitvoeringsbepalingen en hun respectievelijke referentiebronnen:

- Artikel 11, derde lid, Wet inrichting landelijk gebied;
- Provinciewet: artikel 105, artikel 145, artikel 158;

Provinciale subsidieverordeningen:

- Drente: artikel 18 van de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer Drenthe
- Gelderland: artikel 18 van de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer Gelderland
- Groningen: artikel 18 van de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer Groningen
- Flevoland: artikel 18 van de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer Flevoland
- Friesland: artikel 18 van de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer provincie Fryslân
- Noord-Brabant: artikel 18 van de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer Noord-Brabant
- Noord-Holland: artikel 18 van de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer Noord-Holland
- Overijssel: artikel 18 van de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer Overijssel
- Utrecht: artikel 18 van de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer provincie Utrecht 2007
- Zeeland: artikel 18 van de Provinciale subsidieregeling agrarisch natuurbeheer Zeeland

³² Verordening (EG) nr. 70/2001 van de Commissie van 12 januari 2001 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op staatssteun voor kleine en middelgrote ondernemingen, PB L 10 van 13.1.2001, blz. 33.

³³ Verordening (EG) nr. 68/2001 van de Commissie van 12 januari 2001 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op opleidingssteun, PB L 10 van 13.1.2001, blz. 20.

³⁴ Verordening (EG) nr. 2204/2002 van de Commissie van 12 december 2002 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op werkgelegenheidssteun, PB L 337 van 13.12.2002, blz. 3 en PB L 349 van 24.12.2002, blz. 126.

- Zuid-Holland: artikel 18 van de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer Zuid-Holland
- Limburg: artikel 18 van de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer Limburg

Referentie (indien van toepassing): -

3.2. Vermeld het document / de documenten die als bijlage aan deze aanmelding zijn gehecht:

een afschrift van de relevante bepalingen van de definitieve tekst(en) van de rechtsgrondslag (of, indien mogelijk, een web link):

<http://www.regiebureau-pop.nl/nl/info/4/57/provinciale-subsidieverordeningen/>

een afschrift van de relevante bepalingen van de ontwerp tekst(en) van de rechtsgrondslag (of, indien mogelijk, een web link)

3.3. Indien de rechtsgrondslag een definitieve tekst betreft, wordt in deze definitieve tekst dan bepaald dat de steunverlenende instantie de steun pas kan verlenen nadat de Commissie deze heeft goedgekeurd ("stand still"-bepaling)?

ja nee

In het kader van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 is met de Commissie afgesproken dat voor het POP 2 geen betalingen worden verricht vóór de goedkeuring van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013

Voor bovengenoemde provinciale subsidieverordeningen vloeit de "stand-still" voort uit artikel 11, derde lid, van de Wet inrichting landelijk gebied (WILG). Op grond van dat artikel dienen provinciale staten van de onderscheiden provincies (provinciale) subsidieverordeningen vast te stellen met betrekking tot maatregelen die ingevolge Verordening (EG) nr. 1698/2005 voor cofinanciering uit het ELFPO in aanmerking worden gebracht. Ingevolge artikel 11, derde lid, van de WILG behoeven deze subsidieverordeningen de goedkeuring van de minister van LNV. Dit kan pas gebeuren ná goedkeuring van het Nederlandse Plattelandsontwikkelingsprogramma door de Europese Commissie. De (onderdelen van de) provinciale verordeningen die uitvoeren geven aan het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 moeten derhalve nog door de minister van LNV worden goedgekeurd.

4. BEGUNSTIGDEN

4.1. Vestigingsplaats van de begunstigde(n)

- in (een) niet-gesteunde regio('s)
- in (een) regio/regio's die in aanmerking komt/komen voor steun ingevolge artikel 87, lid 3, onder c) van het EG-Verdrag (specificeer NUTS-niveau 3 of lager)
- in een regio('s) die in aanmerking komt/komen voor steun ingevolge artikel 87, lid 3, onder a) van het EG-Verdrag (specificeer NUTS-niveau 2 of lager)
- gemengd: specificeer

4.2. Sector(en) van de begunstigde(n):

- Niet aan een bepaalde sector gebonden
- A Landbouw
- B Visserij en aquacultuur
- C Winning van delfstoffen

- 10.1 Steenkool
- D Industrie
 -17 Textiel
 -21 Pulp en papier
 -24 Chemische en farmaceutische industrie
 -24.7 Kunstmatige vezels
 -27.1 Staal ³⁵
 -29 Industriële machines
 -DL Elektrische en optische apparaten en instrumenten
 -34.1 Motorvoertuigen
 -35.1 Scheepsbouw
 - Diverse industrie, gelieve te specificeren:.....
- E Elektriciteit-, gas- en watervoorziening
- F Bouwnijverheid
- 52 Detailhandel
- H Hotels en restaurants (toerisme)
- I Vervoer
 -60 Vervoer te land en vervoer via pijpleidingen
 -60.1 Vervoer per spoor
 -60.2 Overig vervoer te land
 -61.1 Zee- en kustvaart
 -61.2 Binnenvaart
 -62 Luchtvaart
- 64 Post en telecommunicatie
- J Financiële instellingen
- 72 Activiteiten in verband met computers
- 92 Cultuur, sport en recreatie
- Overige, te specificeren overeenkomstig de bedrijfsindeling van NACE rev.1.1³⁶:

4.3. Indien het individuele steun betreft:

Nvt

Naam van de begunstigde:

Aard van de begunstigde onderneming:.....

KMO

Aantal werknemers :
 Jaaromzet :
 Jaarbalans :
 Zelfstandigheid :

(Gelieve een verklaring op erewoord overeenkomstig de aanbeveling van de Commissie betreffende KMO's³⁷ of andere bewijsstukken bij te voegen ter staving van de bovenstaande gegevens:

grote onderneming

onderneming in moeilijkheden³⁸

³⁵ Bijlage B bij de mededeling van de Commissie – Multisectorale kaderregeling betreffende regionale steun voor grote investeringsprojecten PB C 70 van 19.3.2002, blz.8.

³⁶ NACE rev. 1.1 is de statistische nomenclatuur van de economische activiteiten in de Europese Gemeenschap.

³⁷ Aanbeveling van de Commissie van 6 mei 2003 betreffende de definitie van kleine, middelgrote en micro-ondernemingen, PB L 124 van 20.5.2003, blz. 36 en ontwerp-verordening (EG) nr. .../. van de Commissie tot wijziging van Verordening (EG) nr. 70/2001 wat betreft het toepassingsbereik ervan om zodoende steun ten behoeve van onderzoek en ontwikkeling in te sluiten.

³⁸ Volgens de definitie van de communautaire richtsnoeren voor reddings- en herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden, PB C 288 van 9.10.1999, blz. 2.

4.4. Indien het een steunregeling betreft:

Aard van de begunstigde ondernemingen:

- alle ondernemingen (grote ondernemingen en kleine en middelgrote ondernemingen)
 uitsluitend grote ondernemingen
 kleine en middelgrote ondernemingen
- middelgrote ondernemingen
 kleine ondernemingen
 micro-ondernemingen
- de volgende begunstigde ondernemingen:

NB: de steun staat in beginsel open voor alle landbouwondernemingen, maar in de praktijk zullen vooral kleine en middelgrote ondernemingen begunstigde zijn omdat de primaire landbouwsector grotendeel bestaat uit dergelijke ondernemingen.

Geschat aantal begunstigde ondernemingen:

- minder dan 10
 van 11 tot en met 50
 van 51 tot en met 100
 van 101 tot en met 500
 van 501 tot en met 1000
 meer dan 1000

5. BEDRAG VAN DE STEUN/JAARLIJKSE UITGAVEN

In geval van individuele steun, vermeld het totaalbedrag van elke betrokken maatregel:
Nvt

In geval van een steunregeling, vermeld het jaarlijkse bedrag van de uitgetrokken begrotingsmiddelen en het totaalbedrag (in nationale valuta):
De steun wordt gefinancierd uit het top-up bedrag (€ 37,55 miljoen) van maatregel 212 van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013.

Voor belastingmaatregelen, gelieve een jaarlijkse en een totale raming te geven van de gederfde inkomsten door belastingvrijstellingen voor de door de aanmelding bestreken periode:
Nvt

Indien de begroting niet jaarlijks wordt vastgesteld, gelieve te specificeren op welke periode zij betrekking heeft:
2007-2013

Indien de aanmelding wijzigingen in een bestaande steunregeling aanbrengt, vermeld de budgettaire gevolgen van deze wijzigingen:
Nvt

6. AARD VAN DE STEUN EN FINANCIERINGSMETHODE

Specificeer de aard van de steun die aan de begunstigde onderneming(en) ter beschikking wordt gesteld (in voorkomend geval voor elke maatregel):

- X Rechtstreekse subsidie
- Zachte lening (geef bijzonderheden over de gestelde zekerheid)
- Rentesubsidie
- Belastingvoordeel (b.v. belastingvermindering, grondslagvermindering, tariefsvermindering, uitstel). Gelieve te specificeren:
- Vermindering van de socialezekerheidsbijdragen
- Verstrekking van risicokapitaal
- Afschrijving van schulden
- Garantie (geef onder andere informatie over de lening of andere financiële transactie die door de garantie wordt gedekt, de gestelde zekerheid en de verschuldigde premie)
- Overige. Gelieve te specificeren:.....

Geef voor ieder steuninstrument een nauwkeurige beschrijving van de toepassingsregels en -voorwaarden, in het bijzonder de hoogte van de steun en de fiscale behandeling; vermeld of de steun automatisch wordt toegekend zodra aan bepaalde criteria is voldaan (zo ja, gelieve deze criteria te vermelden) of dat de steunverlenende autoriteiten een zekere discretionaire bevoegdheid hebben.

Bij deze steunmaatregel betreft het géén zelfstandige steunmaatregel verleend *naast* het Plattelandsontwikkelingsprogramma, maar het betreft *aanvullende* nationale financiering voor maatregel 212 (probleemgebieden) van het Plattelandsontwikkelingsprogramma, als bedoeld in artikel 89 van Verordening (EG) nr. 1698/2005. De toepassingsregels en -voorwaarden zijn derhalve die van de maatregelen 212 van het Plattelandsontwikkelingsprogramma. Zie voor de beschrijving van de maatregel maatregelafiche 212 en de daarbij behorende (sub-)bijlagen.

De probleemgebiedenvergoeding wordt verstrekt als een subsidieaanvrager is gevestigd in een probleemgebied en hij de subsidieaanvraag overeenkomstig de provinciale voorschriften indient.

De hoogte van de steun is afhankelijk van het type probleemgebied waarin de subsidieaanvrager is gevestigd. De hoogte wordt bepaald door het economisch nadeel van de bestaande belemmeringen (extra kosten en gederfde inkomsten) die het gevolg zijn van de betreffende handicap voor de landbouwproductie in het betrokken gebied. Deze vergoeding bedraagt echter nooit meer dan €150/hectare.

Specificeer de financiering van de steun: indien de steun niet uit de algemene begroting van de overheid/regio/gemeente wordt gefinancierd, zet de wijze van financiering uiteen:
Nvt

- Parafiscale heffingen of belastingen die voor een andere begunstigde dan de overheid bestemd zijn. Gelieve een volledige beschrijving te geven van de heffingen en van de producten/activiteiten waarover zij worden geheven. Specificeer met name of uit andere lidstaten ingevoerde producten aan heffingen worden onderworpen. Voeg als bijlage een afschrift van de rechtsgrondslag van de heffingen toe.
- Geaccumuleerde reserves
- Openbare ondernemingen
- Andere (specificeer)

7. DUUR

7.1. Individuele steun:
Nvt

Vermeld de datum waarop de steun ten uitvoer zal worden gelegd (Indien de steun in *tranches* wordt toegekend, vermeld de datum van iedere *tranche*)

.....

Specificeer de duur van de maatregel waarvoor de steun wordt verleend, indien van toepassing

.....

7.2. Steunregeling:

Vermeld de aanvangsdatum voor verlening van de steun

Deze steun heeft tot doel aanvullende financiering te verschaffen voor plattelandsontwikkeling waarvoor overeenkomstig het Plattelandsontwikkelingsprogramma (2007-2013) communautaire steun wordt verleend (artikel 89 van Verordening 1689/2005).

Overeenkomstig de afspraken met de Commissie worden betalingen verricht na goedkeuring van het Plattelandsontwikkelingsprogramma.

Vermeld de einddatum voor verlening van de steun

De steun kan alleen worden verleend binnen de programmeringsperiode van het Plattelandsontwikkelingsprogramma, welke loopt tot en met 31 december 2013.

Indien de duur van de regeling langer is dan zes jaar, gelieve aan te tonen dat een langere periode noodzakelijk is om de doelstelling(en) van de regeling te bereiken.

De steun is onderdeel van het Plattelandsontwikkelingsprogramma en volgt daarmee de duur van het programma tot en met 31 december 2013.

8. CUMULERING VAN VERSCHILLENDE SOORTEN STEUN

Kan de steun worden gecumuleerd met steun die op grond van andere plaatselijke regionale, nationale of communautaire regelingen wordt toegekend voor het dekken van dezelfde subsidiabele kosten?

ja nee

Zo ja, geef aan welke regels zijn vastgesteld om ervoor te zorgen dat de cumuleringsregels worden nageleefd:

In de provinciale verordeningen is bepaald dat indien uit voor eenzelfde activiteit steun door verschillende overheden steun kan worden verleend, de totale steun voor die activiteit nooit meer mag bedragen dan het maximum dat is opgenomen in het Plattelandsontwikkelingsprogramma.

9. BEROEPSGEHEIM

Bevat de aanmelding vertrouwelijke informatie die niet aan derden mag worden bekendgemaakt?

ja nee

Zo ja, gelieve aan te geven welke delen vertrouwelijk zijn en waarom:

.....
.....

Zo niet, dan zal de Commissie haar besluit bekendmaken zonder de lidstaat te raadplegen.

10. VERENIGBAARHEID VAN DE STEUN

Gelieve aan te geven welke bestaande verordeningen, kaderregelingen, richtsnoeren of andere teksten die van toepassing zijn op staatssteun, een uitdrukkelijke rechtsgrondslag voor de goedkeuring van de steun zouden kunnen vormen (in voorkomend geval voor elke maatregel) en het/de relevante formulier(en) aanvullende informatie van deel III in te vullen.

- KMO-steun
 - Aanmelding van individuele steun overeenkomstig artikel 6 van Verordening (EG) nr. 70/2001
 - Aanmelding om rechtszekerheid te verkrijgen
 - Steun voor KMO's in de landbouwsector

- Opleidingssteun
 - Aanmelding van individuele steun overeenkomstig artikel 5 van Verordening (EG) nr. 68/2001
 - Aanmelding om rechtszekerheid te verkrijgen

- Werkgelegenheidssteun
 - Aanmelding van individuele steun overeenkomstig artikel 9 van Verordening (EG) nr. 2204/2002
 - Aanmelding van een steunregeling overeenkomstig artikel 9 van Verordening (EG) nr. 2204/2002
 - Aanmelding om rechtszekerheid te verkrijgen

- Regionale steun
- Steun vallend onder de multisectorale kaderregeling betreffende regionale steun voor grote investeringsprojecten
- Steun voor onderzoek en ontwikkeling
- Reddingssteun voor ondernemingen in moeilijkheden
- Herstructureringssteun voor ondernemingen in moeilijkheden
- Steun voor de productie van audiovisuele werken
- Steun voor milieubescherming
- Steun en risicokapitaal
- Steun in de landbouwsector
- Steun in de vervoersector
- Steun voor visserij en aquacultuur

Wanneer de bestaande verordeningen, kaderregelingen, richtsnoeren of andere teksten die van toepassing zijn op staatssteun geen uitdrukkelijke grondslag vormen voor de goedkeuring van de steuntypen waarop dit formulier betrekking heeft, wordt u verzocht naar behoren te motiveren waarom de steun als verenigbaar met het EG-Verdrag kan worden beschouwd, onder verwijzing naar de toepasselijke vrijstellingsclausule van het EG-Verdrag (artikel 86, lid 2, artikel 87, lid 2, onder a) of b), artikel 87, lid 3, onder a), b), c) of d)) en onder verwijzing naar andere specifieke bepalingen met betrekking tot landbouw en vervoer.

11. UITSTAANDE BEVELEN TOT TERUGVORDERING

Ingeval van individuele steun, heeft een potentiële begunstigde van de maatregel staatssteun ontvangen welke het voorwerp is van een bevel tot terugvordering van de Commissie?

Nvt

ja nee

Zo ja, gelieve de volledige gegevens te vermelden:

.....

12. OVERIGE INLICHTINGEN

Gelieve hier alle andere inlichtingen te verstrekken die u van belang acht voor de beoordeling van de betrokken maatregel(en) in het licht van de staatssteunregels.

Deze melding maakt onderdeel uit van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007 - 2013

13. BIJVOEGSELS

Gelieve alle documenten te vermelden die bij de aanmelding zijn gevoegd en afschriften op papier van de betrokken documenten over te leggen of directe internetlinks naar deze documenten te vermelden.

14. VERKLARING

Ik bevestig dat de op dit formulier evenals de in de bijlagen en bijvoegsels verstrekte informatie naar mijn beste weten correct en volledig is.

Datum en plaats van handtekening:mei 2007. Den Haag

Handtekening:

Naam en functie van de ondertekenaar: Mr. N.Th. van Schelven

Houfe Afdeling Vetoering
o Bestuurlijk Zaken II

Deel II

✓ **BEKNOPTE INFORMATIE TER BEKENDMAKING IN HET PUBLICATIEBLAD**

Maatregel 212, probleemgebieden

Nummer van de steun:			
Lidstaat:	Nederland		
Regio:	-		
Benaming en doel van de steun van de steunregeling of naam van de onderneming die individuele steun ontvangt (steun op grond van een regeling die niettemin individueel moet worden aangemeld en steun die niet op grond van een steunregeling wordt verleend)	Steun ter compensatie van handicaps in bepaalde gebieden		
Rechtsgrondslag:	Artikel 11, derde lid, Wet inrichting landelijk gebied Artikelen 105, 145 en 158 van de Provinciewet Provinciale subsidieverordeningen		
Voorziene jaarlijkse uitgaven of totaalbedrag van de verleende individuele steun	Steunregeling De steun wordt gefinancierd uit het top-up bedrag (€ 37,55 miljoen) van maatregel 212 van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013.	Voorziene jaarlijkse uitgaven	Eur 37,55 miljoen
		Totaalbedrag:	Eur 37,55 miljoen
	Individuele steun -	Totaalbedrag van elke maatregel	Eur..... Miljoen
Duur:	2007-2013		
Maximale steunintensiteit van de individuele steun of steunregeling	Intensiteit is gerelateerd aan het probleemgebied. Steun is afhankelijk van de handicap het betreffende gebied.		
Betrokken economische sectoren	Alle sectoren: beperkt tot landbouw		
	Of beperkt tot bijzondere sectoren als genoemd in de 'Algemene Informatie', (Deel I, punt 4.2.)		
Naam en adres van de autoriteit die de steun verleent	Nederlandse Provincies		

DEEL III 12

INFORMATIEFORMULIER LANDBOUW

Probleemgebieden, 212

Dit formulier voor de aanmelding van staatssteun mag alleen worden gebruikt voor activiteiten in verband met de productie, verwerking en afzet van landbouwproducten als omschreven in punt 6 van de Communautaire richtsnoeren voor staatssteun in de landbouw- en de bosbouwsector 2007-2013³⁹. De specifieke regels voor staatssteun in de landbouw zijn niet van toepassing op maatregelen in verband met de verwerking van producten van bijlage I tot producten die niet onder bijlage I vallen. Gelieve voor dergelijke maatregelen het toepasselijke aanmeldingsformulier in te vullen.

1. BETROKKEN PRODUCTEN

Is de maatregel van toepassing op een van de volgende producten waarvoor nog geen gemeenschappelijke marktordening geldt:

- aardappelen (andere dan voor de zetmeelproductie),
- paardenvlees,
- koffie,
- kurk,
- van alcohol afgeleide azijn?
- De maatregel is op geen van de genoemde producten van toepassing.

2. STIMULEREND EFFECT

A. Steunregelingen

2.1. Wordt de steun in het kader van een steunregeling uitsluitend toegekend voor activiteiten die plaatsvinden of diensten die worden ontvangen nadat de steunregeling is ingesteld en door de Commissie als verenigbaar met het EG-Verdrag is aangemerkt?

- ja neen

Zo neen, gelieve punt 16 van de richtsnoeren te raadplegen.

2.2. Als de steunregeling automatisch en zonder verdere administratieve handelingen recht geeft op steun, is het dan zo dat de steun zelf uitsluitend wordt toegekend voor activiteiten die plaatsvinden of diensten die worden ontvangen nadat de steunregeling is ingesteld en door de Commissie als verenigbaar met het EG-Verdrag is aangemerkt?

Niet van toepassing

ja neen

Zo neen, gelieve punt 16 van de richtsnoeren te raadplegen.

2.3. Als voor de steunregeling een aanvraag moet worden ingediend bij de betrokken bevoegde autoriteit, is het dan zo dat de steun zelf uitsluitend wordt toegekend voor activiteiten die plaatsvinden of diensten die worden ontvangen nadat aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- a) de steunregeling moet zijn ingesteld en door de Commissie als verenigbaar met het EG-Verdrag zijn aangemerkt;
- b) de steunaanvraag moet naar behoren zijn ingediend bij de betrokken bevoegde autoriteit;
- c) de betrokken bevoegde autoriteit moet de aanvraag hebben aanvaard en zich daarbij tot steunverlening hebben verplicht, met uitdrukkelijke vermelding van het te betalen steunbedrag of van de wijze waarop de steun wordt berekend; de bevoegde autoriteit mag een aanvraag slechts aanvaarden als de voor de betrokken steunmaatregel of steunregeling beschikbare begrotingsmiddelen niet zijn opgebruikt?

X ja neen

Zo neen, gelieve punt 16 van de richtsnoeren te raadplegen.

B. Individuele steun

Nvt

2.4. Zal individuele steun die buiten een regeling valt, uitsluitend worden toegekend voor activiteiten die plaatsvinden of diensten die worden ontvangen nadat aan de in punt 2.3, onder b) en c), genoemde voorwaarden is voldaan?

ja neen

Zo neen, gelieve punt 16 van de richtsnoeren te raadplegen.

C. Compenserende steun

2.5. Is de steunregeling van compenserende aard?

X ja neen

Zo ja, dan zijn de bovenstaande punten A en B niet van toepassing.

3. AARD VAN DE STEUN

Welke soort(en) steun omvat de geplande maatregel?

MAATREGELEN VOOR PLATTELANDSONTWIKKELING

D. Steun ter compensatie van handicaps in bepaalde gebieden

DEEL III.12.D

FORMULIER AANVULLENDE INFORMATIE STEUN TER COMPENSATIE VAN HANDICAPS IN BEPAALDE GEBIEDEN

Probleemgebieden, 212

Dit formulier moet worden gebruikt voor de aanmelding van steun ter compensatie van natuurlijke handicaps in bepaalde gebieden, als bedoeld in punt IV.D. van de Communautaire richtsnoeren voor staatssteun in de landbouw- en de bosbouwsector 2007-2013⁴⁰.

1. VRAGEN DIE MOETEN WORDEN BEANTWOORD VOOR ALLE AANMELDINGEN VAN STEUN TER COMPENSATIE VAN HANDICAPS IN BEPAALDE GEBIEDEN

1. Geef een beschrijving van de betrokken handicap:

Deze steunmaatregel heeft uitsluitend tot doel het verschaffen van aanvullende nationale financiering voor plattelandontwikkeling als bedoeld in artikel 89 van Verordening (EG) nr 1698/2005. Voor de beschrijving van de betrokken handicaps zij dan ook verwezen naar het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013, maatregel 212, inclusief de daarbij horende bijlagen.

De handicapgebieden aangewezen voor het jaar 2000, zijn aangewezen onder verordening (EG) 950/97 en (75/268/EEG, 2328/91/EEG). De aanwijzing is gebaseerd op verschillende handicaps. Deze handicaps zijn niet gespecificeerd per aangewezen gebied en zijn om die reden ook niet beschreven in maatregel 212. Nederland evalueert het probleemgebiedenbeleid in 2007. Vanaf 2010 zal een herziening plaatsvinden van de criteria en de gebieden, in lijn met de nieuwe, dan geldende EU-criteria voor handicapgebieden.

Zie voor een beschrijving van de onder het POP1 gemelde en de uitbreiding van de gebieden onder POP2, maatregel 212 van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013.

2. Toon aan dat het te betalen compensatiebedrag er niet toe leidt dat de landbouwers worden overgecompenseerd voor de gevolgen van de handicaps:

De onderbouwing van het compensatiebedrag staat beschreven in het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013, maatregel 212, inclusief **SUB**-bijlage 5 bij as 2. De berekeningen zijn gebaseerd op gemiddelde bedrijven die dezelfde producten produceren in gebieden zonder handicaps. Het economische nadeel is berekend aan de hand van de verminderde gewasopbrengst in gebieden met handicaps, vergeleken met gebieden zonder handicaps. De grootte van het bedrijf heeft geen invloed op de gewasopbrengst per hectare; de kwantiteit en kwaliteit van het gras per hectare is voor grote en kleine bedrijven hetzelfde.

Ter toelichting: voor Midden Delfland is de berekening van het economische nadeel gebaseerd op de grondwaterstand (€148,- tot €341,-/ha). De bodemgesteldheid en de perceelsstructuur zorgen ook voor een economisch nadeel, maar deze factoren zijn niet meegenomen in de berekening. Het daadwerkelijke nadeel ligt dus nog hoger. In **SUB**-Bijlage 5 bij as 2 is de berekening van de verschillende handicaps weergegeven. Hieronder zijn de belangrijkste gegevens nogmaals weergegeven.

⁴⁰ PB ...

De ook voor veenweidegebieden gehanteerde HELP-tabellen (Herziene Evaluatie Landinrichtingsprojecten) laten voor veen- en klei-op-veengronden de volgende opbrengstdepressies zien ten opzichte van optimale productie (gerekend is met een optimale graslandopbrengst van 9.796 kVEM en een marktprijs van €0,1513 per kVEM):

Inkomensderving in Midden Delfland

	Veengrond		kei-op-veengrond	
	Derving	financieel	derving	financieel
<i>'Natschade'</i>				
Grondwatertrap II	23%	€ 341	20%	€ 296
Grondwatertrap II*	13%	€ 193	10%	€ 148
Grondwatertrap III	18%	€ 267	16%	€ 237
<i>Droogteschade</i>				
Grondwatertrap V	19%	€ 282	16%	€ 237
Grondwatertrap V*	15%	€ 222	14%	€ 207

Berekende handicap: minimaal € 148,-, maximaal € 528,- per ha.

Maximale vergoeding: € 150,- per ha. Om overcompensatie te voorkomen, is de maximale vergoeding voor 'grondwatertrap II*', klei op veen': max. €148,-. Dit is de enige probleemgebiedenvergoeding waarvoor de inkomstenderving minder bedraagt dan €150,-.

3. Als er gebieden met handicaps zijn waar de gemiddelde impact van de handicaps per hectare op vergelijkbare landbouwbedrijven verschillend is, toon dan aan dat het niveau van de compensatiebetalingen in verhouding is tot de economische impact van de handicaps in de verschillende gebieden:

Deze steunmaatregel heeft uitsluitend tot doel het verschaffen van aanvullende nationale financiering voor plattelandsontwikkeling als bedoeld in artikel 89 van Verordening (EG) nr. 1698/2005. Voor inzicht in het niveau van de compensatiebetalingen in verhouding tot de economische impact van de handicaps in de verschillende gebieden zij dan ook verwezen naar het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013, maatregel 212, inclusief de daarbij horende bijlagen of sub-bijlagen.

4. Kan de mens de economische impact van de permanente handicap ongedaan maken?

ja X neen

Zo ja, dan wijzen wij erop dat bij de berekening van de compensatiebetalingen uitsluitend de economische impact van permanente handicaps waarover de mens geen controle heeft, in aanmerking mag worden genomen. Structurele nadelen die dankzij de modernisering van landbouwbedrijven of door maatregelen, zoals heffingen, subsidies of de tenuitvoerlegging van de hervorming van het GLB, kunnen worden verholpen, mogen niet in aanmerking worden genomen.

Zo neen, licht toe waarom de mens de economische impact van de permanente handicap niet ongedaan kan maken:

- Diepe veenweide: In de veenweide-gebieden is het hoge waterpeil de belangrijkste handicap. Het is niet duurzaam om het waterpeil te verlagen om de handicap te verminderen. Het waterpeil moet relatief hoog blijven om bodemdaling door inklinking van veen en oxidatie te voorkomen. De agrariër heeft geen invloed op het waterpeil (wordt door het waterschap bepaald). Het economische nadeel is daarom niet met modernisering, heffingen, subsidies op te lossen. In verband met de klimaatveranderingen is het handhaven van het waterpeil extra belangrijk.
- Uiterwaarden: De uiterwaarden liggen tussen de rivier en de dijk in. Deze gebieden kennen een overstroming in de winter en het vroege voorjaar. Dit is ook noodzakelijk om de rivier voldoende ruimte te geven. Omdat de agrariër geen invloed heeft op de overstroming is het probleem niet met modernisering, heffingen, subsidies op te lossen. Met de klimaatproblemen zal dit probleem alleen maar groter worden.

- Hellingen: De handicap hellingen kan uiteraard niet ongedaan gemaakt worden. De hellingen vergen een dusdanige aanpassing van de bedrijfsvoering die leidt tot een economisch nadeel. Het probleem is niet met modernisering, heffingen, subsidies op te lossen.
- Beekdalen en overstromingsgebieden: De economische handicap wordt gevormd door overstromingen. Deze overstromingen zullen zich frequenter en in grotere mate voordoen, gezien de klimaatsverandering. Het is niet duurzaam deze overstroming in te perken, gezien de klimaatsverandering, het beleid i.v.m. Kaderrichtlijn Water, waterbeheer 21^e eeuw. De agrariër heeft geen invloed op de overstroming. De inkomensderving die optreedt door overstroming is niet ongedaan te maken door modernisering, heffingen of subsidies.

Kunt u aangeven hoe groot de landbouwbedrijven zijn die voor deze betalingen in aanmerking zullen komen?

De grootte van de bedrijven in gebieden met handicaps is vergelijkbaar met het gemiddelde. Van de akkerbouwbedrijven omvat 80% 5-100 hectares, de meeste bedrijven zijn 10-20 hectares groot. Voor graasdierbedrijven zit 80% in de range van 0,1 tot 100 hectare en meer. Het gros van de bedrijven heeft 30-50 hectare (Land en tuinbouwcijfers 2005 van het LEI, www.lei.nl). De grootte van het bedrijf heeft geen invloed op de gewasopbrengst per hectare; de kwantiteit en kwaliteit van het gras per hectare is voor grote en kleine bedrijven hetzelfde.

5. Wordt het compensatiebedrag vastgesteld door het gemiddelde inkomen per hectare van landbouwbedrijven in gebieden met handicaps te vergelijken met dat van even grote bedrijven die dezelfde producten vervaardigen in gebieden zonder handicaps in dezelfde lidstaat, of als de volledige lidstaat als gebied met handicaps wordt beschouwd, in gebieden zonder handicaps in andere lidstaten waar de productievooraanwaarden op zinvolle wijze kunnen worden vergeleken met die in de eerste lidstaat? Het inkomen dat in dit verband in aanmerking moet worden genomen, is het rechtstreekse inkomen uit landbouwactiviteiten, met uitsluiting van met name betaalde heffingen of ontvangen subsidies.

ja neen

Beschrijf hoe de vergelijking is gemaakt...

De berekeningen zijn gebaseerd op gemiddelde bedrijven die dezelfde producten produceren in gebieden zonder handicaps. Het economische nadeel is berekend aan de hand van de verminderde gewasopbrengst in gebieden met handicaps, vergeleken met gebieden zonder handicaps. De grootte van het bedrijf heeft geen invloed op de gewasopbrengst per hectare; de kwantiteit en kwaliteit van het gras per hectare is voor grote en kleine bedrijven hetzelfde.

Ter toelichting: voor Midden Delfland is de berekening van het economische nadeel gebaseerd op de grondwaterstand (€148,- tot €341,-/ha). De bodemgesteldheid en de perceelsstructuur zorgen ook voor een economisch nadeel, maar deze factoren zijn niet meegenomen in de berekening. Het daadwerkelijke nadeel ligt dus nog hoger. In subbijlage 5 bij as 2 is de berekening van de verschillende handicaps weergegeven.

6. Wordt de steunmaatregel gecombineerd met steun op grond van de artikelen 13, 14 en 15 van Verordening (EG) nr. 1257/1999 van de Raad⁴¹?

ja neen

7. Kunt u bevestigen dat de totale steun die aan de landbouwer wordt verleend, niet hoger zal zijn dan het overeenkomstig artikel 15 van Verordening (EG) nr. 1257/1999 vastgestelde bedrag?

ja neen

⁴¹ Verordening (EG) nr. 1257/1999 van de Raad van 17 mei 1999 inzake steun voor plattelandsontwikkeling uit het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL) en tot wijziging en intrekking van een aantal verordeningen; PB L 160 van 26.6.1999, blz. 80-102.

Gelieve het bedrag te vermelden: maximaal het berekende economische nadeel, maar nooit meer dan €150,- per hectare (zie Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013, maatregel 212, inclusief de daarbij horende bijlagen)

Zo neen, let wel dat volgens punt 72 van de landbouwrichtsnoeren geen hogere steun in de vorm van een compenserende vergoeding mag worden toegekend dan het bovenvermelde bedrag.

8. Is in de maatregel bepaald dat aan het volgende subsidiabiliteitscriterium moet worden voldaan?

- De landbouwers moeten de landbouw beoefenen op een minimumoppervlakte grond (vermeld deze oppervlakte);
(namelijk: 0,5 hectare)
- De landbouwers moeten zich ertoe verbinden hun landbouwactiviteit in een probleemgebied voort te zetten gedurende ten minste vijf jaar vanaf de eerste betaling van een compenserende vergoeding;
- De landbouwers moeten de verplichte normen toepassen die zijn vastgesteld ingevolge Verordening (EG) nr. 1782/2003⁴², artikelen 4 en 5 en bijlagen III en IV en voldoen aan minimumeisen inzake het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen en andere verbindende voorschriften die in de nationale wetgeving zijn vastgesteld en in het programma voor plattelandsontwikkeling zijn vermeld..

ja neen

NB: Ten aanzien van het derde punt: Nederland stelt vast dat op grond van punt 70 van de Richtsnoeren en artikel 51 van verordening (EG) nr. 1698/2005 moet worden voldaan aan de randvoorwaarden. Dit zijn slechts de verplichte normen die volgens art. 4 en 5 van Bijlage II en IV van (EG) Verordening nr. 1782/2003 gelden. De minimumeisen inzake het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen en andere verbindende voorschriften die in de nationale wetgeving zijn vastgesteld zijn derhalve niet relevant.

9. Is in de maatregel bepaald dat, indien de eigenaar of houder van de dieren zich verzet tegen de uitvoering van de inspecties en monsternemingen die voor de toepassing van de nationale programma's inzake toezicht op residuen nodig zijn, of wanneer de onderzoeken en controles die op grond van Richtlijn 96/23/EG worden verricht, de producent zal worden uitgesloten van de ontvangst van een compenseerde vergoeding voor het kalenderjaar waarin het verzet heeft plaatsgevonden?

Nee. Deze voorziening moet nog worden getroffen.

Ingevolge artikel 11, derde lid, van de Wet inrichting landelijk gebied (WILG) dienen provinciale staten van de onderscheiden provincies (provinciale) subsidieverordeningen vast te stellen met betrekking tot maatregelen die in ingevolge Verordening (EG) nr. 1698/2005 voor cofinanciering uit het ELFPO in aanmerking gebracht. Ingevolge artikel 11, derde lid, van de WILG behoeven deze subsidieverordeningen (zie deel I) goedkeuring van de minister van LNV. Nederland stelt het opnemen van de in de vraag bedoelde bepaling als voorwaarde voor goedkeuring van de subsidieverordening in het kader van artikel 11, derde lid, van de WILG.

ja neen

10. Als de steunregeling nog steeds van kracht is op de datum waarop artikel 37 en artikel 88, lid 3, van Verordening (EG) nr. 1698/2005⁴³ van toepassing worden, wordt zij dan zodanig gewijzigd dat zij vanaf die datum in overeenstemming met die artikelen zal zijn?

⁴² Verordening (EG) nr. 1782/2003 van de Raad van 29 september 2003 tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor regelingen inzake rechtstreekse steunverlening in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en tot vaststelling van bepaalde steunregelingen voor landbouwers (PB L 270 van 21.10.2003, blz. 1).

⁴³ Verordening (EG) nr. 1698/2005 van de Raad van 20 september 2005 inzake steun voor plattelandsontwikkeling uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO); PB L 277 van 21.10.2005, blz. 1-40.

ja neen

Zo neen, let wel dat met ingang van de datum waarop artikel 37 en artikel 88, lid 3, van de genoemde verordening van toepassing worden, nieuwe regels zullen gelden voor maatregelen ter compensatie van natuurlijke handicaps in bepaalde gebieden en dat steunmaatregelen die niet aan alle criteria van die artikelen en aan de betrokken uitvoeringsbepalingen van de Raad of de Commissie voldoen, zullen moeten worden stopgezet.

.....

2. OVERIGE GEGEVENS

Gaat de aanmelding vergezeld van documentatie waarin wordt aangetoond dat de staatssteun past in en coherent is met het desbetreffende plan voor plattelandsontwikkeling?

NVT

ja neen

Achtergrond:

Bij deze steunmaatregel betreft het géén zelfstandige steunmaatregel verleend *naast* het Plattelandsontwikkelingsprogramma, maar het betreft *aanvullende* nationale financiering voor maatregel 212 (probleemgebiedenvergoeding) van het Plattelandsontwikkelingsprogramma, als bedoeld in artikel 89 van Verordening (G) nr. 1698/2005.

De Commissie wordt dan ook verzocht deze steunmaatregel overeenkomstig artikel 89 van Verordening (G) nr. 1698/2005 goed te keuren als onderdeel van de in artikel 16 van Verordening (EG) nr. 1689/2005 bedoelde programmaring voor plattelandsontwikkeling.

Zo ja, gelieve deze documentatie hieronder of in een bijlage bij dit formulier te verstrekken.

Zo neen, dan wijzen wij u erop dat deze documentatie vereist is krachtens punt 26 van de landbouwrichtsnoeren.

BIJLAGE I

Argomilieuverbintenissen en daaraan gekoppelde niet productieve investeringen, 214 en 216

Standaardformulier voor de aanmelding van staatssteun op grond van artikel 88, lid 3 van het EG-Verdrag en voor het verstrekken van informatie over onrechtmatige steun

Dit formulier dient te worden gebruikt voor de aanmelding, uit hoofde van artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag, van nieuwe steunregelingen en individuele steun.. Dit formulier dient tevens te worden gebruikt wanneer een maatregel die geen steunmaatregel is om redenen van rechtszekerheid bij de Commissie wordt aangemeld.

De lidstaten worden eveneens verzocht dit formulier te gebruiken wanneer de Commissie om uitvoerige informatie over onrechtmatige steun verzoekt.

Dit formulier bestaat uit drie delen:

- I. Algemene informatie:** dit deel moet in alle gevallen worden ingevuld
- II. Beknopte informatie ter bekendmaking in het Publicatieblad**
- III. Formulier aanvullende informatie per steuntype**

Indien dit formulier niet correct wordt ingevuld, kan de aanmelding als onvolledig worden teruggestuurd. Het ingevulde formulier moet door de permanente vertegenwoordiger van de betrokken lidstaat schriftelijk bij de Commissie worden ingediend. Het moet aan de secretaris-generaal van de Commissie worden gericht.

Indien de lidstaat voornemens is gebruik te maken van een bijzondere procedure welke in een van de verordeningen, richtsnoeren, kaderregelingen en andere teksten op het gebied van staatssteun is vastgesteld, dient tevens een afschrift van de aanmelding te worden toegezonden aan de directeur-generaal van het verantwoordelijke directoraat van de Commissie.

DEEL I. ALGEMENE INFORMATIE

AARD VAN DE AANMELDING

Betreft de op dit formulier verstrekte informatie:

- X een aanmelding ingevolge artikel 88, lid 3 van het EG-Verdrag?

mogelijke onrechtmatige steun⁴⁴?

Zo ja, vermeld de datum van inwerkingtreding van de steun. Gelieve dit formulier, evenals het relevante formulier aanvullende informatie in te vullen.

een maatregel die geen steunmaatregel vormt maar die om redenen van rechtszekerheid bij de Commissie wordt aangemeld?

Vermeld hieronder de redenen waarom de aanmeldende lidstaat van mening is dat de maatregel geen staatssteun vormt in de zin van artikel 87, lid 1 van het EG-Verdrag. Gelieve de relevante gedeelten van dit formulier in te vullen en alle noodzakelijke bewijsstukken over te leggen.

Een maatregel wordt niet als staatssteun beschouwd indien niet is voldaan aan een van de voorwaarden van artikel 87, lid 1, van het EG-Verdrag. Gelieve een uitvoerige beoordeling te geven van de maatregel in het licht van de volgende criteria, waarbij u met name aandacht besteedt aan de voorwaarde waaraan volgens u niet is voldaan:

- ✓ geen overdracht van openbare middelen (*wanneer u bijvoorbeeld van mening bent dat de maatregel niet aan de Staat kan worden toegerekend of dat wettelijke maatregelen ten uitvoer worden gelegd zonder overdracht van openbare middelen*);
- ✓ geen voordeel (*bijvoorbeeld wanneer het beginsel van de particuliere marktinvesteerder in acht wordt genomen*);
- ✓ geen selectiviteit/specificiteit (*bijvoorbeeld wanneer de maatregel ter beschikking staat van alle ondernemingen, in alle sectoren van de economie, zonder territoriale beperking en zonder onderscheid*);
- ✓ geen vervalsing van de mededinging / geen ongunstige beïnvloeding van de intracommunautaire handel (*bijvoorbeeld wanneer de activiteit niet van economische aard is of wanneer het een louter plaatselijke economische activiteit betreft*).

1. IDENTITEIT VAN DE AUTORITEIT OF INSTANTIE DIE DE STEUN VERLEENT

1.1 Lidstaat

Nederland

1.2. Betrokken regio(s) (indien van toepassing)

De 12 Nederlandse provincies: Provincies Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Flevoland, Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant, Limburg

1.3.

ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

⁴⁴ Overeenkomstig artikel 1, onder f) van Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad van 22 maart 1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 93 van het EG-Verdrag (PB L 83 van 27.3.1999, blz. 1) (hierna "procedureverordening") wordt onder onrechtmatige steun nieuwe steun verstaan die in strijd met artikel 88, lid 3, van het EG-Verdrag tot uitvoering wordt gebracht.

Verantwoordelijke contactpersoon

Naam : D.J. Jans / E.M. Burger
Adres : Postbus 20401 , 2500 EK Den Haag
Telefoon : 070-3784358/4883
Fax : 070-3786127
E-mail : d.j.jans@minlnv.nl / e.m.burger@minlnv.nl

1.4. Verantwoordelijke contactpersoon bij de Permanente Vertegenwoordiging

Naam : G.P.G. Kunst
Telefoon : 0032-26791543
Fax : -
E-mail : g.p.g.kunst@minlnv.nl

1.5. Indien u wenst dat een afschrift van de ambtelijke brieven die door de Commissie aan de lidstaat worden gericht ook naar andere nationale autoriteiten wordt gezonden, gelieve hun naam en adres te vermelden

Naam : Interprovinciaal Overleg
Adres : Postbus 16107, 2500 BC Den Haag

1.6. Gelieve aan te geven welke referentie van de lidstaat in de brieven van de Commissie moet worden vermeld.

Het zaaknummer dat deze staatssteunmelding zal ontvangen.

2. BESCHRIJVING VAN DE STEUN

2.1. Benaming van de steun (of naam van de begunstigde onderneming in geval van individuele steun)

Agromilieuverbintenissen (maatregel 214) en aan agromilieuverbintenissen gekoppelde niet productieve investeringen (maatregel 216)

2.2. Korte beschrijving van het doel van de steun

Gelieve de primaire doelstelling te vermelden en, in voorkomend geval, de secundaire doelstelling(en):

	Primaire doelstelling <i>(slechts één vakje aankruisen)</i>	Secundaire doelstelling⁴⁵
✓ Regionale ontwikkeling	☐	☐
✓ Onderzoek en ontwikkeling	☐	☐

⁴⁵ Een secundaire doelstelling is een doelstelling waarvoor de steun uitsluitend is bestemd, naast de primaire doelstelling. Een regeling met als primaire doelstelling onderzoek en ontwikkeling kan bijvoorbeeld als secundaire doelstelling kleine en middelgrote ondernemingen (KMO's) hebben indien de steun uitsluitend voor KMO's bestemd is. De secundaire doelstelling kan tevens sectorgericht zijn, zoals bijvoorbeeld bij een steunregeling voor onderzoek en ontwikkeling in de staalsector.

✓ Milieubescherming	☒	☐
✓ Redding van ondernemingen in moeilijkheden	☐	☐
✓ Herstructurering van ondernemingen in moeilijkheden	☐	☐
✓ KMO's	☐	☐
✓ Werkgelegenheid	☐	☐
✓ Opleiding	☐	☐
✓ Risicokapitaal	☐	☐
✓ Bevordering van de export en internationalisering	☐	☐
✓ Diensten van algemeen economisch belang	☐	☐
✓ Sectorale ontwikkeling ⁴⁶	☐	☐
✓ Sociale ondersteuning van individuele consumenten	☐	☐
✓ Vergoeding van schade veroorzaakt door natuurrampen of andere buitengewone gebeurtenissen	☐	☐
✓ Verwezenlijking van een belangrijk project van gemeenschappelijk Europees belang	☐	☐
✓ Opheffing van een ernstige verstoring in de economie	☐	☐
✓ Instandhouding van het erfgoed	☐	☐
✓ Cultuur	☐	☐

2.3. Steunregeling – Individuele steun⁴⁷

2.3.1. Heeft de aanmelding betrekking op een steunregeling?

ja nee

➤ Zo ja, wijzigt de regeling een bestaande steunregeling?

ja nee

➤ Zo ja, is aan de voorwaarden voor de vereenvoudigde aanmeldingsprocedure ingevolge artikel 4, lid 2 van uitvoeringsverordening (EG) nr. (...) van (...) voldaan?

ja nee

➤ Zo ja, gelieve het formulier voor vereenvoudigde aanmelding in te vullen (zie bijlage II).

➤ Zo niet, gelieve het onderhavige formulier in te vullen en aan te geven of de oorspronkelijke regeling die thans wordt gewijzigd, bij de Commissie is aangemeld.

ja nee

➤ Zo ja, gelieve te vermelden:

⁴⁶ Gelieve de sector te specificeren in punt 4.2.

⁴⁷ Overeenkomstig artikel 1, onder e), van Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad van 22 maart 1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 93 van het EG-Verdrag (PB L 83 van 27.3.1999) wordt onder individuele steun, steun verstaan die niet wordt toegekend op grond van een steunregeling alsook steun die op grond van een steunregeling wordt toegekend en moet worden aangemeld.

Nummer van de steun:

.....

Datum van goedkeuring door de Commissie (referentie van de brief van de Commissie (SG(..)D/...):

.../.../.....

Datum van de oorspronkelijke regeling:

.....

Gelieve te specificeren welke wijzigingen in de oorspronkelijke regeling zijn aangebracht en waarom:

2.3.2 Heeft de aanmelding betrekking op individuele steun?

ja nee

➤ Zo ja, gelieve het passende vakje hieronder aan te kruisen

steun op basis van een regeling die individueel moet worden aangemeld

Referentie van de goedgekeurde regeling:

Benaming :

Nummer van de steunregeling: :

Goedkeuringsbrief van de Commissie:

individuele steun die niet op een regeling is gebaseerd:

2.3.3. Heeft de aanmelding betrekking op individuele steun of een steunregeling die uit hoofde van een vrijstellingsverordening is aangemeld? Zo ja, gelieve het passende vakje aan te kruisen:

Nvt

Verordening (EG) nr. 70/2001 van de Commissie betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op staatssteun voor kleine en middelgrote ondernemingen⁴⁸. Gelieve het formulier aanvullende informatie van deel III.1 te gebruiken.

Verordening (EG) nr. 68/2001 van de Commissie betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op opleidingssteun⁴⁹. Gelieve het formulier aanvullende informatie van deel III.2 te gebruiken.

Verordening (EG) nr. 2204/2002 van de Commissie betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op werkgelegenheidssteun⁵⁰. Gelieve het formulier aanvullende informatie van deel III.3 te gebruiken.

⁴⁸ Verordening (EG) nr. 70/2001 van de Commissie van 12 januari 2001 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op staatssteun voor kleine en middelgrote ondernemingen, PB L 10 van 13.1.2001, blz. 33.

⁴⁹ Verordening (EG) nr. 68/2001 van de Commissie van 12 januari 2001 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op opleidingssteun, PB L 10 van 13.1.2001, blz. 20.

- Verordening (EG) nr. 1/2004 van de Commissie betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op staatssteun voor kleine en middelgrote ondernemingen die landbouwproducten produceren, verwerken en afzetten (PB L 1 van 02.01.2004).

3. NATIONALE RECHTSGROND

3.1. Vermeld de nationale rechtsgrond, de uitvoeringsbepalingen en hun respectievelijke referentiebronnen:

- Artikel 11, derde lid, Wet inrichting landelijk gebied;
- Provinciewet: artikel 105, artikel 145, artikel 158;

Provinciale subsidieverordeningen:

- Drente: artikel 2 van de Subsidiereregeling agrarisch natuurbeheer Drenthe
- Gelderland: artikel 2 van de Subsidiereregeling Agrarisch Natuurbeheer Gelderland
- Groningen: artikel 2 van de Subsidiereregeling agrarisch natuurbeheer Groningen
- Flevoland: artikel 2 van de Subsidiereregeling Agrarisch Natuurbeheer Flevoland
- Friesland: artikel 2 van de Subsidiereregeling agrarisch natuurbeheer provincie Fryslân
- Noord-Brabant: artikel 2 van de Subsidiereregeling agrarisch natuurbeheer Noord-Brabant
- Noord-Holland: artikel 2 van de Subsidiereregeling Agrarisch Natuurbeheer Noord-Holland
- Overijssel: artikel 2 van de Subsidiereregeling Agrarisch Natuurbeheer Overijssel
- Utrecht: artikel 2 van de Subsidiereregeling Agrarisch Natuurbeheer provincie Utrecht 2007
- Zeeland: artikel 2 van de Provinciale subsidiereregeling agrarisch natuurbeheer Zeeland
- Zuid-Holland: artikel 2 van de Subsidiereregeling agrarisch natuurbeheer Zuid-Holland
- Limburg: artikel 2 van de Subsidiereregeling agrarisch natuurbeheer Limburg

Referentie (indien van toepassing): nvt

3.2. Vermeld het document / de documenten die als bijlage aan deze aanmelding zijn gehecht:

X een afschrift van de relevante bepalingen van de definitieve tekst(en) van de rechtsgrondslag (of, indien mogelijk, een web link):

<http://www.regiebureau-pop.nl/nl/info/4/57/provinciale-subsidieverordeningen/>

3.3. Indien de rechtsgrondslag een definitieve tekst betreft, wordt in deze definitieve tekst dan bepaald dat de steunverlenende instantie de steun pas kan verlenen nadat de Commissie deze heeft goedgekeurd ("stand still"-bepaling)?

X ja nee

In het kader van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 is met de Commissie afgesproken dat voor het POP 2 geen betalingen worden verricht vóór de goedkeuring van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013

⁵⁰ Verordening (EG) nr. 2204/2002 van de Commissie van 12 december 2002 betreffende de toepassing van de artikelen 87 en 88 van het EG-Verdrag op werkgelegenheidssteun, PB L 337 van 13.12.2002, blz. 3 en PB L 349 van 24.12.2002, blz. 126.

Voor bovengenoemde provinciale subsidieverordeningen vloeit de “stand-still” voort uit artikel 11, derde lid, van de Wet inrichting landelijk gebied (WILG). Op grond van dat artikel dienen provinciale staten van de onderscheiden provincies (provinciale) subsidieverordeningen vast te stellen met betrekking tot maatregelen die ingevolge Verordening (EG) nr. 1698/2005 voor cofinanciering uit het ELFPO in aanmerking worden gebracht. Ingevolge artikel 11, derde lid, van de WILG behoeven deze subsidieverordeningen de goedkeuring van de minister van LNV. Dit kan pas gebeuren ná goedkeuring van het Nederlandse Plattelandsontwikkelingsprogramma door de Europese Commissie. De (onderdelen van de) provinciale verordeningen die uitvoeren geven aan het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 moeten derhalve nog door de minister van LNV worden goedgekeurd.

4. BEGUNSTIGDEN

4.1. Vestigingsplaats van de begunstigde(n)

- in (een) niet-gesteunde regio('s)
 in (een) regio/regio's die in aanmerking komt/komen voor steun ingevolge artikel 87, lid 3, onder c) van het EG-Verdrag (specificeer NUTS-niveau 3 of lager)
 in een regio('s) die in aanmerking komt/komen voor steun ingevolge artikel 87, lid 3, onder a) van het EG-Verdrag (specificeer NUTS-niveau 2 of lager)
 gemengd: specificeer

4.2. Sector(en) van de begunstigde(n):

- Niet aan een bepaalde sector gebonden
 A Landbouw
 B Visserij en aquacultuur
 C Winning van delfstoffen
 10.1 Steenkool
 D Industrie
17 Textiel
21 Pulp en papier
24 Chemische en farmaceutische industrie
24.7 Kunstmatige vezels
27.1 Staal ⁵¹
29 Industriële machines
DL Elektrische en optische apparaten en instrumenten
34.1 Motorvoertuigen
35.1 Scheepsbouw
 Diverse industrie, gelieve te specificeren:.....
 E Elektriciteit-, gas- en watervoorziening
 F Bouwnijverheid
 52 Detailhandel
 H Hotels en restaurants (toerisme)
 I Vervoer
60 Vervoer te land en vervoer via pijpleidingen
60.1 Vervoer per spoor
60.2 Overig vervoer te land
61.1 Zee- en kustvaart
61.2 Binnenvaart
62 Luchtvaart
 64 Post en telecommunicatie

⁵¹ Bijlage B bij de mededeling van de Commissie – Multisectorale kaderregeling betreffende regionale steun voor grote investeringsprojecten PB C 70 van 19.3.2002, blz.8.

- J Financiële instellingen
- 72 Activiteiten in verband met computers
- 92 Cultuur, sport en recreatie
- Overige, te specificeren overeenkomstig de bedrijfsindeling van NACE rev.1.1⁵²:

4.3. Indien het individuele steun betreft:

Nvt

Naam van de begunstigde:

Aard van de begunstigde onderneming:.....

KMO

Aantal werknemers :

Jaaromzet :

Jaarbalans :

(Gelieve een verklaring op erewoord overeenkomstig de aanbeveling van de Commissie betreffende KMO's⁵³ of andere bewijsstukken bij te voegen ter staving van de bovenstaande gegevens:)

grote onderneming

onderneming in moeilijkheden⁵⁴

4.4. Indien het een steunregeling betreft:

Aard van de begunstigde ondernemingen:

alle ondernemingen (grote ondernemingen en kleine en middelgrote ondernemingen)

uitsluitend grote ondernemingen

kleine en middelgrote ondernemingen

middelgrote ondernemingen

kleine ondernemingen

micro-ondernemingen

de volgende begunstigde ondernemingen:

Geschat aantal begunstigde ondernemingen:

minder dan 10

van 11 tot en met 50

van 51 tot en met 100

van 101 tot en met 500

van 501 tot en met 1000

meer dan 1000

⁵² NACE rev. 1.1 is de statistische nomenclatuur van de economische activiteiten in de Europese Gemeenschap.

⁵³ Aanbeveling van de Commissie van 6 mei 2003 betreffende de definitie van kleine, middelgrote en micro-ondernemingen, PB L 124 van 20.5.2003, blz. 36 en ontwerp-verordening (EG) nr. .../. van de Commissie tot wijziging van Verordening (EG) nr. 70/2001 wat betreft het toepassingsbereik ervan om zodoende steun ten behoeve van onderzoek en ontwikkeling in te sluiten.

⁵⁴ Volgens de definitie van de communautaire richtsnoeren voor reddings- en herstructureringssteun aan ondernemingen in moeilijkheden, PB C 288 van 9.10.1999, blz. 2.

5. BEDRAG VAN DE STEUN/JAARLIJKSE UITGAVEN

In geval van individuele steun, vermeld het totaalbedrag van elke betrokken maatregel:

Nvt

In geval van een steunregeling, vermeld het jaarlijkse bedrag van de uitgetrokken begrotingsmiddelen en het totaalbedrag (in nationale valuta):

De steun voor de agromilieuverbintenissen wordt gefinancierd uit het top-up bedrag (€ 195 miljoen) van maatregel 214 van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013.

De steun voor de aan de agromilieuverbintenissen gekoppelde niet-productieve investeringen wordt gefinancierd uit het top-up bedrag (€181,14 miljoen, waarvan € 35 miljoen voor inrichtingssubsidie gekoppeld aan agromilieuverbintenissen) van maatregel 216 van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013.

Voor belastingmaatregelen, gelieve een jaarlijkse en een totale raming te geven van de gederfde inkomsten door belastingvrijstellingen voor de door de aanmelding bestreken periode:

Nvt

Indien de begroting niet jaarlijks wordt vastgesteld, gelieve te specificeren op welke periode zij betrekking heeft:

2007-2013

Indien de aanmelding wijzigingen in een bestaande steunregeling aanbrengt, vermeld de budgettaire gevolgen van deze wijzigingen:

Nvt

6. AARD VAN DE STEUN EN FINANCIERINGSMETHODE

Specificeer de aard van de steun die aan de begunstigde onderneming(en) ter beschikking wordt gesteld (in voorkomend geval voor elke maatregel):

- Rechtstreekse subsidie
- Zachte lening (geef bijzonderheden over de gestelde zekerheid)
- Rentesubsidie
- Belastingvoordeel (b.v. belastingvermindering, grondslagvermindering, tariefsvermindering, uitstel). Gelieve te specificeren:
- Vermindering van de socialezekerheidsbijdragen
- Verstrekking van risicokapitaal
- Afschrijving van schulden
- Garantie (geef onder andere informatie over de lening of andere financiële transactie die door de garantie wordt gedekt, de gestelde zekerheid en de verschuldigde premie)
- Overige. Gelieve te specificeren:.....

Geef voor ieder steuninstrument een nauwkeurige beschrijving van de **toepassingsregels en -voorwaarden**, in het bijzonder de **hoogte** van de steun en de **fiscale behandeling**; vermeld of de steun automatisch wordt toegekend zodra aan bepaalde criteria is voldaan (zo ja, gelieve deze criteria te vermelden) of dat de steunverlenende autoriteiten een zekere discretionaire bevoegdheid hebben.

Bij deze steunmaatregel betreft het géén zelfstandige steunmaatregel verleend *naast* het Plattelandsontwikkelingsprogramma, maar het betreft *aanvullende* nationale financiering voor maatregel 214 (agromilieuverbintenissen) en maatregel 216 (niet productieve investeringen,

onderdeel aan agromilieuverbintenissen gekoppelde niet-productieve investeringen) van het Plattelandsontwikkelingsprogramma, als bedoeld in artikel 89 van Verordening (G) nr. 1698/2005.

De toepassingsregels en –voorwaarden zijn derhalve die van de maatregelen 214 en 216 van het Plattelandsontwikkelingsprogramma. Aan de in het Plattelandsontwikkelingsprogramma beschreven pakketten en maatregelen kunnen verschillende regels en voorwaarden zijn gekoppeld. Zie voor de beschrijving van de maatregelen/pakketten maatregelfiche 214 en 216 en de daarbij behorende (sub-)bijlagen.

De hoogte van de steun voor maatregel 214 zal per pakket verschillen. De steun dekt de extra kosten en gedeelde inkomsten die het gevolg zijn van de nakoming van de agromilieuverbintenissen. De hoogte van de vergoeding en de onderbouwing daarvan zijn vastgesteld in het Plattelandsontwikkelingsprogramma en de daarbij behorende (sub-) bijlagen. De hoogte van de steun voor maatregel 216, onderdeel aan agromilieuverbintenissen gekoppelde niet-productieve investeringen, bedraagt 100% van de subsidiabele kosten. Dit betreffen investeringen die nodig zijn om een agromilieuverbintenis af te sluiten, zoals het aanpassen van de fysieke condities of kenmerken van terreinen.

De aanvragen worden getoetst aan de subsidievoorwaarden. Als wordt voldaan aan de voorwaarden wordt de steun toegekend.

Specificeer de financiering van de steun: indien de steun niet uit de algemene begroting van de overheid/regio/gemeente wordt gefinancierd, zet de wijze van financiering uiteen:

Nvt

- Parafiscale heffingen of belastingen die voor een andere begunstigde dan de overheid bestemd zijn. Gelieve een volledige beschrijving te geven van de heffingen en van de producten/activiteiten waarover zij worden geheven. Specificeer met name of uit andere lidstaten ingevoerde producten aan heffingen worden onderworpen. Voeg als bijlage een afschrift van de rechtsgrondslag van de heffingen toe.
- Geaccumuleerde reserves
- Openbare ondernemingen
- Andere (specificeer)

7. DUUR

7.1. Individuele steun:

Nvt

Vermeld de datum waarop de steun ten uitvoer zal worden gelegd (Indien de steun in *tranches* wordt toegekend, vermeld de datum van iedere *tranche*)

.....

Specificeer de duur van de maatregel waarvoor de steun wordt verleend, indien van toepassing

.....

7.2. Steunregeling:

Vermeld de aanvangsdatum voor verlening van de steun

Deze steun heeft tot doel aanvullende financiering te verschaffen voor plattelandsontwikkeling waarvoor overeenkomstig het Plattelandsontwikkelingsprogramma (2007-2013) communautaire steun wordt verleend (artikel 89 van Verordening 1689/2005).

Overeenkomstig de afspraken met de Commissie worden betalingen verricht na goedkeuring van het Plattelandsontwikkelingsprogramma.

Vermeld de einddatum voor verlening van de steun

De steun kan alleen worden verleend binnen de programmeringsperiode van het Plattelandsontwikkelingsprogramma, welke loopt tot en met 31 december 2013.

Indien de duur van de regeling langer is dan zes jaar, gelieve aan te tonen dat een langere periode noodzakelijk is om de doelstelling(en) van de regeling te bereiken.
De steun is onderdeel van het Plattelandsontwikkelingsprogramma en volgt daarmee de duur van het programma tot en met 31 december 2013.

8. CUMULERING VAN VERSCHILLENDE SOORTEN STEUN

Kan de steun worden gecumuleerd met steun die op grond van andere plaatselijke regionale, nationale of communautaire regelingen wordt toegekend voor het dekken van dezelfde subsidiabele kosten?

ja nee

Zo ja, geef aan welke regels zijn vastgesteld om ervoor te zorgen dat de cumuleringsregels worden nageleefd:

In de provinciale verordeningen is bepaald dat indien uit voor eenzelfde activiteit steun door verschillende overheden steun kan worden verleend, de totale steun voor die activiteit nooit meer mag bedragen dan het maximum dat is opgenomen in het Plattelandsontwikkelingsprogramma.

.....

9. BEROEPSGEHEIM

Bevat de aanmelding vertrouwelijke informatie die niet aan derden mag worden bekendgemaakt?

ja nee

Zo ja, gelieve aan te geven welke delen vertrouwelijk zijn en waarom:

.....
.....

Zo niet, dan zal de Commissie haar besluit bekendmaken zonder de lidstaat te raadplegen.

10. VERENIGBAARHEID VAN DE STEUN

Gelieve aan te geven welke bestaande verordeningen, kaderregelingen, richtsnoeren of andere teksten die van toepassing zijn op staatssteun, een uitdrukkelijke rechtsgrondslag voor de goedkeuring van de steun zouden kunnen vormen (in voorkomend geval voor elke maatregel) en het/de relevante formulier(en) aanvullende informatie van deel III in te vullen.

- KMO-steun
 - Aanmelding van individuele steun overeenkomstig artikel 6 van Verordening (EG) nr. 70/2001
 - Aanmelding om rechtszekerheid te verkrijgen
 - Steun voor KMO's in de landbouwsector

- Opleidingssteun
 - Aanmelding van individuele steun overeenkomstig artikel 5 van Verordening (EG) nr. 68/2001
 - Aanmelding om rechtszekerheid te verkrijgen

- Werkgelegenheidssteun

- Aanmelding van individuele steun overeenkomstig artikel 9 van Verordening (EG) nr. 2204/2002
- Aanmelding van een steunregeling overeenkomstig artikel 9 van Verordening (EG) nr. 2204/2002
- Aanmelding om rechtszekerheid te verkrijgen

- Regionale steun
- Steun vallend onder de multisectorale kaderregeling betreffende regionale steun voor grote investeringsprojecten
- Steun voor onderzoek en ontwikkeling
- Reddingssteun voor ondernemingen in moeilijkheden
- Herstructureringssteun voor ondernemingen in moeilijkheden
- Steun voor de productie van audiovisuele werken
- Steun voor milieubescherming
- Steun en risicokapitaal
- Steun in de landbouwsector
- Steun in de vervoersector
- Steun voor visserij en aquacultuur

Wanneer de bestaande verordeningen, kaderregelingen, richtsnoeren of andere teksten die van toepassing zijn op staatssteun geen uitdrukkelijke grondslag vormen voor de goedkeuring van de steuntypen waarop dit formulier betrekking heeft, wordt u verzocht naar behoren te motiveren waarom de steun als verenigbaar met het EG-Verdrag kan worden beschouwd, onder verwijzing naar de toepasselijke vrijstellingsclausule van het EG-Verdrag (artikel 86, lid 2, artikel 87, lid 2, onder a) of b), artikel 87, lid 3, onder a), b), c) of d)) en onder verwijzing naar andere specifieke bepalingen met betrekking tot landbouw en vervoer.

11. UITSTAANDE BEVELEN TOT TERUGVORDERING

Ingeval van individuele steun, heeft een potentiële begunstigde van de maatregel staatssteun ontvangen welke het voorwerp is van een bevel tot terugvordering van de Commissie?

Nvt

- ja nee

Zo ja, gelieve de volledige gegevens te vermelden:

12. OVERIGE INLICHTINGEN

Gelieve hier alle andere inlichtingen te verstrekken die u van belang acht voor de beoordeling van de betrokken maatregel(en) in het licht van de staatssteunregels.

Deze melding maakt onderdeel uit van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007 - 2013

13. BIJVOEGSELS

Gelieve alle documenten te vermelden die bij de aanvulling zijn gevoegd en afschriften op papier van de betrokken documenten over te leggen of directe internetlinks naar deze documenten te vermelden.

14. VERKLARING

Ik bevestig dat de op dit formulier evenals de in de bijlagen en bijvoegsels verstrekte informatie naar mijn beste weten correct en volledig is.

Datum en plaats van handtekening:mei 2007, Den Haag

Handtekening

Naam en functie van de ondertekenaar Mr. A.Th. van Schelven
Hoofd Afdeling Wetgeving
en Bestuurszaken Zaken II

Deel II

✓ **BEKNOPTE INFORMATIE TER BEKENDMAKING IN HET PUBLICATIEBLAD**

Nummer van de steun:			
Lidstaat:	Nederland		
Regio:	-		
Benaming en doel van de steun van de steunregeling of naam van de onderneming die individuele steun ontvangt (steun op grond van een regeling die niettemin individueel moet worden aangemeld en steun die niet op grond van een steunregeling wordt verleend)	Agromilieuverbintenissen (maatregel 214) en aan agromilieuverbintenissen gekoppelde niet productieve investeringen (maatregel 216)		
Rechtsgrondslag:	Artikel 11, derde lid, Wet inrichting landelijk gebied Artikelen 105, 145 en 158 van de Provinciewet Provinciale subsidieverordeningen		
Voorziene jaarlijkse uitgaven of totaalbedrag van de verleende individuele steun	Steunregeling De steun voor de agromilieuverbintenissen wordt gefinancierd uit het top-up bedrag (€ 195 miljoen) van maatregel 214 van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013. De steun voor de aan de agromilieuverbintenissen gekoppelde niet-productieve investeringen wordt gefinancierd uit het top-up bedrag (€181,14 miljoen, waarvan € 35 miljoen voor inrichtingssubsidie gekoppeld aan agromilieuverbintenissen) van maatregel 216 van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013.	Voorziene jaarlijkse uitgaven	Eur 376,14 miljoen
		Totaalbedrag:	Eur 376,14 miljoen
	Individuele steun -	Totaalbedrag van elke maatregel	Eur..... Miljoen
Duur:	2007-2013		
Maximale steunintensiteit van de individuele steun of steunregeling	Voor de agromilieuverbintenis is de steunintensiteit is gebaseerd op de gederfde inkomsten, extra kosten gemoed met de verbintenis en compensatie voor transactiekosten. Voor de aan de agromilieuverbintenissen gekoppelde niet-productieve investeringen is de steunintensiteit 100%		
Betrokken economische sectoren	Alle sectoren: beperkt tot landbouw Of beperkt tot bijzondere sectoren als		

	genoemd in de 'Algemene Informatie', (Deel I, punt 4.2.)	
Naam en adres van de autoriteit die de steun verleent	Nederlandse Provincies	

DEEL III 12

INFORMATIEFORMULIER LANDBOUW

Argomilieuverbintenissen en daaraan gekoppelde niet productieve investeringen, 214 en 216

Dit formulier voor de aanmelding van staatssteun mag alleen worden gebruikt voor activiteiten in verband met de productie, verwerking en afzet van landbouwproducten als omschreven in punt 6 van de Communautaire richtsnoeren voor staatssteun in de landbouw- en de bosbouwsector 2007-2013⁵⁵. De specifieke regels voor staatssteun in de landbouw zijn niet van toepassing op maatregelen in verband met de verwerking van producten van bijlage I tot producten die niet onder bijlage I vallen. Gelieve voor dergelijke maatregelen het toepasselijke aanmeldingsformulier in te vullen.

1. BETROKKEN PRODUCTEN

Is de maatregel van toepassing op een van de volgende producten waarvoor nog geen gemeenschappelijke marktordening geldt:

- aardappelen (andere dan voor de zetmeelproductie),
- paardenvlees,
- koffie,
- kurk,
- van alcohol afgeleide azijn?
- De maatregel is op geen van de genoemde producten van toepassing.

2. STIMULEREND EFFECT

A. Steunregelingen

2.1. Wordt de steun in het kader van een steunregeling uitsluitend toegekend voor activiteiten die plaatsvinden of diensten die worden ontvangen nadat de steunregeling is ingesteld en door de Commissie als verenigbaar met het EG-Verdrag is aangemerkt?

ja neen

Zo neen, gelieve punt 16 van de richtsnoeren te raadplegen.

2.2. Als de steunregeling automatisch en zonder verdere administratieve handelingen recht geeft op steun, is het dan zo dat de steun zelf uitsluitend wordt toegekend voor activiteiten die plaatsvinden of diensten die worden ontvangen nadat de steunregeling is ingesteld en door de Commissie als verenigbaar met het EG-Verdrag is aangemerkt?

Nvt ja neen

Zo neen, gelieve punt 16 van de richtsnoeren te raadplegen.

2.3. Als voor de steunregeling een aanvraag moet worden ingediend bij de betrokken bevoegde autoriteit, is het dan zo dat de steun zelf uitsluitend wordt toegekend voor activiteiten die plaatsvinden of diensten die worden ontvangen nadat aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- a) de steunregeling moet zijn ingesteld en door de Commissie als verenigbaar met het EG-Verdrag zijn aangemerkt;
- b) de steunaanvraag moet naar behoren zijn ingediend bij de betrokken bevoegde autoriteit;
- c) de betrokken bevoegde autoriteit moet de aanvraag hebben aanvaard en zich daarbij tot steunverlening hebben verplicht, met uitdrukkelijke vermelding van het te betalen steunbedrag of van de wijze waarop de steun wordt berekend; de bevoegde autoriteit mag een aanvraag slechts aanvaarden als de voor de betrokken steunmaatregel of steunregeling beschikbare begrotingsmiddelen niet zijn opgebruikt?

ja neen

Zo neen, gelieve punt 16 van de richtsnoeren te raadplegen.

B. Individuele steun

Nvt

2.4. Zal individuele steun die buiten een regeling valt, uitsluitend worden toegekend voor activiteiten die plaatsvinden of diensten die worden ontvangen nadat aan de in punt 2.3, onder b) en c), genoemde voorwaarden is voldaan?

ja neen

Zo neen, gelieve punt 16 van de richtsnoeren te raadplegen.

C. Compenserende steun

2.5. Is de steunregeling van compenserende aard?

ja neen

Zo ja, dan zijn de bovenstaande punten A en B niet van toepassing.

3. AARD VAN DE STEUN

Welke soort(en) steun omvat de geplande maatregel?

MAATREGELEN VOOR PLATTELANDSONTWIKKELING

C. Agromilieusteun en steun voor het dierenwelzijn

DEEL III.12.C

FORMULIER AANVULLENDE INFORMATIE AGROMILIEUSTEUN EN STEUN VOOR HET DIERENWELZIJN

Dit formulier moet worden gebruikt voor de aanmelding van steunmaatregelen van de staten ter ondersteuning van landbouwproductiemethoden die zijn ontworpen om het milieu te beschermen en het platteland in stand te houden (milieumaatregelen in de landbouw) of het dierenwelzijn te verbeteren, als bedoeld in punt IV.C. van de Communautaire richtsnoeren voor staatssteun in de landbouw- en de bosbouwsector 2007-2013⁵⁶ (hierna de “landbouwrichtsnoeren” genoemd) en de artikelen 39 en 40 van Verordening (EG) nr. 1698/2005 van de Raad⁵⁷.

- Heeft de maatregel betrekking op vergoedingen voor landbouwers die **vrijwillig** agromilieuverbintenissen aangaan (artikel 39, lid 2, van Verordening (EG) nr. 1698/2005 van de Raad)?

ja neen

Zo ja, raadpleeg het deel van dit formulier dat betrekking heeft op “*Steun voor agromilieuverbintenissen*”.

- Heeft de maatregel betrekking op vergoedingen voor landbouwers die **vrijwillig** dierenwelzijnsverbintenissen aangaan (artikel 40, lid 1, van Verordening (EG) nr. 1698/2005 van de Raad)?

ja neen

Zo ja, raadpleeg het deel van dit formulier dat betrekking heeft op “*Steun voor dierenwelzijnsverbintenissen*”.

- Heeft de steun uitsluitend betrekking op milieu-**investerings** (punt 62 van de landbouwrichtsnoeren)?

ja neen

Zo ja, raadpleeg het “*Formulier aanvullende informatie Steun voor investeringen in landbouwbedrijven*”.

- Heeft de milieusteun andere doelstellingen, zoals **opleiding** of **advisering** ten behoeve van landbouwers (punt IV.K van de richtsnoeren)?

ja neen

Zo ja, raadpleeg het Formulier aanvullende informatie betreffende punt IV.K van de landbouwrichtsnoeren.

- Andere maatregelen?

Geef een volledige beschrijving van de maatregel(en).

Bij deze steunmaatregel betreft het géén zelfstandige steunmaatregel verleend *naast* het Plattelandsontwikkelingsprogramma, maar het betreft *aanvullende* nationale financiering voor

⁵⁶ PB ...

⁵⁷ Verordening (EG) nr. 1698/2005 van de Raad inzake steun voor plattelandsontwikkeling uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO), PB L 277 van 21.10.2005, blz. 1.

maatregel 214 (agromilieuverbintenissen) en maatregel 216 (niet productieve investeringen, onderdeel aan agromilieuverbintenissen gekoppelde niet-productieve investeringen) van het Plattelandsontwikkelingsprogramma, als bedoeld in artikel 89 van Verordening (G) nr. 1698/2005.

Zie voor een volledige beschrijving van maatregel 214 derhalve maatregelfiche 214 en de daarbij horende (sub-)bijlagen in het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013

Zie voor een volledige beschrijving van maatregel 216 derhalve maatregelfiche 216, onderdeel aan agromilieuverbintenissen gekoppelde niet productieve investeringen, en de daarbij horende (sub-)bijlagen in het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013

- Gaat de aanmelding vergezeld van documentatie waarin wordt aangetoond dat de staatssteun past in en coherent is met het desbetreffende plan voor plattelandsontwikkeling?

NVT

ja

neen

Achtergrond:

Bij deze steunmaatregel betreft het géén zelfstandige steunmaatregel verleend *naast* het Plattelandsontwikkelingsprogramma, maar het betreft *aanvullende* nationale financiering voor maatregel 214 (agromilieuverbintenissen) en 216 (niet productieve investeringen, onderdeel aan agromilieuverbintenissen gekoppelde niet productieve investeringen) van het Plattelandsontwikkelingsprogramma, als bedoeld in artikel 89 van Verordening (G) nr. 1698/2005. De Commissie wordt dan ook verzocht deze steunmaatregel overeenkomstig artikel 89 van Verordening (G) nr. 1698/2005 goed te keuren als onderdeel van de in artikel 16 van Verordening (EG) nr. 1689/2005 bedoelde programmaring voor plattelandsontwikkeling.

STEUN VOOR AGROMILIEUVERBINTENISSEN (PUNT IV.C.2 VAN DE LANDBOUWRICHTSNOEREN)

1. DOEL VAN DE MAATREGEL

Welke van de volgende specifieke doelstellingen worden met de steunmaatregel beoogd?

- wijzen van gebruik van landbouwgrond die verenigbaar zijn met de bescherming en verbetering van het milieu, het landschap en de kenmerkende elementen daarvan, de natuurlijke hulpbronnen, de bodem en de genetische verscheidenheid, en verlaging van de productiekosten;
 - een voor het milieu gunstige extensivering van de landbouw en een dito beheer van niet erg intensieve graslandsystemen, verbetering en herstructurering van de productie;
 - de instandhouding van milieuvormen met een grote natuurwaarde waar landbouw wordt beoefend en die worden bedreigd, alsmede kwaliteitsverbetering;
 - de instandhouding van landschapselementen en van elementen op landbouwgrond die van het verleden getuigen;
 - de toepassing van milieuplanning bij de agrarische bedrijfsvoering.
- Als met de maatregel geen van bovengenoemde doelstellingen wordt nagestreefd, omschrijf dan wat wordt beoogd op het gebied van milieubescherming. (Graag voldoende gedetailleerd.)

Als de betrokken maatregel in het verleden reeds is toegepast, welke resultaten heeft deze op het gebied van milieubescherming opgeleverd?

2. SUBSIDIABILITEITSCRITERIA

- 2.1. Wordt steun verleend aan landbouwers en/of andere grondbeheerders (artikel 39, lid 2 van Verordening (EG) nr. 1698/2005) die agromilieuverbintenissen aangaan voor een periode tussen vijf en zeven jaar?

ja neen

- 2.2. Is een langere of kortere periode noodzakelijk voor alle of bepaalde verbintenissen?

ja neen

Zo ja, hoe motiveert u een andere termijn:

.....
.....

- 2.3. Kunt u bevestigen dat er geen steun wordt verleend voor agromilieuverbintenissen die niet verder gaan dan de op grond van de artikelen 4 en 5 en de bijlagen III en IV van Verordening (EG) nr. 1782/2003⁵⁸ vastgestelde toepasselijke dwingende normen, de minimumeisen inzake het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen en andere toepasselijke dwingende eisen die in de nationale wetgeving zijn vastgesteld en in het plattelandsontwikkelingsprogramma zijn vermeld?

ja neen

Zo neen, dan wijzen wij u erop dat volgens artikel 39, lid 3, van Verordening (EG) nr. 1698/2005 geen steun mag worden verleend voor agromilieuverbintenissen die niet verder gaan dan de toepassing van deze normen en eisen.

- 2.4. Geef een beschrijving van de genoemde normen en eisen en leg uit in welk opzicht de agromilieuverbintenissen verder gaan dan de toepassing daarvan.

Deze steunmaatregel heeft uitsluitend tot doel het verschaffen van aanvullende nationale financiering voor plattelandsontwikkeling als bedoeld in artikel 89 van Verordening (EG) nr. 1698/2005.

Voor de beschrijving van de in het kader van de agromilieuverbintenissen relevante dwingende wettelijke normen (zogenoemde baseline, zie artikel 39, derde lid, van Verordening (EG) nr. 1698/2005) en de aan de agromilieuverbintenissen verbonden bovenwettelijke beheerseisen zij dan ook verwezen naar het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013, onderdeel agromilieuverbintenissen (maatregelfiche 214), inclusief de daarbij behorende SUB-bijlagen (met name SUB-bijlagen 9, 12, 13 en 14).

3. STEUNBEDRAG

- 3.1. Vermeld het maximale steunbedrag dat kan worden toegekend naar gelang van het gebied waarop agromilieuverbintenissen zijn aangegaan:

voor gespecialiseerde blijvende teelten (maximaal 900 euro per hectare),

⁵⁸ Verordening (EG) nr. 1782/2003 van de Raad tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor regelingen inzake rechtstreekse steunverlening in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en tot vaststelling van bepaalde steunregelingen voor landbouwers (PB L 270 van 21.10.2003, blz. 1).

- voor eenjarige gewassen (maximaal 600 euro per hectare),
- X voor andere vormen van grondgebruik: zie sub-bijlage 11, zesde kolom, onder vergoeding,
- voor lokale rassen die voor de veehouderij verloren dreigen te gaan (maximaal 200 euro per grootvee-eenheid),
- andere

Als de genoemde maximumbedragen worden overschreden, gelieve aan te tonen dat de steun voldoet aan de voorschriften van artikel 39, lid 4, van Verordening (EG) nr. 1698/2005.

De steun dekt de extra kosten en de gedeerde inkomsten die het gevolg zijn van de nakoming van de verbintenissen, alsmede de transactiekosten. Deze steunmaatregel heeft echter uitsluitend tot doel het verschaffen van aanvullende nationale financiering voor plattelandontwikkeling als bedoeld in artikel 89 van Verordening (EG) nr. 1698/2005. Voor de onderbouwing van de vergoeding zij dan ook verwezen naar het Plattelandontwikkelingsprogramma 2007-2013, onderdeel agro-milieuverbintenissen, inclusief de daarbij behorende bijlagen (met name SUB-bijlage 12).

Omdat het bij alle pakketten gaat om 'overig grondgebruik' geldt ingevolge artikel 39, vierde lid, van Verordening 1698/2005 voor alle pakketten *in beginsel* €450,-/ ha (overig grondgebruik). Hogere vergoedingen zijn slechts verenigbaar met artikel 87, derde lid, onder c, van het EG-verdrag, indien er door het bestaan van de agromilieuverbintenis sprake is van een echte wijziging van de bestaande landbouwpraktijk die een aantoonbaar en significant effect op het milieu sorteert. Dán kunnen ook de daarmee gemoeide extra kosten en gedeerde inkomsten ook worden vergoed. In SUB-bijlage 11 bij as 2 geeft de laatste kolom van de tabel het bedrag weer dat boven dit maximumbedrag van Verordening (EG) nr. 1698/2005 ligt. De onderbouwing van deze hogere vergoedingen is de volgende:

De beheersbepalingen die zijn verbonden aan de agromilieuverbintenissen zijn noodzakelijk om een aantoonbaar en significant positief milieu-effect te sorteren op verbetering van de biodiversiteit, waterkwaliteit en bodemkwaliteit en schrijven daartoe een aanzienlijke aanpassing van de gangbare landbouwpraktijk voor. Zo zijn bijvoorbeeld normale landbouwactiviteiten, zoals bemesting en inzet van chemische bestrijdingsmiddelen, bij alle pakketten niet toegestaan dan wel in sterke mate beperkt. Daarnaast verschillen per pakket de overige beheersbepalingen, welke overigens alle een aanzienlijke wijziging van de gangbare landbouwpraktijk met zich brengen en bijdragen aan de hierboven genoemde milieu-effecten.

De inkomstenderving is gelegen in de aanzienlijke vermindering van gewasopbrengsten welke optreedt als gevolg van de voorgeschreven beheersbepalingen van desbetreffende pakketten. Met de hogere vergoedingen worden deze gedeerde inkomsten gecompenseerd.

De beheersbepalingen (aanpassing gangbare landbouwpraktijk) zijn beschreven in SUB-bijlage 9 van het Plattelandsontwikkelingsprogramma en de milieu-effecten per pakket zijn beschreven in maatregelfiche 214.

3.2. Wordt de steun jaarlijks toegekend?

ja neen

Zo neen, hoe motiveert u een andere termijn?

3.3. Wordt het jaarlijkse steunbedrag berekend op basis van:

- de gedeerde inkomsten,
- de extra kosten die met de verbintenis zijn gemoeid, en
- de noodzaak compensatie voor transactiekosten te verlenen?

ja neen

Beschrijf de berekeningsmethode die wordt gebruikt voor de vaststelling van het steunbedrag en vermeld de gedeerde inkomsten, de extra kosten en de eventuele transactiekosten:

Deze steunmaatregel heeft uitsluitend tot doel het verschaffen van aanvullende nationale financiering voor plattelandsontwikkeling als bedoeld in artikel 89 van Verordening (EG) nr. 1698/2005. Voor de beschrijving van de berekeningsmethode die wordt gebruikt voor de vaststelling van het steunbedrag en een vermelding van de gedeerde inkomsten, de extra kosten en de transactiekosten, zij dan ook verwezen naar het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013, onderdeel agro-milieuverbintenissen (maatregelfiche 214), inclusief de daarbij behorende SUB-bijlagen (met name SUB-bijlage 12).

Voor nadere toelichting op de transactiekosten, zie ook antwoord op vraag 3.7.

3.4. Gelden als referentieniveau voor de berekening van de met de verbintenis samenhangende gedeerde inkomsten en extra kosten de in punt 2.3. genoemde normen en eisen?

ja neen

Zo neen, gelieve het gehanteerde referentieniveau toe te lichten:

3.5. Wordt de steun per productie-eenheid betaald?

ja neen

Zo ja, geef aan waarom deze methode wordt toegepast en licht de initiatieven toe die ervoor moeten zorgen dat de jaarlijkse maximumbedragen van de communautaire steun die zijn vastgesteld in de bijlage bij Verordening (EG) nr. 1698/2005, in acht worden genomen.

.....
.....

3.6. Is het de bedoeling steun te verlenen voor transactiekosten voor het voortzetten van agromilieuverbintenissen die reeds in het verleden waren aangegaan?

ja neen

3.7. Zo ja, toon aan dat deze kosten blijven bestaan.

Transactiekosten

Transactiekosten zijn kosten die worden veroorzaakt door het voornemen om een verbintenis aan te gaan (zie punt 55 van de Communautaire richtsnoeren voor staatssteun in de Landbouw- en de

Bosbouwsector 2007-2013). Ingevolge artikel 27, tiende lid, van verordening (EG) nr 1974/2006 wordt onder transactiekosten verstaan de met het laten plaatsvinden van de transactie gemoeide kosten die niet rechtstreeks zijn te rekenen tot de uitvoeringskosten van de verbintenis waarop zij betrekking hebben.

In de Nederlandse invulling worden de volgende kostenposten onder transactiekosten opgevoerd (zie ook subbijlage 12 bij maatregelfiches as 2 van het POP):

- a) het verzamelen van informatie over de subsidieregeling, de mogelijkheid om beheers- en landschapspakketten af te sluiten, verkennen van inpassingsmogelijkheden in het bedrijf etc.
- b) mondeling en schriftelijk overleg met de overheidsinstanties
- c) het invullen van formulieren (aanvraagformulieren, vergunningen etc.)

Al deze kostenposten worden niet gemaakt door bedrijven die geen agromilieuverbintenissen afsluiten of verlengen.

De transactiekosten zijn per bedrijf berekend. Grondslag zijn de extra uren die een ondernemer moet besteden aan transactie en de kosten voor het inhuren van een expert. Voor de kosten van de ondernemer is gerekend met een uurtarief van €19,67, voor de inhuur van een expert is gerekend met een gemiddelde prijs van €150,-. Gerekend is met de gemiddelde kosten die een agrariër moet maken om een aanvraag in te dienen. De kosten zitten vooral in de oriëntatie, het overleg, en de ondersteuning met betrekking tot zaken als: hoe zit de regeling in elkaar, mag ik grond verhuren, hoe gaat de controle in zijn werk, hoe is de relatie met regulier wet- en regelgeving etc..

Tabel 1. Gemiddelde transactiekosten (€) per bedrijf.

Kostenpost	Uren	Totale kosten voor 6 jaar
Verzamelen info en aanvragen	24	472
Overleg overheid en rapportage	16	315
ondersteuning door expert	8	1200
Totaal		1987

De grootte van het bedrijf (hectares) heeft geen stijgende of dalende invloed op de hoogte van de transactiekosten, omdat de totale transactiekosten zijn berekend per bedrijf. Voor bedrijven die een agromilieuverbintenis afsluiten zijn de kosten berekend op €1987,- per bedrijf (zie tabel). Voor een beperkt aantal pakketten worden transactiekosten daadwerkelijk uitgekeerd (zie subbijlage 11 bij het POP2). Voor deze pakketten is opgenomen dat de totaal uit te betalen transactiekosten maximaal €1987,- per bedrijf bedragen. Bovendien bedragen de transactiekosten nooit meer dan 20% van de berekende inkomensderving en extra kosten per hectare per pakket. Hiermee wordt overcompensatie voorkomen.

Transactiekosten bij een opvolgend pakket

De kostenposten ontstaan telkens opnieuw wanneer een nieuw, opvolgend contract wordt afgesloten. Dit heeft de volgende achtergrond. De subsidieontvanger moet zich na afloop van een agromilieuverbintenis opnieuw oriënteren op het pakketaanbod: welke pakketten staan nu open, welke zijn de huidige voorwaarden, welke wettelijke voorwaarden zijn van toepassing, wat zijn op dat moment de pakkeisen en op welke punten vraagt dat om aanpassing van de bedrijfsvoering?

3.8. Is het de bedoeling steun te verlenen voor de kosten van niet-productieve investeringen die noodzakelijk zijn voor de nakoming van de agromilieuverbintenissen (niet-productieve investeringen zijn investeringen die geen nettostijging van de waarde of de rentabiliteit van het landbouwbedrijf tot gevolg hebben)?

ja neen

3.9. Zo ja, welk steunpercentage zal worden toegepast (max. 100 %)?

Max. 100%

In het POP-fiche is de indeling gehanteerd zoals die ook in VO 1698/2005 is opgenomen: het onderdeel A1 heeft telkens betrekking op de niet-productieve investeringen die zijn gekoppeld aan agromilieuverbintenissen (art. 41.a. eerste onderdeel). Deze investeringen hebben geen netto stijging van de waarde of rentabiliteit van het landbouwbedrijf tot gevolg. Voor de volledigheid is hieronder de tekst die betrekking heeft op niet-productieve investeringen gekoppeld aan agromilieuverbintenissen uit het POP-fiche overgenomen.

Reikwijdte en acties:

Inrichtingssubsidie gekoppeld aan agromilieu-verbintenissen, wordt uitsluitend verstrekt voorzover deze betrekking heeft op het, door middel van eenmalige maatregelen, rechtstreeks en direct wijzigen van de fysieke condities of kenmerken van terreinen, zonder wijziging ontwikkeling, onderscheidenlijk instandhouding, van het beheerspakket, onderscheidenlijk landschapspakket, ten behoeve waarvan beheerssubsidie, onderscheidenlijk landschapssubsidie, is verleend niet mogelijk is. Voor het afsluiten van agromilieuverbintenissen kan het derhalve van belang zijn om eerst de fysieke condities of kenmerken van het terrein aan te passen met eenmalige maatregelen, omdat anders niet mogelijk is een subsidie voor een bepaalde soort van beheer af te sluiten.

Beschrijving van de te subsidiëren kosten

Inrichtingssubsidie gekoppeld aan agromilieu-verbintenissen betreft de kosten van:

- het opstellen door derden van een inrichtingsplan;
- maatregelen voor herstel of aanleg van landschappelijke elementen;
- maatregelen, gericht op wijziging van de waterhuishouding;
- grondverzet;
- het plaatsen van een raster;
- afvoer van grond, of
- overige maatregelen voorzover noodzakelijk in verband met de desbetreffende inrichting.

Niet tot de subsidiabele kosten behoren in ieder geval de kosten die samenhangen met:

- de verwijdering van bodemverontreiniging of afval;
- de bouw van opstallen;
- achterstallig onderhoud aan landschappelijke elementen;
- de aanschaf van machines,
- de aanschaf van materialen, anders dan ten behoeve van het treffen van maatregelen als bedoeld in de categorie subsidiabele kosten.

NB: Alleen éénmalige maatregelen die betrekking hebben op het rechtstreeks en direct wijzigen van de fysieke condities of kenmerken van terreinen zijn subsidiabel indien zonder deze wijziging de ontwikkeling of instandhouding van het pakket niet mogelijk is.

STEUN VOOR DIERENWELZIJNSVERBINTENISSEN (PUNT IV.C.2 VAN DE LANDBOUWRICHTSNOEREN)

N.V.T.

**Communicatieplan
Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013**

Regiebureau POP
versie juni 2008

Inhoudsopgave

Inleiding

Hoofdstuk 1 Achtergrond

- Pag 4 Van strategie naar maatregelen en acties
Beleid
Prioriteiten (assen) POP
POP, Ondernemersprogramma en ILG
Pag 5 Fasering
Pag 6 Betrokken partijen en verantwoordelijkheden
Pag 7 POP, Leader en provincies
Afbakening

Hoofdstuk 2 Communicatiedoelgroepen

- Pag 8 **Primaire doelgroep:**
a. POP- coördinatoren, vertegenwoordigers LNV-betalorgaan
b. Maatschappelijk veld, (semi) overheden, belangengroepen
Pag 9 c. Betrokken bestuurders en politici van Rijk en provincies
d. Potentiële eindbegunstigden
Secundaire doelgroep: burger

Hoofdstuk 3 Communicatiedoelstellingen

- Pag 10 Primaire doelstelling gericht op de direct betrokkenen
Secundaire doelstelling gericht op burger

Hoofdstuk 4 Strategie

- Pag 11 Uitgangs- en aandachtspunten
Communicatieboodschap
Pag 12 Aanpak in de:
- voorbereidingsfase (2005 -2006)
- uitvoeringsfase (2007 -2013)
Pag 13 - evaluatiefase (2013 -2015)

Hoofdstuk 5 Media en middeleninzet

- Pag 14 Voorbereidingsfase
Uitvoeringsfase
Evaluatiefase

Hoofdstuk 6 Evaluatie

- Pag 16 Evaluatie

Hoofdstuk 7 Financiering

- Pag 17 Financiering

Bijlagen

1. Uitwerking loketfunctie
2. Uitwerking media en middeleninzet
3. Brusselse voorschriften
4. Uitwerking Uitvoeringsverordening
5. Checklist loketten
6. Lijst doelgroepen

Inleiding

Dit plan betreft de communicatie over het tweede Plattelandsontwikkelingsprogramma, ook wel POP-2 genoemd. POP-2 beslaat de periode 2007-2013 en is het vervolg op de eerste POP-periode tussen 2000-2006. Voor POP-2 is het door de EU -in tegenstelling tot de eerste POP-periode- verplicht gesteld om de communicatieactiviteiten te vatten in een plan, opdat een en ander gestructureerd verloopt en aan het eind de resultaten geëvalueerd kunnen worden.

Dit plan gaat niet over de formele processen, methoden en middelen die voor de voortgang van het programma nodig zijn. Deze zijn beschreven in de administratieve organisatieplannen (AO's) van de betrokken partijen. Dit plan behelst wel de processen, methoden en media die nodig zijn om op andere wijze invloed uit te oefenen op het bereiken van en informeren over een optimaal resultaat voor alle partijen.

Het communicatieplan maakt onderdeel uit van het Programmadocument POP-2 en is opgezet als een zelfstandig te lezen document.

Opbouw van dit plan

Dit communicatieplan begint met een korte achtergrondschets in hoofdstuk 1, gevolgd door een beschrijving van de primaire en secundaire communicatiedoelgroepen. In hoofdstuk 3 benoemen we voor deze doelgroepen de communicatiedoelstellingen op kennis-, houding- en gedragsniveau. Hoofdstuk 4 beschrijft de communicatiestrategie, die in hoofdstuk 5 wordt vertaald naar media en middelen. Het plan wordt afgesloten met de evaluatie in hoofdstuk 6 en tot slot de financiering in het laatste hoofdstuk. In de bijlagen zijn de uitwerkingen en toelichtingen te vinden.

1 Achtergrond

Het Plattelandsontwikkelingsprogramma, kortweg POP, is een Europees subsidieprogramma dat is gericht op versterking van de economische structuur van het Nederlandse platteland, het creëren van meer natuurwaarde en de verbetering van de leefbaarheid.

Het POP-2 programma betreft de periode 2007-2013 en is het vervolg op de eerste POP-periode tussen 2000-2006, waarbij voor meer dan een miljard euro in het landelijk gebied is geïnvesteerd. Hiervan kwam ongeveer 435 miljoen euro uit het plattelandsfonds van de EU. Tijdens POP-2 komt bijna 490 miljoen euro uit Brussel beschikbaar voor het Nederlandse platteland.

Van strategie naar maatregelen en acties

In de Nationale Plattelandsstrategie (NPS) geven de lidstaten van de EU een beschrijving van de kenmerken van en ontwikkelingen op het platteland binnen hun landsgrenzen en van de beleidsopgaven die daaruit voortvloeien. De NPS is de strategie die bij het Programmadoocument POP-2 hoort. Ook komt in de Nationale Plattelandsstrategie tot uitdrukking hoe invulling zal worden gegeven aan de Europese prioriteiten. In het Programmadoocument POP-2 zelf worden deze keuzen vertaald naar concrete maatregelen en acties.

Beleid

Het Nederlandse plattelandsbeleid is zowel op rijksniveau als op provinciaal niveau in verschillende documenten beschreven en vastgelegd; rijksbeleid onder andere in de 'Agenda voor een Vitaal Platteland', de 'Nota Ruimte' (beide uit 2004) en de nota 'Kiezen voor Landbouw' (2005). In de Nationale Plattelandsstrategie en het Programmadoocument POP-2 worden de onderdelen van het plattelandsbeleid opgenomen waarmee Nederland uitvoering geeft aan de doelen en prioriteiten van het EU-plattelandsbeleid en waarvoor EU-cofinanciering zal worden aangevraagd.

Prioriteiten (assen) POP

Het Europese plattelandsontwikkelingsbeleid zal zich in de toekomst met name richten op de agrovoedingssector, het milieu en de plattelandseconomie en -bevolking in ruimere zin. Zowel de strategie als het programma voor plattelandsontwikkeling wordt daarom opgebouwd rond drie assen of kerndoelen:

- As 1: Versterking van de concurrentiekracht van land- en bosbouw door ondersteuning van herstructurering, ontwikkeling en innovatie;
- As 2: Verbetering van het milieu en het platteland door ondersteuning van landbeheer;
- As 3: verbetering leefbaarheid op het platteland en diversificatie van economische dragers.

De vierde as, gebaseerd op de LEADER-ervaringen, zal in combinatie met de doelen uit de drie inhoudelijke assen mogelijkheden bieden voor innovatieve vormen van beleidsvorming en – uitvoering, gebaseerd op een bottom-up benadering van plattelandsontwikkeling.

POP, Ondernemersprogramma en ILG

De uitvoering van het Nederlandse POP loopt langs twee sporen: een sectoraal- en een gebiedsgericht spoor. Voor de uitvoering betekent dit dat de sectorale, ondernemersgerichte maatregelen van het POP meelopen met het Ondernemersprogramma van LNV en de gebiedsgerichte maatregelen met de provinciale regelingen van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG).

Ondernemersprogramma

Het Ondernemersprogramma is een samenhangend LNV-programma van subsidieregelingen gericht op ondernemers binnen de agrarische sector. Relevant voor POP is dat met name de ondernemersgerichte maatregelen uit As 1 onderdeel zijn van het Ondernemersprogramma (uitgezonderd maatregel 125 voor structuurverbetering van de landbouw die via het ILG loopt). Het LNV-loket staat centraal voor aanvragen van de ondernemersgerichte POP-maatregelen en de overige regelingen van het Ondernemersprogramma.

ILG en PMJP's

De gebiedsgerichte maatregelen van het POP worden uitgevoerd met de provinciale regelingen binnen het Investeringsbudget Landelijk gebied (ILG). ILG is geen subsidieprogramma op zichzelf maar een sturingsfilosofie, waarin rijksbudgetten- bedoeld voor de inrichting en het beheer van het landelijk gebieden- worden gebundeld.

Op grond van prestatieafspraken worden deze budgetten ter beschikking gesteld aan de provincies. De provincie krijgt de verantwoordelijkheid om de middelen uit het ILG effectief te besteden. Hiervoor maakt elke provincie samen met haar partners in het landelijk gebied een provinciaal meerjarenprogramma (PMJP). Het provinciaal meerjarenprogramma is enerzijds een afspraak met het Rijk over de doelen en prestaties die in het landelijk gebied gehaald moeten worden in de periode 2007 tot en met 2013. Anderzijds vormt het een basis voor provincie, overheden en andere partners in het landelijk gebied om projecten op te zetten en te realiseren.

De POP maatregelen van de assen 2, 3 en 4 en de maatregel voor structuurverbetering van de landbouw (maatregel 125) van as 1 worden door de provincies in het ILG-spoor uitgevoerd.

Fasering

POP-2 kent verschillende fasen, namelijk:

1. Voorbereidingsfase, 2005 en 2006

Voordat het POP officieel van start kan gaan op 1 januari 2007, moet iedere lidstaat een aantal zaken 'op orde' hebben. Behalve de opzet van een solide programmaorganisatie valt hieronder ook de realisatie van de Nationale Plattelandsstrategie (NPS) en het Programmadocument POP-2. De nadruk ligt in deze fase op informatieoverdracht, draagvlakvorming en afstemming. De belangrijkste activiteiten in deze periode zijn overleg en afstemming met betrokken partijen en informatie- en communicatieactiviteiten zoals consultatiebijeenkomsten en informatieoverdracht via de website en nieuwsbrieven. Het informeren van de POP-coördinatoren en de vertegenwoordigers van het LNV-betaalorgaan en -via hen- het informeren van de potentiële eindbegunstigden over de mogelijkheden van het programma staat aan het einde van deze fase centraal.

2. Uitvoeringsfase, 2007 t/m 2013

Gedurende de looptijd van het POP is het van belang dat de betrokken partijen op de hoogte blijven van de ontwikkelingen en mogelijkheden binnen het POP. Regelmatige afstemming over de voortgang met uitvoerende en intermediaire partijen staat in deze periode centraal. Daarnaast wordt veel aandacht besteed aan het informeren van potentiële eindbegunstigden over de mogelijkheden die het programma biedt. Ook worden de (tussentijdse) resultaten van het POP - binnen de Europese context- aan het brede publiek bekend gemaakt, waarmee POP tevens als vliegwiel of inspiratiebron voor nieuwe ideeën fungeert.

3. Verantwoordingsfase 2013-2015 (i.v.m. N+2)

Het programma loopt tot 1 januari 2013. In de periode die daarop volgt (2 jaar), staan de afronding en evaluatie van het programma centraal. De sluiting van de lopende projecten en de Ex post evaluatie maken hier deel van uit. Ook zal aandacht worden besteed aan de behaalde resultaten middels de uitgave van een brochure.

Betrokken partijen en verantwoordelijkheden

Het Nederlandse programma POP-2 valt onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van LNV dat is aangesteld als beheersautoriteit voor het POP. De beheersautoriteit is ervoor verantwoordelijk dat het programma op een doelmatige, doeltreffende en correcte wijze wordt beheerd en uitgevoerd.

Regiebureau POP en Programmteam POP-2

Het Regiebureau POP is het coördinerend orgaan voor de dagelijkse uitvoering van het programma in Nederland. Bij het bureau werken zowel mensen vanuit het ministerie van LNV als vanuit de provincies. Het hoofd van het Regiebureau fungeert als Programma-manager POP-2 en zit tevens het Programmteam POP-2 voor. Dit team voert (vooralsnog) in de voorbereidingsfase tweewekelijks overleg waarin POP-2 inhoudelijk en uitvoeringstechnisch wordt voorbereid. Ook worden diverse communicatieactiviteiten vanuit dit team georganiseerd. Aan dit overleg nemen partners zoals LNV (diverse beleidsdirecties), LNV-betalorgaan, Ministeries van VROM en VenW, IPO, provincies (vertegenwoordigd door vier landsdeelcoördinatoren) en het Regiebureau zelf deel.

Het Regiebureau staat centraal bij de uitvoering van de communicatieactiviteiten. Een groot aantal van de acties zal door het Regiebureau worden opgepakt; dit zijn met name de landelijk georganiseerde bijeenkomsten en de algemene informatieverstrekking over het programma. Daarnaast faciliteert het Regiebureau de POP-coördinatoren van de provincies en de vertegenwoordigers van het LNV-betalorgaan bij de decentrale communicatieactiviteiten.

Comité van Toezicht

Het Comité van Toezicht -voorgezeten door de Minister van LNV- stuurt het POP formeel op hoofdlijnen aan. Bestuurlijke vertegenwoordigers van Rijk, EU en provincies komen in het Comité twee maal per jaar bij elkaar. Het Comité neemt besluiten over belangrijke inhoudelijke en budgettaire koerswijzigingen. In lijn met artikel 77 van Verordening (EG) No. 1698/2005 zal het Comité tijdens de POP-2-periode op de hoogte worden gebracht van de voortgang en de resultaten van de communicatieactiviteiten.

Ministerie van LNV

Diverse beleidsdirecties van LNV zijn nauw betrokken bij de totstandkoming van het POP. In de voorbereidingsfase zijn het vooral de beleidsdirecties Internationale Zaken, Landbouw, Natuur en Platteland die het programma inhoudelijk gestalte geven. Ook zijn zij als lid van het Programmteam POP-2 betrokken bij de organisatie van diverse communicatieactiviteiten. De coördinerende beleidsdirectie voor het POP is Directie Landbouw. Directie Voorlichting van LNV is nauw betrokken bij de totstandkoming van het communicatieplan en zal gedurende de uitvoering met name een rol spelen in de inhoudelijke en persactiviteiten. Het betaalorgaan van LNV Dienst Landelijk Gebied (DLG) en 'delegated body' Dienst Regelingen (DR) spelen beide een belangrijke rol in de informatieverstrekking op uitvoeringsniveau. De informatie over ondernemersgerichte maatregelen die via het LNV-loket lopen, wordt via DR gecoördineerd. Het Regiebureau POP faciliteert het betaalorgaan bij de maatregelgerichte voorlichtingsactiviteiten.

Andere inhoudelijk en financieel betrokken departementen zijn VROM en VenW; een aantal POP maatregelen sluit aan bij de beleidsdoelen van deze ministeries en daarom zijn ook zij betrokken bij het Programmadocument POP-2.

Provincies

Net als het ministerie van LNV zijn de provincies een belangrijke partner bij de totstandkoming van het Programmadocument POP-2. In de vorm van landsdeelvertegenwoordigers zijn alle provincies vertegenwoordigd in het Programmteam POP-2. Ook het Interprovinciaal Overleg (IPO) – het centrale samenwerkingsverband van provincies- is in het Programmteam vertegenwoordigd. Net als in de huidige periode zullen tijdens POP-2 in de verschillende provincies loketten worden ingericht die informatie verstrekken over POP en andere gebiedsgerichte subsidieprogramma's

(front-office). Provincies geven algemene voorlichting en verstrekken gerichte informatie aan potentiële begunstigen over o.a. de mogelijkheden, randvoorwaarden en uitvoering van het POP. Vrijwel alle provincies hebben een eigen communicatietraject voor het PMJP of zijn voornemens dit op de starten. Omdat de gebiedsgerichte maatregelen van het POP deel uitmaken van het ILG en daarmee het PMJP ligt het voor de hand de communicatie en voorlichtingsactiviteiten te integreren. Voorschrift van de Europese Commissie is dat POP en de POP-doelen wel als zodanig herkenbaar zijn (zie ook bijlage 1 uitwerking loketfunctie)

Het Regiebureau POP faciliteert de provincies bij de decentrale voorlichtingsactiviteiten. De POP-coördinatoren zijn hiervoor het eerste aanspreekpunt. Zij zijn immers de schakel tussen het programma en de uitvoering en hebben – hetzij via de gebiedsloketten, hetzij zelf- direct contact met de potentiële eindbegunstigen

POP, Leader en provincies

Zoals eerder gezegd maakt Leader in de POP periode 2007-2013 integraal onderdeel uit van het plattelandsontwikkelingsprogramma. Van de vier POP-assen is er één speciaal gericht op Leader (As 4), maar Leaderinitiatieven kunnen even goed ook gericht zijn op de andere inhoudelijke assen. De communicatieactiviteiten met betrekking op Leader lopen mee met de reguliere communicatie die de provincies voor gebiedsgerichte maatregelen organiseren. De Plaatselijke Groep (PG) kan desgewenst ook ingezet worden voor specifieke Leadercommunicatie. Het is aan de provincies en de PG's om hier nadere afspraken over te maken.

Wat betreft de uitvoering van Leader is vastgesteld dat de Plaatselijke Groep de projecten inhoudelijk beoordeelt en toetst aan de ontwikkelingsstrategie en het PMJP. Voor de projecten binnen de Leader-as geldt dat de provincies beschikken na een zwaarwegend advies van de plaatselijke groep, of dat de plaatselijke groep zelf beschikt als deze zich in een rechtspersoon heeft verenigd.

Afbakening

Publiciteit en voorlichting over Europese programma's is, zoals veel andere zaken, gebonden aan Europese regelgeving. Voor de POP-periode 2007-2013 zijn de bepalingen voor voorlichting en publiciteit vastgelegd in artikel 76 van Europese Plattelandsverordening (EG) nr. 1698/2005 en verder uitgewerkt in de bijbehorende uitvoeringsverordening (zie bijlage 3)

2 Communicatiedoelgroepen

In de doelgroepen maken we onderscheid tussen de direct betrokkenen en de burgers (brede publiek). Bij 'kennisniveau' is beschreven of ze vanuit de POP-periode 2000-2006 al bekend zijn met het plattelandsontwikkelingsprogramma. Bij 'taak/rol' is kort beschreven wat we van deze partijen in bepaalde fases kunnen verwachten.

In bijlage 6 is de complete lijst met betrokken partijen opgenomen.

Primaire doelgroep (direct betrokkenen)

a) POP-coördinatoren, vertegenwoordigers LNV-betalorgaan

POP- coördinatoren van de provincies, vertegenwoordigers van het LNV betaalorgaan

Kennisniveau: Goed bekend met POP
Taak/rol: Voor het Regiebureau zijn de POP-coördinatoren en de vertegenwoordigers van het LNV-betalorgaan de belangrijkste contactpersonen voor communicatieactiviteiten op maatregelniveau. Zij zullen middels de verschillende provinciale loketten en het LNV-loket de potentiële eindbegunstigden gericht informeren over de mogelijkheden en randvoorwaarden. Ook is een aantal activiteiten uit het plan specifiek gericht op deze doelgroep zelf.

b) Maatschappelijk veld, (semi) overheden, belangengroepen

1) Maatschappelijke organisaties, intermediairen naar potentiële begunstigden, sectorale beroepsorganisaties, economische en sociale partners

Kennisniveau: Redelijk bekend met POP
Taak/rol: Vanuit hun brede ervaring in het maatschappelijk veld zijn deze partijen een belangrijke schakel richting potentiële eindbegunstigden. Ze hebben vaak nauw contact met de uitvoerende partijen (agrariërs) of kunnen zelf uitvoerende partij zijn. In de voorbereidingsfase van het programma zijn deze partijen nauw betrokken bij de consultatie en draagvlakvorming. Tijdens de uitvoering zijn ze op de hoogte van de mogelijkheden binnen het POP en de recente ontwikkelingen. Ze kunnen deze informatie overdragen en/ of zelf benutten. Tevens zullen zij betrokken zijn bij de evaluatie van het POP.

2) Plattelandsnetwerk (Nationaal Netwerk voor het platteland)

Kennisniveau: Redelijk bekend met POP
(Het Nationaal Netwerk voor het platteland was voorheen het Leadernetwerk, zodoende dat een aantal partijen redelijk bekend is met POP)
Taak/rol: Het Nationale Netwerk dient volgens de EU-kaders voor het POP tot "het uitwisselen van ervaringen, het ondersteunen van de uitvoering en evaluatie van het plattelandsontwikkelingsbeleid, en het coördineren van de informatiestroom tussen het lokale, nationale en Europese niveau". Het netwerk heeft een belangrijke rol in de uitvoering van de assen 1, 2, 3 en 4 (dus het gehele POP-2 en niet alleen voor de Leader-as van het programma). In het netwerk zitten lokale partners die direct of indirect betrokken zijn bij de uitvoering van (bottom-up) projecten binnen de 4 assen. Veel van deze lokale partners zijn ook landelijk/ provinciaal georganiseerd en worden dus ook via de eerdergenoemde doelgroep (b1)) betrokken bij POP-2.

3) Gemeenten (via VNG) en Waterschappen

Kennisniveau: Redelijk bekend met POP
Taak/rol: Samen met het Rijk en de provincies zijn zij belangrijke inhoudelijke en financiële partners binnen het ILG. Omdat de gebiedsgerichte maatregelen van het POP meelopen met het ILG betrekken we VNG en waterschappen in alle fases van het POP; met name in de consultatie en draagvlakvorming in de voorbereidingsperiode.

c) Betrokken bestuurders en politici van Rijk en provincies

Kennisniveau: Goed bekend met POP
Taak/rol: Bestuurders en politici dragen bestuurlijke en politieke verantwoordelijkheid voor het POP-2-programma. Hoewel LNV beheersautoriteit is voor POP Nederland en in die zin eindverantwoordelijk is, zal een aantal beslissingen op provinciaal niveau genomen worden (keuze gebiedsgerichte maatregelen, budget). Vanuit hun bestuurlijke, politieke rol zullen zij (langs reguliere weg) bij alle fases betrokken worden.

d) Potentiële eindbegunstigden

Potentiële eindbegunstigden

Kennisniveau: Niet of nauwelijks bekend met POP (uitgezonderd oud-begunstigden)
Taak/rol: De potentiële eindbegunstigden kunnen informatie over POP en andere maatregelen inwinnen bij de diverse provinciale loketten en het LNV-loket. Zij worden begeleid bij hun POP subsidieaanvraag door de medewerkers van de loketten. De eindbegunstigden zijn op de hoogte van de randvoorwaarden en de eisen die het programma stelt en handelen conform.

Secundaire doelgroep: burgers

Burgers

Kennisniveau: Niet of nauwelijks bekend met POP
Taak/rol: De burger ziet of kan gebruik maken van de gerealiseerde POP-projecten in zijn directe leefomgeving. De burger ervaart in die zin dat de EU betekenis heeft voor het Nederlandse platteland. Het zijn vooral de burgers die geïnteresseerd zijn in het platteland die met onze communicatieactiviteiten bereikt worden.

3 Communicatiedoelstellingen

De rol van de EU voor plattelandontwikkeling breed onder de aandacht brengen en het informeren over het programma zijn -samengevat- de belangrijkste doelstellingen uit de Europese plattelandsverordening (EG) nr. 1698/2005.

In dit communicatieplan zijn deze doelstellingen per doelgroep vertaald. De doelstellingen zijn in meetbare termen geformuleerd, wat houvast biedt voor de evaluaties (midterm en ex-post) van het POP-programma. In het Evaluatiehoofdstuk (hfst.6) worden onderstaande doelstellingen gekoppeld aan de diverse communicatieactiviteiten.

Primaire doelstelling gericht op primaire doelgroep (direct betrokkenen)

De communicatie naar de direct betrokkenen heeft vooral als doelstelling hen te informeren (kennis), maar natuurlijk ook betrokkenheid en bewustzijn te creëren (houding) en hen aan te zetten tot het vervullen van de rol die we van hen verwachten (gedrag). Omdat de primaire doelgroep uit 4 subdoelgroepen bestaat is het % een gemiddelde van deze subdoelgroepen.

1) Kennis: op de hoogte zijn

In 2010 weet gemiddeld 75 % van de primaire doelgroep dat POP een Europees programma is met 4 prioriteiten (assen) en dat het POP bijdraagt aan plattelandontwikkeling.

2) Houding: bewustzijn en betrokkenheid

In 2010 vindt gemiddels 70 % van de primaire doelgroep het belangrijk betrokken te zijn / op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen en mogelijkheden van het POP.

3) Gedrag: (anderen) informeren

In 2010 is gemiddeld 60 % van de primaire doelgroep in staat aan anderen uit te leggen waar POP voor staat en welke soort projecten ingediend kunnen worden.

Secundaire doelstelling gericht op de burger

De communicatie naar de burger – ofwel het brede publiek- heeft als doelstelling niet zozeer actie (gedrag), maar meer algemeen informeren (kennis) en bewustzijn (houding).

1) Kennis: op de hoogte zijn

Burgers, geïnteresseerd in plattelandontwikkeling, weten aan het eind van de uitvoeringsperiode dat de EU, Rijk en provincies bijdragen aan de plattelandontwikkeling.

2) Houding: bewustzijn en betrokkenheid

Burgers, geïnteresseerd in plattelandontwikkeling, vinden het aan het eind van de uitvoeringsperiode belangrijk dat EU, Rijk en provincies actief plattelandontwikkeling steunen.

4 Strategie

Uitgangs- en aandachtspunten

EU richtlijnen

In de plattelandsverordening EG (nr.) 1698/2005 en de bijbehorende uitvoeringsverordening geeft de EU richtlijnen voor de communicatie en voorlichtingsactiviteiten voor de POP-periode 2007-2013. Deze richtlijnen vormen het uitgangspunt van dit communicatieplan (zie bijlage 3, Brusselse voorschriften).

Uitvoeren en faciliteren

Uitgangspunt is dat het Regiebureau POP zorg draagt voor de uitvoering van het communicatieplan. Een aantal activiteiten wordt gezamenlijk met Rijk en provincies opgepakt. Ook faciliteert het Regiebureau POP de provincies en Rijk bij de communicatie en voorlichting op maatregelniveau. Hierbij wordt overigens zoveel mogelijk aangehaakt bij bestaande communicatietrajecten die voor het LNV-Ondernemersprogramma (Ondernemersloket) en de provinciale Meerjarenprogramma's (PMJP's/ILG) worden opgezet.

Communicatielessen POP 2000-2006

Hoewel communicatie geen verplicht onderdeel was van POP-1, is er wel op ingegaan tijdens de verschillende evaluaties. Uit de resultaten bleek dat meer structurele aandacht voor communicatie gewenst is; het op de hoogte houden van betrokkenen bleek voor verbetering vatbaar. Hieronder staan -samengevat- de belangrijkste aanbevelingen uit de Midterm Evaluatie POP-1 en de schriftelijke evaluatieronde die door het Regiebureau POP eind 2004 onder betrokken ambtelijke gremia van provincies en Rijk is uitgezet

- Zorg voor tijdige en heldere informatie over budget, uitputting en mogelijke verschuivingen per thema;
- Zorg voor goede communicatie en voorlichting over de voorwaarden en mogelijkheden binnen het POP richting aanvrager/eindbegunstigde en zet deze voorwaarden in een document dat status heeft;
- Een digitale nieuwsbrief met informatie over POP is wenselijk (Bron: zie ⁴)

Duidelijke communicatie

Waar gewaakt voor moet worden is dat 'plattelandsontwikkeling' in de communicatieboodschap geen leeg, nietszeggend begrip wordt. Dit gevaar bestaat omdat 'plattelandsontwikkeling' zo breed en veelomvattend is en het vaak als containerbegrip wordt gebruikt voor alles wat er in het buitengebied gebeurt. Omdat het Nederlandse POP met zijn vier assen en vele maatregelen ook breed ingestoken is, is het belangrijk een heldere en duidelijke boodschap uit te dragen.

Communicatieboodschap

Wat gaan we de doelgroepen vertellen? In de Nationale Plattelandsstrategie zijn de prioriteiten van POP-2 als volgt samengevat:

Nationale Plattelandsstrategie:

Centraal in het Nederlandse POP zal staan een integrale (agrarische) transformatieopgave. Innovatieve en structuurversterkende maatregelen zullen daarbij zoveel mogelijk hand in hand gaan met de belangrijke opgaven om de milieudruk vanuit de land- en tuinbouw verder te verminderen en te voldoen aan de verplichtingen uit hoofde van de Kaderrichtlijn Water.

Het spreekt vanzelf dat alleen duurzame ontwikkeling toekomstbestendig is.

⁴ Bron:

Eindrapport Midterm Evaluatie POP-1, ECORYS-NEI, oktober 2003

Document "Resultaat enquête naar praktische ervaringen met het POP", Regiebureau POP, januari 2005

Nederland streeft naar een goed evenwicht tussen de kwaliteit van natuur en landschap enerzijds en het gebruik daarvan voor wonen, recreatie, gezondheid en persoonlijk welbevinden anderzijds.²

De begeleidende communicatieboodschap die de brede context van het POP weergeeft, formuleren we als volgt:

Communicatieboodschap:

"Het platteland moet economisch versterkt en een prettiger leefomgeving worden waarbij ruimte blijft voor een concurrerende agrarische sector, innovatie, structuurversterkende maatregelen, natuurontwikkeling en landschapsbeheer, diversificatie en leefbaarheid zonder de EU verplichtingen op (o.a. KRW) daarbij uit het oog te verliezen.

Nederland streeft naar een goed evenwicht tussen de kwaliteit van natuur en landschap enerzijds en het gebruik daarvan voor wonen, recreatie, gezondheid en persoonlijk welbevinden anderzijds. Daarom stelt de EU samen met de Nederlandse overheid in de periode 2007-2013 via het tweede Plattelandsontwikkelingsprogramma bijna 1 miljard euro subsidie ter beschikking."

Deze boodschap wordt altijd aangevuld/aangepast naar specifieke doelgroep en/of context, bijvoorbeeld:

"...dien daarom uiterlijk op datum x uw projectvoorstellen in"

"...informeer daarom nu uw leden over voorwaarden en inzendtermijn"

"...en mede daardoor kunt u wandelen over dit nieuw aangelegde pad door het weiland"

"...en mede daardoor is deze zorgboerderij tot stand gekomen"

"...dit project is tot stand gekomen mede dankzij het EU-Plattelandsontwikkelingsfonds (POP)"

Vanuit de EU is verplicht gesteld dat al het schriftelijke en digitale informatiemateriaal voorzien wordt van onderstaande slogan en het logo van de Europese Unie (vlag).

Slogan:

"Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland".

Aanpak in de voorbereidingsfase (2005-2006)

Hoe brengen we deze boodschap over in de verschillende fases van het programma? Hieronder staat hoe, wanneer en op welke doelgroep we onze boodschap richten:

Nadruk op primaire doelgroepen

In deze fase ligt bij de communicatie de nadruk op de primaire doelgroepen: we zullen hen betrekken, consulteren en breed informeren en. Via informatiebijeenkomsten worden de POP-coördinatoren en vertegenwoordigers van het LNV betaalorgaan op de hoogte gebracht van de mogelijkheden en voorwaarden van het POP. Ook worden de loketmedewerkers van LNV en provincies op een zodanig kennisniveau worden gebracht waarop zij de potentiële eindbegunstigden kunnen informeren. De basis voor informatiemateriaal op maatregelniveau wordt gelegd. De doelgroep 'burger' is nog niet relevant.

Direct en persoonlijk

De strategie is zoveel mogelijk directe en persoonlijke communicatie te gebruiken, dus communicatie door middel van informatiebijeenkomsten, persoonlijke en schriftelijke contacten.

² Bron: Nationale plattelandsstrategie, nov 2006, pag 25

Altijd beschikbaar

Dit wordt ondersteund door reguliere, schriftelijke informatie zowel via de (digitale) nieuwsbrief als via de website van het Regiebureau. Met name de website is belangrijk omdat deze voortdurend beschikbaar is en actuele informatie eenvoudig kan worden toegevoegd.

Aanpak in de uitvoeringsfase (2007 t/m 2013)

Reguliere en ad hoc contacten

Ook in deze fase zijn de direct betrokkenen de primaire doelgroep, maar de activiteiten zullen meer gericht zijn op informatievoorziening over de inhoudelijke en financiële mogelijkheden en de tussentijdse resultaten van het POP die inspirerend en motiverend kunnen zijn voor nieuwe projecten. Persoonlijke contacten via reguliere overleggen en ad hoc informatiebijeenkomsten worden gezet, evenals schriftelijk informatiemateriaal.

Ondersteunende middelen

De digitale nieuwsbrief en de website zullen ook tijdens de uitvoering belangrijke communicatiemiddelen zijn. Het Regiebureau voorziet in algemeen informatiemateriaal over POP-2 en faciliteert de loketten bij de communicatieactiviteiten op maatregelniveau.

De burger: via media

Voor het bereiken van de tweede doelstelling, de burger -ofwel het brede publiek- informeren, zullen we vooral inzetten op aandacht in de media. Persaandacht kan worden gekregen met de verkiezing van POP-project van het jaar, waarbij een aansprekende vertaling moet worden gemaakt voor het grote publiek. Ook de start of oplevering van een project kunnen aanleiding zijn de pers te benaderen. Daarnaast zullen de mogelijkheden voor televisieprogramma's over POP op de regionale televisie geïnventariseerd worden, veel provincies hebben bestaande programma's over plattelandsontwikkeling die zich hier goed voor lenen. Ook zullen we informatieborden bij (fysieke) projecten laten plaatsen waarmee bekend wordt dat de EU bij heeft gedragen.

Aanpak in de evaluatiefase (2014-2015)

Uitgave Brochure

In deze fase staat de afronding en de evaluatie van het programma centraal. De communicatiedoelstellingen worden als onderdeel van de Ex post evaluatie geëvalueerd. Het Regiebureau POP geeft in samenwerking met de uitvoerende partijen (LNV, provincies) een brochure uit met daarin een selectie van de behaalde resultaten.

5 Media en middeleninzet

Om de communicatiedoelstellingen (hfst. 3) te halen, worden in alle fases van het programma media en middelen ingezet. In het schema staat wanneer de verschillende activiteiten worden opgepakt en/of uitgevoerd. Een gedetailleerde uitwerking van de media en middeleninzet is opgenomen in bijlage 2.

Vorbereidingsfase

Voor de totstandkoming van de Nationale Plattelands Strategie en het Programmadocument organiseert het Regiebureau POP informatie- en consultatiebijeenkomsten (1) voor het creëren van draagvlak en het overdragen van informatie. Daarnaast worden voor beide documenten schriftelijke consultatierondes (2) opgezet.

Het Regiebureau organiseert in samenwerking met LNV en provincies een aantal informatie en voorlichtingsbijeenkomsten (3) om het kennisniveau van de POP-coördinatoren en de vertegenwoordigers van het LNV-betalorgaan over POP-2 op peil te brengen. Het gaat dan met name om de mogelijkheden en randvoorwaarden van het programma. Ook zal in samenwerking met deze partijen digitaal en schriftelijk informatiemateriaal (4,5) ontwikkeld worden.

De website (6) van het Regiebureau POP⁵ is een belangrijke informatiebron. Daarnaast zal het Regiebureau POP begin 2007 starten met een digitale nieuwsbrief (7) met daarin interessante ontwikkelingen en uitvoeringsnieuws over het POP-programma.

Uitvoeringsfase

De potentiële eindbegunstigden worden aan de loketten geïnformeerd over POP-2. Voor decentrale voorlichtings- en communicatieactiviteiten kunnen contactpersonen van de provincies en Rijk gebruik maken van de bij het Regiebureau beschikbare stand-inrichting (8). Pers en media zullen worden benaderd o.a. met de verkiezing "POP-project van het jaar" (9). De burger zal bereikt worden via de lokale en landelijke media en pers (a), via informatieborden (b) die bij de fysieke projecten worden geplaatst en Regionale TV uitzendingen (c).

De digitale nieuwsbrief en de website zullen ook tijdens de uitvoering een belangrijk communicatiemiddel zijn.

Evaluatiefase

In de evaluatiefase wordt een POP-2 brochure (10) uitgegeven met daarin succesvolle projecten van de POP-periode 2007-2013. Het programma en de communicatiedoelstellingen worden geëvalueerd in de reguliere Ex post evaluatie.

Media en Middelen		Voorber. 2005-2006	Uitvoering 2007-2013	Evaluatie 2014-2015
A. Primaire doelgroep: direct betrokkenen				
1	Informatie- en consultatiebijeenkomsten			
2	Schriftelijke consultatie			
3	Informereren en voorlichten van POP-coördinatoren, vertegenwoordigers LNV-betalorgaan			
4, 5	Informatiemateriaal: - Folder/internet: algemene informatie POP-2 - Folder/internet: informatie op maatregelniveau			
6	Website Regiebureau POP			

³ Website Regiebureau POP: www.regiebureau-pop.nl

	- deel: openbaar - deel: beperkt toegankelijk			
7	Digitale nieuwsbrief POP-2			
8	Stand-inrichting			
9	Verkiezing "POP-project van het jaar"			
10	Brochure resultaten POP-2			
B. Secundaire doelgroep: burger (brede publiek)				
A	Media/ persbenadering landelijke/lokale pers			
B	Informatieborden bij projecten			
C	Regionale TV (TV-programma's over platteland)			

6 Evaluatie

De doelstellingen van dit communicatieplan worden tijdens de verplichte evaluaties (voortgangs-, midterm en ex-post) van het POP-programma geëvalueerd. De inzet van de media en middelen (hfst 5) moet leiden tot het behalen van de communicatiedoelstellingen.

In het schema hieronder zijn de communicatiedoelstellingen (kennis, houding, gedrag) gekoppeld aan de media en middeleninzet (zie ook bijlage 2).

Media en Middelen		Voorber. 2005-2006	Uitvoering 2007-2013	Evaluatie 2014-2015	Doelstellingen (hoofdstuk 3)
A. Primaire doelgroep: direct betrokkenen					
1	Informatie- en consultatiebijeenkomsten				Kennis, gedrag
2	Schriftelijke consultatie				Kennis, houding
3	Informeren en voorlichten van POP- coördinatoren, vertegenwoordigers LNV-betaalorgaan				Kennis, houding, gedrag
4,5	Informatiemateriaal - Folder/internet: alg. informatie POP-2 - Folder/internet: inf. maatregelniveau				Kennis, gedrag
6	Website - deel: openbaar - deel: beperkt toegankelijk				Kennis, houding, gedrag
7	Digitale nieuwsbrief POP-2				Kennis, houding, gedrag
8	Stand-inrichting				Kennis
9	Verkiezing "POP-project van het jaar "				Kennis, houding gedrag
10	Brochure resultaten POP-2				Kennis
B. Secundaire doelgroep: burger (brede publiek)					
A	Media/ persbenadering landelijke/lokale pers				Kennis, houding
B	Informatieborden bij projecten				Kennis, houding
C	Regionale tv (TVprogramma's over platteland)				Kennis, houding

7 Financiering

Technische bijstand

Maximaal 4% van de totale EU- bijdrage aan het Nationale POP kan worden besteed aan technische bijstand. De activiteiten uit dit communicatieplan worden voor 50 % gefinancierd uit dit budget. Overige financiering komt voor rekening van het Regiebureau POP of van de individuele provincies.

Begroting

Voor het aanvragen van budget moet *globaal* rekening worden gehouden met de volgende kosten:

Begroting		Externe kosten		Intern
		Minimaal In Euro	Maximaal In Euro	Uren
Middelen en Media				
Primaire doelgroep: direct betrokkenen				
1	Informatie- en consultatiebijeenkomsten	10.000	12.000	140
2	Schriftelijke consultatie	nvt	nvt	100
3	Informereren en voorlichten van POP- coördinatoren, vertegenwoordigers LNV-betalorgaan	nvt	nvt	100
4,5	Informatiemateriaal - Folder/internet: alg. informatie POP-2 - Folder/internet: inf. maatregelniveau	25.000	35.000	220
6	Website - deel: openbaar - deel: beperkt toegankelijk	2000	3000	1680
7	Digitale nieuwsbrief POP-2	2000	3000	1050
8	Stand-inrichting	3000	5000	100
9	Verkiezing "POP-project van het jaar "	48.000	66.000	270
10	Brochure resultaten POP-2	25.000	35.000	220
Secundaire doelgroep: burgers				
A	Media/ persbenadering landelijke/lokale pers	nvt	nvt	100
B	Informatieborden bij projecten - cdroms	10.000	15.000	100
C	Regionale tv (TVprogramma's over platteland)	nvt	nvt	Nvt
Subtotaal		125.000	174.000	4080
Onvoorzien 10 %		12.500	17.400	Nvt
TOTAAL		137.500	191.400	nvt

Bijlage 1 Uitwerking Loketfunctie.

Loketfunctie LNV en provincies (front office)

Als 'frontoffice' informeren het LNV-loket en provinciale loketten de potentiële eindbegunstigden over de mogelijkheden en randvoorwaarden van het POP-programma. Tevens faciliteren zij bij de eventuele subsidieaanvraag. Voor provincies ligt hierbij de nadruk op gebiedsgerichte maatregelen die via het ILG-spoor (PMJP) lopen. Bij het LNV-loket gaat het om de ondernemersgerichte maatregelen van het LNV-Ondernemersprogramma. Onderling hebben de loketten een doorverwijsfunctie, wat zoveel inhoudt dat men potentiële eindbegunstigden op mogelijkheden binnen zowel gebieds- als ondernemersgerichte maatregelen kan wijzen.

Als betaalorgaan in de 'backoffice' zijn Dienst Landelijk Gebied (DLG) voor gebiedsgerichte maatregelen en Dienst Regelingen (DR) ondernemersgerichte maatregelen actief. DR zorgt ervoor dat het LNV-loket als frontoffice de juiste informatie aan de potentiële begunstigden kan verstrekken, bij de provincies vindt deze samenwerking plaats met DLG. Het regiebureau POP faciliteert DR en DLG bij hun taak.

De provinciale loketten en het LNV-loket hebben een eigen website waarop informatie m.b.t. POP beschikbaar is. Het gaat hier o.a. om:

- Algemene info over POP
- Overzicht van lopende POP projecten (foto, naam project, locatie, korte omschrijving, POP-cofinanciering)
- Informatie op maatregelniveau*
- Uitvoeringsvoorwaarden*
- Contactgegevens*
- Slogan en Logo EU (met downloadfunctie)*
- Links naar relevante websites*
- Digitale aanvraagformulieren*

(* verplichtingen uitvoeringsverordening ; zie bijlage 3,4 en 5 van dit communicatieplan)

Verder is o.a. bij de loketten beschikbaar:

- Brochure met algemene informatie over POP (door Regiebureau)
- Schriftelijk informatiemateriaal op maatregelniveau
- Aanvraagformulieren POP
- Cd-rom met voorschriften voor uitvoering, als bijlage bij de beschikking, indien relevant (door Regiebureau POP)

Voorschriften Brussel voor schriftelijk en digitaal informatiemateriaal

De Europese Commissie schrijft voor dat er expliciet over POP-doelen gecommuniceerd wordt. Het is toegestaan POP te integreren in de (lopende) communicatietrajecten van het ILG/ PMJP en het LNV-loket (huisstijl), mits de POP-doelen herkenbaar blijven. Informatiemateriaal voor POP dient dus in nauwe samenwerking met de communicatiemedewerkers van het ILG/PMJP en het LNV-loket ontwikkeld te worden.

Brussel schrijft in de uitvoeringsverordening een aantal maatregelen voor die betrekking hebben op bovengenoemde publicaties. De verordening zelf is in bijlage 3 van dit communicatieplan te vinden. In bijlage 4 van dit communicatieplan staat op welke publicaties de voorschriften van toepassing zijn en wie voor de toepassing verantwoordelijk is. In bijlage 5 is een checklist opgenomen als hulpmiddel voor de loketten.

Overige taken en verantwoordelijkheden

Een opsomming van de taken en verantwoordelijkheden die direct voortvloeien uit de communicatieactiviteiten van dit plan zijn in het schema hieronder aangegeven. Met contactpersonen worden de POP-coördinatoren van de provincies en de vertegenwoordigers van het LNV-betalorgaan bedoeld.

Middelen en Media		Taken en Verantwoordelijkheden contactpersonen loketten	Opmerkingen/ aandachtspunten
Primaire doelgroep: direct betrokkenen			
1	Informatie- en consultatiebijeenkomsten	- Bijwonen bijeenkomsten - Verspreiden kennis en informatie binnen provincie/ betaalorgaan.	Organisatie door RB POP
2	Schriftelijke consultatie	nvt	Organisatie door RB POP
3	Informereren en voorlichten van POP- coördinatoren, vertegenwoordigers LNV-betalorgaan	- Bijwonen bijeenkomsten - Verspreiden informatie binnen provincie/ betaalorgaan.	Organisatie bijeenkomsten door RBPOP voor start van programma (desgewenst ook tijdens programma)
4,5	Informatiemateriaal 1) Folder/internet: alg. informatie POP-2 2) Folder/internet: inf. maatregelniveau	1) Algemene informatie POP-2 - Verspreiding folder - Plaatsing informatie op internetsite. 2) Informatie maatregelniveau - Productie folder/brochure - Plaatsing informatie op internetsite.	1) Regiebureau verantwoordelijk voor schriftelijk en digitale informatie mbt algemene informatie POP. 2) Provincie/ LNV-loket verantwoordelijk voor schriftelijke en digitale informatie op maatregelniveau.
6	Website - deel: openbaar - deel: beperkt toegankelijk	- nvt - Inloggegevens bij Regiebureau aanvragen	- nvt - Deel website beperkt toegankelijk voor contactpersonen prv/ Rijk
7	Digitale nieuwsbrief POP-2	- Incidentele bijdrage door contactpersonen - Bekendmaking nieuwsbrief binnen eigen organisatie	Digitale nieuwsbrief door RB POP waarbij incidentele bijdrage gevraagd van contactpersonen over bv. POP-project/ maatregel
8	Stand-inrichting	(optioneel) Aanvragen standinrichting bij Regiebureau POP.	Stand-inrichting is beschikbaar bij Regiebureau en te gebruiken voor voorlichtingsactiviteiten etc. Aanvraag stand-inrichting door contactpersonen.
9	Verkiezing "POP-project van het jaar "	- Tweejaarlijkse voordracht van POP-projecten - (evt) bijdrage juryrapport	Verkiezing "POP-project van het jaar" door RBPOP ism met contactpersonen.
10	Brochure resultaten POP-2	- Bijdragen aan keuze projecten - Decentrale verspreiding brochures	Samenstellen inhoud brochure door RBPOP ism contactpersonen
Secundaire doelgroep: burgers			
A	Media/ persbenadering landelijke/lokale pers	- Contactpersonen prv's benaderen lokale/ regionale media/ pers	RBPOP ism Directie Voorlichting LNV benadert landelijke media/ pers.
B	Informatieborden bij projecten	- Opnemen verplichting in voorwaarden/ beschikking - Informatie moet downloadbaar zijn en op cd-rom beschikbaar.	Bij alle fysieke POP-projecten wordt een informatieplaquette of informatiebord geplaatst waaruit blijkt dat het project mogelijk wordt gemaakt dankzij EU-subsidie. Dit is verplicht gesteld vanuit Brussel (uitvoeringsverordening bijlage 6, artikel 2.2).

C	Regionale tv (TVprogramma's over platteland)	- Contact leggen met regionale tv over mogelijkheden uitzending mbt POP-project	Alleen provinciale contactpersonen
---	--	---	------------------------------------

Bijlage 2 Uitwerking Media en Middeleninzet.

In deze bijlage worden de communicatieactiviteiten (media en middelen) uit hoofdstuk 5 verder uitgewerkt. Van elke activiteit wordt het volgende beschreven:

Onderdeel	Beschrijving
Activiteit	Korte beschrijving van activiteit
Fase	Diagram met fases van POP-2 traject: "X " betekent dat activiteit is dat betreffende jaar wordt uitgevoerd.
Doelstelling	Wat willen we bereiken met de activiteit? <ul style="list-style-type: none">• Kennis• Houding• Gedrag
Doelgroep	Op welke doelgroep is activiteit specifiek gericht
Verantwoordelijk	Wie is verantwoordelijk voor uitvoering
Indicator	Indicator geeft aan hoe het resultaat wordt gemeten
Streefwaarde	Kwantitatieve invulling van indicator
Begroting	Verwachte kosten en uren
Taken/verantwoordelijkheden contactpersonen loketten	Taak en verantwoordelijkheden POP-coördinatoren provincies en vertegenwoordigers LNV-betalorgaan.

1. Organisatie informatie- en consultatiebijeenkomsten

Activiteit	Voor de start van het programma op 1 januari 2007 wordt een aantal informatie- en consultatiebijeenkomsten georganiseerd om de primaire doelgroep te betrekken bij het opstellen van de benodigde POP-documenten (NPS en Programmadocument POP-2) en/of te informeren over de mogelijkheden en randvoorwaarden van het programma.																																			
Fase	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Jaar</th> <th>2005</th> <th>2006</th> <th>2007</th> <th>2008</th> <th>2009</th> <th>2010</th> <th>2011</th> <th>2012</th> <th>2013</th> <th>2014</th> <th>2015</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Uitvoering activiteit</td> <td>X</td> <td>X</td> <td>X</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>												Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Uitvoering activiteit	X	X	X								
Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015																									
Uitvoering activiteit	X	X	X																																	
	<p>Data diverse informatie- en consultatiebijeenkomsten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • POP-2 algemeen: 7 december 2005 • Nationale Plattelandsstrategie (NPS): 25 januari 2006 • Programmadocument: 13 juni 2006 • Uitvoeringsbijeenkomst POP-2: 28 november 2006 (voor provincies, betaalorgaan) • Kick-off bijeenkomst uitvoering POP-2: gepland voorjaar 2007 																																			
Doelstelling	<p>Kennis Doelgroep weet dat POP Europees subsidieprogramma voor het platteland is en weet van het bestaan van de 4 prioriteiten (inhoud en uitvoeringsaspecten).</p> <p>Gedrag Doelgroep stelt actief vragen, weet welke mogelijkheden het POP biedt en kan deze informatie doorgeven naar eigen achterban.</p>																																			
Doelgroep	<p>Primaire doelgroep:</p> <ul style="list-style-type: none"> - POP- coördinatoren, vertegenwoordigers LNV betaalorgaan - Maatschappelijk veld, (semi) overheden, belangengroepen 																																			
Verantwoordelijk	Regiebureau POP																																			
Indicator	Aantal deelnemers per bijeenkomst																																			
Streefwaarde	Minimaal 50 deelnemers per bijeenkomst																																			
Begroting	<table border="1"> <thead> <tr> <th rowspan="2"></th> <th colspan="2">Externe kosten</th> <th>Uren Intern</th> </tr> <tr> <th>Minimaal</th> <th>Maximaal</th> <th>Totaal</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Accommodatie - catering - pendeldienst</td> <td>10.000,-</td> <td>12.000,-</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Vorbereiding</td> <td></td> <td></td> <td>100 (4 x 25)</td> </tr> <tr> <td>Verslag/nawerk</td> <td></td> <td></td> <td>40 (4x 10)</td> </tr> </tbody> </table>													Externe kosten		Uren Intern	Minimaal	Maximaal	Totaal	Accommodatie - catering - pendeldienst	10.000,-	12.000,-		Vorbereiding			100 (4 x 25)	Verslag/nawerk			40 (4x 10)					
	Externe kosten		Uren Intern																																	
	Minimaal	Maximaal	Totaal																																	
Accommodatie - catering - pendeldienst	10.000,-	12.000,-																																		
Vorbereiding			100 (4 x 25)																																	
Verslag/nawerk			40 (4x 10)																																	
Taken/verantw. contactpersonen	<ul style="list-style-type: none"> - Bijwonen bijeenkomsten - Verspreiden kennis en informatie binnen provincie/ betaalorgaan 																																			

2. Organisatie schriftelijke consultatie

Activiteit	Naast de organisatie van de informatie- en consultatiebijeenkomsten organiseert het Regiebureau POP een tweetal schriftelijke consultaties. De Nationale Plattelandsstrategie en het Programmadocument POP-2 worden beide ter consultatie aan brede doelgroep voorgelegd. Consultatie wordt uitgezet via website Regiebureau.																																		
Fase	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Jaar</th> <th>2005</th> <th>2006</th> <th>2007</th> <th>2008</th> <th>2009</th> <th>2010</th> <th>2011</th> <th>2012</th> <th>2013</th> <th>2014</th> <th>2015</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Uitvoering activiteit</td> <td>X</td> <td>X</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>- Schriftelijke consultatie NPS: maart 2006 - Schriftelijke consultatie Programmadocument POP-2: oktober 2006</p>											Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Uitvoering activiteit	X	X									
Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015																								
Uitvoering activiteit	X	X																																	
Doelstelling	<p>Kennis Doelgroep weet dat POP Europees subsidieprogramma voor het platteland is en weet van het bestaan van de 4 prioriteiten (inhoud en uitvoeringsaspecten) Gedrag Doelgroep stelt schriftelijke vragen, weet welke mogelijkheden het POP biedt.</p>																																		
Doelgroep	<p>Primaire doelgroep: - Maatschappelijk veld, (semi) overheden, belangengroepen; - POP- coördinatoren, vertegenwoordigers LNV betaalorgaan.</p>																																		
Verantwoordelijk	Regiebureau POP																																		
Indicator	Resultaat van 2 schriftelijke consultaties(vraag & reactie) in documentvorm																																		
Streefwaarde	Oplevering 2 documenten																																		
Begroting	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th colspan="2">Externe kosten</th> <th>Uren intern</th> </tr> <tr> <th></th> <th>Minimaal</th> <th>Maximaal</th> <th>Totaal</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Vorbereiding</td> <td>nvt</td> <td>nvt</td> <td>40 (2x20)</td> </tr> <tr> <td>Verslag/nawerk</td> <td></td> <td></td> <td>60 (2x30)</td> </tr> </tbody> </table>												Externe kosten		Uren intern		Minimaal	Maximaal	Totaal	Vorbereiding	nvt	nvt	40 (2x20)	Verslag/nawerk			60 (2x30)								
	Externe kosten		Uren intern																																
	Minimaal	Maximaal	Totaal																																
Vorbereiding	nvt	nvt	40 (2x20)																																
Verslag/nawerk			60 (2x30)																																
Taken/verantw. contactpersonen	Nvt																																		

3. Informeren en voorlichten POP- coördinatoren en vertegenwoordigers LNV-betalorgaan

Activiteit	<p>Naast de informatie- en consultatiebijeenkomsten en reguliere overleggen organiseert het Regiebureau POP workshops voor POP-coördinatoren en vertegenwoordigers van het LNV-betalorgaan over de inhoud en voorwaarden van het POP. Deze contactpersonen zijn verantwoordelijk voor de verdere interne informatieoverdracht*.</p> <p>Het Regiebureau kan desgewenst tijdens de uitvoering faciliteren bij decentrale/ regionale/ interne bijeenkomsten georganiseerd door provincies of betaalorgaan.</p> <p>* 28 nov. 2006 wordt een informatiebijeenkomst georganiseerd voor <i>alle</i> uitvoeringsdeskundigen LNV en provincies.</p>																								
Fase																									
<table border="1"> <tr> <td>Jaar</td> <td>2005</td> <td>2006</td> <td>2007</td> <td>2008</td> <td>2009</td> <td>2010</td> <td>2011</td> <td>2012</td> <td>2013</td> <td>2014</td> <td>2015</td> </tr> <tr> <td>Uitvoering activiteit</td> <td></td> <td>X</td> <td>X</td> <td>X</td> <td>X</td> <td>X</td> <td>X</td> <td>X</td> <td>X</td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Uitvoering activiteit		X	X	X	X	X	X	X	X			
Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015														
Uitvoering activiteit		X	X	X	X	X	X	X	X																
Doelstelling	<p>Kennis doelgroep weet wat POP is, weet wat zijn taak/rol in geheel is: wordt geïnformeerd over inhoud en voorwaarden POP-2</p> <p>Houding doelgroep wordt betrokken bij ontwikkelingen POP-2 en vindt deze betrokkenheid belangrijk</p> <p>Gedrag doelgroep gaat actief aan de slag met POP-2; draagt boodschap/ informatie verder uit .</p>																								
Doelgroep	<p>Primaire doelgroep:</p> <ul style="list-style-type: none"> - POP-coördinatoren van provincies en vertegenwoordigers van LNV-betalorgaan 																								
Verantwoordelijk	Regiebureau POP																								
Indicator	Aantal POP- coördinatoren en vertegenwoordigers van LNV betaalorgaan dat workshops bijwoont																								
Streefwaarde	Van elke provincie en elk betaalorgaan minimaal 1 afgevaardigde die de workshop bijwoont																								
Begroting	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th>Externe kosten</th> <th>Uren intern</th> </tr> <tr> <th></th> <th>Minimaal</th> <th>Maximaal</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Vorbereiding</td> <td></td> <td>50</td> </tr> <tr> <td>Workshops</td> <td></td> <td>50</td> </tr> </tbody> </table>		Externe kosten	Uren intern		Minimaal	Maximaal	Vorbereiding		50	Workshops		50												
	Externe kosten	Uren intern																							
	Minimaal	Maximaal																							
Vorbereiding		50																							
Workshops		50																							
Taken/ verantw. contactpersonen	<ul style="list-style-type: none"> - Bijwonen bijeenkomsten - Verspreiden informatie binnen provincie/ betaalorgaan 																								

4. Informatiemateriaal: Folder/internet : Algemene informatie POP-2

Activiteit	Het Regiebureau brengt schriftelijk informatiemateriaal uit (folder/brochure) met algemene informatie over POP-2. Deze folder zal zowel in Nederlandstalige als Engelstalige versie beschikbaar zijn. Daarnaast levert het Regiebureau digitale teksten (algemene informatie over POP-2 etc) voor internetpagina's van provincies en betaalorgaan 9 (zie bijlage 5) .																													
Fase																														
Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015																			
Uitvoering activiteit		X	X																											
Doelstelling	Kennis doelgroep weet wat POP-2 is, kan in folder/brochure lezen welke taak/rol men heeft: wordt geïnformeerd op hoofdlijnen																													
Doelgroep	Primaire doelgroep: - Maatschappelijk veld, (semi) overheden, belangengroepen - POP- coördinatoren, vertegenwoordigers LNV betaalorgaan - Bestuurders en politici Rijk en provincies - Potentiële eindbegunstigden																													
Verantwoordelijk	Regiebureau POP																													
Indicator	Aantal folders dat is verstrekt aan primaire doelgroep																													
Streefwaarde	Oplage 2500 stuks (2200 Nederlandstalig, 300 Engelstalig)																													
Begroting	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th rowspan="2"></th> <th colspan="2">Externe kosten</th> <th>Uren intern</th> </tr> <tr> <th>Minimaal</th> <th>Maximaal</th> <th>totaal</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Drukkosten (Incl. redactie vormgeving)</td> <td style="text-align: center;">25.000</td> <td style="text-align: center;">35.000</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Voorbereiding</td> <td></td> <td></td> <td style="text-align: center;">200</td> </tr> <tr> <td>Verzending</td> <td></td> <td></td> <td style="text-align: center;">20</td> </tr> </tbody> </table>												Externe kosten		Uren intern	Minimaal	Maximaal	totaal	Drukkosten (Incl. redactie vormgeving)	25.000	35.000		Voorbereiding			200	Verzending			20
	Externe kosten		Uren intern																											
	Minimaal	Maximaal	totaal																											
Drukkosten (Incl. redactie vormgeving)	25.000	35.000																												
Voorbereiding			200																											
Verzending			20																											
Taken/verantw. contactpersonen	- Verspreiding folder - Plaatsing informatie op internetsite																													

5. Informatiemateriaal: Folder/internet: Informatie op maatregelniveau

Activiteit	<p>Communicatie op maatregelniveau valt onder de verantwoordelijkheid van de provincies (loketten) en het LNV-loket. LNV en provincies ontwikkelen digitaal en schriftelijk informatiemateriaal op maatregelniveau.</p> <p>Het is door de EU toegestaan POP te integreren in de (lopende) communicatietrajecten van het ILG/ PMJP en het LNV-loket (huisstijl), mits de POP-doelen herkenbaar blijven. Informatiemateriaal voor het POP dient dus in nauwe samenwerking met de communicatiemedewerkers van het ILG/PMJP en het LNV-loket ontwikkeld te worden.</p> <p>In bijlage 5 worden deze voorschriften nader uitgewerkt.</p>
-------------------	--

Fase

Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Uitvoering activiteit		X	X	(X)	(X)	(X)	(X)	(X)	(X)		

(X) tussentijdse aanpassingen van informatiemateriaal

Doelstelling	<p>Kennis doelgroep weet wat POP-2 is, kan in folder/brochure lezen welke taak/rol men heeft: wordt geïnformeerd op hoofdlijnen</p> <p>Gedrag doelgroep kan actief gebruik maken van POP of anderen hiertoe aanzetten (pm)</p>
Doelgroep	<p>Primaire doelgroep:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Maatschappelijk veld, (semi) overheden, belangengroepen - Potentiële eindbegunstigden
Verantwoordelijk	Provinciale POP-coördinatoren voor prv loketten, DR voor LNV-loket
Indicator	Digitaal en schriftelijk informatiemateriaal op maatregelniveau beschikbaar
Streefwaarde	<p>Via 12 provinciale loketten en LNV-loket:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Digitale en schriftelijke informatie over maatregelen (inhoud en voorwaarden) beschikbaar
Begroting	Kosten voor rekening provincies/ LNV-betaalorgaan
Taken/verantw. contactpersonen	<ul style="list-style-type: none"> - Productie folder/brochure - Plaatsing informatie op internetsite

6. Website Regiebureau POP

Activiteit	<p>Op de website van het Regiebureau POP (www.regiebureau-pop.nl) wordt alle relevante informatie over het plattelandontwikkelingsprogramma geplaatst en up-to-date gehouden.</p> <p>Men heeft via deze site toegang tot o.a. de Brusselse verordeningen, de NPS, het Programmadocument POP-2 en relevante contactadressen. De site biedt mogelijkheid tot het stellen van vragen en geeft relevante links naar EU, provinciale en LNV loketten. Ook de schriftelijke consultatie van de NPS en het Programmadocument POP-2 en vinden via de website plaats.</p> <p>Een deel van de site is <u>beperkt toegankelijk</u> voor direct betrokkenen van provincies en LNV (toegang via password). Deze beperkte groep heeft o.a. toegang tot agenda's van vergaderingen, interne stukken en nog niet vrijgegeven documenten.</p>																									
Fase																										
Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015															
Uitvoering activiteit	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X															
Doelstelling	<p>Kennis doelgroep weet wat POP-2 is, kan op website lezen welke rol/taak en heeft en kan zich breed informeren over POP-2</p> <p>Houding doelgroep vindt het belangrijk om betrokken te zijn en houdt de informatie op de website bij</p>																									
Doelgroep	<p>Primaire doelgroep:</p> <ul style="list-style-type: none"> - POP- coördinatoren, vertegenwoordigers LNV betaalorgaan - Maatschappelijk veld, (semi) overheden, belangengroepen - Potentiële eindbegunstigden 																									
Verantwoordelijk	Regiebureau POP																									
Indicator	Aantal unieke bezoekers dat jaarlijks site www.regiebureau-pop.nl bezoekt																									
Streefwaarde	1500 unieke bezoekers per jaar																									
Begroting	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th rowspan="2"></th> <th colspan="2" style="text-align: center;">Externe kosten</th> <th style="text-align: center;">Uren intern</th> </tr> <tr> <th style="text-align: center;">Minimaal</th> <th style="text-align: center;">Maximaal</th> <th style="text-align: center;">totaal</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Website aanpassen</td> <td style="text-align: center;">2000</td> <td style="text-align: center;">3000</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Website bijwerken uren totaal</td> <td></td> <td></td> <td style="text-align: center;">1680 (20/mnd)</td> </tr> </tbody> </table>												Externe kosten		Uren intern	Minimaal	Maximaal	totaal	Website aanpassen	2000	3000		Website bijwerken uren totaal			1680 (20/mnd)
	Externe kosten		Uren intern																							
	Minimaal	Maximaal	totaal																							
Website aanpassen	2000	3000																								
Website bijwerken uren totaal			1680 (20/mnd)																							
Taken/verantw. contactpersonen	Inloggegevens voor beperkte toegang bij Regiebureau aanvragen																									

7. Digitale Nieuwsbrief POP-2

Activiteit	<p>Het Regiebureau lanceert begin 2007 een digitale nieuwsbrief voor de primaire doelgroep met daarin de meest recente ontwikkelingen en praktische informatie over het POP programma. Deze nieuwsbrief wordt in principe tweemaandelijks uitgebracht.</p> <p>De input zal deels en desgevraagd geleverd worden door de betrokken uitvoerende partijen (Rijk en provincies).</p> <p>De nieuwsbrief wordt gekoppeld aan de website www.regiebureau-pop.nl waar alwaar men zich ook kan aanmelden voor de digitale nieuwsbrief.</p>																										
Fase																											
Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015																
Uitvoering activiteit			X	X	X	X	X	X	X	(X)	(X)																
Doelstelling	<p>Kennis doelgroep weet wat POP-2 is, wordt via nieuwsbrief geïnformeerd over lopende zaken POP-2</p> <p>Houding doelgroep vindt het belangrijk betrokken te zijn bij POP-2, abonneert zich op nieuwsbrief en houdt ontwikkelingen bij</p> <p>Gedrag doelgroep onderneemt zondig actie nav informatie uit nieuwsbrief</p>																										
Doelgroep	<p>Primaire doelgroep</p> <ul style="list-style-type: none"> - POP- coördinatoren, vertegenwoordigers LNV betaalorgaan - Maatschappelijk veld, (semi) overheden, belangengroepen 																										
Verantwoordelijk	Regiebureau POP																										
Indicator	Aantal digitale abonnees																										
Streefwaarde	300 abonnees op 1 januari 2008, elk jaar minimaal 10 % groei.																										
Begroting	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th></th> <th colspan="2" style="text-align: center;">Externe kosten</th> <th style="text-align: center;">Uren intern</th> </tr> <tr> <th></th> <th style="text-align: center;">Minimaal</th> <th style="text-align: center;">Maximaal</th> <th style="text-align: center;">totaal</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Ontwikkelen nieuwsbrief</td> <td style="text-align: center;">2000</td> <td style="text-align: center;">3000</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Invulling nieuwsbrief uren totaal</td> <td></td> <td></td> <td style="text-align: center;">1050 (25/uitgave)</td> </tr> </tbody> </table>												Externe kosten		Uren intern		Minimaal	Maximaal	totaal	Ontwikkelen nieuwsbrief	2000	3000		Invulling nieuwsbrief uren totaal			1050 (25/uitgave)
	Externe kosten		Uren intern																								
	Minimaal	Maximaal	totaal																								
Ontwikkelen nieuwsbrief	2000	3000																									
Invulling nieuwsbrief uren totaal			1050 (25/uitgave)																								
Taken/verantw. contactpersonen	<ul style="list-style-type: none"> - Incidentele bijdrage door contactpersonen - Bekendmaking nieuwsbrief binnen eigen organisatie 																										

8. Stand- inrichting

Activiteit	<p>Het Regiebureau stelt een pakket samen bestemd voor de inrichting van een informatiestand daarin o.a.</p> <ul style="list-style-type: none"> - EU-vlag (evt. banner) - Informatiefolders algemeen POP-2 - Gadgets (pennen/ stickers) <p>Provincies en Rijk kunnen dit informatiepakket opvragen bij het Regiebureau (waarbij vlag/ banner retour) voor gebruik bij regionale/ decentrale voorlichtingsactiviteiten.</p>																						
Fase																							
Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015												
Uitvoering activiteit			X	(X)	(X)	(X)	(X)	(X)	(X)														
<p>Toelichting: Het informatiemateriaal wordt vlak na start programma ontwikkeld en is gedurende de gehele periode aan te vragen bij Regiebureau.</p>																							
Doelstelling	Kennis: Faciliteit bieden aan Rijk en provincies om POP decentraal breed bekend te maken.																						
Doelgroep	Primaire doelgroep - POP- coördinatoren, vertegenwoordigers LNV betaalorgaan																						
Verantwoordelijk	Regiebureau POP																						
Indicator	nvt																						
Streefwaarde	nvt																						
Begroting	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th></th> <th colspan="2" style="text-align: center;">Externe kosten</th> <th style="text-align: center;">Uren intern</th> </tr> <tr> <th></th> <th style="text-align: center;">Minimaal</th> <th style="text-align: center;">Maximaal</th> <th></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Promotiemateriaal (gadgets)</td> <td style="text-align: center;">3000</td> <td style="text-align: center;">5000</td> <td style="text-align: center;">100</td> </tr> </tbody> </table>												Externe kosten		Uren intern		Minimaal	Maximaal		Promotiemateriaal (gadgets)	3000	5000	100
	Externe kosten		Uren intern																				
	Minimaal	Maximaal																					
Promotiemateriaal (gadgets)	3000	5000	100																				
Taken/verantw. contactpersonen	-(optioneel) Aanvragen van standinrichting bij Regiebureau POP																						

9. Verkiezing POP- project van het jaar

Activiteit	<p>Het Regiebureau POP organiseert een tweejaarlijkse verkiezing "POP-project van het jaar" Nominatie van projecten vindt plaats door POP-coördinatoren en vertegenwoordigers van LNV- betaalorgaan. De jury bestaat uit afvaardiging hiervan. Er worden flyers (of ander informatiemateriaal) ontwikkeld om bekendheid aan de verkiezing te geven. Voor eind december (eerste keer 2008) wordt POP project genomineerd. Beste project wordt feestelijk onderscheiden en ontvangt plaquette (persaandacht!). Project dingt mee naar plaatsing in brochure die na sluiting POP-periode wordt uitgebracht (2014).</p>																																					
Fase	<table border="1" style="width: 100%; text-align: center;"> <tr> <th style="width: 10%;">Jaar</th> <th style="width: 5%;">2005</th> <th style="width: 5%;">2006</th> <th style="width: 5%;">2007</th> <th style="width: 5%;">2008</th> <th style="width: 5%;">2009</th> <th style="width: 5%;">2010</th> <th style="width: 5%;">2011</th> <th style="width: 5%;">2012</th> <th style="width: 5%;">2013</th> <th style="width: 5%;">2014</th> <th style="width: 5%;">2015</th> </tr> <tr> <td>Uitvoering activiteit</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td>X</td> <td></td> <td>X</td> <td></td> <td>X</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>											Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Uitvoering activiteit				X		X		X						
Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015																											
Uitvoering activiteit				X		X		X																														
Doelstelling	<p>Kennis Door de verkiezing komt er brede aandacht (pers/media) voor POP wat de bekendheid van POP vergroot. Houding Verkiezing stimuleert eindbegunstigden om met project te scoren. Gedrag POP-projecten worden op positieve manier uitgelicht en hebben zodoende voorbeeldfunctie; verkiezing kan vliegwiel zijn voor andere potentiële eindbegunstigden.</p>																																					
Doelgroep	<p>Primaire doelgroep: - Potentiële eindbegunstigden (media/persaandacht: secundaire doelgroep (burger))</p>																																					
Verantwoordelijk	Regiebureau POP																																					
Indicator	Aantal genomineerde projecten per verkiezingsjaar																																					
Streefwaarde	Minimaal 13 genomineerde projecten per jaar (alle prv's & LNV-betaalorgaan)																																					
Begroting	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th rowspan="2"></th> <th colspan="2">Externe kosten</th> <th>Uren intern</th> </tr> <tr> <th>Minimaal</th> <th>Maximaal</th> <th>totaal</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Informatiemateriaal: -ontwerp -druk - verspreiding (2000 stuks)</td> <td>45.000 (3x 15.000)</td> <td>60.000 (3x 20.000)</td> <td>120 (3x40)</td> </tr> <tr> <td>Prijs: plaquette (3 x)</td> <td>3000 (3x 1000)</td> <td>6000(3x2000)</td> <td>20</td> </tr> <tr> <td>Ontwikkelen informatiemateriaal -reglement</td> <td></td> <td></td> <td>40</td> </tr> <tr> <td>Bijeenkomsten jury</td> <td></td> <td></td> <td>60 (3x20)</td> </tr> <tr> <td>Uitreiking - voorbereiden - pers</td> <td></td> <td></td> <td>30 (3x10)</td> </tr> </tbody> </table>												Externe kosten		Uren intern	Minimaal	Maximaal	totaal	Informatiemateriaal: -ontwerp -druk - verspreiding (2000 stuks)	45.000 (3x 15.000)	60.000 (3x 20.000)	120 (3x40)	Prijs: plaquette (3 x)	3000 (3x 1000)	6000(3x2000)	20	Ontwikkelen informatiemateriaal -reglement			40	Bijeenkomsten jury			60 (3x20)	Uitreiking - voorbereiden - pers			30 (3x10)
	Externe kosten		Uren intern																																			
	Minimaal	Maximaal	totaal																																			
Informatiemateriaal: -ontwerp -druk - verspreiding (2000 stuks)	45.000 (3x 15.000)	60.000 (3x 20.000)	120 (3x40)																																			
Prijs: plaquette (3 x)	3000 (3x 1000)	6000(3x2000)	20																																			
Ontwikkelen informatiemateriaal -reglement			40																																			
Bijeenkomsten jury			60 (3x20)																																			
Uitreiking - voorbereiden - pers			30 (3x10)																																			
Taken/verantw. contactpersonen	<p>- Tweejaarlijkse voordracht van POP-projecten - (evt) Bijdrage juryrapport</p>																																					

10. Brochure resultaten POP-2

Activiteit	Uitgave brochure met daarin x-aantal (ongeveer 15) succesvolle projecten die representatief zijn voor het POP-2 programma. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de genomineerden voor de verkiezing 'POP-project van het jaar'. Keuze wordt gemaakt door Regiebureau POP in samenwerking met (aantal) POP-coördinatoren en medewerkers LNV-betaalorgaan. Oplage 2200 Nederlandstalige- 500 Engelstalige brochures. De brochure is bestemd voor alle direct betrokkenen uit de primaire doelgroep.																													
Fase																														
Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015																			
Uitvoering activiteit									X	X																				
Doelstelling	Kennis Het doel van de brochure is bekendheid te geven de resultaten van het POP programma.																													
Doelgroep	Primaire doelgroep - POP- coördinatoren, vertegenwoordigers LNV betaalorgaan - Maatschappelijk veld, (semi) overheden, belangengroepen - Betrokken bestuurders en politici Rijk en provincies																													
Verantwoordelijk	Regiebureau POP																													
Indicator	Aantal brochures dat is verspreid onder doelgroep																													
Streefwaarde	Minimale verspreiding van 2000																													
Begroting	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th rowspan="2"></th> <th colspan="2">Externe kosten</th> <th>Uren intern</th> </tr> <tr> <th>Minimaal</th> <th>Maximaal</th> <th>totaal</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Productie brochure Inclusief redactie/vormgeving</td> <td style="text-align: center;">25.000</td> <td style="text-align: center;">35.000</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Vorbereiding</td> <td></td> <td></td> <td style="text-align: center;">200</td> </tr> <tr> <td>Verzending</td> <td></td> <td></td> <td style="text-align: center;">20</td> </tr> </tbody> </table>												Externe kosten		Uren intern	Minimaal	Maximaal	totaal	Productie brochure Inclusief redactie/vormgeving	25.000	35.000		Vorbereiding			200	Verzending			20
	Externe kosten		Uren intern																											
	Minimaal	Maximaal	totaal																											
Productie brochure Inclusief redactie/vormgeving	25.000	35.000																												
Vorbereiding			200																											
Verzending			20																											
Taken/verantw. contactpersonen	<ul style="list-style-type: none"> - Bijdragen aan keuze projecten - Decentrale verspreiding brochures 																													

A. Media/ persbenadering landelijke/lokale pers

Activiteit	<p>Centraal en decentraal betrekken van media/ pers bij belangrijke gebeurtenissen gedurende POP-2-periode. Te denken valt aan persaandacht bij start, tussenresultaat en/of einde van een POP- project of bijzondere samenwerkingsverbanden, doelgroepen, en uitvoerders (bv.zorgboerderijen).</p> <p>Centraal: landelijke pers/ media wordt benaderd door LNV Directie Voorlichting (in samenwerking met Dienst Regelingen en Regiebureau POP) voor landelijke gebeurtenissen en/of ondernemersgerichte maatregelen die via het LNV-loket lopen.</p> <p>Decentraal: Lokale en regionale pers wordt benaderd voor gebiedsgerichte maatregelen die via de provinciale programma's lopen. Van persberichten met betrekking tot POP wordt decentraal een archief bijgehouden.</p>																						
Fase																							
Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015												
Uitvoering activiteit		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X												
Doelstelling	<p>Kennis Doelgroep informeren over het POP programma Houding Doelgroep vindt het belangrijk dat EU, Rijk en provincies plattelandsontwikkeling ondersteunen</p>																						
Doelgroep	<p>Secundaire doelgroep: -Burger (brede publiek)</p>																						
Verantwoordelijk	<p>Centraal: Directie Voorlichting LNV (ism RBPOP en DR) Decentraal: POP- coördinatoren (delegeren naar Voorlichtingsafdelingen provincies)</p>																						
Indicator	<p>Totaal aantal geplaatste persberichten met daarin aandacht voor POP</p>																						
Streefwaarde	<p>Minimaal 5 persberichten per jaar (totaal)</p>																						
Begroting	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 50%;"></th> <th colspan="2" style="text-align: center;">Externe kosten</th> <th style="text-align: center;">Uren intern</th> </tr> <tr> <th></th> <th style="text-align: center;">Minimaal</th> <th style="text-align: center;">Maximaal</th> <th></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Redactie (meeschrijven) persberichten</td> <td></td> <td></td> <td style="text-align: center;">100</td> </tr> </tbody> </table>												Externe kosten		Uren intern		Minimaal	Maximaal		Redactie (meeschrijven) persberichten			100
	Externe kosten		Uren intern																				
	Minimaal	Maximaal																					
Redactie (meeschrijven) persberichten			100																				
Taken/verantw. contactpersonen	<p>- POP-coördinatoren (laten) benaderen lokale/ regionale media/ pers bij bijzondere POP-2-aangelegenheden</p>																						

B. Informatieborden bij projecten

Activiteit	<p>Bij alle fysieke POP-projecten wordt een informatieplaquette of informatiebord geplaatst waaruit blijkt dat het project mogelijk wordt gemaakt dankzij EU-subsidie. Dit is verplicht gesteld vanuit Brussel (uitvoeringsverordening bijlage 6, artikel 2.2).</p> <p>Vereiste voor het plaatsen van een informatieplaquette: Wanneer een concrete actie in het kader van het programma voor plattelandsontwikkeling leidt tot een investering (bijvoorbeeld in een landbouw- of voedingsmiddelenbedrijf) waarvan de totale kosten meer dan 50.000 euro bedragen, brengt de begunstigde een informatieplaquette aan conform EU-voorschriften. Ook bij de lokalen (gebouwen) van een in het kader van as 4 gefinancierde plaatselijke groep wordt een informatieplaquette aangebracht.</p> <p>Vereiste voor het plaatsen van een informatiebord: Bij infrastructurele voorzieningen waarvan de totale kosten meer dan 500.000 euro bedragen, wordt een informatiebord opgericht. Dit bord is ten minste verplicht tijdens de realisatiefase van het project. Begunstigde kan er na de realisatie van het project voor kiezen om het bord vijf jaar te laten staan (en te onderhouden), of het bord te vervangen door een informatieplaquette conform EU-voorschriften.</p> <p>Op de informatieborden en informatieplaquettes komen een beschrijving van het project/de concrete actie en de in artikel 3.1 (uitv.vo/ bijlage VI) genoemde elementen voor. Die elementen beslaan ten minste 25% van het oppervlak van het informatiebord of de informatieplaquette.</p> <p>De POP-coördinatoren van de provincies en de vertegenwoordigers van LNV-betalorgaan zijn verantwoordelijk voor het bekend maken van deze verplichtingen (zie bijlage 5 communicatieplan).</p>																								
Fase	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Jaar</th> <th>2005</th> <th>2006</th> <th>2007</th> <th>2008</th> <th>2009</th> <th>2010</th> <th>2011</th> <th>2012</th> <th>2013</th> <th>2014</th> <th>2015</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Uitvoering activiteit</td> <td></td> <td></td> <td>X</td> <td>X</td> <td>X</td> <td>X</td> <td>X</td> <td>X</td> <td>X</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Uitvoering activiteit			X	X	X	X	X	X	X		
Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015														
Uitvoering activiteit			X	X	X	X	X	X	X																
Doelstelling	<p>Kennis Doelgroep informeren over het POP programma Houding Doelgroep vindt het belangrijk dat EU, Rijk en provincies plattelandsontwikkeling ondersteunen</p>																								
Doelgroep	<p>Secundaire doelgroep -burger (brede publiek)</p>																								
Verantwoordelijk	<p>Prv loket: POP-coördinatoren van provincies LNV loket :Vertegenwoordigers van LNV-betalorgaan</p>																								
Indicator	<p>Nvt</p>																								
Streefwaarde	<p>Nvt</p>																								
Begroting	<table border="1"> <thead> <tr> <th></th> <th colspan="2">Externe kosten</th> <th>Uren intern</th> </tr> <tr> <th></th> <th>Minimaal</th> <th>Maximaal</th> <th></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Productie cdroms</td> <td>10.000</td> <td>15.000</td> <td>100</td> </tr> </tbody> </table>		Externe kosten		Uren intern		Minimaal	Maximaal		Productie cdroms	10.000	15.000	100												
	Externe kosten		Uren intern																						
	Minimaal	Maximaal																							
Productie cdroms	10.000	15.000	100																						
Taken/verantw. contactpersonen	<ul style="list-style-type: none"> - Opnemen verplichtingen in o.a. subsidievoorwaarden (zie bijlage 5 communicatieplan) - Informatie (logo, slogan voorwaarden) zijn downloadbaar en op CDrom 33 beschikbaar 																								

C. Regionale TV

Activiteit	Om POP bij het brede publiek bekend te maken worden alle regionale (provinciale) tv zenders benaderd voor een uitzending over plattelandsontwikkeling waarbij (ook) aandacht wordt besteed aan POP.										
Fase											
Jaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Uitvoering activiteit			X	X	X	X	X	X	X	X	X
Doelstelling	Kennis Doelgroep informeren over het POP programma Houding doelgroep wordt via tv uitzendingen op hoogte gebracht van POP en is zich bewust van invloed EU op NL platteland										
Doelgroep	Secundaire doelgroep -burger (brede publiek)										
Verantwoordelijk	POP- coördinatoren provincies										
Indicator	Aantal tv uitzendingen met aandacht voor POP										
Streefwaarde	Elke regionale tv zender zendt minimaal 1 uitzending over plattelandsontwikkeling uit voor 31 dec. 2013										
Begroting	Nvt (eventuele kosten voor Provincies)										
Taken/verantw. contactpersonen	- Contact leggen met regionale tv over mogelijkheden uitzending mbt POP-project										

Bijlage 3 Brusselse voorschriften

Deze voorschriften zijn verwerkt in het communicatieplan.

Bepalingen uit verordening (EG) nr. 1698/2005 inzake plattelandsontwikkeling

HOOFDSTUK II, VOORLICHTING EN PUBLICITEIT

Artikel 76

Voorlichting en publiciteit

1. De lidstaten dragen zorg voor de voorlichting en de publiciteit met betrekking tot de nationale strategische plannen, de programma's voor plattelandsontwikkeling en de bijdrage van de Gemeenschap.

Die voorlichting is gericht op het grote publiek. Zij heeft tot doel de rol van de Gemeenschap onder de aandacht te brengen en de bijstand van het ELFPO doorzichtig te maken.

2. De beheersautoriteit van het programma is als volgt verantwoordelijk voor de publiciteit over het programma:

- a) zij informeert de potentiële begunstigen, de beroepsorganisaties, de economische en sociale partners, de organisaties voor de bevordering van gelijke kansen voor mannen en vrouwen en de betrokken niet-gouvernementele organisaties, waaronder milieuorganisaties, over de door het programma geboden mogelijkheden en over de regels voor toegang tot financiering in het kader van het programma;
- b) zij informeert de begunstigen over de communautaire bijdrage;
- c) zij informeert het grote publiek over de rol die de Gemeenschap in de programma's speelt, en over de resultaten van de programma's.

Bepalingen uitvoeringsverordening behorend bij verordening (EG) nr 1698/2005

VOORLICHTING EN PUBLICITEIT

Artikel 58

1. Het programma voor plattelandsontwikkeling bevat een communicatieplan waarin het volgende is opgenomen:

- (a) de doeleinden en de doelgroepen;
- (b) inhoud en strategie van de communicatie en voorlichtingsmaatregelen, waarbij wordt aangegeven welke maatregelen moeten worden genomen;
- (c) de indicatieve begroting voor het communicatieplan;
- (d) de administratieve diensten of instanties die worden belast met de uitvoering van het communicatieplan;
- (e) de criteria die moeten worden gebruikt om de impact van de voorlichtings- en publiciteitsmaatregelen te evalueren uit het oogpunt van de doorzichtigheid en de bekendheid met de programma's voor plattelandsontwikkeling en met de rol die de Gemeenschap speelt.

2. Het voor voorlichting en publiciteit bestemde bedrag kan deel uitmaken van de component technische bijstand van het programma voor plattelandsontwikkeling.

3. Nadere bepalingen over de voorlichting en publiciteit worden vastgesteld in bijlage VI.

BIJLAGE VI
VOORLICHTING EN PUBLICITEIT OVER DE STEUN UIT HET ELFPO (ZOALS BEDOELD IN
ARTIKEL 58, LID 3)

1. Voorlichtingsmaatregelen gericht op potentiële begunstigen en op begunstigen

1.1. Voorlichtingsmaatregelen gericht op potentiële begunstigen

Met het oog op doorzichtigheid verspreidt de beheersautoriteit zo volledig mogelijke informatie over de financieringsmogelijkheden die worden geboden door de gezamenlijke steun van de Gemeenschap en de lidstaat in het kader van het programma voor plattelandsontwikkeling. Daartoe zorgt de beheersautoriteit ervoor dat het programma voor plattelandsontwikkeling, inclusief bijzonderheden over de financiële bijdragen uit het ELFPO, op ruime schaal bekend wordt gemaakt en wordt bezorgd aan alle belangstellenden die erom verzoeken. De beheersautoriteit verstrekt potentiële begunstigen duidelijke, gedetailleerde en actuele informatie met betrekking tot:

- (a) de administratieve procedures die moeten worden gevolgd om in aanmerking te komen voor financiering in het kader van het programma voor plattelandsontwikkeling;
- (b) de procedures voor het onderzoek van financieringsaanvragen;
- (c) de subsidiabiliteitsvoorwaarden en/of de criteria voor de selectie van de te financieren projecten en voor de evaluatie ervan;
- (d) de personen of contactpunten op nationaal, regionaal of plaatselijk niveau bij wie of waar uitleg kan worden verkregen over de wijze waarop het programma voor plattelandsontwikkeling functioneert, en over de criteria voor de selectie en de evaluatie van concrete acties.

De beheersautoriteit zorgt ervoor dat bij de op potentiële begunstigen gerichte voorlichtingsmaatregelen instanties worden betrokken die als doorgeefluik kunnen fungeren, en met name:

- (a) plaatselijke en regionale overheden;
- (b) beroepsorganisaties;
- (c) economische en sociale partners;
- (d) niet-gouvernementele organisaties, in het bijzonder organisaties die de gelijkheid van mannen en vrouwen bevorderen, en milieubeschermingsorganisaties;
- (e) informatiecentra over Europa;
- (f) de vertegenwoordiging van de Commissie in de lidstaat.

De beheersautoriteit informeert potentiële begunstigen over de in punt 2.1 voorgeschreven bekendmaking.

1.2. Voorlichtingsmaatregelen gericht op begunstigen

De beheersautoriteit zorgt ervoor dat de begunstigen in de kennisgeving van de toekenning van de steun wordt meegedeeld dat de actie wordt gefinancierd in het kader van een door het ELFPO medegefinancierd programma voor plattelandsontwikkeling en om welke prioritaire as van dat programma het gaat.

2. Voorlichtings- en publiciteitsmaatregelen gericht op het grote publiek

De beheersautoriteit van het programma voor plattelandsontwikkeling en de begunstigen doen al het nodige om in overeenstemming met deze verordening te zorgen voor op het grote publiek gerichte voorlichting en publiciteit met betrekking tot de maatregelen die in het kader van het programma voor plattelandsontwikkeling worden gefinancierd.

2.1. Verantwoordelijkheden van de beheersautoriteit

De beheersautoriteit informeert het grote publiek over de goedkeuring van het programma voor plattelandontwikkeling door de Commissie, over de bijwerkingen van het programma, over de belangrijkste resultaten die bij de uitvoering van het programma worden geboekt, en over de afsluiting van het programma.

Vanaf 2008 wordt door de beheersautoriteit ten minste jaarlijks, elektronisch of anderszins, bekendgemaakt een lijst van de begunstigden die steun ontvangen in het kader van het programma voor plattelandontwikkeling, de namen van de betrokken concrete acties en de voor die acties toegekende bedragen aan overheidssteun.

De voorlichtingsmaatregelen worden door de beheersautoriteit uitgevoerd met gebruikmaking van alle media op het passende territoriale niveau. Zij omvatten onder meer communicatiecampagnes, publicaties op papier en in elektronische vorm en het gebruik van enig ander als geschikt beschouwd medium.

Van de maatregelen om het grote publiek voor te lichten maken de in punt 3.1 genoemde elementen deel uit.

2.2. Verantwoordelijkheden van de begunstigden

Wanneer een concrete actie in het kader van het programma voor plattelandontwikkeling leidt tot een investering (bv. in een landbouw- of voedingsmiddelenbedrijf) waarvan de totale kosten meer dan 50.000 EUR bedragen, brengt de begunstigde een informatieplaquette aan.

Bij infrastructuurvoorzieningen waarvan de totale kosten meer dan 500.000 EUR bedragen, wordt een informatiebord opgericht.

Ook bij de lokalen van een in het kader van as 4 gefinancierde plaatselijke groep wordt een informatieplaquette aangebracht.

Op de informatieborden en informatieplaquettes komen een beschrijving van het project/de concrete actie en de in punt 3.1 genoemde elementen voor. Die elementen beslaan ten minste 25% van het oppervlak van het informatiebord of de informatieplaquette.

3. Technische kenmerken van voorlichtings- en publiciteitsacties

3.1. Slagzin en logo

Van elke voorlichtings- en publiciteitsactie maken de volgende elementen deel uit: De Europese vlag volgens de in punt 4 vermelde grafische normen samen met de volgende tekst om de rol van de Gemeenschap uit te leggen:

"Europees Landbouwfonds voor Plattelandontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland".

Voor in het kader van de as Leader gefinancierde acties en maatregelen, tevens het Leader-logo.

3.2. Voorlichtings- en communicatiemateriaal

Op de titelpagina van publicaties (zoals brochures, folders en nieuwsbrieven) en op aanplakbiljetten over maatregelen en acties die worden medegefinancierd door het ELFPO, moet de deelneming door de Gemeenschap duidelijk zijn vermeld en moet het embleem van de Gemeenschap zijn aangebracht als ook het nationale of regionale embleem is gebruikt. Publicaties moeten verwijzingen bevatten naar de instantie die verantwoordelijk is voor de informatie-inhoud, en naar de beheersautoriteit die is aangewezen voor de uitvoering van het betrokken programma.

Voor informatie die beschikbaar wordt gesteld met elektronische middelen (websites, databases voor potentiële begunstigden) of in de vorm van audiovisueel materiaal, is het eerste streepje van overeenkomstige toepassing. Bij de opstelling van het communicatieplan moet terdege aandacht worden geschonken aan nieuwe technologieën die een snelle en doelmatige verspreiding van informatie mogelijk maken en een dialoog met het grote publiek vergemakkelijken.

Websites over het ELFPO moeten:

- ten minste op de thuispagina melding maken van de bijdrage van het ELFPO;

- een hyperlink naar de website over het ELFPO van de Commissie bevatten.

4. Grondregels voor de opbouw van het embleem en aanwijzingen voor de genormaliseerde kleuren

4.1. Europese vlag

Symboolbeschrijving

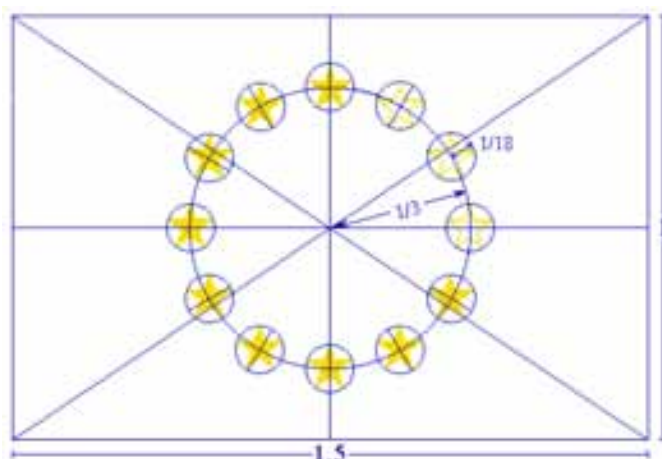
Tegen een azuurblauwe achtergrond vormen twaalf gouden sterren een cirkel, die de eenheid van de Europese volkeren voorstelt. Het aantal sterren is onveranderlijk vastgesteld op 12, omdat dit getal het symbool is van volmaaktheid en volledigheid.

Bij projecten die worden gefinancierd uit het ELFPO, moet onder de Europese vlag de naam van dit Fonds staan.

Heraldische beschrijving

Een cirkel van twaalf vijfpuntige gouden sterren, waarvan de punten elkaar niet raken, tegen een azuurblauwe achtergrond.

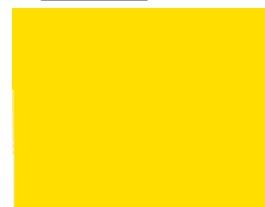
Geometrische beschrijving

PANTONE REFLEX BLUE

PANTONE YELLOW

Het embleem heeft de vorm van een rechthoek waarvan de lange zijde gelijk is aan anderhalve keer de korte zijde (verhouding 3:2). Twaalf gouden sterren, op regelmatige afstanden geplaatst, vormen een onzichtbare cirkel waarvan het middelpunt op het snijpunt van de diagonalen van de rechthoek ligt. De straal van de cirkel is gelijk aan een derde van de korte zijde van de rechthoek. Elk van de vijfpuntige sterren is in een onzichtbare cirkel gevat, waarvan de straal gelijk is aan 1/18e van de korte zijde van de rechthoek. Alle sterren zijn verticaal geplaatst, d.w.z. dat één punt naar boven is gericht en de twee onderste punten op een onzichtbare lijn rusten die loodrecht op de korte zijde van de rechthoek staat. De sterren bevinden zich op de cirkel zoals de cijfers op de wijzerplaat van een horloge. Het aantal sterren blijft onveranderlijk.

Kleurenregel

Het embleem is samengesteld uit de volgende kleuren:

PANTONE REFLEX BLUE voor het oppervlak van de rechthoek en **PANTONE YELLOW** voor de sterren. Het internationale kleurensysteem van **PANTONE** is overal beschikbaar en gemakkelijk te gebruiken door niet-professionals.

Vierkleurendruk:

Een combinatie van de twee standaardkleuren van de vierkleurendruk is niet mogelijk. De vereiste kleuren moeten op basis van de vier beschikbare kleuren worden aangemaakt. Voor

PANTONE YELLOW kan 100% "Process Yellow" worden gebruikt. Door 100% "Process Cyan" te mengen met 80% "Process Magenta" wordt een blauwe kleur verkregen die **PANTONE REFLEX BLUE** zeer dicht benadert.

Internet

PANTONE REFLEX BLUE komt in het webpalet overeen met de kleur RGB:0/0/153 (hexadecimaal: 000099) en **PANTONE YELLOW** met de kleur RGB:255/204/0 (hexadecimaal: FFCC00).

Afdruk in één kleur

Wanneer alleen met zwart kan worden gewerkt, worden zwarte sterren tegen een witte achtergrond in een zwart omliggende rechthoek gezet.

Wanneer geen geel beschikbaar is, maar wel blauw (Reflex Blue uiteraard), worden de sterren in negatief wit op een achtergrond van 100% Reflex Blue geplaatst.

Afdruk op gekleurde achtergrond

Het embleem wordt bij voorkeur tegen een witte achtergrond afgedrukt. Achtergronden met verschillende kleuren of met kleuren die niet bij het blauw passen, moeten worden vermeden. Wanneer een gekleurde achtergrond onvermijdelijk is, moet de rechthoek met een wit kader worden omgeven waarvan de breedte gelijk is aan 1/25e van de korte zijde van de rechthoek.

4.2. Leader-logo

Bijlage 4 Uitwerking Uitvoeringsverordening

artikel Uitvoeringsverordening Bijlage VI: Voorlichting en publiciteit over de steun uit het ELFPO		Verantw.	Middel
Bijlage VI, art 1.1	<p>Voorlichtingsmaatregelen gericht op potentiële begunstigen: De beheersautoriteit verstrekt potentiële begunstigen duidelijke, gedetailleerde en actuele informatie met betrekking tot:</p> <p>a) de administratieve procedures die moeten worden gevolgd om in aanmerking te komen voor financiering in het kader van het programma voor plattelandsontwikkeling; b) de procedures voor het onderzoek van financieringsaanvragen; c) de subsidiabiliteitsvoorwaarden en/of de criteria voor de selectie van de te financieren projecten en voor de evaluatie ervan; d) de personen of contactpunten op nationaal, regionaal of plaatselijk niveau bij wie of waar uitleg kan worden verkregen over de wijze waarop het programma voor plattelandsontwikkeling functioneert, en over de criteria voor de selectie en de evaluatie van concrete acties.</p> <p>De beheersautoriteit zorgt ervoor dat bij de op potentiële begunstigen gerichte voorlichtingsmaatregelen instanties worden betrokken die als doorgeefluik kunnen fungeren, en met name:</p> <p>(a) plaatselijke en regionale overheden; (b) beroepsorganisaties; (c) economische en sociale partners; (d) niet-gouvernementele organisaties, in het bijzonder organisaties die de gelijkheid van mannen en vrouwen bevorderen, en milieubeschermingsorganisaties; (e) informatiecentra over Europa (f) de vertegenwoordiging van de Commissie in de lidstaat.</p> <p>De beheersautoriteit informeert potentiële begunstigen over de in punt 2.1 voorgeschreven bekendmaking.</p>	DR/ Prv's (ism DLG) ⁴	- website - schriftelijk infomateriaal
Bijlage VI, art 1.2	<p>Voorlichtingsmaatregelen gericht op begunstigen: De beheersautoriteit zorgt ervoor dat de begunstigen in de kennisgeving van de toekenning van de steun wordt meegedeeld dat de actie wordt gefinancierd in het kader van een door het ELFPO medegefinancierd programma voor plattelandsontwikkeling en om welke prioritaire as van dat programma het gaat.</p>	DR / Prv's (ism DLG)	-beschikking
Bijlage VI, art 2	<p>Voorlichtings- en publiciteitsmaatregelen gericht op het grote publiek: De beheersautoriteit van het programma voor plattelandsontwikkeling en de begunstigen doen al het nodige om in overeenstemming met deze verordening te zorgen voor op het grote publiek gerichte voorlichting en publiciteit met betrekking tot de maatregelen die in het kader van het programma voor plattelandsontwikkeling worden</p>	Rb-POP	Communicatie Plan POP-2 (div. acties)

⁴ Provincies zijn leidend en verantwoordelijk: DLG zorgt ism Regiebureau POP dat informatie geleverd wordt (zie Bijlage 5 communicatieplan)

artikel Uitvoeringsverordening Bijlage VI: Voorlichting en publiciteit over de steun uit het ELFPO		Verantw.	Middel
	gefinancierd.		
Bijlage VI, art 2.1	<p>Verantwoordelijkheden van de beheersautoriteit</p> <p>De beheersautoriteit informeert het grote publiek over de goedkeuring van het programma voor plattelandsontwikkeling door de Commissie, over de bijwerkingen van het programma, over de belangrijkste resultaten die bij de uitvoering van het programma worden geboekt, en over de afsluiting van het programma.</p> <p>Vanaf 2008 wordt door de beheersautoriteit ten minste jaarlijks, elektronisch of anderszins, bekendgemaakt een lijst van de begunstigen die steun ontvangen in het kader van het programma voor plattelandsontwikkeling, de namen van de betrokken concrete acties en de voor die acties toegekende bedragen aan overheidssteun.</p> <p>De voorlichtingsmaatregelen worden door de beheersautoriteit uitgevoerd met gebruikmaking van alle media op het passende territoriale niveau. Zij omvatten onder meer communicatiecampagnes, publicaties op papier en in elektronische vorm en het gebruik van enig ander als geschikt beschouwd medium.</p> <p>Van de maatregelen om het grote publiek voor te lichten maken de in punt 3.1 genoemde elementen deel uit. (verklaring in aanvraagformulier opnemen).</p>	<p>Rb-POP</p> <p>LNV/JZ</p> <p>DR/ Prv's (ism DLG)</p>	<p>Communicatie Plan POP-2 (div. acties)</p> <p>LNV-website (www.minlnv.nl/publicaties/wob/verzoeken)</p> <p>Als voorwaarde melden op/in:</p> <ul style="list-style-type: none"> - website - schriftelijk infomateriaal - beschikking - aanvraagform
Bijlage VI, art 2.2 ⁴	<p>Verantwoordelijkheden van de begunstigen</p> <p>Wanneer een concrete actie in het kader van het programma voor plattelandsontwikkeling leidt tot een investering (bv. in een landbouw- of voedingsmiddelenbedrijf) waarvan de totale kosten meer dan 50.000 EUR bedragen, brengt de begunstigde een informatieplaquette aan. Bij infrastructuurvoorzieningen waarvan de totale kosten meer dan 500.000 EUR bedragen, wordt een informatiebord opgericht.</p> <p>Ook bij de lokalen (gebouwen) van een in het kader van as 4 gefinancierde plaatselijke groep wordt een informatieplaquette aangebracht.</p> <p>Op de informatieborden en informatieplaquettes komen een beschrijving van het project/de concrete actie en de in punt 3.1 genoemde elementen voor. Die elementen beslaan ten minste 25% van het oppervlak van het informatiebord of de informatieplaquette.</p>	<p>DR/ Prv's (ism DLG)</p> <p>Rb-POP</p>	<p>Als voorwaarde melden op/in:</p> <ul style="list-style-type: none"> - website - schriftelijk infomateriaal - beschikking <p>- Voorschriften op cdrom</p>

artikel Uitvoeringsverordening Bijlage VI: Voorlichting en publiciteit over de steun uit het ELFPO		Verantw.	Middel
Bijlage VI, art 3.1	<p>Technische kenmerken van voorlichtings- en publiciteitsacties</p> <p>Slagzin en logo Van elke voorlichtings- en publiciteitsactie maken de volgende elementen deel uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De Europese vlag volgens de in artikel 4 vermelde grafische normen samen met de volgende tekst om de rol van de Gemeenschap uit te leggen: "Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland". - Voor in het kader van de as Leader gefinancierde acties en maatregelen, tevens het Leader-logo. 	DR/ Prv's (ism DLG) Rb-POP	Als voorwaarde melden op/in: - website - schriftelijk infomateriaal - beschikking - Voorschriften op cdrom
Bijlage VI, art 3.2	<p>Voorlichtings- en communicatiemateriaal</p> <ul style="list-style-type: none"> - Op de titelpagina van publicaties (zoals brochures, folders en nieuwsbrieven) en op aanplakbiljetten over maatregelen en acties die worden medegefinancierd door het ELFPO, moet de deelneming door de Gemeenschap duidelijk zijn vermeld en moet het embleem van de Gemeenschap zijn aangebracht als ook het nationale of regionale embleem is gebruikt. Publicaties moeten verwijzingen bevatten naar de instantie die verantwoordelijk is voor de informatie-inhoud, en naar de beheersautoriteit die is aangewezen voor de uitvoering van het betrokken programma. - Voor informatie die beschikbaar wordt gesteld met elektronische middelen (websites, databases voor potentiële begunstigden) of in de vorm van audiovisueel materiaal, is het eerste streepje van overeenkomstige toepassing. Bij de opstelling van het communicatieplan moet terdege aandacht worden geschonken aan nieuwe technologieën die een snelle en doelmatige verspreiding van informatie mogelijk maken en een dialoog met het grote publiek vergemakkelijken. <p>Websites over het ELFPO moeten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ten minste op de thuispagina melding maken van de bijdrage van het ELFPO; - een hyperlink naar de website over het ELFPO van de Commissie bevatten. 	DR/ Prv's (ism DLG) Rb-POP	Als voorwaarde melden op/in: - website - schriftelijk infomateriaal - beschikking Voorschriften op cdrom
Bijlage VI, art 4	Voorschriften vlag/ logo, kleuren (zie uitvoeringsvo. bijlage 3 van communicatieplan)	Rb-POP	Voorschriften op cdrom

Bijlage 5 Checklist Loketten.

Checklist Loketten: communicatieverplichtingen POP2

In dit document worden de verplichtingen vanuit communicatie en voorlichting, waar de loketten (LNV-loket en provinciale loketten) direct mee te maken hebben, nader uitgewerkt. Per onderdeel wordt aangegeven wat verplicht is. Het is een nadere uitwerking van het Communicatieplan (bijlage 1, 3 en 4).

Als 'front office' informeren Het LNV-loket van Dienst Regelingen en de provinciale loketten de potentiële eindbegunstigden over de mogelijkheden en randvoorwaarden van het POP-programma. Tevens faciliteren zij bij de eventuele subsidieaanvraag. De communicatie op maatregelniveau valt onder de verantwoordelijkheid van de provincies (loketten) en Dienst Regelingen (via Het LNV-Loket).

Bij de frontoffice is beschikbaar:

1. Website
2. Schriftelijk Informatiemateriaal
3. Aanvraagformulieren

(Telefonische informatie)

De DLG en DR functioneren tevens als back-office. Dienst Landelijk Gebied (DLG) is het centrale betaalorgaan voor POP2 en richt zich met name op de betaling van de gebiedsgerichte maatregelen van het POP (as 3 en 4). Directie Regelingen is zg. '*delegated body*' van DLG en houdt zich met name bezig met de betalingen van de ondernemersgerichte maatregelen van het POP (as 1 en 2). Beide partijen toetsen op EU-conformiteit.

In samenwerking met de backoffice is beschikbaar:

4. Beschikkingen met bijbehorende voorwaarden voor de uitvoering van het project/activiteit
5. Cd-rom met voorwaarden, logo en slogan

Als eerste is een **checklist** opgenomen die provincies, Dienst Regelingen en Dienst Landelijk Gebied kunnen gebruiken om te 'checken' of men aan alle verplichtingen heeft voldaan. Daarna volgt een uitgebreide **uitwerking** van de verschillende onderdelen: wat wordt precies met het voorschrift bedoeld, wie levert het materiaal aan, welke artikelen van de uitvoeringsverordening (bijlage 3/ communicatieplan) zijn van toepassing etcetera.

Checklist

1. Website: wat moet op de website over POP?

Provincies:

- Algemene informatie over het POP-programma;
- Informatie op maatregelniveau over door betreffende provincie opengestelde POP-maatregelen;
- Informatie over administratieve procedures bij aanvraag;
- Melden subsidiabiliteitsvoorwaarden bij toekenning steun (openbaarmaking persoonsgegevens, plaatsen informatiebord, verplicht gebruik logo/ slogan e.d., gegevens leveren ten behoeve van provinciale website);
- Inhoud CD-roms met subsidiabiliteitsvoorwaarden is downloadbaar;
- Contactgegevens centrale provinciale loket en regionale provinciale loketten;
- Links naar andere websites;
- Overzicht van lopende POP-projecten in de provincie;
- Digitale/ downloadbare aanvraagformulieren.

Het LNV-loket:

- Tekst algemene informatie over het POP-programma;
- Informatie op maatregelniveau over door LNV of door provincies (indien DR uitvoerder hiervan is) opengestelde POP-maatregelen;
- Informatie over administratieve procedures bij aanvraag;
- Melden subsidiabiliteitsvoorwaarden bij toekenning steun (openbaarmaking persoonsgegevens, plaatsen informatiebord, verplicht gebruik logo/ slogan e.d.);
- Inhoud CD-roms met subsidiabiliteitsvoorwaarden downloadbaar;
- Contactgegevens Het LNV-loket;
- Links naar andere websites;
- Digitale/ downloadbare aanvraagformulieren.

2. Schriftelijk informatiemateriaal

Met schriftelijk informatiemateriaal wordt bedoeld: brochures en/of ander *algemeen* informatiemateriaal mbt POP.

Provincies:

- Algemene informatie over het POP-programma;
- Informatie op maatregelniveau over door betreffende provincie opengestelde POP-maatregelen;
- Informatie over administratieve procedures bij aanvraag;

- Melden subsidiabiliteitsvoorwaarden bij toekenning steun (openbaarmaking persoonsgegevens, plaatsen informatiebord, verplicht gebruik logo/ slogan e.d., gegevens leveren tbv prv website);
- Contactgegevens centrale provinciale loket en regionale prv loketten;
- Links naar relevante websites.

Het LNV-loket:

- Algemene informatie over het POP-programma;
- Informatie op maatregelniveau over door LNV of door provincies (indien DR uitvoerder hiervan is) opengestelde POP-maatregelen;
- Informatie over administratieve procedures bij aanvraag;
- Melden subsidiabiliteitsvoorwaarden bij toekenning steun (openbaarmaking persoonsgegevens, plaatsen informatiebord, verplicht gebruik logo/ slogan e.d.);
- Contactgegevens LNV-loket;
- Links naar relevante websites.

3. Aanvraagformulieren

Provincies/Het LNV-loket:

- Aanvraagformulieren zijn digitaal en schriftelijk beschikbaar.

Provincies en DR zorgen (in overleg met DLG) dat de volgende informatie op de aanvraagformulieren komt:

- Verklaring akkoord openbaarmaking persoonsgegevens.

4. Beschikking met voorwaarden

Provincies/ Het LNV-loket (DR) zorgen dat in beschikkingen de volgende informatie wordt opgenomen:

- Bijdrage uit ELFPO/POP plus bijbehorende as waar project uit gefinancierd is;
- Belangrijkste voorwaarden bij toekenning steun (openbaarmaking persoonsgegevens, plaatsen informatiebord, verplicht gebruik logo/ slogan e.d.). Voor provincies geldt als extra voorwaarde voor beschikking: gegevens leveren tbv prv website.

5. CD-rom met uitwerking voorwaarden

Het Regiebureau POP zorgt voor CD-roms met subsidiabiliteitsvoorwaarden met betrekking tot voorlichting en communicatie.

Provincies/ Het LNV-loket (DR):

- CD-roms worden, indien relevant, bij de beschikking geleverd aan de aanvrager;
- Inhoud CD-roms is ook beschikbaar/ downloadbaar via websites van loketten.

Uitwerking Checklist

1a. Website/provincie	Toelichting
- Algemene informatie over het POP-programma	Tekst wordt geleverd door Regiebureau POP (inclusief voorschrift Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 3.2/ incl. opsomming alle opengestelde maatregelen met bijbehorend loket)
- Informatie op maatregelniveau over door betreffende provincie opengestelde POP-maatregelen	Beschrijven welke POP-maatregelen worden opengesteld door betreffende provincie met inbegrip van ter beschikking staande budgetten en (algemene en regelingsinhoudelijke) subsidievoorwaarden.
- Informatie over administratieve procedures bij aanvraag	Procesbeschrijving van aanvraagtraject met bijbehorende termijnen
- Subsidiabiliteitsvoorwaarden bij toekenning steun (openbaarmaking persoonsgegevens, plaatsen informatiebord, verplicht gebruik logo/slogan e.d., gegevens leveren voor prv website)	<p>Op de website moeten provincies de belangrijkste subsidiabiliteitsvoorwaarden voor voorlichting en communicatie bij toekenning steun melden:</p> <p><u>Openbaarmaking persoonsgegevens</u> (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 2.1) Melden dat bij toekenning uit POP de namen van begunstigden en de naam van concrete betrokken acties (naam project) en de voor de acties toegekende bedragen worden gepubliceerd op de LNV-site.</p> <p><u>Plaatsen informatieplaquette/informatiebord</u> (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 2.2) Informatieplaquette: bij een investering (bijvoorbeeld in een landbouw- of voedingsmiddelenbedrijf) waarvan de totale kosten meer dan 50.000 euro bedragen. Bij gebouwen van in het kader van as 4 gefinancierde Plaatselijke groep wordt ook een informatieplaquette aangebracht. Informatiebord: bij infrastructurele voorzieningen waarvan de totale kosten meer dan 500.000 euro bedragen.</p> <p><u>Verplicht gebruik logo/slogan e.d.</u> (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 3.1 en 3.2) Melden dat het verplicht is bij elke voorlichtings- en publiciteitsactie over het project de Europese vlag (logo) en de slogan van de EU te gebruiken. Voor de door Leader gefinancierde acties moet het Leader logo gebruikt worden, evenals de EU slogan. Publicaties moeten verwijzingen bevatten naar de instantie die verantwoordelijk is voor de informatie-inhoud (Provincie of LNV), en naar de beheersautoriteit die is aangewezen voor de uitvoering van het betrokken programma (LNV) <u>Provinciale POP-maatregelen: Gegevens voor provinciale website</u></p>

1a. Website/provincie	Toelichting
	In de voorwaarden melden dat begunstigde met projectgegevens (o.a. foto project, naam project, locatie, omschrijving project, bijdrage POP/ Totale projectkosten) op de website van de provincie komt te staan. De begunstigde levert hiervoor een digitale foto aan. Uitgezonderd projecten Programmabeheer.
Inhoud CD-roms met subsidiabiliteitsvoorwaarden downloadbaar	Bovenstaande subsidiabiliteitsvoorwaarden worden verder uitgewerkt op CD-rom door het Regiebureau POP. De partijen die de beschikking verzenden (provincies, DR), sturen deze CD-rom, indien relevant, met beschikking mee. De inhoud van deze CD-rom is ook te downloaden via de websites van de loketten.
Contactgegevens centrale provinciale loket en regionale provinciale loketten	Contactgegevens van centrale en (mits van toepassing) regionale loketten waar men voor POP-aanvraag terecht kan.
Links naar andere websites	Op de website van het provinciale loket moeten in ieder geval de volgende links worden opgenomen: www.regiebureau-pop.nl (Coördinerend bureau voor POP-programma waar men terecht kan voor algemene informatie over het POP) www.provincies.nl (toegang tot websites overige provincies) www.minlnv.nl/loket (Ministerie van LNV/ Ondernemersloket) www.ec.europa.eu/agriculture (EU pagina plattelandsontwikkeling) www.netwerk.platteland.nl (Nationaal plattelandsnetwerk (as 4)) www.minlnv.nl (beheersautoriteit van het Plattelandsontwikkelingsprogramma in Nederland)
Overzicht van lopende POP-projecten in betreffende provincie	De provincie publiceert op haar website de volgende informatie over de lopende en/of afgeronde POP-projecten: <ul style="list-style-type: none"> - Foto project - Naam project - Locatie - Korte omschrijving project (verwijzing naar eventuele website) - Bijdrage vanuit POP/ totale projectkosten In de beschikking met bijbehorende voorwaarden moet worden opgenomen dat de begunstigde deze informatie aan het provinciale loket levert. Uitgezonderd projecten Programmabeheer.
Digitale/ downloadbare aanvraagformulieren	Het aanvraagformulier dat de provincie gebruikt voor de POP-aanvragen moet digitaal/ downloadbaar op de website beschikbaar zijn (liefst ook mogelijkheid tot digitaal invullen).

1b. Website/ Het LNV-loket	Toelichting
- Algemene informatie over het POP-programma	Tekst wordt geleverd door Regiebureau POP (inclusief voorschrift Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 3.2/ incl. opsomming alle opengestelde maatregelen met bijbehorend loket)
- Informatie op maatregelniveau over de door LNV of door provincies (indien DR uitvoerder hiervan is) opengestelde POP-maatregelen;	Beschrijven welke POP-maatregelen door LNV worden opengesteld met inbegrip van ter beschikking staande budgetten en (algemene en regelingsinhoudelijke) subsidievoorwaarden. Verwijzing naar provinciale sites voor wat betreft provinciale regelingen.
- Informatie over administratieve procedures bij aanvraag	Procesbeschrijving van aanvraagtraject met bijbehorende termijnen
- Subsidiabiliteitsvoorwaarden bij toekenning steun (openbaarmaking persoonsgegevens, plaatsen informatiebord, verplicht gebruik logo/ slogan e.d.)	<p>Op de website dienen de belangrijkste subsidiabiliteitsvoorwaarden voor voorlichting en communicatie bij toekenning steun gemeld te worden:</p> <p><u>Openbaarmaking persoonsgegevens</u> (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 2.1) Melden dat bij toekenning uit POP de namen van begunstigden en de naam van concrete betrokken acties (naam project) en de voor de acties toegekende bedragen worden gepubliceerd op de LNV-site.</p> <p><u>Plaatsen informatieplaquette/informatiebord</u> (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 2.2) Informatieplaquette: bij een investering (bijvoorbeeld in een landbouw- of voedingsmiddelenbedrijf) waarvan de totale kosten meer dan 50.000 euro bedragen. Bij gebouwen van in het kader van as 4 gefinancierde Plaatselijke groep wordt ook een informatieplaquette aangebracht. Informatiebord: bij infrastructurele voorzieningen waarvan de totale kosten meer dan 500.000 euro bedragen.</p> <p><u>Verplicht gebruik logo/slogan e.d.</u> (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 3.1 en art 3.2) Melden dat het verplicht is bij elke voorlichtings- en publiciteitsactie over het project verplicht is de Europese vlag (logo) en de slogan van de EU te gebruiken. Voor de Leader gefinancierde acties moet het Leader logo gebruikt worden, evenals de EU slogan. Publicaties moeten verwijzingen bevatten naar de instantie die verantwoordelijk is voor de informatie-inhoud, en naar de beheersautoriteit die is aangewezen voor de uitvoering van het betrokken programma (LNV is beheersautoriteit voor het POP)</p> <p><u>Gegevens op titelpagina/website</u> (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 3.2) Melden dat op de titelpagina van publicaties (zoals brochures, folders en nieuwsbrieven,</p>

1b. Website/ Het LNV-loket	Toelichting
	posters, websites) of websites mbt POP-projecten moet de deelneming door de EU duidelijk zijn vermeld en moet het embleem van de EU zijn aangebracht als ook het nationale of regionale embleem is gebruikt. Publicaties moeten verwijzingen bevatten naar de instantie die verantwoordelijk is voor de informatie-inhoud, en naar de beheersautoriteit die is aangewezen voor de uitvoering van het betrokken programma (LNV is beheersautoriteit voor het POP Nelderland).
Inhoud CD-roms met subsidiabiliteitsvoorwaarden downloadbaar	Bovenstaande subsidiabiliteitsvoorwaarden worden verder uitgewerkt op CD-rom door het Regiebureau POP. De partijen die de beschikking verzenden (prv's DR), sturen deze CD-rom, indien relevant, met beschikking mee. De inhoud van deze CD-rom dient tevens downloadbaar te zijn op de websites van de loketten.
Contactgegevens Het LNV-loket	Contactgegevens van Het LNV-loket (0800 - 22 333 22) waar men met vragen omtrent de aanvraag terecht kan.
Links naar andere websites	Op de website van Het LNV- loket moeten in ieder geval de volgende links staan: www.regiebureau-pop.nl (Coördinerend bureau voor POP-programma waar men terecht kan voor algemene informatie over het POP) www.provincies.nl (toegang tot websites provincies voor doorverwijzing naar overige (gebiedsgerichte) POP-maatregelen) www.ec.europa.eu/agriculture (EU pagina plattelandsontwikkeling) www.netwerk.platteland.nl (Nationaal plattelandsnetwerk (as 4)) www.minlnv.nl (beheersautoriteit van het Plattelandsontwikkelingsprogramma in Nederland)
Digitale/ downloadbare aanvraagformulieren	Het aanvraagformulier dat voor de opengestelde POP maatregelen/ regelingen gebruikt wordt dient digitaal/ downloadbaar op de website beschikbaar te zijn. Bij het LNV-loket bestaat tevens mogelijkheid het formulier online in te vullen.

2a. Schriftelijk Infomateriaal/ provincie	Toelichting
Algemene informatie over het POP-programma	Tekst wordt geleverd door Regiebureau POP (inclusief voorschrift Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 3.2/ incl. opsomming alle opengestelde maatregelen met bijbehorend loket)
Informatie op maatregelniveau over door betreffende provincies opengestelde maatregelen	Beschrijven welke POP-maatregelen worden opgesteld in de betreffende provincie met inbegrip van ter beschikking staande budgetten en (algemene en regelingsinhoudelijke) subsidievoorwaarden.

2a. Schriftelijk Infomateriaal/ provincie	Toelichting
Informatie over administratieve procedures bij aanvraag	Procesbeschrijving van aanvraagtraject met bijbehorende termijnen
Melden subsidiabiliteitsvoorwaarden bij toekenning steun (openbaarmaking persoonsgegevens, plaatsen informatiebord, verplicht gebruik logo/ slogan e.d., gegevens leveren voor provinciale website);	<p>In het schriftelijk informatiemateriaal meldt de provincie de belangrijkste subsidiabiliteitsvoorwaarden voor voorlichting en communicatie bij toekenning steun:</p> <p><u>Openbaarmaking persoonsgegevens</u> (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 2.1) Melden dat bij toekenning uit POP de namen van begunstigen en de naam van concrete betrokken acties (naam project of omschrijving activiteit) en de voor de acties toegekende bedragen worden gepubliceerd op de LNV-site.</p> <p><u>Plaatsen informatieplaquette/informatiebord</u> (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 2.2) Informatieplaquette: bij een investering (bijvoorbeeld in een landbouw- of voedingsmiddelenbedrijf) waarvan de totale kosten meer dan 50.000 euro bedragen. Bij gebouwen van in het kader van as 4 gefinancierde Plaatselijke groep wordt ook een informatieplaquette aangebracht. Informatiebord: bij infrastructurele voorzieningen waarvan de totale kosten meer dan 500.000 euro bedragen.</p> <p><u>Verplicht gebruik logo/slogan e.d.</u> (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 3.1 en art 3.2) Melden dat het verplicht is bij elke voorlichtings- en publiciteitsactie over het project verplicht is de Europese vlag (logo) en de slogan van de EU te gebruiken. Voor de Leader gefinancierde acties moet het Leader logo gebruikt worden, evenals de EU slogan. Publicaties moeten verwijzingen bevatten naar de instantie die verantwoordelijk is voor de informatie-inhoud (provincie of LNV), en naar de beheersautoriteit die is aangewezen voor de uitvoering van het betrokken programma (LNV)</p> <p><u>Provinciale POP-maatregelen: Gegevens voor provinciale website</u> Melden dat begunstigde met projectgegevens (foto project, naam project, locatie, omschrijving project, bijdrage POP/ Totale projectkosten) op de website van de provincie komt te staan. De begunstigde levert hier een digitale foto voor aan. Uitgezonderd projecten Programmabeheer.</p>
Contactgegevens centrale provinciale loket en regionale prv loketten	Contactgegevens van centrale en (mits van toepassing) regionale loketten waar men voor POP-aanvraag terecht kan.

2a. Schriftelijk Infomateriaal/ provincie	Toelichting
Links naar relevante websites	<p>In de brochure met informatie over POP moeten in ieder geval de volgende websites vermeld staan:</p> <p>www.regiebureau-pop.nl (Coördinerend bureau voor POP-programma waar men terecht kan voor algemene informatie over het POP)</p> <p>www.provincies.nl (toegang tot websites overige provincies)</p> <p>www.minlnv.nl/loket (Ministerie van LNV/ Ondernemersloket)</p> <p>www.ec.europa.eu/agriculture (EU pagina plattelandsontwikkeling)</p> <p>www.netwerk.platteland.nl (Nationaal plattelandsnetwerk (as 4))</p> <p>www.minlnv.nl (beheersautoriteit van het Plattelandsontwikkelingsprogramma in Nederland)</p>

2b.Schriftelijk infomateriaal/LNV-loket	Toelichting
Algemene informatie over het POP-programma	Tekst wordt geleverd door Regiebureau POP (inclusief voorschrift Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 3.2/ incl. opsomming alle opengestelde maatregelen met bijbehorend loket)
Informatie op maatregelniveau over door LNV of door provincies (indien DR uitvoerder hiervan is) opengestelde POP-maatregelen	Beschrijven welke POP-maatregelen door LNV dan wel provincies worden opengesteld met inbegrip van ter beschikking staande budgetten en (algemene en regelingsinhoudelijke) subsidievoorwaarden. Het betreft hier maatregelen die door DR worden uitgevoerd.
Informatie over administratieve procedures bij aanvraag	Procesbeschrijving van aanvraagtraject met bijbehorende termijnen
Melden subsidiabiliteitsvoorwaarden bij toekenning steun (openbaarmaking persoonsgegevens, plaatsen informatiebord, verplicht gebruik logo/ slogan, gegevens leveren voor provinciale website)	<p>In het schriftelijk informatiemateriaal dienen de belangrijkste subsidiabiliteitsvoorwaarden voor voorlichting en communicatie bij toekenning steun gemeld te worden:</p> <p><u>Openbaarmaking persoonsgegevens</u> (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 2.1) Melden dat bij toekenning uit POP de namen van begunstigen en de naam van concrete betrokken acties (naam project) en de voor de acties toegekende bedragen worden gepubliceerd op de LNV-site.</p> <p><u>Plaatsen informatieplaque/ informatiebord</u> (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 2.2) Informatieplaque: bij een investering (bijvoorbeeld in een landbouw- of voedingsmiddelenbedrijf) waarvan de totale kosten meer dan 50.000 euro bedragen. Bij gebouwen van in het kader van as 4 gefinancierde Plaatselijke groep wordt ook een</p>

2b.Schriftelijk infomateriaal/LNV-loket	Toelichting
	<p>informatieplaquette aangebracht. Informatiebord: bij infrastructurele voorzieningen waarvan de totale kosten meer dan 500.000 euro bedragen. Verplicht gebruik logo/slogan e.d. (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 3.1 en art 3.2) Melden dat het verplicht is bij elke voorlichtings- en publiciteitsactie over het project verplicht is de Europese vlag (logo) en de slogan van de EU te gebruiken. Voor de Leader gefinancierde acties moet het Leader logo gebruikt worden, evenals de EU slogan. Publicaties moeten verwijzingen bevatten naar de instantie die verantwoordelijk is voor de informatie-inhoud, en naar de beheersautoriteit die is aangewezen voor de uitvoering van het betrokken programma (LNV is beheersautoriteit voor het POP).</p>
Contactgegevens LNV-loket	Contactgegevens van LNV-loket waar men met aanvraag terecht kan.
Links naar relevante websites	<p>In de brochure met informatie over POP moeten in ieder geval de volgende websites vermeld staan:</p> <p>www.regiebureau-pop.nl (Coördinerend bureau voor POP-programma waar men terecht kan voor algemene informatie over het POP)</p> <p>www.provincies.nl (toegang tot websites provincies voor doorverwijzing naar overige (gebiedsgerichte) POP-maatregelen)</p> <p>www.minlnv.nl/loket (Ministerie van LNV/ Ondernemersloket)</p> <p>www.ec.europa.eu/agriculture (EU pagina plattelandontwikkeling)</p> <p>www.netwerk.platteland.nl (Nationaal plattelandsnetwerk (as 4))</p> <p>www.minlnv.nl (beheersautoriteit van het Plattelandsontwikkelingsprogramma in Nederland)</p>

3. Aanvraagformulieren	Toelichting
Aanvraagformulieren zijn digitaal en schriftelijk beschikbaar	Bij provinciale (centrale en regionale) loketten en bij Het LNV-loket zijn aanvraagformulieren voor POP-maatregelen digitaal (downloadbaar van website) en schriftelijk beschikbaar.
Verklaring akkoord openbaarmaking persoonsgegevens	<p>(aanvinkbare)Verklaring opnemen in aanvraagformulier dat men akkoord is met het openbaar maken van de naam begunstigde, naam project, de toegekende bedragen (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 2.1)</p> <p>Van alle POP begunstigten worden deze gegevens op de website van LNV bekend gemaakt.</p>

3. Aanvraagformulieren	Toelichting
	Van alle POP-begunstigden van provinciale maatregelen worden deze gegevens ook op de betreffende provinciale sites geplaatst (inclusies foto project, naam project, locatie, omschrijving project, bijdrage POP/ totale projectkosten). De begunstigde levert hier een digitale foto voor aan. Uitgezonderd projecten Programmabeheer.

4. Beschikking met voorwaarden	Toelichting
Bijdrage uit ELFPO/POP plus bijbehorende as waar project uit gefinancierd is	In de toekenning van de steun (de beschikking) moet worden meegedeeld dat het project wordt gefinancierd in het kader van een door het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) medegefinancierd programma voor plattelandsontwikkeling (POP). Tevens wordt aangegeven uit welke prioritaire as het POP-bedrag komt (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 1.2).
<p>Belangrijkste voorwaarden bij toekenning steun (openbaarmaking persoonsgegevens, plaatsen informatiebord, verplicht gebruik logo/ slogan)</p> <p>Voor provinciale POP-maatregelen geldt extra voorwaarde voor beschikking: gegevens leveren tbv prv website</p>	<p>In beschikking (met bijbehorende voorwaarden) opnemen dat de volgende punten met betrekking tot communicatie en voorlichting verplicht zijn:</p> <p><u>Openbaarmaking persoonsgegevens</u> (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 2.1) Melden dat bij toekenning uit POP de namen van begunstigden en de naam van concrete betrokken acties (naam project) en de voor de acties toegekende bedragen worden gepubliceerd op de LNV-site.</p> <p><u>Plaatsen informatieplaque/ informatiebord</u> (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 2.2) Informatieplaque: bij een investering (bijvoorbeeld in een landbouw- of voedingsmiddelenbedrijf) waarvan de totale kosten meer dan 50.000 euro bedragen. Bij gebouwen van in het kader van as 4 gefinancierde Plaatselijke groep wordt ook een informatieplaque aangebracht. Informatiebord: bij infrastructurele voorzieningen waarvan de totale kosten meer dan 500.000 euro bedragen. Op de informatieborden en informatieplaketten komen een beschrijving van het project/de concrete actie en de in artikel 3.1 (uitv.vo/ bijlage VI) genoemde elementen voor. Die elementen beslaan ten minste 25% van het oppervlak van het informatiebord of de informatieplaque.</p> <p><u>Verplicht gebruik logo/slogan e.d.</u> (zie Uitvoeringsverordening: bijlage VI, art 3.1 en art 3.2)</p>

4. Beschikking met voorwaarden	Toelichting
	<p>Melden dat het verplicht is bij elke voorlichtings- en publiciteitsactie over het project de Europese vlag (logo) en de slogan van de EU te gebruiken. Voor de door Leader gefinancierde acties moet het logo van Leader worden gebruikt worden, evenals de EU slogan.</p> <p>Publicaties moeten verwijzingen bevatten naar de instantie die verantwoordelijk is voor de informatie-inhoud, en naar de beheersautoriteit die is aangewezen voor de uitvoering van het betrokken programma (LNV is beheersautoriteit voor het POP)</p> <p><u>Provinciale POP-maatregelen: Gegevens tbv provinciale website</u></p> <p>Melden dat begunstigde met projectgegevens (foto project, naam project, locatie, omschrijving project, bijdrage POP/ Totale projectkosten) op de website van de provincie komt te staan. De begunstigde levert een digitale foto aan. Uitzonderd projecten Programmabeheer.</p> <p>In de beschikking met bijbehorende voorwaarden moet worden opgenomen dat de begunstigde deze informatie aan het provinciale loket levert.</p>

5. CD-roms met uitwerking voorwaarden	Toelichting
CD-roms worden, indien relevant, bij beschikking geleverd	<p>Het Regiebureau streeft ernaar om in het voorjaar 2007 CD-roms met subsidiabiliteitsvoorwaarden met betrekking tot voorlichting en communicatie bij de partijen (die centraal staan voor de verzending van de beschikking) beschikbaar te hebben.</p> <p>Deze partijen zorgen ervoor dat de CD-roms, indien relevant, worden meegestuurd met de beschikking.</p>
Inhoud CD-roms met subsidiabiliteitsvoorwaarden downloadbaar	De eerder genoemde subsidiabiliteitsvoorwaarden worden verder uitgewerkt op CD-rom door het Regiebureau POP. De inhoud van deze CD-rom dient downloadbaar te zijn van websites van de loketten.

Bijlage 6 Lijst betrokken organisaties

ANWB
Bedrijfsbureau Laag Holland
BIC Netwerk
Biologica
Bond van Boerderijzuivelaars
Bosschap
CAH Dronten
Centrum voor landbouw en milieu
CHO Consultants
CUMELA Nederland
CSM Suiker
De Zeeuwse Vlegel
De Zonnehoeve Flevoland
Den Haneker
Dierenbescherming
ETC
Faculty of Spatial Sciences, Groningen University
Federatie Particulier Grondbezit
Food Valley
Gemeente Amsterdam dienst RO
Glaskracht Nederland
Groene Kenniscooperatie
Hoofdproductschap Akkerbouw
Innovatienetwerk Groene Ruimte en Agrocluster
Keeco Communicatie en onderzoek
Landschapsbeheer NL
Leader + Brabant
Leader+ Gelderland
Leader+ Hoogeland
Leader+ Kop van Noord Holland
Leader+ Oldambt Westerwolde
Leader+ Fryslân
Leader + De Waarden
Leader+ZHE
LLTB
LTO Nederland NL
LTO Noord
LVVK
NAJK
Natuurlijk Platteland Oost
Natuurmonumenten
Natuurvereniging Waterland
Nederlandse Bond voor Plattelandsvrouwen/
vrouwen van Nu
Nederlandse Melkveehouders Vakbond
Nederlandse Organisatie van
Pluimveehouders
Nederlandse vakbond van Pluimveehouders
Nederlandse Vakbond voor Varkenshouders
Nederlandse Zuivelorganisatie (NZO)

Partners Natuurlijk Platteland NL
platform agrologistiek
PNO Consultants
Prins in Communicatie
Productschap Diervoeders
Productschap Granen, Zaden, Peulvruchten
Productschap Vlees, Vee en eieren
Productschap Zuivel
Produktschap Tuinbouw
Prov. Landschappen
Regio Randstad
Recron
RU Groningen
SBB
Sociaal Economische Raad (SER)
SoPaG
Stadteland
Stichting meer bos in Nederland
stg Terecht Anders
Stichting Agro Keten Kennis
Stichting Beheer Natuur en Landelijk Gebied
Stichting Green Valley
Stichting Natuur en Milieu
Stichting Probos
Stichting Recreatie
Stimulus Programmamanagement
Streekeigen producten Nederland
Subsidiefocus
Suikerunie Dinteloord, dir. Agrarische Zaken
Talentum
Task Force Marktontwikkeling Biologische
Landbouw
Toer de Boer op
UvW
Vereniging Nederlandse
Pluimveeverwerkende
Industrie (nepluvi)
Vereniging van Bloemenveilingen in
Nederland
(VBN)
Vereniging van Kamers van Koophandel
Vereniging van Waterbedrijven in Nederland
(VEWIN)
VNG
Vogel, de Bureau
Vogelbescherming NL
Vrienden van het platteland
Vrienden van het platteland
Waterschap Peel en Maasvlei
WUR
Zij-actief
ZLTO

Bijlage 8: Verslagen Consultaties en informatiebijeenkomsten

Aantekeningen informatiebijeenkomst POP-2

Datum: Woensdag 7 december, 15.00-16.45 uur, Ministerie LNV, Recreatiezaal
Aanwezig: Rijk, provincies, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven, waterschappen (zie bijlage).

Doel van de bijeenkomst:

Het informeren van een brede groep betrokkenen over de nieuwe Europese plattelands-verordening Nr.1698/2005 en de tijdsplanning richting het nieuwe plattelandsprogramma (POP-2).

Opening en presentaties:

Na het openingswoord door Corné van Alphen (min LNV) is in twee presentaties uitgebreid ingegaan op de bepalingen en mogelijkheden van de plattelandsverordening en het traject dat betrokken partijen zullen bewandelen tot 1 januari 2007 (zie bijlagen).

Vragenronde:

Na de presentaties werd de genodigden gelegenheid gegeven tot het stellen van vragen. Deze vragen zijn hieronder uitgewerkt.

1. VNG- maakt zich zorgen over de betrokkenheid van de waterschappen en gemeenten bij het totstandkomen van de verschillende documenten:

Waterschappen zijn reeds betrokken, de betrokkenheid van gemeenten (VNG) verschilt per provincie. Bekeken wordt hoe die betrokkenheid verbeterd kan worden.

2. LTO- vraagt toelichting op de term wettelijk/ bovenwettelijk in As-2: wat is de norm die gehanteerd wordt?

Uitgangspunt is de normstelling in EU-regelgeving of eventueel nationale regelgeving. Bovenwettelijk betekent dan dat de maatregelen verder moeten gaan dan in die regelgeving is vastgelegd. Cross-compliance is een belangrijke voorwaarde voor de landbouw-milieumaatregelen in As-2. In het POP-2 programmadocument zal Nederland per as duidelijk aangeven aan welke eisen/ normen de initiatieven moeten voldoen.

3. LTO- vraagt of er duidelijkheid bestaat over de kostenderving m.b.t. groen/ blauwe diensten Groen/ blauwe diensten vallen onder As-2. Op grond van de verordening wordt vergoeding gebaseerd op inkomstenderving en gemaakte kosten. Daarbovenop kan er ook een vergoeding komen voor transactiekosten, waarschijnlijk tot maximaal 20 %. (in de uitvoeringsverordening die in januari door de EU gepresenteerd wordt zal nader worden vastgesteld wat onder transactiekosten wordt verstaan).

4. LTO- vraagt wat wordt gedaan met de inhoudelijke input van het NAJK, Productschappen en andere maatschappelijke organisaties?

Getracht wordt om, uitgaande van bestaande beleidsnota's, inbreng van maatschappelijke organisaties zo goed mogelijk mee te nemen in het opstellen van POP-2. Bij voorbaat is echter al zeker dat het niet zal lukken aan alle wensen te voldoen. Er zullen keuzes gemaakt moeten worden.

5. Staatsbosbeheer- vraagt wie er precies worden bedoeld met 'landbouwers en andere grondbezitters' in As-2?

Elke lidstaat moet aangeven in het programma welke groep (landbouwers of terreinbeherende organisaties) in aanmerking komt voor bepaalde maatregelen; dat wordt dus nader gespecificeerd in het programma.

6. Stichting Natuur en Milieu- vraagt onder welke as biologische landbouw valt?

Biologische landbouw kan gebruik maken van maatregelen onder verschillende assen. In As-1 kan gebruik worden gemaakt van bijvoorbeeld de maatregel 'deelname aan voedselkwaliteitsregelingen'. In As-2 valt biologische landbouw onder de vrijwillige agromilieumaatregelen. In het op te stellen plattelandsontwikkelingsprogramma wordt duidelijk welke maatregelen met POP-2-geld daadwerkelijk in Nederland gesubsidieerd kunnen worden.

7. Stichting "Vrienden van het platteland"- vraagt hoe we straks de burger daadwerkelijk denken te bereiken met het plattelandsontwikkelingsprogramma

Veel van de maatregelen kunnen (indirect) positief effect hebben voor burgers. Zo hebben burgers ook baat bij het ondersteunen van activiteiten door boeren op het gebied van natuur en milieubeheer. Vanaf 2007 zijn er volop mogelijkheden in As-4 van het POP-2. In deze LEADER-as staat de bottom-up benadering centraal; burgerinitiatieven worden daar ondersteund en verder ontwikkeld. In ILG-kader is afgesproken dat de lokale partijen en gemeenten in principe door de provincies bij het proces richting POP-2 worden betrokken en dat het Rijk samen met het Regie bureau de landelijke partijen bij de totstandkoming van POP-2 betreft. Kortom: het creëren van draagvlak onder de burgers behoort tot de regierol van de provincies.

9. Stichting Streekeigen Producten Nederland- vraagt hoe landelijke activiteiten, regionaal worden afgestemd en vice versa?

In het ILG (Investeringsbudget Landelijk Gebied) wordt het onderscheid gemaakt tussen gebiedsgericht beleid (regionaal) en ondernemersgerichte maatregelen (nationaal). Gebiedsgerichte zaken worden binnen het ILG opgepakt door de provincies. Ondernemersgerichte zaken vallen onder het Ondernemersprogramma (OP), waarvoor LNV in eerste instantie verantwoordelijkheid heeft, maar waarvan het de bedoeling is dat ook de provincies worden betrokken.

10. Stichting Steekeigen Producten Nederland- vraagt of er in het nieuwe programma ook nog verschillen kunnen bestaan in de POP-programma's van de provincies, zoals nu soms het geval was.

In de nieuwe situatie vanaf 1 januari 2007 hebben we één POP programma, dus in principe overal dezelfde mogelijkheden (in huidige situatie twee programma's). Dat laat onverlet dat binnen het door Brussel goedgekeurde kader van het POP er regionaal accentverschillen kunnen bestaan bijvoorbeeld door andere prioriteiten. In de Provinciale meerjarenprogramma's (pMJP's) worden inhoudelijke doelen geprogrammeerd. Dat kunnen ook doelen zijn die in het POP voorkomen; het is aan de provincies zelf om te bepalen welke maatregelen zij willen programmeren. Verschillen tussen provincies kunnen dus voorkomen.

11. Vogelbescherming – vraagt hoe Nederland -naast de verplichte percentages die de EU stelt per as- de financiële middelen zal verdelen over de assen?

Hier wordt nog volop over gediscussieerd, men verwacht eind januari 2006 duidelijkheid te kunnen geven over de verdeling tussen de assen.

12. Waterschap Hollandse Delta- heeft het idee dat veel zaken worden uitgedacht zonder dat de behoefte aan de nieuwe maatregelen bij de verschillende partijen gepeild is.

POP zal gebaseerd zijn op bestaande beleidsnota's. Met POP kunnen we méér of kwalitatief beter doelen halen dan eerder voorzien.

13. Hoofdproductschap Akkerbouw – vraagt hoe POP-geld als cofinanciering ingezet kan worden?

EU-cofinanciering moet worden gerelateerd aan nationale cofinanciering van publieke gelden. Afhankelijk van de betreffende as kan de EU-bijdrage liggen tussen de 20% (minimaal) en 55% (maximaal). Produktschapsgelden kunnen volgens NL worden beschouwd als nationale publieke middelen.

14 VNG- vraagt hoe het zit met de afbakening Structuurfondsen- POP?

Overleg daarover vindt momenteel plaats.

Aantekeningen informatiebijeenkomst Nationale Plattelands Strategie

Datum: Woensdag 25 januari 2006, 13.30 -17.30 uur.
Locatie: Kasteel Groeneveld, Baarn
Genodigden: Maatschappelijke organisaties, waterschappen, VNG en leden Programmteam POP-2
Sprekers: Tim Verhoef- Programmteam POP-2, Ministerie LNV
Hans Zwetsloot- Programmamanager POP-2, Regiebureau POP
Geert Gielen- prov Flevoland, Leader+
Discussieleider: Barto Piersma- Ministerie LNV

Opening en welkom

Hans Zwetsloot heet de aanwezigen hartelijk welkom en geeft na een korte introductie het woord aan de discussieleider Barto Piersma.

Barto Piersma leidt de presentaties in en geeft aan dat de aanwezigen deze middag vooral moeten benutten om vragen te stellen.

Presentaties

Tim Verhoef geeft een toelichting op de inhoud van de Nationale Plattelands Strategie (NPS); de prioriteiten binnen de assen voor de lidstaat Nederland staan in zijn presentatie centraal.

Hans Zwetsloot gaat in zijn presentatie in op het traject richting POP-2; welke producten moet Nederland leveren voor de aftrap van het nieuwe programma, de planning daarbij en hoe stemmen we dat af met betrokken partijen.

(presentaties zijn te downloaden via www.regiebureau-pop.nl, onder link 'actueel', sublink 'infobijeenkomsten')

Nationaal Plattelandsnetwerk

Geert Gielen geeft een uiteenzetting over het Nationaal Plattelandsnetwerk. Geert Gielen neemt deel aan het Programmteam POP-2 en is trekker van het onderdeel Nationaal Plattelandsnetwerk.

Het opzetten van het netwerk is één van de verplichtingen die voortvloeit uit de Verordening (EG) nr. 1698/2005. Elke lidstaat moet in de nieuwe POP-periode een Plattelandsnetwerk opzetten waarin maatschappelijke organisaties, vertegenwoordigers van plattelandsbewoners en overheidsdiensten participeren. Voorgeschreven activiteiten van het netwerk zijn o.a. het ondersteunen van bottom-up initiatieven (opsporen van projecten), organiseren van informatiebijeenkomsten en seminars en de voorbereiding van opleidingsprogramma's ten behoeve van plaatselijke groepen (in oprichting) van de Lokale Actie Groepen (LAG).

Het Nationale Plattelandsnetwerk in Nederland ambieert meer dan wat Europa vanuit de verordening oplegt. Het Plattelandsnetwerk wil een brede(re) participatie; dus ook betrokkenheid van beleidsmakers, MKB en andere bewoners van het platteland. De koppeling van integrale en sectorale ontwikkeling heeft in Nederland ook prioriteit. Door intensieve samenwerking met verschillende partijen hoopt het Plattelandsnetwerk te komen tot een breed gedragen integrale ontwikkeling van het buitengebied zonder het sectorale belang uit het oog te verliezen. De basis voor dit plattelandsnetwerk vormt het huidige LEADER+ netwerk. Geert Gielen nodigt de aanwezigen uit om mee te denken met de opzet van en te participeren in het netwerk. Contactgegevens van Geert Gielen zijn : geert.gielen@flevoland.nl (tel.nrs: 0320-265.481 of 06-18.30.00.72)

Vragen en opmerkingen

Tijdens en na de inleidingen krijgen de aanwezigen de gelegenheid om vragen te stellen en opmerkingen te maken. Hierna een korte weergave van de belangrijkste vragen/ opmerkingen met daarbij de antwoorden van de inleiders.

1. SNM- vraagt of Nederland tijdens POP-2 ruimte krijgt van Brussel om middelen van maatregelen die niet goed lopen, over te hevelen naar andere assen.

Naar verwachting kan hier in POP-2 redelijk flexibel mee worden omgegaan. Nu mag er met 15 % van het totale budget geschoven worden tussen maatregelen. Verder kunnen er naar aanleiding van de uitkomsten van de Midterm-evaluatie (financiële) aanpassingen in het programma worden doorgevoerd. Tenslotte komt er door het “n+2 systeem” meer financiële flexibiliteit. n+2 houdt in, dat het budget voor een bepaald jaar uiterlijk na 2 jaar moet zijn afgerekend (huidige POP n+0) .

2. Agrarische natuur- en landschapsvereniging Den Hâneker- vraagt naar relatie POP-2- ILG (Investeringsbudget Landelijk Gebied)

Aangegeven wordt dat POP, voor zover het de fysieke inrichting en het beheer van het landelijk gebied betreft, onderdeel is van het ILG. Binnen het ILG worden afspraken tussen Rijk en provincies gemaakt over doelen die binnen bepaalde termijn moeten zijn gerealiseerd, waarbij de regisseursrol bij de provincies ligt. Binnen het ILG is POP een extra (financierings-)mogelijkheid om de afgesproken doelen te realiseren.

3. Stichting Green Valley- vraagt of LEADER in POP-2 weer naar postcodegebied ingedeeld wordt.

Hier is nog geen duidelijkheid over. LEADER wordt integraal onderdeel van POP dus zal ook vallen onder de bepalingen van het Programma POP-2. Brussel geeft in de verordening aan dat het aan de lidstaat is om een adequate afbakening stad-platteland te definiëren. Deze definitie moet opgenomen worden in het programma. Momenteel wordt nagedacht t (o.a. in het Programmteam POP-2) over een duidelijke en eenvoudige definitie van platteland.

4. Stichting Vrienden van het Platteland- merkt op dat de insteek POP-2 nu erg aanbodgericht lijkt. Meegegeven wordt dat de samenstellers van het programma ‘de marktpraak’ niet uit het oog moeten verliezen: kijk goed naar wat de samenleving vraagt i.p.v. wat er ‘moet’ vanuit EU en LNV.

Brussel zet de grote lijnen uit, maar elke lidstaat is vrij om te kiezen welke maatregelen binnen welke as ingezet worden. Met de EU middelen kunnen onze eigen doelen, zoals in de Agenda Vitaal Platteland en de provinciale Meerjarenprogramma's aangegeven, beter en integraler gerealiseerd worden. Zeker in de LEADER-as is veel experimenteer-ruimte en wordt een duidelijke uitnodiging naar de samenleving gedaan om met eigen projecten te komen.

5. Nederlandse Bond voor Plattelandsvrouwen- vraagt hoe straks de doelen uit POP-2 bereikt kunnen worden en hoe daar de betrokkenheid van boeren rond cofinanciering bij wordt geregeld.

In het ILG worden tussen Rijk en provincies afspraken gemaakt over de te realiseren doelen en de financiering daarvan. Niet over de wijze waarop (= met welke projecten) deze doelen worden gerealiseerd: dat is aan de provincies en de (inwoners van de) gebieden. Verder maakt LNV een zogenaamd Ondernemersprogramma, gericht op de individuele (agrarische) ondernemer. Ook voor dit programma zal POP-financiering van de EU worden gebruikt.

6. VNG- is van mening dat de gemeenten niet voldoende betrokken zijn bij het proces richting POP-2 en vraagt hoe dat anders kan.

In het kader van de afspraken over het ILG is nadrukkelijk overeengekomen, dat de provincies de gemeenten en waterschappen zullen betrekken bij het programmeren in de provinciale Meerjarenprogramma's en het uitwerken van plannen. VNG voert het rapport van Thom de Graaf aan als bewijs voor hun stelling. VNG zal dit punt in het Bestuurlijk Overleg van 14 februari a.s. aan de orde stellen.

7. Waterschap Rijn en IJssel- geeft aan geïnteresseerd te zijn in hoe we in POP-2 betere en meer integrale projecten kunnen realiseren.

Co-financiering via POP geeft provincies in het gebiedsgericht beleid meer financiële armslag om extra zaken in projecten op te nemen. Zo kan het bijvoorbeeld zijn, dat een waterschap in het kader van de waterbeheertaak in eerste instantie een project indient, dat louter gericht is op waterkwantiteit en/of -kwaliteit. Met een bijdrage uit andere hoofde, zoals de EU, kan dat

project misschien met een kleine moeite multifunctioneler (o.a. voor recreatie, natuur) worden opgezet.

In het kader van de geïntegreerde gebiedsgerichte aanpak is het belangrijk, dat projecten met een betekenis voor meerdere sectoren worden gerealiseerd ('win-win'-situatie).

8. Provincie Overijssel- wijst erop dat in de assen 3+4 niet 'de agrariër' eindbegunstigde hoeft te zijn. De maatregelen binnen deze assen kunnen dus ruimer ingezet worden.

In de assen 3 en 4 is er inderdaad ook ruimte voor andere dan agrarische eindbegunstigden.

9. Provincie Friesland- vraagt zich af hoe het vrije en innovatieve karakter van LEADER past binnen het door EU, Rijk en provincie ingekaderde POP. Is er wel voldoende ruimte voor vernieuwende ideeën?

Juist in de LEADER-as is er veel experimenteer-ruimte en kunnen projecten opgezet worden buiten de maatregelen in de plattelandsverordening. Punt van aandacht is wel, dat wanneer de LEADER-as wordt ingezet om doelen uit de andere drie assen te realiseren dan wel aan de voorwaarden van die betreffende as voldaan moet worden.

10. Provincie Friesland- vraagt zich af hoeveel 'vrij' geld in as 3 + 4 beschikbaar is aangezien al veel van het POP budget is vastgelegd in de eerste twee assen.

Het Rijk heeft voor de assen 3 en 4 een verdeelsleutel voorgesteld van 30%, resp. 10%.

Provincies willen inzetten op 50 % voor as 3 en 4 gezamenlijk. Er is op dit punt nog geen definitief besluit genomen.

11. Coöperatie Stadteland- vraagt in welke as ruimte zit voor vernieuwing en innovatie?

In meerdere assen is plek voor innovatie:

As 1: Bedrijfsinnovaties

As 3: Innovaties in economische diversificatie/ verbredingsactiviteiten

As 4: Experimenteer-ruimte in LEADER verband

Individuele ondernemers kunnen - afhankelijk van de aard van het project - daarvoor straks terecht bij het provinciaal loket (gebiedsgericht) of het digitale LNV-loket (Ondernemersprogramma). Het is niet uitgesloten, dat het Ondernemersprogramma in de toekomst ook provinciaal georganiseerd wordt.

12. LEADER+ gebied Oldambt Westerwolde- vraagt naar de rol van de indicatoren in de monitoring; je kunt wel innovaties toestaan in het programma maar uiteindelijk zullen de projecten ook moeten scoren op bepaalde POP-indicatoren.

Aan welke indicatoren de projecten moeten voldoen, is nog niet helemaal duidelijk. Per as/maatregel schrijft de EU een pakket aan indicatoren voor waar een project op moet 'scoren'. Momenteel vindt hierover nog volop overleg plaats tussen Brussel en de lidstaten. Daarnaast is er ruimte voor nationale indicatoren, die je eventueel zou kunnen koppelen aan deze innovatieve projecten.

13. CSM suiker- maakt zich zorgen over het prestatievermogen van het platteland (potentieel en concurrentiekracht. Als verwerker van producten van eindbegunstigden willen zij graag in gesprek over de mogelijkheden om binnen POP (in de rol als verwerker) krachten te kunnen bundelen om zo het prestatievermogen voor hun achterban te verbeteren. Hierbij moet bijvoorbeeld gedacht worden aan samenwerken in de keten en deelname aan kwaliteitssystemen.

Deze aanpak past zeer goed in de filosofie van het nieuwe POP. In een afspraak met Barto Piersma zullen de mogelijkheden/wensen verder worden uitgediept. Geert Gielen nodigt de CSM uit in het plattelandsnetwerk te participeren.

14. Agrarische Hogeschool Dronten- vraagt hoe de maatschappelijke netwerken in LEADER verband met de ondernemers/ de primaire producenten te koppelen zijn?

Het LEADER + netwerk Noord Holland- licht toe dat deze koppeling in Noord Holland succesvol verlopen is; hier heeft men dankzij samenwerking tussen het netwerk en de ondernemers veel innovaties van de grond gekregen.

Op deze manier is het ook mogelijk geld uit onderzoeksprogramma's van bijvoorbeeld de WUR in te zetten om innovatieve projecten met ondernemers te ontwikkelen (ipv voor hen)

15. Het waterschap - vraagt welke "Blauwe diensten" met POP betaald kunnen worden?

Momenteel wordt gewerkt aan de catalogus "Groene en Blauwe diensten" waarin precies staat welke activiteiten in aanmerking komen voor steun. Deze catalogus moet worden goedgekeurd in Brussel. Als voorbeeld wordt hierbij het project 'Actief Randenbeheer' uit Brabant genoemd.

16. Het CSM vraagt (namens Agrarisch Innovatie Platform (AIP)) om hen vanuit POP-2 te steunen opdat:

- Er voldoende kritische massa/ omvang aan grondstoffen blijft.
 - Het proces maatschappelijk geaccepteerd wordt/ maximale voedselveiligheid.
- Het AIP doet het voorstel om van alle percelen in NL een bodemscan te maken zodat akkerbouwers zich hierna kunnen richten op bemesting ter optimalisering van opbrengsten om zodoende de Brusselse prijsdalingen te pareren.

Adviezen

De aanwezige partijen adviseren de opstellers van het POP-2 programma om:

- 1) De indicatoren zo goed mogelijk te vertalen naar/te laten aansluiten op de NL situatie.
- 2) Een toegankelijk en helder programma te maken (POP-1 te ingewikkeld).
- 3) Een toegankelijk(e) systeem/ structuur te maken waarin ook integrale projecten mogelijk zijn (veel regeltjes halen de motivatie weg).
- 4) Mogelijkheden voor bosaanleg en bosuitbreiding te benutten (in alle assen en ook in structuurfondsen), met name ook buiten de EHS (advies van Bosschap en Particulier Grondbezit).

Laatste reactie sprekers

Tim Verhoef: Geeft aan dat we vanmiddag duidelijke en praktische adviezen hebben gehoord. Integraliteit is een onderwerp dat we naar aanleiding van deze middag nadrukkelijker mee gaan nemen in de Nationale Plattelands Strategie.

Hans Zwetsloot: Geeft aan dat het advies om POP-2 minder ingewikkeld te maken, goed past bij de manier waarop we met POP-2 bezig zijn. Als lidstaat streven we een eenvoudiger POP na; met minder maatregelen, heldere modules, zonder aanvullende eisen van NL (bovenop de Brusselse) . Straks moet het systeem zo zijn ingericht dat je als initiatiefnemer geen 'last' moet hebben van de Europese financiering. De situatie waar we naar streven is dat aanvragers feitelijk niet merken dat het geld toevallig uit Brussel komt. Kortom: de Brusselse financiering moet geen extra belemmeringen oproepen.

Slot

Barto Piersma bedankt de aanwezigen voor hun komst. Het signaal om POP-2 simpel en laagdrempelig te houden is een duidelijke oogst van deze middag.

Reactie op inbrengen schriftelijke consultatie Nationale Plattelandsstrategie

In vervolg op de bijeenkomsten die in juni 2005 en januari 2006 zijn georganiseerd met vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, is in maart 2006 een oproep uitgegaan om schriftelijk te reageren op de concept Nationale Plattelandsstrategie. Van deze 'inspraak mogelijkheid' hebben 11 organisaties gebruik gemaakt. In deze notitie treft u de kern van de inbrengen en onze reactie hierop.

De Vereniging van Houtimpregneerbedrijven in Nederland (AVIH)

De AVIH pleit onder as 1 voor ondersteuning van vergroting van de houtoogst uit bos en landschap en vergroten meerwaarde aan dat geogste hout door versterking van de keten. "De AVIH denkt aan investeringsbijdragen in de hele procesketen die de productkwaliteit en het milieu ten goede komen (art. 28)." In de brief wordt hiervan een scala aan mogelijkheden genoemd. Verder wijst de AVIH op de mogelijkheden die de Plattelandsverordening biedt om bedrijfsadviesdiensten in te zetten voor de bosbouw (art. 24) en het vergroten van arbeidsmarktperspectieven voor afgestudeerden van hogeschool Larenstein en de WUR (art. 25). Ook doet de vereniging de suggestie om uitvoering te geven aan het EU Biomass Action Plan, waarbij de AVIH meer potentieel ziet in verwerking van hout uit bestaande beplantingen dan in speciaal op landbouwgrond aan te leggen biomassaplantages. Tenslotte signaleert de AVIH dat nog maar de helft van het Nederlandse bos voldoet aan criteria van duurzaam bosbeheer. De AVIH "zou graag zien dat de strategienota daartoe de aanknopingspunten biedt".

Reactie

Uitgangspunt voor het POP2 is dat gestreefd wordt naar optimale synergie tussen het nationale en het EU-plattelandsbeleid. In het POP wordt geen nieuw beleid ontwikkeld, maar wordt gezocht naar verbinding tussen het nationale plattelandsbeleid, zoals vastgelegd in onder andere Agenda Vitaal Platteland en Kiezen voor Landbouw, en de doelen van het EU-plattelandsbeleid. Zoals opgemerkt in de concept NPS vormt de bosbouw in Nederland economisch gezien een kleine sector, maar speelt zij een belangrijke rol bij het vitaal houden van het landelijk gebied. Het beleid is er op gericht het bos zo veel mogelijk functies te laten vervullen, waaronder de houtproductiefunctie. Voor maatregelen onder de eerste as zijn nationaal ten behoeve van de bosbouw geen middelen beschikbaar, ondersteuning van de bosbouw zal vanuit het POP via de tweede as moeten lopen. Uit de NPS blijkt dat Nederland voornemens is de cofinancieringsmogelijkheden vanuit het Europees Plattelandsfonds daarvoor ook daadwerkelijk te benutten.

De suggesties met betrekking tot biomassa en certificering van duurzaam bosbeheer betrekken wij bij de uitwerking van de maatregelen in het POP-programma.

Bosschap

Centraal in het pleidooi van het Bosschap, dat in afschrift naar de Tweede Kamer is verzonden, staat dat het POP niet alleen gericht moet zijn op agrariërs maar op alle plattelandsondernemers die zich bezig houden met het vitaal houden van het platteland. Met de zinsnede dat "boeren in het nieuwe Nederlandse POP de belangrijkste begunstigers [zullen] zijn van de maatregelen", wordt volgens het Bosschap onvoldoende recht gedaan aan de gewenste, brede insteek. Het Bosschap is tevreden met de in de concept NPS uitgesproken steun voor samenwerking in de keten van houtverwerking en in bebossing van landbouwgronden. "Wel is het belangrijk om te benadrukken dat naast innovatie in de plattelandsproducten vooral innovatie nodig is in plattelandsdiensten. Dit in het kader van de stedelijke behoeften aan o.a. recreatie, aan rust en ruimte, aan een gezonde lucht, aan berging van schoon water. Daarom vinden wij het jammer dat er zoveel nadruk ligt op het feit dat bosbouw in Nederland economisch gezien een kleine sector is, terwijl als je de rol van bos en natuur bekijkt in termen van bovenstaande diensten voor de stedelijke samenleving deze van onschatbare waarde is."

Reactie

Uit de Plattelandsverordening volgt dat in het POP in de nieuwe periode een veel zwaarder accent op de landbouw zal worden gegeven. Dit geldt met name voor de begunstiging onder de eerste en tweede as, en aan deze twee assen wil Nederland samen 60% van de beschikbare middelen

besteden. Deze accentverschuiving staat een brede insteek zoals door het Bosschap bepleit niet in de weg; waar mogelijk en wenselijk komen ook onder de eerste en tweede as andere eindbegunstigden voor ondersteuning in aanmerking waar de verordening toestaat dat zij een beroep doen op steun onder maatregelen die in het POP zijn opgenomen. Het belang van "innovatie in plattelandsdiensten", waarvoor het Bosschap aandacht vraagt, krijgt de nodige aandacht in paragraaf 3.3. In paragraaf 3.2 is de waarde van bos als leverancier van rust, ruimte en schone lucht versterkt.

Het Bosschap heeft los van deze inbreng in het consultatietraject een brief aan de minister van LNV gestuurd om meer aandacht voor het bos(beleid) in de NPS en het POP te bepleiten. Deze brief is recent beantwoord.

Leader Actiegroep Oldambt Westerwolde (LAOW)

De LAOW meent dat de betekenis van de landbouw in de regionale economie in de NPS niet goed wordt weergegeven en in tegenspraak is met hetgeen in de concept Operationeel Programma Noord-Nederland (OPNN) 2007-2013 voor het Europees Fonds Regionale Ontwikkeling (EFRO) is opgenomen. NPS en OPNN vormen beide de basis voor EU programma's en consistentie is daarom van belang.

Aan het slot van paragraaf 2.3 meent de LAOW dat de verwijzing naar integrale waterprojecten en landinrichting "nogal beperkt" is als het gaat om concrete en succesvolle voorbeelden. In deze passage zou aandacht besteed moeten worden aan het scala aan projecten dat bijvoorbeeld in het kader van LEADER is uitgevoerd, m.n. op het gebied van sociaal economische versterking, het mobiliseren van gebieden, de rol van Plaatselijke Groepen/LEADER Actiegroepen e.d.

De LAOW meent dat de prioriteiten onder de derde as (par. 3.3 NPS) te zwaar accent plaatst op het belang van de landbouw voor de plattelandseconomie en wenst het belang van de meerwaarde van EU cofinanciering voor het gebiedsgerichte beleid te relativeren. Ook is de rol van het MKB onderbelicht, vindt de LAOW. Verder wordt de betekenis van de cultuur-historische identiteit voor de vitaliteit van het platteland onder de derde as gemist.

Reactie

Naar aanleiding van dit commentaar is in paragraaf 3.3. verhelderd dat het accent onder de derde as niet zozeer op landbouw ligt, maar op diversificatie plattelandseconomie in het algemeen en versterken leefbaarheid.

Over OPNN kunnen wij (nog) niet oordelen, in algemene zin is voor wat betreft de beschrijving van de positie van de landbouw voor de regionale economie aangesloten bij de feiten en cijfers die ons hieromtrent door het LEI en andere onderzoeksinstituten zijn verstrekt.

De opvatting dat onder de derde as de betekenis van het MKB onderbelicht is delen wij niet. In de concept NPS wordt juist ruim aandacht geschonken aan de betekenis van micro-ondernemingen voor het platteland en het belang van ondersteuning daarvan:

Ondernemerschap en innovatie in deze sector (kleinschalige bedrijvigheid, veel één- en tweemansbedrijven) worden gestimuleerd door onder meer hergebruik van vrijkomende agrarische bebouwing en door op andere manieren bedrijvigheid bij plattelandskernen te faciliteren. Ondersteuning van netwerken van ondernemers kan daarbij leiden tot nieuwe vormen van samenwerking in productie en promotie. Ook het stimuleren van samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven met als doel nieuwe kennis toegankelijk en toepasbaar te maken, is van belang.

Ook zijn wij het niet eens dat onder de derde as onvoldoende aandacht zou zijn voor de betekenis van de cultuur-historische identiteit voor het platteland en het belang van het behoud daarvan. In het nieuwe POP zal artikel 57 worden uitgewerkt, waardoor steun kan worden verleend voor studies en investeringen in het kader van het onderhoud en de restauratie, alsmede de opwaardering van het culturele erfgoed, zoals de culturele kenmerken van dorpen en het plattelandscultuurlandschap.

Streekeigen Producten Nederland (SPN)

Door het SPN is ons het *position paper* 'Streekproducten en regio marketing: nieuwe kansen voor het platteland' toegezonden. Dit paper bevat geen directe reactie op de concept-NPS. In het *position paper* schrijft SPN dat deze organisatie zich de komende jaren sterk zal inzetten voor de verdere ontwikkeling van regiomerken en de certificering van producentenclusters. Hiermee denkt SPN een substantiële bijdrage te kunnen leveren aan de verdere ontwikkeling van streekgebonden productie en afzet in Nederland, in samenwerking met en gedragen door regionale initiatieven. De door SPN geborgde regionaliteit is hierbij uitgangspunt. Om deze ambitie te kunnen waarmaken wil SPN een programma opzetten rondom streekproducten en regiomarketing, met de bedoeling bestaande en nieuwe kennis en ervaring op dit terrein te bundelen en hiermee de ontwikkeling in kansrijke gebieden te stimuleren en faciliteren.

Reactie

Ondernemerschap en innovatie zijn kernbegrippen in de NPS. De groeiende betekenis van verbreding van de agrarische bedrijfsvoering wordt erkend. Met name onder as 1 lijkt de Plattelandsverordening goede aangrijpingspunten te bieden voor het stimuleren van kwalitatief hoogstaande streekproducten.

Wageningen Universiteit en Researchcentrum

Vanuit de WUR (dhr. Sluismans) is voor twee aspecten aandacht gevraagd:

In de NPS (en in de beleidspraktijk) wordt een scheiding gesignaleerd tussen primaire producenten (boeren) (afd. landelijk gebied) en bedrijven in verwerkingsketen (afd. economische zaken). Ten onrechte wordt geredeneerd dat het om twee gescheiden doelgroepen zou gaan, terwijl feitelijk een ketenaanpak nodig is om innovaties te bereiken. "Ik heb de indruk dat de boeren straks de aanvragers van POP zullen zijn. Ik vraag mij af of zij het juiste vertrekpunt zijn om de echte innovaties in ketens te bevorderen of dat partijen in een keten niet gezamenlijk de aanvraag kunnen indienen."

De rol van kennis voor plattelandsontwikkeling komt in as 1 duidelijk naar voren. In de andere assen niet. Maar voor iedere investering in diversificatie hebben ondernemers kennis nodig, die ontsloten kan worden op een manier zoals ook in as 1 straks mogelijk is.

Reactie

Vanuit de systematiek van de plattelandsverordening is de indruk juist dat vooral boeren en andere grondgebruikers eindbegunstigden van het POP zullen zijn, met name is dit het geval voor maatregelen die vallen onder as 1 en as 2 van de verordening. Dit neemt niet weg dat de verordening bijvoorbeeld in as 1 ook ruimte biedt voor steun aan anderen, bijvoorbeeld bij de maatregelen stimuleren van samenwerking bij innovatie en verhogen toegevoegde waarde. Nederland wil van die mogelijk gebruik maken.

In par. 3.3 wordt nadrukkelijk gewezen op het belang van kennis voor nieuwe perspectieven en kansrijke ontwikkelingen: "kennis is onontbeerlijk ter ondersteuning van de beleidsambities". Van de mogelijkheden die de plattelandsverordening hiertoe biedt, wil Nederland gebruik maken.

Unie van Waterschappen

De UvW toont zich tevreden over "de volwaardige plaats" die water in de NPS heeft gekregen. "Wij gaan er vanuit dat dit ook betekent dat de waterschappen daar waar zij watervoorzieningen treffen t.b.v. van de ontwikkeling van de landbouw ook voor bijdragen vanuit POP in aanmerking komen. De opsommingen op blz 10 en blz 14 bevestigen dit. Wel wekt de passage op pagina 19 derde alinea bij ons enige verwarring. Kunt u uitleggen wat in deze alinea is bedoeld?"

Reactie

Het doet ons vanzelfsprekend genoegen dat de UvW met instemming heeft geconstateerd dat water een volwaardige plaats in het NPS inneemt. Zeker in de Nederlandse context speelt waterbeheer een grote rol in de ontwikkelingen en ontwikkelingsmogelijkheden van de landbouw. De vraag of ook waterschappen voor bijdragen vanuit het POP in aanmerking kunnen komen, kunnen wij bevestigend beantwoorden. Dit is in het bijzonder het geval voor projecten die vallen onder de maatregel 'infrastructuur': juist hier kunnen waterdoelen heel goed meekoppelen met het primaire doel concurrentieversterking van de landbouw. Ook bij de uitvoering van agro-milieumaatregelen zijn er mogelijkheden voor andere begunstigden dan alleen boeren en bosbouwers. Financiering van dergelijke projecten zal echter niet alleen uit POP-middelen moeten geschieden.

De alinea die kennelijk onduidelijkheid oproep luidt als volgt:

Voor biodiversiteit en de instandhouding van landbouwsystemen met een hoge natuurwaarde, water en klimaatverandering is voldoende nationaal budget *beschikbaar tegenover de EU-financiering*. De doelen zullen met name gerealiseerd worden via de agromilieumaatregelen. Daarnaast wordt gebruikt gemaakt van de betalingen aan boeren in andere gebieden dan natuurlijke handicaps, het ondersteunen van niet-productieve investeringen en betalingen in het kader van Natura 2000. De nationale financiering wordt ingevuld door de ministeries van LNV, VROM en V&W en door de provincies.

De tekst luidt nu als volgt:

De nationale financiering van as 2 wordt ingevuld door de ministeries van LNV, VROM en V&W en door de provincies. Nederland wil met behulp van EU-financiering voor as 2 de volgende doelen bereiken:

- het stoppen van de achteruitgang van de biodiversiteit gekoppeld aan de landbouw in 2010. EU-financiering is daarbij met name van belang voor de internationaal belangrijke weidevogels en ganzen en smienten (vooral te realiseren via agromilieubetalingen);
- behoud en versterking van de waardevolle cultuurlandschappen (via agromilieubetalingen en vergoedingen voor gebieden met handicaps);
- verbeteren van de milieu- en watercondities ten behoeve van de natuurdoelen (via agromilieubetalingen en non-productieve investeringen);
- Bijdrage aan klimaat en landschap (via bebossing landbouwgrond).

Om deze doelen te realiseren wordt via POP-2 met name ingezet op de maatregel 'agromilieubetalingen'; ca. 80% van het budget voor as 2 zal gaan naar agromilieuverbintenissen. Per 1 januari 2006 is op ongeveer 70.000 hectare een agromilieuverbintenis afgesloten. De streefwaarde is om het aantal hectares jaarlijks uit te breiden met ongeveer 4.000. Voor de POP-2 periode wil Nederland met behulp van co-financiering ca. 24.000 ha extra onder agrarisch natuurbeheer brengen. De Europese middelen dragen daarmee in belangrijke mate bij aan continuering en uitbreiding van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer in Nederland. De taakstelling die Nederland voor agromilieuverbintenissen voor 2018 heeft opgesteld bedraagt 120.000 hectare.

Stichting Natuur en Milieu

SNM vindt dat de NPS onder as 1 "nog te veel uitgaat van een ongeconditioneerde voortgang van de schaalvergroting" in de landbouw, onvoldoende wordt dit afgewogen tegen de eveneens in de NPS wel erkende wens tot combinatie van veelheid aan functies platteland. Onder as 1 zou minder geld naar 'versterken fysiek potentieel' moeten gaan en meer naar 'versterken menselijk potentieel' en 'verhogen kwaliteit'. Kennis van ecologische principes brengt de gewenste innovaties, niet investeringen in (bestaande) technologieën. Onder as 2 pleit SNM voor meer accent op groene en blauwe diensten in plaats van op bos. Voor as 4 dringt SNM aan op verbetering van het bestuur door verhoging kennis en vakkundigheid. De teelt van biomassa noemt SNM niet alleen economisch weinig kansrijk, maar ook ecologisch onwenselijk.

Reactie

Ten opzichte van de versie die voor maatschappelijke consultatie is voorgelegd, gaat de NPS inmiddels (nog) nadrukkelijker in op het belang van een integrale benadering van de uitdagingen waar het platteland voor staat. In paragraaf 2.3, waar de centrale doelstelling van het POP staat geformuleerd, wordt benadrukt dat alleen duurzame ontwikkeling toekomstbestendig is. Het POP zal dan ook uitdrukkelijk de ambitie hebben om bij te dragen aan beide doelen: vergroten concurrentiekracht en vergroten duurzaamheid, bij voorkeur in combinatie. Economische versterking is daarbij wel een onlosmakelijk onderdeel/voorwaarde voor duurzame ontwikkeling, vandaar dat investeringen in het fysieke potentieel veel aandacht krijgen (relatief zijn dit dure investeringen, ze leggen dus een flink beslag op het beschikbare budget).

Onder as 2 pleit SNM voor meer aandacht voor groene en blauwe diensten, ten koste van bosbouw. Groene en blauwe diensten – nu nog gesteund via de SAN – zullen in het POP een prominente plaats innemen; wij onderschrijven geheel het belang dat u hieraan toekent. De aandacht voor bosbouw is in verhouding relatief bescheiden, maar verdient het wel om waar mogelijk ook voor steun vanuit het POP bevorderd te worden, conform het vigerend beleid voor de bosbouw.

Het commentaar op de strategie ten aanzien van de derde en vierde as beschouwen we als een steun in de rug voor de ingezette koers. De verdere uitwerking vindt plaats in het programma.

Vogelbescherming

De Vogelbescherming wijst erop dat de deadline voor het stoppen van de achteruitgang van biodiversiteit middenin de planperiode van het POP ligt (2010). "We adviseren u daarom: de doelstellingen voor biodiversiteit zo concreet mogelijk te maken en te koppelen aan de deadline 2010; boerenland-vogels als een van de indicatoren voor biodiversiteit op te nemen in de NPS." Verder doet Vogelbescherming de suggestie om de uitkomsten van het in april verwachte actieprogramma weidevogels van het ministerie van LNV op te nemen in de NPS. Tenslotte de oproep om die begunstigden uit as 1 met voorrang te ondersteunen die het meest bijdragen aan milieu-, natuur- en landschapsdoelen.

Reactie

Vogelbescherming benadrukt de noodzaak tot het stellen van concrete doelen en indicatoren. Het is terecht dat hiervoor aandacht wordt gevraagd, overigens is dit ook een vereiste waaraan de Europese Commissie zeer sterk hecht. Concreet verbindt Vogelbescherming hieraan de suggestie boerenland-vogels als biodiversiteitsindicator in het POP op te nemen, evenals de doelen uit het actieprogramma weidevogels. Beide suggesties betrekken we graag bij de uitwerking van de strategie in de concrete maatregelen in het POP-programma.

We zijn het eens met de opmerking dat ook bij de uitvoering van maatregelen onder de eerste as van het POP milieuvorwaarden dienen te worden gerespecteerd. Uit de NPS blijkt dat op veel manieren wordt gestreefd naar combinatie van doelen, over de assen heen. Het voorstel om onder as 1 voorrang te verlenen aan die begunstigden die het meest bijdragen aan milieu-, natuur- en landschapsdoelen, is wat ons betreft echter een stap te ver. Onder as 1 is versterking van innovatie en ondernemerschap kernzaak, uiteraard moeten initiatieven en activiteiten willen zij voor overheidssteun in aanmerking komen, duurzaam zijn. Maar een selectie in alle gevallen naar mate van duurzaamheid toegespitst op enkel milieu, natuur en landschap is ongewenst en uitvoeringstechnisch ingewikkeld.

Tenslotte informeert Vogelbescherming welke aspecten van het plattelandsbeleid buiten de programmering van het POP worden gelaten. Inderdaad gaat het daarbij, zoals Vogelbescherming al vermoedt, om maatregelen die bijvoorbeeld met behulp van Structuurfondsen gerealiseerd kunnen worden. Maar er zijn ook beleidsdoelen die uitsluitend met nationale middelen worden nagestreefd. In de nieuwste versie van de NPS – te vinden op www.regiebureau-pop.nl – is de focus in het NPS ten opzichte van 'overig' nationaal plattelandsbeleid verder uitgewerkt.

Hoofdproductschap Akkerbouw (HPA)

HPA heeft de indruk dat de tekst, met name het onderdeel dat betrekking heeft op as 1, voldoende ruimte biedt voor ondersteuning van belangrijke ontwikkelingen in de akkerbouw. Op één punt is de tekst van het conceptdocument echter enigszins achterhaald door de feiten, meent de akkerbouworganisatie, namelijk op het punt van energiewinning uit grondstoffen uit de landbouw. Op dit moment is de indruk bij het bedrijfsleven dat zich met bio-ethanol bezighoudt, dat de eerste generatie en de tweede generatie niet los van elkaar gezien kunnen worden. En voor wat betreft biomassa voor de energiewinning: natuurlijk is het zo dat Nederland, gezien zijn beperkte landbouwareaal, nooit een grote rol zal spelen bij de teelt van energiegewassen. Toch moet de landbouw ook in Nederland, waar dat kan, inspringen op de nieuwe mogelijkheden die op dit vlak ontstaan en we zien dat dit nu ook gebeurt. Verder wijst het HPA op interessante ontwikkelingen rond mestvergisting, waarbij akkerbouw, veehouderij en glastuinbouw (voor de benutting van restwarmte) hand in hand kunnen gaan.

Reactie

Wij zijn blij met de inschatting van het HPA dat de concept-NPS "voldoende ruimte biedt voor ondersteuning van belangrijke ontwikkelingen in de akkerbouw". Voor het overige spitst de reactie van het HPA zich toe op de mogelijkheden die het nieuwe POP biedt dan wel zou moeten bieden voor het stimuleren van de winning van energie uit biograndstoffen.

In het licht van de naderende verplichte bijmenging van biobrandstoffen in Nederland vanaf 2007 (van 2%, oplopend naar 5,75%) is een fors stijgende vraag naar ethanol te verwachten. Er is geen uitgekristalliseerd beeld wat de economisch meest interessante wijze zal zijn waarop de brandstoffenindustrie invulling zal geven aan de bijmengingverplichting. Import van bio-ethanol ligt voor de hand, maar ook lokale productie van bio-ethanol (uit graan, bieten, of plantaardige reststromen) is een mogelijkheid. Ook is denkbaar dat grote volumes biomassa zullen worden geïmporteerd om lokaal (Rotterdamse haven, Amsterdamse haven, Eemsmond) verwerkt te worden tot biobrandstof. Globaal is het beeld dat:

- a. het Nederlandse areaal dat beschikbaar is voor energieteelt beperkt zal blijven tot ca 20.000 ha;*
- b. de Nederlandse akkerbouwer voorlopig hoger renderende gewassen kan telen dan energiegewassen.*

Er zijn buiten het POP diverse instrumenten beschikbaar waarmee biobrandstoffen gestimuleerd zullen worden. De genoemde verplichtstelling tot bijmenging is hier een belangrijk voorbeeld van. Verder komt er mogelijk via het GLB een sterkere financiële prikkel om energiegewassen te gaan telen. Ook treedt er medio dit jaar een subsidieregeling in werking om de markttoegang van zogenaamde innovatieve biobrandstoffen (= 2e generatie biobrandstoffen) te stimuleren.

Ook via het POP wil Nederland een bijdrage leveren aan het verminderen van de klimaatproblematiek. Dit gebeurt echter in de vorm van maatregelen (kennisverspreiding, investeringssteun) gericht op energiebesparing. Wij zijn het met u eens dat de Nederlandse landbouw, waar moeilijk, moet inspringen op nieuwe marktkansen, de overheid staat daarbij niet passief aan de kant, zoals ik hierboven aangaf, en het stimuleren van de productie van 'tweede generatie' hernieuwbare energiebronnen via het POP is daar een voorbeeld van.

Innovatieplatform Duurzame Meijerij

IDM bepleit waar het gaat over 'losse probleemgebiedenvergoedingen' om, naast de veenweidegebieden en (evt.) het Zuid Limburgse heuvelgebied, ook de beekdal en overstromingsgebieden toe te voegen. "Daar speelt immers een soortgelijke problematiek."

Verder verwacht IDM niet dat boeren in de huidige situatie ten aanzien van biodiversiteit en verdroging (richtsnoer 2) met voorstellen in die richting zullen komen. "Om dat behoorlijk van de grond te krijgen kan er beter sturing aan gegeven worden vanuit het waterschap, in samenspraak met de betreffende provincie. Bottom-up kan daar dan op geantwoord worden door boeren / grondeigenaren met specifieke invullingen als groen-blauwe diensten, bij voorkeur gecombineerd met (bv. losse probleemgebieden) vergoedingen als compensatie."

Reactie

In de eerste plaats pleit het IDM ervoor om naast de Veenweidegebieden en het Zuidlimburgs heuvelgebied, ook de beekdal- en overstromingsgebieden als zogeheten benadeelde gebieden aan het POP toe te voegen. De Europese Commissie streeft naar herziening van het probleemgebiedenbeleid in 2009 en is daarom zeer terughoudend in het accepteren van nieuwe probleemgebieden.

Verder pleit IDM voor een actieve, sturende rol van waterschappen en provincies rond thema's als biodiversiteit en verdroging en de mogelijkheid voor boeren en grondeigenaren om groen en blauwe diensten aan te bieden. Wij verwachten dat die beide suggesties de komende jaren praktijk zullen worden: met de introductie van het Investeringsbudget voor het Landelijk Gebied (ILG) zal de 'regiefunctie' in het gebiedsgerichte beleid (inclusief thema's als biodiversiteit en verdroging) voortaan bij de provincies komen te liggen, die op hun beurt naar verwachting de waterschappen voluit zullen betrekken bij de invulling en uitvoering van het waterbeheer en de verdrogingsbestrijding. Boeren en andere grondeigenaren zullen de komende jaren gestimuleerd worden groene en blauwe diensten uit te voeren. Momenteel wordt gewerkt aan de opstelling van een zogenaamde catalogus van groene en blauwe diensten. Het is de bedoeling dat een aantal maatregelen daaruit in de nabije toekomst met ondersteuning vanuit het POP kan worden toegepast.

LTO Nederland

LTO spreekt in een uitgebreide reactie waardering uit voor het tot dusverre opgestelde concept. Tal van de door LTO aangereikte elementen worden in de voorliggende versie van de NPS teruggevonden. Desalniettemin heeft LTO een aantal commentaarpunten en suggesties bij de voorliggende tekst.

1. Volgens LTO zal het POP-programma primair tot doel moeten hebben de concurrentiekracht en het innovatief vermogen van de land- en tuinbouw te versterken. Daarvan kunnen maatregelen die natuur- en milieudoelen ondersteunen deel uitmaken, vanuit de optiek dat duurzaamheid een vanzelfsprekende voorwaarde is voor economische ontwikkeling. Maar LTO is ook van mening dat de NPS meer ambitie kan tonen om de kracht van het agrobusiness-complex te versterken en verwijst daarbij naar de nota 'Kiezen voor Landbouw'.
2. LTO meent dat de beschrijving van het ontwikkelingsperspectief van de agrofoodsector (te) somber van toonzetting is; LTO benadrukt dat er ook kansen liggen en wijst op de voordelen van voortgaande ontwikkelingen (met name rond schaalvergroting).
3. LTO pleit voor zuiver gebruik van de term 'greenport'.
4. LTO meent dat een aantal conclusies over onvoldoende milieucondities en aanvullende maatregelen om dat op te lossen vooralsnog voorbarig zijn (§1.2).
5. LTO onderschrijft dat in Nederland vanuit een macro-perspectief beschouwd nu en in de nabije toekomst ten opzichte van de steden er geen extra sociaal-economische en maatschappelijke problemen te verwachten zijn in het landelijk gebied, maar wijst er wel op dat er lokaal grote problemen kunnen bestaan. LTO stelt een aantal aanvullingen voor, voor de opsomming van opgaven (blz. 7) voor het platteland betreffende voorzieningen toegesneden op de stadsrandzone van het landelijk gebied en het leveren van een bijdrage aan de energievoorziening.
6. *LTO kan zich vinden in de keuze voor één landsdekkend POP en voor een beperking in de keuze van de maatregelen die zijn genoemd in de EU plattelandsverordening.*
7. LTO ondersteunt de ambitie in NPS om accenten te leggen bij vernieuwende vormen van kennisverspreiding en samenwerking, maar meent dat ook meer traditionele en laagdrempelige vormen van kennisverspreiding en uitwisseling belangrijk zijn en derhalve ook moeten worden ondersteund.
8. LTO stelt met instemming vast dat wordt voorzien dat bij de besteding van middelen in as 1 de uitgaven voor een belangrijk deel het verbeteren van het fysieke potentieel zullen betreffen, maar merkt wel op dat bij de maatregel 'verbeteren infrastructuur' de voorbeelden betrekking hebben op integrale gebiedsgerichte projecten. LTO meent dat voorkomen zou moeten worden dat als voorwaarde integraliteit van projecten wordt opgenomen.
9. LTO kan instemmen met de aandacht naar jonge ondernemers, maar tekent aan dat inzet van maatregelen niet wordt beperkt tot jonge ondernemers aangezien zij voordeel hebben bij deelname aan maatregelen van ook oudere collega's.
10. LTO wijst erop dat de benutting van ICT in de Nederlandse landbouw inderdaad op een relatief hoog niveau is, maar dat de keerzijde hiervan is dat de integratie en standaardisatie van systemen te wensen over laat. Het gebruik en ontwikkelen van systemen die aan actuele standaarden voldoen en gebruik kunnen maken van *up to date* integratiemogelijkheden zou in het POP kunnen worden bevorderd.
11. Stimuleren van innovatie zou niet moeten ophouden bij inzicht, kennis, kunde, maar zou ook de mogelijkheid moeten bieden om bepaalde keuzeopties mogelijk te maken of te stimuleren.
12. In het kader van agrarisch natuur- en landschapsbeheer geeft LTO in overweging groene en blauwe diensten meer prioriteit te geven.
13. Voorts vraagt LTO aandacht voor agrarische natuur- en milieuverenigingen die in vrijwel geheel Nederland actief zijn en waarbij een groot aantal agrarisch ondernemers zich heeft aangesloten. De verenigingen initiëren en ondersteunen landschapsonderhoud en natuurbeheer door deze ondernemers. Het verdient aanbeveling in de beschrijving van de doelen en maatregelen in paragraaf 3.2. ook aandacht te geven aan de mogelijke inzet en betrokkenheid van de agrarische natuurverenigingen.
14. LTO is van mening dat ook specifieke kleinschalige zandgebieden, zoals de Noordelijke Friese Wouden in aanmerking zouden moeten komen voor een probleemgebiedenvergoeding.
15. LTO Nederland onderstreept in zijn algemeenheid het gestelde in paragraaf 3.3. LTO hecht in het bijzonder aan maatregelen in met name peri-urbane gebieden, Nationale Landschappen en probleemgebieden waardoor primaire landbouw en de ontwikkeling naar diversificatie en introductie van nieuwe economische dragers beter op elkaar worden afgestemd.

16. LTO beoordeelt de ervaringen met de Leader aanpak positief, maar tekent aan dat de processturing van de Leader aanpak dikwijls erg veel energie, middelen en tijd vraagt, waardoor in verschillende projecten de betrokkenheid wegebde. LTO dringt daarom aan op een platte structuur waarbij de Leader groepen binnen helder gestelde kaders ten aanzien van doelen en toegestane maatregelen kunnen besluiten over de inzet van middelen. Het is een goede zaak dat in de teksten geen beperkingen voor de aard en samenstelling van de Leadergroepen zijn opgenomen. Daardoor kan bij elk gebied en elke vraagstelling een passend proces en dito begeleiding worden ingevuld.

17. *Het EU plattelandsfonds richt zich in de assen 1 en 2 in het bijzonder op het individuele bedrijf. Meer grootschalige projecten en investeringen kunnen uit de Structuurfondsen worden gefinancierd. LTO dringt erop aan die mogelijkheden daadwerkelijk te benutten.*

Reactie

Mede naar aanleiding van het commentaar van LTO, is het ontwikkelingsperspectief nu positiever verwoord. Het begrip 'greenport' is verhelderd.

De beschrijving van de milieusituatie is genuanceerd.

In de strategie wordt nu uitvoeriger ingegaan op de bijdrage die de land- en tuinbouw kan leveren aan duurzame energievoorziening.

LTO pleit, in lijn met Kiezen voor landbouw, voor een zwaarder accent op versterking van het agrobusinesscomplex. Voor zover de Plattelandsverordening ruimte biedt voor maatregelen gericht op versterking van de keten, wil Nederland deze kunnen benutten (samenwerking bij innovatie, verhogen toegevoegde waarde). Zoals bekend zijn de mogelijkheden hiervoor echter beperkt, aangezien de verordening bepaalt dat voor maatregelen onder de eerste as vooral boeren en bosbouwers als eindbegunstigden worden aangemerkt.

LTO waarschuwt ervoor milieuverbetering en integraliteit van projecten niet als voorwaarden te hanteren voor het in aanmerking komen voor ondersteuning vanuit het POP. Het is niet de bedoeling dat te doen. Wel zijn duurzaamheid en het koppelen van verschillende doelen belangrijke uitgangspunten, zoals blijkt uit de in paragraaf 2.3 geformuleerde centrale doelstelling van de NPS: "centraal in het Nederlandse POP zal staan een integrale (agrarische) transformatieopgave. Innovatieve en structuurversterkende maatregelen zullen daarbij zoveel mogelijk hand in hand gaan met de belangrijke opgaven om de milieudruk vanuit de land- en tuinbouw verder te verminderen en te voldoen aan de verplichtingen uit hoofde van de Kaderrichtlijn Water. Het spreekt vanzelf dat alleen duurzame ontwikkeling toekomstbestendig is." Bij de uitwerking van het programma zal gezien worden hoe deze integraliteit bevorderd kan worden.

De opmerkingen over 'traditionele en laagdrempelige vormen van kennisverspreiding en uitwisseling' en over het stimuleren van innovatie worden betrokken bij de uitwerking van het programma. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling om alleen vernieuwende vormen van kennisverspreiding te steunen. De doeltreffendheid en doelmatigheid van vormen van kennisoverdracht zal een belangrijke rol spelen bij de invulling van het POP. 'Vernieuwen' in relatie tot de wijze van kennisverspreiding is geen doel op zich. Enkele kleine aanpassingen in de tekst zijn doorgevoerd om dit te verhelderen.

Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling om het POP alleen maar te richten op jonge ondernemers, ook om de redenen die LTO noemt. Dat neemt niet weg dat, zoals ook aangegeven in de NPS in §3.1, bepaalde maatregelen (met name bedrijfsmodernisering) gericht kunnen worden op jonge ondernemers. Dit wordt in de tekst nu iets sterker benadrukt.

Als inderdaad de integratie en standaardisatie van ICT-systemen een wezenlijk zorgpunt is, een fenomeen dat overigens te maken zou kunnen hebben met de wet van de remmende voorsprong, dan is het zeker niet de bedoeling om aanpak van dat probleem met behulp van het POP bij voorbaat uit te sluiten. Juist gegeven het belang van ICT moet het dan ook mogelijk zijn om vanuit het POP aanpak van deze problemen te steunen. De tekst is hierop aangepast.

Het pleidooi om aandacht te geven aan de mogelijke inzet en betrokkenheid van de agrarische natuurverenigingen spreekt ons aan, maar stuit op de grenzen van wat krachtens de verordening mogelijk is: ondanks aandringen van Nederland kunnen de ANV's niet als eindbegunstigden aangemerkt worden. Wij nemen nota van de wens het oppervlak aangewezen probleemgebieden te

verruimen; de komende jaren zal uitbreiding van hectares plaatsvinden voor de karakteristieke kleinschalige landschappen, en het Zuid-Limburgs heuvelland. De strategie is ook op dit onderdeel inmiddels nader uitgewerkt.

LTO dringt aan op een 'platte structuur', met veel uitvoeringsvrijheid voor de Leadergroepen. Dit sluit aan bij onze intenties.

De oproep de mogelijkheden van de structuurfondsen te benutten, onderschrijven we. Het is nu aan de provincies om in de programmadocumenten voor de uitvoering van het structuurfondsenbeleid voldoende aandacht en middelen op het platteland te richten.

Verslag Informatiebijeenkomst POP-2 Kasteel Groeneveld, 13 juni 2006

Inhoud:

- Opening
- Presentatie nationaal plattelandsnetwerk: terugblik huidige periode, toekomst
- Verslagen subsessies:
 - Subsessies as 1
 - Subsessies as 2
 - Subsessies as 3
 - Subsessies as 4
- Plenaire terugkoppeling
- Afsluiting

Opening

Hans Zwetsloot, Programmamanager POP-2, tevens hoofd Regiebureau POP

Welkom

Alle aanwezigen worden van harte welkom geheten bij deze maatschappelijke consultatie van het Programmadocument POP 2007 – 2013. Een speciaal wordt van welkom voor de vertegenwoordigers vanuit de EU, mevr. Sindy Rottiers en de heer Joost de Jong van de EU-Cie, alsmede mevrouw Elze Woudstra en mevrouw Suzanne Bont van de Permanente Vertegenwoordiging van Nederland in Brussel.

Ten behoeve van dit overleg zijn stukken gepubliceerd op de website van het Regiebureau. Indien gewenst kunnen de stukken ook elektronisch (dan wel via de post) aan geïnteresseerden toegezonden worden.

Stand van zaken Nationale Plattelands Strategie (NPS)

De NPS is volop in ontwikkeling. De op de website van het Regiebureau gepubliceerde versie is inmiddels al weer verder aangevuld en aangescherpt. De nieuwe versie zal op korte termijn op de site geplaatst worden. Morgen, woensdag 14 juni, is er een Algemeen Overleg met de Tweede Kamer waarin ook de NPS aan de orde zal komen. Daarnaast zijn de procedures in gang gezet om de NPS op politiek-bestuurlijk niveau vast te laten stellen. De volgende stappen zijn/worden gezet:

- NPS wordt besproken in het BALG (provinciaal ambtelijk voorbereidingsportaal voor bestuurlijke besluitvorming) van 20 juni
- NPS wordt besproken in de Rijks Planologische Commissie van 20 juni
- Informeel overleg over de NPS met vertegenwoordigers van de EU op 23 juni
- Verzending NPS naar de onderraad van de Ministerraad, ter bespreking op 4 juli
- Vaststelling NPS in Ministerraad van 7 juli

Na vaststelling van de NPS in de Ministerraad van 7 juli zal het stuk ter informatie aan Brussel toegezonden worden. Het stuk behoeft geen goedkeuring vanuit Brussel, aanpassingen in de loop van de komende jaren is mogelijk en zal onderdeel uitmaken van aanpassingen in het Programmadocument POP-2.

Stand van zaken Programmadocument POP 2007 – 2013

Op basis van een sterke – zwakte analyse zoals verder uitgewerkt in de NPS zijn voor Nederland 19 maatregelen gekozen waarvoor in genoemde periode POP-geld beschikbaar gesteld zal gaan worden. Door middel van politiek-bestuurlijke keuzes zijn deze 19 maatregelen bepaald. Daarbij is er overigens sprake van een goede aansluiting met de relatief grote hoeveelheid nieuw beleid die er de afgelopen jaren is vastgesteld, zoals het Meerjarenprogramma Vitaal Platteland, maar bijvoorbeeld ook de Provinciale meerjarenprogramma's.

De maatregelen zijn grofweg te verdelen in twee 'soorten', te weten de maatregelen gericht op 'ondernemers' (as 1 en 2) en maatregelen die 'gebiedsgericht' zijn (as 3 en 4). Het 'ondernemers-programma' omvat feitelijk maatregelen die voor geheel Nederland generiek zijn. Maatregelen onder

deze assen vallen in het algemeen onder rijks (LNV\VROM\W) of provinciale regelingen. De gebiedsgerichte maatregelen (as 3 en 4) zullen in het algemeen provinciaal zijn (ILG-gelden), naast de EU-cofinanciering eventueel aangevuld met andere provinciale middelen. Voor deze laatste assen hebben de gezamenlijke provincies besloten alle maatregelen die vanuit Brussel mogelijk gemaakt zijn open te stellen. Per provincie kunnen aanvullende keuzes gemaakt worden. Voordeel hiervan is dat er sprake is van lokale ontwikkelingen, met vaak een bottom-up aanpak.

Financiële middelen

Voor de uitvoering van POP-2 is vanuit de EU circa 436 miljoen euro voor de gehele periode beschikbaar. Dit komt dus neer op circa 62 miljoen euro Brussels geld per jaar. In dit bedrag zit het bedrag dat beschikbaar is voor de Leader-aanpak (as 4) al verwerkt. Dit bedrag is helaas lager dan oorspronkelijk werd gedacht. Bestuurlijk is reeds afgesproken dat de beschikbare gelden verdeeld zullen worden over de assen volgens de volgende verdeelsleutel:

As 1: 30%, dus circa 18 miljoen euro EU-geld per jaar

As 2: 30%, idem

As 3 en 4 gezamenlijk 40%, dus circa 24 miljoen euro per jaar.

De nu reeds bekende 'wensen' overschrijden de beschikbare gelden. Bedacht moet worden dat naast de Brusselse gelden ook nationaal (overheids)geld ingezet moet worden. Het EU-cofinancieringspercentage zal naar verwachting 50% bedragen. De cofinanciering dient overigens aantoonbaar een meerwaarde te hebben (wat bedoel je hier precies?).

Dagprogramma

Aansluitend aan de inleidende presentatie zal een presentatie over het Plattelandnetwerk gegeven worden. Daarna zal in subgroepen over alle assen een presentatie gegeven worden en kunnen er vragen/discussiepunten naar voren gebracht worden. Na twee presentaties volgt een lunch, na afronding van de laatste twee presentaties zal een plenaire terugkoppeling plaatsvinden.

Iedereen wordt verzocht de vier sticker-rondjes die in het uitgereikte programmapakket zitten, te plakken bij die maatregelen die men het meest belangrijk acht.

Presentatie Nationaal Plattelandsnetwerk, Terugblik huidige periode, Marga de Jong

In de uitgereikte map zit onder meer een brochure over het Plattelandsnetwerk. Deze brochure 'straalt' ook uit wat het Plattelandsnetwerk wil zijn: aansprekend, veelkleurig, helder.

Het plattelandsnetwerk was in de beginperiode met name gericht op de zogenaamde Leadergroepen. Al snel is het netwerk echter verbreed tot een landelijk werkend netwerk. In afgelopen periode is vooral gekeken hoe het netwerk na afloop van de huidige POP-periode vormgegeven zou moeten worden. Vragen waarop men zich heeft gericht zijn met name

- hoe moet de publiek-private samenwerking vormgegeven worden
- hoe kan het 'multiplier-effect' maximaal vormgegeven worden
- wat zijn de ervaringen/wensen die ingebracht kunnen worden bij de voorbereiding van POP-2
- hoe kan ingespeeld worden op de ontwikkelingen met betrekking tot de ILG-gelden.

Hiertoe zijn zelfevaluaties uitgevoerd door zowel de Leadergroepen als door het Plattelandsnetwerk zelf. Belangrijke aandachtspunten zijn:

- nauw aansluiten bij wat er in het landelijk gebied gebeurt
- hebben van een eigen ambitie
- overbrengen van signalen over en weer
- invulling geven aan de 'gebiedsverantwoordelijkheid' (plattelandskabinet; workshops plattelandseconomie etc.)
- internationale contacten

Toekomst: het Nationaal Plattelandsnetwerk, Geert Gielen

Functies

Het toekomstige plattelandsnetwerk zal 3 functies hebben, te weten

1. verbindingen leggen
verbindingen tussen assen, tussen regio's etc. etc.
2. ondersteunen
van groepen, instanties, organisaties etc., gericht op het laten leren van elkaar
3. stimuleren
van activiteiten, naar buiten treden, veranderingen in gang zetten \ speldenprikken geven

Taken en activiteiten

Taken en activiteiten zijn dan ook als volgt te omschrijven:

1. organiseren ontmoetingen
2. verbinden van assen
3. contacten onderhouden met andere netwerken, gericht op het versterken van elkaar
4. versterken van de kwaliteit van het platteland
5. stimuleren van samenwerking, ook transnationaal
6. opsporen en analyseren van 'best practices' en deze informatie verspreiden tbv het 'leren van elkaar'
7. nieuwe impulsen geven
8. beheer van het netwerk

Organisatie

De organisatiestructuur van het nationaal plattelandsnetwerk moet nog vormgegeven worden. Vooralsnog wordt er vanuit gegaan dat gebruik gemaakt zal gaan worden van een 'extern team' dat bijvoorbeeld bijeenkomsten organiseert, brochures ontwikkelt etc.. Aansturing van het geheel zou aangehaakt moeten worden bij het Comité van Toezicht POP-2. Tussen het CvT en de 'uitvoering' moet nog een structuur georganiseerd worden, die ondermeer goed in afstemming wordt gemaakt het het LOVP.

Financiële middelen

Vooralsnog wordt er vanuit gegaan dat voor 4 miljoen euro, 2 miljoen nationaal geld en 2 miljoen EU-cofinanciering, het netwerk actief kan zijn en gewenste projecten uit kan voeren. Dit bedrag is iets hoger dan de huidige financiële middelen die beschikbaar zijn.

Hoe verder

Een ieder wordt verzocht inhoudelijke opmerkingen vandaag of in de loop van de komende tijd bij Geert Gielen te melden.

De organisatiestructuur zal verder vormgegeven worden in de komende periode. Een en ander zal onderdeel worden van het Programmadocument.

Vragen en opmerkingen vanuit de zaal

1. Het valt op dat het netwerk voorheen vooral op Leader gericht was, nu wordt een en ander 'breder' getrokken. Dit roept de vraag op of POP-2 ook 'breder' wordt ingestoken dan in het verleden.
Antwoord: Het Plattelandsnetwerk, dat overigens een 'voorschrift' is vanuit POP-2, omvat inderdaad meer dan de Leadergroepen. Het gehele POP omvat de 19 maatregelen waarover vandaag gesproken wordt.
2. Wat is relatie tussen het Netwerk en het Regiebureau POP?
Antwoord: er is nog geen besluit genomen over het al dan niet voort blijven bestaan van het Regiebureau POP. Het Plattelandsnetwerk moet er in ieder geval komen (voorschrift vanuit

verordening). Overigens zijn de werkzaamheden van het Netwerk en het Regiebureau verschillend.

3. De ideeën over de vormgeving van de organisatie zijn nog erg pril. Vraag is hoe bestaande organisaties en netwerken bij de verdere ideeënvorming betrokken worden. Geconcludeerd wordt dat er tot op heden geen sprake is van 'structurele' relaties met veel bestaande organisaties en netwerken: hoe gaat dit in de toekomst vormgegeven worden?

Antwoord: Het is van belang dat bestaande organisaties en netwerken aansluiting krijgen met het Netwerk, zodat middelen gekoppeld kunnen worden \ de krachten gebundeld kunnen worden. Het netwerk zal een 'jaarplan' opstellen en voor de uitvoering van dat jaarplan aansluiting proberen te zoeken bij bestaande organisaties en netwerken. Bijeenkomsten zoals vandaag zijn er juist ook voor bedoeld om elkaar te leren kennen \ elkaar in de toekomst te kunnen vinden.

4. Netwerk zal ook goede afstemming moeten zoeken met bijvoorbeeld de provinciale PMJP-coördinatoren en het LOVP. Hoe wordt dat vormgegeven?

Antwoord: op dit moment is de organisatievorm etc. nog in ontwikkeling \ geschetste beelden zijn denkrichtingen. In de toekomst is het zeker van belang dat genoemde contacten gelegd worden.

**Verslagen subsessies:
Subsessies as 1 Versterking concurrentievermogen land- en bosbouw**

Naam organisatie	Opmerking/ discussiepunt & reactie op hoofdlijnen
Leader-Gelderland	<p>Hoeveel geld gaat er naar bos?</p> <p>Reactie: Dit is nu niet aan te geven. Bos zit vooral in as 2. Onder as 1 zitten ook bepaalde maatregelen voor de bosbouw.</p>
Leader-Gelderland	<p>Hoe is geld gebudgetteerd?</p> <p>Reactie: In het programmadocument worden de financiën per maatregel ingevuld, dit is verplicht vanuit de verordening.</p>
LLTB	<p>De Gemeenschappelijk Marktordering Groente en Fruit (GMO) is buiten POP-1 gehouden, is dat ook in POP-2 zo?</p> <p>Reactie: Ja, dat blijft zo. In het programmadocument moet een afbakening over POP-2 en de GMO groente en fruit worden opgenomen.</p> <p>Valt de melkveeacademie onder maatregel 111 (beroepsopleiding en voorlichting)?</p> <p>Reactie: dit is wel een project waar we aan denken.</p>
Pingo	<p>Is maatregel 111 alleen op agrariërs gericht, is een training van boeren aan Natuurbeheerders met landbouwgrond ook mogelijk?</p> <p>Reactie: maatregel 111 zou ook voor natuurbeheerders landbouwgrond interessant kunnen zijn mits de activiteit ikv gericht is op de landbouwproductie.</p>
Pingo	<p>Waarom is er geen vestigingssteun van jonge boeren of ondersteuning van oude agrariërs opgenomen in het programma (maatregelen 112 en 113)?</p> <p>Reactie: Steun bij vestiging van jonge boeren is niet gekozen omdat dit zou kunnen leiden tot prijsopdrijving. We kiezen wel voor ondersteuning van jonge boeren die al zijn gestart. Voor oude boeren die willen stoppen is voldoende geregeld in Nederland.</p> <p>Wie kan advies geven onder maatregel 114 (bedrijfsadvisering)?</p> <p>Reactie: het gaat om op de landbouw gerichte, gespecialiseerde adviseurs. In het programmadocument komen selectiecriteria voor adviseurs.</p>
Subsidiefocus	<p>Wie vraagt subsidie aan en wie ontvangt het geld bij maatregel 114?</p> <p>Reactie: De begunstigde is de boer, die de rekening voor geleverde diensten betaalt aan de adviseur.</p>
Den Haneker	<p>Kan een Vereniging voor agrarisch natuurbeheer (VAN) ook adviseren onder maatregel 114?</p> <p>Reactie: De organisatie moet aantoonbaar kennis hebben van cross compliance activiteiten. Dit is een eis uit de verordening. De vraag is of dit voor een VAN geldt.</p>
LLTB	<p>Wat betekent de voorrangsregel voor bedrijven met meer dan 15000 euro subsidie?</p> <p>Reactie: In de praktijk betekent dit dat met name akkerbouwers en melkveehouders in</p>

	<p>aanmerking komen. De rest van de bedrijven lift mee.</p>
Pingo	<p>Cross compliance valt toch onder reguliere activiteiten voor boeren, waarom ondersteunt POP dit?</p> <p>Reactie: De EU wil dat boeren met veel subsidie hun zaakjes goed voor elkaar hebben.</p>
Pingo	<p>De in het concept programmadocument genoemde vouchers lijken op het persoonsgebonden zorgbudget, hoe werkt dit?</p> <p>Reactie: de vouchers zijn niet opgenomen in het Nederlandse POP, dit staat nog ten onrechte in het document. Wel komt er een nationale steunregeling voor vouchers.</p>
Pingo	<p>Wat is de leeftijdseis voor maatregel 121, steun aan jonge boeren?</p> <p>Reactie: de leeftijdseis is 40 jaar. Doel van deze maatregel is de vitaliteit in de landbouw te versterken. "Boer zoekt vrouw"</p>
Provincie Gelderland	<p>Maatregel 121: voor welke investeringen geldt dit, aangezien het niet mag voor uitbreidingsinvesteringen?</p> <p>Reactie: het gaat om investeringen die gericht zijn op duurzaamheid en efficiëntie verbetering en waarvoor jonge boeren een steuntje in de rug nodig hebben.</p>
Den Haneker	<p>Wat wordt bij 121 bedoeld met productie?</p> <p>Reactie: het gaat onder as 1 altijd om landbouwproductie, geen zorg of toerisme e.d..</p> <p>Gaat het bij 123 (toegevoegde waarde) alleen om landbouw?</p> <p>Reactie: het gaat om de keten, maar wel gericht op landbouwproducten.</p>
Provincie Gelderland	<p>Zijn initiatieven voor afvalverwerking of biovergisting mogelijk onder Samenwerking in de keten bij innovatie?</p> <p>Reactie: ja, dat kan.</p> <p>Is agro forestry ook mogelijk onder artikel 124?</p> <p>Reactie: Bebossing van landbouwgrond zit in as 2 (artikel 44 van de verordening), innovaties in houtproducten zit wel in maatregel 124.</p>
Provincie Gelderland	<p>Valt verkaveling of ontsluiting onder maatregel 125 (infrastructuur)?</p> <p>Reactie: ja, dat klopt, bijvoorbeeld voor schaalvergroting.</p>
Pingo	<p>Is schaalvergroting wel handig ter bevordering van recreatie en toerisme?</p> <p>Reactie: Dit hoeft elkaar niet te bijten, er zijn meerdere doelen met een project te realiseren door bijvoorbeeld verkaveling, verbindingswegen en wandelpaden aan te leggen.</p>
LLTB	<p>Kunnen projecten met intensieve veehouderij of glastuinbouw onder maatregel 125?</p> <p>Reactie: ja, dat zou kunnen.</p> <p>Vallen investeringen in luchtwassers onder maatregel 131 (voldoen aan normen)?</p> <p>Reactie: nee, dat past niet. Luchtwassers kunnen wel onder maatregel 121 Bedrijfsmodernisering. Te denken valt wel aan steun voor boeren die extra last van</p>

<p>Waterschappen</p>	<p>kaderrichtlijnen hebben. Het gaat alleen om EU-normen.</p> <p><i>Hoe vast liggen de maatregelen in het programmadocument?</i></p> <p><u>Antwoord:</u> Dit ligt nog niet 100% vast, maar we verwachten niet dat er nog veel verandert. Sommige maatregelen, zoals vestigingssteun voor jonge boeren, zijn niet gekozen.</p> <p>Wat is de relatie van POP met het zogenoemde ondernemersprogramma?</p> <p><u>Antwoord:</u> Het ondernemersprogramma is het geheel van ondernemersgerichte subsidies waarvoor één loket wordt ontwikkeld. De generieke maatregelen uit as 1 worden via het ondernemersprogramma opengesteld. Daarnaast zitten in het ondernemersprogramma ook nationale steunmaatregelen, zoals de agro-innovatievouchers.</p> <p>Hoe vast ligt het financiële plaatje van POP al en kunnen na vaststelling nog wijzigingen doorgevoerd worden?</p> <p><u>Antwoord:</u> In het programmadocument komt een meerjarige raming van de middelen per maatregel. Hierin staan de publieke nationale middelen (VROM, provincies en waterschappen) en EU-cofinanciering. Jaarlijks zijn kleine wijzigingen door te voeren, tijdens de midterm review van 2009 kunnen grotere aanpassingen doorgevoerd worden.</p>
<p>ProBos</p>	<p>Hoe ziet de private financiering van maatregelen eruit?</p> <p><u>Antwoord:</u> de private financiering is per maatregel verschillend. Dit komt terug in het subsidiepercentage in de subsidieregeling.</p>
<p>Unie van Waterschappen</p>	<p>Hoe werken de maatregelen per provincie uit en hoe zit dit met de financiën?</p> <p><u>Antwoord:</u> As 1 is gericht op ondernemers en hier wordt gewerkt met generieke instrumenten. Behoudens infrastructuur (maatregel 125) waarover afspraken zijn met de provincies in het MJP is vooraf geen inschatting te maken van verdeling van middelen over regio's.</p>
<p>Provincie Noord-Brabant</p>	<p>Hoe is de koppeling van as 1 met LEADER?</p> <p><u>Antwoord:</u> As 1 gaat uit van concrete projecten die via een subsidieregeling worden ingediend. LEADER is een totale aanpak voor een gebied. Van LEADER gebieden kunnen wel onder de doelstelling van as 1 vallen. Projecten kunnen vanuit LEADER gebieden ook ingediend worden onder de generieke maatregelen.</p>
<p>PROBOS</p>	<p>De bos- en houtsector krijgt onvoldoende erkenning bij het rijk. De hout- en biomassaproductie krijgen onvoldoende nadruk in het POP. De houtsector heeft een visie ontwikkeld, die het rijk zou moeten onderschrijven.</p> <p><u>Antwoord:</u> In de NPS is het publieke belang van bos benoemd (oa leefkwaliteit) en is het (relatief kleine) economisch belang aangegeven. In het POP zitten diverse maatregelen die ook voor de bosbouwsector bedoeld zijn. Dit geldt ook voor as 1 hoewel het klopt dat sommige maatregelen alleen voor agrariërs zijn.</p>
<p>Leader Kromme Rijn VROM VBN</p>	<p>Aan wat voor soort maatregelen kan gedacht worden bij <u>Maatregel 121</u> bedrijfsmodernisering? Kan een melkrobot bijvoorbeeld?</p> <p>Hoe moet de voorwaarde voor publieke noodzaak gezien worden?</p>

<p>ProBos</p> <p>“Kleine Kernen”</p> <p>VROM</p> <p>Waterschappen, VROM</p> <p>VROM</p>	<p>- Wanneer is er sprake van een jonge boer? - is deze maatregel ook voor tuinders?</p> <p><u>Antwoord:</u> Onder deze maatregel kunnen Investerings van jonge boeren die bijdragen aan efficiëntere productie worden gesubsidieerd. De voorwaarde van publieke noodzaak moet nog bekeken worden maar is eigenlijk niets nieuws want dit geldt eigenlijk altijd voor subsidieregelingen.</p> <p>Het gaat om boeren (inclusief tuinders) die al gestart zijn en jonger dan 40 jaar zijn.</p> <p>Maatregel 123 is belangrijk voor kleinschalige bedrijven die willen innoveren.</p> <p><u>Antwoord:</u> mee eens, is bedoeld voor MKB in bos en agrosector.</p> <p>Is maatregel 124 ook provinciaal in te zetten en hoe is de verdeling over provincies?</p> <p>Antwoord Er komt een generieke landelijke regeling voor deze maatregel. De innovatietoets is hierin nog niet uitgewerkt, waarschijnlijk komt er een commissie van deskundigen. Het ligt niet voor de hand om meerdere projecten met dezelfde innovatie te honoreren.</p> <p>Wat is in maatregel 125 bedoeld met verbetering van de kwaliteit, kan dit ook duurzaamheid zijn?</p> <p><u>Antwoord:</u> As 1 gaat over concurrentieversterking van de landbouw, dit staat voorop. Duurzaamheid is een randvoorwaarde. Nederland heeft zich in Brussel sterk gemaakt voor integraliteit in projecten, dit moet in het programmadocument nog uitgewerkt worden.</p> <p>Vallen nitraatrichtlijn, ammoniak en kaderrichtlijn water onder maatregel 131? - Hoe wordt ingespeeld op gebiedsgerichte projecten, bijvoorbeeld de stroomgebiedenaanpak van de kaderrichtlijn water?</p> <p><u>Antwoord:</u> Het gaat om nieuwe normen, voor de kaderrichtlijn water zijn deze er nog niet. In 2009 is een midterm review gepland, dan zou de kaderrichtlijn water meegenomen kunnen worden. Over de invulling hiervan in het POP is nu nog niks te zeggen. Voor nitraat en Ammoniak is er een landelijke aanpak die regionaal effect heeft maar wel over provinciegrenzen heen gaat.</p> <p>Voor wie zijn de maatregelen 132 en 133 bedoeld, kan een supermarkt bijvoorbeeld ook meedoen?</p> <p><u>Antwoord:</u> Maatregel 132 is voor boeren, 133 is voor producentengroeperingen. Een supermarkt kan wel aan projecten meedoen maar kan geen eindbegunstigde zijn.</p>
<p>Provincie Groningen (Leader)</p>	<p>Is er zicht op hoe met maatregelen in het POP wordt omgegaan vanuit idee van integrale projecten?</p> <p>Reactie: voor een deel worden voorwaarden bepaald door inhoud van de EU verordening (bij begunstigden, wijze van selectie) in het programma worden maatregelen voor zeven jaar vastgelegd. Daar zal dit ook moeten worden uitgewerkt.</p>

Waterschap Delftland	Wie beslist over jaartranches van middelen?
LTO	<p>Reactie: In programma worden de middelen met de ramingen over de jaren in jaartranches vastgelegd.</p> <p>Communicatie is belangrijk als niet elk jaar alle maatregelen worden opengesteld. Overheid moet vanuit klant "ondernemer" denken en bijv. loketten voor maatregelen op de goede momenten openstellen.</p> <p>Reactie: Is inderdaad belangrijk punt. Ondernemersprogramma is juist bedoeld om met één loket voor ondernemers duidelijkheid te scheppen. Daarnaast is er nog wel een gebiedsgericht deel dat ook voor ondernemers relevante onderdelen kan bevatten.</p>
EU-Commissie	Ook landbouworganisaties kunnen een belangrijke rol spelen bij de communicatie. Reactie: Eens!
LTO Noord	<p>Kan Leader ook worden ingezet voor andere assen? Welke mogelijkheden zijn er dan voor as 1: kan dat ook via Leader? As 1 is toch vooral bedoeld voor boeren en tuinders?</p> <p>Reactie: Leader is vooral methode van werken. Resultaten daarvan (projecten) kunnen ook doelen van andere assen dienen. Bijv. concreet bij innovatie. Er is nog geen besluit over de mate waarin Leader financieel moet/kan bijdragen aan de andere assen.</p>
Boschap	<p>As 1 richt zich vooral op landbouw: productieve of ook verbrede landbouw?</p> <p>Reactie: Verbreding (zorg, toerisme) zit vooral in as 3. Ondernemerschap zit met name in as 1. Het is wel soms lastig om onderscheid te maken maar focus is wel duidelijk.</p> <p>Hoe zit het met huisverkoop van producten, verwerking en ketenontwikkeling?</p> <p>Reactie: Lijkt voor as 1 te zijn: gaat om landbouwproducten van eigen bedrijf.</p>
Waterschap Midden Delftland	<p>Wat is leeftijdsgrens voor jonge boeren? Wat voor soort steun is het? Waarom geen garanties/goedkope leningen?</p> <p>Reactie: EU-regels bepalen dat leeftijdsgrens bij 40 jaar ligt. Het gaat niet om vestigingssteun maar steun voor financiering van investeringen na een overname. Optie van garantstelling o.i.d. wordt nog bekeken.</p>
Prov. Groningen (Leader)	<p>Kan steun jonge boeren ook in kader van gebiedsgericht beleid?</p> <p>Reactie: Wordt in het programma geregeld. Maar twijfels bij gebiedsgerichte aanpak omdat het gaat om generieke problemen/doelstellingen.</p>
LTO Nrd	<p>As 1 is toch een landelijke as?</p> <p>Reactie: Ja, maar bij jonge boeren heeft een aantal provincies extra middelen beschikbaar gesteld voor jonge boeren in de eigen provincie. Dat kan ook in de nieuwe periode misschien gebeuren.</p>
LTO	<p>Modulaire subsidiekader – één loket – en dan toch regionale of provinciale openstellingen?</p> <p>Reactie: Onderscheid maken tussen één loket waar ondernemers terecht kunnen en de vraag wie dan de regeling financiert: achter het loket kunnen meerdere financiers zitten</p>

	<p>die middelen beschikbaar stellen voor regelingen.</p>
LTO Noord	<p>Maatregel 125 (infra): gaat het om grondgebonden veehouderij of kan het ook voor andere sectoren van toepassing zijn?</p> <p>Reactie: misschien is tekst op sheet niet juist: de afspraak die in MJP is gemaakt is leidend. Wel gaat het nadrukkelijk om infrastructuur buiten reconstructiegebieden.</p>
LTO	<p>Pleit ervoor om de terminologie zo breed mogelijk te houden ivm onzekerheid in de loop van de jaren 2007-2013. Daarom niet expliciet koppelen aan een sector.</p> <p>Reactie: Eens met pleidooi maar anderzijds wordt NL wel gevraagd om richting te bepalen (focus). Jaarlijks kan programma worden gewijzigd en er komt ook een mid-term evaluatie in 2009.</p>
Waterschap	<p>Kan waterschap ook begunstigde zijn bij maatregel infrastructuur? Watermaatregelen met als doel versterking concurrentiekracht landbouw kunnen?</p> <p>Reactie: Ja, maar hoofddoel is concurrentiekracht landbouw. Integrale projecten die andere doelen meenemen kunnen. Vraag is wel of je voor een geheel project dan ook EU-financiering wilt aanvragen.</p>
Ver. Streekeigen producten	<p>Komen streekeigen producten in aanmerking voor nationale erkenning als voedselkwaliteitsregeling?</p> <p>Reactie: Voorwaarden worden bepaald door EU-verordening. Bijv. moet verdergaand zijn dan normale productie. Directie I&H is binnen LNV primair verantwoordelijk voor vragen over evt. nationale erkenning.</p>
LTO	<p>Moet je verdeling over subdoelen ook aan Brussel melden?</p> <p>Reactie: Ja: programma bevat een financiële tabel met de ramingen per maatregel (is dus nog stapje verdergaand dan subdoelen). Er zijn wel flexibiliteitsregels om aanpassingen te kunnen plegen.</p>
LTO	<p>Wordt de verdeling nationale overheid – EU – privaat 1/3 – 1/3 – 1/3?</p> <p>Reactie: NEE! De verhouding tussen publieke en private bijdragen hangt af van de inhoud van de maatregel. Bij maatregelen die duidelijke meerwaarde hebben voor boeren zelf zal de eigen bijdrage veel groter zijn (bijv. jonge boeren: publieke bijdrage is 20%). De EU-cofinanciering zegt alleen iets over de verhouding EU-nationale overheid.</p>
Prov. Gelderland	<p>Wie bepaalt wanneer welke regelingen open gaan? Het Rijk?</p> <p>Reactie: POP-2 is gezamenlijk product van rijk en provincies. Minister is wel beheersautoriteit.</p>
Prov. Limburg	<p>Maatregel 111 is niet voor normale opleidingsprogramma's. Maar een cursus die door reguliere kennisinstellingen wordt opgezet (bijv. voor startende MKB-ers)?</p> <p>Reactie: Inhoud van project is bepalend, niet de vraag welke instellingen daarbij betrokken zijn. Subsidie hoeft in deze maatregel niet naar de boer te gaan (kan ook naar de organisator zijn), maar doel van de training moet wel zijn gericht op landbouw.</p>

ZLTO	<p>As 1 richt zich primair op landbouw: moet maatregel 111 dan ook zijn gericht op heroriëntatie binnen de landbouw of kan het ook gaan om verbreding (richting doelstellingen as 3). Probleem is dat maatregel training onder as 3 niet is gekozen voor POP-2!</p> <p>Reactie: As 1 richt zich inderdaad op landbouw (concurrentiekracht) en dus niet op verbreding. Als dat in as 3 niet wordt geïmplementeerd kan dat inderdaad een lacune opleveren.</p> <p>Als je een trainingsproject zo moet opknippen naar doelstelling van de assen dan krijg je een probleem. Ondernemers zitten zo niet in elkaar!</p> <p>Reactie: Kan inderdaad een probleem zijn.</p>
PV EU	<p>Maatregel 124 (samenwerking bij innovatie): zijn ook kosten van onderzoek subsidiabel? Pleidooi om ook te kijken of koppeling met 7^e kaderprogramma van EU mogelijkheden biedt.</p> <p>Reactie: Is nog niet ingevuld, maar pleidooi is genoteerd. Wel zal kaderprogramma zich meer richten op fundamenteel onderzoek terwijl het bij POP toch gaat om praktische zaken.</p>
Waterschap Dommel	<p>Zijn waterprojecten financieerbaar onder maatregel 125 (infrastructuur)?</p> <p>Reactie: Ja, maar concurrentievermogen landbouw is primair doel van de as. Verder zijn provincies voor deze maatregel eerstverantwoordelijk.</p>
PV-EU	<p>Maatregel 131 (voldoen aan normen): hoe bepaal je wat onevenredige milieueisen zijn, ook in relatie tot afbakening met probleemgebieden.</p> <p>Reactie: Afbakening met probleemgebieden moet zeker in de gaten worden gehouden. Het gaat bij deze maatregel primair om milieuproblemen die inderdaad soms per gebied verschillend kunnen uitwerken.</p>
ZLTO	<p>Vraagt aandacht voor afbakening van maatregel 133 met de GMO groenten en fruit.</p> <p>Reactie: moet inderdaad nog gebeuren</p>
Produktschap Tuinbouw en HPA	<p>Waarom kiest NL voor inzet op voedselkwaliteit? Waarom niet inzetten op andere aspecten zoals voedselveiligheid? Waarom menselijke consumptie?</p> <p>Reactie: vloeit allemaal voort uit de verordening. Andere thema's kunnen eveneens van groot belang zijn (voedselveiligheid, kwaliteit in sierteelt) maar zijn niet cofinancierbaar met EU-geld uit het POP.</p>
Bond v. Plattelandsvrouwen	<p>Hoe worden afspraken gemaakt over verdeling gelden over de provincies?</p> <p>Reactie: Veel van as 1 is generiek landelijk. Geldt niet voor maatregel 125. Provincies zullen hier zelf afspraken over een verdeling moeten maken. Generieke regelingen zijn onafhankelijk van de provincies.</p>
PV-EU	<p>Wat is de stand van zaken m.b.t. de beschikbare nationale middelen?</p> <p>Reactie: moet geregeld worden i.k.v. financiële tabel POP. Als dat rond de zomer (Hans Zw: in oktober) in de Ministerraad komt moet het ook financieel geregeld zijn.</p> <p>Maatregel 123 en 124: als daar grote ondernemingen begunstigden kunnen zijn is het</p>

ZLTO	geld snel op. Ervaring met oude programma's 94-99 heeft dit aangetoond.
ZLTO	<p>Reactie: Maatregel 123 is op grond van de verordening beperkt tot MKB. Bij 124 is bewust deelname van grote partijen niet uitgesloten. Gaat om doel/resultaat van samenwerking. Signaal over grote ondernemingen is wel een belangrijk punt dat meegenomen moet worden.</p>
HPA	<p>Wat is innovatie? Moet dat op nationaal niveau spelen of kan dat ook al op regionaal niveau zijn? Dat laatste liever niet!</p> <p>Reactie: Inzet is dat het moet gaan om innovatie op nationale schaal. Niet 12 keer dezelfde provinciale innovatie steunen.</p> <p>Maatregel 125 (infra) zou ook voor andere sectoren dan grondgebonden veehouderij beschikbaar moeten zijn. Speelt ook in andere sectoren.</p> <p>Reactie: Afspraak van MJP2 is leidend. Als daar wordt gesproken over grondgebonden landbouw is dat breder dan veehouderij.</p>

Subsessies as 2:Verbetering Natuur, milieu en platteland

Naam organisatie	Opmerking/ discussiepunt & reactie op hoofdlijnen
Europese Commissie	<p>Beleidsthema "bodempkwaliteit" ligt wat de EU betreft niet ten grondslag aan de doelstellingen van As 2, zoals de presentatie suggereert. Het plattelandsbeleid heeft niet tot primair doel de bodempkwaliteit te verbeteren.</p> <p><u>Reactie:</u> de presentatie wordt aangepast.</p>
NL Bond voor Plattelands-vrouwen	<p>De eis te voldoen aan de 18 pakketten voorwaarden cross compliance, wordt deze gesteld door de Nationale overheid of door Europa ?</p> <p><u>Reactie:</u> Beide. Het betreft Europees beleid dat de lidstaten onderschrijven en uitvoeren.</p>
St. Natuur en Milieu	<p>Het verbaast, dat negatieve consequenties van wetgeving gecompenseerd zouden mogen worden onder artikel "Agromilieumaatregelen".</p> <p><u>Reactie:</u> Het gaat inderdaad om zaken die het wettelijk niveau en de cross compliance te boven gaan, zoals de gevolgen van de Kaderrichtlijn Water. Dit geldt voor zowel de jaarlijkse vergoedingen als voor de non-productieve investeringen.</p>
Waterschap Dommel	<p>Kunnen waterschappen een beroep doen op steun voor non-productieve investeringen?</p> <p><u>Reactie:</u> De investeringen moeten plaatsvinden op landbouwgrond. Maar het is niet uitgesloten dat niet-agrariërs aanvragen.</p>
Landschapsbeheer Nederland	<p>Ook niet-agrariërs kunnen nu een beroep doen op de SAN voor landbouwgrond. Blijft dit zo ?</p> <p><u>Reactie:</u> Dat is wel de bedoeling, maar het vergt een goede beargumentering richting de Europese Commissie.</p>
Provincie Gelderland En LTO Noord	<p>Het beeld is, dat er maar heel weinig Europees geld vrij inzetbaar is. Klopt dat?</p> <p><u>Reactie:</u> Ja, voor substantiële investeringen in landbouw en platteland is het Europees geld niet zeker niet voldoende. Daarom wordt het gecombineerd met nationale middelen. Er zijn bijvoorbeeld ook ILGmiddelen (ministerie LNV) en geld van de provincies, in de periode 2007 – 2013. Er is ook geld van VROM beschikbaar, dat onder meer 10 mln, inzet voor non-productieve investeringen.</p>
VEWIN	<p>20% van het geld in As 2 gaat niet naar de SAN en lijkt dus beschikbaar voor nieuwe projecten. Hoe kunnen initiatiefnemers daar een beroep op doen?</p> <p><u>Reactie:</u> De betreffende andere maatregelen worden door provincies uitgevoerd en staan in de Provinciale Meerjarenprogramma's, die meestal samen met regionale partners zijn geformuleerd. Initiatiefnemers kunnen zich wenden tot het loket dat hun provincie heeft aangewezen, waarna hun project wordt getoetst aan het PMJP.</p>
Nederlandse Akkerbouw Vakbond	<p>Vroeger verliep een SAN aanvraag, straks dus een aanvraag Groene en Blauwe diensten, tussen boer en Dienst Regelingen. Hoe gaat dat straks ?</p> <p><u>Reactie:</u> Het eerste jaar verandert er niets en bovendien worden bestaande overeenkomsten 'uitgediend'. Alleen zijn provincies formeel de beschikkende instantie, wat geregeld is in een Provinciale Verordening. De DR voert uit in opdracht van de provincies. Maar de aanvrager merkt dit niet. In 2008 wordt hopelijk de Catalogus Groene Diensten de basis voor overeenkomsten. Dan zullen provincies ook eigen keuzen gaan maken uit de Catalogus die passen bij hun provincie. Dan moeten aanvragers ook invulling gaan geven aan het gewenste 'maatwerk'.</p>

ZLTO	<p>De kosten van de Kaderrichtlijn Water worden pas vanaf 2009 meegenomen. Wordt daar dan nu al voor gespaard? Dat lijkt wel hard nodig.</p> <p><u>Reactie:</u> Er is maar heel weinig geld, de POP-middelen zullen slechts een fractie van de kosten kunnen gaan dekken. Er wordt niet gespaard, omdat zelfs dat niet veel zal helpen. Ook de structuurfondsen zijn maar een klein deel van de oplossing. Financiering van de KRW wordt een apart nationaal vraagstuk.</p>
NL Akkerbouw Vakbond	<p>Welke bedrijfsinvesteringen worden onder welke as gesteund?</p> <p><u>Reactie:</u> productieve investeringen onder as 1, non-productieve investeringen onder as 2. Productieve investeringen zijn investeringen die gerelateerd zijn aan het productievermogen van het bedrijf. Steun hierbij is van invloed op de onderlinge concurrentiepositie van bedrijven en lidstaten. Daarom moet dit heel transparant gebeuren. Non-productieve investeringen zijn investeringen die de boer niets opleveren en die hij ten behoeve van zijn primaire activiteiten niet zou doen.</p>
Productschap Tuinbouw	<p>Mag de tuinbouwsector steun vragen voor non-productieve investeringen? Kwaliteitsverbetering/vervanging hoeft immers niet te leiden tot meer productie.</p> <p><u>Reactie:</u> Nee, het gaat echt om investeringen die primair het leefmilieu ten goede komen, niet het bedrijf.</p>
NL Akkerbouw Vakbond	<p>Met het oog op concurrentievervalsing: geldt cross compliance voor elke aanvrager, of alleen voor agrariërs ?</p> <p>Antwoord LNV: Waarschijnlijk alleen voor agrariërs. Cross compliance is verder niet van toepassing verklaard. Wel zal iedereen zich aan wetten en bestemmingsplannen moeten houden.</p> <p>Antwoord PV: Waarschijnlijk zal elke steunontvanger aan de cross compliance moeten doen, in elk geval aan de relevante onderdelen.</p>
NL Bond voor Plattelandsvrouwen En NL Akkerbouw Vakbond En ZLTO	<p>Een steunaanvrager onder as 2 krijgt automatisch een check op voldoen aan cross compliance. Als hij in overtreding blijkt, krijgt hij (na waarschuwing, red.) een korting én op de subsidie én op zijn inkomenssteun. Iemand die geen subsidie aanvraagt, heeft maar de kans van 1 op 100 op een controle en dus op korting. Een en ander leidt tot rechtsongelijkheid. De grotere kans op controle zal veel agrariërs terughoudend maken tot deelname aan vrijwillige agromilieumaatregelen /groene diensten.</p> <p><u>Reactie:</u> 99% van de aanvragers ontvangt al directe inkomenssteun en moet dus toch al aan cross compliance voldoen. De vraag suggereert, dat een controle vrijwel altijd leidt tot het constateren van overtredingen. Dit is eerder een signaal dat er meer controles nodig zijn, terwijl Nederland nu al miljoenen per jaar betaald aan boete vanwege het niet halen van de verplichte 1% controle. Feitelijk stelt de vrager, dat een grotere pakkans geldt als rechtsongelijkheid. Maar de constatering van het mogelijke effect is een belangrijk punt.</p>
NL Akkerbouw Vakbond	<p>Wordt de standaard controle op cross compliance alleen verbonden aan het deel van de bedrijfsactiviteiten die gerelateerd zijn aan de subsidieaanvraag, of aan het hele bedrijf ? In het laatste geval is het toch een negatieve prikkel om je als boer vrijwillig in te zetten voor je leefomgeving.</p> <p><u>Reactie:</u> De controle geldt voor het hele bedrijf. De waarschuwing van de vrager geeft wel aan, dat de omgevingsgezinde boer wellicht 'constructief', dus oplossingsgericht gecontroleerd moet worden i.p.v. 'betrap'.</p>
Waterschap Brabantse Delta	<p>Bij beperkte middelen, krijgen samenwerkende agrariërs voorrang op individuele aanvragers? Is het gebiedsgericht werken, met meer integraal effect en meer</p>

	<p>toegevoegde waarde, een pré?</p> <p><u>Reactie:</u> De formulering van POP 2 maakt dit onderscheid niet. Echter, op provinciaal niveau wordt dit wel als pré gezien. Aangezien provincies de as 2 middelen versleutelen via hun PMJP, moeten aanvragen niet alleen aan de POP-voorwaarden voldoen, maar ook passen in de Provinciale Meerjaren Programma's.</p>
NL Akkerbouw Vakbond	<p>Wordt met het voorgaande eigenlijk gezegd, dat aanvragen in verschillende provincies anders beoordeeld kunnen worden?</p> <p><u>Reactie:</u> Ja, niet elke regio heeft dezelfde problemen of ambities en stelt ook niet dezelfde prioriteiten. Regionale spelers doen er goed aan om aan de regionale visievorming mee te doen.</p>
ZLTO	<p>Hoe zien die provinciale uitvoeringsorganisaties er eigenlijk uit? Verloopt de afstemming met de Dienst Regelingen dan beter?</p> <p><u>Reactie:</u> De provinciale uitvoeringsorganisaties zijn niet overal hetzelfde en niet overal is de interactie met partijen uit de streek even goed. Iedereen streeft niettemin naar zo eenduidig mogelijke afhandeling. Dit is zeker een aandachtspunt.</p>
Streek eigen Producten Nederland	<p>Hoeveel prioriteit geeft POP 2 aan het beperken van oorzaken van en oplossen van gevolgen van klimaatverandering?</p> <p><u>Reactie:</u> Uitvoering onder POP 2 moet duurzaam (geen negatieve effecten en waar mogelijk positieve) zijn, maar is niet primair bedoeld om dit vraagstuk aan te pakken. Een voorbeeld is het beperken van CO2 uitstoot door de landbouw.</p>
ZLTO	<p>POP 2 zou voornamelijk ten gunste komen aan de agrarische sector. Dat geldt nauwelijks voor as 2. Is dat niet tegen de afspraak?</p> <p><u>Reactie:</u> Nee, feitelijk zijn as 1 en as 2 geheel bedoeld voor agrariërs en/of landbouwgrond. Hierin gaat 60% van het POP in om. Van as 3 is ook ongeveer de helft direct relevant voor agrariërs (diversificatie, omschakeling naar nieuwe activiteit). Er is dus een veel sterker accent op de landbouwsector dan bij POP 1. Voor de ambities t.a.v. een duurzaam milieu is door Europa breed gekozen, deze horen bij de totale visie t.a.v. toekomstige rol van de Europese landbouw. Het is voor de agrarische sector belangrijk op dit gebied de primaire speler te blijven, ook in verband met de WTO-afspraken over de groene en blauwe box.</p>
Streek eigen Producten Nederland	<p>Bij as 2 wordt niets gezegd over de relevantie van een vitale en mooie leefomgeving voor wonen, werken en recreatie.</p> <p><u>Reactie:</u> Deze relatie wordt zeker onderkend. Het blijkt duidelijk uit de artikelen Agromilieumaatregelen, maar ook Less Favourite Areas, eerste bebossing landbouwgrond en verder natuurlijk uit as 3.</p>
ZLTO	<p>Gesteld, de Catalogus Groene Diensten is straks goedgekeurd en kan worden toegepast, heeft Nederland dan verder de vrijheid en zijn we af van de discussies zoals die zijn gevoerd rond het gebied St. Oedenrode ?</p> <p><u>Reactie:</u> Algemeen: ja, de Catalogus geeft dan de bandbreedte aan op grond waarvan overheden kunnen bepalen wat ze willen vergoeden. Europese middelen zijn er vooralsnog niet, uitsluitend omdat de budgetten ontoereikend zijn en de lidstaat andere prioriteiten stelt. Maar er is dan geen staatssteundiscussie meer.</p> <p>De afwijzing van het gebied St. Oedenrode heeft ermee te maken dat het gebied eerst begrensd zou moeten zijn als probleemgebied (LFA) om de gewenste maatregelen te mogen financieren. Met de aanvraag om de begrenzing is het mis gegaan, omdat bij de EC niet kon worden hardgemaakt dat er sprake was van dreiging van vertrek van</p>

LTO Noord	<p>boeren t.g.v. de relatief slechte productieomstandigheden. Ook kon niet worden aangetoond, dat de kosten t.g.v. landschapselementen additioneel zouden zijn t.o.v. de reguliere eisen van cross Compliance. St. Oedenrode is dus een bijzonder geval.</p> <p>De hectarevergoeding LFA is nu € 94,- per hectare per jaar. Er is ook niet meer EU-geld. Mogen provincies, gemeenten e.d. het bedrag oplussen?</p> <p><u>Reactie:</u> Dat mag, tot maximaal € 150,- en mits voor het betreffende gebied is aangetoond dat het concurrentienadeel ook € 150 of meer is. Het gaat op gebiedsniveau wel om grote bedragen. Provincies moeten dergelijke ambities verwoorden in hun PMJP.</p> <p>De goedkeuring van de Catalogus zal toch nog wel wat voeten in aarde hebben en een aantal maanden vergen. Verder verneemt de Commissie kritiek vanuit de waterschappen die weggenomen kan worden als men zich beter laat informeren. Zo is vrijwilligheid een belangrijk punt bij agromilieumaatregelen /groene en blauwe diensten, omdat vergoedingen bovenwettelijk moeten zijn en aanvullend op de cross compliance. Waterschappen willen echter hun recht op laten onderlopen van land vastleggen. Begrijpelijk, maar een en ander is niet verenigbaar.</p>
Probos	<p>Nu bos onder as 1 zo weinig aandacht krijgt, is het positief dat in elk geval de provincies willen bijdragen aan bosuitbreiding. Over het geheel is bossector echter teleurgesteld dat houtproductie in POP-2 bijzaak is.</p> <p><u>Reactie:</u> begrip voor de teleurstelling, maar gezien de beperkte middelen moet er scherp geprioriteerd worden. POP zal in juridische zin wel ruimte bieden voor bosaanleg.</p>
Leader+ Kromme Rijn	<p>Geven provincies aan waar wel en niet bebossing kan plaatsvinden? Zijn alleen boeren hiervoor potentieel eindbegunstigden?</p> <p><u>Reactie:</u> Ja, dat gebeurt in provinciale MJP's en nee, natuurlijke- of rechtspersonen komen als eindbegunstigden in aanmerking.</p>
Unie van Waterschappen	<p>Betreurenswaardig dat voor artikel 38 alleen boeren als eindbegunstigden zijn aangemerkt, dit perkt de mogelijkheden wel heel erg in.</p> <p><u>Reactie:</u> eens, Nederland heeft in de onderhandelingen over de Plattelandsverordening op dit punt dan ook voor verbreding gepleit, maar heeft dit in de onderhandelingen in de raad verloren.</p>
LLTB	<p>Is artikel 38 ook toepasbaar om externe werking op beschermde N2000 gebieden tegen te gaan?</p> <p><u>Reactie:</u> nee.</p>
Leader+ Gelderland	<p>Gelden de <i>cross compliance</i> voorwaarden onder as 2 voor het gehele bedrijf of alleen voor dat deel waarvoor onder as 2 subsidie wordt toegekend.</p> <p><u>Reactie:</u> voor gehele bedrijf.</p>
Leader+ Gelderland Unie van Bosgroepen	<p>Is de indruk juist dat POP-2 weinig ruimte biedt om extra, nieuwe impulsen te geven aan natuurontwikkeling of aan bos?</p> <p><u>Reactie:</u> die indruk is juist. Natuurontwikkeling en maatregelen uit SN zullen niet via POP bevorderd of ondersteund worden. Daarvoor zijn de middelen te beperkt, bovendien passen dergelijke maatregelen minder binnen het toekomstige POP, dat in lijn met de Plattelandsverordening immers meer op agrariërs zal zijn gericht. Eerste bebossing landbouwgrond is de uitzondering.</p>

Pingo	<p>Wat is er eigenlijk nieuw aan/in het nieuwe POP? Is er wel geld voor nieuwe doelen en initiatieven?</p> <p><u>Reactie:</u> De oude prioriteiten zijn nog steeds van belang en verder is de ruimte inderdaad beperkt. Mogelijk ontstaat in de loop van de tijd nog ruimte voor nieuwe zaken, als beheerplannen voor Natura 200-gebieden zijn vastgesteld en bekend is hoe NL uitvoering geeft aan KRW.</p>
Den Haneker	<p>Leidt nieuwe POP voor aanvrager niet tot meer administratieve rompslomp, bijv. door verplichting gebundelde aanvraag en verplaatsing aanvraagloket naar provincies?</p> <p><u>Reactie:</u> het is juist de bedoeling het voor de boeren en andere aanvragers eenvoudiger te maken. Bundeling moet tot minder papierwerk leiden, één loketbenadering moet bureaucratisch spoorzoeken voorkomen. Lopende contracten (bijv. in kader SAN) lopen door, alleen voor nieuwe aanvragen geldt een ander adres.</p>
Subsidiefocus	<p>De compensatie waardevermindering landbouwgrond bij inrichting natuur, valt die onder POP?</p> <p><u>Reactie:</u> Nee, valt onder SN en daarmee buiten POP.</p>
Pingo	<p>Wat gebeurt er als 'tijdelijk bos' langer dan 5 jaar blijft staan en er dus (?) sprake is van functieverandering , vervalt dan het subsidierecht voor tijdelijk bos?</p> <p><u>Reactie:</u> weten we niet, zoeken we uit.</p>
Unie van Bosgroepen	<p>Komt EGM inhoudelijk overeen met de non-productieve maatregelen onder as2?</p> <p><u>Reactie:</u> EGM is alleen van toepassing op natuurgebieden (landbouwgronden zijn uitgesloten). In as 2 POP gaat het juist om investeringen die betrekking hebben op landbouw.</p>

Subsessies as 3 Leefbaarheid platteland en diversificatie economie

Naam organisatie	Opmerking/ discussiepunt & reactie op hoofdlijnen
Sessie 1	Vraag: Wordt de paardenhouderij gezien al agrarische activiteit? Antw.: Ja
LLTB	Opm. De afbakening met de andere Europese middelen moet nog plaatsvinden. Art. 56 werd uit D2 gefinancierd. Nu uit POP-2.
?	Vraag: Welke ruimte krijgen de provincies nog om maatregelen te specificeren? Gaat de provincie in PMJP maatregelen opnemen? Antw. Neen, provincie neemt doelen op in PMJP. In de gebiedsprogramma's die de gebiedscommissies opstellen worden deze doelen nader uitgewerkt. Subsidies kunnen aan projecten worden toegewezen op basis van de het programmadocument POP. Opm. ILG is niet alleen rijksgeld, maar ook het provinciale aandeel daarin.
LLTB	Opm. Jammer dat maatregel opleiding niet wordt meegenomen, want agrariërs starten met andere branche en hebben daartoe opleiding nodig. Antw.: Nu niet via POP, maar via andere (niet-EU) regelingen.
VNG	Opm. LNV is het coördinerend Ministerie voor het platteland. Nu lijkt het een coördinerend Ministerie voor de agrarische sector. Dat is spijtig. Antw. We hebben te maken met een verordening die beperkingen stelt aan de begunstigden bij een aantal maatregelen. As 3 heeft meerdere ondernemers als eindbegunstigde Alleen art 53 uit as 3 vereist agrariërs als eindbegunstigde.
WUR	Opm. Een rekensom voor as 3 (EU bijdrage ca. € 19 miljoen/jaar) leert dat het programma ambitieus is. Dit bedrag nog te delen door 12 provincies. Zou je niet moeten kiezen in het aantal maatregelen, met in het achterhoofd de bureaucratie rond dit fonds? Antw. POP is breed, omdat het voor heel NL is, dus keuzes zijn nu niet landelijk gemaakt, maar worden provinciaal gemaakt. Maar niet alle maatregelen zullen in elke provincie worden toegepast.
Pingo	Vraag: Nederland heeft toch € 1 miljard van Europa gekregen? Is er niet meer geld voor platteland beschikbaar? Antw. LNV heeft geprobeerd meer geld voor het platteland beschikbaar te krijgen. Ziet er naar uit dat Zalm daar geen ruimte voor geeft. In de begroting van 2007 zal duidelijk worden of er nationale compensatie beschikbaar komt.
Prins in Communicatie	Is het mogelijk om naast investeringen ook projecten die tot doel hebben om tot het stimuleren van investeringen te komen, te cofinancieren? Antw. Ja. In POP zijn verschillende maatregelen te combineren, ook maatregelen die bijdragen tot samenwerking tussen partijen en in de keten zoals artikel 59.
Leader Gelderland	Opm. In art. 54 zou je opleidingsactiviteiten moeten meenemen. Via Leader was de mogelijkheid om ook bijvoorbeeld vooronderzoek of verkenningsstudies te doen. Antw. Verkenningen zijn vaak kleine projecten en in provincie Noord-Holland bijvoorbeeld zal met een ondergrens worden gewerkt. Projecten kleiner dan € 50.000,- EU-bijdrage vallen dan eerder af.
Den Haneker	Bij dynamiseren van het platteland valt daar ook de organisatie onder? Is het mogelijk de proceskosten voor meer gebiedsgericht werken te subsidiëren? Antw. Nee, alleen organiseren is geen project. Kan wel via Leader as (as 4) en moet dan een doel van de 3 andere assen dienen. Art. 59 biedt ruimte voor dynamiseren, dit is wat je onder meer onder gebiedsgericht werken kunt verstaan.
Provincie Gelderland	Opm. De afbakening van POP met de structuurfondsen (o.a. ESF) is nog een aandachtspunt.

	<p>Antw. Dat klopt dat moet nog nader worden uitgewerkt. Op dit moment is ook nog niet duidelijk welke uitwerking aan de programma's voor de landsdelen in het kader van de structuurfondsen wordt gegeven.</p>
Bureau de Vogel	<p>Vraag: Wanneer kan worden ingeschreven op deze maatregelen? Antw.: Dit is per provincie verschillend. Niet elke maatregel zal door de provincies worden ingezet. Strikt formeel kan pas op maatregelen worden ingeschreven wanneer het programmadocument door Brussel is goedgekeurd. Aanvragen voor POP zullen gaan via het loket van de provincie.</p>
Coöperatie Unie van Bosgroepen	<p>Vraag: Wat is de financiële ondergrens per aanvraag bij een aantal maatregelen? Antw. Elke provincie kan nadere voorwaarden of selectiecriteria hiervoor stellen. Deze financiële ondergrens wordt niet in het nationale programmadocument opgenomen.</p>
Subsidiefocus	<p>Vraag: Waar horen toeristische ondernemers thuis? Antw. Deze passen bij art. 54 en art. 55, waarbij op te merken is dat het in art. 55 meer om de infrastructuur gaat.</p>
LLTB	<p>Als je naar art. 56 kijkt, dan kun je met één project het gehele budget voor een provincie op souperen. Wens van LLTB is om centraal te sturen om te voorkomen dat inderdaad met investeringen in één project het budget op gaat.</p>
VNG	<p>Vraag: De betrokkenheid van VNG is niet rechtstreeks, maar via provincies naar gemeenten. Hoe staat het daarmee? Op welke manier zijn gemeenten nu betrokken bij POP-2? Antw. Er is geen nieuw beleid bij dit POP aan de orde. De provincies gaan het beleid gebiedsgericht invullen. De afspraak is dat de provincies in het kader van ILG en de PMJP's de gemeenten betrekken, hetgeen ook gebeurt.</p>
Sessie 2	
Nederlandse Bond voor Plattelandsvrouwen	<p>Vraag: Is het niet ietwat smal om alleen opleidingen om in Leadergroepen te kunnen functioneren op te nemen? Antw. Dit kan breder art. 59 is ook voor niet-Leader gebied bestemd. Reactie: startende ondernemers hebben ook behoefte aan opleidingen.</p>
ZLTO	<p>Opm. Blijk dat art. 58 mbt opleiding, voorlichting en coaching is geschrapt. Dat zijn namelijk middelen en geen doel op zich. Wat wel essentieel is, is dat het gebruik van deze middelen in de anderen maatregelen wordt opgenomen. Graag dat als provincies doen. Antw. De maatregel 58 is inderdaad ter ondersteuning van de andere doelen. De ervaring uit POP 2000-2006 is dat het bij projecten gericht op opleiding vaak gaat om kleine projecten in financiële zin. Gelet op de uitvoering van POP is het genereren van heel veel kleine projecten niet wenselijk. Onze ervaring met POP-1 is dat de bij de maatregel opleiding maar erg weinig projecten zijn ingediend. Dit zijn twee redenen om deze maatregel niet op te nemen in het POP 2007-2013. Deze activiteiten worden ook NIET in andere maatregelen opgenomen.</p> <p>Opm. Er is voorwerk nodig om tot nieuwe onderneming te komen, dus ook daarvoor is ook opleiding nodig. Pleidooi om het in maatregelen op te nemen. Antw. We maken keuzes zoals eerder gemeld, en hebben niet voor art. 58 gekozen.</p> <p>Opm. De ESF ondersteunt niet in deze opleidingen. Dus overweeg als provincies om opleiding/voorlichting toch in maatregel in te vullen.</p>
ZLTO	<p>Vraag Naar welk loket moeten de provincie overschrijdende projecten toe? Antw. Daar moet nog landelijk naar worden gekeken, maar het is de bedoeling dat dit mogelijk is. De provincies zullen daar een oplossing voor aanbieden.</p>

Stichting Natuur en Milieu	<p>Vraag Bij art. 55 is het nodig om ook het stimuleren van de vraag/ontwikkeling op te nemen. Er moet voor het starten van onderneming inzicht zijn of er een markt te winnen is. Zijn er voorbeelden te noemen?</p> <p>Antw. Dat is aan de aanvragers om zelf met ideeën te komen. Het gaat in deze niet alleen om agrariërs maar om alle ketenpartners.</p>
Vrienden van Platteland	<p>Vraag: investeringen in de paardenhouderij lijken onder POP niet mogelijk. Hoe zit het met activiteiten in het kader van agrotourisme?</p> <p>Antw.: Activiteiten in het kader van agrotourisme kunnen wel onder artikel 55, maar onder artikel 53 niet.</p>
Nederlandse Bond voor Plattelandsvrouwen	<p>Vraag: niet duidelijk wat nu onder art. 57 valt? Is het mogelijk om verval van boerderijen wel/niet te subsidiëren?</p> <p>Antw. Dat zou kunnen, maar dat is afhankelijk van de provinciale keuzes.</p> <p>Vraag: Kan dat los van het feit of iets wel/niet een monument is?</p> <p>Antw. Dat is gekoppeld aan het provinciale beleid waar het veelal gaat om te beschermen erfgoed, immers zij draagt zorg voor de vereiste cofinanciering.</p>
Provincie Gelderland	<p>Vraag: Hoe is tot deze ondergrens (€50.000,-) voor projecten gekomen?</p> <p>Antw. Dat is een afwegingscriterium of een project wel/niet in aanmerking komt. Deze ondergrens wordt niet in programmadocument opgenomen, maar wel in de provinciale beleidsprogramma's.</p>
Provincie Gelderland	<p>Vraag: In het programmadocument gezien dat definitie Platteland nu wordt gekenmerkt door o.a. kernen van 30.000 inwoners. Wordt dit gehonoreerd?</p> <p>Antw. Dit wordt nog met Brussel besproken en daar is nog geen finaal besluit over.</p>
Hoofd Productschap Akkerbouw	<p>Vraag: De minimum grens wordt nu op €50.000,- Eu-bijdrage gesteld. Met 50% cofinanciering op de publieke middelen, dus een project van €100.000. Vanwaar deze keuze?</p> <p>Antw. Dit is een grens uit POP-1. Daar is al ervaring mee opgedaan. De keuze is arbitrair maar heeft te maken met de administratieve lasten. De afweging voor deze grens kan op provinciaal niveau worden gemaakt.</p>
Provincie Limburg	<p>Opm. €100.000 als minimale projectkosten is hoog voor agrariërs.</p> <p>Antw. Dit bedrag kan als criterium voor de prioritering meewegen. En dit bedrag zal ook niet bij alle maatregelen worden benoemd.</p>
Waterschap de Dommel	<p>Opm. Een bedrag van €100.000 is niet gek. Je moet een kosten/baten afweging maken. Dit niet alleen bij de subsidieverstrekker doen, maar ook bij de ontvanger, want aan beide zijden zijn er administratieve lasten.</p>
Permanente Vertegenwoordiging Brussel	<p>Vraag: hoe is de relatie met de structuurfondsen waar de grootschalige projecten kunnen worden gefinancierd?</p> <p>Antw. Die afbakening moet nog binnen NL plaatsvinden. Voor het landelijk gebied lijkt er in Nederland niet veel uit de structuurfondsen te halen. Met name gericht op het stedelijk gebied.</p>
DG AGRI	<p>Opm. De overlap in zones (tussen POP en structuurfondsen) moet je wel in programmadocument afbakenen.</p>
ZLTO	<p>Vraag: Is er per maatregel in te schatten wat het financieel aandeel is?</p> <p>Antw. Via art. 53 en 55 is er in gevolge de staatssteunverordeningen mogelijk minder weg te zetten omdat je met een maximum zit per aanvraag omdat het hier veelal gaat om investeringen in individuele bedrijven. Daarnaast is het nu nog niet te zeggen omdat de programmering verloopt via het PMJP. Het jaarlijkse budget voor as 3 moet worden verdeeld over 12 provincies en dan worden verdeeld over de maatregelen. Het POP volgt hierin het PMJP.</p>
Provincie Gelderland	<p>Vraag; de middelen worden over de provincies verdeeld. Wat gebeurt er als een</p>

	<p>provincie (of enkele provincies) hun budget niet opmaken? Antw. Daarover zijn nog geen afspraken gemaakt.</p>
Vrienden van Platteland	<p>Vraag: Binnen Leader zijn keuzes gemaakt met betrekking tot de gebieden. Een aantal plaatselijke groepen willen door. Hoe is dat mogelijk? Antw. Keuzes worden nog door de verschillende provincies gemaakt. De selectieprocedure zal nog worden vastgesteld, er komt een Call for proposals.</p>
Provincie Gelderland	<p>Vraag: hoe is de afbakening tussen de assen 3 en 4? Antw. Daar kun je als provincie een keuze in maken. As 4 is met name voor procesgeld en voor projecten die niet binnen de fiches van de andere assen passen.</p>
DG AGRI	<p>Voorbeeld: as 4 zijn echt projecten die van onderop (bottom-up) komen. Bij as 3 wordt het vanuit de provincies op voorstel van de gebiedscommissies ILG geprogrammeerd. Per provincie is de indeling in de gebiedsorganisatie verschillen, maar allen gaan uit van een gebiedsgerichte aanpak.</p>
Provincie Drenthe	<p>Opm. Het werken zoals we dat in Nederland doen met gebiedscommissies gaat uit van een aanpak van onderop. De ideeën van projecten komen bij gebiedscommissie binnen, daar worden projecten aangedragen. Gebiedscommissie programmeert en draagt het dan over aan de provincies. Dat is ook Leader aanpak, maar misschien zonder Leader etiket. Deze pleidooi voor gebiedsgericht werken via gebiedscommissies wordt breed in de groep gedeeld.</p>
Sessie 3	
Landelijke Vereniging Kleine Kernen	<p>Vraag: Wat zijn micro-ondernemingen? Antw.: In de definitie daarvoor staat in de verordening een onderneming met minder dan 10 werkzame personen. Daarbij spreekt de verordening alleen over een maximaal aantal medewerkers per onderneming, waardoor de traditionele landbouwbedrijven onder deze definitie vallen.</p>
Steunpunt Landbouw en Zorg	<p>Opm.: art. 53 geeft de mogelijkheid om investeringen in de vorm van verbouwingen voor zorg op het bedrijf te doen. Dat is niet voldoende, een pleidooi om naast fysieke zaken ook juist de niet-fysieke aspecten mee te nemen. Dus bijv. het onderzoek naar de vraag: hoe krijg je doelgroepen op je bedrijf? Antw.: De projecten moeten dan wel vraag gestuurd zijn en het moet dan ook in project zitten. Dit dient in de aanvraag onderbouwd te worden middels bijvoorbeeld een ondernemersplan. Opm. de sector wil graag iets meer dan alleen bakstenen cofinancieren. Er zal ook duidelijk moeten zijn of de vraag er is.</p>
LV Kleine Kernen	<p>Vraag: Er moet ook geld zijn voor het proceswerk vooraf. Dus om tot bedrijfsplannen te komen, voor marktonderzoek, niet alleen bakstenen. Is er geld om partijen bij elkaar te brengen om bijv. een project voor te bereiden? Antw.; kan wel via art. 59 (dynamisering), dat art. is namelijk niet alleen voor Leadergroepen bedoeld. Het opstellen van een ondernemingsplan als onderdeel van een project, behoort ook tot de subsidiabele kosten.</p>
Haute Finance adviesbureau	<p>Vraag: Wat is landelijk erfgoed? Kan ik onder art. 57 het herstel van een molen cofinancieren? Antw. Landelijk erfgoed betekent: natuurlijk en cultureel erfgoed, dus cofinanciering van een cultureel erfgoed (molen) zou dus kunnen, als provincie die maatregel heeft opgenomen. Regel is dat het project waarvoor subsidie wordt aangevraagd past binnen het vastgestelde beleid op dit terrein.</p>
LV Kleine Kernen	<p>Vraag: Hoeveel geld is er beschikbaar voor as 3? Antw.: 40% van het totale POP-budget is beschikbaar voor de assen 3 en 4 samen. Dat is op jaarbasis (met jaarbudget van 62 miljoen) ca. 24 miljoen. Deze 24 miljoen is per</p>

	jaar beschikbaar voor 12 provincies, dat komt neer op 1,5-2,5 miljoen per jaar per provincie (verdeling op basis van inwonersaantal per provincie). Het is op dit moment nog niet mogelijk om op maatregelniveau een verdeling aan te geven, omdat elke provincie nog een keuze maakt welke maatregel ze zullen toepassen.
LV Kleine Kernen	Vraag: Wie is bij maatregel 55 de ontvanger van de subsidie? Antw.: de begunstigen in deze maatregel zijn niet beperkt.
Ministerie VROM	Vraag: Op een aantal artikelen is weinig geld en op anderen meer geld beschikbaar. Wie heeft dat bepaald? Antw.: Dat is gebaseerd op ervaringen uit POP-1 en ook gerelateerd aan de maximale toegestane subsidie per project in verband met staatssteun.
LV Kleine Kernen	Vraag: Hoe verloopt het proces nog tot 1-1-2007? Provincies moeten namelijk goede integrale plannen hebben. Antw.: in elk geval een oproep om bij de gebiedscommissies aanwezig te zijn. Via die lijn zal de inbreng in de provinciale plannen kunnen plaatsvinden. De Nationale Plattelandstrategie is nu redelijk definitief. Op dit moment vindt er informeel overleg over het Programmadocument met Brussel plaats. De intentie is om in het najaar het Programmadocument officieel aan Brussel aan te bieden.
Sessie 4	
Europese Cie, DG AGRI	Vraag: Kun je iets zeggen over de verdeling over de maatregelen? Antw.: Dat is nu nog niet toegedeeld. De planning daarvan gaat via het PMJP.
Coöperatie Stadteland	Vraag: art. 58 waarmee echt de vakkundige opleiding voor omschakeling kan worden gedaan is geschrapt. Dus daar waar boeren hun kennis moeten opdoen voor omschakeling. Waarom is deze maatregel geschrapt? Antw.: deze maatregel is geschrapt omdat de provincies een selectie hebben gemaakt.
Provincie Utrecht	Opm. Vanuit de provincie Utrecht zal dit uit eigen (provinciaal) budget worden aangevuld. Kleine projecten kun je namelijk gemakkelijker uit ander nationaal budget financieren.
Coöperatie Stadteland	Vraag: Geldt dit ook voor andere provincies? Antw.: het schrappen van art. 58 is landsbreed, dus geen enkele provincie heeft daarmee de mogelijkheid om die maatregel toe te passen.
Coöperatie Stadteland	Pleidooi: juist de diversificatie bij boeren maakt het nodig dat boeren opleidingen gaan volgen. Dus dat is juist argument op de maatregel 58 wel op te nemen in het POP.
Europese Cie, DG AGRI	Opm. DG employ geeft aan dat het opleidingsniveau in NL van boeren relatief hoog is, terwijl het opleidingsniveau van niet-agrariërs op het platteland relatief laag is.
Streek eigen Producten Nederland	Opm. niveau van opleiding van boeren is hoog voor productie, maar niet om de omschakeling vorm te geven. Antw.: provincie kan opleidingen van boeren voor omschakeling uit ander middelen betalen.
LTO	Opm. De motivatie voor projecten bij art. 58 en 59 is gauw weg. Kleinschalige projecten willen wel, maar er komen zoveel administratieve lasten bij, dat dan de innovatieve gedachte voor het project gauw verloren gaat.
Waterschap Peel en Maasvallei	Vraag: is het mogelijk om bij art. 57 een overheidsinstantie als eindbegunstigde te hebben? Antw. Ja Vraag: wat is voorbeeld van 'herstel waterlopen'? Is dan het gaan meanderen van een eerder gekanaliseerde beek subsidiabel?

	<p>Antw. Dit aspect moet als beleidsdoel in het PMJP van de provincies zijn opgenomen. In provincie moet daar beleid voor zijn.</p>
LTO	<p>Vraag: De verdeling over de maatregelen binnen as 3 is nog niet duidelijk. Hoe is de relatie met de Land- en Tuinbouw?</p> <p>Antw.: As 3 is niet alleen gericht op de Land- en Tuinbouw, maar breder.</p> <p>Opm. LTO geeft aan moeite te hebben als het gaat om het feit dat te korten in de begroting worden gedicht. Vaak liggen plannen al op de plank, maar de financiering is nog niet rond. LTO pleit er voor dat het om nieuw beleid zou moeten gaan en niet om regulier beleid.</p>
LTO	<p>Opm. Er gaat op die manier veel geld mee om. De voorkeur van LTO is niet om bakstenen te financieren, dus niet inzetten bij art. 56 maar juist meer bij art. 58</p>
Streekkeigen Producten Nederland	<p>Opm. De versterking van stad en platteland zie ik niet terug.</p> <p>Antw.; Dit kan bijvoorbeeld door recreatieve voorzieningen daarvoor te maken.</p>
Coöperatie StadteLand	<p>Opm. Dat is een onderdeel, maar waar het veel meer om gaat is of je een samenwerking tussen stad en platteland kunt opzetten, zodat je een soort regiomarketing krijgt. Pleidooi om dit binnen POP op te nemen.</p> <p>Wil je nieuwe contacten maken tussen partijen, dan zul je nieuwe instituties moeten maken. Is die organisatievorm een nieuwe onderneming in het kader van POP? Die nieuwe instituties zijn namelijk de katalysator in het Landelijk Gebied en dus nodig.</p> <p>Aantal verenigingen (bijv. agrarische natuurverenigingen) wil verbreding, ze zijn op zoek naar stuk vermarkting. Die stap moet gezet worden en dat proces moet worden gekatalyseerd.</p> <p>Antw. Dat zou wel passen onder art. 59, maar daarbij is wel de combi publiek/privaat nodig.</p> <p>Opm.: Wel belangrijk punt om in POP mee te nemen.</p>
Streekkeigen Producten Nederland	<p>Vraag: hoe wordt de koppeling met ILG gelegd?</p> <p>Antw.: Via PMJP van de provincies. Vanuit de gebiedscommissies zal een voorstel voor de programmering moeten plaatsvinden.</p>
LTO	<p>Opm. : Het is van belang dat (provincie)grensoverschrijdende projecten mogelijk zijn onder POP. Nu met de decentralisatie naar de provincies toe, moet dat nog wel mogelijk blijven.</p> <p>Antw. Zou wel mogelijk moeten zijn, maar daar moeten nog wel afspraken over worden gemaakt. We kennen nu veel provinciegrens overschrijdende projecten in het platteland.</p>
Europese Cie, DG AGRI	<p>Vraag: Hoe is het op dit moment met het kwantificeren van doelen (en outputindicatoren)?</p> <p>Antw: de doelen/ indicatoren zijn op dit moment nog niet scherp ingevuld. Brussel heeft al wel op maatregelniveau een zet indicatoren voorgeschreven. Nederland wil als lidstaat niet veel aanvullende indicatoren opnemen.</p>
Coöperatie StadteLand	<p>Vraag: Als je as 1 bekijkt dan is het op nationaal niveau wel mogelijk om doelen/indicatoren helder te krijgen. Hoe zit dit bij as 3? Gaan we dat redden vanuit de provincies?</p> <p>Antw.: de doelen beschrijving en indicatoren moeten bij as 3 nog tot stand komen. Als Rijk zijn er met de provincies afspraken gemaakt. De regie ligt nu bij provincies. De provincies zijn verschillend, dat moet ook voor het gebiedsgerichte beleid. Dat maakt het nu wel even complicerend om al tot doelen en invullen van indicatoren te komen. Heeft heel sterk met PMJP te maken.</p>

Subsessies as 4 LEADER

Naam organisatie	Opmerking/ discussiepunt & reactie op hoofdlijnen
Streek eigen producten Nederland	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vragen over breedte van de beslissingsbevoegdheid van de LAG's. Antw.: alle projecten die in het kader van Leader aan de LAG worden voorgelegd worden getoetst aan ontwikkelingsplan. ▪ Vragen over gebiedsoverstijgende projecten: kunnen deze in één keer worden goedgekeurd of moeten die bij elke LAG apart worden ingediend? Antw.: een dergelijk project zou bij alle betrokken LAG's apart moeten worden ingediend en daarom beter dergelijke projecten niet via Leader te realiseren
Waterschap Peel en Maasvallei	Vraag over de mate waarin er overlap is tussen LAG en gebiedscommissie. Antw.: die kan er zijn, afhankelijk van keuzes die op provinciaal worden genomen over een al dan niet integrale benadering.
Europese Commissie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vraagt naar selectiecriteria voor LAG's. Antw.: hierover wordt op dit moment gediscussieerd. ▪ Hoe gaat NL om met gebieden waar nog geen ervaring is opgedaan met Leader? Antw.: in NL is al veel ervaring met gebiedsgerichte aanpak, ook niet Leader. De keuze of die aanpak in een bepaald gebied wel/niet met Leader wordt geïntegreerd is een keuze van de provincies
Provincie Utrecht	De grens voor een Leadergebied is maximaal 150.000 inwoners. Dit zijn kleine gebieden. Bestaat het risico niet dat het geld ontzettend versnipperd wordt? Antw.: de ontwikkelingsstrategie wordt gedragen door een groep mensen die zich verantwoordelijk voelt voor deze strategie en daar uitvoering aan geeft. Leader geeft hier ruimte aan. Overigens is de vraag of er sprake is van versnippering ook afhankelijk van door de manier waarop Leader-as wordt ingevuld
LTO-Noord	Hoe zit het met de afstemming tussen de verschillende programma's (POP, ILG, gebiedscommissies, PMJP's)? Pleidooi om hiervoor op landelijk niveau iets te organiseren, en niet aan de provincies over te laten, zeker gezien beperkte middelen.
Haute Finance	Herkent moeilijkheid van transnationale samenwerking en verwijst naar ervaringen met interreg
Provincie Flevoland	Pleidooi voor goede en snelle start van EU-netwerk
Nederlandse plattelandsvrouwen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zijn er mogelijkheden voor nieuwe groepen/ nieuwe samenstelling van de groepen? Antw.: Ja ▪ Wat moet ik doen als ik een goed project heb? Antw.: indienen bij een lokale actiegroep. ▪ Wie besluit uiteindelijk over selectie van de lokale actiegroepen? Antw.: LNV/provincies
Vrienden van het platteland	Hoe veel beslissingsbevoegdheid is de provincie bereid daadwerkelijk aan de lokale actiegroepen te geven? Suggestie: Zorg dat je in dit stadium bij de provincie aan tafel komt te zitten om mee te praten over de pmjp's
Europese Commissie	Wat is er voor nodig om binnen de provincie een positieve beslissing over invulling Leader-as te stimuleren? Antw.: Zorg dat je in dit stadium bij de provincie aan tafel komt te zitten om mee te praten over de pmjp's
ZLTO	Is dit een eerste stap naar de daadwerkelijke mainstreaming van Leader. En wat betekent dit voor na 2013? Antw.: op dit moment is men vooral bezig met de invulling voor de komende jaren
PV-LNV	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wanneer komt er duidelijkheid over de invulling van de Leader-as? Antw.: in het programmadocument ▪ Suggestie om eens te kijken hoe andere landen (Oostenrijk, Finland, Ierland etc.) de Leader-aanpak mainstreamen.

LvKK	<p>Informatieve vraag: Kan Leader landsdekkend worden en gaarne nadere informatie omtrent Leader-criteria (gebied percentage subsidie, ontwikkelingsplan enz.)</p> <p>Afhankelijk van de criteria (nog niet helmaal bekend) zal bezien moeten worden of Leader landsdekkend zal worden. Waarschijnlijk is dat gelet op beschikbare middelen onhaalbaar. De criteria zullen nader gecommuniceerd worden</p> <p>Leader is een goede werkwijze. De LvKK pleit ervoor om dat in stand te houden cq uit te breiden. Maar het moet wel simpel blijven.</p>
Steunpunt Landbouw & Zorg	<p>Pleit voor een uniform uurtarief. Vrijwilligers uren en boerenuren zijn nu lastig in te schalen. Gaarne een oplossing daarvoor bedenken.</p> <p>Pleit voor een goede afstemming tussen stad en land. Draai dat niet de nek om door lastige/onwerkbare Leader-criteria. Definitie platteland voor Nederland vaststellen. Criteria zin nog niet allemaal even duidelijk. Ook de uurtarieven zullen binnen de subsidie-voorwaarden moeten passen. Definitie platteland zal voor Nederland gaan gelden.</p> <p>Pleit voor afstemming met de Task-force multi-functionele landbouw. Het nationale netwerk zal e.e.a. moeten oppakken.</p> <p>Zitten de provincies hier wel op te wachten? Zou het Regiebureau POP niet meer activerend moeten zijn?</p> <p>De regierol van de provincies betekent dat elke provincie dit oppakt (vaak middels het PMJP proces). Het is duidelijk dat er verschillen zullen ontstaan tussen de provincies met betrekking tot de Leader-aanpak.</p>

Bureau de Vogel	<p>Informatieve vraag: Verdeling van het Leader-geld, kunnen er ook nieuwe gebieden in aanmerking komen voor Leader? Hoe en Waar gebieden aanmelden?</p> <p>Verdeling geld via met name de provincie. Er is zeker een mogelijkheid voor nieuwe gebieden om in aanmerking te komen voor Leader. Advies is om zsm contact op te nemen met de provincie.</p>
Prov. Gelderland	<p>Pleit voor het samengaan van bestaande structuren in het landelijk gebied (maatschappelijke kosten daarmee laag houden). Niet een lappendeken en overlappingsen van verschillende structuren.</p> <p>Tevens geeft hij aan dat experimentele projecten onafhankelijk van de doelen in as 1, 2 en 3 dus in As 4 zouden kunnen.</p> <p>Pleit voor de provincie als instelling die beslist over de oprichting van PG's. aangegeven wordt dat de selectiecriteria daarin natuurlijk belangrijk zijn.</p> <p>Kan ILG-geld ingezet worden voor co-financiering As 4. Ja, maar zal lastig zijn gelet op de ILG doelen en doelen As4.</p>
Unie van Bosgroepen	<p>Informatieve vragen: zijn er eisen aan de PG gesteld en zou een gebied inrichten en beheren onder As4 gebracht kunnen worden?</p> <p>Er zijn eisen aan de PG gesteld. Via de call for proposal zullen die duidelijk worden gemaakt. Met betrekking tot de inpassing van het idee in As4 zal pas duidelijk zijn nadat het Leader-ontwikkelingsplan klaar is.</p>
Prins in Communicatie	<p>Informatieve vraag: Is Leader ook bedoeld voor procesgeld? Niet alleen, het zal altijd moeten voldoen aan doelen. Proces op zich is geen doel.</p>
Sjoerd Veerman	<p>Pleit ervoor om de bureaucratie zo klein mogelijk te houden. Niet voor een minimaal bedrag e.e.a. oprichten.</p>
WUR	<p>Pleit ervoor om vanuit de aanvragers de regelgeving cq aanvraag zo makkelijk mogelijk te maken. Zijn ervaring is dat de EU-regelgeving verschilt per programma en dat is lastig voor aanvragers.</p>
D. Kuik	<p>Pleit ervoor om een regeling te maken voor kleine Leader-projecten (conform EFRO). De vraag blijft natuurlijk of voor Leader-projecten de werkwijze 'regelingen' wel de juiste is.</p>

Pingo	Wil e.e.a. (m.n) bureaucratie en regelgeving vanuit de positieve kant benaderen. Je moet namelijk wel verantwoorden wat je doet, het is immers publiek geld. Heeft de ervaring dat e.e.a. best meevalt. Het gaat immers om het project te realiseren en niet alleen om de subsidie te verkrijgen.
-------	---

Plenaire terugkoppeling uit subsessies

In verband met de heersende hittegolf wordt de plenaire terugkoppeling beperkt tot een korte terugkoppeling van de belangrijkste aandachtspunten die uit de vier sessies per as naar voren gekomen zijn.

As 1 (Terugkoppeling: Gert Stiekema)

Belangrijkste aandachtspunten zijn organisatie-vraagstukken en communicatievraagstukken. Concreet zijn de volgende onderwerpen met name aan de orde gekomen:

- ❖ Organisatie van een en ander: wie doet wat, wat doen provincies
- ❖ Speelruimte en flexibiliteit binnen POP-2: goede communicatie over nodig
- ❖ Eindbegunstigden: zowel landbouwers als bosbouwers, soms ook ketenpartijen. Over wie wanneer eindbegunstigde kan zijn bestaat nog veel onduidelijkheid: communicatie nodig.
- ❖ Samenhang met cq. afbakening van de andere assen: risico bestaat dat er ongewenst en onbedoeld lacunes ontstaan. Moet goed naar gekeken worden.
- ❖ Wat waar indienen? Anders voor ondernemersprogramma dan voor gebiedsgerichte maatregelen? Ook hierover goede communicatie gewenst.
- ❖ Afbakening met andere EU-programma's: is nog onduidelijk
- ❖ Financiële verdeelsleutel: vraag is hoeveel 'privaat geld' er per maatregel bij zou moeten (mogen?).

Naar aanleiding van de terugkoppeling nog een aanvullende vraag gesteld, te weten:

1. Kunnen ook collectieven eindbegunstigden zijn?
Antwoord: soms, is afhankelijk van de maatregel. Leader-aanpak maakt ook binnen de overige assen veel mogelijk: moet 'slim' mee omgegaan worden.

As 2 (Terugkoppeling Annemiek Canjels)

In meerdere sessies zijn de volgende 6 punten als aandachtspunten naar voren gekomen:

- ❖ Kunnen Waterschappen ook als eindbegunstigden voor subsidie in aanmerking komen? En kunnen bij waterschappen ook projecten ingediend worden?
- ❖ Kan POP-2 echt gezien worden als een agrariër-vriendelijk programma? Antwoord: ja, richt zich op duurzame landbouw, agrariërs zijn in het algemeen de eindbegunstigden, daarmee aardige financiële injectie mogelijk
- ❖ Bosbouwsector concludeert dat de economische toegevoegde waarde van de sector onvoldoende onderkend wordt. Zal door sector zelf aan gewerkt (gaan) worden.
- ❖ Financiële beperkingen: beperkte financiële middelen, waarbij groot deel al 'vast' ligt.
- ❖ Veel ongerustheid over de cross compliance vereisten en de (extra) controles die aanvraag van POP-geld tot gevolg kunnen hebben: weegt risico van (forse) boetes ook op pijler-1 aanvragen op tegen de pop-2 gelden die verkregen kunnen worden?
- ❖ Onduidelijkheid over de inrichting van de uitvoeringsorganisatie: wie doet wat, wat betekent een en ander voor de administratieve lasten.

As 3 (Terugkoppeling Monique Remmers)

- ❖ In as 3 is één maatregel 'afgefallen', dat wil zeggen dat er vooralsnog voor gekozen is deze maatregel niet in het POP-programma op te nemen, te weten de maatregel 'opleiding'. Vanuit alle groepen is aangegeven dat naar deze keuze nog eens goed gekeken zou moeten worden \ is het toch niet gewenst ook voor die maatregelen EU (POP) cofinanciering mogelijk te maken?
- ❖ Verduidelijking nodig van de afbakening van POP-2 met andere Europese fondsen (EFRO, EFS etc.)
- ❖ Veel onduidelijkheid over de wijze van programmering \ de rol van de verschillende organisaties \ de afbakening tussen bijvoorbeeld POP – PMJP's etc.
- ❖ Veel zorg over projecten die provinciegrens-overschrijdend zijn: wat als ene provincie bepaalde regeling in een bepaald jaar wel openstelt en andere provincie (dat jaar) niet, terwijl het project in beide provincies uitgevoerd zou moeten worden?
- ❖ Bepaalde maatregelen die opengesteld gaan worden kunnen veel geld 'opslokken', bijvoorbeeld maatregelen voor dorpsvernieuwing, terwijl het de vraag is of we écht vinden dat het POP-geld daar naar toe zou moeten gaan.

As 4 (Terugkoppeling Anouk van Gils)

Er blijkt véél behoefte te zijn aan informatie, er bestaat bij de aanwezigen veel onduidelijkheid. Deze onduidelijkheid betreft met name

- ❖ Huidige Leadergebieden en toekomstige Leadergebieden: wordt een en ander landelijk?
- ❖ Wat zijn selectiecriteria voor Leadergebieden
- ❖ Wie selecteert
- ❖ Risico van versnippering van gelden
- ❖ Afbakening met andere assen
- ❖ Afstemming van Leader met PMJP's, gebiedsgerichte groepen \ gebiedsgerichte commissies etc. Dringend verzoek: zorg voor voldoende verbindingen \ samenwerking, bijvoorbeeld in de vorm van personele unies.

Daarnaast is een belangrijk signaal vanuit de aanwezigen van vandaag dat over en weer de communicatie (en betrokkenheid) niet 'aansluit'. Omdat de Leadergroepen geen 'overheid' zijn, worden ze niet 'automatisch' bij discussies betrokken, bijvoorbeeld bij discussies over PMJP's etc. Hoewel de overheden het idee hebben dat ze voldoende communiceren, voelen de groepen zich niet betrokken én niet 'gehoord' ('wat wij zeggen komt niet door').

Afsluiting Hans Zwetsloot

Conclusie

Hans Zwetsloot concludeert dat er vandaag aardig wat 'huiswerk' is meegegeven aan de leden van het Programmteam POP-2, inhoudelijk maar met name ook op het gebied van de communicatie. Een en ander zal in het Programmteam POP-2 besproken worden en de concreet uit vandaag volgende actiepunten zullen bij leden van het Programmteam ter uitwerking worden belegd.

Hoe verder?

Van vandaag zal een verslag gemaakt worden, dat enerzijds als verslag op de website van het Regiebureau geplaatst zal worden, anderzijds – voorzien van concrete gevolgen naar aanleiding van de gemaakte opmerkingen - onderdeel zal worden van het Programmadocument POP-2 (en in die vorm dan ook aan Brussel zal worden voorgelegd). Overigens zullen in het verslag de gemaakte opmerkingen niet op 'naam' gesteld worden.

Planning Programmadocument

Streven is eind juli een compleet concept-programmadocument op de internetsite van het Regiebureau te publiceren. Alle maatschappelijke organisaties kunnen commentaar leveren op dat concept-document ('schriftelijke maatschappelijke consultatie'). Streven is het in Nederland vastgestelde programmadocument na de zomer aan Brussel toe te sturen.

Afsluiting

Hans bedankt een ieder voor de inbreng en bijdrage aan deze geslaagde bijeenkomst.

Verslag Informatiebijeenkomst Uitvoering POP-2 Kasteel Groeneveld 28 november

Verslag betreft de vragen en antwoorden die naar aanleiding van de presentaties van de 4 assen zijn gesteld.

As 1

N.B. als gevolg van gemaakte afspraken in het Bestuurlijk Overleg tussen Minister van LNV en provincies op 28 nov. zijn de antwoorden op enkele punten aangepast ten opzichte van de tijdens de bijeenkomst d.d. 28 nov. op Groeneveld gegeven antwoorden.

Algemeen

Hoe moet het juridisch geregeld worden als provincies gebruik willen maken van maatregel 125 ?

Antwoord: Voortvloeiend uit de afspraken in het Bestuurlijk overleg, verwijzen provincies, als zij gebruik willen maken van maatregel 125 (verbeteren infrastructuur) in de provinciale verordening naar de bij deze maatregel behorende module in het modulair subsidiekader (ook bekend als modulair subsidiestelsel of LNV-subsidieregeling).

Ten aanzien van aanvullende nationale financiering (top-ups) op as 1 maatregelen door provincies is in het bestuurlijk overleg afgesproken dat dit verloopt via het modulair subsidiestelsel van LNV, voor zover het gaat om maatregelen die in het modulair subsidiestelsel zijn opgenomen. Hierover worden nadere werkafspraken gemaakt tussen Rijk en betrokken provincies. Top-ups voor as 1- maatregelen die (nog) niet in het modulair subsidiestelsel zijn opgenomen worden uitgevoerd via provinciale subsidieverordeningen. Indien deze modules echter alsnog gedurende de uitvoering van POP-2 in het modulair subsidiestelsel van LNV worden opgenomen, is het streven de uitvoering uitsluitend via het modulair subsidiestelsel te laten verlopen. Rijk en provincies maken daarover nadere werkafspraken.

Vraag: is bij de grenzen voor verplichte accountantsverklaring de projectkosten of het subsidiebedrag de maatstaf ?

Antwoord: het subsidiebedrag is bepalend voor de vraag of er al dan niet een accountantsverklaring noodzakelijk is.

Vraag: komt de verplichte accountantsverklaring voort uit de EU-eisen ?

Antwoord: nee, het gaat om een nationale invulling.

Maatregel 111

Vraag: zijn de loonkosten/kosten eigen arbeid subsidiabel voor de uren die gemoeid zijn met deelname aan cursussen ?

Antwoord: nee, alleen de cursusdeelnamekosten zijn subsidiabel, althans voor zover deze cursussen aanvullend zijn op reguliere opleidingen in het middelbare en hoger landbouwonderwijs. Gedacht kan worden aan bv. cursussen op gebied van biologische landbouw voor boeren die willen omschakelen, of cursussen op gebied van nieuwe teelttechnieken. Cruciaal is dat het gaat om een **aanvullende** cursus die geen deel uitmaakt van een regulier onderwijsprogramma.

Verder kan subsidie verkregen worden voor de uren van een ondernemer zijn die gemoeid zijn met de organisatie van een demonstratieproject, voor zover die direct zijn toe te rekenen aan het organiseren van het demonstratieproject.

Vraag: wat betekent de bepaling dat het subsidiebedrag niet meer dan 90% van de subsidiabele kosten bedraagt indien ook uit anderen hoofde subsidie is verstrekt ?

Antwoord: dit wil zeggen dat het totaal van de verstrekte subsidie (inclusief subsidie uit andere potten) maximaal 90% van de subsidiabele kosten mag bedragen.

Vraag: mag een ondernemer uit meerdere subsidiemaatregelen, bv .samenwerking bij innovatie en bedrijfsmodernisering, subsidie ontvangen?

Antwoord: ja in principe wel, tenzij het in de juridische uitwerking wordt beperkt of uitgesloten. Dubbele financiering voor dezelfde activiteit is uiteraard niet mogelijk.

Vraag: is het mogelijk om collectief voor een groep ondernemers subsidie aan te vragen voor deelname aan een cursus (tegen de achtergrond van beperking van administratie en kosten voor beschikken) of moet elke boer individueel aanvragen ?

Antwoord: in principe moet elke boer individueel aanvragen.

Maatregel 114

Vraag: is er ook ondergrens aan het subsidiebedrag ?

Antwoord: nee, niet op grond van het maatregelfiche. Er kan bij de nadere juridische uitwerking voor gekozen worden om dat alsnog te doen.

Vraag: geldt de regel dat maximaal 1 keer per 3 jaar subsidie kan worden toegekend alleen voor deze maatregel ?

Antwoord: ja, een boer kan maximaal 1 keer per 3 jaar subsidie krijgen in het kader van maatregel 114

Vraag: hoe weten uitvoerders van regelingen of een boer valt in de categorie van ondernemers die meer dan 15.000 euro steun krijgen ?

Antwoord: het gaat dan om steun vanuit de eerste pijler; deze informatie wordt door Dienst Regelingen geregistreerd en is zelfs beschikbaar op internet; hier is dus op relatief eenvoudige wijze op te toetsen.

Maatregel 121

Vraag: is het mogelijk om bv. alleen onderdeel A van deze maatregel open te stellen ?

Antwoord: ja, dit kan in het openstellingsbesluit worden geregeld; daarin kunnen ook evt. nadere beperkende voorwaarden, bv. ten aanzien van de doelgroep, worden opgenomen.

Maatregel 123

Vraag: wanneer is er sprake van een zodanig groot risico/hoge verwachting dat een hoger steunpercentage gerechtvaardigd is ?

Antwoord: is ter invulling aan de provincies

Vraag: klopt het dat er maar 0,4 mln. aan EU-middelen voor 7 jaar beschikbaar is voor deze maatregel en hoe wordt dat EU-budget verdeeld ?

Antwoord: Ja, maar er is wel sprake van top-ups (aanvullende nationale bijdrage van provincies zonder EU-cofinanciering). Om top-ups op een maatregel mogelijk te maken moet er een (beperkt) bedrag aan EU-cofinanciering voor die maatregel worden opgenomen.

Vanuit het programmateam wordt geïnventariseerd welke provincies gebruik van deze maatregel willen maken; het EU-budget zal over die provincies verdeeld worden.

Vraag: zit deze maatregel in het Ondernemersprogramma ?

Antwoord: deze maatregel is vooralsnog niet ingevuld in de LNV-subsidieregeling (modulair subsidiekader).

Het Ondernemersprogramma is te beschouwen als een voertuig voor alle ondernemersgerichte subsidies. Het bestaat uit een aantal bouwstenen die op elkaar aansluiten, te weten : EU-verordeningen, het POP, een juridisch kader en elektronische dienstverlening. De pijler 1–steun en de SAN-subsidies zullen via dit loket met elektronische dienstverlening gaan lopen, waaraan op dit moment gebouwd wordt door Dienst Regelingen. In het Bestuurlijk Overleg is afgesproken dat ook subsidiëring van top-ups (aanvullende nationale financiering door provincies) op as 1 maatregelen die in het modulair subsidiestelsel van LNV zijn opgenomen via dit stelsel gaan verlopen. Hierover worden tussen Rijk en de betrokken provincies nadere werkafspraken gemaakt.

Vraag: wie bepaalt wanneer er aanvragen kunnen worden ingediend en waar kunnen aanvragers hun voorstel indienen ?

Antwoord: aanvragen voor as 1 maatregelen verlopen via het modulair Subsidiekader en kunnen worden ingediend bij Dienst Regelingen. Dit geldt ook voor subsidiëring via aanvullende nationale financiering (top-ups) door provincies op as 1 maatregelen. Provincies zijn betrokken bij de besluitvorming omtrent subsidiëring in die gevallen waarbij gebruik wordt gemaakt van top-up; Toekenning van subsidie uit een provinciaal budget zal als zodanig in de subsidiebeschikking

herkenbaar zijn. Hierover worden tussen rijk en betrokken provincies nadere werkafspraken gemaakt.

Uitzondering op deze werkwijze is maatregel 125 die door provincies/DLG behandeld wordt; deze maatregel verloopt via de provinciale subsidieverordeningen. Provincies bepalen zelf wanneer en voor welk budget er opengesteld wordt en regelen dit in een openstellingsbesluit. Desgewenst kunnen provincies eigen (strengere) voorwaarden stellen in dat openstellingsbesluit.

As 2

Algemeen

Onder welke 'condities' werkt de Dienst Regelingen voor de provincies?

Antwoord:

Hierover dienen door provincies zelf afspraken gemaakt te worden met DR, zoals ook is gebeurd in het kader van de uitvoering van de SAN.

Hoe verloopt een en ander in deze as 'formeel': via welke regelingen, welke bedragen zijn per provincie beschikbaar?

Antwoord:

De beschikkingen moeten gebaseerd zijn op provinciale regelingen. De beschikbare EU-gelden moeten tussen de provincies verdeeld worden. Voor as 3 en 4 is tussen de provincies afgesproken dat de gelden '1\12^e' verdeeld worden. Voor de gelden in deze as (2) is daarover (nog) niet in alle gevallen een afspraak gemaakt, omdat niet iedere provincie (in gelijke mate) van de mogelijkheden in deze as gebruik wenst te maken. Zo zijn er bijvoorbeeld 'slechts' 6 provincies die belangstelling hebben getoond voor de maatregel 1^e bebossing landbouwgrond. Voor de verdeling van de gelden voor dit artikel is afgesproken dat per project zal worden bezien in hoeverre het betreffende project met EU-geld gefinancierd wordt. Een en ander in goed overleg, waarbij TPO 'het beheer' van de beschikbare 5 miljoen euro toegewezen heeft gekregen. Het ligt voor de hand voor de overige maatregelen in deze as, voor zover relevant, een vergelijkbare afspraak te maken.

Waarom ontbreekt de SN als POP-2 maatregel?

Gelet op het beperkte EU-budget is de SN buiten POP-2 gehouden. Buiten het POP blijft de SN echter gewoon bestaan. Over de uitvoering ervan zijn separate afspraken gemaakt tussen Rijk en provincies.

Bij welke maatregelen zijn de cross compliance eisen van toepassing? Gelden de cross compliance eisen alleen op de hectares waarvoor een POP-2 subsidie ontvangen wordt? Hoe wordt een en ander vormgegeven?

De cross compliance eisen gelden bij alle hectare gebonden subsidies in as 2 en gelden voor het gehele bedrijf, dus op het gehele bedrijf van de betreffende agrariër of bosbouwer dient aan de vereisten te worden voldaan. Voor het Nederlandse POP is dit dus van toepassing op maatregel 212 (probleemgebieden), maatregel 214 ('SAN') en maatregel 221 (1^e bebossing van landbouwgrond). Van groot belang dat in de betreffende provinciale verordeningen hieraan aandacht wordt besteed! Overigens neemt het aantal eisen waaraan men in dit kader moet voldoen in de loop van de tijd steeds verder toe.

Maatregelgerelateerde vragen

Waarom zijn bij maatregel 212 de vergoedingen in het algemeen gekoppeld aan agromilieubetalingen?

Afgesproken is in het kader van de ILG dat de SAN 'ongewijzigd' overgenomen wordt. ILG-middelen ingezet voor deze maatregel zullen dan ook aan de SAN gekoppeld moeten blijven, met uitzondering van de veenweideconvenantgebieden. Daarnaast kunnen provincies er voor kiezen in het kader van de betalingen met provinciale gelden, deze koppeling eveneens los te laten. Dit is bijvoorbeeld het geval in Zuid-Limburg en in Midden Delfland.

Zijn de bij 214 genoemde bedragen per jaar, per hectare, per contract?

Genoemde bedragen zijn de bedragen die per jaar per hectare uitgekeerd kunnen worden.

Kunnen hobbyboeren ook begunstigde zijn bij agromilieubetalingen?

Ja, de definitie van agrariër is zo gekozen dat ook 'hobbyboeren' hier onder vallen.

Zijn de "TOP-gebieden" in het kader van maatregel 216 dezelfde gebieden als de TOP-gebieden die in het kader van ILG afgesproken worden?

Ja, dit is dezelfde lijst.

Gaat het bij de investeringen in het kader van maatregel 216 om investeringen in het betreffende natuurgebied, of kan het ook gaan om investeringen 'ten behoeve van'?

Kan inderdaad beide, ofwel investeringen in het natuurgebied zelf, ofwel investeringen ten behoeve van het betreffende natuurgebied.

Kunnen waterschappen ook begunstigde zijn in het kader van maatregel 216 ten behoeve van het uitvoeren van op natuurbehoud/verbetering gerichte 'waterbeheersmaatregelen'?

Gaat bij deze maatregel niet alleen om 'landbouwers' als eindbegunstigden, beheerders van landbouwgrond kunnen eveneens begunstigde zijn. Kan daarbij dus gaan om overheden en waterschappen. Indien waterschappen land 'beheren' kunnen ze eindbegunstigden zijn. Echter: indien het gaat om waterwerkzaamheden op gronden 'van landbouwers', zullen de landbouwers in principe de eindbegunstigden zijn. Mogelijk dat in dit kader sprake van zijn van projecten, getrokken door waterschappen, maar met als eindbegunstigden de betrokken agrariërs. Een en ander zal nader bezien worden, gelet op de vereisten vanuit de verordening.

Waarom wordt DLG niet genoemd als mogelijke uitvoerder bij maatregel 221?

Dit is een omissie, inderdaad kunnen provincies ook afspraken maken over de uitvoering van deze maatregel met DLG. Omdat het hier een maatregel betreft met als eindbegunstigden 'landbouwers', en tevens moet worden gecontroleerd en gesanctioneerd op de cross compliance eisen, lijkt DR wellicht meer voor de hand te liggen. Er bestaan hierover nog geen afspraken.

As 3

Bij de steunintensiteit onder as 3 wordt gesproken over een bedrag van maximaal € 200.000. Heeft dit bedrag betrekking op de maximale subsidiabele kosten of het te ontvangen bedrag?

Dit bedrag heeft betrekking op het maximaal te ontvangen bedrag.

Hoe is de afbakening met het ESF geregeld?

Dit is niet aan de orde. Nederland heeft niet gekozen voor maatregelen onder as 3 die afgebakend zouden moeten worden met dit fonds.

Maatregel 312: Is een project, dat gericht is op het opzetten van een netwerk van microbedrijven, subsidiabel?

Ja, indien de begunstigde geen overheidsorganisatie is.

Maatregel 341: Wat wordt bedoeld met dynamiseringsacties?

Dit zijn projecten gericht op het 'opstarten' van projecten waarbij het ook gaat om het mobiliseren van mensen om ze te betrekken bij de implementatie van het ontwikkelingsplan.

Maatregel 321/322/323: In de fiches van betreffende maatregelen worden verschillende subsidiepercentages gebruikt bij 'overheidsorganisaties' en 'niet overheidsorganisaties'. Is het mogelijk dat een 'niet overheidsorganisatie' in aanmerking kan komen voor het hogere percentage?

Ja, dat kan indien die organisatie (in dit project) wordt gedefinieerd als een private organisatie met een publieke taak. Die organisatie wordt in dat project aangemerkt als overheid en er wordt hetzelfde subsidiepercentage als voor overheden gehanteerd (net als in POP-1).

Hoeveel ruimte is er voor projecten die provinciegrenzen overschrijden?

Dit is mogelijk. Hiervoor moeten tussen de betreffende provincies en het betaalorgaan onderling afspraken worden gemaakt. Het programmadocument is landelijk en houdt bewust geen rekening met provinciegrenzen.

Zijn onder POP-2 ook landelijke projecten mogelijk?

Ja, evenals in POP-1 zijn deze projecten mogelijk, in samenwerking met het Regiebureau en het betaalorgaan.

Kan een subsidie-aanvraag betrekking hebben op meerdere assen (integraal project)?

Ja.

In de definitie van platteland wordt gesproken over kernen met maximaal 30.000 inwoners. Zijn er nog extra voorwaarden verbonden aan dit maximum?

Ja, de in het project voorgestelde investeringen en/of activiteiten in kernen groter dan 15.000 inwoners maar kleiner dan 30.000 inwoners, moeten overwegend ten goede komen van bewoners van het platteland buiten de kern.

As 4

Vraag: Is de mogelijkheid voor de 2^e 'call voor proposal' verplicht door Brussel?

Antwoord: Nee, dat hebben we als lidstaat zelf ingebracht, voor het geval Leadergroepen nog niet klaar zijn voor de 1^e call voor Proposal (extra mogelijkheid)

Vraag: Is het aantal van 40 Leadergroep, zoals nu verwoord in het programmadocument, taakstellend?

Antwoord: nee, het is een richtgetal, gebaseerd op een inventarisatie onder provincies. Meer of minder Leadergroepen leidt niet tot sancties vanuit Brussel.

Vraag: Hoeveel tijd hebben de Plaatselijke groepen/ Leadergroepen voor het schrijven van een ontwikkelingsplan?

Antwoord: Afhankelijk van wat er in de 'call for proposal' komt te staan maar we gaan uit van ongeveer 3 maanden.

Vraag: Klopt het dat As 4 meer gericht is op de werkwijze dan op de inhoud?

Antwoord: Nee, As 4 is uitdrukkelijk gericht op beide; een aantal maatregelen richt zich specifiek op de oprichting van plaatselijke groepen (werkwijze) maar via As 4 kunnen ook de inhoudelijke assen 1,2 en 3 gerealiseerd worden. Daarnaast heeft As 4 eigen inhoudelijke maatregelen gericht op samenwerking (421) en deskundigheidsbevordering (431).

Vraag: Graag een voorbeeld van zo'n dubbel project dat via as 4 ook andere as bedient?

Antwoord: Een voorbeeld zou kunnen zijn een innovatieproject dat door een plaatselijke groep wordt ingediend; deze valt zowel onder 4 als as 1.

Vraag: een innovatieproject kan dus en door een individuele agrariër of door een groep worden ingediend?

Antwoord : ja, dat kan. Maar je mag het niet dubbel financieren (dus voor beide assen apart indienen)

Vraag: Maar dan kies je als aanvrager toch de as waar de minst stringente voorwaarden aan vastzitten?

Antwoord: dat zou kunnen ja, maar het zou kunnen zijn dat Brussel hierover nog met voorschriften komt.

Vraag: Aanvullend hierop; wat is dan het voordeel om het via Leader te doen als je daarbij moet wachten op goedkeuring van je PG en ontwikkelingsplan. Dat duurt toch allemaal veel langer dan dat je het via as 1 indient?

Antwoord: Als eenmaal de PG is opgericht en het ontwikkelingsplan is vastgesteld, dan ben je voor de rest van de 7 jaar klaar. Daarnaast is het zo dat het Ondernemersprogramma waar As 1 (grotendeels) via verloopt, ook pas rond 1 april wordt opengesteld. Het zal dus qua tijd niet zoveel uitmaken.

Vraag: Kan procesgeld (maatregel 431) ook aan plaatselijke groep worden gegeven?

Antwoord: ja dat kan om zelf gebruik te maken van faciliteiten.

Vraag: kan de PG ook een gebiedscommissie zijn?

Antwoord: ja dat kan.

Vraag: Wat is de meerwaarde van Leader in het algemeen?

Antwoord: het is een programma dat al jaren met succes loopt. Burgers zijn actief betrokken bij de ontwikkeling van het eigen gebied. Het is kleinschalig, bottom-up en overdraagbaar. Geld komt direct bij burger terecht.

Resultaten schriftelijke consultatie Programmadocument oktober 2006

Vraag/opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag/opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
CSM	PD algemeen	PD gaat niet om projecten, maar om een algemene werkwijze. Projecten traject tegemoet gezien, vraag of project "Via bodemkennis komen tot een goed bodembeleid en van daaruit tot goede opbrengsten" de aandacht heeft behouden.	Geen reactie nodig	geen
LTO	PD, communicatieplan	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inhoudelijke reikwijdte moet helder zijn. 2. Decentralisatie van communicatie: LTO verzoekt te streven naar een zoveel mogelijk eenduidig communicatietraject en – materiaal. 3. dummies/ concepten van aanvraagformulieren en bijbehorende brochures etc. kunnen door potentiële gebruikers getest worden. LTO is bereid hieraan een bijdrage te leveren. 4. Afstemming met relevante andere partijen (ILG regieteam, I&H, Visserij, EZ\Senter Novem, interreg-uitvoeringsorgaan) vraagt aandacht. 5. Communicatieplan vermeldt dat de plaatselijke groepen aanvragen inhoudelijk zullen beoordelen. Niet duidelijk is waarover deze beoordeling zich uitstrekt. 6. Plattelandsnetwerk krijgt taken toebedeeld. Komt er een 'extra' loket naast bestaande loketten? Netwerk zou zich moeten beperken tot uitwisselen van ervaringen. 7. Suggesties voor uitbreiding website 	<ol style="list-style-type: none"> 1 Is streven 2. Wordt inderdaad naar gestreefd, komen heldere richtlijnen voor inhoud. POP moet herkenbaar zijn, ook als het wordt meegenomen in het ILG-communicatietraject. 3. Voor zover het het ondernemersprogramma betreft, kan dit meelopen in het 'reguliere' klantenpanel van DR. 4. Afstemming blijft essentieel. Daar waar relevant zullen deze partijen (alsnog) betrokken worden. 5 Een en ander is nader uitgewerkt in as 4 (hoofdstuk 5.3.4 van Programmadocument) en bijlage 4 bij het Programmadocument (maatregelfiches). 6 Nee, er zal geen sprake zijn van een 'extra' loket voor subsidieaanvragers, wel zal het onafhankelijke netwerk naar verwachting een eigen website starten. 7. Suggesties worden gezien. 	geen

Vraag/opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag/opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
Natuurlijk Platteland Nederland	Plattelandsnetwerk	Natuurlijk Platteland Nederland ook betrekken bij het netwerk	Naam wordt opgenomen in lijst	Naam opgenomen in lijst inzake het Netwerk
Stichting Streekeigen producten Nederland	Plattelandsnetwerk	Graag willen wij vanuit onze eigen netwerkfunctie op het gebied van streekeigen productie en regio marketing een actieve rol spelen in het plattelandsnetwerk	idem	Idem
Stichting Streekeigen producten Nederland	Plattelandsnetwerk	Wij adviseren u om een voorziening te treffen om de betrokkenheid van minder draagkrachtige netwerkorganisaties bij het Nationaal Plattelandsnetwerk te bekostigen.	Geen financiële middelen voor beschikbaar, overigens zullen kosten voor deelnemende organisaties – naast inzet van ‘menskracht’ voor bijvoorbeeld het bijwonen van bijeenkomsten – naar verwachting beperkt zijn.	Opmerking heeft niet geleid tot wijziging PD
Productschap Tuinbouw	As 1, algemeen	<p>Van belang dat de POP en GMO regeling groenten en fruit goed op elkaar aansluiten. Wij kunnen ons goed vinden in de strekking van de opmerkingen die hierover zijn gemaakt bij maatregel 111 “beroepsopleiding en voorlichting.”</p> <p>In het algemeen kan dat voor alle maatregelen volgens ons het best als volgt vertaald worden: Om te voorkomen dat potentiële begunstigen binnen POP en GMO voor dezelfde activiteiten /maatregelen meerdere keren steun krijgen moet:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. de regeling POP voor deze maatregelen niet open worden gesteld voor (erkende) telersverenigingen 2. de regeling POP voor deze maatregelen open worden gesteld voor individuele bedrijven die geen lid zijn van een telersvereniging 3. de regeling POP voor deze maatregelen open worden gesteld voor individuele bedrijven die lid zijn van een telersvereniging 	Goede suggestie, zal in algemene definities opgenomen worden.	Voorgestelde tekst is overgenomen in hoofdstuk 5 PD

Vraag/opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag/opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
		onder voorwaarde dat zij aantonen dat zij geen steun kunnen ontvangen voor deze maatregelen in het kader van de GMO.		
Stichting Natuur en Milieu	As 1, algemeen	De procentuele verdeling van de beschikbare EU-middelen binnen as 1 (te weten versterken menselijk potentieel: 13%; versterken fysieke potentieel: 83%; verhogen kwaliteit: 4%) legt volgens ons te veel accent op het fysiek potentieel, in plaats op het menselijk potentieel. ... Fysieke investeringen in infrastructuur en schaalvergroting leveren o.i. niet altijd het gewenste rendement voor het aangaan van die uitdagingen. Wij dringen erop aan te blijven zoeken naar maatregelen voor versterking van kennis en menselijk potentieel en daarbij niet uit te gaan van bovengenoemde percentages.	Genoemde percentages zijn gebaseerd op de huidige voorgestelde verdeling van beschikbare middelen over de verschillende maatregelen. Daarbij krijgt de verbetering van het fysieke potentieel relatief veel middelen toegewezen op basis van reeds gemaakte politiek/ bestuurlijke afspraken én vanwege het feit dat maatregelen om het fysiek potentieel te verbeteren in het algemeen vrij 'kostbaar' zijn, dit in tegenstelling tot maatregelen om het menselijk potentieel te verbeteren. Op basis van ervaringen gedurende de looptijd van het POP2 kan de verdeling over de maatregelen worden aangepast.	Opmerking heeft niet geleid tot wijziging PD.
Plantum NL	As 1, algemeen	De sector 'plantaardig uitgangsmateriaal' is een zeer innovatieve sector..... hen niet over het hoofd te zien bij de implementatie ... Er zijn diverse specifieke zaken waarin ondernemers in onze sector verschillen van hun klanten (de telers) en waarvoor wellicht specifiek POP-beleid nodig is.	Deze sector valt niet onder de definitie van agrarische ondernemers in de Verordening. Desondanks biedt het POP aangrijpingspunten, namelijk daar waar de sector uitgangsmateriaal - in samenwerking met andere actoren, waaronder de primaire producenten - tot innovaties, vergroten van toegevoegde waarde en kwaliteit en kennisoverdracht	Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing PD.

Vraag\opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag\opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
			(demonstratieprojecten) initieert.	
WUR - Alterra	As 1, maatregel 111 \ 114	<p>POP-2 wil via As 1 investeren in verbetering van de concurrentiekracht van de landbouw en bosbouw. ... geconstateerd dat voor de ontwikkeling van de landbouwsectoren <i>kennis</i> een cruciale rol speelt en dat maatregelen moeten worden bevorderd om kennis vanuit kennisinstellingen bij de ondernemers te krijgen. In maatregelfiche 111 "Beroepsopleiding en voorlichting" zijn concrete subsidiabele activiteiten en toepassingsgebieden benoemd die hierbij aansluiten. Daarover heb ik de volgende drie opmerkingen:</p> <p>1. Innovaties/demonstratieprojecten: innovatief ondernemen met natuur, landschap en waterbeheer</p> <p>In POP-1 en ook in eerdere concepten van POP-2. was het mogelijk om via demonstratieprojecten innovaties, het vakmanschap en het management en te bevorderen rond groene en blauwe milieuthema's. In een concreto gaat het om: behoud en ontwikkeling van natuur en landschapswaarden in agrarische gebieden en Beheersmaatregelen die verdroging van natuurgebieden tegengaan. Tot mijn verbazing zijn deze onderwerpen in de actuele versie niet meer opgenomen. Dit betekent dat de Regeling POP-2 géén innovaties bevordert rond "geld verdienen met natuur, landschap en waterberging", terwijl dat juist in de gebieden met 'natuurlijke handicaps', Reconstructiegebieden, Nationale Parken en Natura 2000 gebieden hard nodig is.</p>	<p>Past ook goed bij de onderwerpen over agrobiodiversiteit. Suggesties worden overgenomen, een en ander zal aan maatregelfiche worden toegevoegd.</p>	Maatregelfiches zijn aangepast

Vraag/opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag/opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
		<p>2. Innovaties/demonstratieprojecten: innovatief ondernemen en duurzaam bodembeheer De bodemduurzaamheids thema's "nutriënten" en "bestrijdingsmiddelen" zijn expliciet in de fiches genoemd voor demonstratieprojecten. De thema's "verdichting/compactie, bodembiodiversiteit en grondwaterhuishouding" staan er niet expliciet in genoemd en demonstratieprojecten gericht op deze thema's lijken dus niet voor subsidie in aanmerking te komen.</p> <p>Thema's zoals bodemverdichting en bodembiodiversiteit heeft in de landbouwpraktijk nog betrekkelijk weinig aandacht. Het is in de landbouwpraktijk slecht bekend welke kansen deze thema's bieden om de concurrentiepositie van de landbouw te bevorderen. Uit recent onderzoeken van WUR blijkt dat de productie van landbouwgewassen in bepaalde gevallen tot 40% kan toenemen wanneer in de bedrijfsvoering rekening wordt gehouden met het voorkómen van bodemverdichting. Dergelijke praktijkervaringen zouden daarom juist meer gedemonstreerd moeten worden.</p> <p>3. Begroting POP-2: flexibel inspelen op behoeften en initiatieven uit de ondernemerspraktijk "Kennis voor versterking van de concurrentiekracht van de landbouw" is uitgewerkt in de maatregelfiches 111 en 114. Uit de "Algemene financiële tabel POP Nederland" blijkt dat er voor maatregelfiche 111 een EU-bijdrage is begroot ter grootte van € 16,27 miljoen voor de periode 2007-2013 (gemiddeld € 2,3 miljoen/jaar). Voor Adviesdiensten in</p>	<p>2. Idem</p> <p>3. Aanpassen van de begroting gedurende de looptijd van het POP, afhankelijk van resultaten en behoeften, is mogelijk.</p>	

Vraag/opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag/opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
		<p>maatregel 114 is € 3 miljoen begroot voor de gehele looptijd van de regeling. Gelet op de ambities zoals die in het Programmadocument POP-2 zijn benoemd en de recent uitgesproken behoeften van de minister en provinciale besturen om meer kennis in te zetten voor realisering van "Kiezen voor landbouw", is het aan te bevelen om flexibel met deze begroting om te gaan en deze zo nodig aan te passen wanneer uit de ondernemerspraktijk blijkt dat er een grotere behoefte is aan meer activiteiten die onder deze fiches vallen.</p>		
LTO	As 1, 111	<p>- <u>Begunstigden</u>: overheidsinstanties, adviesbureaus, onderwijs- en opleidingsinstellingen onder C niet als begunstigden vermelden. Doelen van de maatregel kunnen slechts worden bereikt indien projecten 'bottum up' ontstaan. Voor demoprojecten door onderwijsinstellingen zijn andere regelingen beschikbaar. Voor D: agrarisch ondernemers moeten initiatief nemen, instellingen kunnen (vraaggestuurd) betrokken worden. - <u>activiteiten</u>: consulten inzake bedrijfswaterplannen en bedrijfsnatuurplannen ontbreken bij B en vallen niet automatisch onder 114. - <u>afbakening</u>: alleen afbakening beschreven met ESF, niet met LIFE, EU-demoregeling, interreg, VIA-regeling voor onderwijsinstellingen: is samenloop met deze maatregelen dus mogelijk?</p>	<p><u>Begunstigden</u>: eens met signalering dat een en ander 'bottum up' het beste werkt. Enerzijds kunnen onderwijs-/onderzoeksinstellingen echter grote waarde hebben als organisator van een demonstratieproject, aangezien ook zij effectieve en efficiënte demonstratieprojecten kunnen organiseren. Hierop wordt ook getoetst, blijkens de tekst van de maatregelbeschrijving (zie onderdeel c onder het kopje 'wijze van openstelling'). Anderzijds geldt dat ervoor gekozen kan worden om voor een beperktere doelgroep open te stellen dan omschreven in de maatregelbeschrijving. En dat dus ook een openstelling mogelijk is waarin wordt toegespitst op de doelgroep landbouwers, dan wel</p>	Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing maatregel/fiche.

Vraag/opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag/opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
			<p>dat bepaalde groepen zijn uitgesloten.</p> <p><u>Activiteiten:</u> Deze onderwerpen kunnen zeker onderwerp zijn van een consult, aangezien we van mening zijn dat ook adviezen over deze onderwerpen leiden tot een verbetering van de algehele prestatie van het bedrijf. Derhalve toegevoegd aan de tekst van de maatregelbeschrijving.</p> <p>Het opstellen van Verdrogingsplannen of waterkwaliteitsplannen door derden in en ten behoeve van (hydrologische bufferzones) gebieden die geplaatst zijn op de zogenaamde TOP-lijst kunnen gesubsidieerd worden onder maatregel 216. Het opstellen van een inrichtingsplan gekoppeld aan het afsluiten van een agromilieuverbintenis kan worden gesubsidieerd onder maatregel 216.</p> <p><u>Afbakening:</u> - Voor wat betreft de afbakening met andere EU-fondsen en financieringsbronnen: Ten algemene is in verordening nr (EG) 1698/2005 geregeld dat geen financiering plaatsvindt uit andere communautaire fondsen</p>	<p>Opmerking heeft geleid tot aanpassing maatregelafiche.</p> <p>Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing maatregelafiche.</p>

Vraag/opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag/opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
			<p>voor uitgaven die worden medegefinancierd uit het ELFPO (art 70, lid 7). Dit geldt dus ook voor het Nederlandse programma en wordt daarin ook vastgelegd. Dit geldt dus ook voor de door Nederland gekozen maatregelen.</p> <p>- Wat betreft de afbakening met Nederlandse financieringsbronnen: Deze zal worden geregeld in de juridische regeling waarmee deze maatregel worden opengesteld. Wel is het zo dat deze maatregel voor de demoprojecten samenloop toestaat (met nationale subsidies), totale subsidiebedrag zal max. 90% van subsidiabele kosten bedragen.</p>	
LTO	As 1, 114	Bij Reikwijdte en acties dient verwijzing naar EU-verordeningen geconcretiseerd te worden. Afbakening met andere EU- en nationale programma's wordt gemist.	In de maatregelbeschrijving wordt volstaan met een korte verwijzing naar de relevante verordeningsteksten. In de regeling waarmee deze maatregelen worden opengesteld en vooral ook in de communicatie en voorlichting over deze maatregel zal het een en ander helder worden toegelicht. Wat betreft de afbakening: zie de eerdere reactie.	Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing maatregelfiche.
Productschap Tuinbouw	As 1, 121	Hier worden projecten binnen de GMO regeling aan een maximum gebonden daar waar de GMO regeling zelf een dergelijk maximum niet kent.	Klopt, zal daarom uit fiche verwijderd worden.	Maatregelfiche aangepast

Vraag/opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag/opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
LTO	As 1, 121	Afbakening met andere maatregelen en regelingen wordt gemist.	De afbakening met maatregelen 123 en 124 is in de maatregelbeschrijving verhelderd, evenals de afbakening met maatregelen 125 en 111.	Maatregelfiche is verhelderd.
LTO	As 1, 123	<ol style="list-style-type: none"> 1. Begrip 'Innovatief' moet gedefinieerd \ toegelicht worden 2. biologische sector expliciet noemen onder Reikwijdte en acties 3. Onder subsidiabele kosten wordt tevens begrepen 'ontwikkelingskosten machines en apparatuur' . Hoe is afbakening met 124 geregeld? 4. tav honoraria adviseurs: is dit inclusief kosten van het maken van de aanvraag voor met name kleine bedrijven? 5. Demarcatie met structuurfondsen: ook voor projecten tussen 250.000 en 1.250.000 euro waarin landbouwers meerderheidsaandeel hebben dient subsidiebijdrage mogelijk te zijn. 	<p>1 Voor de invulling van wat bedoeld wordt met innovatief verwijzen wij naar de tekst onder het kopje 'reikwijdte en acties', waar concreet wordt ingevuld welk soort projecten kan worden gehonoreerd.</p> <p>2. Bij het opstellen van deze beschrijving veronderstellen wij dat voor projecten op het terrein van biologische landbouw of andere kwaliteitssystemen geen grotere prikkel nodig is dan hier reeds gegeven wordt. Bovendien voorziet de maatregelbeschrijving in de mogelijkheid dat (grote) projecten met extra risico en veel perspectief meer steun krijgen dan andere projecten. Waar dat ook van toepassing is op projecten in de biologische sector, zal dit worden toegepast.</p> <p>3. Wat betreft de ontwikkelkosten: die mogelijkheid wordt geboden met de uitdrukkelijke kanttekening dat het niet de bedoeling is dat dit soort kosten de hoofdmoot uitmaken van aanvragen onder deze maatregel. Projecten waarin</p>	In maatregelfiche genoemde demarcatiegrens is aangepast.

Vraag\opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag\opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
			<p>het ontwikkelen van innovaties centraal staat, horen inderdaad thuis onder maatregel 124. Ondergeschikte ontwikkelactiviteiten moeten onder deze maatregel echter niet onmogelijk worden gemaakt. Vandaar dat deze mogelijkheid hier is opgenomen.</p> <p>4. Nee, kosten van adviseurs slechts subsidiabel voor zover het gaat 'om het inhuren van bijzondere expertise van belang voor het ontwikkelen van de toegevoegde waarde'</p> <p>5. De combinatie van bepalingen leidt er inderdaad toe dat een categorie van aanvragen buiten de boot valt. Dat is niet de bedoeling. Om dit te voorkomen wordt de demarcatiegrens gelegd bij het maximum steunbedrag.</p>	
LTO	As 1, 124	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zijn innovaties beperkt tot die welke betrekking hebben op producten van Nederlandse teelt (conform EU-verordening!)? 2. Klopt het dat agroindustrie ook aanvrager kan zijn? Zorgt voor overlap met Technologische innovatieregeling van EZ! 	<p>1 Nadruk ligt in deze maatregel op innovaties. Die innovaties kunnen op velerlei zaken betrekking hebben. De precieze herkomst van het product is daarbij niet van belang; het gaat erom dat het in samenwerking ontwikkelen van innovaties gestimuleerd wordt. Wel wordt geëist dat het gaat om ontwikkeling van innovaties (zie verschillende onderscheiden vormen) in Nederland.</p>	Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing van het maatregelfiche.

Vraag/opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag/opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
			2 Ja. In de regeling waarmee deze maatregel wordt opengesteld vindt een precieze afbakening plaats met andere nationale regelingen.	
St. Natuur en Milieu	As 1, 125 (tekst in hoofddocument)	Wij stellen voor niet "waar mogelijk" maar <u>alleen</u> de integrale aanpak te kiezen en hierbij tevens een link te leggen met doelen klimaat en Kaderrichtlijn water en verdroging. De tekst '(maar niet alleen)' is overbodig en kan worden geschrapt. Het wekt ten onrechte de indruk dat landinrichting in Nederland niet integraal hoeft te gebeuren. ... Wij wijzen erop dat de integrale aanpak logisch is en ook bij andere instrumenten wordt vereist. (zie bijv. Maatregel 221).	In tekst maatregelfiche zelf wordt dmv een 'en/of' constructie al duidelijk gemaakt dat een integrale aanpak logisch is. Uitgangspunt is echter: sectoraal waar mogelijk, integraal waar nodig. Niet bij iedere herverkavelingsactiviteit is sprake van 'meerdere doelstellingen': bijvoorbeeld een actie gericht op verbetering van de ligging van kavels ten opzichte van elkaar kan 'slechts' dat doel dienen. "Alleen" een integrale aanpak suggereert dat dergelijke, relatief eenvoudige, activiteiten niet meer zouden kunnen plaatsvinden, hetgeen ongewenst is.	Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing van het maatregelfiche.
LTO	As 1, 125	Hoe is afbakening met structuurfondsen?	Zoals hiervoor al aangegeven wordt op algemeen niveau in het POP geregeld dat financiering uit twee EU-fondsen niet mogelijk is.	Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing maatregelfiche.
Productschap Tuinbouw	As 1, 132 \ 133	Wij willen onze teleurstelling uitspreken dat in het kader van de deze maatregelen de biologische sierteelt niet kan worden ondersteund	In het kader van artikel 132 biedt de Plattelandsverordening slechts de mogelijkheid steun te verlenen "voor landbouwproducten die uitsluitend voor menselijke consumptie bestemd zijn". De	Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing maatregelfiche.

Vraag\opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag\opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
			<p>verordening biedt derhalve niet de mogelijkheid door middel van deze maatregel de biologische sierteelt te ondersteunen.</p> <p>Wat betreft artikel 133 geldt, dat de verordening bepaalt: 'steun heeft betrekking op producten waarop steun voor deelname aan de in artikel 32 (= maatregel 132) bedoelde kwaliteitsregelingen betrekking heeft'. Ook hiervoor geldt derhalve dat ondersteuning van biologische sierteelt op basis van de verordening niet mogelijk is.</p>	
Stichting Streekeigen producten Nederland	As 1, 132 \ 133	Het verbaast ons ten eerste dat bij de financiële verdeling in as 1 slechts 4% beschikbaar is voor deelname aan voedselkwaliteitsschema's.	In eerste instantie wordt de inzet van deze maatregel beperkt tot de ondersteuning van de biologische landbouw. Voor ondersteuning hiervan wordt genoemd budget vooralsnog afdoende geacht.	Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing maatregelfiche.
Idem	Idem	In toenemende mate wordt een gegarandeerde herkomst van producten en grondstoffen van belang, om de transparantie voor de consument te verhogen. Wij vragen daarom bij maatregel 132 en 133 ruimte voor deelname aan kwaliteitsschema's voor regionale producten, met name het landelijk systeem voor streekproducten 'erkend streekproduct'.	De verordening schrijft voor dat financiële ondersteuning slechts mogelijk is in geval van voedselkwaliteitsschema's die zijn goedgekeurd door de EU dan wel nationaal erkend zijn. Om voor steun in aanmerking te kunnen komen dienen de 'streekeigen producten producenten' daarom allereerst erkend te worden als 'nationaal voedselkwaliteits-schema'-producent in de zin van de verordening. Dat betekent dat aan alle eisen moet worden voldaan hiervoor zoals vastgelegd	Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing maatregelfiche.

Vraag/opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag/opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
			in de uitvoeringsverordening bij Vo. 1698/2005. Vervolgens moet er een nationale erkenning worden afgegeven.	
LTO	As 1, 133	Afbakening met bijvoorbeeld GMO en structuurfondsen ontbreekt (voorbeeld: subsidieaanvraag voor grotere voorlichtingscentra).	Wat betreft de afbakening met andere EU-fondsen: zoals hiervoor aangegeven wordt dat op algemeen niveau in het POP geregeld. Financiering uit twee EU-bronnen is niet mogelijk. Structureel financieren van een voorlichtingscentrum is niet mogelijk op grond van de beschrijving in het maatregelfiche	Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing maatregelfiche.
St. Natuur en Milieu	As 2, algemeen	Verder uitwerken van KRW en verdroging. Verwezen wordt naar passages uit de gekozen strategie (par. 3.2), waarin aangegeven wordt dat POP-maatregelen deels zullen worden ingezet om milieu- en watercondities te verbeteren. Men verzoekt om expliciet benoemen van KRW-maatregelen en de aanpak van verdroging, waarbij de integrale benadering van de wateropgave voorop dient te staan.	Het is een bewuste keuze in het kader van het POP de te nemen water-maatregelen nu nog niet vast te stellen, maar te bezien in het licht van de vastgestelde stroomgebiedsplannen op basis van de KRW. In 2009 vindt de mid term review van het POP plaats, die kan leiden tot aanpassingen. (zie voor verdrogingsbestrijding en verbeteren waterkwaliteit VHR/overige EHS maatregelfiche 216)	Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing programmadocument.
St. Natuur en Milieu + LTO	As 2, algemeen	Verzoek aanwijzig 'extra' handicapgebieden ... geen reden waarom Nederland niet nog meer gebruik zal maken van de handicapregeling. Wij stellen voor in de tekst een opening te bieden voor de voordracht van kleinschalige landschappen waarvoor in het kader van	I.v.m. de aangekondigde herziening van het 'probleemgebiedenbeleid' in 2009 heeft de EC verzocht het bestaande areaal niet te wijzigen. Ter voorbereiding op de EU-discussie wordt het NL-	Opmerking is meegenomen in maatregelfiche.

Vraag\opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag\opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
		Nationale Landschappen beleid wordt ontwikkeld. Dit is met name van belang als na de politieke debatten in Brussel over de Europese begroting in 2008 meer geld voor het POP beschikbaar komt door extra modulatie.	probleemgebiedenbeleid in 2007 geëvalueerd. Op verzoek van de Tweede Kamer zal NL een wens tot uitbreiding met kleinschalige zandlandschappen, met name Texel, Westerkwartier en Friese Wouden, in het kader van het maatregelfiche als top up aan de EC voorleggen. Daarmee wordt beoogd een scherper beeld te krijgen wat nu precies de criteria zijn op grond waarvan de EC bezwaar maakt tegen bepaalde uitbreidingen.	
LTO	As 2, algemeen	Wenselijk dat wordt voorzien in mogelijkheid agrarische natuurverenigingen te ondersteunen en begeleiden: mogelijk dat maatregel 323 hierin voorziet, maar lijkt niet logisch en is beperkt tot gebieden met hoge natuurwaarde. Wellicht dat een en ander past onder maatregel 41, maar deze maatregel kent beperkt budget. Mogelijkheden binnen as 1 (111, 114?) lijken 'niet passend' gelet op doelen en reikwijdte van die maatregelen.	Verordening biedt helaas geen directe mogelijkheid hierin te voorzien. Er is wel een mogelijkheid via de Leader-aanpak.	Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing programmadocument of maatregelfiches.
LTO	As 2, algemeen	Programmabeheer: Wenselijk dat continuïteit, effectiviteit en zorgvuldigheid bij uitvoering Programmabeheer verzekerd is na de overgang naar de provincies. Op dit moment bestaat er geen duidelijkheid over. Zou aandacht aan besteed kunnen worden in communicatieplan.	Eens met conclusie dat continuïteit, effectiviteit en zorgvuldigheid bij de uitvoering verzekerd moeten zijn. Juist daarom is besloten Programma-beheer vooralsnog (2007, 2008) door DR uit te laten voeren. Zodra wijzigingen in de uitvoering plaatsvinden, zal hierover richting de doelgroep communicatie plaatsvinden. Dit hoeft echter niet	Geen wijziging programmadocument doorgevoerd.

Vraag/opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag/opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
			in het communicatieplan.	
Plantum NL	As 2, algemeen	Bij het "stoppen van de biodiversiteit gekoppeld aan landbouw" hoort ons inziens naast aandacht voor wilde flora en fauna echter ook aandacht voor biodiversiteit van cultuurgewassen. Genetisch materiaal van (oude) cultuurgewassen is vaak een belangrijke bron voor bijvoorbeeld smaak of ziekteresistenties. ... houden veredelingsbedrijven grote collecties van genetisch materiaal in stand, als kostbaar kapitaal voor de toekomst. Ik kan mij goed voorstellen dat POP 2007-2013 en de veredelingsbedrijven elkaar op dat punt iets te bieden hebben. Artikel 39 (5e lid) van de Europese verordening noemt immers specifiek de mogelijkheid van "steun voor de instandhouding van genetische hulpbronnen in de landbouw".	Gegeven schaarste aan middelen is deze keuze nu niet gemaakt.	Geen wijziging programmadocument doorgevoerd
St. Natuur en Milieu	As 2, maatregel 212 (uit hoofddocument)	... een alinea over de wenselijkheid van vasthouden van water toevoegen als onderdeel van de Nederlandse strategie voor vermindering van piekafvoeren. Hiermee draagt Nederland tevens bij aan de uitvoering van de EU-Hoogwaterrichtlijn.	Het voorstel van de Cie voor een EU Hoogwaterrichtlijn is nog niet aangenomen. Het is lastig om daarop op vooruit te lopen. - Dit neemt niet weg dat voor Nederland hoogwaterproblematiek van groot belang is. Naast het POP lopen op dit vlak al vele initiatieven. - Ook het NPS benoemt de waterkwantiteitsproblematiek (mede als gevolg van klimaatverandering) als een opgave voor het platteland/landelijk gebied (zie 3.1.3 en 3.2.1).	Wijziging in programmadocument doorgevoerd (3.1.3)

Vraag/opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag/opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
			<p>- Onder 5.3.1.3 van het NPS is onder maatregel 125 integrale landinrichting genoemd. Daarbij is ook gesteld dat het bij integrale landinrichting gaat om een combinatie van verkaveling, ontsluiting, waterbeheersing, natuur en landschap, openlucht recreatie en milieu.</p>	
St. Natuur en Milieu	As 2, 214 (uit hoofddocument)	<p>.. expliciet aandacht besteden aan de robuuste ecologische verbindingzones en ook het creëren van waterberging en natte natuur noemen. Dit sluit aan op de .. maatregelen voor bijdragen aan de klimaatdoelstelling en is ook in lijn met de voorstellen uit de Catalogus groenblauwe diensten. Ons tekstvoorstel: de zin “De financiering van deze activiteiten vindt vooral plaats in de aangewezen Nationale Landschappen en de Ecologische Hoofdstructuur” aan te vullen met: “en in de ecologische verbindingzones. Betalingen voor maatregelen uit de Catalogus groenblauwe diensten die bijdragen aan robuuste verbindingen en het creëren van waterberging en natte natuur krijgen prioriteit.”</p>	<p>De catalogus groenblauwe diensten wordt niet opgenomen in het POP2. De SAN is wel opgenomen in POP2. Voor de uitvoering van de beheerscontracten met ILG-gelden is afgesproken dat het instrument (Programma Beheer) ongewijzigd overgaat naar de provincies. De robuuste verbindingen maken onderdeel uit van de EHS en zijn daarmee dus ook nationale prioriteit. Zij vallen dus ook onder het werkgebied van de SAN. (NB: Ecologische verbindingzones bestaan niet meer). De provincies bepalen, binnen de ILG-afspraken, de prioriteiten. De noodzaak voor het creëren van waterberging wordt tevens op regionaal niveau vastgesteld. Provincies zijn verantwoordelijk voor de uitvoering en zullen via een integrale aanpak de natuurdoelen en de waterdoelen koppelen.</p>	Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing maatregel/fiche.

Vraag/opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag/opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
LTO	As 2, 214	Beheerspakket faunarand algemeen: mechanische en chemische onkruidbestrijding zijn niet toegestaan, met uitzondering van pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, haagwinde of kleefkruid. De uitzonderingen ontbreken in het maatregelfiche.	De doelomschrijving is algemener van aard en beschrijft niet alle uitzonderingen. In de tekst staat "verminderd gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en bemesting". Deze tekst is niet in strijd met de beheersbepalingen in de afzonderlijke pakketten.	Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing maatregelfiche.
LTO	As 2, 216	Wordt met een inrichtingsplan ook een bedrijfsnatuurplan bedoelt?	Nee	Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing programmadocument.
Natuurlijk Platteland	As 2, probleemgebieden	De aanwijzing van probleemgebieden in de categorie kleinschalige (zand)landschappen is nog niet goed afgerond.	Zie reactie bij As 2, algemeen, n.a.v. opmerking St. natuur en Milieu en LTO.	Opmerking heeft geleid tot aanpassing maatregelfiche.
Idem + LTO	As 2, probleemgebieden	NPN dringt er op aan dat enkele belangrijke cultuurlandschappen met grote waarde voor cultuurhistorie en/of biodiversiteit (en vaak beide!) alsnog worden begrensd. Het gaat specifiek om: a) Noordelijke Friese Wouden en het aangrenzende Zuidelijk Westerkwartier van Groningen. b) Texel. c) Binnen het POP2 moet het mogelijk zijn om ook andere nog niet begrensde gebieden die voldoen aan de criteria te begrenzen als probleemgebied.	Zie reactie bij As 2, algemeen, n.a.v. opmerking St. natuur en Milieu en LTO.	Heeft geleid tot aanpassing maatregelfiche.
Idem + LTO	As 2, probleemgebieden	.. verplichting om specifieke agromilieumaatregelen te nemen. NPN + LTO dringen erop aan dat deze koppeling wordt losgelaten.	Voor veenweideconvenant-gebieden is deze koppeling losgelaten, evenals in Zuid-Limburg. Voor zover het gaat om uitvoering van contracten met ILG-gelden, is afgesproken dat	Tekst programmadocument is aangepast.

Vraag\opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag\opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
			<p>het instrument (programma beheer) ongewijzigd over gaat naar provincies. Hier is de uitkering (en de doelrealisatie) gekoppeld aan actief beheer (realisatie van natuur). Provincies kunnen, indien gewenst, voor eigen doelen en met eigen middelen, deze koppeling loslaten. Terecht wordt vermeld (LTO) dat geringe deelname aan de LFA-vergoeding niet alleen te wijten is aan de geringe deelnamebereidheid van de SAN. De tekst wordt hierop aangepast.</p>	
idem	As 2, agromilieubetalingen	<p>Doordat SN-functieverandering en SN-inrichting geen onderdeel meer uitmaakt van het POP2 is er vanuit de Europese cofinanciering gezien sprake van continuering wanneer iemand met SAN overstapt naar SN via SN-functieverandering en SN-inrichting. ... NPN + LTO verzoeken om een SN-functieverandering en/of SN-inrichting in elk geval voor overstappers vanuit de SAN alsnog in het POP2 op te nemen.</p>	<p>De EU-verordeningen bieden geen ruimte om binnen het programma over te stappen van een agromilieumaatregel naar een andere maatregel (in dit geval SN-inrichting dat onder maatregel 323 zou vallen). Het opnemen van de SN-inrichting in POP2 biedt daarmee geen oplossing voor de overstap van SAN naar SN. Bij een overstap moet worden terugbetaald.</p>	<p>Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing programmadocument.</p>
idem	As 2, relatie met catalogus	<p>'Catalogus wordt vooralsnog alleen voor staatssteun ingezet.' Deze zin begrijpen wij niet. De maatregelen in de catalogus betreffen voor zover wij weten juist geen staatssteun maar betalingen voor concrete maatregelen.</p>	<p>Iedere betaling aan een ondernemer door de overheid, ook betalingen voor concrete werkzaamheden, kan door Brussel worden gezien als staatssteun, waarvoor een rechtvaardiging dient te bestaan in de vorm van een (al dan niet 'automatische') 'staatssteun-</p>	<p>Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing programmadocument.</p>

Vraag/opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag/opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadoocument of bijlagen
			goedkeuring'.	
Hoogheemraadschap Delfland	As 2, watermaatregelen	.. voor het herstel watersystemen en peilbeheer geen middelen naar waterschappen gaat (waaronder ook verdrogingsbestrijding... In de praktijk zal ..blijken dat agrariërs op dit gebied nauwelijks initiatief kunnen en zullen nemen om hierin te gaan investeren en zal blijken dat waterschappen veelal aan de lat staan. Verzoek ook waterschappen in pop2 voor vergoeding in aanmerking te laten komen om de doelen zoals gesteld in EKW en WB 21 te kunnen bereiken.	In tegenstelling tot eerdere informatie kunnen bij maatregel 216 (niet-productieve investeringen voorzover gericht op het bestrijden van de verdroging en het verbeteren van de waterkwaliteit van de Natura 2000 en de overige EHS-gebieden) niet alleen landbouwers en andere landbouwgrondbeheerders begunstigen zijn. Waterschappen, gemeenten en provincies kunnen in aanmerking komen voor subsidies voor het opstellen van verdrogingsbestrijdingsplannen en voor de in dat kader vereiste hydrologische maatregelen.	Opmerking heeft geleid tot aanpassing van maatregelfiche 216.
Stichting streekeigen producten NL		.. plattelandontwikkeling niet stopt bij de grens van een provincie. Vele initiatieven en projecten zijn provincie grens overschrijdend. ... Uit onze ervaring blijkt dat dit in de regel boven provinciaal of boven regionaal opgepakt moet worden om voldoende schaal te kunnen organiseren. De mogelijkheden om boven regionaal te werken en de afstemming tussen de provinciale programma's zijn in onze ogen in het programmadoocument onderbelicht gebleven. Wij vragen hiervoor meer ruimte en aandacht, of meer ruimte in het ondernemersprogramma (as 1) om ook de verbredingsinitiatieven te	De provincies staan open voor een regionale aanpak van de projectontwikkeling in het landelijk gebied, waarbij de provinciegrenzen geen belemmering vormen. In het lopende programma zijn daarmee bij de uitvoering reeds goede ervaringen opgedaan, die zeker in de nieuwe periode qua aanpak een vervolg kunnen krijgen Een verdere uitwerking in het programmadoocument wordt niet	Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing programmadoocument.

Vraag/opmerking afkomstig van	Betreft	Inhoud vraag/opmerking	Reactie	Gevolgen voor programmadocument of bijlagen
		<p>ondersteunen op het gebied van opschaling en professionalisering.</p>	<p>noodzakelijk geacht. Wat betreft de mogelijkheden die as 1 biedt ten aanzien van 'verbredingsinitiatieven' in de zin van het ontplooiën van niet-landbouwactiviteiten op landbouwbedrijven: deze mogelijkheden zijn onder as 1 zeer beperkt aangezien die as tot doel heeft het versterken van het concurrentievermogen van de landbouw. Onder as 3 valt maatregel 311, diversificatie naar niet-agrarische activiteiten.</p>	<p>Opmerking heeft niet geleid tot aanpassing programmadocument.</p>

Ter inzage legging Strategische Milieubeoordeling

Als onderdeel van de ex ante evaluatie van het POP 2007-2013 is, conform voorschriften, een Strategische Milieubeoordeling uitgevoerd. Deze Strategische Milieubeoordeling van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) 2 2007-2013 voor Nederland (zie bijlage 3b bij dit Programmadocument) en het daarnaast het gehele Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) 2 2007-2013 voor Nederland hebben van 12 februari 2007 t/m zes weken daarna voor alle belangstellenden ter inzage gelegen. Een ieder kon tot en met zes weken na 12 februari 2007 schriftelijk dan wel mondeling zijn zienswijze inbrengen op de Strategische Milieubeoordeling in samenhang met het Plattelandsontwikkelingsprogramma.

Hier treft u de aankondiging van de ter inzage legging aan, zoals deze de Staatscourant van 12 februari 2007 gepubliceerd is:

Kennisgeving van de terinzagelegging van de Strategische Milieubeoordeling POP-2 2007-2013 en het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) 2 2007-2013 voor Nederland

2 februari 2007, TRCJZ/2007/185

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit geeft ingevolge artikel 7.26a van de Wet milieubeheer en artikel 3:12 van de Algemene wet bestuursrecht kennis van de terinzagelegging van de Strategische Milieubeoordeling van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) 2 2007-2013 voor Nederland en het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) 2 2007-2013 voor Nederland.

Het Plattelandsontwikkelingsprogramma is opgesteld ingevolge verordening (EG) nr. 1698/2005 van de Raad van de Europese Unie van 20 september 2005 inzake steun voor plattelandsontwikkeling uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) (PbEU L 277). De Strategische Milieubeoordeling is opgesteld ingevolge de artikelen 7.2 en 7.2a van de Wet milieubeheer, die de implementatie vormen van artikel 3 van richtlijn 2001/42/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 27 juni 2001 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's (PbEG L 197).

Het Plattelandsontwikkelingsprogramma biedt de basis voor de subsidiëring van de activiteiten in het kader van het gebiedsgerichte beleid gedurende de periode 2007-2013. Het gaat om activiteiten die in aanmerking komen voor Europese cofinanciering vanuit het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO). Het is gericht op versterking van het concurrentievermogen van de land- en bosbouw, verbetering van het milieu en het platteland, verbetering van de leefkwaliteit op het platteland en diversificatie van de plattelandseconomie en bevat activiteiten die worden gesubsidieerd als onderdeel van de zogenoemde 'Leaderaanpak'.

Overeenkomstig de artikelen 16 en 85 van verordening (EG) nr. 1698/2005 is het Plattelandsontwikkelingsprogramma onderworpen aan een ex ante evaluatie. Onderdeel daarvan is een strategische milieubeoordeling, waarbij de milieueffecten van het Plattelandsontwikkelingsprogramma zijn onderzocht. Conclusie uit deze laatste toets is dat de milieueffecten voor nagenoeg alle maatregelen positief en in enkele gevallen neutraal uitvallen.

De Strategische Milieubeoordeling en het Plattelandsontwikkelingsprogramma kunnen vanaf heden tot en met zes weken vanaf heden tussen 9.00 en 17.00 uur worden ingezien bij Regiebureau POP, Herman Gorterstraat 5, Utrecht (vooraf telefonisch aanmelden op 030-2756909 / legitimatie bij bezoek is verplicht) en het servicecenter van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Bezuidenhoutseweg 73, 's Gravenhage (voorafgaande aanmelding niet noodzakelijk, wel is legitimatie verplicht). Genoemde stukken kunnen ook worden geraadpleegd via <http://www.regiebureau-pop.nl/nl/info/4/51/strategische-milieubeoordeling/>.

Een ieder kan tot en met zes weken vanaf heden schriftelijk dan wel mondeling zijn zienswijze inbrengen op de Strategische Milieubeoordeling in samenhang met het Plattelandsontwikkelingsprogramma. Schriftelijke reacties kunnen worden gericht aan Regiebureau POP, t.a.v. mevr. ir. H.M. Brugging, Postbus 20021, 3502 LA Utrecht. Digitale reacties kunnen worden verzonden naar regiebureau@rb.agro.nl. Voor het geven van een mondelinge reactie kan een afspraak worden gemaakt (tel: tel: 030 - 2756909).

Degene die een zienswijze inbrengt, kan verzoeken dat zijn persoonlijke gegevens niet worden vermeld.

's-Gravenhage, 2 februari 2007

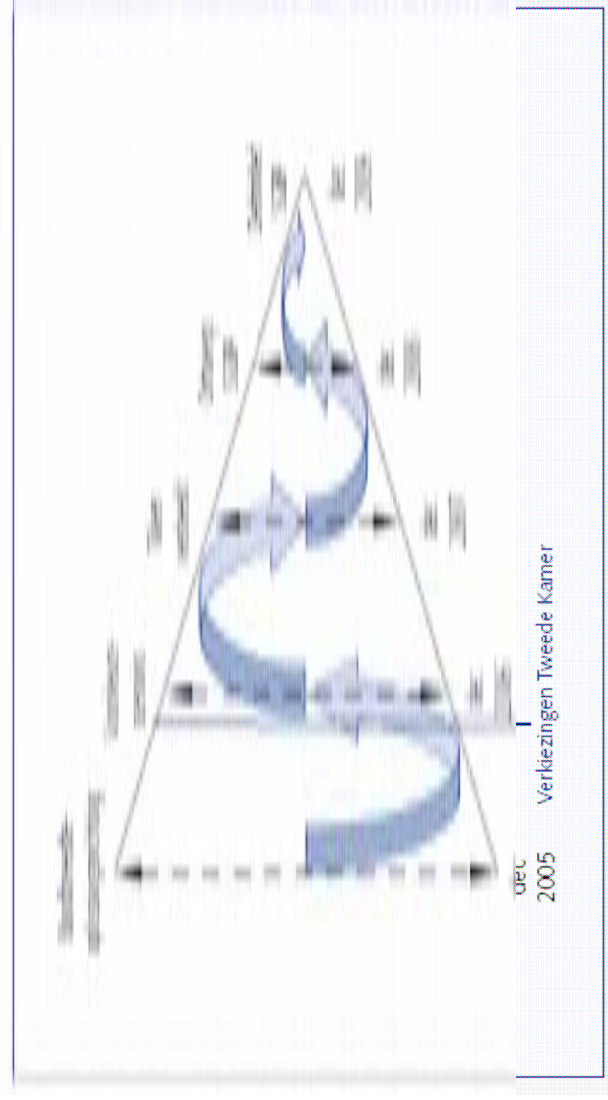
DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN
VOEDSELKwaliteit,
(w.g.) dr. C.P. Veerman

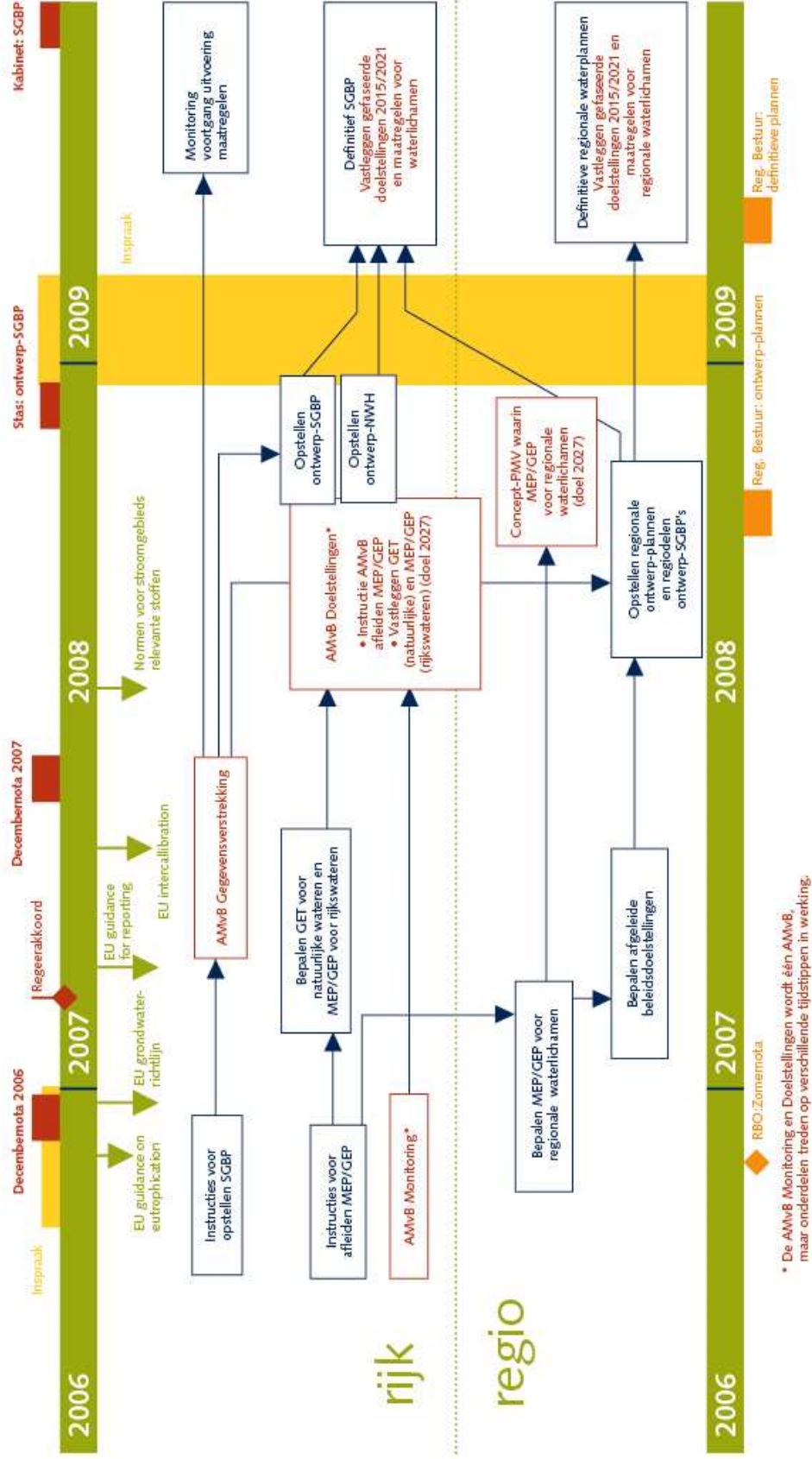
Daarnaast zijn alle stukken en de uitnodiging mondeling dan wel schriftelijk commentaar te leveren gepubliceerd op de website van het Regiebureau POP. Naar aanleiding van de (fysieke én via internet) ter inzage legging zijn geen opmerkingen ontvangen.

Bijlage 9 Overzicht implementatie Kaderrichtlijn Water

In december 2009 worden finale besluiten genomen over de inzet voor de periode 2009 tot en met 2015. Dat gebeurt na de inspraak op de vijfde Nota waterhuishouding, inclusief de SGBP's en de onderliggende plannen. Eerder zijn er nog twee beslismomenten voorzien: eind 2007 over de Decemhernota 2007 en eind 2008 over het ontwerp van de vijfde Nota waterhuishouding en de concept-SGBP's.

Het jaar 2008 staat in het teken van het maken van de ontwerpplannen en van de gefaseerde besluitvorming daarover, eerst door de gemeenten en waterschappen, dan door de provincies en tot slot door het rijk. In 2009 vindt de inspraak op de ontwerpplannen plaats en de finale besluitvorming daarover. Daarna worden, ook in 2009, de definitieve plannen vastgesteld.

Bron: Bijlage 4 van de Decembemota 2006 KRW/WB21 Beleidsbrief; Tweede Kamer, 27 625, nr. 80, bijlage.